

**SZEGEDI PÉTER**

Pozíciók és oppozíciók: a futballmező kialakulása,  
struktúrája és dinamikája

*Az 1945 előtti debreceni labdarúgás történetiszociológiai elemzése*

**SZOCIOLÓGIA ÉS SZOCIÁLPOLITIKA TANSZÉK**

**TÉMAVEZETŐ: HADAS MIKLÓS**

**© SZEGEDI PÉTER**

**BUDAPESTI CORVINUS EGYETEM**

SZOCIOLÓGIA PH.D. PROGRAM

Pozíciók és oppozíciók: a futballmező kialakulása,  
struktúrája és dinamikája

Az 1945 előtti debreceni labdarúgás történetiszociológiai elemzése

PH.D. ÉRTEKEZÉS

**SZEGEDI PÉTER**

**BUDAPEST**

**2005**



# TARTALOM

<b><i>Bevezetés.....</i></b>	<b><i>9</i></b>
<b><i>I. A futball társadalmiasultságának történeti-szociológiai vonatkozásai .....</i></b>	<b><i>18</i></b>
<b>Kiindulópontok .....</b>	<b>18</b>
Társadalmi pozíció és sportág-preferencia .....	18
Egyesületek .....	22
A sportegyesületek differenciálódása.....	25
Konfliktusok.....	30
<b>A futballmező .....</b>	<b>34</b>
A futballmező kialakulása .....	34
A futballmező struktúrája.....	36
A futballmező dinamikája.....	38
Futballmező és tőkekonverzió.....	40
<b>A polarizációs dimenziók történeti-szociológiai jellegzetességei .....</b>	<b>41</b>
Felekezeti-etnikai polarizáció.....	42
Politikai polarizáció .....	45
Gazdasági-ideológiai polarizáció .....	48
Regionális polarizáció.....	51
<b><i>II. A hőskor: a debreceni futballmező kialakulása (1902–1919) .....</i></b>	<b><i>55</i></b>
<b>A magyar labdarúgás főbb jellegzetességei 1919 előtt.....</b>	<b>55</b>
<b>Debrecen sportegyesületei 1919 előtt .....</b>	<b>58</b>
Debreceni Torna Egylet .....	58
Debreceni Vasutas Sport Club .....	64
Új sportegyesületek 1910 és 1914 között.....	68
<b>Klubközi és szövetségi konfliktusok 1919 előtt.....</b>	<b>70</b>
<b>Futballerőszak 1919 előtt .....</b>	<b>84</b>
<b><i>III. A békétlenség kora (1919–1926).....</i></b>	<b><i>87</i></b>
<b>A magyar labdarúgás főbb jellegzetességei 1919 és 1926 között.....</b>	<b>87</b>
<b>Debrecen sportegyesületei 1919 és 1926 között.....</b>	<b>91</b>
Debreceni Torna Egylet .....	91
Debreceni Kereskedelmi Alkalmazottak Sport Egyesülete.....	96
Debreceni Vasutas Sport Club .....	99
Debreceni MÁV Testgyakorlók köre .....	104
Debreceni Egyetemi Atlétikai Club .....	108
Egyéb sportegyesületek.....	113
<b>Klubközi és szövetségi konfliktusok 1919 és 1926 között.....</b>	<b>117</b>
<b>Futballerőszak 1919 és 1926 között.....</b>	<b>132</b>

<b>IV. A profizmus kora (1926–1935)</b>	<b>144</b>
A magyar labdarúgás főbb jellegzetességei 1926 és 1935 között	144
Debrecen sportegyesületei 1926 és 1935 között	149
Bocskai Futball Club	149
Az amatőr egyesületek	172
Klubközi és szövetségi konfliktusok 1926 és 1935 között	176
Futballerőszak 1926 és 1935 között	193
<b>V. Az irányított futball kora (1935–1944)</b>	<b>202</b>
A magyar labdarúgás főbb jellegzetességei 1935 és 1944 között	202
Debrecen sportegyesületei 1935 és 1944 között	206
Bocskai Futball Club	207
Az amatőr egyesületek	213
Klubközi és szövetségi konfliktusok 1935 és 1944 között	216
Futballerőszak 1935 és 1944 között	229
<b>VI. Összegzés</b>	<b>235</b>
<b>Függelék</b>	<b>239</b>
Debreceni sportegyesületek vezetői 1945-ig	240
Bocskai Futball Club	240
Debreceni Egyetemi Atlétikai Club	244
Debreceni Kereskedelmi Alkalmazottak Sport Egyesülete	245
Debreceni MÁV Testgyakorlók Köre	248
Debreceni Munkás Testedző Egyesület	248
Debreceni Nyomdászok Sport Clubja	249
Debreceni Torna Egylet	249
Debreceni Vasutas Sport Club	254
Egyéb egyesületek	256
Eredmények, játékosok, tabellák	258
A Bocskai bajnoki mérkőzései	258
A Bocskai kupamérkőzései	272
A Bocskai nemzetközi mérkőzései	274
A Bocskai játékosai	278
Kerületi bajnokságok végeredményei 1910–1944	280
Az NB II és NB III, debreceni csapatokat érintő csoportjainak végeredményei 1938–1944	281
<b>Irodalomjegyzék</b>	<b>282</b>
Hivatkozott irodalom	282
Források	285

## Ábrák

1. ábra Debreceni, nyíregyházi és kisvárdai sportegyesületek .....	28
2. ábra A nem fővárosi bajnokok aránya a kezdetektől 1999-ig .....	54
3. ábra Debrecen felekezeti megoszlása 1844 és 1941 között.....	75
4. ábra Debrecen és a Tisza István Egyetem felekezeti megoszlása .....	109
5. ábra A labdarúgás szerkezeti átalakítása 1926-ban .....	145
6. ábra A gúlarendszer és a WM.....	148
7. ábra A Bocskai bajnoki pontjai a megszerezhető pontok százalékában (1927–1940).....	153
8. ábra Pályák és nagyobb grundok az 1945 előtti Debrecenben .....	163
9. ábra A Bocskai bajnoki mérkőzéseinek átlagos látogatottsága .....	167
10. ábra Debreceni származású labdarúgók aránya a Bocskaiban .....	170
11. ábra A labdarúgás szerkezeti átalakítása 1935-ben .....	204
12. ábra Vidéki csapatok aránya és teljesítménye az élvonalban 1926–1944 .....	227

## Képek

1. kép A DTE első alapszabálya .....	60
2. kép Tolnai Dániel, a DTE labdarúgójának sportbolt-hirdetése – 1912-ből és 1924-ből.....	62
3. kép Az Egyetértés labdarúgói 1902-ben .....	64
4. kép A <i>Sport Hírek</i> fejléce.....	69
5. kép A Lwów Debrecenben .....	73
6. kép A <i>Sportélet</i> fejléce.....	81
7. kép Vásáry István és Magoss György.....	92
8. kép Steinfeld István és Radó Dezső .....	95
9. kép A DKASE szilveszteri estjének hirdetése .....	96
10. kép Medvegy Elemér, Sesztina Jenő és Rimanóczy Béla.....	98
11. kép A DVSC sport-báljának hirdetése .....	101
12. kép Benedek Sándor és Szegedy Gyula.....	104
13. kép Mérkőzés közben: a DVSC pályája .....	106
14. kép „Éljen a bíró! Vagy ne éljen.” A <i>Sporthírlap</i> karikatúrája.....	137
15. kép Römer Richárd és Nuszbaum Jenő.....	151
16. kép A Nagyerdei Stadion korabeli képeslapon .....	161
17. kép A Bocskai kiütéses győzelme az Ajax elleni mérkőzésen.....	168
18. kép Teveháton a Bocskai az 1931-es egyiptomi túrán .....	172

19. kép A DTE labdarúgócsapata 1930-ban .....	178
20. kép Az Attila 1928-as debreceni vendégjátéka .....	184
21. kép A DVSC csapata az 1940-es évek elején.....	216
22. kép A <i>Nemzeti Sport</i> karikatúrája az 1937-es Bocskai–Ferencváros mérkőzés botrányáról.....	226
23. kép Toldi (1) és Tátrai (2) debreceni szurkolók gyűrűjében.....	231

## Táblázatok

1. táblázat DTE alapítók az 1891-es virilisjegyzékben.....	63
2. táblázat Néhány vasúti javítóműhely dalárdája és sportegyesülete .....	67
3. táblázat Sportvezetők az 1921-es virilisjegyzékben.....	97
4. táblázat A kerületi bajnokságok csapatainak eredményessége (1920–1926) .....	122
5. táblázat A profi bajnokságok csapatainak eredményessége (1926–1935).....	152
6. táblázat Sportvezetők az 1928-as virilisjegyzéken .....	155
7. táblázat A Bocskai–Budai 11 mérkőzés jegyárai, 1930 tavasz .....	166
8. táblázat A Bocskai FC túrái.....	169
9. táblázat A kerületi bajnokságok csapatainak eredményessége (1926–1935) .....	181
10. táblázat A Bocskai csapata 1928-ban .....	187
11. táblázat Vasutas sportegyesületek taglétszáma 1936-ban és 1942-ben .....	214
12. táblázat A DVSC játékosai az 1943/44-es bajnokságban .....	215



# BEVEZETÉS

„A tudományos sportszociológia nehézségeinek egy része abból ered, hogy a sportszociológusok tulajdonképpen kétszeresen is elnyomottak: a szociológusok között csakúgy, mint a sport világában” – állítja Pierre Bourdieu egyik tanulmányában.<sup>1</sup> A francia szerző gondolatai Magyarországon is érvényesek. Bár a magyar férfiak – köztük számos történész és szociológus – jelentős hányada érdeklődik a sport, a futball eseményei és nemegyszer története iránt, mindezt *szurkolóként*, „fogyasztóként” teszi. Nem véletlen tehát, hogy a magasan kvalifikált sportbarátok éppen úgy beszélgetnek egymás között a futballról, ahogy azt az alsóbb osztályok tagjai teszik – azaz látványos cselekről, gólokról, rossz bírókról, tehetségtelen edzőkről diskurálnak. A sportot – és a futballt különösen –, ugyanis a közvélekedés *csupán* szórakozásnak tekinti, s a nézőtéri agresszióknak köszönhetően sokan valamiféle alantas dolognak tartják. A sportszociológus és sporttörténész tehát azért van – Bourdieut idézve – elnyomott helyzetben, mert a társadalom és a kutatók többsége „alávetett” tevékenységnek tartja a sportot, mely ellentétben a munkával, oktatással, politikával, vallással, művészetekkel (vagyis az élet komoly dolgaival) *érdemtelen* a figyelemre. Bourdieu terminológiájával élve: egy társadalomban az egyes kulturális jelenségeknek nem azonos a becse és értéke, így a legitimitások háromszintű hierarchiájában (egyetemes érvényességre igényt formáló legitimitás szférája; a legitimálható szférája; a legitimitás szempontjából önkényesen megítélendő szféra) a sport – a divathoz, a gasztronómiához, vagy a lakberendezéshez hasonlóan – az utolsó szférába tartozik.<sup>2</sup> Ebből következik, hogy míg a szentesített kultúra szférájának (zene, festészet, irodalom) megismerését lehetővé tevő tudást iskola közvetíti (például egyetemi tanszékek), addig a sport nem tudott ilyen pozíciókra szert tenni, legalábbis a testneveléssel foglalkozó intézmények, tanszékek presztízse lényegesen alacsonyabb, mint az előbbieké.

Reményem szerint ez a kötet egyike lesz azon munkáknak, melyek bizonyítják: a sportélet folyamatai is méltóak lehetnek a társadalomtudományok figyelmére. Disszertációmban a debreceni labdarúgás társadalmiasulását vizsgálom, azt mutatom be, hogy a város sportegyesületei mögött milyen eltérő társadalmi csoportokat azonosíthatunk, hogy e különbségek milyen ellentétekhez, konfliktusokhoz vezettek. A futballmező küzdelmeinek tétje az, hogy mely klubok kerülnek uralmi helyzetbe, vagyis olyan pozícióba, hogy a labdarúgást érintő döntéseket befolyásolni tudják. Az egyesületek közötti ellentétek, opozíciók azonban legtöbbször nem véletlenszerűen alakultak ki, hiszen a klubok mögött többnyire viszonylag jól megkülönböztethető társadalmi csoportok álltak: találkoztunk elit, keresztény, zsidó, kereskedő, jobboldali, vagy szociáldemokrata sportegyesületekkel. A klubok eltérő beágyazottsága következtében konfliktusaik társadalmi ellentétekként jelentek meg, vagyis a futballmezőben többnyire más társadalmi erőterek ellentétes csoportjai vív-

---

<sup>1</sup> Bourdieu 2002a: 5.

<sup>2</sup> Bourdieu 1978b: 130.

ták szimbolikus küzdelmeiket. Ám a klubok pozíciói és a velük szemben állók helyzete (vagyis oppozíciói) folyamatosan változtak, újradefiniálódtak, aszerint, hogy milyen klubok vettek részt a „szimbolikus harcban”, s közben hogyan változtak az egyes felekezeti, politikai, etnikai, stb. csoportok pozíciói. Előfordult, hogy egy klub egyszer a szó felekezeti értelmében „zsidó”, máskor „liberális” volt, esetleg profi, vagy „zsidó”, a szó etnikai értelmében (a budapesti MTK épp ezt az utat járta be a második világháború előtt, alig negyedszázad alatt) – úgy, hogy közben a klub társadalmi háttere tulajdonképpen nem is változott. Disszertációmban bemutatom a debreceni klubok társadalmi hátterét, az ebből fakadó ellentéteket, a futballmező kialakulása után a különböző polarizációs dimenziók mentén (felekezeti-etnikai, politikai, gazdasági-ideológiai, regionális) az egyesületek hatalmi viszonyainak, vagyis a mező struktúrájának alakulását, végül a klubok alá- és fölérendeltségi viszonyainak hosszú távú változásait.

### *TÉR ÉS IDŐ*

Disszertációm témája térben és időben – viszonylag – jól körülhatárolható. Nem állíthatom, hogy Debrecen preferálása más településekkel szemben gondos előkutatások után érett volna meg bennem: ez a választás kimondottan érzelmi volt – mégis szerencsés. Debrecenben társadalmi jellemzői szerint markánsan tagolt és sokszínű volt a futballélet, a Magyarországon ismert egyesület-típusok mindegyike előfordult a városban, és gyakran meglepően durván konfrontálódtak a klubok vezetői, vagy drukkerai. Ehhez hasonló – a kutató számára remek terepet jelentő – szegmált futballélet a második világháború előtti Magyarországon (Budapesten kívül) csak Miskolcon, Szegeden és Szombathelyen volt.

Ez azonban nem jelenti azt, hogy a disszertációban ne foglalkoznék más városok labdarúgásával. Amikor például a profi futball debreceni megjelenéséről írok, nem hallgathatok a hivatásos labdarúgás magyarországi megjelenéséről: a debreceni Bocskai profi csapatának helyzete értelmezhetetlen a fővárosi labdarúgás professzionalizációjának ismerete nélkül.<sup>3</sup> De a regionális ellentétek miatt sem szabad a disszertációt kizárólag Debrecenre leszűkítenem. Mivel a város csapatainak többsége olyan regionális bajnokságokban játszott, ahol más települések klubjai is szerepeltek, a labdarúgó-csapatok közötti rivalizálás kilépett a városi keretek közül. Így, ha meg akarjuk érteni az egyesületek között feszülő ellentéteket, el kell „látogatnunk” Budapestre (főváros-ellenesség), Nagyváradra, Nyíregyházára és Kisvárdára is (regionális rivalizálás).

A disszertáció által felölelt időintervallumról lényegesen egyszerűbb volt dönteni. A magyar labdarúgás története – történet-szociológiai szempontból – három korszakra osztható. Az első a századfordulótól 1945-ig, a második a rendszerváltásig tartott, a harmadik pedig épp korunk-

---

<sup>3</sup> A klub 1926-ban Bocskay FC néven alakult, de az 1930-as évek elejétől leggyakrabban Bocskaiként szerepelt a híradásokban. A disszertációban – az újságok neveihez hasonlóan – a ma elfogadott helyesírási szabályok szerint írom a klub nevét.

ban zajlik. Az első korszak legmarkánsabb vonása a sportág polgári és önfinanszírozó jellege volt. A klubok tekintélyes része civil kezdeményezésre alakult, élükön általában a közéletben vagy a gazdaságban maguknak nagy tekintélyt kivívott személyek álltak. Az 1930-as évek közepétől ugyan már tekintélyes volt az állami intézmények által fenntartott klubok súlya, de ez ekkor még nem jelentette a sportág teljes „államosítását”. Az 1945 és 1990 közötti időszak a szocialista sportirányítás korszaka: a klubok valamilyen formában állami kézben voltak, s a hatalom kiemelt feladatának tekintette a – tömegsportként is jelentős – sportág finanszírozását. A rendszerváltás utáni harmadik korszak legfontosabb folyamatai ma is tartanak: a labdarúgás látványsport, a szórakoztatóipar és – Magyarországra ez ugyan kevésbé jellemző – a médiapiac része. A sportág – noha még mindig a legnépszerűbb játék – immár nem nevezhető egyértelműen tömegsportnak sem.<sup>4</sup>

Tény, hogy ezek a nagy szakaszok nem voltak minden szempontból egységesek, és minden esetben voltak a korszakhatárokon átnyúló folyamatok, továbbélő jelenségek, ám 1945-ben és 1990-ben olyan radikális változáson ment át a szféra, hogy nem lehetett kétséges, hol vonjam meg írásom felső időhatárát. Kutatásaim során az egyik legérdekesebb kérdésem az volt, hogy a labdarúgás első ötven évében hogyan változott az a struktúra, melyben a klubok különböző pozíciókat és oppozíciókat vettek fel. 1945-ben és 1990-ben azonban annyira mélyreható változások történtek, hogy nem egyszerűen a struktúra átalakulásáról, mint inkább annak felbomlásáról és újjászerveződéséről van szó.

Nagyobb gondot jelentett a korszak alsó határának kijelölése. Az első világháború után lezajlott politikai változások, illetve a trianoni békeszerződésben megállapított új határok a magyar football viszonyait, arculatát is átformálták. Debrecenben is éreztette hatását az új, „hazafias sportpolitika”, ám még markánsabb szerepe volt az új határoknak, hisz Nagyvárad korábban a sport terén is szoros kapcsolatban állt Debrecennel. S gondolnom kellett arra is, hogy Budapesttel elmentetben az ország e régiójában a football igazán komoly expanziójával csak 1919 után számolhatunk. Noha 1919 előtt színvonalas footballélet sem volt a városban, elemzésem alsó időhatárát mégis a századfordulóra tettem. Hiszen a debreceni klubok nagy része már az első világháború előtt is működött, és ezek társadalmi beágyazottságát csak részben érintették a háborút követő politikai és területi változások.

## FORRÁSOK ÉS IRODALMI ELŐZMÉNYEK

A sporttörténetírás és sportszociológia kedvezőtlen pozícióiból is következik, hogy kutatásaim során jobbra járatlan utakon kellett haladnom – ami természetesen nem jelenti azt, hogy e disz-

---

<sup>4</sup> A korszakhatárok kijelölésének egyik, hogy megnézzük, egy településen milyen klubok működnek egy-egy időpontban. Hiszen a szociológiai szempontból fontos változásoknak épp az a lényege, hogy megváltozik egy szféra struktúrája, és kicserélődnek szereplői. Jellemző: 1940-ben, 1980-ban és 2000-ben egyetlen sportklub sem volt Debrecenben, amely mindhárom időpontban (legalábbis ugyanazon a néven) működött volna!

szertáció ne lenne előzmények nélküli. Egy „hagyományos értelemben vett” szociológiai munka elején a szerzőnek számba kellene vennie a témában eddig keletkezett releváns nemzetközi és hazai elméleteket, tanulmányokat, hogy azok bemutatásával, esetleg kritikájával mintegy tágabb kontextusba helyezve művét, kijelölje saját kutatói pozícióját is. Két okkal is magyarázható, amiért ezt a feladatot maradéktalanul nem teljesíthetem. Egyrészt a paradigmaalkotó szociológusok figyelmét szinte teljesen elkerülte a sport, a szociológia emblematikus alakjai közül csupán Eliasra, és – mindenek előtt – Bourdieu-re támaszkodhattam. A sportról nincsenek nemzetközileg is jelentős, sokat hivatkozott szociológiai művek. Ez nem jelenti azt, hogy ne születtek volna jelentős munkák, ám standard hivatkozási alapul alig szolgál néhány. Másrészt a magyar labdarúgás történetéről, a sportág és a klubok társadalmi beágyazottságáról alig jelentek meg tudományos igényű munkák – ennek következménye, hogy ez a disszertáció szinte teljes egészében forrásokra épül. Ám a magyar sport történetével foglalkozó szociológusnak azzal is szembesülnie kell, hogy témája nemhogy a „tradicionális” szociológusi, de még a hagyományosnak nevezhető történészi módszerekkel sem könnyen kutatható. Jelesül: a Hajdú-Bihar megyei Levéltárban – s vélhetően ez így van az ország legtöbb részén – elenyésző, s alig használható a sportra vonatkozó történeti anyag. Mivel kutatási területem az 1945 előtti időszakra nyúlik vissza, arról is le kellett mondanom, hogy egykori labdarúgókkal, sportvezetőkkel, szurkolókkal készítek interjúkat. Így elsődleges forrásként a korabeli helyi és országos, sport és politikai napi- és hetilapok szolgáltak: tulajdonképpen ezek sportra vonatkozó anyagából keletkezett ez a disszertáció (hogy a kutatás nagyságát érzékeltessem: hét év alatt dolgoztam fel közel negyven lap mintegy százezer számát, amiből több mint ötvenívnyi – azaz kétmillió karakternyi – jegyzet keletkezett).

Az elmúlt években – a sporttörténetírás és szociológia kedvezőtlen helyzete ellenére – számos könyv és tanulmány látott napvilágot, amelyek, ha közvetlenül nem is kapcsolódnak az 1945 előtti debreceni sport történetéhez, fontos támpontokat nyújtott disszertációm elkészítéséhez. Sajnos meg kell jegyeznem: a főként ismeretterjesztő jellegű sporttörténeti könyvek nagy hányadára jellemző, hogy szerzőik minimális szakmai követelményeknek is képtelenek eleget tenni, műveiket nem látják el jegyzetekkel, bibliográfiával, s eközben – ami sokkal súlyosabb probléma – elfogultan, sőt patetikus hévvel írnak, stílszerűen szólva, drukkolnak valamelyik szereplőnek.

Természetesen vannak ellenpéldák is, olyan munkák, melyeket ugyan nem tudományos céllal írtak, mégis bírnak tudományos relevanciával. Az elmúlt évekből említhetném Malonyai Péter, vagy a Dénes Tamás – Sándor Mihály szerzőpáros nevét,<sup>5</sup> 1945 előtt pedig több, kutatásaim során is jól használható kötet jelent meg. A mindmáig egyik legjobb, e disszertáció elkészítésében is nagy segítséget nyújtó futballtörténeti kötet 1926-ban látott napvilágot, a Magyar Labdarúgók Szövetsége (MLSZ) egyik tisztviselője, a jogi végzettségű Földessy János tollából.<sup>6</sup> A több száz oldalas könyvben Földessy ugyanis nem pusztán statisztikákat gyárt, s nem nevezhetjük csupán

---

<sup>5</sup> Malonyai 1989, Dénes–Sándor 2003.

<sup>6</sup> Földessy 1926.

„alapos krónikásnak”: úgy mutatja be a magyar futball 1897 és 1925 közötti történetét, hogy szemlátomást eligazodik a különböző csoportok, sportegyesületi koalíciók szimbolikus, és a szövetség vezetésért vívott küzdelmeiben.<sup>7</sup>

A sporttörténeti irodalomban külön fejezetet képviselnek a sportegyesület-történetek. Az első világháború előtt a BTC (Budapesti Torna Club) történetéről még csak egy kis könyv jelent meg,<sup>8</sup> azonban az MTK (Magyar Testgyakorlók Köre) 25 éves történetét feldolgozó mű igen alapos munka.<sup>9</sup> Az 1920-as évek közepén jelent meg a MAC (Magyar Atlétikai Club) története,<sup>10</sup> majd az 1960-as évektől beszélhetünk – a Sport Könyvkiadó születésével egy időben – a publicisztikai jellegű sporttörténetírás fellendüléséről. Ekkoriban jelentek meg sporttörténeti munkák például az FTC-ről, Csepelről, Honvédról, Újpesti Dózsáról, III. ker. TVE-ről, vagy a Vasasról.<sup>11</sup> E kötetek kimondottan eredménycentrikusak és eseménytörténetiek (vagyis nevezetes mérkőzések leírására, összeállítások közlésére helyezik a hangsúlyt), a történész illetve szociológus számára általában alig használhatók.<sup>12</sup> Külön fejezetet képeznek a sporttörténeti munkákon belül a labdarúgók, edzők életrajzai, visszaemlékezései. Ezek forrásértéke változó, de azzal, hogy betekintést engednek a labdarúgók életébe, többnyire értékes segítséget jelentenek a kutatóknak. Ilyen kötet jelent például Orth Györgyről, Turay Józsefről, vagy Schlosser Imrétől, Sebes Gusztávtól, Sárosi Györgytől – Teleki Pál, debreceni labdarúgó visszaemlékezése pedig a város futballtörténetének egyik legfontosabb forrásműve.<sup>13</sup> A debreceni labdarúgásról eddig öt könyv jelent meg. Fésüs László két kötete egy hosszabb illetve egy rövidebb kronológia, melyek középpontjában a Debreceni Torna Egylet áll.<sup>14</sup> Filep Tibornak szintén két könyve jelent meg, az első 1979-ig, a második napjainkig ismerteti a Debreceni Vasutas SC történetét, Vitos Györgynek szinten e klubról jelent meg kötete.<sup>15</sup>

A kevés, valóban sporttörténeti, azaz tudományos relevanciával bíró művek közül az 1945 előtti időszakból kiemelkedik Siklóssy László háromkötetes monográfiája, a magyar sport ezeréves történetéről.<sup>16</sup> Az 1945 utáni időszakból a Testnevelési Főiskolán kiadott, „A magyar testnevelés és sport története” című egyetemi tankönyvet kell kiemelnem. Az adatokban rendkívül gaz-

---

<sup>7</sup> Földessy évről-évre haladva mutatja be – igen alaposan – a labdarúgás fontosabb eseményeit. Az ilyen jelle komolyabb sporttörténeti munkáknál igen gyakori (az 1990-es években a lengyel, majd a közelmúltban a cseh futballról jelent meg hasonló felépítésű könyv [Jenšík–Macků 1997]).

<sup>8</sup> BTC é. n.

<sup>9</sup> Fodor 1914. Az MTK történetéről eddig egyébként öt könyv látott napvilágot, öt különböző korszakban (Fodor 1914, MTK elnöksége 1949, Vedres 1963, Barcs 1988, Galla–Krausz–Szántó 1999), s igen különböző felfogásban mutatják be a klub történetét.

<sup>10</sup> Zuber 1925.

<sup>11</sup> Például: Vedres–Zsolt 1962, Major–Nagy–Várszegi 1974.

<sup>12</sup> Ritka kivételnek számít Rejtő László 1969-ben megjelent könyve (*Kilenc klub krónikája*), melyben a szerző úgy ír ki-lenc sportegyesület történetéről, hogy a klubok társadalmi beágyazottságáról sem feledkezik meg.

<sup>13</sup> Fekete 1963, Bolgár 1987, Schlosser 1957, Sebes 1981, Sárosi 1989, Teleki é. n.

<sup>14</sup> Fésüs 1994, 1997.

<sup>15</sup> Filep 1988, 2002, Vitos 2002.

<sup>16</sup> Siklóssy (1978, 1928, 1929) a 20. század elejéig tárgyalja a magyar sport történetét, én viszont Debrecennel, ráadásul az első világháború után virágzásnak induló futballal foglalkozom. Érdemben tehát nem tudtam használni Siklóssy művét, amely egyébként máig a sporttörténeti kutatások megkerülhetetlen alapkijáratának számít.

dag kötet elkészítése során, a szerzők számos korabeli forrást gyűjtöttek össze, azonban a könyv ideologizáltsága miatt csupán néhány rövid fejezetét tudtam használni.<sup>17</sup> Mindezek ellenére a TF tankönyvének tagadhatatlan érdeme, hogy – mint az elmúlt nyolcvan évben *egyetlen átfogó* magyar sporttörténeti mű – fontos jelenségekre irányítja a kutató figyelmét. Emellett születtek tudományos igényű, specifikus sporttörténeti munkák is. Így meg kell említenem Gergely Ferenc és Kiss György leventéről szóló könyvét, Szikora Katalin munkáját az 1920-as évek sportpolitikájáról, illetve Kun László egyetemes sporttörténeti tankönyvét.<sup>18</sup>

A sport, labdarúgás története szociológiai feldolgozásának viszonylag jelentős nemzetközi irodalma van. Magyarországon eddig két sportszociológiai szöveggyűjtemény jelent meg, melyek közül ki kell emelnem az 1974-ben megjelent válogatást.<sup>19</sup> A kötet egyik érdeme Takács Ferenc hosszabb bevezetője tanulmánya, melyben összefoglalja a sportszociológia magyar és nemzetközi eredményeit. Másrészt a magyar szociológusok ekkor nyerhettek először betekintést Norbert Elias és Eric Dunning munkásságába (a Fóti Péter szerkesztésében, 1995-ben megjelent szöveggyűjtemény is nagy teret szentel Elias és Dunning írásainak). A University of Leicester sportszociológusainak fő kérdése az, hogy az egyes sportokban, különösen a futballban hogyan változott az elmúlt évszázadokban az erőszak szintje. Kutatásaik az Elias-i civilizációs paradigma sportbéli érvényességét vizsgálják, azonban tanulmányaik erőszak-történeti szempontból is fontosak és alaposak. A civilizációs elmélet, illetve a leicesteri csoport munkássága eddigi kutatásaim során akkor kapott nagyobb hangsúlyt, amikor a két háború közötti kelet-magyarországi futballt övező erőszakot vizsgáltam. Itt kell megemlítenem, hogy a futballhuliganizmus kutatásának immár Magyarországon is jelentős eredményei vannak. 1995-ben jelent meg az első ilyen jellegű munka, Földesiné Szabó Gyöngyi empirikus módszerekkel vizsgálta a szurkolók szociológiai-demográfiai jellemzőit, míg Szabó János közelmúltban megjelent könyve főként elméleti síkon közelítette meg a futballhuliganizmus problémáját.<sup>20</sup> Itt kell megemlítenem, hogy a közelmúltban főként a *Replikának* és a *Korallnak* köszönhetően a tudományos igényű sporttörténet-írás nemzetközi irodalmából több tanulmány magyarul is elérhetővé vált.

Az elmúlt években több olyan szociológiai vagy társadalomtörténeti tanulmány is napvilágot látott, melyek mintául szolgáltattak kutatásaim során. Azokról az írásokról van szó, melyek arra a kérdésre kívántak válaszolni, hogy az egyes klubok rivalizálásában milyen szerepet játszik az egyesületek eltérő társadalmi beágyazottsága, és az egyesületek által képviselt jelentéstartalmak. A

---

<sup>17</sup> Földes–Kun–Kutassi 1982. A „pártos” sporttörténet-írás hibájának azt érzem, hogy bizonyos történetekről, jelenségekről hallgat, miközben kevésbé lényeges eseményeket úgy állít be, mint a sportélet fontos mozzanatait. Egy ilyen sporttörténeti munka minimális teret szán például az MTK–FTC rivalizálásnak, vagy a vállalati sportegyesületeknek, ellenben hosszú fejezeteket szentel a politikai töltetű munkássport-mozgalomnak, amely Magyarországon – ellentétben Ausztriával – szinte jelentéktelen volt. A marxista alapokon nyugvó sporttörténet-írás pozíciója logikus: szemlétükben a (profi) futball az elidegenedés megjelenési formája volt, szemben például a baloldali munkásmozgalomhoz szervesen kötődő turisztikával.

<sup>18</sup> Gergely–Kiss 1976, Szikora 2000, Kun 1990.

<sup>19</sup> Balyi–Takács 1974, Fóti 1995.

<sup>20</sup> Földesiné 1994, Szabó 2003.

magyar futball az osztrák–cseh–magyar küzdelmekben, a birodalmi vezető pozícióért vívott szimbolikus harcban fejlődött (ez a vezető szerep volt a versengés *tétje*, vagyis ez vezetett ahhoz, hogy a futballmező nem csupán gyorsan megszerveződött, de a játék hatalmas népszerűsége is szert tett Közép-Európában). Ez a mai kutatóra nézve azzal a konzekvenciával jár, hogy a magyar futball pozícióharcainak leírásakor nem feledkezhet meg a cseh és az osztrák futballról. A prágai František Kolář a cseh futball két kiemelkedő klubja, a Sparta Praha és a Slavia Praha születését és versengését mutatta be Csehszlovákia megalakulásáig, míg a linzi Michael John az osztrák futball és társadalom viszonyát elemezte a kezdetektől az 1930-as évekig.<sup>21</sup> A két tanulmány eltérő szempontból vizsgálja a két város labdarúgását: John a bécsi futball „társadalmiasultságát” igyekezett megragadni, míg Kolář hagyományosabb történeti szemléletmódot képvisel. A két tanulmány lehetővé teszi, hogy összehasonlíthassuk a három ország (a három város) futballját, s ezáltal egyfajta elemzési mintát ad a debreceni labdarúgás kutatásához is.<sup>22</sup>

Végül meg kell említenem Hadas Miklós és Karády Viktor 1995-ben megjelent tanulmányát, mely a magyar sport-történet-szociológiai irodalom mindmáig legtöbbet hivatkozott tanulmánya, s nagy szerepet játszott e disszertáció szerzőjének szakmai orientációjában is.<sup>23</sup> A tanulmány témája újszerűségének, módszerének, a felvetett szociológiai problémáknak köszönhetően a magyar sport-történet-szociológia egyik alapk munkájának tekinthető. A szerzők célja egy nagy ívű elemzés volt, hogy „a csapatok változó rangsorát és az egyesületek társadalmi jelentéstartalmainak történelmileg alakuló összetevőit a szociológia eszköztárával” értelmezzék. A későbbiekben többször is hivatkozom e tanulmányra, most csupán annyit emelnék ki, hogy a szerzők olyan kérdésekre keresnek választ, mint:

- a futball miként tudott a sportok világában kitüntetett szerepre szert tenni;
- hogyan válhatott a labdarúgás a Monarchia utódállamaiban – e kis államokban – a társadalmi tér egyik fontos szegmensévé (akárcsak Skóciában);
- a sportág milyen – időben változó – szerepet tölt be a politika világában; a klubok, az általuk hordozott társadalmi jelentéstartalmaknak köszönhetően milyen politikai csoportokkal álltak kapcsolatban, továbbá, hogy a politika hogyan tudta kihasználni a futballklubok által hordozott jelentéstartalmakat.

---

<sup>21</sup> Kolář 2002, John 1999.

<sup>22</sup> A *Replikában* további elemzéseket találhatunk a glasgowi, a torinói és a riói futball szegmentáltságára (Murray 1995, Bromberger–Mariottini 1995, Leite Lopes 2002).

<sup>23</sup> Hadas–Karády 1995. A témát még részletesebben fejti ki Hadas Miklós, 2003-as könyvének egyik fejezetében (Hadas 2003: 292–313).

Hadas Miklós a sportszociológiai irodalom három típusát különbözteti meg.<sup>24</sup> Az első csoportba sorolja azon megközelítéseket, amelyek a sportot egyfajta szociológiai modellként értelmezik – mint például Huizinga *Homo Ludense*. A második csoport a legkedveltebb: a „tárgyorientált” művek a sportokat, kvázi önmagukért tartják érdekesnek. A harmadik csoportot paradigmaorientáltak nevezi Hadas, amikor a szerző úgy vizsgál egy társadalmi jelenséget, hogy azzal igazoljon vagy elvessen egy szociológiai modellt (vagyis nem a sportra, mint tárgyra koncentrálnak, hanem az elméletre). Hadas hozzáteszi: „a sportszociológiai vizsgálatok túlnyomó része még ma is elsősorban *témaorientált*, azaz a kutató a tárgyhoz utólag kapcsolja a paradigmát”.<sup>25</sup> Kétségtelen, hogy disszertációm is ebbe a csoportba tartozik. Kutatásaim során a forrásokban olyan események után kutattam, melyekről úgy véltem, valamilyen módon jelzik a futball társadalmiasultságát, azaz:

- milyen felekezeti, politikai vagy más szociológiai szempontból fontos csoportok tagjai jelentek meg a futballklubokban (disszertációm egyik legfontosabb forrását a sportegyesületek tisztikarainak névsora jelenti);
- hogyan professzionalizálódott a futball, azaz hogyan jelent meg a fizetett sportoló, akinek a labdarúgás szakmája és nem (csak) a hobbija;
- ehhez kapcsolódóan: milyen ellentétek voltak álamatőr (majd profi) és amatőr klubok, vezetők között;
- milyen regionális ellentétek húzódtak meg a klubok között;
- milyen kapcsolat volt a különböző jellegű ellentétek között, és ezek hogyan változtak időben;
- milyen erőszakos cselekmények történtek a futballpályákon, és ezek köthetők-e a különböző háttérű csapatokhoz.

Amikor a jórészt napilapokból gyűjtött forrásokat – melyek nagy hányada a futballban megjelenő *konfliktusokról* számolt be –, valamilyen szociológiai modellben akartam összeállítani, fedeztem fel, hogy a futballszféra viszonyrendszerei jól szemléltethetőek a bourdieu-i mező-paradigmával. Disszertációm azonban – Hadas Miklós kifejezésével élve – nem paradigmaorientált. Tehát nem a mezőelmélet érvényességét szeretném ellenőrizni egy speciális társadalmi szférában, hanem a bourdieu-i életmű néhány elemét kiragadva akarom a futball működését magyarázni. Nem célom tehát, hogy mindenben hűen kövessem Bourdieu „észjárását”, hogy elméletnek és fogalmi hálójának minden fontosabb elemét felhasználjam, vagy hogy az életmű egészét áttekintsem (a futballmező leírásában a vallási és mindenekelőtt a kulturális mező működésének

---

<sup>24</sup> Hadas 2003: 16–19.

<sup>25</sup> Hadas 2003: 18.



modelljét használtam fel).<sup>26</sup> Végül nem volt céлом az sem, hogy minden megállapításomat, illetve modelletemet a bourdieu-i paradigmához közelítsem: több esetben a kategóriákat más összefüggésben illetve másképpen használom, mint azt Bourdieu tette. Vagyis azt a célt tűztem ki magam elé, hogy a futball-mező debreceni működését a *bourdieu-i paradigma logikájával*, és egyes fogalmaival írjam le. Azaz: egy történeti sportszociológiai témát konfliktuselméleti és strukturalista szemléletmóddal közelítettem meg.

A disszertáció öt nagyobb fejezetből áll. Az elsőben (A futball társadalmiasultságának történeti-szociológiai vonatkozásai) olyan – egymással csak részben összefüggő – problémákat fejtek ki, melyek a disszertáció fontosabb fogalmainak, logikájának megértésében igazítanak el. Itt fejtem ki, hogy milyen összefüggés van egyes sportágak preferálása és társadalmi pozíció között, vagy, hogy mit értek futballmező alatt. Itt osztályozom, tipizálom a labdarúgó egyesületeket, s azt is, hogy a labdarúgásban milyen típusú konfliktusok jelennek meg. A további négy fejezetben mutatom be a futballmező, tehát a labdarúgó-erőtér kialakulását, struktúráját és dinamikáját. Vagyis azt, hogy a debreceni futballban hogyan jelentek meg a polarizációs dimenziók, időben hogyan változott hogyan változtak az ezek által létrehozott törésvonalak, s ezzel miképp alakult át a mező struktúrája. A négy fejezet mindegyikét négy alfejezetre osztottam. Az *első alfejezetben* a korszak labdarúgásának jellegzetességeit, fontosabb eseményeit mutatom be. A *második alfejezet* a debreceni sportklubok társadalmi beágyazottságát járja körül, vagyis a városi labdarúgás differenciálódását. Itt elsősorban az a célom, hogy bemutassam, az egyes klubok milyen társadalmi csoportokhoz kötődtek, kik vezették a klubokat, vagyis az egyesületek hogyan tagozódtak be Debrecen társadalmába. A *harmadik alfejezet* a futball polarizációjáról, az egyesületek közötti konfliktusokról szól. Ez az alfejezet mutatja be a futballmező struktúráját, hogy az adott korszakban, bizonyos polarizációs dimenziókban milyen küzdelmek folytak, s kik voltak alávetett, illetve uralkodó pozíciókban. A *negyedik alfejezet* szorosan kapcsolódik az előzőhöz: itt a polarizációk erőszak-történeti vetületét mutatom be.

Ezúton szeretnék köszönetet mondani mindazoknak, akik segítséget nyújtottak disszertációm elkészítéséhez. Konzulensemnek, Hadas Miklósnak, az elmúlt, közel egy évtized során tett építő bírálatiért, és biztatásáért tartozom hálával. Köszönöm továbbá Karády Viktornak, a Közép-Európa Egyetem, illetve Földesiné Szabó Gyöngyinek, a Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kara tanárának a disszertáció tézistervezetének bírálata során tett módosító javaslatait. Köszönettel tartozom a debreceni Református Kollégium Nagykönyvtára, a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár, a Debreceni Egyetemi Könyvtár Folyóirattára, az Országos Széchényi Könyvtár, és a Semmelweis Egyetem Testnevelési és Sporttudományi Kar Könyvtára munkatársainak. Végül köszönöm családomnak, hogy zavartalan körülmények között készíthettem el disszertációm.

---

<sup>26</sup> Bourdieu 1978a, 2002d.

# I. A FUTBALL TÁRSADALMIASULTSÁGÁNAK TÖRTÉNETI-SZOCIOLÓGIAI VONATKOZÁSAI

## KIINDULÓPONTOK

### *Társadalmi pozíció és sportág-preferencia*

Ha a labdarúgás társadalmiasultságát kutatjuk, választ kell adnunk arra a kérdésre, hogy a futball – kiválva több tucat sportág közül – miképp válhatott különböző társadalmi csoportok szimbolikus küzdelmeinek terepévé. Hiszen ez a disszertáció is többek között annak köszönheti születését, hogy a különböző társadalmi pozíciójú emberek különböző sportágakat preferálnak, illetve, hogy a szurkolók és sportolók klubpreferenciáinak is vannak csoportsjátos tényezői. Természetesen a kollektív diszpozíciók, habitusok, és különböző sportágak preferálása közötti kapcsolatok (és ezek történeti változásainak) feltárása önálló kötet témáját képezhetnék, de legalább nagyvonalakban utalok a legfontosabb összefüggésekre.

Noha a modern sport kezdete Magyarországon az 1830-as évekre tehető (külföldi hatásra, Széchenyi és Wesselényi közvetítésével), és a nemesek, arisztokraták egy része vívott (és már nem csak párbajozott!), tornázott, vagy éppen evezett, önálló, más társadalmi szféráktól akár csírájában is elkülönült sportmezőről ekkor még nem beszélhetünk.<sup>1</sup> A(z új) sportok<sup>2</sup> megjelenése Hadas Miklós szerint egy „hosszú távú civilizációs folyamat következménye (illetve indikátora), melynek során az archaikus libido dominandi harci késztettségén alapuló férfibeállítódásokat fokozatosan kiszorítják a versengő férfikésztettségek meghatározta férfibeállítódások”.<sup>3</sup> A versengés civilizált formái elterjedésének kedvező terepet jelentettek a 19. század középső, és főként utolsó harmadában zajló társadalmi változások. A sportolás – elsősorban a kiegyezés után – minden korábbinál szélesebb csoportokat érintett. Ez a modernizáció felgyorsulásának éppúgy köszönhető, mint a polgárosodásnak, a szabadidő megjelenésének, illetve annak a szabadabb, az egyesületek alapításának kedvező terepet jelentő légkörnek, melyet a kiegyezés hozott el. Számtalan egyesület, köztük sportegyesület (jórészt *polgári* tornaegylet) is alakult ebben az időben – a legismertebb az NTE, a Nemzeti Tornaegylet volt.

A 19. század utolsó harmadának másik jelentős sportága az atlétika volt. Az *arisztokratikus* sportág (a jelző idővel nem pusztán a polgári, hanem a zsidó oppozícióját is jelentette) a 19. szá-

---

<sup>1</sup> A modern sport kezdeteiről: Hadas 2003.

<sup>2</sup> A sporttörténeti könyvek Botonddal és Búvár Kunddal kezdik a magyar sport történetét. A nem modern sportok még egyértelműen a harc eszközeinek számítottak, egyfajta katonai előképzést nyújtottak. Azaz a sport (testedzés, testkultúra) a középkorban nem egy saját szabályok keretei között szerveződött önálló szférát jelentett, hanem része volt a nevelésnek, és főként a katonáskodásnak (lásd például a lovagi tornákat). Modern sportról akkor beszélünk, amikor hadászati háttérük elhalványul, azaz a sporttevékenységet immár *elsősorban* önmagáért űzik (persze ne feledjük, még a 20. században is többször előfordult, hogy a sportra, mint a katonai előképzés eszközére tekintettek).

<sup>3</sup> Hadas 2002: 15.

zad hetvenes éveiben terjedt el Magyarországon. Az atlétikát kultiváló legnagyobb, legismertebb egyesület, az 1875-ben Esterházy Miksa gróf alapított exkluzív – csak érettségizett, keresztény tagokat toborzó – Magyar Atlétikai Club, a MAC volt. Az 1890-es évek egyik legkedveltebb (kis)polgári sportja a kerékpározás volt, majd 1896-ban a mai MTK-pálya melletti Pékerdőn lejátszották az első futballmérkőzést (és ezzel még nem tettem említést olyan sportágakról, mint az evezés, a korcsolyázás vagy a vívás). A labdarúgás legfontosabb jellemzője nem csupán a többi sportágat háttérbe szorító népszerűsége, hanem – tulajdonképpen ennek logikus folyományaként – a kisebb egzisztenciákat is elérő széles társadalmi expanziója volt.

E szükségszerűen elnagyolt sporttörténeti vázlattal azt szerettem volna szemléltetni, hogy az egyes sportágak egymáshoz viszonyítva, vagyis egy időben folyamatosan változó viszonyrendszerben, mintegy *relacionális* struktúrában jelennek meg. Amikor polgári tornáról, arisztokratikus atlétikáról, vagy épp a munkások által is játszott futballról beszélünk, akkor e jelzőkkel azt szemléltetjük, hogy van egyfajta megfelelés (strukturális homológia) a társadalmi térben elfoglalt pozíció és bizonyos típusú – a szimbolikus térben különböző, változó pozíciókat felvevő – szabadidős tevékenységek preferálása között. E sportágak azzal képeznek relacionális struktúrát, hogy *egymáshoz képest* lesznek „polgáriak” vagy „arisztokratikusak”, lesznek „elit” vagy „plebejus” sportok. Hiszen az egyes sportágak preferálói, társadalmi helyzetük szerint korántsem alkottak homogén egységet, másrészt a társadalmi és a szimbolikus tér közötti homológ viszony is változik időben (azaz előfordul, hogy egy „plebejus” sportból „elit” sport lesz, vagy a „plebejus” sportnak lesz egy „elit” változata).

Nem véletlen az sem, hogy a sportszociológiai kutatásoknak máig gyakori alapkérdése, hogy milyen kapcsolatban áll társadalmi pozíció és sportágpreferencia (azaz kik mit sportolnak). E kutatások kiinduló hipotézise szerint a különböző sportágak különböző társadalmi helyzetű embereket vonzanak. Ezért, ha meg akarjuk érteni, miképp vált a futball rövid időn belül a legnépszerűbb magyar sportággá, milyen változó szerepet töltött be a hatalmi mezőben, illetve milyen társadalmi csoportokhoz köthető e játék, akkor tudnunk kell(ene), hogy más sportágakhoz kik kötődtek, illetve a futball milyen kapcsolatban állt e sportágakkal. Azonban az egykori sportolókról, vezetőkről, és nézőkről minimális ismereteink vannak, így e kutatási program egy ideális állapotot mutat be. Vagyis amikor „arisztokratikus atlétikáról”, „polgári tornáról” beszélünk, az nem azt jelenti, hogy *pontosan* ismerjük a sportolók társadalmi helyzetük szerinti összetételét. Ettől függetlenül tehetnénk többé-kevésbé érvényes megállapításokat egy sportág híveiről. Pontos felmérések híján is tudjuk, hogy a tenisz az elit sportja volt, hogy jórészt munkások birkóztak, hogy a futball a két háború között főként a kisegzisztenciák között hódított, s hogy az atlétika „úri” sport volt. Ezeket azonban csak közvetve tudjuk a forrásokból kiolvasni. Például tudjuk, hogy a Munkás Testedző Egyesület (MTE) országos hálózatában a birkózás volt a legnépszerűbb sport, tudjuk, hogy a budapesti munkáskerületekben voltak a legnagyobb futballgrundok, tudjuk, mi volt az eredetei foglalkozása a legjobb magyar labdarúgóknak, és tudjuk, hogy sok sportágban tetten

érhető magas zsidó részvétel az atlétikára egyáltalán nem volt jellemző. Hangsúlyoznom kell azonban, hogy ezekből a forrásokból csak rendkívül bizonytalan következtetéseket vonhatunk le. A sportegyesületek vezetőinek társadalmi pozícióiról viszont elég pontos és bőséges források állnak rendelkezésünkre, s ez alapján – ha az egyes sportágakról nem is – de az egyesületek társadalmi beágyazottságáról már hozzátétőleg pontos állításokat fogalmazhatunk meg.<sup>4</sup>

A sport azzal vált a modern társadalom egyik fontos terévé, hogy a sportágak – híveiket „megjelölve” – *megkülönböztető jelek*ként funkcionálnak (tegyük hozzá a sportágak és híveik között kölcsönös viszony van e szempontból, hiszen először a különböző társadalmi pozíciójú sportolók, nézők jelölik meg – habitusaik, kollektív diszpozícióik alapján, mintegy „öntudattalanul” választva – az adott sportágat). Az egyes differenciált társadalmi *pozíciók*hoz (melyet alapvetően a birtokolt kulturális és gazdasági tőke határoz meg) kötődő *diszpozíciók* illetve *habitusok* és az azok által generált *állásfoglalások* a sportot a *szimbolikus tér* részévé teszik, mely tér alapja a különbség, megkülönböztetés vagyis *distinkció*. Más szóval: az állásfoglalások (sportág-preferencia) a társadalmi pozíciók terét tükrözik a diszpozíciók és habitusok közvetítésével. Tehát a sportok épp olyan – többnyire nem tudatosan használt – megkülönböztető jelek, mint például a testtartás, vagy a test megváltoztatható részeivel (például bajusz, szakáll, haj) kapcsolatos eljárások, esetleg a ruhaviselet. A sportágak éppúgy részei a szimbolikus térnek, mint az italok vagy az ételek. Bourdieu szavaival: „amit a munkás eszik, és főleg ahogyan elfogyasztja, az általa űzött sport és a sportolás módja, politikai véleménye és ahogyan azt kifejezi, mind szisztematikusan eltér az ipari (nagy)vállalkozó fogyasztói szokásaitól vagy gyakorlatától”.<sup>5</sup>

„A statisztikailag kimutatható (felmérhető) sporttevékenység leírható úgy, mint kereslet és kínálat, vagy pontosabban, adott pillanatban kínált termékek és a fogyasztásra való hajlamok, a diszpozíciók közötti kapcsolat eredménye” – állítja Bourdieu.<sup>6</sup> Ez azt jelenti, hogy az egyes sportágakon belül a testhez való viszony, vagyis az „esztétikum” és az „erő” foka az, mely meghatározza azok jellegét, e „fok” szintjétől függ, hogy a sportágat – kollektív diszpozícióik révén – milyen társadalmi csoportok kultiválják. Egy „esztétikum-skálán” magas értéket kap az a sportág, melyben a „szépség” és „kecsesség” dominál (többnyire egyéni sportok, melyekben a versenyzők teste nem érintkezik egymással), ezek élesen szemben állnak az „izzadt” sportágakkal, ahol kemény test-test elleni küzdelem érvényesül.<sup>7</sup> A keresleti oldalon pedig az egyes csoportok kollektív

---

<sup>4</sup> Kétségtelen viszont, hogy Budapesttel összehasonlítva a debreceni sport társadalomtörténetét e szempontból könnyebb kutatni: a labdarúgás olyannyira kitüntetett szerepet játszott a város sportéletében, hogy nem igazán beszélhetünk a „sportok harcáról”. Így nem is tartottam feladatommak, hogy alaposan megismerjem más sportágak debreceni társadalmi bázisát. Nem beszélve arról, hogy mivel az egyesületekre és nem a sportágra koncentráltam (melyekben többféle sportot is űztek) sikerült elkerülnöm azt a problémát, hogy a labdarúgást a „sportok mezejéből” kiszakítva vizsgáljam.

<sup>5</sup> Bourdieu 2002b: 19.

<sup>6</sup> Bourdieu 2002a: 7.

<sup>7</sup> Bourdieu azonban arra is figyelmeztet, hogy az egyes sportágaknak több válfaja is létezhet (pl. a tenisz klubban, elegáns öltözetben, de mindenki által hozzáférhető helyen is játszható). Az egyes sportágak ugyanakkor időben is vál-

diszpozícióit kell azonosítanunk. Ahogy a mai bokszot az alacsony iskolai végzettségűek, és szegényebbek kedvelik (vagyis akik a kulturális és a gazdasági tőkéből keveset birtokolnak), úgy az „életstílusok terének” ellentétes oldalán találjuk például a síelést (ahol az erő a leginkább eufemisztikusan jelentkezik), melyet a társadalmi tér ellentétes pólusán elhelyezkedők kedvelnek.<sup>8</sup>

Hadas Miklós korábbi tanulmányaiban, majd könyvében a pozíciók–habitusok–állásfoglalások viszonyát mutatta be több sportág példáján. Az önfegyelemre szoktató torna, melynek lényege nem mások legyőzése, hanem a sportoló testének építése, „az aszketikus életmódja révén fölfelé törekvő polgárság étoszának hordozója” volt.<sup>9</sup> A tornával állt szemben a szabadban űzött, *versengésen alapuló* „a férfias nemesi versengés diszpozícióit modernizáló” atlétika.<sup>10</sup> A 19. század legvégén egy olyan sporttérbe robban be a futball, ahol ugyan a kerékpár a legkedveltebb sportág, ám népszerűsége kérészéletűnek bizonyult, így a sportmező két domináns szereplőjének a tornát és az atlétikát tekinthetjük. A futball látványosan különbözik mindkettőtől, hiszen több játékos-elemet tartalmaz, és – szemben a tornával és az atlétikával – sokrétű sporttevékenységet tesz lehetővé. A futballban kisebb a testi erő szerepe, mint például a tornában, mégis lehet keményen, robotolva játszani. Különbözik az atlétikától is, hisz a futballisták ugyan sokat futnak, de egy technikás, ám lassú labdarúgó éppúgy érvényesülhet, mint atlétikusabb társa. A futball annak is köszönhette gyorsan felívelő, példátlan népszerűségét, hogy ez volt az első olyan külföldről importált sport, ahol a versenyzőnek mindenekelőtt nem saját testét kellett leküzdenie, vagyis: a futball volt az első sportjáték Magyarországon.

A századelőn a labdarúgás abban is különbözött a többi sportágtól, hogy nemcsak sportolói, hanem nézői is voltak. Pontosabban: más sportágakkal ellentétben nemcsak alkalmasszerűen tudott híveket toborozni. Először fordult elő a magyar sport történetében, hogy hétről-hétre viszonylag nagy (és folyamatosan növekvő) tömegek sporteseményeket látogattak. Az addig ismert sportágaktól a labdarúgást az a lényegi különbség választotta el, hogy csapatjáték lévén kiváló lehetőséget nyújt az azonosulásra, vagyis hétről hétre alkalmat teremtett a *kollektív identitás átélésére*. Szemben az egyéni sportokkal, egy futballmérkőzésen „jelentős embertömegek egy zárt tér interaktív helyzetében egy szimbolikus harc közvetett résztvevőivé válnak”, s a „szurkoló nem (elsősorban) az egyéni versenyzőnek drukkolt annak egyéni kvalitásai (illetve a sportoló és a szurkoló közötti esetleges viszony) alapján, hanem egy csapat által reprezentált közösséggel azonosul”.<sup>11</sup> A különbségek a nyílt szembenálláson alapuló küzdelem révén – ahol az ellenfél nem az idő, magas-

---

tozhatnak, melynek következtében változó vonzerőt gyakorolhatnak egyes társadalmi csoportokra (gondoljunk az egykor arisztokraták által is kedvelt ökölvívásra – ahol a vívásban van a hangsúly – illetve a mai bokszra, melyet őseivel összehasonlítva helyesebb *bunyónak* neveznünk).

<sup>8</sup> Természetesen – s ezzel később részletesebben foglalkozom – a különböző csoportok sportág-preferenciáinak meghatározásakor pontosan el kell különítenünk a nézőket, sportolókat, és a sportvezetőket. Manapság egy profi bokszgálára drágább belépőket árulnak, mint bármilyen más sporteseményre, de az ökölvívók túlnyomó többsége változatlanul alsóbb osztályokból kerül ki. Vagyis a fogyasztók szempontjából (nem vizsgálva a tévézőket) a profi boksz elit sport, a sportolók szempontjából viszont „plebejus sportág”.

<sup>9</sup> Hadas–Karády 1995: 94.

<sup>10</sup> Hadas–Karády 1995: 95.

<sup>11</sup> Hadas–Karády 1995: 90.

ság vagy távolság, de nem is konkrét személy, hanem egy klub, sőt az egyesület által reprezentált társadalmi csoport – minden szurkoló számára egyértelműek, nyilvánvalóak (ezeket a különbségeket reprezentálják sok esetben a klubszínek). A labdarúgásnak ez a jellegzetessége már a századelő sportkedvelői előtt is nyilvánvaló volt. A *Nemzeti Sport* például így írt 1905-ben: „Honnét ez a nagy érdeklődés? Miért tolonganak annyian a football pálya felé? [...] A labdarúgót vívókkal, úszókkal vagy futókkal összehasonlítani szintén helytelen lenne, mert míg a vívásnál, úzásnál vagy futásnál ember küzd ember ellen az egyéni dicsőségért, addig a labdarúgásnál ember küzd ember ellen nem az egyéni, hanem a csapat, a város vagy nemzet dicsőségéért. Ez kölcsönzi érdekességét. Miért lelkesedünk, ha a magyar csapat győzelmet arat Bécsben vagy Prágában? Azért mert a magyar csapat győzött; megmutatta, hogy erősebb, gyorsabb és ügyesebb.”<sup>12</sup>

### ***Egyesületek***<sup>13</sup>

Ha a sport történetét, mint szociológiai problémát közelítjük meg, kutatásunkat több irányban is folytathatjuk, hiszen a sportélet több, egymással sokszor alig-alig összefüggő területet fed le. Így vizsgálhatjuk például az iskolai testnevelést pedagógiatörténeti szempontból, esetleg az iskolai osztályzatokból (vagy a testnevelés alól felmentettek társadalmi összetételéből) következtethetünk a különböző csoportok eltérő testhasználati sajátosságaira. De vizsgálhatjuk a sportágakat aszerint, hogy milyen társadalmi helyzetű emberek űzik őket, azaz milyen kapcsolat van társadalmi pozíció és sportág-preferencia között (és ezen belül szétválaszthatjuk a szabadidős és az egyesületi sportot is). Koncentrálnánk a szervezett keretek között űzött sportra úgy, hogy a sportolók, vagy sportvezetők mobilitását vizsgáljuk, esetleg nem is a sporttevékenységre, hanem a sportszervezetekre – egyesületekre, szövetségekre – összpontosítunk (például az egyesület, mint a tőkekonverzió terepe, s ekkor természetesen már alig van jelentősége, hogy egy *sportegyesület* kutatásunk tárgya). Vizsgálhatjuk a sport és más társadalmi alrendszerek kapcsolatát, például, hogy milyen, történelmileg változó kapcsolat van sport és politika között.

A lehetséges irányokat aszerint is csoportosíthatjuk, hogy kutatásunk a sportélet mely szereplőire irányul. Így elemzési egységünket képezhetik a sportolók, az egyesületek, a nézők, vagy a média. A disszertációban mindegyikre találunk példát. Hiszen a profizmus megjelenésével sok labdarúgó számára a sporttevékenység immár a társadalmi felemelkedés lehetséges útját jelentette. Hiszen a sportág már születésétől fogva az erőszak terepét is jelentette: a labdarúgás nem csak abban volt nóvum a sportágak között, mert nézőket vonzott, de abban is, hogy a mérkőzéseket folyamatosan kísérték erőszakos cselekmények. Hiszen amikor politikai napilapok sportanyagát tekintem kutatásaim jelentős forrásainak, akkor ezzel politika és sport kapcsolatát is elemzem,

---

<sup>12</sup> *Nemzeti Sport* 1905. szeptember 17.

<sup>13</sup> A disszertációban csak olyan sportegyesületekkel foglalkozom, melyeknek volt labdarúgó-szakosztálya. Az egyesületek döntő többségében futballoztak, ám Debrecenben működtek sportág-specifikus klubok is (például vívó, sakk, úszó egyesület). Amikor tehát az egyesületeket tipizálom, vagy a köztük lévő konfrontációkat elemzem, akkor ezek alatt *kizárólag* a futballt is űző egyesületeket értem.

mivel e lapok épp úgy közel álltak bizonyos politikai körökhöz, mint a sportklubok jelentős hányada.

Eddigi kutatásaim során azonban elsősorban az egyesületek érdekelték – igaz, a sporttörténeti érdeklődésű kutató hamar szembetalálkozik azzal a ténnyel, hogy a rendelkezésére álló források szűk ösvényre terelik mozgásterét. Ha ugyanis a sportot ténylegesen űzők társadalmi helyzetét vizsgálja, akkor szembesülnie kell azzal a ténnyel, hogy a versenyzőkről nagyon kevés adat áll rendelkezésére. Mi a teendőnk például, ha arra vagyunk kíváncsiak, milyen társadalmi pozíciójú emberek futballoztak? Reménytelen feladat felmérnünk, kik rúgták a labdát a két háború között a grundokon, vagyis le kell mondanunk arról, hogy a labdarúgást, mint tömegsportot vizsgáljuk (noha – mint említettem – tudjuk, hogy a nagyobb városok mely részein voltak grundok). Ezért válasszunk ki csupán egyetlen egyesületet. Először is meg kell tudnunk, hogy kik sportoltak a klubban: milyen iskolát végeztek, mi volt a polgári foglalkozásuk, miből éltek, milyen felekezethez tartoztak. Kutatásaim során egy ilyen felmérésre tettem kísérletet: a debreceni Bocskai FC labdarúgóiról gyűjtöttem adatokat. Az Európa-szerte ismert, élvonalbeli profi klub több mint száz játékosa közül alig tucatnyinak ismerem eredeti foglalkozását, felekezeti megoszlásukról semmit sem tudok, és jellemző, hogy több labdarúgónak csak hosszas kutatás után sikerült megtudnom keresztnevét.

A futballmező jellegzetességeiből is következik, hogy az egyesületeket tekintetem fő elemzési egységemnek, hiszen a klubok és nem a sportolók álltak szemben egymással a labdarúgó erőterben. Szemben a sportolókkal, az egyesületek nagy része egyértelműen elhatárolható társadalmi csoportok reprezentánsa volt, jól körvonalazható, és mindenki számára nyilvánvaló társadalmi jelentéstartalmakkal, a szimbolikus térben jól definiálható hellyel. Hiszen ahogy bizonyos társadalmi pozíciójú emberek „megjelölnek” egy-egy sportágat, s ezzel a szimbolikus tér részévé teszik, úgy jelölik meg az egyesületeket annak vezetői, tagságuk, szurkolói. Vagyis sok esetben egy egyesület preferálása épp olyan *megkülönböztető jel*, mint egy étel vagy ital kedvelése. Még akkor is így van ez, ha az egyesületek társadalmi beágyazottságának meghatározásakor nem vagyunk könnyű helyzetben. Hiszen egy klub pozícióját a szimbolikus térben egyaránt meghatározza, hogy kik a sportolói, vezetői, tagsága, vagy a szurkolói. Ez az a négy csoport, akik valamilyen formában kötődnek egy egyesülethez, akik meghatározzák egy sportklub társadalmi beágyazottságát. A sportolókról csak hozzávetőleges ismereteink vannak, de ez elmondható a szurkolókról is (bár néhány indikátorból – például a jegyárakból – következtethetünk a nézők összetételére). Más a helyzet a tagsággal és a vezetőkkel. A sportegyesületek *elvileg* azért alakultak, hogy megszervezzék tagjaik sportolását. Egy sportegyesületnek *általában* azért lett valaki tagja, hogy sportoljon, illetve a tagság előfeltétele volt a sportolás biztosításának. A tagoknak öt csoportja volt: alapító, rendes, tiszteletbeli, pártoló, és ifjúsági – ám nagy részük nem végzett sporttevékenységet. Az 1941-es sportstatistikai felmérés szerint több mint kétszer annyi sportegyesületi tag volt az országban,

mint sportoló: az 1500 sportegyesületnek 430.000 tagja, ám csak 116.000 felnőtt, illetve 47.000 ifjúsági igazolt sportolója volt.<sup>14</sup>

Az egyesületek tagságáról sincsenek megbízható forrásaink, viszont sok klub esetében jól ismert annak merítési bázisa. Vagyis egy egyetemi klubról sokat megtudhatunk, ha megismerjük, kik tanultak az egyetemen, vagy hogyan működtek a diákmozgalmak. Ehhez hasonlóan, ha egy vasutas klub társadalmi beágyazottságáról szeretnénk írni, vagy el akarjuk helyezni a klubot a politikai erőterben, akkor ezt megtehetjük az egyesület bázisát jelentő vasúti javítóműhely bemutatásával. Jóval többet tudunk az egyesületek vezetőiről: a klubok az évi rendes közgyűlésükön választottak vezetőséget, s e névsorokat gyakran közölték a helyi lapok is. Sok sportvezetőről ki lehet deríteni, hogy a civil életben mivel foglalkoztak, hiszen nagy részük nem „ismeretlen” sportoló volt, hanem a város, vagy egy kisebb közösség életében fontos szerepet játszó, közéleti tevékenységet is ellátó ismert személy. Sokan szerepeltek a virilisek között, több sportegyesület elnöki tisztét a helyi polgármester, vagy a főispán töltötte be, de találkozunk kereskedelmi, ipari, politikai, egyházi vezetők neveivel is. A Függelékben található adatbázisban láthatjuk, hogy a 20. század első feléből több ezer debreceni sportegyesületi vezető nevét ismerjük. Természetesen nem tudtam mindannyiukról adatokat gyűjteni, de egy klub társadalmi beágyazottságáról a legtöbb adalékkal mégis ezek a típusú források szolgáltak. A vezetők társadalmi pozícióin, foglalkozásán, felekezeten kívül elsősorban az érdekelt, hogy milyen más testületekben, egyesületekben találkozhattunk neveikkel. Ezért – a lehetőségekhez mérten, hiszen több száz emberről van szó – a sportegyesületi vezetőségi névsorokat igyekeztem összevetni az egyházi testületek (például presbitérium), vallási egyesületek (például Katholikus Otthon), vagy politikai pártok, egyletek (például Szociáldemokrata Párt, Keresztény Nemzeti Liga, Egységes Párt, stb.) vezetőségi listáival.

A klubok szervezetileg nagyjából azonos struktúra szerint épültek fel. Élükön elnökök álltak, a tényleges elnöki tisztet az ügyvezető elnök látta el, melléjük alelnököket és társelnököket választottak. Többségük, valamint a díszelnökök funkciója sokszor csak jelképes volt. Általában ők voltak a legismertebbek, és passzív jelenlétük ellenére is fontosak a kutató számára, hisz szimbolikus szerepvállalásukkal is mintegy „megjelölték” az egyesületet, azaz részvételükkel ők helyezték el a klubot a szimbolikus térben. Az egyesületek napi ügyeit általában az ügyvezető elnök vagy a főtitkár intézte, rajtuk kívül pénztárosok, számvevők és szakosztályvezetők vettek részt az irányításban. A vezetőségek legnagyobb számú testülete a választmány volt, amely létszáma néha a több tucatot is meghaladta. Azt viszont sem tudjuk meg a vezetőségi névsorokból, hogy kik irányították *ténylegesen* az egyesületeket. Extrém esetben még az is előfordult, hogy egy klub vezetőségi tagjai közül többen nem is tudták, hogy beválasztották őket a tisztikarba. A fő problémát viszont az jelenti, hogy nem tudjuk, az elnökség tagjai milyen intenzitással vettek részt a klub irányításában. Ismerünk olyan vezetőt, aki jelentős adományokkal is segítette klubját, mások nevével vi-

---

<sup>14</sup> Mike 1943: 188, 190, 195 alapján. A mintegy 160.000 sportoló között 40.000 volt a labdarúgók száma.



szont csak megválasztásukkor találkozhatunk, de arra is akadt példa, hogy a klub ügyeinek tényleges irányítói nem is voltak tagjai a vezetőségnek.

### ***A sportegyesületek differenciálódása***

A sportegyesületeket csoportosíthatjuk jogi és szociológiai szempontok szerint. Az 1945 előtti sportjog a sportélet két színterét különböztette meg: a társadalmi és az iskolai sportot. A társadalmi sport alatt a civil egyesületeket értették (vagyis civilek sportolását), az iskolai sport alatt pedig – értelemszerűen – az iskolások sportját, vagyis az iskolai testnevelést. Harmadikként ezekhez sorolhatjuk 1921-től a honvédelmi sportot. Az 1921-es testnevelési törvény alapján jöttek létre a leveinte sportkörök, melyek – ellensúlyozandó a trianoni szerződésnek az állandó hadsereg létszámát minimalizáló előírását – a katonai előképzés feladatát látták el.<sup>15</sup> Szociológiai szempontból a sportegyesületek osztályozása bonyolultabb.

A (1) *cégsportegyesületek* alakulását az 1921-es testnevelési törvény is elősegítette, bár ilyen klubok már az első világháború előtt is jelentős szerepet töltöttek be a magyar futballban. A(z állami) vállalatokhoz kötődő sportklubok szinte minden esetben valamilyen paternalista indíttatásra alakultak, esetleg a munkások által létrehozott sportköröket idővel a vállalat vezetése is támogatta. Például a vasutas klubok nagy része vasúti javítóműhelyek dalárdáiban alakult meg, úttörő szerepüket jelzi, hogy az Északi főműhely vasutasai, a későbbi Törekvés játékosai rendeztek először futballmérkőzést Budapesten. Vidéken még ma is több (immár csak nevében) vasutas klub játszik számottevő szerepet, a szombathelyi Haladás, és a Debreceni VSC a mai magyar labdarúgás meghatározó klubjai közé tartoznak. Több vállalati sportkör a vasutas klubokhoz hasonlóan hosszú életűnek és sikeresnek bizonyult, például a Győri (Rába) ETO, a BKV Előre, a Diósgyőr (Diósgyőri Vasgyári TK), vagy a Csepel (Weiss Manfréd FC). A cégsportegyesületek másik csoportját azok a klubok alkották, amelyeket valamilyen kis magáncég alapított. Ezek az egyesületek 1926 után a Cégligába tömörültek, és saját bajnokságban játszottak.

A századfordulón az (2) *egyetemi sportegyletek* a mainál lényegesen nagyobb szerepet töltöttek be a magyar sportéletben. Az egyetem a sportolás egyik fő terepe volt, nem véletlen, hogy a magyar labdarúgás élvonalában több ilyen jellegű csapat is megfordult (a BEAC a budapesti tudományegyetem, a MAFC a Műegyetem klubja volt). Az egyetemisták azonban kedvtelésből – és aránylag alacsonyabb nívón – rúgták a labdát, így a hivatásos bajnokság 1926-os bevezetésével, az addig is folyamatosan hanyatló egyetemi klubok eltűntek a labdarúgás élmezőnyéből.

---

<sup>15</sup> Az 1921. évi LIII. törvény a testnevelésről, 2. §-ának 2. pontja kimondta, hogy az állam „szervezi az iskolát elhagyó ifjúság testnevelését oly módon, hogy ebben 21. életévének betöltéséig a nemzetnek minden férfitagja kötelezően résztvegyen”. A leveinteegyesületekről a törvény végrehajtási utasítása (9000/1924. sz. VKM rendelet) rendelkezett. Ennek 10. §-a előírta, hogy „Minden ifjú, aki nem jár olyan iskolába, ahol rendszeres testnevelés folyik, annak az évnek december végéig, amelyben 21. életévét betölti, tartozik e rendelet szerint szervezett testgyakorlásban résztvenni”. A törvény 18. §-a intézkedett a leveinte egyesületekről, a 19. § pedig a vállalati leveinte egyesületekről.

A (3) *Magyar Országos Véderő Egylet*, a MOVE 1920-ban szervezte meg az MLSZ-szel gyakran konfrontálódó labdarúgó-szövetségét, majd aktív szerepet vállalt a Keresztény Magyar Sportliga 1920-as létrehozásában is. E szervezet célja – Gömbös Gyula, a MOVE Labdarúgók Szövetségének elnöke szerint – az volt, hogy „a keresztény és zsidó sporttársadalom teljesen különváljék, ami azonban nem jelenti azt, hogy egymással meg ne mérkőzzenek a zöld gyepen.”<sup>16</sup> A MOVE 1921-ben tagként ugyan belépett az MLSZ-be, és erre tagegyesületeiknek is lehetősége nyílt, így a MOVE csapatok ugyan tovább működtek, de bajnokságaik elsorvadtak (egyedül a törökszentmiklósi székhelyű keleti kerület működött tovább). A két háború között a viszonylag jó anyagi helyzetű MOVE futballcsapatai ugyan jelentéktelen erőt képviseltek, de – főként vidéken – számos sportkört hoztak létre (jellemző például, hogy 1927-ben megszűnt a karcagi iparosok sport egyesülete, a helyi MOVE ugyanakkor hat szakosztállyal is működött).

A sport- és labdarúgó élet legjelentősebb szereplői a szociológiai értelemben vett (4) *társadalmi sportegyesületek* voltak, melyeken belül több alcsoportot különíthetünk el. Ezek annyiban különböztek az első háromtól, hogy azok „felülről” létrehozott, ezek pedig alulról építkező, „civil szervezetek” voltak. Vagyis lényegében az első három kategóriába olyan klubok tartoztak, melyek mögött állt egy nagyobb, a klubot akár anyagilag is finanszírozó szervezet. A századforduló táján, illetve a század első évtizedében Budapesten számos (4/a) *lokális szerveződésű (kerületi) klub* alakult, a Ferencvárosi TC mellett a bajnoki tabellákon találkozhatunk az Újpesti TE, Kispesti AC, Erzsébetvárosi TC, Terézvárosi TC, Józsefvárosi AC, II. ker. SC, VI. ker. SC, VII. ker. SC, Zuglói AC, Kőbányai TE, Csepeli AK, III. ker. TVE csapataival is. E klubok kezdetben alig különböztek a többi társadalmi sportegylettől, lokális beágyazottságuknak köszönhetően azonban a kerületek lakóinak, a szűkebb lakóhelyhez kötődő azonosulási lehetőséget kínáltak.

Lényegesen kisebb súlyt képviseltek a (4/b) *szakmaspecifikus sportklubok*, mint például a Famunkás SC, az Ékszerész, a Typographia, a Kereskedelmi Alkalmazottak klubja (KAOE).<sup>17</sup> E sportkörök a század első felében jelentősebb szerepet játszottak a futballban, ám nem kötődtek olyan erősen cégekhez, mint a vállalati klubok, így a futball professzionizációjával (stabil gazdasági háttér hiányában) többségük jelentéktelenné vált.

A közép-európai sportéletben jelentős szerepet játszottak a (4/c) *cionista sportklubok*. 1908-ban, Budapesten Dömény Lajos alapította az első magyar cionista sportegyesületet, a Vívó és Atlétikai Clubot (VAC), de magyarországi tevékenységük össze sem vethető az osztrák, cseh, német vagy lengyel cionista egyesületek szerepével. E klubok (például Hakoah Wien, Bar Kochba Berlin, Hagibor Praha, Makkabi Kraków) sportolói a zsidó szimbolikában fontos szerepet játszó kék-fehér színű, Dávid-csillagos mezben játszottak, a „dicső múltra” emlékeztető, vagy erőt, bátorságot sugárzó héber nevet viseltek. Az első világháború után cionista klubok alakultak Győrben,

<sup>16</sup> *Nemzeti Sport* 1920. szeptember 23.

<sup>17</sup> A Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Egyesülete (KAOE) égisze alatt számos sportklub jött létre, így Budapesten a KAOE SE, Miskolcon az MKASE, Debrecenben a DKASE. Azonban nem alkottak olyan hálózatot, mint például a MOVE, azaz a KAOE nem állt olyan szorosan a klubok mögött, mint a MOVE.

Debrecenben, Újvidéken, Kolozsváron, Máramarosszigeten, ám az 1920-as évek közepére csak a VAC – mint élvonalbeli klub – játszott jelentősebb szerepet a futballéletben.

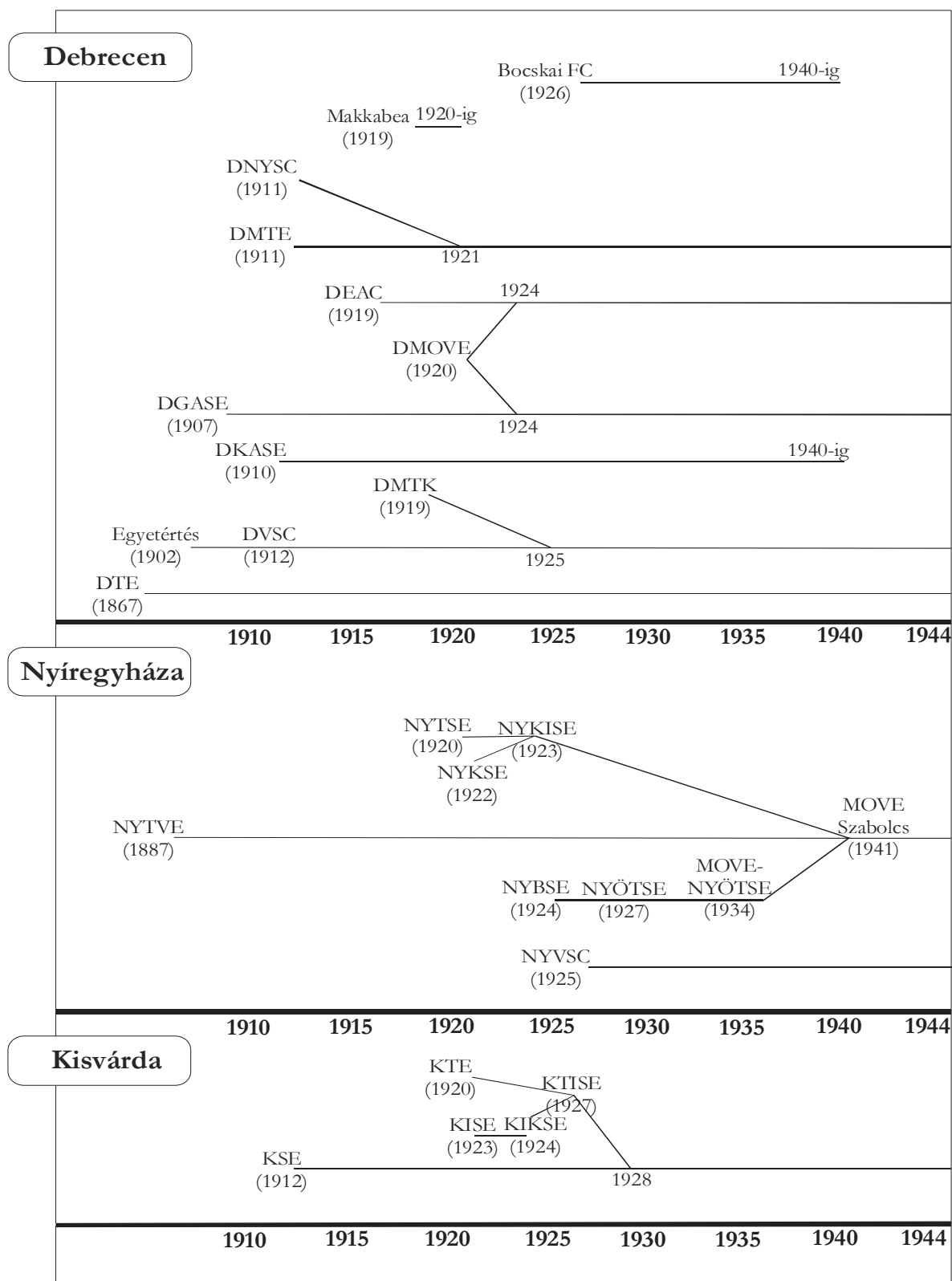
A labdarúgásban nem, más sportágakban azonban jelentős sportszervezőnek bizonyultak a (4/d) *szociáldemokrata munkásegysületek*. A német Vorwärts-hagyományokat követő budapesti Munkás Testedző Egyesület a Famunkás Szövetség kezdeményezésére 1906-ban alakult. Később számos munkásegységület létesítettek, például Kassán a KMTE, Miskolcon az MMTE, Újpesten az UMTE, Erzsébetfalván az EMTK, Debrecenben a DMTE. Ezek az egyesületek elsősorban a turisztikát és a birkózást preferálták, s ugyan a legtöbb munkásklubban futballoztak is, a labdarúgásban csak szerényebb eredményeket tudtak felmutatni. A két háború között is csak az erős szakszervezeti háttérrel rendelkező Vasas révén szerepelt politikailag elkötelezett (ám szakmaspecifikus) klub a labdarúgó élvonalban.

Az amatőr futball első világháború utáni hanyatlásával törvényszerűen marginalizálódtak az előző csoportokba be nem sorolható, (5/d) *egyéb társadalmi sportegyesületek*. Azokról a jórészt 19. században alakult sportkörökről – a szó szoros értelmében vett *klubokról* – van szó, melyek alapítóit társadalmi pozícióik, szoros nexusaik kötötték össze – vagyis nem egy intézmény állt mögöttük, nem azonos szakmabeliek alapították az együletet és lokális beágyazottságuk sem volt erős. Ilyen klub volt az MTK, a 33 FC (nevét alapítói számáról kapta), vagy a Magyar Atlétikai Club. E klubok tevékenyen részt vettek a sportág meghonosításában, az 1920-as évek futballjában azonban csak akkor játszhattak jelentősebb szerepet, ha társadalmi jelentéstartalmaik révén jelentősebb szurkolói – s ezzel mecénási – kört voltak képesek mozgósítani (így tudott az MTK, mint *kvázi zsidó csapat* az ország egyik legnagyobb klubjává válni).

Csupán vázaltszerűen mutatom be, hogy e tipológiába hogyan illeszkednek bele a jelentősebb – labdarúgó szakosztályt is működtető – debreceni sportegyesületek. A város első sportegyesülete az 1867-ben alakult Debreceni Torna Egylet (DTE) volt. A klub az *egyéb társadalmi sportegyesület* kategóriájába sorolható, annak minden tipikus vonásával: ők játszottak először futballmérkőzést a városban, az első világháború után azonban csak epizódszerepet töltöttek be a város futballéletében. Debrecen második sportklubja az 1902-ben alapított Egyetértés Football Club volt, amely 1912-ben vette fel a Debreceni Vasutas Sport Club nevet. Az egyesületet a MÁV Járműjavító Gépgyár (Vagongyár) Egyetértés Önképző Dal- és Segélyegylet tagjai alapították, tehát a DVSC *cégsportegyesület* volt. 1907-ben Pallagon alakult a Debreceni Gazdasági Akadémiai Sport Egyesület (DGASE): az *egyetemi* (felsőoktatási) klubban ugyan futballoztak, de a csapat soha sem indult bajnokságban. 1910-ben alakult a *szakmaspecifikus* Debreceni Kereskedelmi Alkalmazottak Sport Egyesülete (DKASE), egy év múlva a Debreceni Nyomdászok Sport Clubja (DNYSC), illetve a *szociáldemokrata munkásklub*, a Debreceni Munkás Testedző Egyesület (DMTE).

Az első világháború után közvetlenül három sportegyesület is alakult a városban. Elsőként a Debreceni Makkabea Sport Egyesület. A város *zionista* sportklubja 1920-ban még nevet változtatott, de a belügyminisztérium már nem adott engedélyt az egyesület működésére. Az 1912-ben

alapított *egyetem* klubja, a Debreceni Egyetemi Atlétikai Club (DEAC) 1919-ben jött létre, akárcsak a Debreceni MÁV Testgyakorlók Köre (DMTK). A *cégsportegyesület* a MÁV üzletigazgatóság hozta létre, 1925-ben fuzionált a város másik vasutas csapatával, a DVSC-vel. A város 1945 előtt utolsóként megalakult jelentősebb egyesülete a Bocskai Football Club profi labdarúgó klubja volt. A Bocskainak csak hivatásos labdarúgói voltak, így az *egyéb társadalmi sportegyesület* kategóriába sorolható.



1. ábra Debreceni, nyíregyházi és kisvárdai sportegyesületek

### *Debrecen*

DNYSC	Debreceni Nyomdászok Sport Clubja
DMTE	Debreceni Munkás Testedző Egyesület
DEAC	Debreceni Egyetemi Atlétikai Club
DMOVE	Magyar Országos Véderő Egyesület Debreceni Sport Egyesülete (1924-ben feloszlott, sportolói a DEAC-ba és a DGASE-be léptek át)
DGASE	Debreceni Gazdasági Akadémia Sport Egyesülete
DKASE	Debreceni Kereskedelmi Alkalmazottak Sport Egyesülete (1925-től: Debreceni Kereskedők és Alkalmazottak Sport Egyesülete)
DMTK	Debreceni MÁV Testgyakorlók Köre (1925-ben beolvadt a DVSC-be)
DVSC	Debreceni Vasutas Sport Club (1902 és 1912 között Egyetértés Football Club)
DTE	Debreceni Torna Egylet

### *Nyíregyháza*

NYTSE	Nyíregyházi Iparos Ifjúság Önképző Egylete Törekvés Sport Egyesülete (röviden: Ny. Törekvés)
NYKSE	Nyíregyházi Kereskedők Sport Egyesülete
NYKISE	Nyíregyházi Kereskedők és Iparosok Sport Egyesülete (a Törekvés és az NYKSE fúziójából jött létre)
NYTVE	Nyíregyházi Torna és Vívó Egylet
MOVE Szabolcs	Magyar Országos Véderő Egyesület Szabolcs Társadalmi és Sport Egyesülete (a MOVE, az NYTVE és az NYKISE fúziójából alakult)
NYBSE	Nyíregyházi Bőripari Sport Egyesület (röviden: Ny. Bőrös)
NYÖTSE	Nyíregyházi Össziparosok Törekvés Sport Egyesülete (az NYBSE utódja)
MOVE–NYÖTSE	Magyar Országos Véderő Egylet Nyíregyházi Összetartás Társadalmi és Sport Egyesület (1934-ben a NYÖTSE csatlakozott a MOVE-hoz, sporttal <i>vélhetően csak akkor</i> foglalkoztak, amikor 1941-ben létrejött a MOVE Szabolcs)
NYVSC	Nyíregyházi Vasutas Sport Club (az alapításkor: Nyíregyházi Vasutasok Otthonának Sport Egyesülete)

### *Kisvárd*

KSE	Kisvárdai Sport Egyesület
KTE	Kisvárdai Testedző Egyesület
KISE	Kisvárdai Iparosok Sport Egyesülete
KIKSE	Kisvárdai Iparosok és Kereskedők Sport Egyesülete (a KISE utódja)
KTISE	? (a KTE és a KIKSE fúziójából 1927-ben alakult, 1928-ban beolvadt a KSE-be)

## ***Konfliktusok***

Az egyesületek háromféleképpen konfrontálódhattak. Az összecsapások egyik módja *szimbolikus*: ekkor a csatározások az újságok hasábjain folynak, ám az itt felhozott érvek, előítéletek hosszabb távon a drukkerék tartós vélekedésévé transzformálódnak, és meghatározzák egy klub filozófiáját. A konfliktusok második színtere a *szövetségi hatalomért* folytatott küzdelem, amikor a tét már korántsem csak szimbolikus, aki ugyanis kedvező pozíciókra tesz szert a labdarúgó szövetség testületében, az olyan döntéseket hozhat később, melyekkel kedvező helyzetbe hozhatja klubját. A harmadik szint pedig a *szurkolói összecsapások* terepe. Amikor ugyanis egyesületek közötti konfliktusokról beszélünk, akkor ennek mai napig leglátványosabb megnyilvánulása, amikor a drukkerék csapnak össze akár verbálisan, akár fizikai erejüket is latba vetve.

Amikor a versengés tétjeit, vagy a konfrontációk mibenlétét vizsgáljuk, akkor nem pusztán az lehet a kutató számára érdekes, hogy a konfliktust kiváltó okok valóságosan létezőek voltak-e. Hiszen a manifeszt vádak mögött sokszor látens okok húzódtak meg. A futballban megjelenő konfliktusok szereplői gyakran olyan vádakkal illették egymást, melyek kétségtelenül alaptalanok voltak. Miről is van szó? Amikor egy vidéki sportvezető azt állítja: a budapesti futballvezérek tervbe vették, hogy eltiporják a vidék futballsportját. Amikor egy nyíregyházi elnök azt állítja, hogy a debreceni klubok szövetkeztek a nyírségiek ellen, de ők nem hagyják magukat elnyomni. Ezek a szimbolikus ütközetek a szociológus számára legalább olyan figyelemre méltóak, mint a „valódi” küzdelmek. Kétségtelenül érdekes, hogyan alakult évről-évre a szövetség tanácsának és testületeinek összetétele, de épp olyan fontos az is, hogy a résztvevők hogyan vélekedtek az ellenlábas egyesületekről. Amikor ugyanis a felek a legképtelenebb vádakkal illették ellenfelüket, akkor a jelenség hátterében egy csapathoz, városhoz, valamilyen közösséghez kötődő, a kollektív identitás részét képező, a történelmi múltban gyökerező ellenséges érzület megnyilvánulásait láthatjuk. Amikor például a debreceni klubok, újságírók elnyomó pestiekről beszélnek, akkor a több száz éves panaszokat visszhangozzák: úgy tartanak a budapesti kluboktól, ahogy a városi magisztrátus tartott valamikor a Habsburgoktól, és a „főváros felől érkező” katolicizáló törekvésektől. Kétségtelen viszont – s ezt igyekszem majd néhány konkrét esetben be is bizonyítani –, hogy az „elnyomottak” vádjainak sok esetben valóban volt – néha nem is csekély – valóságos alapja.

Ám nem feledkeztünk el arról, hogy ezek a vádak, előítéletek, (sokszor hamis) képzetek az ellenfélről, nem feltétlenül a sportvezetők (vagyis a ténylegesen szembenállók) vélekedései voltak. A sajtóban megjelenő sportvezetői nyilatkozatok részét képezték a csapatok közötti küzdelemnek, de az újságírók – többnyire maguk is drukkerék – gyakran torz optikán át látták és láttatták kommentárjaikban a sportélet eseményeit. A lapok korántsem voltak elfogulatlanok: ahogy az egyes politikai székértáboroknak voltak orgánumai, az újságok úgy preferáltak egy-egy klubot. Nyilvánvaló, hogy egy debreceni lap debreceni szemszögből írt a sportéletről és a Debrecen–Nyíregyháza rivalizálásáról, egy nyíregyházi lap pedig épp fordítva. De a politikai lapok is gyakran választottak maguknak „kedvenc” csapatot. A „vonzalom” gyakran természetes volt, egy szélső-

jobboldali laptól sok jóindulatra nem számíthatott egy zsidó háttérű, vagy egy szociáldemokrata klub, néha viszont vélhetően személyes nexusokon múlt, hogy egy lap milyen klubot favorizált. Ez azonban egyáltalán nem jelentett kutatásaim során problémát (sőt!), hiszen ha nem csupán a versengés objektív tényeire, hanem az előítéletekre is kíváncsi vagyunk, akkor a kutató számára kimondottan előnyös, hogy az újságírók ellenséges vagy pártoló érzelmeiket bele-beleszótták írásaikba.

A klubok közötti konfliktusok másik terepe volt a szövetségi hatalomért vívott küzdelem, vagyis a „valódi harc” színtere, ahol ténylegesen eldőlt, hogy kik kerülnek a szférán belül uralmi helyzetbe. Amikor a labdarúgáson belüli pozícióharcokat kutatjuk, akkor az egyik legfontosabb kérdésünk: ki uralja a szövetséget? A szövetség tanácsa a közgyűlés mellett a labdarúgás legfontosabb döntéshozó szerve volt. Aki ott többségre tett szert, az hozta a szabályokat, míg az egyes bizottságok például fegyelmi ügyekben elnézhettek bizonyos dolgokat, másokat viszont szigorúan büntethettek. Amíg nem voltak ellentétes érdekek, nem voltak szembenálló pozíciók sem, így addig nem volt jelentősége, hogy kik szereznek pozíciókat a közgyűléseken. Az 1901-ben alakult Magyar Labdarúgók Szövetsége kezdetben a béke szigete volt, nem voltak szekértáborok, jelentős ellentétek, igaz, komoly labdarúgóélet sem folyt az országban. 1904-ben jelentkeztek az első feszültségek, „a »nagy« ügyek kapcsán a tanácsban összeütközésbe jutottak az egyesületi érdekek és kialakultak egyes érdekcsoportok, amelyek nem egyszer kieroszakoltak a közvélemények nem tetőző határozatokat”.<sup>18</sup> Pedig ekkor még rendkívül demokratikusan működött a szövetség, a tanácsba minden egyesület delegálhatott képviselőt. A klubok számának gyors növekedése miatt redukálni kellett a tanácstagok számát, így 1909-től 24 tagú választott tanács működött az MLSZ-ben. Ez azt jelenthette, hogy bizonyos elvek vagy érdekek mentén klubkoalíciók szerveződtek, s így lehetővé vált, hogy néhány klub szövetsége (akik következetesen pártoknak nevezték magukat) hatalmi pozícióba kerüljön az MLSZ-ben. Ez a gyakorlatban úgy történt, hogy több klub eldöntötte, kik azok a jelöltek, akiket a tanácstag-választáson támogatnak, így ezek a klubok nem véletlenszerűen szórták el voksaikat. Ha egy koalíció több klubot állított maga mögé, mint ellenfele (1911 és 1926 között rendszeresen legalább két pártra szakadtak az egyesületek), akkor egy évre hatalmi helyzetbe került.

Ezek a klubkoalíciók, ha a fővárosihoz hasonló szervezettséget nem érték el, Debrecenben is léteztek. Igaz, itt a küzdelem nem volt olyan látványos, mint az országos szövetségben. A keleti kerületben hatalmas súlya volt a debreceni egyesületeknek, és ugyan itt is léteztek a labdarúgó-erőteret átszelő törésvonalak, olyan nagy szekértáborok nem alakultak ki, mint Budapesten. A debreceni klubokat megosztó ellentétek szövetségi harcokban csak minimális mértékben csapódtak le, az azonban rendszeresen előfordult, hogy a nyíregyháziakat kiszorították a kerület vezetéséből. A kutató érdeklődésére azonban nem is a keleti kerületi tanácstag-választások számíthat-

---

<sup>18</sup> Földessy 1926: 168.

nak, hanem az, hogy a szövetségi szervek milyen döntéseket hoztak olyan ügyekben, ahol ellenérdekű felek álltak szemben.

A klubok közötti konfliktusok harmadik terepét az erőszakos összecsapások jelentik.<sup>19</sup> A pályán, a lelátón, vagy a pályákon kívüli futballerőszak mutatja legtisztábban, hogy mely csapatok között voltak éles konfliktusok.<sup>20</sup> Még akkor is így van ez, ha ezek az erőszakos cselekmények nem minden esetben jelzik a klubok közötti konfliktusokat: előfordulhatnak „szikrázó” mérkőzések, vagy lehet két csapat drukkerei között tartósan rossz viszony úgy is, hogy közben a klubok között nincsenek éles ellentétek. Viszont a fizikai összetűzések jelzik azt, ha két klub társadalmi bázisa különbözik, mivel a szimbolikus térben egymáshoz közel álló klubok drukkerei vagy játékosai között nem voltak erőszakos összecsapások.<sup>21</sup>

Míg a rendszerváltást követő erőszakhullám jórészt a lelátókra, de mindenképpen az egyes szurkolói csoportok közötti összecsapásokra koncentrálódik, addig az 1945 előtti futballerőszak jóval változatosabb volt. A különböző jellegű atrocitások eltérő számban fordultak elő a korszakban: az első világháború előtt csak elvétve fordultak elő erőszakos cselekmények, az 1920-as évek első feléből több játékosok közötti verekedésről tudunk, és a nézők is gyakran támadtak a játékosokra, vagy a bíróra, míg szurkolói összecsapások inkább a harmincas években történtek.

Eric Dunning a sportolók közötti erőszaknak két típusát különbözteti meg.<sup>22</sup> Az erőszak *véletlenszerű*, ha az egyik játékos akaratán kívül megüti vagy megrúgja ellenfelét, például a szerelni kívánó labdarúgó a labda helyett a másik futballista lábát találja el.<sup>23</sup> A *szándékolt* erőszaknak két válfaja van. Az *expresszív* erőszak emóciókhoz kötött, egy korábbi cselekedet reakciójaként, annak megtorlásaként lép fel. Az *instrumentális* erőszak számításra alapul, célja az, hogy a játékos szabálytalankodásával előnyt szerezzen. Elias szerint a sportok elterjedésének előfeltétele volt, hogy a társadalomban magától értetődővé vált a nagyfokú önmérséklet, így az erős belső kényszerek és a szigorú érintkezési illemszabályok mindenkit féken tartanak. Legyen szó az erőszak bármelyik típusáról, az az önmérséklet hiányát vagy legalábbis háttérbe szorulását jelzi, s bár – amint azt Elias

---

<sup>19</sup> Az 1945 előtti futballerőszakkal részletesen foglalkoztam egyik tanulmányomban (Szegedi 2002).

<sup>20</sup> A kissé szokatlannak tűnő „futballerőszak” kifejezést azért használom, mert az egyszerre jelöli az erőszak összes típusát. Így elkerülhető a futballhuliganizmus, futballvandalizmus szavak használata, melyek nem jelölnék pontosan a nézők közötti atrocitásokat sem, hiszen – véleményem szerint – ezek a kifejezések feltételezik az erőszakos támadásokat végrehajtó csoportok legalább minimális szintű szervezettségét, illetve az erőszak „önmagáért való” kiélését. Az 1945 előtti eseteknél ugyanakkor szinte mindig pontosan meghatározhatók az erőszakos cselekményeket kiváltó okok.

<sup>21</sup> A klubok eltérő társadalmi beágyazottsága 1945 előtt sokkal markánsabban mutatkozott meg, mint manapság, aminek legfőbb oka a sportág professzionizációjában rejlik. Amíg a labdarúgók szórakozásból játszottak, ritkán váltottak klubot, és a vezetők is kedvtelésből irányították az egyleteket. Így – a futball archaikus állapotában – a klubok sokkal mélyebben kötődtek egy-egy közösséghez, mint a profizmus korában. Amikor a hivatásos futball elterjedt, a labdarúgás „racionalizálódott”: a játékosok vándoroltak, kiválasztásukkor az elsődleges szempont nem egy klubhoz (és a közösséghez) való kötődés, hanem a játéktudás lett. Ugyanez vonatkozik a vezetőkre is: már a profi kor elején megjelent a „vándorló menedzser” alakja, aki egy klub alkalmazottjaként nem kötődött szervesen az egyesület által reprezentált közösséghez.

<sup>22</sup> Dunning 1995b: 121.

<sup>23</sup> A labdarúgók közötti véten erőszak a század elejére volt jellemző. Az első évek „kemény játéka” minden bizonyítással a „kick and rush” (rúgás és fúvás) erősen individualista, ugyanakkor agresszív támadójátékkal operáló játéktípusból ered.



és Dunning bemutatta<sup>24</sup> – a civilizáció folyamata számottevően visszaszorította a sportokban megjelenő erőszakot, a játékosok közötti durvaság a mai napig többször is felszínre tör. A labdarúgók erőszakos játékáról szóló tudósítások azért fontos források, mert egyrészt jelzik a küzdelem hevesességét (ami mindig jellemző volt, ha ellentétes társadalmi háttérű csapatok játszottak egymás ellen), másrészt a játékosok durvasága gyakran előkészítette a terepet a drukkerék rendbontásainak. Főként az 1920-as évek elején többször megesett, hogy drukkerék törtek be a pályára, és az ellenfél játékosaira támadtak. Az esetek nagy részében rekonstruálhatók az okok is: amellet, hogy a másik egyesület a szimbolikus tér ellentétes pólusán helyezkedett el, a nézők gyakran úgy vélték, az ellenfél túl keményen játszik, s a kellőképpen meg nem torolt sérelmekért nekik kell elégtételt venniük. De a bírók is gyakran voltak célpontjai a közönségnek: megtámadták a játékvezetőt (vagy csak „tüntettek ellene”, esetleg a mérkőzés után megdobálták) mert nem volt elég keménykező, vagy pártosan bíraskodott. A játékvezetők védettebbek voltak, vélhetően a szurkolókban volt annyi tisztelet a hatalom iránt, hogy a durva támadásoktól megkíméljék a játékvezetőt (hiszen a bíró a futballban a hatalmat képviseli, így bántalmazása egyfajta lázadás).<sup>25</sup>

Az 1945 előtti több tucat, erőszakkal tarkított tiszántúli mérkőzés között csak *elvétve* találkozunk olyannal, ahol a résztvevők a két egyesület szurkolói lettek volna. A jelenség egyik oka a futballerőszaknak maitól gyökeresen különböző szerepe volt: az soha sem volt véletlenszerű, „önmagáért való” és ok nélküli, a közönség minden esetben valamilyen vélt vagy valós jogtalanságot torolt meg. Lehetséges, hogy a másik csapatban ellenséget láttak, mert az egy „ellentétes” társadalmi csoport reprezentánsa volt, ám ezért még, konkrét ok hiányában nem támadták meg a rivális csapat drukkerait. A Tiszántúlon akkor történtek első ízben nézők közötti összecsapások, amikor megjelentek a rivális településről érkező vendégcsapatot elkísérő drukkerék. S itt fedezhetjük fel a másik okát annak, hogy az 1920-as évek elején ritkán voltak Debrecenben és Nyíregyházán a szurkolók közötti összetűzések: elképzelhető, hogy a városon belül a rivális csapatok szurkolói ismerték egymást, e városok méretéből, s a drukkerék relatív alacsony számából adódóan lehetetlen volt személytelen maradni, a tömegben megbújni. A vendégszurkolókkal szembeni viselkedésnél már nem volt ilyen visszatartó erő. Mivel az 1920-as évek első felében csupán *elvétve* fordult elő, hogy a vendégcsapatot drukkerék kísérjenek el, az ilyen típusú botrányok csak az évtized végén jelentek meg.

Az 1945 előtti futballerőszak tanulmányozása kapcsán egy módszertani problémára mindenképpen fel kell hívnom a figyelmet. Amikor ugyanis a disszertációban a korabeli újságokból idézek, melyekből kiderül, milyen erőszakos események kísérték egykor a labdarúgó-mérkőzéseket, óhatatlanul is úgy érezheti az olvasó, hogy a régi idők játékosai és drukkerai lényegesen kíméletlenebbek lettek volna mai társaiknál. Kétségtelen, hogy 1945 előtt több erőszakos

---

<sup>24</sup> Dunning: 1995a, 1995b; Elias: 1998; Elias–Dunning: 1974.

<sup>25</sup> Össze sem lehet tehát hasonlítani a korabeli magyar és olasz állapotokat. Az 1924-ben Olaszországba távozott futballistával, Kutik Andrással készített interjúból kiderült, hogy az olasz bírók közül többen halálos sebesüléseket is szereztek az őket ért támadásokban (*Nemzeti Sport* 1944. március 17.).

esemény történt a magyar futballpályákon, mint napjainkban, az viszont kérdéses, hogy ez nagyobb erőszakszintet is jelentene. Egyáltalán hogyan mérhető az erőszak szintje? Amikor a húszas években a nézők mérkőzés után almával, esetleg kövekkel dobálták meg a bírót, az hogyan mérhető össze egy mai Újpest–Ferencváros mérkőzéssel? Összevethető-e a kardlapozó rendőr a könnygázzal oszlató kommandóssal? A húszas évek „túl zajos” közönsége összehasonlítható-e azzal, amikor százak skandálnak rasszista jelszavakat? De éppen így jogos felvetés az is, hogy az erőszakos események száma minden bizonnyal nagyobb lenne napjainkban, ha a mérkőzéseknek ugyanolyan rendezői és rendőri biztosítása lenne, mint ötven, vagy száz évvel ezelőtt? Vagyis az egykor a bíró vagy az ellenfél játékosainak „megregulálására” oly gyakran pályára özönlő közönség hogyan viselkedett volna, ha vízágyút irányítanak rájuk, útjukat pedig pajzzsal, gumibottal, sisakkal megerősített rendőrök állják? De feltehetjük azt a kérdést is, hogy mennyire hitelesek a korabeli beszámolók? Ha az egykori híradásokat a mai történéseket látó megfigyelők írnák, vajon mit tudnánk meg a korabeli erőszak szintjéről?<sup>26</sup> Amikor a húszas évek tudósításainak tekintélyes részében azt olvassuk, hogy a közönség *túl zajos* volt, vagy az egyik debreceni újságíró pusztán azért háborodott fel, mert egy játékos *levette a mezét?*<sup>27</sup> E kérdések természetesen csupán hipotetikusak, hiszen nem tudjuk, hogy egy 80 évvel ezelőtti szurkolói rendbontás szemtanúja hogyan számolna be egy mai rendzavarásról. Ám figyelmeztetnem kell az olvasót: az egykori beszámolók alapján hiba lenne összehasonlítani a mai és a régmúlt labdarúgásának erőszak-szintjét.

## A FUTBALLMEZŐ

### *A futballmező kialakulása*

Bourdieu szerint akkor beszélünk mezőről, ha egy szakértői testület (például a vallási mezőben a papság) kezébe veszi a szférára jellemző szimbolikus javak monopolisztikus kezelését. Más szóval a mező olyan társadalmi szféra, amely különvált más társadalmi szféráktól, külön szabályai vannak, és többé-kevésbé autonóm résztvevői (ami természetesen nem jelenti azt, hogy egy mező teljesen független lenne más mezőktől). Egy mező, vagyis egy speciális *erőtér* fontos mozzanata a küzdelem, vagyis a mező szereplőinek egy része azért küzd, hogy a mező feletti hatalmát megtartsa, másik része – akik kétségbe vonják az uralkodó pozíciókban lévők legitimitását – pedig azért, hogy e hatalmat megszerezze.

---

<sup>26</sup> A kortárs megfigyelő objektivitásának problémáját Dunning is felvetette: „Vajon biztosak lehetünk-e abban, hogy a futball népi változatának leírásai éppoly erőszakosnak és vadnak ábrázolták-e ezt a játékfajtát, mint amilyen valójában volt, vagy csak a felső és a középosztályok előítéleteit tükrözik az alsóbb néprétegekkel szemben?” (Dunning 1995b: 116).

<sup>27</sup> „Janó megérkezik és – bár szégyellem leírni – nyílt színen inger cserél egyik játékos társával. A hölgyek – fele az volt a nézőknek – pirongra takarták el szemeiket. Ekkor már tudtam, hogy miért a [futball iránti] részvétlenség: ilyen és hasonló ízléstelenségek miatt.” (A *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1920. október 4-i száma a DTE–DVSC mérkőzéséről.)

A disszertációmban nem a sporttevékenységet, hanem a sportegyesületeket tekintem fő elemzési egységemnek. Ha a sporttevékenységet elemeztem volna, akkor a szabályok tartós rögzülését vagy bizonyos uralkodó játéktípus kialakulását tartottam volna a mező megszerveződése szempontjából döntő mozzanatnak. Például akkor beszélnék futballmezőről, amikor a futball elvált a rögbitől, stílusa folyamatosan finomodott, és az egységesedő szabályok szerint űzött játékból kizszorították azokat, akik úgy tartották jónak, hogy a labdát kézzel is szabad vinni. Modellemben azonban a futballmező (vagy bármilyen más speciális sportági mező) kialakulása összefügg az egyesületek megalakulásával, az általuk létrehozott sportági szakszövetségek pedig ekvivalensek a *szakértői testületekkel*. Ennek megfelelően a sportesemények nézői és a játékot szabadidejükben, de nem a kodifikált szabályok értelmében űzők jelentik a *laikusokat*. Vagyis akkor beszélünk egy specifikus sportági mezőről, amikor a sporttér szabályozottá válik. Szabályozottá abban az értelemben, hogy egyrészt az egyesületek, illetve szövetségek szabják meg, milyen tevékenység számít az adott sportág szabályainak megfelelő sporttevékenységnek, másrészt azzal, hogy hivatalos sportversenyen csak igazolt egyesületi tagok indulhatnak, vagyis a *sportág szövetségének tagegyesületei* döntenek el, kiket fogadnak el sportolóknak. Ekkor a sportág már nem pusztán játék (mint a méta vagy a fűleslabda), nem is olyan „halálosan komoly dolog”, mint a párbaj, nem egyfajta szerencsejáték (mint a lóverseny), de nem is a honvédelmi nevelés része.

A labdarúgás akkor válik mezővé, amikor a szövetségben harc indul a vezetésért, az irányító pozíciók megszerzéséért. Bourdieu értelmezésében a mező olyan erőter, ahol bizonyos tudás monopolizálásáért folyik harc a szakértő testület tagjai között, így áll szemben egymással a pap és a próféta (vallási mező), a „tisztá” és a „kommersz” művészet (irodalmi mező). A futballmezőben a labdarúgó szövetség irányítása (melynek tanácsát közgyűléseken választották, ahol pártok, vagyis egyesületi koalíciók indultak), s ezzel párhuzamosan bizonyos elvek uralkodóvá tétele volt a cél. A szövetség és az egyesületi koalíciók viszonyát úgy kell elképzelni, mint az egyházon belüli szekértáborokat, vagy a politikai mezőben a pártokat. Deklaráltan a politikai pártok sem a hatalomért *önmagáért* küzdenek, hanem, hogy egy társadalomszervező elvet uralkodóvá tegyenek: ahogy egy konzervatív párt a kisközösségek erejét, ahogy egy szociáldemokrata párt a szolidaritást tartja a társadalom (politika) legfontosabb elvének, úgy tartja egyedül üdvöztetőnek egy sportegyesületi koalíció a „tisztá amatőrséget”, vagy a „céltudatos profizmust”. Nem meglepő, hogy 1911-ben és 1914-ben olyan hangzatos neveket választottak maguknak a koalíciók, mint Jogpárt és Reformpárt, illetve Békepárt és Igazságpárt.

Egy sportági mező kialakulásának első mozzanata, hogy a külvilág az adott tevékenységet önálló sportágként ismerje el. Ezen a processzuson szinte minden sportágnak át kellett esnie: erről szólt a torna (MOTESZ) és az atlétikai (MASZ) szövetség küzdelme,<sup>28</sup> így vált külön a kézilabda a labdarúgástól, az ökölvívás szervezeti keretét sokáig a birkózó szövetség jelentette. Ezt

---

<sup>28</sup> A szövetségek differenciálódásáról lásd: Hadas 2003: 275–280.

követően a szövetségek egyre nagyobb önállóságra tesznek szert: így például a futball esetében a szövetség dönti el, hogy milyen egyesületeket fogad be, vagy (ha például bundázott) zár ki tagjai közül (s ezzel megfosztja őket annak lehetőségétől, hogy a bajnokságban induljanak), de a szövetség dönti el azt is, hogy kiket ismer el játékosának (azaz kinek fogadja el igazolását).<sup>29</sup> Így ha egy játékos feltűnően durva, például megveri a bírót, akkor a szövetség megfelelő bizottsága akár örökre is eltilthatja, a sportoló egyesületének tiltakozása ellenére (mivel az egyesület a szövetség tagja, s ezzel elfogadta a mező szabályait, ugyan kivonulhat tüntetőleg a szövetségből, de ezzel a laikusok táborába kerül). Nem véletlen tehát, hogy a nemzeti szövetségek megalakulásuk utáni legfőbb feladata volt, hogy legitimálják tevékenységüket, igyekeztek elérni, hogy az országban működő egyesületek legitimnek ismerjék el a szövetséget. Vagyis a szövetségek első dolga, hogy lezárják a mező határait. A nemzetközi labdarúgó szövetséget (FIFA) az általa elismert nemzeti szövetségek alkották (és alkotják), akik igyekeztek megakadályozni, hogy egy országban más szövetség is működjön (ennek hathatós módja volt a bojkott: egy szövetségi tagegyesület egy szövetségen kívüli csapattal nem játszhatott mérkőzést, csak büntetés terhe mellett).

### ***A futballmező struktúrája***

A nemzeti szövetségben, vagyis az MLSZ-ben belüli akkor kezdődtek kiélezett pozícióharcok, amikor jelentősebb csoportok akarták az uralkodó szabályokat megváltoztatni (itt nem játékszabályokra gondolok, hanem például arra, hogy a játékos nem kaphat fizetést az általa végzett sporttevékenységért). Ez összefügg a mező strukturalódásával, melynek alapja a klubok *differentiálódása* illetve *polarizációja*: az első alatt *elkülönülést*, a második alatt viszont *ellentétet* értek. A futballmező eleve differenciált: egy városban (kerületben, városrészben) akkor lesz több sportklub, ha léteznek olyan csoportok, melyek valamilyen okból nem elégedettek a már meglévő sportklubbal, vagy bármilyen okból újat akarnak létrehozni. Ennek több oka is lehet: egy új sportág megjelenése, amit csak az egyesületi tagok egy része szeretne űzni, személyes ellentétek, társadalmi korlátok (például a meglévő egyesületbe nem engednek be munkásokat, zsidókat, stb.). De egyesületalapítási ok lehet egy új gyár alapítása, vagy egy új gyárigazgató kinevezése, aki keresztény-szociális érzülettel vezérelve gyári klubot hoz létre, hogy ezáltal igyekezzen lerombolni a tisztviselők és munkások közötti „osztálykorlátokat”. A differenciálódásból azonban nem következik automatikusan, hogy az egyesületek között konfliktusok robbanjanak ki.

A klubok létrejötte, a futball differenciálódása, önmagában nemhogy harcokat nem eredményez, de a környezet sportág iránti érdeklődését sem kelti fel, nemcsak az elképzelhetetlen, hogy például egy úpester és egy ferencvárosi tekeklubnak széles bázisa legyen, de az is, hogy a két egyesület között antagonisztikus ellentétek feszüljenek. A labdarúgás helyzete azért más, mert

---

<sup>29</sup> Ahogy a vallási mezőben az egyház is elzárja az avatatlanok elől az üdvjavak termelési, elosztási eszközeit, és kizárja a piacról az olyan üdvözlési vállalkozókat, mint a szekta.

csapatsportágként az ellentétek *társadalmi ellentétek*ként jelennek meg azáltal, hogy a csapatok különböző társadalmi csoportok reprezentánsai. Míg a sportág-preferencia – a habitusok közvetítésével – a társadalmi pozíciók terét tükrözi vissza, addig a futballmezőben e reprezentáció révén a társadalmi oppozíciók *valóságosan* is megjelennek. Mivel a versengő csoportoknak gyakran nem futballspecifikus jellemzői vannak, a futballmezőnek *csekély a relatív autonómiája*, így a résztvevők köre, és küzdelmeik kimenetele erősen függ más mezőktől. Amikor az egyesületek társadalmi beágyazottságát vizsgáljuk, arra vagyunk kíváncsiak, hogy egy klub milyen felekezeti, szakmaspecifikus, regionális, politikai, etnikai csoportokhoz kötődik. *Azáltal, hogy egy-egy klub bázisát általában jól körülírható társadalmi csoportok jelentik, a futballmezőben többnyire más társadalmi erőterek ellentétes csoportjai vívják szimbolikus küzdelmeiket.* A futball vonzerejét épp az jelenti (vagyis azért válhatott mezővé, szemben például a tekével), mert e küzdelmekre, ilyen látványos és komplex formában nem lenne lehetőség más sportági mezőkben. A harcok természetesen szimbolikusak: egy mérkőzésen egy munkás csapat legyőzhet egy elit csapatot, vagyis a futballpályán elért siker szimbolikusan kompenzálja a társadalmi rétegződésben elfoglalt hátrányosabb pozíciót.

Kérdés természetesen, hogy mit jelent az uralmi vagy az alávetett pozíció a futballmezőben. Egzakt módon ezt igen nehéz mérni, az egyik indikátor kétségtelenül az, hogy a klubok hogyan végeznek a bajnokságban: az első helyezett kétségtelenül jobb pozícióban van, mint az utolsó. Ez nem pusztán annyit jelent, hogy az aranyérmes csapatot jobb labdarúgók alkotják, hanem azt is, hogy a bajnoknál a vezetők több szimbolikus és anyagi investícióval támogatták klubjukat. A bajnoki sorrend azonban csak egyik vetülete a pozíciók hierarchiájának. Fontos kérdés, hogy miképp alakultak a mező hatalmi viszonyai, hiszen voltak klubok (klubkoalíciók), melyek rá tudták kényszeríteni akaratukat a többi egyesületre, többé-kevésbé függetlenül attól, hogy szerepeltek a bajnokságban. Vagyis az uralkodó pozíció egyrészt a bajnokságban elért jó helyezést jelenti, másrészt, hogy egy klub mennyiben tudja befolyásolni a sportágban zajló folyamatokat.

Az uralkodó és alávetett pozíciók meghatározásának nehézsége a mező többdimenziós beágyazottságából is következik: a futballmező struktúráját 1945 előtt több nagy *polarizációs dimenzió* alakította. A legfontosabbak: felekezeti-etnikai, politikai, gazdasági-ideológiai (profi–amatőr), regionális (például Debrecen–Nyíregyháza). Természetesen attól még, hogy egy klub az egyik dimenzióban fent volt, egy másik dimenzióban lehetett lent. Például az első világháború előtt a fővárosi klubok domináns hatalmi pozícióban voltak, a vidéki kluboknak csak minimális befolyásuk volt a labdarúgást érintő döntések meghozatalában. De elmondhatjuk azt is, hogy egy tőkeerős, befolyásos klub (mint a Ferencváros) fölényben volt egy szociáldemokrata munkásklubbal szemben (mint a Vasas). Ez azt jelenti, hogy a sokszereplős futballmezőben a résztvevők pozíciói csupán egymáshoz viszonyított relációikban érthetők meg, hiszen a példában szereplő Vasas az egyik polarizációs dimenzióban hatalmi, egy másikban viszont alávetett pozícióban volt.

Tény, hogy városonként, régióként változó polarizációs dimenziókkal kell számolnunk. Így például Debrecenben a felekezeti-etnikai (vagyis katolikus–református) dimenzió nagyon erős volt, ám egy homogén felekezeti településen egy ilyen szembenállás soha sem alakult volna ki. Ráadásul a különböző dichotómiák súlya is változó volt, gyakorlatilag minden korszakban volt egy-két „uralkodó” dimenzió, amely leginkább befolyásolta a mezőben az alá-fölérendeltségi viszonyokat. Egy példával illusztrálva ez azt jelenti, hogy 1935 után a debreceni futballmezőt ugyan még befolyásolta a regionális dimenzió (ami egyszerre jelentett Budapest–vidék, és Nyíregyháza–Debrecen ellentétet), de a mező hatalmi viszonyait elsősorban a politikai dimenzió határozta meg.

Végül le kell szögezni: a futballmező meglehetősen képlékeny, abban az értelemben, hogy nehezen körülírható azon klubok, illetve klubkoalíciók köre, amelyek *valóságosan is* részt vesznek a küzdelmekben. Triviális megállapítás, hogy a magyar futballmezőt a magyarországi klubok alkotják. Így viszont, ha be akarnánk mutatni a futballmező struktúráját 1920-ban, akkor abban el kellene helyoznünk a debreceni egyetemi klubot éppúgy, mint egy dunántúli kisváros iparos sportegyletét. Természetesen szó sincs arról, hogy ez a két klub közvetlen kapcsolatban állt volna egymással, nem konfrontálódtak, s nem is szövetkeztek a másikkal. Amikor viszont elemzésemet a debreceni futballmezőre szűkítem, nem hagyhatom figyelmen kívül, hogy e klubok nem csak városi vetélytársaikkal versenyeztek. A regionális polarizációs dimenzióban a mezőt markánsan strukturálták a regionális törésvonalak, így a disszertációban gyakran „feltűnnek” nagyvárosi, nyíregyházi és budapesti sportegyesületek is.

### ***A futballmező dinamikája***

A futballmező történeti elemzésének fontos kérdése, hogy miképp változtak az erőter hatalmi viszonyai, ami szorosan összefügg az egyes polarizációs dimenziók súlyának változásával. A bourdieu-i logika szerint a mezők önálló dinamikájukat a mezőn belüli ágensek (szakértők) pozícióharcainak, illetve a mezőn belüli szakértők és a kívülálló laikusok viszonyrendszerének köszönhetik. Mit jelent ez a futballmező esetében? A mezőn belüli ágensek harca a klubok egymással vívott küzdelmeit jelenti. Az alul lévők igyekeznek megváltoztatni az erőviszonyokat, ők az „eretnekek”, akik (az uralkodók szemszögéből) fel akarják forgatni a status quo-t. Ennek érdekében igyekeznek újradefiniálni a szimbolikus harc tétjeit. Így például az 1920-as évek első felében a budapesti klubok között az jelentette a legfőbb törésvonalat, hogy valaki a profizmus, vagy az amatőrizmus híve volt. Ez strukturálta a (budapesti) futballmezőt, és ebből a küzdelemből (rövid időre) a profik kerültek ki győztesen. A profi-amatőr szembenállás továbbélt, miként több, régi polarizáció is, mint például az MTK és az FTC felekezeti megosztottsága is. Ám a profi bajnokságban már vidékiek is indultak, akik – amikor állandóan arra panaszkodtak, hogy a pestiek elnyomják őket – átdefiniálták a tétet, az ő szemükben a futballmező fővárosiak és vidékiek párharcáról szól. S ha a vidéki klubszövetségeknek kellően nagy volt a súlya, akkor erre a fővárosi kluboknak is valahogy reagálniuk kellett. Nem véletlen, hogy a fővárosi sajtóban az 1920-as évek

közepéig szinte szó sem esett vidéki klubokról, a profizmus bevezetése után azonban a szövetség és a budapesti klubok vezetői egyre többet reagáltak a vidékiek vádjaira. Fővárosi szemszögből ugyan a Budapest–vidék polarizáció nem vált fontos strukturáló elvvé, ám kétségtelen, hogy a regionális hatalomért folytatott küzdelem a mező egyik fontos tétjévé vált.

A mező dinamikája azonban nem csak attól függ, hogy az „eretnekek” hogyan akarják megváltoztatni a téteket, és az uralkodók (ortodoxok) hogyan védik meg pozíciójukat. A küzdelem kimenetele annak is függvénye, hogy a klubvezetők milyen pozíciókat töltenek be a hatalmi mező struktúrájában (a hatalmi mező a különböző tőkefajták közötti erőviszonyok tere<sup>30</sup>). Tehát a sportegyesületek, illetve koalícióik sikere nagyrészt attól is függ, hogy vezetőik mekkora gazdasági, politikai (és részben kulturális) tőkével rendelkeznek. Amikor egy klubot a helyi közigazgatási elit tagjai működtetnek, ám a politikai erőter hatalmi viszonyainak változásával befolyásuk meggyengül, akkor jó esély van arra, hogy a futballmező erőviszonyai is megváltozzanak. Lehet, hogy egy kereskedők vezette csapat évekig jól szerepel a bajnokságban, ám egy gazdasági válság tönkretetheti a klub pozíciót a futballmezőben – azáltal, hogy a sportvezetők gazdaságban elért pozícióit gyengíti meg. Az sem mellékes, hogy a hatalmi mezőben milyen az egyes tőkefajták csereértéke. Vagyis hiába tesz szert valaki jó gazdasági pozíciókra, ha csekély a politikai tőkéje, s annak súlya megnő a hatalmi mezőben. Vegyünk például egy olyan sportklubot, amelynek élén zsidó kereskedők állnak. Tegyük fel, hogy az 1930-as évek második felében e kereskedők nagy vagyon felett diszponálnak, amiből jól tudják finanszírozni klubjukat is. Ám a politikai erőter rövidesen rátelepszik a gazdaságra, és a sportra, s a zsidótörvények miatt a klubot el kell hagyniuk a zsidó vezetőknek (vagyis az egyesület nem azért megy tönkre, mert vezetői elszegényednek, hanem mert a vezetők nem rendelkeznek elég tőkével egy kiemelten fontossá váló mezőben).

A futballmező dinamikája függ továbbá az egyes polarizációs dimenziók egymáshoz való viszonyától. Az egyes dimenziók ugyanis sokszor egymásra épülő, egymásba fonódó ellentétek mentén kialakuló szembenállásokat jelentenek. A profi–amatőr dichotómia mögött például kimutatható politikai polarizáció is: az amatőröket a keresztény-nemzeti oldal, másrészt (más okból) a szociáldemokrácia favorizálta, a profik inkább a mérsékeltékhez köthetők. De ugyanez a polarizáció – amint azt Takács Ferenc egyik tanulmánya is alátámasztja – osztálykülönbséget is jelentett.<sup>31</sup> A vidék–főváros ellentét a vidékiek – főként a vidéki radikális jobboldaliak – szemében nem pusztán regionális ellentét volt, hanem politikai is: az ő értelmezésükben a hazaszerető magyar vidék állt szemben a nemzetietlen (zsidó, vörös) fővárossal. A dimenziók állandó összecsúszásának következménye az is, hogy egy-egy szembenálló klub pozíciói és oppozíciói mást és mást jelenthettek különböző időpontokban. Nézzük például az MTK–Ferencváros oppozíciót! Ez az ellen-

---

<sup>30</sup> Bourdieu 2002c: 47.

<sup>31</sup> „Az amatőr egyben osztályhovatartozást is kifejezett, a gentlemanek privát szórakozását élesen elkülönítették a professzionista sportolók tevékenységétől vagy a nem kíváncsok tömegek szórakozásától. Más megközelítésben a munka és a játék ellentmondásáról van szó, amely szintén az amatőr sport egyik társadalmi-ideológiai gyökere.” (Takács 1981: 272).

tét 1900-ban zsidó–német *etnikai* szembenállás volt, 1910-ben zsidó–keresztény *felekezeti* polarizáció, 1917-ben profi–amatőr *gazdasági-ideológiai* ellentét, 1921-ben liberális–keresztény-nemzeti *politikai* dichotómia, 1940-ben zsidó–magyar *politikai (fajelméleti)* polarizáció. A két klub közben nem alakult át lényegesen, az MTK-nak közel 40 éven át ugyanaz volt a vezetője. Az egyesületek pozícióinak változásai tehát összefüggtek a mező folyamatos átstrukturálódásával, ami viszont részben egy másik folyamat, vagyis a futballmezőn kívüli erők változásainak következménye volt.

### ***Futballmező és tőkekonverzió***

Ha a labdarúgásról, mint mezőről beszélünk, akkor tisztáznunk kell azt is, hogy milyen tőkefajták jelennek meg abban, illetve milyen tőkekonverziós lehetőségek állnak az ágensek rendelkezésére. A tőkefajtákat aszerint is csoportosíthatjuk, hogy elválasztjuk a futball szereplőit, hiszen a labdarúgók és a sportegyesületi vezetők különböző típusú tőkefajtákkal rendelkeznek. A sportoló legfontosabb megszerezhető tőkéje a *játéktudása*. Ezt, ha profi futballista, átkonvertálhatja közvetlenül pénztőkére, hiszen eleve fizetésért játszik. Több futballista esetében egész komoly vagyonszerzésről tudunk. Sokan üzletet nyitottak, az egykori angyalföldi pékinas, az MTK labdarúgója, Turay József házat tudott venni profi keresetéből, a debreceni Vincze Jenő hivatásos pályafutása elején még csak disznókat tartott, később tanyát is vett (úgy, hogy egyike volt az érettségizett labdarúgóknak). Több profi labdarúgó játéktudását – közvetve – kulturális tőkévé alakította. A debreceni Móré János például könyveket és festményeket gyűjtött, többen profi keresetüknek köszönhették, hogy egyetemet végezhettek. Végül a sportpályafutás a társadalmi kapcsolatok megszerzésének eszköze is lehetett, de ennek jelentősége nagyobb volt a sportegyesületi vezetők körében.

A sportvezetők, mecénások számára eleve a tőkekonverzió helye volt a labdarúgás, vagyis ők nem rendelkeztek olyan, a mezőre speciálisan jellemző tőkével, mint a játéktudás. Sokan jelentősebb vagyonokat fektettek be a futballba. Vélhetően volt, aki arra számított, hogy anyagi bevételei is lesznek, a többség azonban valószínűleg másféle beruházásnak szánta a sport finanszírozását. Sok sportvezető számára e tisztsége *szimbolikus tőkét* jelentett, a szó tekintély-tőke értelmében. Esetenként napvilágot látott, hogy egy-egy mecénás mennyit áldoz szenvedélyére (amivel természetesen a „hazafias magyar sportot” segíti), s ez a szerep kétségkívül tekintélyt adott. Két csoportnak ez mindenképpen fontos lehetett. Egyrészt az 1920-as évek elején „gyanús körülmények között” meggazdagodott tőzsdei spekulánsoknak, akik „nemes adományaikkal” kedvezőbb színben tűnhettek fel akár a szélesebb nyilvánosság előtt, akár az üzleti életben. Másrészt tudjuk azt is, hogy a sportvezetők tekintélyes része zsidó származású volt. Ám közülük sokan nem „régí városi zsidó polgárok”, hanem kis, vidéki településeken született, nem különösebben vagyonos, sokak által lenézett kispolgárok voltak. Elég csak két sportvezetőre utalnom, anélkül, hogy különösebben elmélyednék életrajzukban. Hugo Meisl, az osztrák futball felvirágoztatója, a szövetség egyik legfőbb vezetője, és a válogatott szövetségi kapitánya a csehországi Malešovban (Maleschau) szü-



letett, az MTK futballigazgatója, a magyar profi futball megteremtésében vezérszerepet játszott, nemzetközileg legismertebb magyar labdarúgóvezér, Fodor Henrik pedig Beregszászon. Fodor, s a hozzájuk hasonló pozíciójú vezetők számára a sportélet páratlan lehetőséget teremtett, hiszen ők viszonylag jelentős tekintély-tőkére tehettek szert, s így kibújhattak például a „bevándorolt kárpátaljai zsidó” meglehetősen pejoratív szerepéből (csak azért volt *viszonylag* jelentős ez a tekintély-tőke, mert a radikális jobboldaliak szemében ők továbbra is „szürkekörmű galíciaiak, a gettó rongyosai” maradtak<sup>32</sup>).

A sportegyesületek tagsága szempontjából a klubok a *társadalmi tőke* felhalmozásának színterét jelentették. A társadalmi sportegyesületek többségébe bárki beléphetett, s a klubösszejöveteleken, vagy a sporteseményeken jó esély nyílhatott találkozni az egyesület ismert tagjaival, vezetőivel. A sportklubok is korán felismerték, hogy tagjaik sportolási lehetőségeinek biztosításán túl egyik legfontosabb funkciójuk, hogy a kaszinók és különféle egyesületek alternatíváját jelentsék. Nem volt tehát véletlen, hogy a klubok aktív résztvevői voltak a báli szezonnak. De nézzük meg, mit írt az „arisztokratikus atlétika” legautentikusabb képviselőjéről, a MAC-ról, s magáról az atlétikáról (annak nézőközönségéről) a kortárs, 1908-ban. A leírás ékes példája annak, hogyan lehet modern körülmények között, „rejtetten” társadalmi tőkét felhalmozni. Nincs szó polgári étoszon nyugvó önfegyelemről, egészségről, de még magáról a sportról sem.

Akkor. Mondjuk úgy tizenöt év előtt. Néhány alvó evezős-klubot nem számítva, három-négy olyan testedzőegylet dolgozott széles e Magyarországon, amelyek a szabadtéri sportokat komolyan űzte és nemcsak névben létezett. Ezek közül legnagyobb közönsége a MAC-nak volt, de ennek sem a sport kedvéért. A sport csak lábbeli volt, elegáns lábbeli, amiben járni kellett. Ahova eljutni akart vele a publikum, az a házasság révpartja, vagy a társas összeköttetések megszerzése volt. A többi egylet akkor kezdte megteremteni a maga közönségét, de azoké se volt más. Aki nyugat-európai szemekkel végignézett egy olyan kőkorszaki atlétika-versenyt, ahol a dámák unottan legyezték magukat, az urak pedig rettenetesen szépelegtek, az egyszeribe tisztában lehetett véle, hogy mi ezeknek a sport.<sup>33</sup>

## A POLARIZÁCIÓS DIMENZIÓK TÖRTÉNETI-SZOCIOLÓGIAI JELLEGZETESSÉGEI

A labdarúgószféra egy olyan erőter, ahol különböző dimenziók mentén egymással szembenálló felek igyekeznek – a küzdelem tétjeinek folyamatos újradefiniálása mellett – minél kedvezőbb pozíciókra szert tenni. Az erőter többszörösen strukturált, mert a szembenállás több, különböző súlyú dimenzióban nyilvánul meg: ahány polarizációs struktúra létezik a mező egy adott állapotában, annyi dimenziója van az erőternek. Magyarországon 1945 előtt alapvetően négy polarizációs dimenzió strukturálta a mezőt: felekezeti-etnikai, politikai, gazdasági-ideológiai, és regionális. Ebben

<sup>32</sup> *Magyarország* 1923. augusztus 24., 1926. október 15.

<sup>33</sup> *Nemzeti Sport* 1908. november 14. Bobák Emil „Lejtőn a labdarúgás” című írása.

az alfejezetben – utalva néhány külföldi példára is – e dimenziók kialakulásának történeti és szociológiai jellegzetességeit, illetve jelentéseit mutatom be.

### ***Felekezeti-etnikai polarizáció***

A felekezeti-etnikai polarizáció a társadalom „legarchaikusabb” strukturáltságának transzformációja a futballmezőben. Ott alakul ki és válik dominánssá, ahol jelentős felekezeti és/vagy etnikai különbségeken alapuló ellentétek tagolják a társadalmat. Mivel ezek a szembenállások a régmúltban gyökereznek, és eleve képesek élesen megosztani egy társadalmat, ezért ez a polarizáció többnyire igen durva konfliktusokkal jár.

E polarizációban a klubok állhatnak egymással szemben felekezeti vagy etnikai háttérük miatt, de a két megosztó elv egyszerre is megjelenhet. Ennek oka triviális: egy etnikai csoport gyakran egy felekezethez tartozik, illetve egy csoport tagjai önmagukat tekinthetik felekezetnek, de etnikai csoportnak is (gondoljunk az asszimiláns és a cionista zsidóság eltérő önazonosítására!). A futball szegmentáltságáért sok esetben a politika felelős (vagyis a politikai polarizáció gyakran penetrál más polarizációkba), s ez megmutatkozik a felekezeti-etnikai megosztottság esetében is. Gyakran egy felekezethez tartozás egyben politikai elkötelezettséget is jelenthet: így például az 1920-as évek elején a debreceni radikális jobboldal a helyi katolikussághoz kapcsolódott (ami természetesen nem jelentette azt, hogy minden katolikus szélsőjobboldali lett volna, és hogy a radikálisok között ne lettek volna reformátusok). Előfordulhat az is, hogy a politika hoz létre egy felekezeti-etnikai futballpolarizációs dimenziót, például az 1930-as évek közepétől kialakuló, s a futballban is jól érzékelhető zsidó–magyar (faji alapú) polarizáció nem jöhetett volna létre a politika jobbratolódása nélkül.

Európában az egyik legismertebb etnikai polarizációt a katalán Barcelona és a spanyol klubok (elsősorban a barcelonai Español, illetve a Real Madrid) szembenállása szemlélteti. A Barcelona népszerűségét nagy részben annak köszönhetette, hogy nyíltan vállalta nemzeti elkötelezettségét, aminek következtében a Franco-rendszer egyre nyíltabban állt szemben a katalánokkal.<sup>34</sup> A klub híveinek döntő többsége a polgárháború idején a köztársaságiak mellett állt, 1936-ban meggyilkolt elnökük egy baloldali katalán párt képviselőjeként bejutott a madridi parlamentbe is. A Barcelona későbbi legnagyobb ellenlábas, a Real Madrid viszont Franco kedvenc klubja volt. 1943-tól például az a Santiago Bernabéu lett a madridiak elnöke, aki részt vett Francoék oldalán a polgárháborúban, és szolgált a katalán fronton is. Az ő elnöksége alatt, az ötvenes évek közepétől kezdődött a klub máig tartó, világhírnévig ívelő korszaka.

Az etnikai és a felekezeti polarizáció egymásba fonódására a legtipikusabb példát a két glasgowi klub, az ír-katolikus Celtic, és a skót-protestáns Rangers szembenállása mutatja: mérkő-

---

<sup>34</sup> A Barcelonáról lásd: Dénes–Sándor 2003: 83–100 („Franco és a futball” című fejezet).

zéseiken „a légkörben szinte kitapintható a gyűlölet”.<sup>35</sup> Az 1888-ban alapított Celtic első elnöke Glasgow püspöke volt, akit több utóda is követett e poszton, sőt, a klub mindmáig élvezi a katolikus papság támogatását. „A klub ír gyökerei még a vallási szálaknál is nyilvánvalóbbak – írja Bill Murray.<sup>36</sup> A klubot ír bevándorlók alapították, jelképük a négylevelű lóhere, egy időben ír zászló lengett pályájukon. A zöld-fehér Celtic-kel áll szemben a kék Rangers, mely nevében is utal brit (orániai) gyökereire. A klubnak egyetlen katolikus tagja sem volt, „még a karbantartó és egyéb munkásokat is elbocsátották volna, ha kiderült volna róluk, hogy katolikusok”.<sup>37</sup>

Előfordul azonban az is, hogy az akár nyíltan etnikai vagy felekezeti háttérrel működő, vagy ilyen célokkal azonosuló egyesületek nem konfrontálódnak más etnikai vagy felekezeti jellegű klubokkal. Az olyan sportmozgalmak, ahol nem helyezték előtérbe a futballt (vagy más csapat-sportágat), illetve a *testedzésre* és nem a *versengésre* koncentrált, esetleg nem is érintkeztek ellentétes háttérű sportegyesületekkel, ott ritkán fordult elő, hogy súlyos konfliktusok terheljék a sportéletet. Más szóval: ritka a konfrontáció ott, ahol a sportélet etnikai és/vagy felekezeti szempontból differenciálódik, de nem polarizálódik. Például Csehországban a német futballklubok, élükön a Deutscher Fußball Club Praggal, a csehekétől különálló, saját labdarúgó bajnokságban szerepeltek, így nem beszélhetünk éles etnikai csatározásokról.

Az etnikai háttérű sportmozgalmak között a legismertebb a szláv nemzeti törekvéseket megtestesítő tornamozgalom, az 1865-ben Miloslav Tyrš által alapított, prágai központú Sokol (Sólyom) volt. A Sokol elsősorban nem a labdarúgást kultiválta, „ellene volt a versenyszellemnek [...] fő célja a cseh függetlenség visszaszerzéséhez szükséges nemzeti öntudat növelése volt”.<sup>38</sup> Csehországon kívül több, katolikus szláv régióban is működött a Sokol – például Lengyelországban, vagy Horvátországban.<sup>39</sup>

Néhány lokális, és kisebb súlyú villongást leszámítva a magyar futball történetében a spanyol és skót példához hasonló etnikai vagy felekezeti polarizációval nem találkozhattunk. Ám keresztény–zsidó, vagy magyar–zsidó relációban súlyos konfliktusok jellemezték ezt az oppozíciót. Ez a polarizáció azonban Magyarországon szinte mindig politikafüggő volt, vagyis a szembenállás az esetek többségében szélsőjobbaldali–zsidó *politikai* dichotómiát takart. De nem minden esetben, hiszen a cionizmus etnikai alapon szervezte a zsidók sportolását, az ő szemszögükből is létezhetett magyar–zsidó *etnikai* polarizáció.

A 19. század utolsó harmadában kibontakozó modern magyar (és kontinentális) sportéletbe viszonylag korán kapcsolódtak be zsidó sportolók, később megjelentek az első zsidó, illetve annak tekintett sportegyesületek is. Bár a sportolók származásáról nem maradtak fent adatok, feltekezhethetjük, hogy a zsidók – ha nem is nagymértékben – de budapesti arányukat is felülrepre-

---

<sup>35</sup> A két klubról lásd: Murray 1995. Az idézet a 121. oldalon található.

<sup>36</sup> Murray 1995: 124.

<sup>37</sup> Murray 1995: 127.

<sup>38</sup> Turczel 1992: 7.

<sup>39</sup> A horvát Sokolról: *Sport–Világ* 1910. szeptember 19.

zentálóan vettek részt a sportéletben. Ez összefügg a zsidóság (önképéhez is hozzátartozó) modernizációs szerepével, a nagyvárosi életforma követésével, a laicizálódás magas szintjével, s ezzel bizonyos „hagyományos” normák elvetésével, melyek fontos alapot jelentenek a 20. századi testkultusz kialakulásához. A zsidó sportolók sokszor együtt, azonos klubokban szerepeltek keresztény társaikkal, így a sport azért is lehetett vonzó számukra, mert más társadalmi szféráktól való viszonylagos függetlensége miatt kiváló „asszimilációs terepnek” bizonyult. Néhány sportegyesületbe azonban nem engedték be a zsidókat, részben amiatt alakultak *nem deklaráltan* zsidó háttérű klubok (erre tipikus példa az MTK). De a lokális beágyazottságú fővárosi sportegyesületek – mint a Terézvárosi TC, III. ker. TVE – vezetői, játékosai között is számos zsidó sportemberrel találkozunk. A szakmaspecifikus alapítású klubok szintén sok zsidót tudhattak soraikban (így Budapesten az Ékszerész SC, vagy a kereskedők klubja, a KAOE). És természetesen viszonylag sok zsidó vezetője volt a szociáldemokrata sportegyesületnek, ami nem meglepő, ha figyelembe vesszük a szekularizálódott zsidóság munkásmozgalomban játszott szerepét. Így például zsidó származású volt Bíró Dezső, az MTE egyik első elnöke, a Tanácsköztársaság idején a Testnevelési Ügyek Direktóriumának irányítója, majd a – közismerten politikai alapon működő – Kisegyleti Kollégium vezetője.

A 20. század elején azonban a sportegyesületek egy új csoportja is megjelent. Max Nordau kezdeményezésére 1903-ban, a bázeli 6. cionista kongresszus után alakult meg a Jüdische Turnerschaft, mely később berlini székhelyéről irányította a zsidó sportklubokat. A mozgalom gyorsan növekedett, az első világháborúig több mint 100 cionista sportkör működött a világon (a Vívó és Atlétikai Club 1908-ban alakult Budapesten). A cionisták Muskel–Judentum, izomzsidóság nevelésének jelszavát tűzték zászlajukra, önképük szerint nem a sportélet „átlagos” szereplői, hanem *zsidó sportemberek* voltak. E klubok Magyarországon általában rövid életűnek bizonyultak, így a felekezeti-etnikai polarizációs törésvonal egyik oldalának *főszereplői* nem a cionista, hanem a kvázi-zsidó egyesületek voltak (mint az MTK, a III. ker. TVE, vagy a Terézvárosi TC). A törésvonal másik oldalán pedig általában nem egyszerűen keresztények vagy magyarok, hanem az asszimilációt és az emancipációt elutasítók álltak (ez azt jelentette, hogy a kvázi-zsidó klubok többnyire nem önmeghatározásuk szerint, hanem az antiszemiták által voltak zsidók<sup>40</sup>). Az így kialakult megosztottság azonban már nem egyszerűen felekezeti-etnikai, hanem *felekezeti-etnikai és politikai* polarizáció volt, mely a két háború között markáns törésvonallal szelte át a futballteret.

---

<sup>40</sup> Ezzel természetesen nem azt akarom állítani, hogy csak az antiszemiták vélték úgy, hogy például az MTK-nak zsidó gyökerei vannak. E kvázi zsidó klubok tagjai, drukkeri is tisztában voltak azzal, hogy egyesületeiknek mély zsidó beágyazottsága van. De mivel e klubok nem voltak deklaráltan zsidók, híveik sem tekintették egyértelműen „zsidó egyesületnek”. Az antiszemita sajtó azonban állandóan hangsúlyozta e klubok zsidó jellegét, magyarán a radikálisok igyekeztek úgy alakítani a versengés tétjeit, hogy ott zsidók és keresztények (magyarok) szimbolikus harca folyik.

## *Politikai polarizáció*

Magyarországon a második világháborút követően a labdarúgás látványos politikai befolyásolása, illetve a „szocialista sport” – így a „szocialista ember” – felsőbbrendűségét szimbolizáló sportsikerek rendszerlegitimációs vonatkozásai miatt magától értetődőnek tűnik, hogy sport (elsősorban a futball) és politika között jól kitapintható kapcsolat van, melynek erőssége az épp aktuális politikai rendszertől/kormánytól függ. Viszonyuk története természetesen nem 1945 után kezdődött, több – a két háború közötti időszakban különösen hangsúlyos – ideológiának kedvező terepet jelentett a magyar sport és futball. Gondoljunk mindenekelőtt a sporteredmények által jól reprezentálható *kultúrfőlény* koncepcióra, aminek természetesen előfeltétele volt, hogy a közvélekedés a test edzését test*kultúrá*ként értelmezze. De utalhatok a zsidóság visszaszorításának igényét, nevében hatásosan kifejező *őrségváltásra*, melynek szerepe szintén tetten érhető főként a harmincas évek sportpolitikai törekvéseiben.

A politikai polarizáció azonban csak ritkán jelent meg letisztult állapotában, hiszen a politikai oppozíciók gyakran penetrált más polarizációkba: hol a becsületes vidék – bűnös főváros, hol a tisztességes amatőrizmus – tisztességtelen profizmus képében jelent meg, hol munkás és elitklubok szembenállásában, de gyakran egyszerűen csak antiszemitizmusként. Kikristályosodott formában Magyarországon gyakorlatilag soha sem fordult elő, hogy nyíltan baloldali egyesületek álltak volna szemben jobboldali egyesületekkel. A politikai polarizáció gyengesége leginkább arra vezethető vissza, hogy a szociáldemokrata mozgalom nem fektetett (1919 után nem is fektethetett) nagy hangsúlyt a baloldali sportmozgalom megszervezésére. Hogy politikai polarizáció mégis kialakult, az két okra vezethető vissza: a politikai hatalom baloldal-ellenességére és a futballszférában nagy súlyt képviselő zsidóság, illetve szélsőjobboldal szerepére. A politikai polarizációnak így tulajdonképpen Magyarországon két formáját különböztethetjük meg. Az egyik esetben a baloldali–jobboldali dichotómia kulcsfigurái a szociáldemokratákkal szembenálló keresztényszociális, tulajdonképpen államilag is finanszírozott sportegyesületek (e szembenállás esetében a megosztottság legfőbb elve az, hogy ki szervezi a munkások sportját).<sup>41</sup> A politikai polarizáció másik esetében a főszereplők a jobboldali politikai mozgalmak képviselői, akik – főként antiszemitizmustól vezérelve – jelentek meg a labdarúgó-erőtérben.

A szociáldemokrata sportmozgalom Magyarországon nem volt igazán jelentős, szemben például Ausztriával. 1945 előtt az osztrák szociáldemokratáknak saját sportszövetségük volt (VAS), amely Bécsben komoly támogatásra számíthatott (több élvonalbeli labdarúgóklub is tagja volt e szervezetnek). Nem meglepő, hogy 1926-ban a VAS vezetése alatt álló osztrák labdarúgó szövetség megtiltotta, hogy május 1-én futballmérkőzéseket játszanak, nem voltak hajlandóak arra sem, hogy a római FIFA-közgyűlésre „képviselőket küldjenek Mussolini-Olaszország fővárosába”

---

<sup>41</sup> A vállalati sportegyesületeknek lényegesen nagyobb politikai tőkéjük volt, ezzel magyarázható, hogy a szociáldemokrata, illetve a keresztény-szociális sportegyesületek között markáns szembenállás nem alakult ki.

(amire válaszul a FIFA – annak politikai befolyásoltsága miatt – felfüggesztette az osztrák szövetség autonómiáját).<sup>42</sup> Magyarországon korántsem volt ilyen jó pozíciója a baloldalnak az MLSZ-ben: ugyan Bíró Dezső rendszeresen tagja volt az MLSZ tanácsának, de annak döntéseit sem ő, sem társai nem tudták befolyásolni.

A szociáldemokrata munkásklubok ellenpontjait, a futballtérben lényegesen nagyobb befolyással bíró vállalati sportegyesületek jelentették. A sportpolitika irányítói úgy vélték, hogy a munkások szervezkedésének irányításával sikerülhet a baloldali munkásmozgalom hasonló céljainak sikerét gyengíteni. Ezt tükrözi vissza a világ első testnevelési törvényének (1921. évi LIII. törvény) két passzusa is. A 2. § 3. pontja kimondta, hogy az állam „támogatja azokat a társadalmi alakulatokat, melyek testneveléssel komolyan foglalkoznak s működésük nemzeti irányával a támogatást megérdemlik”. A 7. § szerint pedig „Minden, legalább 1000 munkaerőt alkalmazó kereskedelmi, ipari, mezőgazdasági vagy hatósági üzem (gyár, vállalat stb.) köteles munkásai és egyéb alkalmazottai testnevelési szükségleteinek kielégítéséről (sporttér, fürdőhely, gyakorlóterem stb.) megfelelően gondoskodni.” A politikai hatalom gyakorlói meggyőződése szerint a Tanácsköztársaságot a radikális baloldal szervezettségének köszönhetően kiálthatták ki. Az ország új irányítói úgy vélték, sikerük egyrészt azon múlik, hogy mennyire képesek megszervezni erőiket, másrészt – s e célt szolgálták a vállalati sportegyesületek is –, hogy mennyiben képesek a szociáldemokraták, netán kommunisták vonzásába került munkásokat a keresztény-nemzeti eszme szolgálatába állítani.

A vállalatok sportfinanszírozása nem kelet-európai sajátosság, már 1945 előtt is – nem pusztán reklámcélokkal! – több nagy gyár is támogatott sportegyesületeket, labdarúgócsapatokat. Az egyik legismertebb példa a FIAT által finanszírozott torinói Juventus, vagy a Peugeot-gyár klubja, az első francia profi bajnokcsapat, a Sochaux. Sőt, a Peugeot gyár azzal, hogy 1925-ben kiírta a Peugeot Kupát, a francia profi futball kialakulásának egyik legfőbb előmozdítójaként is ismert. Magyarországon is jelentős szerepet játszott néhány vállalati sportklub a labdarúgás elterjesztésében, 1920 után azonban fő céljuk a politikai hatalom akaratával megegyezően a munkások depolitizálása volt. Ezt a törekvést fogalmazta meg Juhász István, a Gamma gyár vezérigazgatója, későbbi MLSZ elnök: „A vállalati sport egyik legjobb ellenszere a rendbontó eszmék terjedésének. Leköti a munkások és alkalmazottak szabadidejét, előmozdítja a munkáltatók és a munkavállalók közötti bizalmatlanság feloldódását.”<sup>43</sup> A vállalati sportegyesületek súlyát jelzi, hogy míg Nyugat-Európában csak néhány nagyvállalat jeleskedett a futball szponzorálásában, addig az 1940-es évek elején a magyar labdarúgás élvonalában szereplő csapatok több mint fele (!) mögött valamilyen vállalat állt.

A politikai polarizáció másik formájának középpontjában a keresztény-nemzeti sportegyesületek álltak, akik nem a szociáldemokratákban, hanem a zsidó sportvezetőkben, klubokban lát-

---

<sup>42</sup> *Sporthírlap* 1926. május 4.

<sup>43</sup> Kun 1982: 17.

ták ellenfelüket. Ez az eredetileg felekezeti-etnikai polarizáció akkor válik politikáivá, amikor a politikai erőter ágenseinek bizonyos csoportjai az egyes felekezeti vagy etnikai csoportokhoz a politikai ellenfél szerepét kapcsolják. Például az első világháború után a zsidóságot a szélsőjobboldali politikai tényezőnek tüntette fel, felelőssé téve a forradalmakért, illetve, hogy tőkét gyűjtött a háborús konjunktúra, majd a háborút követő zavaros viszonyok közepette. Vagyis a radikálisok szemében a zsidóság nem egyszerűen egy felekezethez, vagy *faj*hoz tartozást jelentett, hanem legyőzendő politikai csoportot is. Ebből következik, hogy a jobboldali politikai mozgalmakhoz kötődő keresztény-nemzeti egyesületek a futballban is az őrsegváltásért, vagyis a hatalmi viszonyok megváltoztatásáért küzdöttek.<sup>44</sup>

1919 után a zsidó háttérű klubok és a labdarúgó szövetség vezetése a keresztény-nemzeti tábor állandó céltáblája lett. A vádak mögött (melyek általában a profizmus-ellenesség képében jelentkeztek), szinte mindig megtaláljuk az antiszemitizmust és az őrsegváltás igényét. Ekkoriban a labdarúgásnak már hatalmas tábora volt, s a bázis szélesedése azt is jelentette, hogy a játékosoknak ekkortájt már lényegesen kisebb hányada volt zsidó származású. A klubok vezetőségében, és ezáltal az MLSZ, s még néhány más sportszövetség irányítói között azonban tekintélyes volt a zsidók részvétele. Ez a sajátos „munkamegosztás” még élesebben jelentkezett az első osztályú klubokban, ott, ahol a nagy népszerűségnek köszönhetően egyre nagyobb teret nyertek az álamatőr jelenségek. E klubok *tényleges* vezetői 1919-et követően a nemegyszer fizetésért dolgozó *intézők* (a labdarúgó szakosztályok vezetői) voltak, de feltűntek a futball-mecénások is, akik tábora a „háborús gazdagok és a spekulációs idők szerencsés lovagjaiból rekrutálódott. Akik ideálja nem a sport volt, hanem a szereplési vágy, a feltűnési viselkedés.”<sup>45</sup> Bár pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre, a korabeli források arról tanúskodnak, hogy az intézők és a mecénások zöme zsidó származású volt – akiket a szélsőjobboldali sajtó rendre futballkalmároknak, vagy futballkufároknak titulált. A politikai polarizációnak ebben a formájában tehát egyik oldalon azok az egyesületek álltak, akiknek vezetőik, intézőik, mecénásaik zsidó származásúak voltak, és titokban fizették, vagy állásba helyezték labdarúgóikat. A labdarúgó szövetségben ők voltak többségben, s ezt a hatalmi viszonyt akarta megváltoztatni a másik oldal: azok a klubok, akiknek keresztény (pontosabban „keresztény-nemzeti érzelmű”) vezetőik voltak és elítélték a profi jelenségeket. Ez a jobboldal sem volt azonban egységes, hiszen abba éppúgy beletartoztak az újonnan alakult MOVE egyesületek, mint a régi, amatőr, keresztény klubok (például a Magyar Atlétikai Club, vagy az Óbudai Torna Egylet), akiknek vezetői aligha tudtak azonosulni a radikálisok kispolgári-populista antiszemitizmusával.

A politikai polarizáció e fajtájának egyik sajátossága volt, hogy a szférában az álamatőröknek (akiket a radikálisok egyszerűen a zsidósággal azonosítottak) voltak jobb pozícióik, a kereszt-

---

<sup>44</sup> Ettől függetlenül, 1939 előtt – szemben például a felsőoktatással – még a legradikálisabb antiszemiták sem gondolták, hogy a magyar sportéletből akár részlegesen, akár teljesen ki kellene zárni a zsidókat.

<sup>45</sup> Hegyi 2003: 155.

tény-nemzeti elkötelezettségű klubok viszont nagyobb politikai tőkét birtokoltak. Ebből következik, hogy a sportirányítás hatalmi szervei gyakran konfrontálódtak a labdarúgó szövetséggel, viszont közvetlenül soha sem avatkoztak be a szféra belső hatalmi viszonyainak alakulásába (ismét hozzá kell tennem: a konfrontációknak csak elenyésző részben volt oka, hogy a klubok és a szövetség vezetésben magas volt a zsidók aránya, elsősorban a sportág professzionizációját nézte rossz szemmel a hatalom). Beavatkozásra csak 1939-ben került sor, amikor a kormány felfüggesztette a labdarúgó szövetség önkormányzatát, s élére hatósági biztost nevezett ki, akinek feladata a labdarúgás zsidótlanítása, a sportág keresztény-nemzeti szellemű átalakítása volt.

### ***Gazdasági-ideológiai polarizáció***

Profik és amatőrök harca, vagyis a gazdasági-ideológiai polarizáció abban különbözik a többi dichotómiától, hogy nem más szférák csoportjai vívják szimbolikus küzdelmeiket, a szembenállás a mező harcainak terméke. A gazdasági-ideológiai polarizáció tehát a futballmező egyetlen autentikus, mezőspecifikus szembenállása.<sup>46</sup>

Az 1800-as évek derekán az angol sportolók többsége kedvtelésből edzette testét (Gentlemanek), néhányan azonban pénzdíjas versenyeken indultak (ők a Mister „előnevet” viselték). A „felsőbb osztályok” tagjainak azonban – akik a sportolás elterjedésével, így természetes „plebejizálódásával” kénytelenek lettek volna együtt szerepelni alacsonyabb státuszú sportolókkal – az volt az érdeke, hogy az amatőr fogalmat minél inkább leszűkítsék. Így az ő szemükben nem volt amatőr például az a mészáros, aki fizikai munkával „edzi magát”, illetve a sportoláshoz szükséges eszközöket nem maga szerzi be. Angliában 1864-ben hozták létre az első, nevében is amatőr egyesületet (Amateur Athletic Club), amely tagjai csak katonatisztek, állami tisztviselők és diákok lehettek. 1880-ban, Oxfordban fogadták el az első amatőrszabályzatot, melyben pontosan meghatározták, ki *nem* számít amatőrnek: 1. aki pénzért versenyez (a fogadásban való részvétel, vagy ajándék nyújtása és elfogadása is tilos volt), 2. aki hivatásos sportolóval versenyzett, 3. aki pénzért tanított sportot. A szabályzatot később kibővítették: 4. aki egy sportágban hivatásos volt, az minden sportágban annak tekintendő, és 5. aki egyszer hivatásos lesz, az sohasem nyerheti vissza amatőrségét.<sup>47</sup> Természetesen ez a szabály – amit ortodox amatőrségnek is neveztek – később gyakran megváltoztatták, ennek köszönhető, hogy ma profi sportolók is szerepelhetnek az olimpián.

Ez a polarizáció egyszerre gazdasági és ideológiai. Az első kézenfekvő: a szembenállás alapja, hogy vannak, akik pénzért sportolnak, mások pedig kedvtelésből. A professzionalizálódás

---

<sup>46</sup> Ezzel nem azt állítom, hogy a profi-amatőr szembenállás mindig tiszta formában fordult volna elő, hiszen például a keresztény-nemzeti sportegyesületek „zsidó érdekeltségnek” tartották a profi futballt, a vidéki sportvezetők pedig gyakran „pesti találmánynak”. Vagyis a profi-amatőr dichotómia a politikai és a regionális polarizáció képében is megjelenhetett.

<sup>47</sup> Az (angol) amatőrizmus eredetéről: „Körutazás” az amatőrség kérdése körül – Mamusich Mihály interjúja Misángyi Ottóval, a Testnevelési Főiskola igazgatójával (*Nemzeti Sport* 1944. január 11.).



feltétele, hogy a sportág tömegeket vonzzon, hisz a klubok bevétele kezdetben kizárólag attól függött, hogy mennyien látogatták rendezvényeiket. A növekvő jövedelem azonban nem vezetett automatikusan profizmushoz, vagyis egy klub nem válhatott egyik napról a másikra profivá. Egy *amatőr sportszövetségnek* ugyanis, mint amilyen az MLSZ is volt, nem lehetett *profí tagegyesülete*, így egy *nyíltan* hivatásos labdarúgókat foglalkoztató gazdag klub 1926 előtt nem indulhatott (volna) a bajnokságban. Az 1910-es évek elején terjedt el egyre nagyobb mértékben, hogy a labdarúgókat pénzlik, de csak 1926-ban vezették be a profi bajnokságot. Ezt az átmeneti időszakot – amikor a játékosok hivatalosan amatőrök, de juttatásokban részesülnek – nevezzük álamatőrizmusnak.

A futballszakosztályok irányítói egyre gyakrabban csúsztottak néhány koronát a játékosok zsebébe, de a szegényebb sorsú labdarúgók is – felismerve, hogy a futball bevételeit ők termelik meg – a gazdagodó kluboktól szerettek volna juttatásokat szerezni. Az álamatőrizmus megjelenése egy sportágban tehát annak is indikátora, hogy a sportolók társadalmi összetétele megváltozik, hisz a jómódúak nem tartanának igényt anyagi ellenszolgáltatásra (és fordítva: a pénz megjelenése alacsonyabb státuszúakat vonz egy sportághoz, azzal, hogy mobilitási csatornát kínál számukra).

Az álamatőrség kísérőjelenségei – a bundázás, az ellenőrizhetetlen pénzmozgások, a játékosok jogainak és kötelességeinek szabályozatlansága – az egyik legfontosabb amatőr eszme, a *fair play* csorbulását is jelentette. Amikor az amatőrség megmentése reménytelennek látszik, a sportvezetők előtt az álamatőrség kezelésére három lehetőség adódik. Vagy igyekeznek azt durván elfojtani, és erővel mentik meg az amatőrizmust (ezt tették a diktatúrák); vagy próbálnak együtt élni vele (ami szinte reménytelen vállalkozás, hiszen az ilyen ellenőrizhetetlen rendszer melegágya a visszaéléseknek); esetleg megteremtik a profizmust, amivel nemcsak a klubokra rónak nagyobb terhet (a szerződötített profi nem *alkalmi adományokat*, hanem *rendszeres fizetést* kap), de az amatőr ideológia vereségét is elismerik.

Amatőrök és álamatőrök (profik) között azonban nem az volt a legfontosabb megkülönböztető jegy, hogy az egyik ingyen, a másik pedig pénzért sportolt, a két pozíció mögött a sportolás mibenlétének ideológiája húzódott meg. Az amatőr azért sportolt ingyen, mert célja *önmaga* szórakoztatása, testének edzése volt, az álamatőr azonban *másokat* szórakoztatott, vagyis az egyik *játszott*, a másik *munkáját* végezte (e felosztás ekvivalens a magaskultúra–tömegkultúra oppozícióival). Az amatőrségtől idegen volt a századfordulón elterjedt, és sokat bírált két jelenség, – korabeli szóhasználatlál élve – a rekordhajhászás, és a primadonnakultusz. Az amatőr sportoló nem azért edzette testét, hogy egyre jobb eredményeivel az érdeklődés középpontjába kerüljön, és távol áll tőle a sztár szerepe is. Az amatőr egy ideológiát vallott magáénak, (pontosabban egy ideológia lényegéhez tartozik az amatőrség) ami olyan jelszavakban öltött testet, mint az „Ép testben ép lélek”, vagy a második világháború idején „A sport mindig honvédelem!”, esetleg az 1950-es évek „Munkára, Harcra Kész” (MHK) sportmozgalma. E jelszavak logikájából az is következik, hogy ha a sportolás célja mintegy túlmutatva a futballmezőn, valamilyen „felsőbb ideológiában” gyöke-

rezik (a honvédelemben vagy a kultúrában), akkor a sportoló tevékenységéért nem kaphat jutást.

Angliában 1886-ban, Skóciában 1893-ban legalizálták a profi futballt. Az első világháború után Közép-Európában, illetve Németországban, Hollandiában több profi klubot alakítottak, akik bemutató mérkőzéseken vettek részt (bajnokságban nem indulhattak volna). A felbomlott Monarchia nagyvárosaiban egy idő után a legnagyobb klubok és a szövetség is támogatták a profizmust: Ausztriában 1924 nyarán, Csehszlovákiában 1925 januárjában, végül Magyarországon 1926 nyarán legalizálták a hivatásos futballt. Hamarosan Európa nagy részén és a világ számos országában a nyílt vagy burkolt profizmus útjára léptek. 1926-ban az Egyesült Államokban rendeztek profi bajnokságot (számos magyar labdarúgó részvételével), ekkor vezették be Spanyolországban is a hivatásos rendszert. 1931-ben Argentínában, 1932-ben Uruguayban és Franciaországban, 1933-ban Brazíliában, 1934-ben Bulgáriában kapott zöld utat a profi labdarúgás. Emellett számos országban, az állami szervek és a szövetség hallgatólagos hozzájárulásával fizették a labdarúgókat, ám különböző okok miatt nem nevezték őket profinak (általában azért, mert a professzionista sporteseményekre Európa sok országában akár 50 százalékos, úgynevezett vigalmi adót vetettek ki). Így fizették a labdarúgókat például Svájcban, Belgiumban, Portugáliában, Olaszországban, Romániában vagy Jugoszláviában. A skandináv országok, és a náci Németország kivételével 1939-ig gyakorlatilag minden európai országban teret nyert valamilyen módon a hivatásos labdarúgást.

A profizmus legalizálásának sorsa legtöbb esetben az állami sportpolitika irányán múlt. A sport állami szintű irányítói gyakorlatilag mindenhol az amatőr sport hívei voltak, míg azonban a liberálisabb államok elnézőbbek voltak a profikkal szemben, addig az olyan diktatúrák, melyek valamilyen messianisztikus üdvtanra épültek, ellenségesen, legalábbis gyanakodva tekintettek a profizmusra. A legengedékenyebb az olasz fasizmus volt, állítólag Mussolini gyakran hangoztatta, ha egy sportoló dicsőséget szerez Olaszországnak, őt nem érdekli, hogy ezért kap-e pénzt. Az 1950-es évektől a szovjet érdekközösségbe tartozó országok hasonló futballpolitikát folytattak, bár markánsabban hangsúlyozták amatőr jellegüket (a fasiszta Olaszországban nem volt titok, hogy a labdarúgók mennyit keresnek, szemben például a szocialista Magyarországgal). A náciizmus élesen szemben állt az álmátorséggel. A német szövetség már az 1920-as években is küzdött a professzionalizálódás ellen, teljes sikert azonban nem értek el. Hitler hatalomra jutása után a futball ügyeit a teljhatalommal felruházott Hans von Tschammer-Osten irányította, ám a német sportban nemcsak az amatőrségre helyezték a hangsúlyt, hanem a sportolás terepét igyekeztek a kluboktól olyan tömegszervezetekhez irányítani, mint a Hitlerjugend, vagy a Kraft durch Freude.

A labdarúgás profivá válása azt is jelentette, hogy a futball konfrontálódott más sportágakkal. A mérkőzésekre tömegesen áramló nézők, a fizetett sztársportolók – olyan kísérőjelenségei voltak a labdarúgásnak, melyek más sportágakban azelőtt ismeretlenek voltak. A labdarúgás megjelenése tehát a *sporttér szegmentálódásához* is vezetett. A századfordulóig, de azt követően is voltak összecsapások a különböző sportágak, főként az atlétika és a torna között (a konfrontációk

háttérben gyakorlatilag annak definiálása állt, hogy mely sportág szövetsége hivatott képviselni és reprezentálni az *egységes* magyar sportéletet). A különböző szakszövetség gyakran rendeztek olyan versenyeket, melyek – mai szemmel nézve – kívül estek sportáguk határain. A korszak ideálja az all-round sportember, vagyis a többféle sportágat űző versenyző volt, így – a harcok ellenére – abban minden sportág képviselője megegyezett, hogy a sportolás fő célja a test sokoldalú fejlesztése. A labdarúgás azonban nem erről szólt: ugyan a századfordulón sok futballista más sportágat is űzött, ám egy idő után a labdarúgók nagy része nem kívánt más sportágakkal foglalkozni. Ráadásul a futballdrukkerek többségének meg sem fordult a fejében, hogy más sportágak iránt is érdeklődjön. Így az 1920-as évek elején a profik és amatőrök küzdelme nem csak a labdarúgással foglalkozó klubok, de a különböző sportágak konfrontációját is jelentette. Az „ideológiai” szempontból addig egységes magyar sportmezőt a futball végleg kettéhasította. Olyan „sikeresen”, hogy a labdarúgásnak az 1940-es évek elején már ötször annyi (!) nézője volt, mint az összes többi sportágnak együttvéve.<sup>48</sup>

### ***Regionális polarizáció***

Ahogy a legtöbb polarizációs dimenzióknak vannak altípusai, úgy a regionális ellentéteket is két csoportba sorolhatjuk, ezek jelenthetnek *főváros–vidék* ellentétet, vagy (általában) *szomszédos régiók* (városok) közötti összecsapásokat. Ezek az ellentétek Európa-szerte ismertek, így például Franciaországban a közeli ellenfelekre példa a Lille–Lens összecsapás, a főváros a szereplője a Marseille és a Paris SG rivalizálásának, de távoli régiók között is alakulhat ki szembenállás, például az olasz észak–dél ellentét leképezését jelenti egy Juventus–Napoli mérkőzés. Magyarországon a regionális polarizáció főként a vidékiek szempontjából létezik, s mindenekelőtt *vidékiiséget*, a centrumtól való távolságot jelent (a szomszédos megyeszékhelyek közötti rivalizálásnak is gyakran van ilyen vetülete). Ezzel nem állítom azt, hogy a fővárosi drukkerek, csapatok, sportvezetők, soha sem tekintettek vetélytársként a vidékre, számukra azonban elsősorban a fővárosi klubok voltak az „igazi” ellenfelek.

A regionális polarizáció „megkettőződése” – a mai napig – bonyolult struktúrát hoz létre a futballmezőben. Hiszen itt nem pusztán alá- és fölérendeltségről van szó, hanem egy sokszereplős struktúráról, ahol a résztvevők pozíciói csupán egymáshoz viszonyított relációikban érthetők meg, ráadásul e relációk a kívülálló számára sokszor nem is érthetőek. Ez ekvivalens azzal, ahogy a megye (utazik) igéhez kapcsolunk igeikötőket, vagy azzal, hogy egy település nevéhez a -ba/-be, vagy a -ra/-re ragot kell kapcsolni. Hogy egy településről egy másikra elmenni, lemenni, átmenni, vagy felmenni lehet, azt sok esetben csak a régióban élők értik, és *érzik* (mint ahogy azt is csak ők tudják, hogy ilyen esetben a település nevéhez milyen ragot kell kapcsolni). Ezek a kívülálló szá-

---

<sup>48</sup> 1942-ben 3,6 millióan tekintettek meg valamilyen sporteseményt. Ebből 3 millióan futballmérkőzést, 140 ezren kérekpár-, 80 ezren úszóversenyt (*Nemzeti Sport* 1943. április 23.).

mára gyakorta érthetetlen megkülönböztetések egy struktúra distinkcióinak lenyomatai, ahol vannak alá-, fölé-, és mellérendelt pozíciók.

Egy debreceni drukker (akár 1930-ban, akár 2000-ben) egyrészt megkülönböztetett vidéki és fővárosi csapatokat, de a vidékieken belül kiemelten kezelte Nyíregyházát (ma Békéscsabát is). Viszont a debreceni drukker, de sok esetben még a sportvezetők is egységesnek érezték a fővárost, nem látták, hogy ott is vannak ellenérdekű klubok, ők csak az „elnyomó pestiek”-ről vettek tudomást. Ám a regionális struktúra még bonyolultabbá válik, ha időbeli változásait is megismerjük: azaz csak hosszú távú elemzéssel érthető meg, hogyan alakult ki a vidék–főváros, vagy például a Debrecen–Nyíregyháza oppozíció. Ráadásul e distinkciókat folyamatosan átszövik egyéb regionális megkülönböztetések, gondoljunk a Dunántúl–Tiszántúl ellentétre (mely meglepő módon alig érzékelhető a magyar labdarúgásban, legyen szó akár a múlttól, akár a jelenről).

A magyar (és a közép-európai) futball regionális polarizáltsága mindenekelőtt nem a szűkebb régió belüli versengések, hanem a fővárosi klubok kiemelkedő súlya, és az ebből fakadó, vidéken sok helyütt érzékelhető főváros-ellenesség miatt érdekes. Az, hogy egy vidéki drukker hogyan tekint egy fővárosi egyesületre nem pusztán véletlenszerű szimpátia kérdése, hanem megfelel annak, miként tekint magára a fővárosra, miképpen éli meg saját vidékiséget. Az ebből táplálkozó ellenérzés foka Magyarországon így nagyjából attól függ, hogy mennyire érzi azt, hogy az ő városa elszigetelt, marginális helyzetű, sőt (Budapestnek köszönhetően) *elnyomott*, egyáltalán mennyire érzi önmagát és városát hátrányos helyzetűnek pusztán vidéki volta miatt. Másrészt hogyan viszonyul azokhoz az értékekhez, tulajdonságokhoz, melyeket Budapesthez köt, és mennyire értékeli magasra azokat az értékeket, melyeket lakhelyével, esetleg magával a vidékkel kapcsol össze (például szegény, de becsületos).

Kelet-Közép-Európában a vidék (s ezen belül a vidéki futball) sajátos, a nyugat-európaiktól eltérő – negatív konnotációktól sem mentes – jelentést hordoz, melyre jó példa egy, immár több évtizedes múltta visszatekintő (nem hivatalos) cím. Vannak kifejezések, melyeket bár le lehet idegen nyelvre fordítani, értelmét azonban – mivel a kifejezés megértéséhez az adott közösségben élés, és az abból származó mélyen begyökerezett tudás szükséges – átadni nem lehet. Egy angol vagy német szurkoló valószínűleg nem értené azt a kérdést, hogy a Premier League-ben, vagy a Bundesligában melyik egyesület volt a *vidék legjobbja*. A Manchester United, vagy a Bayern München nevének összeillesztése a vidék legjobbja kifejezéssel, még egy közép-európai futballbarátnak is fűlsértőnek hat. Vidéki egyesületek 1926-tól vehettek részt az országos bajnokságban, s már a kezdetekben is, de főként a szocializmus évei alatt hatalmas sikerként érte meg egy klub, ha a vidék legjobbja lehetett. Ez a cím – melynek elnyerése (irracionális) büszkeséggel töltötte el a szurkolókat – a vidéki futball másodrangú szerepéről szólt: egy vidéki egyesület csak különös szerencséjének, esetleg a helyi hatalom, egyes vállalkozások jótékony hozzájárulásának köszönhetően, de többnyire a fővárosi egyesületek pillanatnyi visszaesésének következtében tudott csak bajnok lenni, számukra az *egyetlen* kitörési lehetőség, ha a többi vidéki vetélytársukat megelőzhetik.

A kelet-közép-európai futball főváros-centrikusságának eredete a fővárosokra koncentrálódó modernizációval van összefüggésben, az eleve „hátrányból induló” vidéki városok és a gyorsan fejlődő fővárosok közötti szakadék tovább nőtt. A századfordulón a futball ott vált igazán népszerűvé, ahol jelentős polgári lakosság és ipari munkásság élt, akik közül sokan szabadidejüket futballozással és mérkőzésre járással töltötték el. Ezek a társadalmi csoportok Európa keleti felén azonban jórészt a fővárosokra koncentráálódtak. Ha az ország nagyvárosainak második világháború előtti labdarúgását vizsgáljuk, gyakran pénztelenséggel, nemegyszer közönnyel és – a történelmi hagyományokból és a mindennapokból is táplálkozó – főváros-ellenességgel találjuk magunkat szembe. Ám a főváros-ellenesség gyakran a szegénységből fakadó rossz érzés kompenzációja volt. Számtalan forrás tanúskodik arról, hogy sok városban nagyon nehezen honosodott meg, vagy igen alacsony nivójú volt a futball. Ahol a kapitalizálódás ellenére a városi közéletben nagy súlya volt a nemesi eredetű elitnek, illetve ahol csekély volt a potenciális sportolók és fogyasztók száma (vagyis alacsony volt a kispolgárság és az ipari munkásság aránya), ott a labdarúgás híveinek meg kellett küzdenie a többség közönyével. Az egyik debreceni labdarúgó még az 1920-as évek végén is arra panaszkodott, hogy előfordult: mérkőzésük idejére a sporttelep szomszédságában díjlovagló versenyt szerveztek.<sup>49</sup> 1927-ben Kecskeméten szerveztek profi labdarúgóklubot, az egyik sportlap szerint a kezdeményezés ellenzői úgy gondolták: „minek a profiklub Kecskemétnek, a nagy parasztvárosnak, nekünk bográcsgulyás és tarhonya kell”.<sup>50</sup> Ez nem jelenti azt, hogy vidéken ne működtek volna jól szervezett, kimagasló eredmények elérésre képes futbalcsapatok. Szegeden, Szabadkán, Pozsonyban már a századelőn is viszonylag fejlett futballélet folyt, a két háború között több városban olyan egyesület működött, melynek nivója az európai középmezőnyt is meghaladta: a szegedi, debreceni, szombathelyi labdarúgó klubok általában méltó ellenfelei voltak a legnagyobb fővárosi csapatoknak. Hiszen a hátrányból több vidéki klub erényt tudott kovácsolni: a főváros-ellenesség volt a kulcsszó, mellyel a közömbösöket is maguk mellé tudták állítani.

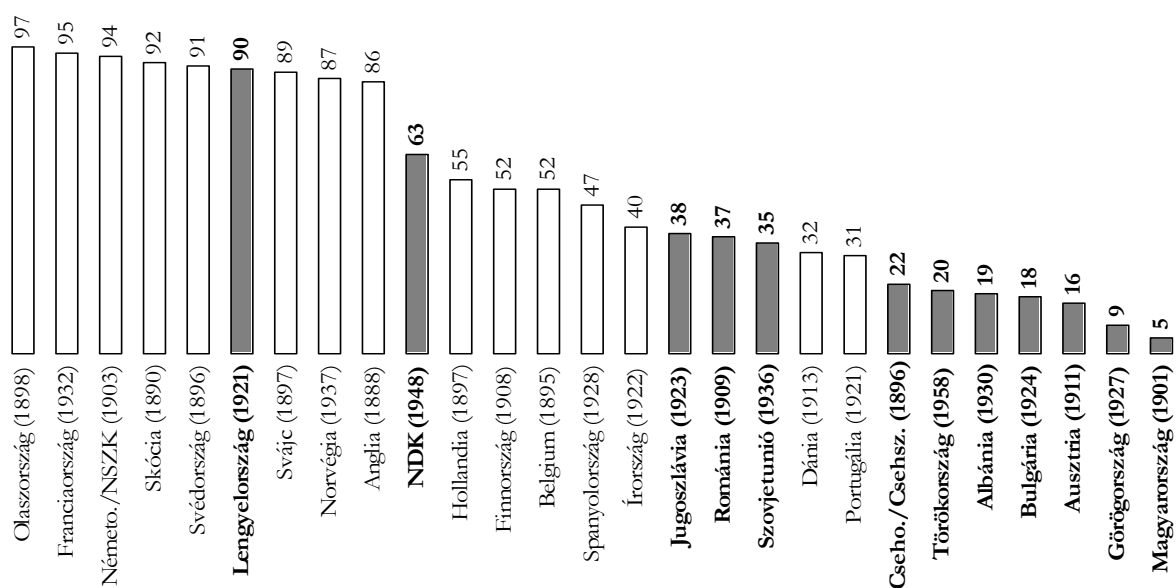
A tények azonban azt is mutatják, hogy hiába volt méltó ellenfele néhány vidéki klub a nagy, fővárosi egyesületeknek, eredményességben mégsem tudták megközelíteni a budapesti, prágai, bécsi, stb. egyesületeket. 1945 előtt hiába vállalt nagy anyagi áldozatokat a sikeres szereplés érdekében sok vidéki városi- és sportvezető, összességében mégsem tudott a labdarúgás akkora táborra szert tenni, mint a fővárosokban. Ezzel magyarázhatjuk, hogy Kelet és Közép-Európában a bajnoki címek túlnyomó többségét még manapság is fővárosi klubok szerzik. Jellemző: míg Angliában 39, Olaszországban 41 évnek kellett eltelnie, hogy londoni, illetve római csapat bajnokságot tudjon nyerni (1930-ban az Arsenal, 1942-ben a Roma), addig például Ausztriában hiába rendeztek már 1911-től bajnokságot, vidékiek szereplésére csak 1938-ban adódott lehetőség (né-

---

<sup>49</sup> Teleki é. n.: 26.

<sup>50</sup> *Sporthírlap* 1927. január 8.

met hatásra), az első vidéki bajnokavatásra pedig csak az 54. kiírásban (!) került sor (1965-ben a Linzer ASK szerzett bajnoki címet).



2. ábra A nem fővárosi bajnokok aránya a kezdetektől 1999-ig<sup>51</sup>

Nyugat-Európában a versengés főként regionális központok között folyik. De ha átlépjük a „kelet-nyugati” határt, rendre az Austria Wien vagy Rapid Wien, Slavia Praha vagy Sparta Praha, Levszki Szófia vagy CSZKA Szófia, Panathinaikosz vagy Olympiakosz csapatait láthatjuk a nemzeti bajnokságok élén – igaz, úgy tűnik, hogy az elmúlt években Európa keleti felében is kiegyensúlyozottabbá váltak a vidéki és fővárosi csapatok erőviszonyai. A hosszú távú statisztikai adatok azonban olyan nyomasztó fővárosi fölényt mutatnak, hogy még ma is sok vidéki drukker gondolja úgy, Budapesten döntenek csapatuk sorsa felett, hiszen csak a fővárosiak összeesküvésével magyarázható a budapesti csapatok jó szereplése. Ez a főváros-ellenes vélekedés 1945 előtt általános volt, ám látni fogjuk, hogy a regionális polarizáció esetében korántsem csupán a vidékiek kisebbségi érzése és a fővárosaik gőgje ütközik egymásnak. Azaz nem pusztán a szurkolói identitásból táplálkozó, előítéletekkel átszőtt alaptalan vádak ütköznek ebben az erőterben, sokszor valós sérelmek és valós harcok jellemezték a regionális oppozíciókat. A főváros sokáig tényleg uralkodott a vidéken, és a regionális bajnokságokban a központok – mint amilyen Debrecen volt Nyíregyházával szemben – gyakran akadályozták meg a „feltörekvő vidékieket”, hogy a bajnokságban előrébb jussanak, vagy nagyobb befolyásra tegyenek szert a szövetség vezetésében.

<sup>51</sup> Az országok után zárójelben az első bajnokság kiírásának időpontja szerepel. Az adatok saját számítás eredményei, az ezek forrásául szolgáló bajnoki tabellák a [www.rsssf.com](http://www.rsssf.com) honlapon találhatóak. Törökország esetében az isztambuli, Csehszlovákiában csak a prágai, az NSZK esetében a nyugat-berlini, Hollandiában mind a hágai, mind az amszterdami, Görögországban az athéni és a pireuszi egyesületeket is fővárosinak tekintetem – miként az Újpestet és a Csepelt is.

## II. A HŐSKOR: A DEBRECENI FUTBALLMEZŐ KIALAKULÁSA (1902–1919)

### A MAGYAR LABDARÚGÁS FŐBB JELLEGZETESSÉGEI 1919 ELŐTT

Mint a legtöbb modernizációs jelenség, a labdarúgás is csak késéssel érkezett meg Magyarországra.<sup>1</sup> Az eredetileg angol népi játék – melyet durvasága miatt a középkorban több mint 30 alkalommal tiltottak be – a 18–19. század fordulóján terjedt el az angol kollégiumokban. 1845-ben ismét engedélyezték a nyilvános futballozást, ami a játék gyors elterjedését és differenciálódását hozta magával. 1845-ben szabályozták először a játékot a rugbyi középiskolában, ám ezt további finomodás követte, sok helyütt például tiltották a kéz használatát. Sheffieldben, 1855-ben megalakult az első labdarúgóklub, 1863-ban pedig az angol labdarúgó szövetség (FA). 1871-ben a keményebb játék, a tojás alakú labda, és a kéz használatának hívei létrehozták a Rugby Football Uniont, ezzel végképp kettészakadt a football (soccer és rugby football). 1888-ban megalakult az angol profi liga, a századfordulóra a labdarúgás a szigetország legnépszerűbb sportágává vált.

Európa országainak nagy hányadába angol (ritkábban német) közvetítéssel jutott el a labdarúgás (és a rögbi).<sup>2</sup> 1875-ben Hollandiában és Dániában, 1885-ben Németországban és Csehországban, 1890-ben Ausztriában, Olaszországban és Franciaországban, 1893-ban Portugáliában, 1895-ben Belgiumban játszottak először nyilvános labdarúgó-mérkőzést. Magyarországon nem az angolok voltak a játék elterjesztői, bár áttételesen, külföldi hatás – személyes kapcsolatok révén – itt is kimutatható. Ugyan Esterházy Miksa már 1875-ben hozott labdát Angliából (miként 1895-ben Harry Perry, a MAC atléta-edzője is), ám az első mérkőzést csak 1896. november elsején játszották a mai MTK-pálya melletti Pékerdőn. Labdát a Magyarországon született, Heidelbergben és Oxfordban tanult Löwenrosen Károly hozatott a millenniumi kiállításra érkező munkásokkal (egyébként a gyanús, azonosíthatatlan tárgyra 11 forint bírságot róttak a vámházban). A „pékerdei csatában” a MÁV Északi Főműhely Tőrekvés Dalárdájának vasutasai nem kímélték egymást, a mérkőzésnek – három lábtörés miatt – hamar vége szakadt, a szervező Löwenrosen állítólag hetekig bujkált a sérült játékosok feldühödött feleségeinek haragja elől.<sup>3</sup> Ennek ellenére a labdarúgás gyorsan elterjedt Magyarországon. A Lausanne-ban tanuló Ray Ferenc Svájcban hozott labdájával a BTC sportolói is játszani kezdtek: 1897 januárjában megalakult az első magyar futballcsapat. A korszak legnépszerűbb sportja a kerékpár volt, de az egyetlen sportlap, a *Sport-Világ* gyors átala-

<sup>1</sup> A külön nem hivatkozott futballtörténeti adatok forrásai a korabeli napilapok mellett: Antal-Sass 1983, Dunning 1995a, Földessy 1926 és 1960, Gerhárd 1932.

<sup>2</sup> Számtalan példát említhetünk, a teljesség igénye nélkül: 1872-ben angolok alapítottak klubot a francia Le Havre-ban, 1880-ban ők hozták létre a belga Royal Antwerpent, 1894-ben az osztrák First Viennát és Crickettert, és ugyanekkor alapították meg angolok az első olasz futballklubot Genovában.

<sup>3</sup> *Nemzeti Sport* 1922. március 6. Gerhárd Lajos, az MLSZ igazgatójának előadása a magyar futball születéséről.

kulása is mutatja, hogy a labdarúgás villámkarriert fog befutni. A futball megjelenésekor a lap mintegy fele foglalkozott a kerékpársporttal, a labdarúgás ekkor még csak az atlétika rovatban kapott helyett – néhány év elteltével már a lap kétharmada a labdarúgásról szólt.

1897. október 31-én lejátszották az első nemzetközi mérkőzést is, a BTC vendége a bécsi Cricketter volt, s számos külföldi edző és labdarúgó érkezett Magyarországra, főként angolok és osztrákok. Vidéken is szerveződtek labdarúgó csapatok, az Eperjesi TVE 1899-es pozsonyi vendégszereplésével rendezték meg az első, vidékiek által vívott mérkőzést. A játék – a többi sportághoz hasonlóan – elsősorban a fővárosban hódított: 1897 és 1900 között 56 nemzetközi, 63 fővárosi, és 20 vidéki mérkőzést rendeztek Magyarországon. 1901 elején 13 fővárosi egyesület részvételével megalakult a Magyar Labdarúgók Szövetsége. Kiírták a bajnokságot, a sportág népszerűségét azonban főként az alacsonyabb osztályú bajnokságok rendezése jelzi: 1901-ben első és másodosztályba osztották az ekkor még kizárólag fővárosi klubokat, 1907-től rendeztek vidéki kerületi bajnokságokat, 1908-ban vezették be a harmad-, 1910-ben a negyed-, 1912-ben az ötöd-, 1922-ben pedig a hatodosztályt (előkészítő csoportot). A futball gyors közép-európai térhódítását jelzi az is, hogy az 1902-ben rendezett osztrák–magyar találkozó volt a világon az első olyan válogatott mérkőzés, ahol egyik résztvevő sem brit volt.

A labdarúgás számtalan új vonást hozott a magyar sportéletbe, ezek közül most csak kétőt emelnék ki. Az egyik az, hogy a futball fellendítette a *sportberuházásokat*. A mérkőzéseket kezdetben főként a Millenárison tartották, de a már ekkor jelentősebb klubok pályákat építettek: a Ferencváros a Soroksári úton, az Újpest a Népszigeten, a MAC a Margitszigeten. Amikor a mérkőzések már tekintélyes bevételeket is hoztak, a klubok nagyobb építkezésekbe kezdtek, az FTC 1911-ben, az MTK 1912-ben épített európai léptékkel is nagynak számító, több tízezres pályát. A másik fontos jelenség: a labdarúgás hamar *tömegsport*tá vált, amire a korábbi sportágak nem voltak képesek – vagyis a nagyvárosokban tömegesen jelentek meg az utcákon, grundokon (beépítetlen városi telkeken) focizó fiatalok. A grundok évtizedekig ontották a később világklasszis játékosokat, az 1945 előtti nagy játékos-egyéniségek szinte mindegyikéről tudjuk, hogy melyik grundon focizott gyerekkorában.

A század első éveinek játékosai amatőrök voltak, bár alig néhány bajnoki szezonnak kellett csak eltelnie, hogy a játékosokat néha megajándékozzák a klubmecénások, vagy intézők. A futballisták nagy része vélhetően nem szorult rá az adományokra, bár az is igaz, hogy a tehetősebb polgárok körében nem lett népszerű az új játék. A sportágot ekkor még az élvonalban játszó is hobbinak tekintették, jelzésértékű, hogy az egy évig Berlinben festészetet tanuló, ferencvárosi válogatott játékost, Rumbold Gyulát nem is tudták rávenni intenzív edzések végzésére.<sup>4</sup> A labdarúgók pontos társadalmi összetételéről viszont csak keveset tudunk: az első években vélhetően sok iskolás, hivatalnok játszott, a futball – feltételezésem szerint – ekkor főként a kispolgár-

---

<sup>4</sup> Major–Nagy–Várszegi 1974: 31.



ság, az alsó-középosztály sportja volt. Az MTK 1908-ban bajnokságot nyert csapatában például három-három magánhivatalnokkal, illetve „érettségizett”-tel, két-két vasúti, illetve postai hivatalnokkal, továbbá egy fővárosi hivatalnokkal, egy műszerésszel, és egy önkéntessel találkozunk. Viszont például az első „nagy” játékos, a pancsovai születésű Manno Miltiades Bácska egyik legnagyobb gabonakereskedőjének fia volt.<sup>5</sup> Az 1940-es évek közepén változatlanul a hivatalnokok domináltak, de látványosan megnőtt a munkások száma.<sup>6</sup>

A magyar labdarúgás fejlődésének üteme példátlan volt. Köszönhető ez egyrészt az MTK és az FTC rivalizálásának, másrészt a magyar és osztrák csapatok rendszeres találkozóinak. A két budapesti klub bajnoki mérkőzéseire már 1910 előtt ezrek voltak kíváncsiak, de a nemzetközi találkozókat is nagy közönség előtt játszották. A két csapat az század első évtizedében évente mintegy öt, az első világháború előtt közvetlenül már megközelítőleg tizenöt nemzetközi mérkőzésen szerepelt. A század első éveiben még az osztrákok voltak erősebbek, ám előnyük gyorsan elpárolgott, 1910 körül már a legjobb angol és skót csapatoknak is gondot jelentett a budapesti klubok legyőzése. Noha egy országból csak egy szövetséget ismert (és ismer) el a nemzetközi labdarúgó szövetség (FIFA), ennek ellenére osztrák után – 1907-ben – a magyar szövetséget is felvették a szervezetbe. A világszervezet a magyar fővárosban rendezte 1908-as kongresszusát s az egyik angol megdicsérte a magyarokat: „Immár nagyon kevés az, amire mi Önöket taníthatjuk, a tanítványok közel vannak, hogy elérjék azt a nívót, amelyen a mestereik állanak.”<sup>7</sup>

A magyarok a „klasszikus angol erőfutballt” preferálták, melynek jelszava a kick and rush, azaz rúg és fuss volt, a németektől is tanuló osztrákok viszont a sok passzal operáló – az erőfutballtól fejlettebb – skót kombinációs stílusban játszottak. Majd 1915-ben az MTK szerződtette Jimmy Hogan angol tréner, aki nagy hangsúlyt helyezve az improvizációkra és technikára, Budapesten is meghonosítja a skót iskolát.<sup>8</sup>

1910 és 14 között még nagyobb ütemben nőtt a labdarúgók tábora. Ekkor már a vidék volt a fő hajtóerő, minden régióban rendeztek bajnokságot, és minden jelentősebb városnak volt legalább egy labdarúgó-csapata. Budapesten egyre nyíltabban nyert teret az üzleti alapú futball: az MTK és az FTC rivalizálása nem csak „felekezeti”, de gazdasági téren is folyt. Kitért a pályaharc, melynek legfőbb tétje az volt, hogy ki rendezi a nagy bevételekkel kecsegtető válogatott találkozókat. A „színamatőr” BTC által favorizált Millenáris végképp háttérbe szorult: az első magyar pálya ellehetetlenülése az amatőrség bukásának szimbóluma.

Az első világháború némiképp visszavetette a futball fejlődését. Nemzetközi találkozókra továbbra is sor került: bár ezek száma csak töredéke volt a korábbiaknak, az osztrák és a magyar válogatott azonban még a háborús körülmények dacára is legalább évi négy alkalommal megmér-

---

<sup>5</sup> Keresztes 1935: 215–225.

<sup>6</sup> Az MTK játékosairól: *Sport-Világ* 1908. június 21., az 1940-es évek élvonalbeli játékosairól: *Nemzeti Sport* 1944. január 24., 25., 27., 28., 30., február 1.

<sup>7</sup> Földessy 1926: 200.

<sup>8</sup> A játékestílusokról: Hadas 1999, Szegedi 2003a.

között. A klubcsapatok az Augusztá-serlegért és a hadibajnokságért küzdöttek, ám a háttérben minden korábbinál élesebb harcok dúltak. 1911-ben első alkalommal indultak ellentétes érdekű pártok a szövetségi tanács-tag-választáson. Ekkor még nem került egymással szembe az FTC és az MTK, ám erre sem kellett sokat várni. 1914-ban az MTK irányította Igazságpárttal szemben az FTC vezette Békepárt alkotta az MLSZ tanácsának többségét: az MLSZ az MTK-t és szövetségeseit kizárta az Augusztá-serleg küzdelmeiből. 1917-ben azonban az MTK nyerte a választásokat, s a szövetség 1918 elején az FTC-t zárta ki a bajnokságból. A két klub végül megegyezett egymással, ám az első világháború és a forradalmak után már teljesen más keretek és lehetőségek között szerveződött újjá a magyar labdarúgás.

## DEBRECEN SPORTEGYESÜLETEI 1919 ELŐTT

Budapesten már számos futballcsapat szerveződött, mire Debrecenbe is eljutott az első labda, és 1899-ben, tizennégy évvel a prágai, kilenc évvel a bécsi, és három évvel a budapesti debütálás után a Jogakadémián megalakult az első, Ady Endrét is soraiban tudó futballcsapat.<sup>9</sup> Nagyobb publicitást kapott, nyilvános futballmérkőzésre csupán 1902-ben került sor, igaz, ekkor már két futballklub is tevékenykedett a városban. 1902 nyarán a Debreceni Torna és Kerékpáros Egylet keretében huszonkét „végzett, kvalifikált fiatalember” alapított futballcsapatot.<sup>10</sup> Ugyanakkor a MÁV javítóműhelyében, az Egyetértés Dalárda tagjai is szerveztek egy csapatot, Egyetértés Football Club néven. A DTE (DTKE) 1902. szeptemberi pályaaavatóján ez a két egyesület játszott a vélhetően első nyilvános futballmérkőzést Debrecenben.

### *Debreceni Torna Egylet*

A futball magyarországi meghonosodásához képest három évtizedet kell visszamennünk az időben, ha meg akarjuk ismerni a Debreceni Torna Egylet társadalmi beágyazottságát. A város legrégebbi sportegyesületét 1867 végén egy 16 fős tornászársulat alakította.<sup>11</sup> Varga Ferenc építész és Pekár Imre gépész már 1865-ben sikertelenül próbálkoztak egy tornászegylet létrehozásával. Az egyesülési jog 1867-es rendezése kedvezően hatott az egyletek, így a sportklubok alapítására is: a kiegyezés után pár hónappal mintegy 500 egyesület alakult Debrecenben.<sup>12</sup> A jelentősebb fővárosi sportkörök, a Nemzeti Torna Egylet, a Budapesti (Budai) Torna Egylet, és a Budapesti Korcsolyázó Egylet mellett számos sportkör alakult vidéken is: „A vidéki városok ifjúsági egyletei, iskola-

---

<sup>9</sup> Fésüs 1994: 12.

<sup>10</sup> A DTKE a Debreceni Torna Egylet (DTE) és a Debreceni Kerékpáros Egylet (DKE) fúziójából jött létre 1901-ben. A klub 1905-től DTE néven működött tovább (Fésüs 1997 alapján).

Az első futballcsapat tagjai (*Debrecen* 1902. szeptember 3.): Róth János, Perczel Dénes, Csűrös Szilárd, Grünwald Zoltán, Drobní Ferenc, Hajnal Dezső, Csűrös Gyula, Grünwald Lajos, Oláh Miklós, Balogh István, Deák Sándor. Tartalék: Tihanyi László, Farkas László.

<sup>11</sup> *Debrecen* 1938. május 15. Kiss Gábor, a DTE főtitkárának cikke a klub történetéről.

<sup>12</sup> Irinyi 2002: 14.

igazgatók, szabadpályán dolgozó értelmiségiek a levelek tucatjával ostromolták az NTE és a BKE választmányát, hogy működjenek közre a helyi szervezetek létrehozásában.”<sup>13</sup> A kérészetű vidéki sportkörök között a DTE a ritka kivételek közé tartozott, amiben vélhetően nagy szerepe volt a református kollégiumnak. Erre utal Kiss Gábor beszámolója: „1886-tól a kollégium adja a DTE legkiválóbb tornászait. [...] 1888-ban Balthazár vezette a DTE tornacsapatát a nagykarolyi tornaterem avatóján.”<sup>14</sup>

Az 1919 előtti időszakból rendelkezésünkre áll a DTE alapítóinak névsora, 1901-es tagnévsora (a tagok foglalkozásával együtt), és több év vezetőségi névsora is – ezekből viszonylag pontosan meghatározható a klub társadalmi beágyazottsága.<sup>15</sup> Tökéletesen egzakt kép három okból nem festhető: egyrészt az alapítói címet – más sportegyesületekhez hasonlóan – később is meg lehetett vásárolni, igaz, a rendelkezésünkre álló névsorban sokaknál feltüntették belépésük dátumát.<sup>16</sup> Másrészt nem volt módomban arra, hogy a tekintélyes terjedelmű névsorokban szereplő alapítók, tagok, vezetők mindegyikéről felkutassam a legfontosabb adatokat. Harmadrészt: nem tudjuk, hogy az egyes alapító vagy vezetőségi tagok milyen súllyal vettek részt az egyesület életében.

Az egyesület beágyazottságát három csoport, a reformátusok, a városi gazdasági és közigazgatási elit tagjai, valamint az asszimiláció iránt elkötelezett zsidóság határozta meg. Természetesen minden tagban, alapítóban közös vonás volt, hogy valamilyen módon kötődött a *modernizáció*hoz, a város polgárosodásához.

A markáns református háttér nem csupán Debrecen kálvinista jellege miatt érthető, ez következik abból is, hogy a protestantizmustól nem áll távol a test ápolásának, edzésének gondolata. Gondoljunk például Comenius munkásságára, vagy a torna magyarországi megjelenésére: Fuchs Keresztély dohánygyáros pártfogolta azt a pesti evangélikus iskolát, ahol 1833-ban megkezdődött a tornatanítás. A debreceni református kollégiumban 1845-ben rendelték el a testgyakorlást az alsóbb osztályokban, s Örvényi Miklós, a DTE első művezetője is a kollégium tornatára volt. 1873-ban készült el a kollégium 165 m<sup>2</sup> alapterületű tornacsarnoka, melyet a DTE tornászai is használtak. De az egyletnek nem csupán a református kollégiummal volt szoros kapcsolata, de mint testület, alapító tag volt a református egyház is. Az alapítók, vezetők döntő többsége (becslésem szerint mintegy 80–90 százaléka) református volt, a püspökön kívül több lelkész, presbiter nevével is találkozhatunk. Így alapító tag volt a református egyház püspöke, Révész Bálint, és Ármós Bálint egyházmegyei főjegyző, Jánosi Zoltán, a 20. század első évtizedeinek egyik legnépszerűbb lelkésze is.<sup>17</sup> De további szoros szálakat fedezhetünk fel az egylet és az egyház kö-

---

<sup>13</sup> Földes–Kun–Kutassi 1982: 160.

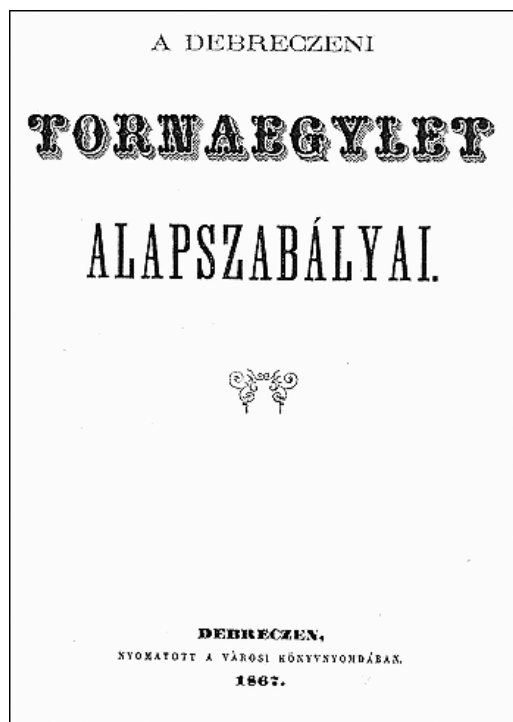
<sup>14</sup> *Debrecen* 1938. május 15. Baltazár Dezső 1912 és 1936 között volt debreceni református püspök.

<sup>15</sup> A debreceni klubok vezetőségi névsorait lásd a Függelékben.

<sup>16</sup> 1897-ig 25 forint, majd – az új pénznem bevezetésével – 200 korona befizetésével lehetett valaki alapító tag (Jelentés... 1901).

<sup>17</sup> Az 1868-ban, Nagylétán született Jánosi már az 1880-as években az egylet tagja volt, elhunytakor az egyik lap „Jánosi a sportember” címmel írt nekrológot (*Debrecen* 1942. szeptember 17.).

zött, ha figyelembe vesszük, hogy a városi és az egyházi vezetés szinte elválaszthatatlanul egybefonódott, Irinyi Károly szerint a kiegyezés után a város és a református egyház elöljárósága csaknem ugyanazon személyekből állt.<sup>18</sup> Így például a város mindenkori polgármestere – aki általában tagja volt a DTE vezetőségének – a református egyházban is több funkciót viselt. Simonffy Imre polgármester, a DTE alapító tagja például egyházi főgondnok, a presbitérium világi elnöke, a Református Kollégium gondnoka, a Debreceni Egyházmegye zsinati képviselője és egyházkerületi elnök volt. S ahogy elképzelhetetlen lett volna katolikus polgármester Debrecenben, úgy nem fordulhatott elő az sem, hogy a DTE elnöki székét egy katolikus foglalja el.



1. kép A DTE első alapszabálya

Az egyesület beágyazottságának másik vonása, hogy a klub vezetőségeiben nagy számban foglaltak helyet a helyi közigazgatási és gazdasági elit képviselői, nem véletlen, hogy a klub címere és színe (kék-sárga) megegyezett a város jelképeivel. Kisebb részük a jogilag már korábban, szociológiai értelemben viszont csak ekkoriban felbomló cíviség képviselője volt.<sup>19</sup> A cívis eredeti jelentése szerint a rendi korszakban (tehát 1848 előtt) a városi *polgárjoggal* rendelkezőket jelölte, akik évszázadok során egy igen összetartó, rokoni szálakkal is megerősített csoporttá váltak (a polgárok száma 1707-ben 1261, 1843-ban 2519 volt, többségük iparral foglalkozott). A városi polgárjog elemeit egyrészt a különféle jogok: választói, hivatalviselési, városi ingatlanszerzés, céhtagság, szabad végrendelkezés, stb., illetve kötelességek jelentették, főképp az adófizetés. A polgárjog adását általában a város gazdasági potenciálja szabta meg, de azt sokáig szem előtt tartották, hogy katolikusoknak, görögöknek és zsidóknak ne adjanak polgárjogot. A rendi polgárjog megszűnésével a jogi értelemben vett cíviség lassan felolvadt a város társadalmában: egy részük a kapitalizá-

<sup>18</sup> Irinyi 2002: 21.

<sup>19</sup> A cívisokről: Rác 2000.

lódó iparban és kereskedelemben maradt, mások városi hivatalt vállaltak. A harmadik csoport pedig gazdálkodott, a 19. század végére a közgondolkodás őket, a paraszti életmódot folytatókat tekintette „a cíviseknek”.<sup>20</sup> Ez a cívisréteg elutasította a modernizációt, nem véletlenül jegyezte meg egy lap 1926-ban: „a cívis Debrecenben nem is tudja mi a futball”. Az első két csoport – tehát a tradicionális iparosok és kereskedők, illetve a hivatali viselők – reprezentánsai között viszont több nevet fedezhetünk fel a Debreceni Torna Egylet alapító tagságában és vezetőségeiben. A tehetősebb polgárok viszont nem voltak a DTE bőkezű mecénásai, a klub elsősorban a városi vezetők jóindulatára számíthatott: „az anyagi és erkölcsi támogatás mellett az egyesület rendezvényeit nemcsak a közönség, hanem a város polgármesterei és vezető tisztségviselői is rendszeresen látogatták”.<sup>21</sup> A klub 1901-es jelentése viszont utolsó közgyűlésükről megjegyzi: „A lefolyt időszaknak különösen anyagi bajok adják meg a jellegét.”

Ami a klub által használt sportlétesítményeket illeti, a város bőkezűnek bizonyult. 1896. szeptember 1-én Kenézy Gyula orvosprofesszor, az egyesület elnöke vett át a DTE Bem téri tornacsarnokát, amelyhez a város adott telket. Pár évvel később, 1901. júliusában négy holdas telket biztosított Debrecen vezetése, hogy a klub felépítse nagyerdei sportpályáját. A Sporttér egy 100x45 méteres labdarúgópályát, egy 500 méteres kerékpárpályát és a két tenispályát foglalt magába, az 1902-es avatón rendezték az első nyilvános debreceni labdarúgó-mérkőzést. A Nagyerdő ekkor még nem volt kiépítve, de már körvonalazódott egy új elitnegyed képe (a Nagyerdei körutat – mely a gyorsan fejlődő városrész egyik fő útvonala lett – 1908. októberében kezdték el építeni).<sup>22</sup> A sportlétesítmények sorsa viszont jelzésértékű. Az 1896-ban átadott tornaterem összes költsége mintegy 60.000 korona volt, melyből 18.000-et az egyesület kölcsönként vett fel. Mivel a DTE később nem tudta adósságát rendezni, a termet végül a város 1899-ben megvásárolta, a labdarúgópálya viszont az 1930-as évekre szinte használhatatlanná vált.<sup>23</sup>

A klub kötődése a városi elithez meglehetősen egyértelmű, ha megnézzük a DTE 1901-es rendes- és pártoló tagságát: a 96 tag között 27 hivatalnokkal, 21 joghallgatóval és mintegy 30, különböző értelmiséggel (tanár, ügyvéd, mérnök, orvos, teológus) találkozunk. Az egylet – alapítói és rendes tagsága alapján – elsősorban a helyi közigazgatási-, másrészt a gazdasági-, és tudáselitre támaszkodott. A „hagyományos cívisréteg”, tehát a gazdálkodók és a tradicionális szakmákat művelők nem jelentek meg az egyesületben, viszont viszonylag sok, de már „asszimilálódott”, nem

---

<sup>20</sup> Irinyi Károly szerint a törzsökös cívisek tradicionális pozíciójuk védelmében elutasították a modernizációs törekvéseket, így annak elveit és gyakorlatát a betelepült értelmiségiek, iparosok, kereskedők képviselték (Irinyi 2002: 131). A cívisgazdáról írta Irinyi: „gazdag, esetleg dúsgazdag volt ez az őspolgárság – a szellemi gazdagodás különösebb igénye nélkül” (Irinyi 2002: 137). Nagy részük a mezőgazdaság modernizációjától is elzárkózott: „A debreceni cívis lenézett mindenkit, aki nem volt okleveles »pógár«, akinek nincs sorháza, szőleje, s főként jószágtartásra berendezett tanyabirtoka”. Még 1912-ben is 200 debreceni cívis legeltette állatait a Hortobágyon, aminek viszont negyedét a város szántóföldi művelésre adta ki – a gazdák felzúdulása ellenére (Irinyi 2002: 238, 287).

<sup>21</sup> Erdélyi é. n.

<sup>22</sup> Egy 1837-es leírás még úgy jellemezte a Nagyerdőt, hogy azt csak „aljasabb lakosok és szolgálók látogatják” (Balogh 1973).

<sup>23</sup> A nagyerdei sportlétesítményből az 1970-es években három debreceni vállalat alakított ki sportkomplexumot, 1993-tól itt – tehát a legrégebbi városi futballpályán – rendezi a DVSC élvonalbeli labdarúgó-mérkőzéseit.

debreceni születésű tagja, vezetője volt a DTE-nek. A klub alapítói között volt testületként Debrecen szabad királyi városa,<sup>24</sup> Simonffy Sámuel zenedeigazgató, a klub első elnöke, Tisza István nagybátyja, a szatmári földbirtokos, Dégenfeld József főispán (1901-ben Puky Gyula lett utóda, aki korábban a DTE választmányának is tagja volt). Tisza Kálmán felesége, Dégenfeld Ilona grófnő volt a „zászlóánya”, aki saját kezűleg hímzett szalaggal díszítette fel az egyesület zászlaját.

Alapító volt a polgármesteri tisztségét 1875-ig betöltő Kovács Lajos, akárcsak utódja, Simonffy Imre: a régi köznemesi család sarja 1867 után főkapitány, majd 1875 és 1902 között a város első embere volt. Az alapítók, illetve a tagok között találjuk Szabó Bálint főbíró, és több parlamenti képviselőt: 1872-ben Molnár György a Balközép, 1896-ban Kóla János a Szabadelvű Párt, 1900-ban Bakonyi Samu a Függetlenségi Párt, Dobietzky Sándor pedig a Szabadelvű Párt, 1905-ben és 1906-ban Bakonyi Samu és Szabó Kálmán a Függetlenségi Párt, 1910-ben pedig ismét Bakonyi, illetve Tüdös János a Függetlenségi Párt jelöltjeként lett honatya.



2. kép Tolnai Dániel, a DTE labdarúgójának sportbolt-hirdetése – 1912-ből és 1924-ből<sup>25</sup>

Jelentős tényező volt az egyesület alapítói tagságában az iparosok és kereskedők csoportja. Jellemző: a klubnak testületként alapítója volt a Debreceni Első Takarékpénztár, az István gőzmalom és a Debreceni Kereskedő Társulat. Az alapítók között találjuk Kökényesi Imre terménykereskedőt, Berghofer István fűszer- és festékárú kereskedőt, a kereskedelmi és iparkamara elnökét, továbbá Sesztina Lajost, az 1905-ben nemességet kapott vaskereskedőt, a váltótörvényszék ülnökét, a szabadkereskedelmi testület tagját is (később fia – Sesztina Jenő – több debreceni sportegyesület irányításában is részt vett). Alapító volt a törzsökös iparoscsaládból származó Vecsey Imre építész, kamarai alelnök, aki nagy vagyonát annak köszönhette, hogy a 19. század második felében több, jelentős építkezést ő végzett a városban. Alapító volt Csanak József, a város egyik leggazdagabb kereskedője is. Igazi self-made man-ként féljobbágyi sorból küzdötte fel magát a társadalmi ranglétrán, s éppen származása miatt soha nem is vált „igazi” debrecenivé. Várady Szabó Lajossal

<sup>24</sup> Egy fél évszázaddal később született cikk szerint (*Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1921. augusztus 8.) 1867-ben Debrecen tanácsának egyik határozata városi sportegyesület felállítását rendelte el – ám a Hajdú-Bihar Megyei Levéltárban nem találtam nyomát annak, hogy ilyen döntést hoztak volna. Vélhetően ez a határozat nem is létezett, tudomásom szerint az 1945 előtti magyar sport történetében nincs arra példa, hogy egy város vezetése sportegyesületet hozott létre.

<sup>25</sup> Forrás: a *Sportélet* 1912-es és a *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1924-es számai.

együtt hozták létre az István gőzmalmot, a térség sokáig legnagyobb ilyen jellegű üzemét. Kaszanyitzky Endre porcelánkereskedéssel foglalkozott, Debrecen főutcáján övé volt az ország legnagyobb porcelánszaküzlete. Rickl Géza az egyik legrégebbi, asszimilálódott kereskedőcsalád sarja, a 18. század végén Debrecenbe érkező Richel József német kalmár leszármazottja volt.

A klub elit jellegét mutatja, hogy 1894-ben a DTE 32 alapítója volt tagja a Debreceni irányító városi törvényhatósági bizottságnak. Ugyanezt jelzi a legtöbb adót fizetők, a virilisek névsora is (a kiegyezés után bevezetett virilizmus intézménye alapján a város törvényhatósági bizottsága tagjainak 50 százalékát – 93 főt – a legtöbb állami egyenesadót fizetők adták). Az 1891-es virilisjegyzékben 23 DTE-alapító szerepelt.

Hely	Név	Foglalkozás	Adó (korona)
2.	Sesztina Lajos*	kereskedő	3643,96
4.	Csanak József	kereskedő	3278,61
5.	Simonffy Imre*	polgármester	3079,96
6.	Szikszai József	birtokos	2951,52
8.	Kardos László	kereskedő	2363,36
10.	Rickl Géza	birtokos	2040,86
17.	Vecsey Zoltán	birtokos	1533,65
26.	Áron Miksa	bérlő	1254,80
28.	Gerébi Fülöp	kereskedő	1153,29
30.	Áron Manó	kereskedő	1115,96
31.	Kaszanyitzky Endre*	kereskedő	1090,94
34.	Tóth István*	építész	1011,88
35.	Fehér Herman	vendéglős	961,94
37.	Berger Henrik	kereskedő	946,56
39.	Varga Ferenc	építész	931,41
45.	Vecsey Viktor*	birtokos	775,30
47.	Fabriczius Géza	kereskedő	757,76
55.	Kóla János*	ügyvéd	698,96
65.	Ármós Bálint*	birtokos	630,80
74.	Nemes Kálmán*	ügyvéd	582,41
79.	Szabó Kálmán*	kereskedő	560,80
90.	Sz. Nagy Károly	ének vezér	514,19
93.	Steinfeld Antal	birtokos	505,34

1. táblázat DTE alapítók az 1891-es (1892-re összeállított) virilisjegyzékben<sup>26</sup>

A DTE alapítói között a harmadik nagyobb csoportot a zsidóság adta, már az sokatmondó tény, hogy a református püspök mellett alapító volt a zsidó hitközség vezetője, Steinfeld Antal is. Apja – Steinfeld Mihály – az első betelepülőkkel érkezett Debrecenbe, s a zsidó közösség első vezetője volt, az első zsidók közé tartozott, aki házat vehetett Debrecenben.<sup>27</sup> Egy másik régi betelepülő, Áron Manó szintén szerepelt a DTE alapítók között, ő a kiegyezés utáni években Debrecen egyik legnagyobb sertéstenyésztője volt (az asszimilációra utal, hogy Áron egyrészt a mezőgazdaságban volt érdekelt, másrészt a vallási tabu alá eső állat tenyésztésével foglalkozott). Alapító volt Áron Miksa nagykereskedő is, aki egyébként Szent Anna utcai házáat a katolikus apácáknak

<sup>26</sup> A virilislista forrása: HBmL XXI.505/a.107. Az 1886. XXI. törvény 26. §-ának értelmében egyes csoportok (értelmiségiek, kamarai tagok) adóját kétszeresen számították. A táblázatban feltüntetett adóértékek esetükben (\*-gal jelölve) így kétszeresen szerepelnek.

Minden esetben azt a foglalkozást tüntettem fel, amely a virilisjegyzékben is szerepelt.

<sup>27</sup> Gonda 1971: 41., 43.

adományozta.<sup>28</sup> Az alapítók között találjuk Falk Lajost, aki a huszadik század elején a Kereskedelmi és Iparkamara elnöke volt, Löfkovits Artúr ékszerészt, aki 1908-ban, 25 éves egyleti tagságának emlékére alapította a Bocskai-serleget, amelyért évente megrendezett országos versenyen küzdöttek az atléták.<sup>29</sup> 1912-ben pedig Radó Dezső személyében először volt zsidó ügyvezető elnöke a klubnak, jelenléte jelzi, hogy a DTE vezetésében már ekkor viszonylag jelentősebb volt a zsidók részvétele.

### ***Debreceni Vasutas Sport Club***

Ha a DTE-t református (és zsidó) felekezeti jelleg, az elithez tartozás, és markáns városi beágyazottság jellemezte, akkor a DVSC mindezeknek az ellenpólusa volt. A korporatív vasutas egyesület bázisát bevándorolt, sokszor idegen nemzetiségű, külvárosban élő munkások és tisztviselők alkották, akik között nagyon sok katolikus is volt, zsidó gyakorlatilag egyáltalán nem.

A debreceni Vagongyárat 1898-ban alapították, egyike volt az ország 16 önálló javító főműhelyének. 1902. március 12-én „a debreceni műhely tizenegy sportkedvelő embere, Kabay György mérnökkel az élükön, az akkori műhelyfőnök, Podolszky Béla főfelügyelő jóindulatú támogatásával az Egyetértés Dal- és Önképző Egyesület égisze alatt megalakította az Egyetértés Football Clubot”.<sup>30</sup> Az Egyetértés név egyébként végigvonul a gyár történetén: így hívták a dalárdát, a sportegyesületet, a filharmonikus zenekart – az üzem művelődési háza a mai napig ezt a nevet viseli. A klub 1946-os alapszabálya szerint pedig az egyesület jelmondata: „*Egyetértés* tartsa össze, honszeretet lelkesítse a magyart” (kiemelés tőlem – Sz. P.).<sup>31</sup>



**3. kép** Az Egyetértés labdarúgói 1902-ben<sup>32</sup>

<sup>28</sup> Irinyi 2002: 125.

<sup>29</sup> *Debreceni Független Újság* 1909. május 11.

<sup>30</sup> Vass 1930: 268. A klub alapítói: Dancsics Imre, Hering Pál, Kabay György, Kóbori János, Kölönte Zoltán, Nagy János, Schorr Ferenc, Schwáb Gusztáv, Szacsvai János, Zöld János, Zsigmond János.

<sup>31</sup> HBmL X. 301. 4d. 50.

<sup>32</sup> [www.dvsc.hu](http://www.dvsc.hu)



Az egyesület abból a szempontból exkluzív klub maradt, hogy csak vasutas tagja lehetett (az 1920-as évek közepéig *vélhetően* ezek köre is a műhelyi alkalmazottakra szűkült). A klub városi beágyazottságát tekintve lényegesen különbözik a DTE-től. Erre utal többek között, hogy míg a DTE a város színeit vette fel, addig a DVSC piros-fehérbe öltözött. Nem ismert, hogy a klub szimbolikájában mit jelent e két szín, de elképzelhető, hogy – ismerve a MÁV magyarosító politikáját – a BTC-hez hasonlóan a színválasztással a klub nemzeti elkötelezettségére utaltak.<sup>33</sup> Szembetűnő az is, hogy a 1867 és 1926 között az egyetlen sportegyesület az Egyetértés volt, amelyik nevében nem jelezte debreceni voltát – erre csupán 1912-ben került sor, amikor az egyesület a Debreceni Vasutas Sport Club nevet vette fel. A klub földrajzilag is elkülönült a várostól. A DTE tagsága a városi elitből verbuválódott, létesítményei a belvárosban és a Nagyerdőn voltak, a tagok is itt laktak. Az Egyetértést viszont a MÁV Járműjavító Üzem (más elnevezésekkel: Műhelytelep, Vagongyár) alkalmazottai hozták létre, az üzem a város keleti részén, a Budapest–Nyíregyháza vasútvonal által elkerített városrészen található. A gyár az első világháború előtt az egyik legdinamikusabban fejlődő debreceni ipari üzem volt. 1890-ben 18 debreceni üzem alkalmazott 20-nál több főt, összlétszámuk 1492 volt, 1910-ben a nagyipari munkások száma 5052-re emelkedett a városban, a növekedés 20%-át a Járműjavító adta.<sup>34</sup> A műhely munkásai a Nyilastelepen, és a Csapókertben laktak, amely még az 1930-as években is – egy korabeli újságcikket idézve – város volt a városban.<sup>35</sup>

A várostól való elkülönülés azonban nem csak a klub szimbolikájában és földrajzi elhelyezkedésében nyilvánult meg. A DTE, a „város klubja” alapítói, tagjai – a zsidó elitet leszámítva – az „ősi, református magyarság” képviselői voltak. A vagongyár alkalmazottait azonban sem régi városlakóknak nem tekinthetjük, de nagy részük katolikus és nem magyar eredetű betelepülő volt. Mivel az üzem létesítésekor Debrecenben nem voltak megfelelő képzettségű szakmunkások, ezért az ország más járműjavító üremeiből, elsősorban Szolnokról hoztak megfelelő munkaerőt, míg a segédmunkásokat városi, illetve a városkörnyéki munkanélküliekből toborozták. A *Debrecen* 1932-ben egy hosszabb riportot közölt arról a Nyilastelepről, ahol a javítóüzemi munkások nagy része élt. A cikk szerint a 14.000 nyilastelepi lakos között 6.000 volt a katolikusok száma, vagyis a Nyilastelepen 43% volt a katolikusok aránya, Debrecen Nyilastelep nélküli részén mindössze 21%! Sőt, egy másik lap szerint „a telep vasúti munkásainak legnagyobb része katolikus”, ami arra utal, hogy – bár a cikk konkrét adatot nem közöl – az üzem munkásai között talán még magasabb is lehetett a katolikus felekezetűek aránya.<sup>36</sup>

A Vagongyár másik jellegzetessége az idegen nemzetiségűek magas aránya volt. Az ország tizenhat járműjavító üzemében egyébként is nagyon sok német, cseh, sőt francia mester dol-

---

<sup>33</sup> A Ferencvárosi TC például – hangsúlyozva nemzeti elkötelezettségét – a piros-fehér színeket akarta felvenni, ám ezt a futballal elsőként foglalkozó BTC már „lefoglalta” (Rejtő 1969: 649).

<sup>34</sup> Szűcs 1976: 17–18.

<sup>35</sup> *Debrecen* 1932. július 24.

<sup>36</sup> *Debreceni Újság* – *Hajdúföld* 1938. március 13.

gozott, a források arról tanúskodnak, hogy a debreceni Járműjavító is – bár a 19. század végén alakult, amikor a vasút „megmagyarosodott”<sup>37</sup> – magán viselte azokat a jegyeket, melyeket az „idegen” mesterek hoztak magukkal. Az üzem történetét bemutató könyv leírja, hogy egy gondozott parkot, zenepavilont hoztak létre, ahol „a zenekar ez időben gyakran játszott keringőt és polkát, mert az idehelyezett munkások feleségei között sok volt a német és lengyel (általában szláv) származású”.<sup>38</sup> Nem meglepő, hogy a DVSC alapítói között is többen viseltek idegen hangzású nevet. A magyarosító törekvések miatt azonban már az első világháború előtt is „a vasút szolgálatába lépőtől nemcsak a magyar szupremácia elismerését, de aktív terjesztését is megkívánták.”<sup>39</sup>

Úgy vélem, a magyarosító törekvések, illetve a szociáldemokratáktól való félelem álltak a vasút vezetőinek korporatív elképzeléseinek háttérében, aminek része volt a sport támogatása is: amíg a munkás sportol, nem politizál. Az 1867-ben alakult MÁV egy kezdetben kis létszámú, ám gyorsan növekvő szervezet volt, a vezetők nagy gondot fordítottak arra, hogy a gyorsan duzzadó „embermasszából” egységes szervezetet kovácsoljanak.<sup>40</sup> A kiegyezésig a passzív rezisztencia is sokakat távoltartott a vasúttól, ráadásul „magyar ember a megyéhez, katonasághoz, bírósághoz ment szívesen, vagy pap lett, de a vasutas pályát mélységesen lenézte és körülbelül egy vonalba állította a »zöld fináncnak«.”<sup>41</sup> A századfordulóra viszont a 75.000 vasutas közül 35.000 dolgozott a MÁV-nál, és 16.000 a javítóműhelyekben: ekkorra „kialakult a magyarországi vasutasság bonyolult, piramishoz hasonlóan felépített, zárt társadalma”.<sup>42</sup>

Az 1906 és 1908 között működő baloldali VMOSZ (Vasúti Munkások Országos Szövetsége) is ekkor szerveződött, a 83–84.000 vasúti munkás ötöde volt tagja e szervezetnek. A MÁV a magyarosítással párhuzamosan e szervezkedéseknek is igyekezett elejét venni. Noha az egyik legfőbb korporatív szervezet, a VOGÉ-t, csak 1920-ban alapították, a vasút már korábban is tett lépéseket abban az irányban, hogy alkalmazottai előtt bebizonyítsa: a vasútnál mindenki egy célt szolgál, egy szervezet tagja, ahol nincs jelentősége ki tiszt, s ki munkás. Ennek érdekében hozta a MÁV szociálpolitikai intézkedéseit, például „munkásai és kisebb fizetésű alkalmazottai részére már akkor létesített betegsegélyző pénztárt, amikor annak felállítására még nem kötelezte”.<sup>43</sup> A debreceni Vagongyár mellett 1904-ben kezdték építeni a Kolóniát, ahol az üzem munkásainak biztosítottak lakhatási lehetőséget (ne feledjük: a műhelyben sok bevándorló dolgozott!). 1907-

---

<sup>37</sup> A vasútnál már a kiegyezés után célként tűzték ki a magyarosodást. Az abszolutizmus idején a magyarországi vasutasok többsége német és cseh anyanyelvű, a vasút szolgálati nyelve pedig német volt. Ekkor még azonban a magánkézen lévő vasutak domináltak, 1867-ben például az állami kezelésben lévő vasútvonalak hossza 125 km-t tett ki, magánkézen viszont 2158 km vasúti pálya volt. 1872-ben Tolnay Lajos kinevezésével kezdődött a MÁV magyarosítása, 1882-ben már 100 százalékgig magyar nyelvű volt a vasutasság (az 1884-es szolgálati rendtartás 6. §-a kimondta: a MÁV-nál véglegesen alkalmazottak csak magyar állampolgárok lehetnek, akik a magyar nyelvet tökéletesen bírják) (Gonda 1934: 657–658, illetve Gadanez 1985).

<sup>38</sup> Szűcs 1976: 36.

<sup>39</sup> Szűcs 1976: 28.

<sup>40</sup> Ennek sikerét jelzi, hogy valóságos vasutas-dinasztiák alakultak, 1914-ben például a 60 debreceni tanonc közül csak kettőnek nem dolgozott a MÁV-nál az apja (Szűcs 1976: 21.).

<sup>41</sup> Vass 1930: 21.

<sup>42</sup> Gadanez 1985: 21.

<sup>43</sup> Vass 1930: 115.

ben iskolát építettek, de az is jelzésértékű, hogy a vagongyári munkások fizetése magasabb volt a debreceni átlagnál (a századfordulón a debreceni szakmunkások kétharmadának legfeljebb heti 14 koronából kellett megélnie, a járműjavítóban egy esztergályos napi 2,5 koronát, az asztalos 3 koronát, a kovács 4,2 koronát keresett<sup>44</sup>).

De a vasutasság egységessé kovácsolását és felügyeletét szolgálták a dalárdák, s az azokban létrejött sportegyesületek is. A MÁV 1884-es szolgálati rendtartásának 29. §a kimondta, hogy „az alkalmazottak körében bárminemű egyesület alakításához az elnökgazgató előzetes engedélye szükséges”.<sup>45</sup> Így a dalárdák és sportegyesületek alapításában, vezetésében a műhely vezetői is részt vettek, de pályát is biztosítottak a csapatoknak (Debrecenben 1911-ben jelöltek ki egy területet az Egyetértés számára, ahol 1922-ben épült nagyobb pálya). A vasutasok összetartozását szimbolizálendő, az első világháború után vasutas bajnokságot is rendeztek, a korabeli krónikás nem véletlenül írta a műhelyi sportegyesületekről, hogy „ezek a szó szoros értelmében valósággal versenyeznek egymással abban, hogy egymást felülmúlják, vagy egyik egyesület a másikat valamilyen meglepetésszerű új akciójával meglepje”.<sup>46</sup> A vasutasok összetartozását szimbolizálták a sportegyesületek nevei is: a magyar sporttörténetben, hasonló elnevezésű egyesületekkel csak az 1949–1956 közötti korszakban találkozunk.

Javítóműhely	Kulturális egyesület és alapítási éve	Sportegyesület neve és alapítási éve	Taglétszám 1936-ban
Északi	Törekvés Dal- Zene és Önképzőegylet (1888)	Törekvés SE (1900)	1649
Debrecen	Egyetértés Önképző Dal- és Segélyegylet (1899)	Egyetértés FC (1902), majd DVSC	1198
Istvánfalvi	Testvériség Dalárda (?)	Testvériség SE (1909)	1883
Székesfehérvár	Déli Vasúti Dalárda (1892)	Sz. MÁV Előre (1909)	934
Szolnok	?	Szolnoki MÁV SE (1910)	1171
Temesvár	Lelkesedés Dalárda (?)	Temesvári Kinizsi (1910)	–
Miskolc	Kulturális Egyesület (1884)	Miskolci VSC (1911)	1536
Érsekújvár	Összetartás Kultúregylet (?)	É. MÁV Összetartás (1914)	–
Szombathely	Haladás Dal- és Önképző Egyesület (1896)	Haladás VSE (1920)	661
Dunakeszi	Magyarság Dalárda (?)	Dunakeszi Magyarság SE (1926)	766

2. táblázat Néhány vasúti javítóműhely dalárdája és sportegyesülete<sup>47</sup>

A vasutas klubok tevékeny szerepet játszottak a labdarúgás vidéki elterjesztésében. Nem véletlen, hogy korábban a sporttörténeti irodalom felvetette, hogy Debrecenbe is vasutasok vitték az első labdát: mobilitásuk, szervezettségük a labdarúgás úttörőinek szerepére predesztinálta őket. Emlékezhetünk, hogy az első nyilvános futballmérkőzést is vasutasok rendezték, 1896 őszén a Törekvés dalárdái munkásai a Pékerdőben csaptak össze. A Törekvés volt az első vasutas egyesület, s a klubnak nagy szerepe volt abban, hogy a vasúti műhelyekben elterjedt a labdarúgás. 1908 elején Moór Jenő a *Nemzeti Sport*-ban hosszan elemezte a magyar futball helyzetét. A cikksorozat második fejezetében (A vidéki labdarúgás fejlődése), például így ír: „Fejlődés tapasztalható az egész vonalon, ami az új egyesületek alakulásában is kifejezésre jut. Külön ki kell itt emelnünk azt az

<sup>44</sup> Szűcs 1976: 29.

<sup>45</sup> Gadanez 1985.

<sup>46</sup> Vass 1930: 150.

<sup>47</sup> Az adatok forrásai: Urbán 1991, illetve A magyar vasutas sport...1936: 250–251.

eredményes munkát, amit a MÁV műhely munkásai végeznek anyaegyesületüknek, a budapesti keleti műhelyben (helyesen: északi – Sz. P.) alakult Törekvés SE vezetésével. Győr, Debrecen, Kolozsvár, Zágráb, Fiume stb. munkásai között csendes, de egészséges futballélet van, amely üdítő hatással van a legtöbb helyen az illető város nyilvános sportjára is.”<sup>48</sup> Egy másik szerző szerint: „A Törekvés nem elégedett meg a maga házatájának művelésével, hanem a megalakulás után több vidéki helyen, főleg ott, ahol a vasutasság erősebben volt képviselve, nagy propagandát csinált a sportnak.”<sup>49</sup> Az első háború előtt jóformán csak saját szórakozásukra futballozó DVSC hívei viszont aligha sejtették ekkor: pár év múlva a keleti régió legjobb csapatát fogják alkotni a debreceni vasutasok.

### ***Új sportegyesületek 1910 és 1914 között***

A 20. század első évtizedében Debrecen két labdarúgóklubja szinte teljes elszigeteltségben élt egymás mellett. Tíz év alatt alig rendeztek labdarúgó-mérkőzést a városban, az évente lebonyolított néhány találkozót pedig halk közöny kísérte. Az 1910-es évek elején viszont a játék meghódította a vidéket. Egyre több résztvevővel rendeztek kerületi bajnokságokat, ami jótékonyan hatott az egyesületi szervezkedésre is. A népszerűséggel együtt járt, hogy város sportélete gyorsan differenciálódott, erre példa az a riport, melyet a *Debreceni Független Újság* 1913-ban készített egy meg nem nevezett sportemberrel. „Hogyan sarjadhatna mégis erős helyi sport?” – tette fel kérdését az újságíró. A sportember válasza: „Ha a klubok nem felekezeti, társadalmi és vagyoni szempontokból, hanem egyéni rátermettség, minőség és erő szerint csoportosulnának, s ahelyett, hogy exkluzív társaságot igyekeznek összevonni, népszerűsíteni törekednének magát a sportot.”<sup>50</sup>

Nézzük, kikről is beszélt az ismeretlenség homályában maradó sportember! Az 1910. szeptember 5-én alapított Debreceni Kereskedelmi Alkalmazottak Sport Egyesülete (DKASE) a labdarúgó mellett később birkózó, atlétika, és korcsolya szakosztályt működtetett. A klub megjelenése egyértelműen a város polgárosodásának jele. Jelzésértékű, hogy az 1908-as törvényhatósági választáson a kerekedők, iparosok és értelmiségiek által támogatott Városi Párt győzedelmeskedett, a 85 virilisből szokatlanul sokan, 60-an voltak kerekedők, iparosok, vagy értelmiségiek.

Ahogy a vasutas klubok alapítását tevékenyen segítette elő a budapesti Törekvés, úgy a Kereskedelmi Alkalmazottak Országos Egyesületének (KAOE) sportegylete a kereskedő klubok megszervezését vállalta magára<sup>51</sup> (bár a források nem utalnak arra, hogy a debreceni klub alapítását elősegítette volna a KAOE). A kék-fehér kerekedők 1919 előtt az István gőzmalom mellett, a Margit-fürdő szomszédságában található pályán játszották, 1919 nyarán költöztek át a Böszörmé-

---

<sup>48</sup> *Nemzeti Sport* 1908. január 4.

<sup>49</sup> Máriásy 1941: 23–24.

<sup>50</sup> *Debreceni Független Újság* 1913. március 3.

<sup>51</sup> Földessy 1926: 216.

nyi úti ügetőre.<sup>52</sup> Kezdetben csak a DTE tartalékcsoportjával mérték össze erejüket, első „nagy” mérkőzésükön – 1913 tavaszán, Debrecenben – 6:0-s vereséget szenvedtek a budapesti Törekvés-től.<sup>53</sup>

A klub 1919 előtti történetéről, társadalmi beágyazottságáról keveset tudunk. Mint az a Függelékben található összeállításból is kiderül, csupán az 1911-es és 1912-es tisztikar (választmány nélküli) rövid névsorát ismerjük. A társadalmi térben a klub igen közel állt a DTE-hez, legalábbis sokkal közelebb, mint bármely más egyesülethez. Ezt jelzi például, hogy 1912 nyarán a DKASE a közép-magyar kerület bajnoka, a DTE tiszteletére „hangversennyel, tánccal, szépségversennyel egybekötött estélyt” rendezett.<sup>54</sup> Az is jelzésértékű, hogy a DKASE alapítói között a DTE több vezetőjének nevével is találkozhatunk – így például Jánosi Zoltán református lelkész, a törvényhatósági bizottság tagja mindkét egyesületnek volt ügyvezető elnöke.



4. kép A *Sport Hírek* fejléce

Ha társadalmi beágyazottságát tekintve a DKASE-t a DTE-vel állítottuk párhuzamba, akkor a DVSC mellé két munkáscsapatot, a Debreceni Nyomdászok Sport Clubját (DNYSC) és a sportéletben nagyobb súlyt képviselő Debreceni Munkás Testedző Egyesületet (DMTE) sorolhatunk. Ahogy a DVSC esetében a Törekvés, a DKASE kapcsán a KAOE sportszervező akcióit kellett megemlítenünk, úgy a DMTE születésénél *vélhetően* a fővárosi MTE bábáskodott. Minden jelentősebb sporttörténeti könyv, de a korabeli sajtó is megemlíti, hogy a fővárosban alakult „testvéregyletek” milyen propagandát fejtettek ki a vidéki klubok alapítása érdekében, de egyetlen forrást sem találtam arra nézve, amely konkrétan említette volna, hogy a debreceni klubok létrehozásában szerepet játszottak fővárosi sportkörök. Így csak feltételezhetjük, hogy a DNYSC 1911. novemberi alapítására a fővárosi testvéregyesület, az 1903-ban alakult Typographia is valamilyen hatást gyakorolt.<sup>55</sup> A DNYSC egyébként igen rövid karriert futott be: az egyesület 1921 augusztusában beolvadt a DMTE-be, Szabó Kálmán elnök a munkások egyik alelnöke lett.

<sup>52</sup> Első pályájuk a Ferenc József körút (ma Füredi út) és a később megszűnt Margit utca által határolt területen volt. Az ügető (Lóversenytér) helyén jelenleg az Agrártudományi Egyetem sporttelepe található.

<sup>53</sup> *Debrecen* 1913. április 29.

<sup>54</sup> *Sport Élet* 1912. július 29.

<sup>55</sup> A klub megalakulásáról a *Sport Hírek* 1911. november 20-i száma adott hírt.

A nyomdászokhoz hasonlóan 1911-ben alakult DMTE röviddel megalakulásuk után beveztek a közép-magyar labdarúgó bajnokságba, nyitómérkőzésükön 24:0-ra kaptak ki a DTE-től. A klub futballszakosztályának első elnöke Vági István volt: a később a Szovjetunióba emigrált, s ott 1940-ben, fogságban meghalt pártvezető Németországi tartózkodása alatt ismerkedett meg a sportággal. Vági, az egyesület későbbi elnökének jelenléte is jelzi, hogy a DMTE és a DVSC között mindössze annyi a közös vonás, hogy mindkettőben főként munkások sportoltak. Kiválóan szemlélteti ezt, hogy amikor a DVSC-t a háború után irányító műhelyfőnök, Kabay György 1934-ben elhunyt, az egyik szélsőjobboldali lapban hosszú nekrológ jelent meg, a DMTE vezetőjéről viszont azt olvashatjuk a Munkásmozgalmi Lexikonban, hogy 1935-ben beválasztották a moszkvai városi tanácsba...<sup>56</sup> Mindez nem jelentette azt, hogy e klubok között – eltérő politikai beállítottságuk miatt – konfliktusok lettek volna. 1912 nyarán például a három munkásklub, a DVSC, a DMTE, és a DNYSC egy alkalmi munkásválogatottat állított össze, és legyőzte a DTE-t, pedig „egyenként súlyos vereséget szenvednének a DTE-től”.<sup>57</sup>

A szociáldemokrata kötődés két szempontból sem segítette elő a DMTE futballszakosztályának sikeres működését. Egyrészt a munkásklubok 1945 előtt a birkózást és a turisztikát preferálták. A DMTE 1912 tavaszán alakította meg a turisztikai szakosztályát, szeptemberben pedig „Oláh, a könnyűsúlyú birkózás Európa bajnoka [...] Debrecenbe jött, a DMTE birkózóinak amatőr tréneré lett”.<sup>58</sup> Másrészt a szociáldemokraták, és így a munkásklubok is főként a közepes nagyságú üzemek munkásaiból verbuválták tagságukat. Debrecen azonban iparilag fejletlen település volt, ráadásul a kisipar dominált, s (véltetően ezzel is összefüggésben) a DMTE labdarúgócsapata csak rendkívül szerény eredményeket ért el. A csapat (noha 1919-től játszott a DKASE által elhagyott, Margit fürdő mögötti sporttelepen) saját pályával nem rendelkezett, s általában csak a keleti labdarúgó bajnokság második vonalában indult.

## KLUBKÖZI ÉS SZÖVETSÉGI KONFLIKTUSOK 1919 ELŐTT

Az 1919 előtti debreceni labdarúgásra korántsem a harcok voltak jellemzőek. A konfliktusmentesség egyik okát a város labdarúgásának *alacsony nívójában*, szervezetlenségében fedezhetjük fel. Noha a DTE 1902-es pályaavatóján még Berzevichy Albert, a tornászszövetség (MOTESZ) elnöke is megjelent, a sportág nem futott be a fővárosihoz hasonló gyors karriert. Pedig a szervezőknek nagy terveik voltak, s többször is előfordult, hogy egy-egy nevesebb budapesti klub *exhibition-matchet* játszott Debrecenben.<sup>59</sup> 1903. júniusában a BTC, az első magyar bajnok 9:1-re verte a

---

<sup>56</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1934. május 8., illetve Bassa–Kabos–Vass 1976: 678.

<sup>57</sup> *Sportélet* 1912. augusztus 26.

<sup>58</sup> A *Sportélet* számaiból idézi: Fésüs 1994.

<sup>59</sup> Az exhibition-match, vagyis a bemutató mérkőzés a futball terjedésének egyik legfőbb motorja volt. A fővárosi klubok igyekeztek angol csapatokat Budapestre hívni, hisz tudták, hogy a súlyos vereségek révén még mindig többet tanulnak a labdarúgás fortélyáiból, mint a szakkönyvekből. Ugyanez történt főváros-vidék relációban is. A vidéki klu-

DTE-t, 1906-ban az FTC győzött Debrecenben.<sup>60</sup> A *Nemzeti Sport*ban pedig 1906 nyarán jelent meg az első hosszabb írás a debreceni labdarúgásról:

Debrecenben igen élénk football-élet van. A Debreceni Torna Egylet most már állandó csapatot szervezett, mely a nagyerdei pályán szorgalmasan treníroz s már is néhány jelentősebb sikerre tekinthet vissza. Vasárnaponként az egylet a vagongyári munkásokból és hivatalnokokból alakult „Egyetértés” Football Club csapatával szokott mérkőzni egyre fokozódóbb érdeklődés mellett. [...] A MÁV Waggongyáriak derék ifjúsága egy csapásra megértette a modern szabadtéri játékokban megnyilatkozó egészséges szellemet s amint egypár fővárosból lekerült munkás bemutatta az „angol labdát”, nyomban megalakult az EFC. Most már azonban a hivatalnoki kar is pártolja az egyesületet, s például Petz, az UTE volt középcsatára, ki itt hivatalnok, szintén játszik a gyári csapatban.<sup>61</sup>

A derűlátó cikk ellenére a debreceni futball csupán a két csapat hétvégi barátságos találkozóit jelentette. A DTE néha ugyan „idegen” csapatokkal is megmérkőzött, ám ilyen összecsapásokra ritkán került sor. 1908-ban például 10:0-ra győzték le a Nyíregyházi TVE csapatát, 1909 októberében viszont az Egri AC 2:1-re nyert Debrecenben. A debreceni futball későbbi gyors fejlődésére, és a bajnoki küzdelmek mozgósító erejére jellemző, hogy az Egri AC vendégszereplésére csupán 40–50 néző volt kíváncsi, 1912 tavaszán viszont egy hétvégén (a klubok első és második csapatainak részvételével) akár tíz mérkőzést is rendeztek a városban...

Ezek a barátságos mérkőzések tehát nem emelték a sportág alacsony debreceni színvonalát, de a nézők érdeklődését sem keltették fel. Országos bajnokságot, első- és másodosztállyal már 1901-ben kiírtak – ezeken 1926-ig csak fővárosi csapatok vehettek részt (tegyük hozzá: 1901-ben még egyetlen vidéki városban sem volt életképes labdarúgócsapat). Az MLSZ 1904-ben tűzte először napirendre a vidéki bajnokságok ügyét, a szervezők hét kerületet akartak létrehozni (Budapest, Pozsony, Kassa, Debrecen, Kolozsvár, Arad és Pécs székhellyel).<sup>62</sup> A vidéki futballt azonban ekkor még teljes érdektelenség kísérte, jellemző, hogy amikor 1904-ben a Pozsonyi TE vándordíjat írt ki, azzal a kikötéssel, hogy azért csak vidéki csapatok indulhatnak – nem akadt jelentkező.<sup>63</sup> A kerületi bajnokságok kiírására így 1907-ig kellett várni. Ekkor vidéki kongresszust tartottak, s októberben, négy kerületben megindultak a bajnoki küzdelmek (a déli bajnokságban a Kaposvári AC, északon az Eperjesi TVE, nyugaton a győri ETO, Erdélyben a Kolozsvári KASK nyert).<sup>64</sup> A debreceni labdarúgás gyors fellendülését hozta a DTE 1910-es nevezése az északi bajnokságba. 1910 egyébként is az áttörés éve volt a vidéki futballban: a labdarúgók megkapták a – később többször megvont – félárú vasúti kedvezményt, amely lehetővé tette, hogy egyre több csapat kapcsolódjon be a kerületi küzdelmekbe. Az MLSZ-nek az 1901-es megalakuláskor csak fővárosi tag-

---

bok nagy áldozatok árán fővárosi csapatokat hívtak egy-egy mérkőzésre, ami anyagi előnyökkel is kecsegtetett (a nézők ezekre a találkozókra voltak kíváncsiak), és játéktudásuk fejlesztésében is sokat segített.

<sup>60</sup> Erdélyi é. n.: 57, illetve *Debrecen* 1906. július 28. (idézi Fésüs 1994).

<sup>61</sup> *Nemzeti Sport* 1906. szeptember 2.

<sup>62</sup> Földessy 1926: 167.

<sup>63</sup> Földessy 1926: 524.

<sup>64</sup> Földessy 1926: 530–532.

jai voltak, 1912-ben 100 szövetségi egyesület között már 52 volt a vidékiek száma. Debrecenben is felpettségdült a labdarúgók élete: egy 1910 tavaszán megjelent cikk szerint a DTE „a múlt év ősz óta élénk traininget folytat. Az egész télen át dolgoztak csapatjaik, úgyhogy a csapat formája örvendatosan javult. A tavaszi saison beálltával a football-csapat úgy a jelentősebb vidéki, mint a budapesti csapatokkal fog mérkőzni.”<sup>65</sup> Először a BEAC játszott Debrecenben, majd a Kolozsvári Vasutas, később a szintén fővárosi FIAK. 1910 októberében a csapat lejátszotta első bajnoki mérkőzését, az év folyamán a klub „gyenge anyagi körülményei dacára 15 mérkőzést rendezett, melyek nagyobb részét megnyerte”.<sup>66</sup> A DTE az 1910/11-es északi (felső-magyarországi) bajnokság negyedik helyén végzett, egy év múlva pedig elhódította a bajnoki címet. Az 1911/12-es – akkor közép-magyarországinak nevezett – bajnokságban már a DKASE és a DMTE is indult. A DMTE ugyan nem képviselt komoly erőt, de a DKASE az 1913/14-es bajnokságban a DTE-t is megelőzte.

A konfliktusmentesség másik oka abban keresendő, hogy a DTE 1910 előtt gyakorlatilag az egyetlen jelentős sportegyesület volt a városban. Jellemző, hogy amikor 1910 nyarán a DTE legyőzte a budapesti FIAK-ot, a találkozóról beszámoló napilap szerint a mérkőzés „*Debrecen város javára* 3:1 eredménnyel végződött” (kiemelés tőlem – Sz. P.).<sup>67</sup> Ha a debreceni futballmező hatalmi viszonyait akarjuk szemléltetni, akkor ki kell emelnünk, hogy a város régi, tradicionális egyesületének ekkor nem volt igazán komoly ellenfele. A DTE volt „a” sportegyesület – a DVSC markánsan elkülönült a várostól, a DKASE megjelenéséig nem is volt klub, mely a DTE tradicionális hatalmát megkérdőjelezte volna. Az igazsághoz az is hozzátartozik, hogy a mező feletti hatalom két területen nyilvánulhatott volna meg, egyrészt a bajnokságban elért kimagasló helyezéssel (amit 1910-ig nem is rendeztek e régióban), másrészt abban, hogy egy klub a kerület vezetésében miképp tudja hatalmát a többi együletre kényszeríteni. Ekkor azonban még a kerületek korántsem játszottak olyan jelentős szerepet, mint az első világháború után. Az MLSZ-ben egy évvel a vidéki bajnokságok elindulás után, 1908 végén határozták el, hogy vidéken részleges autonómiával rendelkező kerületeket állítanak fel, és létrehozzák az azokat felügyelő országos vidéki tanácsot. A *Nemzeti Sport* publicistája szerint: „Nehezen ment ez a munka és a legtöbb nehézséget maguk a vidéki központok támasztották. Igen sokszor a kulisszák mögött lefolyó személyes torzskodás vágta útját az egy kerületbe tartozó egyletek közös akaratának, de nem kevésbé gyakran az egyes vidéki városok között meglévő rivalizmus is.”<sup>68</sup> Így a kerületek csak 1912 őszén álltak fel: a kerületi bizottságok (a tulajdonképpeni közgyűlések) választmányokat hozhattak létre, azok élére elnököket és előadókat választottak, és önálló határozatokat hozhattak.<sup>69</sup> A keleti kerület központja

<sup>65</sup> *Debreceni Független Újság* 1910. március 3.

<sup>66</sup> *Debreceni Független Újság* 1910. november 26.

<sup>67</sup> *Debreceni Független Újság* 1910. július 26. Amikor pedig a DTE a Wiener AC ellen győzött, a *Debreceni Független Újság* 1911. június 7-i számában „Debrecen legyőzte Bécset” című írásában számolt be a mérkőzésről.

<sup>68</sup> *Nemzeti Sport* 1908. január 4. Moór Jenő „Labdarúgó sportunk 1907-ben” című írásának második része (A vidéki labdarúgás fejlődése).

<sup>69</sup> *Észak-kerületi Sportújság* 1912. szeptember 30., illetve Földessy 1926: 544.



Nagyváradon volt, Fráter Pál személyében váradi volt az elnöke (miként az előadó is), ám nincsenek arról tanúskodó források, hogy a debreceni klubok megkérdőjelezték volna a nagyváradiak irányító pozíciójának legitimitását. A váradi labdarúgás ugyan nívósabb volt a debreceninél, de nem is voltak olyan mély ellentétek a klubok között, amelyek a kerület vezetéséért vívott éles harcokat eredményeztek volna.

A DTE tradicionális debreceni vezető helyét viszont a DKASE hamar kétségessé tette. Egy 1911. októberében megjelent borús hangú cikk már a DTE hanyatlásáról ír: „Züllött állapotok uralkodnak a DTE vezetésében. Választmányi gyűlések hónapok óta nincsenek, ügyvezető elnöke régen lemondott, helye betöltetlen, s igazán a football szakosztály egyedüli életető eleme, melynek sikerei nélkül talán el is felejtették volna, hogy a DTE még lélegzik! Hová süllyedt a dicső múlt, negyven év eseménye hova enyészett el?”<sup>70</sup> Az egyesület hanyatlása a labdarúgócsapatot is magával rántotta, a DKASE pedig ezzel párhuzamosan megerősödött. A kereskedők klubja 1912 októberében avatta futballpályáját a Margit fürdő mellett, melyre az FTC-t hívta meg. Az esemény fővédnöke Domahidy Elemér főispán volt, de a védnökök között szerepelt Bárczy István, Budapest főpolgármestere is.<sup>71</sup>



5. kép A Lwów Debrecenben<sup>72</sup>

A két klub rivalizálása jótékony hatással volt a debreceni labdarúgás színvonalára. Rövidesen megrendezték az első nemzetközi mérkőzéseket: 1911-ben a DTE vendége a bécsi WAC, 1912-ben a lengyel Lwowski KS Pogoń volt, 1913-ban a DKASE a prágai Čechie Karlínt fogadta.<sup>73</sup> A DTE viszont kezdte elveszíteni nimbuszát, a helyi sajtótól egyre több bírálatot kapott. Játékosairól hol lekicsinylően írtak („különféle jellegzetes elemekből összeverődött football csapata”), hol különös durvasággal vádolták őket („durva, szinte kvalifikálhatatlan játékmódban játszik”),

<sup>70</sup> *Sport Hírek* 1911. október 9.

<sup>71</sup> *Debreceni Független Újság* 1912. október 25.

<sup>72</sup> *Sportélet* 1912. május 20.

<sup>73</sup> A bécsiek ellen 2:2-es döntetlen után 2:1-re nyert, a lengyelektől 8:3-ra és 4:1-re kikapott a DTE, a DKASE 5:3-ra veszítette el a Čechie elleni mérkőzését.

máskor a vezetőség „gyászos futballpolitikáját” kárhoztatták.<sup>74</sup> A DKASE egyre nagyobb sajtótámogatásra számíthatott, de ez nem jelentette azt, hogy a két klub konfrontálódott volna.

A sportbeli vetélkedés 1914 előtt tehát csak elvétve „terjedt át” társadalmi térre, nem voltak súlyos konfliktusokkal járó pozícióharcok: e háború előtti korszakban alakult ki, szerveződött meg a futballmező. Már ekkor kezdett kikristályosodni a klubok társadalmi beágyazottsága, amelyek különbségei 1919 után számtalan konfliktus forrását jelentették. De még ilyen „cseppfolyós” állapotában is tanulságos megnéznünk a polarizációs dimenziók 1914 előtti alakulását.

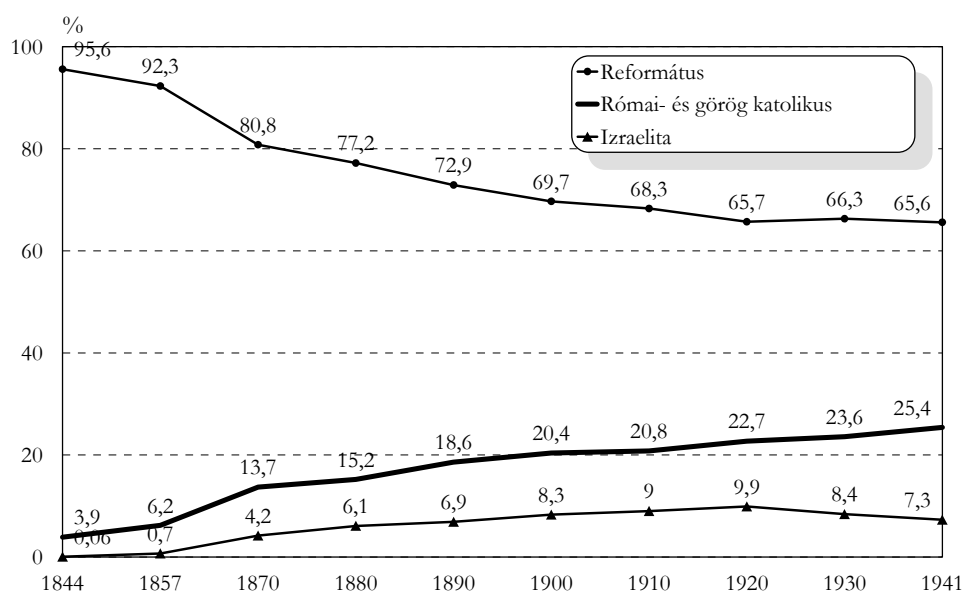
A *felekezeti-etnikai polarizáció* mentén három nagyobb csoport vált el a város társadalomban: a tősgyökeres városlakók reformátusok voltak, akik ősei évszázadokon át igyekeztek távol tartani Debrecentől a katolikusokat és a zsidókat. Először a katolikusok előtt nyílt meg a betelepülés lehetősége: a település 1693-ban kapott szabad királyi városi rangot a bécsi udvartól, amit az 1715-ös magyar rendi országgyűlés csak azzal a feltétellel erősített meg, hogy a városba katolikusok letelepedhetnek és templomot építhetnek. A zsidók beköltözésére csak viszont csak másfélszáz évvel később nyílt lehetőség. Az 1840. évi 29. törvény tette lehetővé, hogy zsidók a szabad királyi városokban lakjanak, debreceni letelepedésüket azonban a városi magisztrátus továbbra is igyekezett megakadályozni. Közel 25 év alatt így is mintegy ezer zsidó költözött a városba, a város ellenállását jelzi, hogy csak 1863-ban nyerték el föld- és telekvásárlás, illetve birtoklás jogát.

A kiegyezés után viszont felgyorsult a zsidók asszimilációja és emancipációja – s az sokkal sikeresebb volt, mint a katolikusok beilleszkedése. Ennek egyrészt oka lehetett, hogy a hagyományos, református közösség még mindig könnyebben elfogadta a zsidókat, mint a szemükben a Habsburgokat, a „németeket”, az „ellenreformátorokat” szimbolizáló-megtettesítő katolikusokat. A katolikusok – bár számarányuk növekedésével párhuzamosan egyre erőteljesebben küzdöttek ellene – tisztában voltak azzal, hogy a mélyen gyökerező ellenszenv miatt a város lakóinak többsége másodlagos polgároknak tekinti őket. Sokáig valóságos „gettó”-ban éltek, részint a belvárosban, a katolikus templom környékén, részint néhány külső kerületben, például a Nyilastelepen a vagongyári és dohánygyári munkások. Másrészt a kiegyezés után egyértelművé vált, hogy a város nemcsak európai, de magyar mértékkel mérve is rendkívül elmaradott. A városiasodás előmozdítását szolgálta az utak burkolása, a csatornázás, vagy a Tiszához vezető hortobágyi csatorna. Ám törekvéseikben aligha támaszkodhattak az elmaradott keretek között termelő iparosokra, vagy a „színház helyett magtárat” követelő parasztpolgárookra. A zsidók ellenben ideális partnernek bizonyultak a modernizációban, s tehetősebb rétegük egyre szorosabb kapcsolatot ápolt a város vezetőivel. Irinyi Károly szavaival: „A város mint testület, és a református egyház kiváltképpen konzekvens toleranciát képviseltek a zsidósággal szemben.” A város vezetői gyakran vettek részt a hitközség és az egyleti élet rendezvényein, vagy anyagi támogatást nyújtottak a zsidó hitközségnek

---

<sup>74</sup> *Debrecen* 1910. október 4., 1912. augusztus 14., június 25. A DTE bírálata 1913-ból: „De hogy a sportot, mely tulajdonképpen nemes, egészségügyi okokból tagadhatatlanul fontos célt van hivatva szolgálni, közönséges verekedéssé alacsonyítsák le, ez ellen határozottan tiltakozunk. A DTE, mely különben is híres durva játékmódoráról, most sem lett hűtlenné eme hírnevéhez és tréninghiányát durvasággal akarta pótolni.” (*Debreceni Független Újság* 1913. február 26.)

és iskolaszéknek (ám kikötötték, hogy a tanítás és az egyházi szónoklat magyar nyelvű legyen).<sup>75</sup> A század elején zsidó volt a villamos helyiérdekű vasút, a közvélemezési hivatal és a gázgyár igazgatója, az ügyvédi, illetve a kereskedelmi és iparkamara elnöke, 1901-ben pedig a debreceni zsidó, Bakonyi Samu (a DTE alapító tagja) országgyűlési képviselő lett. Megválasztásának évében kijelentette: „A magyarosodás előmozdításában nem ösmerek túlzást”.<sup>76</sup> Irinyi Károly azt is kiemelte, hogy „a hazafias zsidóság nagy áldozatkészséget tanúsított a debreceni egyetem felállításában is, ezzel is bizonyítva a helyi asszimiláció speciális feltételét, nevezetesen a református egyházzal való lehetséges együttműködést”.<sup>77</sup>



3. ábra Debrecen felekezeti megoszlása 1844 és 1941 között<sup>78</sup>

A reformátusok vezetéshez fűződő jó kapcsolat mellett az asszimiláció másik jellegzetessége az volt, hogy a kereskedelmi, majd ipari és értelmiségi pályák mellett a tehetősebb debreceni zsidók – igazodva a helyi viszonyokhoz – földet béreltek. A két világháború között az 1000 hold feletti debreceni birtokok területének 43,7%-a volt zsidó polgár tulajdonában vagy bérletében. Az első világháború előtti virilislisták élén álló Hartstein Péter, az Edelsheim-Gyulai nagybirtok bérletje halálakor megjelent nekrológ jelzésértékű: „Életében soha sehol sem szerepelt, beleforrott a kálvinista város puritán egyszerűségébe a lelke. [...] Ifjúságának első éveitől öregségének utolsó napjáig foglalkozott gazdaságával, a gazdálkodással, a földdel. Megbecsülte a termőföldet, a magot.”<sup>79</sup> Szempontunkból ennek azért van jelentősége, mert annak „asszimilációs társadalmi szerződésnek”, mely Debrecenben a reformátusok és zsidók között kötött, a sportéletben is megta-

<sup>75</sup> Irinyi 2002: 121.

<sup>76</sup> Irinyi 2002: 124.

<sup>77</sup> Irinyi 2002: 119. Például Reichmann Ármin vállalkozó, a hitközség elnöke országos gyűjtést szervezett az egyetem javára.

<sup>78</sup> Az adatok forrása: Kováts 1997: 51, Liszt-Sümegehy 1930: 85–87, Timár 1993: 72–74.

<sup>79</sup> *Debreceni Független Újság* 1912. november 21.

lálhatjuk lenyomatát.<sup>80</sup> A debreceni futball első évtizedében ugyanis a klubok közötti rivalizálás – szemben az 1919 utáni állapotokkal – nem jelentette a felekezetek közötti szimbolikus versengést. Pontosabban: azért nem alakult ki a debreceni sportegyletek között felekezeti alapú polarizáció, mert a sport a zsidó asszimiláció terepét jelentette. Mint arra utaltam, a kvázi-katolikus háttérű vasutas klub, a DVSC exkluzív életet élt, a kerületi bajnokságban 1919-ig – az északi hadibajnokságot leszámítva – nem is vett részt. A DTE azonban – ahogy erre már szintén utaltam – egyaránt volt reformátusok és zsidók klubja.

A klub zsidó tagjai közül is kiemelkedett a Steinfeld család. Steinfeld Mihály az első betelepülőkkel érkezett Debrecenbe s a zsidó közösség első vezetőinek egyike volt.<sup>81</sup> Az 1868-as zsidókongresszuson – ahol a város hitközségét Steinfeld Antal, Steinfeld Mihály fia képviselte – a debreceni zsidóság többsége nem kapcsolódott egyik irányzathoz sem, így a városban a kis létszámú neológok mellett status quo ante hitközség alakult. A két közösség 1886-os egyesülésekor született csak meg a fúziót el nem fogadó ortodox hitközség, tehát mintegy húsz éven keresztül az „ósiséget” képviselő ortodox zsidóság nem volt jelen a városban, de később is csak minimális kisebbséget alkotott.<sup>82</sup> Amikor Steinfeld Antal testvére, a református egyházra jelentős összeget hagyó („természetesen” szintén DTE-alapító) Steinfeld Ignác 1889-ben elhunyt, temetésén részt vett gróf Dégenfeld főispán, és Simonffy Imre polgármester is.<sup>83</sup> Az 1896-ban elhunyt Steinfeld Antaltól, a DTE alapítójától így emlékezett meg egy zsidó hetilap: „A megboldogult szép állásokat töltött be, és társadalmi állása olyan volt a kálvinista Rómában, mint egy régi patríciuszé. Testtől-lelkestől a magyar földhöz tapadt.”<sup>84</sup>

A *politikai polarizáció* szintén nem hozott létre jelentős küzdelmeket a város sportegyesületei között. Míg azonban a felekezeti-etnikai polarizációnál azt láthattuk, hogy reformátusok és zsidók egy sportegyesületben vettek részt, addig a politikai polarizáció esetében az egyik nagy politikai tábor sport iránti teljes érdektelenségét figyelhetjük meg. Nincs lehetőségem arra, hogy a dualizmus éveinek gyakran átformálódó politikai erőterének változásait bemutassam. Úgy vélem, hogy a sport társadalmiasultságának vizsgálata szempontjából elégséges, ha a dualizmus politikai rendszerét kétpólusúként vizsgáljuk, vagyis szabadelvű–függetlenségi oppozícióként. Mivel a

---

<sup>80</sup> Az asszimilációs társadalmi szerződésről lásd Karády 1997. Karády Viktor azt a folyamatot nevezi asszimilációs társadalmi szerződésnek, melynek folyamán a 19. század közepétől a liberális-nacionalista nemesi elit és az egyedülálló asszimilációs hajlandóságot felmutató zsidóság partnere és szövetségese lett egymásnak. E szerződésnek három eleme volt: 1. E szerződést szükségessé tette a (nemzeti) kisebbségben lévő nemesi uralkodó osztály legitimitációja (a zsidósággal vált többségivé a magyarság), később ehhez kapcsolódott a zsidó választók voksa. 2. 1848-ban világossá vált, hogy a magyarok a zsidókon, németeken és a szlovákok egy részén kívül más nemzetiségre nem számíthatnak a Habsburgok elleni küzdelemben. 3. A gazdasági modernizáció megvalósítására vonatkozó „munkamegosztás”: a polgári (többnyire) zsidó réteg jogvédelmet és szabad kezet kap a modernizációban, viszont nem vehetett részt az állami szektorban.

<sup>81</sup> Gonda 1971: 41.

<sup>82</sup> A 20. század elején az új betelepülők révén már számottevő kisebbséget alkottak az ortodoxok, zsidóságon belüli arányuk az 1920-as évekre elérte a húsz százalékot.

<sup>83</sup> Gonda 1971: 66.

<sup>84</sup> Gonda 1971: 89. Irinyi Károly Steinfeld Antalt is azokhoz sorolta, akik a leginkább buzgólkodtak a határozott és koncepciózus magyar nacionalizmus jegyében (Irinyi 2002: 108).

DMTE és a DVSC ekkoriban a város labdarúgó-életének mellékszereplői voltak, politikai jellegű rivalizálás csak a DTE és a DKASE között lett volna lehetséges, ám ilyen jellegű szembenállásra utaló forrásokkal nem találkoztam. Így tulajdonképpen a DTE alapító tagságának és vezetőinek politikai hovatartozására fókuszálhatjuk figyelmünket, ahol azonban szinte kizárólag a szabadelvűek híveinek neveivel találkozunk. Úgy vélem, nem véletlenül: a sport, e nyugatról érkező, idegen „hóbort” a modernizáció szimbóluma volt, melyet a hagyományhű, agrárius függetlenségek elutasítottak.<sup>85</sup>

A szabadelvűek bázisát az egyházi és világi intelligencia, iparosok és kereskedők jelentették: a párt vezetői és a DTE alapítói névsora jelentősen átfedi egymást. Mindkét szervezetben felfedezhetjük Sesztina Lajos, Kóla János, Vecsey Imre, Tóth Mihály református lelkész nevét. DTE alapító volt Molnár György, a Szabadelvű Párt első debreceni elnöke, Dalmy Károly, a párt alelnöke és Nagy Ferenc, a párt jegyzője, Révész Bálint püspök, szabadelvű törvényhatósági bizottsági tag, vagy Komlóssy Imre, a párt későbbi elnöke is. Korábban láthattuk azt is, hogy a Szabadelvű Párt több parlamenti képviselője is alapító- vagy rendes tagja volt a DTE-nek. Tisza Kálmán híve volt a DTE alapító Simonffy Imre polgármester is, azonban az őt 1902-ben követő függetlenségi ügyvédet, Kovács Józsefet, hiába keresnénk az egyesület vezetői között...<sup>86</sup> Nem meglepő, hogy a DTE vezetői között számos szabadműves névvel (vagyis a modernizáció elkötelezett híveivel) is találkozhatunk. Az 1875-ben alakult Haladás Páholynak a DTE alapítói közül tagja volt Steinfeld Ignác, Boczkó Sámuel főmester (1881-től Debrecen rendőrfőkapitánya), Kenézy Gyula orvos, a DTE elnöke és a páholy főmestere, Kóla János ügyvéd (szintén volt főmester), Jánosi Zoltán református lelkész, országgyűlési képviselő, Tüdős János országgyűlési képviselő, Kovács Gábor jogakadémiai tanár, végül a rendes tagok között találkozhatunk Bakonyi Samu ügyvéd, országgyűlési képviselő névvel.<sup>87</sup>

A *gazdasági-ideológiai polarizáció* mentén viszont találkozunk kisebb súrlódásokkal. A főváros amatőr futballja, a nagy bevételeknek köszönhetően már néhány év után elindult a professzionalizálódás útján, amiért elsősorban a játékosokat pénzelő egyesületi intézők tehetők felelőssé. 1912-ben a *Nemzeti Sport* maliciózan azt írta róluk, hogy „a klub rendező férfiai, aki három év előtt még kifőzőben kosztolt és olyan öreg kuszpitos ruhában járt, hogy az utcán a vizsla

---

<sup>85</sup> Irinyi 2002: 78, 81, 84. A függetlenségi eszme szempontjából Debrecen a „magyar szabadság fővárosa”, „egyfajta kivételes hely”, az „ország valódi fővárosa”, a „nemzet dobogó szíve” „nemzeti ellenzéki metropolisza”, a „nemzeti törekvések gyűjtőpontja”, a „függetlenségi gondolat ősföldje”, Kossuth kifejezésével, az „üldözött magyarság antennája” volt. (Jellemző, hogy a 20. század elején Hajdú megyéből vándoroltak ki legkevesebben, 1908 első felében mindössze 24 kivándorlási útlevelet adtak ki). A Függetlenségi Párt a debreceni antiszemitizmus fellegvára is volt. A párt vezetői embersalagnak, az erkölcsi élet mételének, züllött fajnak, káros elemnek, pusztító sáskaseregnek bélyegezte a „városba tóduló” zsidóságot (Irinyi 2002: 82, 237, 121).

<sup>86</sup> A kis létszámú debreceni függetlenségi párt jórészt gazdálkodókra a „kapitalista versenyben őrlődő kisiparosokra”, tradicionális szakmákat képviselő iparosokra épített (gyűléseiket gyakran tartották a csizmadia színben [Irinyi 2002: 46, 81]). Irinyi Károly könyvében több ismert tagját is megnevezte a pártnak, de csak az egyik fő szervező, Gálócsy Gusztáv pártelnök névvel találkozunk a DTE alapítói között. A 20. század elején a ritka kivételt Jánosi Zoltán jelentette: a radikális függetlenségi elveket valló református lelkész több ízben is volt a DTE irányítója, igaz, ő nem élt a „hagyományos gazdatársadalom bűvöletében” (Irinyi 2002: 163).

<sup>87</sup> A szabadművesekről: Irinyi 2002: 291–293.

megállította, most első osztályú stuccer és olyan kis nőt tart magának, aki a grófot is leköpi”.<sup>88</sup> A vidéki klubok vezetői és labdarúgói az első világháború előtt még egyáltalán nem voltak „stuccer”-ek – azaz piperkőcök. Viszont a fővároson kívüli futball 1910 körül megindult fejlődése néhány profi-jelenséget vidéken is előidézett. A profizmus egyik leglátványosabb jele volt, amikor megindult a labdarúgók vándorlása. Egy amatőr sportoló ugyanis a legritkább esetben vált klubot, ez vagy akkor következik be, ha lakóhelyet, munkahelyet változtat, vagy ha konfliktusba keveredik egyesületével. A harmadik eset már a profizmus megjelenésére utal: egy másik egyesület anyagi előnyök nyújtásával – korabeli szóhasználattal élve – elcsábítja, elszípkázza. Ez a jelenség Budapesten már 1910 előtt ismert volt, sőt, egyre gyakrabban fordult elő szípkázások. A *Sport-Világ* már 1905-ben így írt: „Egy-egy felfedezett sporttehetségnek »megfogására« az egyesületek valóságos hajszát indítanak. Koncessziókkal, ígéretekkel valósággal elkábítják az illető tehetséget. Egyik egyesület túllicitálja a másikat, csak hogy elhalásszák egymás orra elől a sportnak jövődjét. [...] Már-már odajutottunk, hogy állásokat, jövedelmet, anyagi hasznot, megélhetést biztosítanak az egyesületek az ő favoritjaiknak.”<sup>89</sup> A vidéki labdarúgást azonban az 1910-es évekig alig érintették a profi jelenségek. Addig is főleg csak annyiban, hogy fővárosi egyletek csábítottak vidéki játékosokat, 1912 nyaráig például öt kassai labdarúgó is Budapestre költözött: „a vidéken való »széjjelnézés« volt sokáig a játékosszerzés legbiztosabb és legraktikusabb módja”.<sup>90</sup> A vidéki futball 1910 utáni gyors fejlődése azonban Debrecenben és Nagyváradon is profi tünetekkel járt. A nagyváradi sportlap szerint ennek az volt az oka, hogy a vidéki városi hatóságok csak akkor támogatnak egy sportegyesületet, ha az eredményeket tud felmutatni.<sup>91</sup> Voltak kisebb horderejű ügyek: kiderült például, hogy Móna István a DMTE játékosa a Nagyváradi SE színeiben játszott a DKASE ellen, majd Kisvárdán lépett pályára, mint DKASE játékos.<sup>92</sup> Azonban Móna, s a hozzá hasonlóan szerényebb tudású játékosok szinte követhetetlen vándorlása nem kavart igazán nagy horderejű botrányt. A debreceni egyesületek között nem is voltak emiatt súrlódások, a keleti kerület ügyei csak akkor kaptak nagyobb visszhangot, amikor a DTE, illetve két váradi klub, a NAC és az NSE esett a csábítás bűnébe.

Ebből következik, hogy a profik (álmátörök) és amatőrök küzdelme az 1910-es években nem a gazdasági-ideológiai, hanem a *regionális polarizáció* képében jelent meg. A fordulópontot 1912 jelentette: a keleti kerület klubjait két csoportba osztották, az ungvári alosztályban ungvári, szatmárnémeti, nyíregyházi és kisvárdai klubok indultak, a váradi alosztályban pedig öt nagyváradi és négy debreceni csapat. Noha már a DTE megalakulásakor, 1902-ben felmerült, hogy „ha a játékosok buzgalma nem lankad, tényleg felvehetik a versenyt a már régebben megalakult nagyvá-

---

<sup>88</sup> *Nemzeti Sport* 1912. szeptember 1.

<sup>89</sup> *Sport-Világ* 1905. szeptember 10.

<sup>90</sup> *Sporthírlap* 1913. március 17.

<sup>91</sup> *Vidéki Sport* 1912. április 1.

<sup>92</sup> *Vidéki Sport* 1912. június 10.

radi football egylettel”,<sup>93</sup> látványos rivalizálás csak az 1910-es évek elején kezdődött Debrecen és Nagyvárad között – a futball ekkor vált igazán népszerűvé a régióban.<sup>94</sup> 1912 tavaszán az angol Bishop Auckland látogatott Nagyváradra, a britek tiszteletére a nagyváradai Szigligeti Színházban díszelőadást rendeztek.<sup>95</sup> Az Auckland Aradon is játszott, ahol a helyi klub – a négyezer nézőnek köszönhetően – jelentős bevételt könyvelhetett el, vélhetően nem volt ez másként Nagyváradon sem. Valószínű, hogy a növekvő érdeklődésnek és a Debrecennel ekkor kibontakozó rivalizálásának köszönhető, hogy rövidesen első- és másodosztályú budapesti labdarúgók jelentek meg a váradai klubokban. Niessner Aladár volt az első neves, válogatott labdarúgó, aki azonban nem volt álamatőr, hiszen munkája miatt került a bihari megyeszékhelyre. A debreceniek 1912 nyarán viszont már azzal gyanúsították a váradiakat, hogy négy játékosuk sem helybeli. A váradiak sportlapja fölényes álnaivitással, a debrecenieket okítva reagált a vádakra: „Nagy önhittségre, elbizakodottságra vall, ha egy club az exclusivitas rácsaival vevén körül magát, a más helyről jövő, értékes elemeket magától távol tartja s azt hiszi, hogy úgyis fejlődhetik. [...] Igenis föl kell venni az idegen elemeket, mert a sport nemesebb kifejlődését biztosítja, amint a faj nemesítését is az elütő, idegen vér keveredése viszi előre.”<sup>96</sup> Aligha lepődhetünk meg: amikor néhány hét múlva a rivális Debreceni TE is az „idegen vér keveredésének” nemes ideája mellett tette le voksát, a váradi lap jóval kevesebb megértést tanúsítva azt kezdte kutatni, hogy egy külföldi játékos-edző miként is került Debrecenbe. Miután ugyanis a DTE 1912 pünkösdjén kétszer is súlyos vereséget szenvedett a Lwówtól, a debreceniek megnyerték trénernek a lengyelek középcsatárát, Zygmunt Löblt. Természetesen az eset egyértelműen profi-ügy, a váradiak hosszan élcelődtek azon, hogy egy magyarul nem beszélő, civilben színész labdarúgó miből fog élni Debrecenben – hacsak nem a futballból.

Löbl tehát a DTE tréner, de azért az amatőrségéhez szó se férjen, mert ő őseitől örökölt vagyonából él Debrecenben, ahová csak az a leküzdhetetlen vágy kergette, hogy a DTE csapatának tréner legyen. Ez a magasztos ambíció nyugtalanította egész életén át s hosszú éveken küzdött magában, hogy titkos szenvedélyének feláldozza-e hazáját és a Pogoánt. Nagy lelki tusák után mégis a DTE került ki győztesen a Löbl kebeléből és ő – mint egy delejes álom rabja – ment, rohant a délibáb után és elérte élete egyetlen dicső célját: a DTE tréner lehet, és hogy e magasztos hivatásának élhessen, nem kímél még anyagi áldozatot sem...<sup>97</sup>

A DTE viszont változatlanul rossz szemmel nézte a váradi játékos-szipkát, olyannyira, hogy a klub még a NAC bojkottját is tervezte. Az egyik nagyváradai sportlap ugyan mérsékletre in-

<sup>93</sup> Filep 1988: 6., a *Debreceni Újság* 1902. július 20-i száma alapján.

<sup>94</sup> A labdarúgók rivalizálása természetesen annak köszönhető, hogy a két város között hosszú ideje tartó „versenyfutás” zajlott. Amikor például a 19. század végén felmerült, hol legyen a királyi tábla székhelye, vagy marad-e a pénzügyigazgatóság Debrecenben, akkor „Nagyvárad következetesen munkálkodott azon, hogy Debrecen mellőzésével a legfontosabb állami intézmények és hivatalok központja legyen” (Irinyi 2002: 130).

<sup>95</sup> A Sunderland melletti kisváros amatőr csapatát az FTC hívta Magyarországra, és sport-propaganda célokból vitték el őket Aradra és Nagyváradra is. Az angolok a ferencvárosiakat kétszer 1:0-ra, az Aradi AC-t 3:1-re, a Nagyvárad AC-t 8:0-ra győzték le. A Bishop Auckland vendég szerepléséről: *Vidéki Sport* 1912. április 8. és 22. Egy év múlva az FTC az English Wandererst hívta Magyarországra, az angolok akkor Kassára látogattak el.

<sup>96</sup> *Vidéki Sport* 1912. július 1.

<sup>97</sup> *Vidéki Sport* 1912. július 29. Löblnek névleges állása volt a Tolnai-féle sportboltban (Filep 1988: 8.).

tette a debrecenieket, de a lavinát már nem lehetett megállítani.<sup>98</sup> 1913-ban az MLSZ kénytelen volt meghozni az első, kimondottan a vidékre vonatkozó profiellenes szabályát: egyik labdarúgó-kerületből a másikba csak úgy igazolhatott át egy játékos, ha régi egyesületében már legalább hat hónapja nem szerepelt.<sup>99</sup> 1913 őszén a váradi klubok ténykedését megelégtelte a labdarúgó szövetség. Először egy átigazolást semmisítettek meg, mivel szabálytalannak találták Fronz Antal átlépését a Debreceni TE csapatából a Nagyvárad AC-be (tegyük hozzá: már az is gyanús volt, hogy a tapasztalt első osztályú játékos, a később sikeres edző Fronz hogyan kerülhetett Debrecenbe...). Az NSE-nek viszont már alig volt váradi játékosa, a NAC elleni mérkőzésükön például öt, egykori BTC, FTC vagy MTK játékos szerepelt – de egyikük sem lakott Nagyváradon. Előfordult, hogy a nagyváradai bajnoki mérkőzésre igyekvő debreceni labdarúgók a pesti gyorsan együtt utaztak a bihari székhelyre csupán a hétvégi bajnoki ellátogató fővárosi futballistákkal. Ezt az alig leplezett játékosvásárt már Budapesten sem nézték tétlenül, alig egy évvel a vidéki kerületek megalakítása után az MLSZ Vidéki Bizottsága felfüggesztette a keleti kerület autonómiáját.<sup>100</sup> Egy tíz évvel később, Debrecenben született cikk azt a konklúziót vonta le, hogy a két város közötti profi-rivalizálást a váradiak nyerték: „Folyt a viaskodás, mígnem Debrecen két egyesülete, a DTE és a DKASE elfáradtak az iramban az abszolút kultúrát magában rejtő Nagyvárad expresszionista-professzionizmusát nem bírták átvenni, jóllehet nem egy fanatista békebeli százezrei hullottak az amatőrizmus korán megásott sírjába. Nagyvárad egyszóval végiggázolt rajtunk, nem bírtuk professzionista allűrjeit, innen kezdődik a szellemek átkozottan párirozhatatlan működése.”<sup>101</sup>

A profi jelenségek azonban nem jelentették azt, hogy a két város sportvezetői olyan vad szenvedéllyel viszonyultak volna ellenfelükhöz, mint az néhány év múlva a Debrecen–Nyíregyháza relációban előfordult. A sportvezetőket ekkor még nem a profit, hanem elsősorban az foglalkoztatta, hogy miképp lehet minél nagyobb tömegeket megnyerni a futballnak, s hogyan lehet egyre magasabb nívón űzni a játékot. Ennek legkézenfekvőbb, legális módját a nagy tudású (tehát külföldi, vagy fővárosi) csapatok vidéki szereplése, vagy a közeli riválissal való gyakori összecsapások jelentették. 1914 előtt Kelet-Magyarországon a Nagyvárad és Debrecen válogatott csapatai testesítették meg a közeli, nívós rivális szerepét.<sup>102</sup> 1912. áprilisában Pásztor Bertalan nagyváradai aljegyző, a NAC főtitkára felkérte a debreceni klubok vezetőit, hogy alakítsanak városi válogatott csapatot, és rendezzenek Nagyvárad–Debrecen válogatott mérkőzést (egyébként Nagyvárad polgármestere lelkes futballbarát volt, minden hétvégén mérkőzésre járt).<sup>103</sup> Három héttel később már Debrecenben tárgyaltak a helyi és a váradi sportvezetők, ahol megegyeztek,

---

<sup>98</sup> *Kelet-magyarországi Sport* 1912. szeptember 20.

<sup>99</sup> Földessy 1926: 227.

<sup>100</sup> *Sport-Világ* 1913. október 20.

<sup>101</sup> *Kelet-magyarországi Sportbírlap* 1922. április 18.

<sup>102</sup> „Magában véve ez lényegtelennek látszó játékmérkőzés s a jelentősége nem is abban keresendő, hogy Debrecen vagy Nagyvárad legényei rúgnak-e több goalt a másik rovására, hanem magának a városok közötti versengésnek van valami rejtőző erkölcsi értéke.” (*Vidéki Sport* 1912. július 1.).

<sup>103</sup> *Vidéki Sport* 1912. 4. 29. A felhívás szövegét idézi Filep 1988: 7., és Vitos 2002: 10.



hogy a válogatott találkozókon a játékosok a városok színeit és címerét viselik mezükön.<sup>104</sup> 1912. júniusában Nagyváradon rendezték meg az első mérkőzést, amely a hazaiak 4:1-es diadalával zárult. A debrecenieket 100–150 vendégdrukker kísérte el a nagy érdeklődéssel várt, mintegy 4000 néző előtt lezajlott mérkőzésre.<sup>105</sup> A két hónap múlva rendezett visszavágón viszont a debreceniek győztek, igaz, csak 3:2-re. A váradiak azt is várták volna e mérkőzésektől, hogy elsimítja azokat az ellentéteket, melyeket a kölcsönös profivádak gerjesztettek a két város között – tudjuk, ez nem következett be, hiszen 1913-ra viszonyuk még inkább fagyossá vált.

Nincs tudomásom arról, hogy további városközi mérkőzéseket rendeztek volna, de a két város közötti fagyos viszony a kerületi autonómia 1913-as felfüggesztése után gyorsan megenyhült. Legalábbis erről számolt be a fővárosi *Sporthírlap*, amikor a DVSC csapata 1915 nyarán Nagyváradon vendégszerepelt: „A Debrecen és Nagyvárad közötti rivalizusból eredő barátság-talan hangulat hullámai teljesen elcsendesedtek. A Rhédey kerti NAC pálya közönsége nagy szimpátiával fogadta a derék vasutas csapatot, a mely viszont fair játékkal és intelligens magatartással szolgált rá az elismerésre [...]”.<sup>106</sup>



6. kép A *Sportélet* fejléce

A regionális polarizáció másik vetülete a *főváros-ellenesség*. Viszont a budapesti és a vidéki csapatok csak 1926-tól szerepeltek közös bajnokságban, ráadásul az első világháború előtt nem csak szervezeti, hanem tetemes tudáskülönbség is elválasztotta őket. Amikor például a Ferencvárosi TC és a Kassai AC részvételével először rendezték meg az országos döntőt (a legjobb vidéki, és a budapesti bajnok között), a Kassán megjelenő *Észak-kerületi Sportújság* önkritikus pikírtséggel jegyezte meg: „el lehetne talán még egy pár évvel halasztani”.<sup>107</sup> Természetesen a vidéki csapatok, az egyre kiterjedő bajnokságoknak és neves klubok vendégszerepléseinek köszönhetően egyre nívósabb futballt játszottak. 1909 nyarán először rendeztek vidéki döntőt, a MAC margitszigeti pályáján négy kerületi bajnok, a szabadkai Bácska, a Kassai AC, a győri ETO, és a Kolozsvári

<sup>104</sup> *Vidéki Sport* 1912. május 20.

<sup>105</sup> A váradai és a debreceni lapok különböző nézőszámokról írtak, a *Debrecen* szerint 3000-en, a *Vidéki Sport* szerint viszont 4-5000-en voltak. A vendégdrukkerek számát a Debrecenben megjelenő *Sportélet* 100, a *Debrecen* 150 főre becsülte (*Debrecen* 1912. június 25.; *Sportélet* 1912. június 10., *Vidéki Sport* 1912. június 24.).

<sup>106</sup> *Sporthírlap* 1915. augusztus 16.

<sup>107</sup> *Észak-kerületi Sportújság* 1911. december 4.

KASK között a felvidékiek bizonyultak a legjobbnak. A vidékiek nem gondolták, hogy bármiféle beleszólásuk lenne a szövetség ügyeibe, a szféra minden szereplője előtt természetes volt, hogy az MLSZ ügyeit Budapesten a budapestiek irányítják. A vidéki labdarúgás fejlődése azonban idővel megváltoztatta az addig magától értetődőnek tartott hatalmi viszonyokat. Először 1910 végén kolozsvári egyesületek fenyegetőztek azzal, hogy kilépnek a szövetségből és Keleti Szövetség néven új szervezetet alapítanak.<sup>108</sup> A *Sport-Világ* 1911 folyamán végig a vidékiek panaszaitól volt hangos, egyrészt, mivel a fővárosi klubok egyre több játékosukat vitték el, másrészt, mert még mindig megoldatlan volt a bírókérdés, vidéki mérkőzéseikre a fővárosból kellett – igen drágán – játékvezetőket „hozatniuk” (annak ellenére, hogy a vidékiek sokszor két-három bírót is jelöltek egy találkozóra). Megtörtént, a szövetség azért róttá meg a Pozsonyi TE-t, mert évi jelentésében azt írta, hogy az MLSZ-szel való viszonya a kölcsönös semmibevevéseken alapult, később pedig azért akart sajtópert indítani a *Nagyvárad* ellen, mert a lap szerint „az MLSZ véleményének irányítására elég, ha valaki vidékről felutazik, s jól megpezsgőzteti az illetékes funkcionáriusokat”.<sup>109</sup>

A vidéki érdekek két leghangosabb és legharagosabb szószólója a Kassai AC-t képviselő Urbán Pál és Merényi Miklós, illetve Pásztor Bertalan, a Nagyvárad AC főtitkára volt. Urbán Pál – a magyar futball történetében először – rendszeresen megkérdőjelezte a fővárosiak vezetőirányító pozícióinak jogosságát. 1912 elején kijelentette: „az eddig jelentéktelen helyen kullogó vidéki sportélet előre tört, s előkelő helyet követel az ország sporttársadalmában”.<sup>110</sup> Nem véletlen tehát, hogy az MLSZ 1912-es közgyűlésére a Kassai AC volt a Vidéki Párt fő szervezője. Az egyesület felhívása azonban leszögezte, hogy „ezen mozgalmunk nem irányul a fővárosi egyesületek ellen, csupán a vidék részére kíván nagyobb érvényesülési teret, a vidék sportéletének vezetése körül”.<sup>111</sup>

1912 februárjában, az MLSZ közgyűlésén 28 egyesület megalapította a Vidéki Pártot, elnöknek Pásztor Bertalant, előadónak Merényi Miklóst választották.<sup>112</sup> Tisztában voltak erejükkel: fővárosi társaikhoz képest ugyan lényegesen szerényebb eredményeket tudtak csak felmutatni, de ekkor már kétszer annyi vidéki tagja volt az MLSZ-nek, mint budapesti. A vidékiek tudták, hogy a fontos a labdarúgás fontos döntéseit a nagy, fővárosi klubok hozzák, de a közgyűlésen csak azok tudnak sikereket elérni, akiket a vidékiek szavazatukkal támogatnak: „Az az egy mégis bizonyos, hogy a vidék önerejére van utalva (kiemelés az eredetiben). Többséget még nem alkot, de állásfoglalá-

---

<sup>108</sup> *Sporthírlap* 1910. november 21.

<sup>109</sup> *Vidéki Sport* 1912. május 13., *Sport-Világ* 1913. november 17.

<sup>110</sup> *Észak-kerületi Sportújság* 1912. január 22.

<sup>111</sup> *Észak-kerületi Sportújság* 1912. január 29. A Vidéki Párt fontosabb követelései az alábbiak voltak: nagyobb részvétel az MLSZ tanácsában; kerületi bizottságok szervezése; kerületenként segélyalap szervezése; vidéki játékosok átigazolásiának megnevezítése; vidéki bíróküldés rendezése; vidéki propaganda mérkőzések szervezése; szegény csapatok segélyezése; vidéki mérkőzések MLSZ részesedésének kerületi segélyalapba utalása. A kerületi bizottságok felállítása volt a legfontosabb követelés, de a fővárosi egyletek ez ellen tiltakoznak legerőteljesebben. A vidéki párt e bizottságok központjának a mindenkorai vidéki bajnok székhelyét jelölték meg, feladatuk segélyalap szervezése, segélyek kiosztása, propaganda mérkőzések szervezése, a játékosok nyilvántartása lett volna. Ezzel a tervvel a vidék – kimondatlanul – kivonta volna magát az MLSZ fennhatósága alól.

<sup>112</sup> *Észak-kerületi Sportújság* 1912. február 26.

sával mindig a vidéki szavazatok döntenek.”<sup>113</sup> A közgyűlést hétfőre írták ki, a vidékiek megalapozottnak tűnő vádja szerint azért, hogy ők ne tudjanak elmenni... Jelöltjüket, Merényi Miklóst nem választották be az MLSZ tanácsába, helyette az a Kiss Menyhért lett a vidék képviselője, aki a közgyűlés előtt kilépett a Budai 33 FC-ből, számos vidéki klubot rábírta, hogy rá szavazzon, majd másnap visszalépett fővárosi együletébe. Jellemző, hogy Kiss Menyhért a közgyűlésen a vidékiek legtöbb javaslatát nem támogatta...<sup>114</sup> A vidéki szervezkedés azonban nem volt eredménytelen: a vidéki kerületek 1912 őszén valóban felálltak, s megalakult a Központi Vidéki Tanács is (amelyben azonban vidékről felkerült fővárosi sportvezetők foglaltak helyet, akik gyakran budapesti klubjuk és nem a vidékiek érdekeit vették figyelembe). Steiner Hugó, az MLSZ főtitkára egy interjúban mérsékletre intette a vidékieket: „a vidék szervezkedését nem tartom helyesnek, mert államot akarnak az államban alkotni és ajánlatos, hogy a vidéki igényeit szerényebbre szabja és több türelmességet tanúsítson, mert a fővárosi egyesületeknek is van utóvégre beleszólása a dolgokba”.<sup>115</sup>

Az elért eredményekkel nem is volt megelégedve a Vidéki Párt, főképp annak megálmodója, a főváros támadásában mértéket soha nem tartó Urbán Pál. 1912 végén a kassai futballvezér nekirontott az MLSZ-nek: „A vidéki sportélet természetes fejlődésének csak egy ellensége van [...] és ez a fővárosi sportélet. Nemcsak öntudatlanul, hanem öntudatosan is ellensége a legteljesebb mértékben. Nemcsak azért, mert a szövetségek vezetése kezében van, hanem azért is, mert minden anyagi és sportbeli erőt magához vonz s a vidéket elnyomja. Ezen természetes ellenség ellen igyekeztünk tavaly egy táborban egyesíteni a vidéket, s ez csak részben sikerült. Most azonban ütött az utolsó óra! Ha a vidék most se fog szervezkedni, akkor egy félszázadra adja oda magát a rabszolgaságba a főváros béklyóba szorító hatalma alá.”<sup>116</sup>

A vidéki szervezkedés, a labdarúgás főváros-ellenessége azonban csak csekély mértékben érintette a debrecenieket. Ugyan a helyi sportlapban részletesen beszámoltak a vidéki szervezkedéséről, de abban ténylegesen csak egyetlen debreceni sportember vett részt: Radó Dezsőt, a DTE ügyvezető elnökét bízták meg a Vidéki Párt alapszabályainak kidolgozásával. A debreceniek ekkor inkább a maguk sikertelenségével voltak elfoglalva, tudták hogy a szomszédos Nagyváradnak erősebb a labdarúgása, ráadásul az évtizeden át vezető szerepet betöltő DTE-nek városi riválisai akadtak, s a klub pozíciói is gyengültek. A Vidéki Párt végül „nyomtalanul eltűnt”, viszont sikeresen elültették a főváros-ellenesség magvait.

---

<sup>113</sup> *Észak-kerületi Sportújság* 1912. február 19-én. A vidék már megtapasztalhatta erejét. Az 1911-es MLSZ közgyűlésen először fordult elő, hogy pártok versengtek a szövetségi hatalomért. A MAC és a BTC által létrehozott Jogpárt legyőzte az elvileg sokkal esélyesebb, kilenc élvonalbeli és hat másodosztályú klubot tömörítő Reformpártot. A kétfős, súlytalanak tetsző koalíció úgy tudott győzni, hogy maga mellé állította a vidéki klubokat (az 1911-es tanácsválasztásról: *Sporthírlap* 1911. február 27., *Sport-Világ* 1911. március 18., 25., április 15.).

<sup>114</sup> *Vidéki Sport* 1912. április 8.

<sup>115</sup> *Vidéki Sport* 1912. május 28.

<sup>116</sup> *Észak-kerületi Sportújság* 1912. október 28.

## FUTBALLERŐSZAK 1919 ELŐTT

Magyarországon a futballerőszak majd egy évtizeden át a játékosok közötti erőszakos cselekményeket jelentette. Amikor a labdarúgás megjelent Budapesten, az ellenzők egyik legfőbb érve a játék durvasága volt: az első évek technikailag képzetlen futballistái gyakran mértek „halálos rúgásokat a labda mellé”, amivel akaratlanul is a futball rossz hírét keltették. Nem is csoda, hogy 1900-ban a székesfővárosi közgyűlésen Del Medico Ágoston – sikertelenül – azt indítványozta, hogy az összes iskolában tiltsák be az „életveszélyes játékot”.<sup>117</sup> A városatyá rossz érzései nem voltak alaptalanok: 1902-ben egy bajnoki mérkőzésen a kapus összefutott ellenfelével, a csatár másnap behalt sérülésébe.<sup>118</sup> Miközben a játékosok hol a labdát, hol egymást rugdosták, a nézőterek világa egyre nagyobb tömegeket vonzott, a páholyok drága belépőt váltó, előkelő nézői mellett az olcsó állóhelyeken megjelentek a mai drukkerek elődei. Nem énekeltek ugyan gyalázkodó dalokat, de a agresszivitásra serkentő bekiabálásaik sértették az ekkor még javarészt „úri” közönség ízlését. A *Sport-Világ* egyik 1902-es (!) cikke szerint a futball közönsége komoly veszélyt jelent majd a mérkőzések tisztaságára: „Midőn megjósolom, hogy a budapesti footballpályák nemsokára véres csaták színhelyei lesznek, azt hiszem, nem tévedek. De ne gondolják, hogy a játékosok között, ments Isten! Az igen tisztelt publikum fog csatázni, igen, ő az »ezerszemű«, »ezernyelvű« Caesar!”<sup>119</sup>

Néhány évnek kellett csak eltelnie, hogy a jóslat beigazolódjon. A közönség egyre gyakrabban avatkozott be a játékba, a nézők sokszor a pályára rohantak, megfenyegették a bírót, vagy a játékosokat. Csupán egyetlen példát említenék, a Fővárosi TC – BTC mérkőzésről: „A közönség, amikor a bírót – véleménye szerint – igaztalanul ítélte meg egy gólt a Fővárosi TC ellen, a pályára rontott s a bírót inzultálta. A Fővárosi TC egyik tagja, aki most katonai szolgálatának tesz eleget, bajonettjét előrántva a bírót leszúrással fenyegette, a másik őrült rajongó pedig revolvere után nyúlt, hogy lelője a bírót, ha a gólt megítéli.”<sup>120</sup> Az 1910-es évek előtt Debrecenben, miként a vidéki mérkőzéseken mindenhol, ezek a jelenségek ismeretlenek voltak. Az ok kézenfekvő: még a nagyobb településeken is legfeljebb egy-két csapat űzte a játékot, idegenbeli mérkőzések nem voltak, de bajnokságot sem rendeztek.

1910-től természetesen a vidéki futballerőszak szintje is számottevően emelkedett. Visszont a vidéki városokban változatlanul csupán néhány klub működött, így köztük csak elvétve fordultak elő erőszakos esetek. Budapesten a legtöbb esetben olyan mérkőzéseken robbantak ki botrányok, ahol – eltérő társadalmi beágyazottságuk miatt – eleve éles határok választották el a klubokat. Láthattuk, hogy Kelet-Magyarországon – de nyugodtan általánosíthatunk: vidéken – a futballmezőt a regionális polarizáció strukturálta legmarkánsabban. S ha megnézzük az 1910 és

---

<sup>117</sup> Földessy 1926: 115.

<sup>118</sup> *Sport-Világ* 1903. január 25.

<sup>119</sup> *Sport-Világ* 1902. november 2.

<sup>120</sup> *Nemzeti Sport* 1908. május 2.

1914 közötti botránykrónikát, azt is láthatjuk, hogy a vidéki rendbontások többsége szomszédos települések csapatai mérkőzésein robbant ki.

Csupán néhány esetet emelek ki a vidéki rendezések közül. 1912-ben Miskolci VSC–Losonci AC találkozón a nézők – élükön a rendezőkkel – a pályára tódultak, és megakadályozták, hogy a mérkőzés folytatódjon, a bíró csak a jelenlévő katonák kíséretében tudta elhagyni pályát. Szolnokon a MÁV SE drukkerai a Kecskeméti AC, a Ceglédi SE és a Vecsési SE játékosait kövekkel dobálták meg, négy vecsési játékos komolyabban megsérült.<sup>121</sup> Az erőszak a Dunántúlt sem hagyta érintetlenül: „A fővárosi bírók nem szeretnek Szombathelyre utazni, mert az ottani publikum annyira sovíniszta, hogy ebbeli buzgalmukban a nem az ő szájuk íze szerint ítélező bírót inzultálják is.”<sup>122</sup> A vasi megyeszékhelyen történt, hogy a Szombathelyi AK–Tatabányai SC mérkőzés után csak egy detektív felügyelete mellett hagyhatta el a bíró a pályát.<sup>123</sup>

Debrecen – ekkor még – nem az erőszakos eseteiről volt híres. A helyi csapatok egymás elleni mérkőzésein nem voltak incidensek, jellemző, hogy az egyik helyi debreceni már azért is megfedte az egyetlen mérkőzésre összeállt „munkásválogatott” drukkerait, hogy „kifakadásaival terrorizálta a bírót”.<sup>124</sup> Éles rivalizálás nem volt a debreceni klubok között, így érthető, hogy a mérkőzéseiket sem kísérték botrányok. Kézenfekvő lett volna viszont, hogy a legnagyobb riválisok, a nagyváradi klubok elleni mérkőzéseken incidensek törjenek ki, már csak azért is, mert előfordult, hogy a kis távolság miatt a csapatokat drukkerok is elkísérték. Nem utalnak viszont egyértelmű források arra, hogy e találkozókra rendbontások történtek volna. A debreceni sportlap szerint a két rivális mérkőzésein tapasztalhatóak ellenszenvre utaló hangok, természetesen ezeket a kísérőjelenségeket az újságíró a nagyváradiaknak tulajdonította: eszerint egy NAC–DTE mérkőzésen „a nagyváradi közönség sorából egy ártatlan faultért már felhangzott a Hortobágyi csirkefogó, sőt gazember kifejezés”.<sup>125</sup> Érdekes viszont, hogy a *Nagyvárad* című lap 1942-ben (!) arról tett említést, hogy még az első világháború előtt egy alkalommal a NAC győzött Debrecenben, s utána „nagy bajuszú cívisek bújtak meg a Nagyerdő sűrűjében és közáporral vettek érzékeny búcsút a váradi futballistáktól”.<sup>126</sup> Csupán egyetlen esetben fordult elő, hogy fővárosi (pontosabban kispesti) csapat elleni mérkőzés kapcsán törjön ki botrány. Bár ez is meglepő, tudván, hogy csak néhány alkalommal szerepelt budapesti klub Debrecenben, ráadásul kivétel nélkül barátságos mérkőzésen. 1911-ben a DTE–Kispesti AC találkozó után a kispestiek az *Est*-nek úgy nyilatkoztak, hogy „a mérkőzés alatt meg akarták őket verni s csak a rendőrség közbelépése mentette meg őket az ütlegetől”. A DTE – szintén az *Est*-ben – igyekezett cáfolni a vádat. A debreceniek szerint

---

<sup>121</sup> *Észak-kerületi Sportújság* 1912. október 7., *Tribün* 1912. október 7., *Sport hírlap* 1912. október 14.

<sup>122</sup> *Sport–Világ* 1913. október 13.

<sup>123</sup> *Sport hírlap* 1914. június 8. A cikk szerint „a Szombathelyi AK-nak ugyan lármás, sőt a bírókkal szemben brutális közönsége van, de csak akkor, ha nem győz a csapatuk”.

<sup>124</sup> *Sportélet* 1912. augusztus 26. A mérkőzésen a munkásválogatott (mely a DVSC, a DMTE és a DNYSC játékosából verbuválódott) legyőzte a DTE-t.

<sup>125</sup> *Sportélet* 1912. augusztus 26.

<sup>126</sup> *Debrecen* 1942. július 15.

a kispestiek (akiket a közönség a mérkőzés előtt „harsányan üdvözölt”) nagyon durvák voltak, és a találkozó után is sportszerűtlenül viselkedtek. „A mérkőzés után egy kispesti játékos – miért, miért nem – teljes erővel a hölgyközönség közé, a tribünre vágta a labdát, egy másik pedig a pálya szélén álló, ifjúsági tagot durván és kíméletlenül felvágott. Ezeket az urakat le is akarta tartóztatni a rendőrség, csak a Tornaegylet vezetőinek közbelépésére állott el ettől.”<sup>127</sup>

Lényegesen durvább incidensek történtek Miskolcon. 1911 őszén a Miskolci SE–Debreceni TE bajnoki labdarúgó mérkőzés után tört ki botrány: „Hogy a matchról teljesen referáljunk, meg kell emlékeznünk a publikumnak azon heves sovinizmusáról, amely eleinte barátság-talan viselkedésben, majd a mérkőzés végén oly kellemetlen incidensben nyilvánult, amely a debreczenieket revolverek mutogatására kényszerítette, mert csak így voltak képesek a felbőszült tömeget maguktól távol tartani”.<sup>128</sup> Az eset után éles polémia indult a sajtóban, mivel a *Miskolci Sport Futár* a debreceni lap állításait cáfolta.<sup>129</sup> Egy év múlva újra botrány tört ki Miskolcon. Akkor a miskolci munkások klubjának, az MMTE vendége volt a DTE. A bajnoki mérkőzés félbeszakadt, miután „az életveszélyes játék folytán kénytelen volt a DTE csapata a második félidőben a pályáról levonulni”.<sup>130</sup>

---

<sup>127</sup> *Debreceni Független Újság* 1911. július 23.

<sup>128</sup> *Sport Hírek* 1911. október 23.

<sup>129</sup> *Sport Hírek* 1911. november 27.

<sup>130</sup> *Sportélet* 1912. június 23.

### III. A BÉKÉTLENSÉG KORA (1919–1926)

#### A MAGYAR LABDARÚGÁS FŐBB JELLEGZETESSÉGEI 1919 ÉS 1926 KÖZÖTT

Ha röviden kellene jellemezni az első világháborút követő hét év labdarúgását, akkor öt tényezőt kell kiemelni. Egyrészt a magyar futball nívója immár egyértelműen világszínvonalú volt, 1919 után az MTK – bár pontosan, objektíven nem tudjuk a klubok eredményességét mérni – Európa egyik legjobb klubcsapatává vált. Másrészt: a nehéz megélhetési viszonyok miatt 1919-től, néhány év alatt több száz futballista hagyta el az országot. Harmadrészt: a tízes évek eleje óta terjedő amatőr-ség végképp megfertőzte a sportágot, a játékosok pénzelése, a mérkőzések adása-vétele, a titkos fogadások mindennaposakká váltak. Negyedrészt: az amatőr-séggel, illetve a háborút követő zavaros politikai viszonyokkal összefüggésben a magyar labdarúgópályákat a durva játékosok, és a magukról gyakran megfélelkező nézők sokszor valóságos csataterekké alakították. Végül: a labdarúgás a vidéki nagyvárosokban is nagy népszerűsége tette, s ugyan e csapatok csak vidéki bajnokságokban indulhattak, néhány barátságos mérkőzésből kiderült, hogy egy-egy klub az országos (budapesti) első osztály középmezőnyének szintjén állt. Az öt tényezőtől azonban elsősorban azt kell kiemelni, hogy – amint erre a fejezet címe is utal – az első világháború utáni labdarúgás legfőbb jellemzői az állandó és igen heves konfliktusok voltak.

Az osztrák labdarúgás kimagasló egyénisége, a profizmus megteremtésében vezérszerepet vállaló szövetségi kapitány, Hugo Meisl testvére, a futball-szakíró Willy Meisl egy 1922-ben megjelent cikkében azt állította, hogy a kontinensen három nagy csapat van: a Barcelona, a Sparta Praha és a budapesti MTK. Meisl hozzátette: „Az MTK egész Európát előzönlötte a legjobb játékosokkal és sokat, nagyon sokat tett nemcsak nemzetének, hanem a kontinens futballcsapatának (helyesen: futballsportjának – Sz. P.) érdekében is.”<sup>1</sup> Meisl nem túlzott: az MTK 1919 és 1922 között, négy év alatt 71 nemzetközi mérkőzést játszott, ebből 51-et megnyert, 11-et elveszített, 222 gólt rúgott és csak 86-ot kapott. Ráadásul e találkozók túlnyomó többségét a budapesti csapat idegenben, vendégként játszotta, s a legyőzöttek között találkozhatunk a Bayern München, vagy a Real Madrid nevével is. Eredményességben nem sokkal maradt el az MTK mögött a Ferencváros, és az egyre erősödő Újpest sem. A háborút követő négy év alatt például az FTC 59 nemzetközi mérkőzéséből 39-et, az UTE 50 találkozójából 35-öt nyert meg.<sup>2</sup>

Az 1913 és 1925 között minden alkalommal bajnokságot nyerő MTK (s vele a magyar labdarúgás) azzal tudott a világ élvonalába kerülni, hogy az 1913 és 1921 között a Hungária körúton edzősködő Jimmy Hogan új játéktípust teremtett meg a csapatnál, egy olyan új iskolát ho-

---

<sup>1</sup> *Sport hírlap* 1922. november 2.

<sup>2</sup> Az MTK nemzetközi mérkőzéseinek jegyzéke: Vedres 1963: 205–216., FTC: Nagy 1974: 7–22. Az Újpest nemzetközi eredményeinek közléséért Laszip Gábornak tartozom köszönettel.

zott létre, mely a szintén igen nívós osztrák és cseh csapatok, és persze a többi magyar klub számára is követendő példát jelentett. A századelőn a BTC, majd az 1913-ig legeredményesebben szereplő FTC is az angolok által preferált erőfutballt (kick and rush) játszotta. A támadásra összpontosítottak, aminek központi figurája, a szélsőcsatár nem kicselezte a védőt, hanem hosszan elrúgta mellette a labdát, majd lefutotta ellenfelét, és a kapu elé passzolt. A ferencvárosiak legnagyobb ellenfele, az MTK labdarúgói azt tették, amit évtizedekkel korábban a skótok az angolokkal szemben: az erőteljes, rendkívül kemény játékosok elől igyekeztek „eldugni” a labdát. Ahogy a rövidpasszos játékot előnyben részesítő labdarúgók egyre biztosabban bántak a labdával, úgy nőtt annak esélye, hogy a rájuk rontó ellenfelüket kipasszolgassák. Ennek az úgynevezett skót stílusnak a lényege tehát nem az erő, hanem a labdarúgók összjátéka volt. A század első három évtizedében a csapatok – játékstílusuktól függetlenül! – gúlarendszerben (két hátvéd, három középpályás, öt csatár) játszottak, a skót stílus taktikai repertoárjában pedig a hátvédek területet védtek (két hátvéd vigyázott öt csatárra), a támadók pedig – elkerülendő lesre futásukat – *sok passzal és csellel* igyekeztek átjutni ellenfelük védelmére. Nem voltak hosszú átadások, vagy beívelések szélről: a támadás vonalban futott, a szélsőcsatár inkább az összekötőnek passzolt, az pedig a centernek, aki nem fejtelt, és nem is „bombázott” kapura, csupán bepasszolta a hálóba a labdát.

Az MTK-nál ezt a rövidpasszos játékot kezdetben Pozsonyi Imre, majd angol edzők honosították meg. 1911-től Robertsonnak, majd Holmesnak, 1915-től pedig Hogannak köszönhetően az MTK nem pusztán megtanulta, de tovább is fejlesztette az eredetileg skót futball taktikai és technikai sajátosságait. A skót stílusra épülő közép-európai iskola nem csupán a rövid, lapos passzokra épült, és nem is alkalmazta mereven a gúlarendszer 2–3–5-ös felállítását, hanem sok improvizálással, cselezgetésekkel, finom technikai megoldásokkal szőtték támadásaikat. A magyar futballisták igen eredményesen játszottak e stílusban: a nemzeti válogatott 1919 és 1926 között, a 26 Budapesten rendezett mérkőzéséből 15-öt megnyert és csak hatszor szenvedett vereséget (ebből négyszer Ausztriával szemben maradtak alul).

A magyarok azonban nem a válogatott teljesítményének köszönhették, hogy a korabeli szakemberek, európai futballnagyhatalomként tekintettek az országra. A magyar klubok 1919 előtt számos külföldi ellenfelet fogadtak, részben a magas nézőszámából eredő nagy bevételek miatt, részben azért, hogy közvetlen tapasztalatokat szerezve, mintegy játszva tanuljanak ellenfeleiktől. A tanulók azonban hamar tanítókká váltak, az élvonalban szereplő magyar klubok évente néha 10–15 mérkőzést is játszottak külföldön. Ám az elszegényedő országban világszínvonalon teljesítő labdarúgók gyakran nem tértek haza túrázó csapatukkal, sőt, idővel külföldi játékosügynökök is feltűntek Budapesten, hogy labdarúgókat csábítsanak Ausztriába, Csehszlovákiába, Olaszországba, Németországba, később Franciaországba és Svájcba. 1919 és 1926 között több száz magyar labdarúgó távozott külföldre, így például az 1924/25-ös osztrák bajnokság rangadó-



ján, a későbbi bajnok Hakoah Wien, és a bronzérmes First Vienna találkozásán elvileg akár kilenc (!) budapesti futballista is pályára léphetett.<sup>3</sup>

Az első világháború után az itthon maradó, élvonalban szereplő labdarúgók sem játszottak ingyen. Nem véletlen, hogy a két legerősebb klub, az MTK és az FTC meghatározó játékosai nem vándoroltak külföldre, hiszen klubjaik biztos megélhetést nyújtottak számukra. De az egész első osztályban szinte természetes volt, hogy az intézők és a klubmecénások pénzelik a játékosokat. Az államotárság elterjedése a futball népszerűségének, és az ország gazdasági állapotának volt köszönhető. A két nagy labdarúgópálya nézők tízezreit vonzotta, sőt, 1922-ben átadták a harmadik nagy stadiont, az Újpest Megyeri úti sportlétesítményét is. A háborút követő spontán, majd tudatosan gerjesztett infláció pedig kedvezett azoknak a mecénásoknak, akik vagy csak kedvtelésből, esetleg hasznot remélve pénzeltek csapatokat, játékosokat.<sup>4</sup> A labdarúgó szövetség szabályai azonban szigorúan tiltották, hogy a labdarúgókat anyagi juttatásokban részesítsék, így a titkos államotör rendszer melegágya volt a visszaéléseknek. Mindennaposak voltak a csábítások (vagyis sok futballista anyagi előnyökért váltott egyesületet), a klubhelyiségekben, kávéházakban rendszeresen, s nagy tételekben kötöttek titkos fogadásokat a mérkőzések végeredményeire, de bundaügyek is terhelték az államotárság számláját.<sup>5</sup> A labdarúgó szövetség képtelen volt meggátolni a jelenségeket, hiszen abban minden jelentősebb szereplő érintett volt (vagyis ha egy csapatot megbüntettek volna, akkor a többi klub is megbukik, és az egész magyar labdarúgás összeomlik). Ráadásul nem is voltak érdekelték a vezetők a „tisztogatásban”, hiszen az amatőrség hívei egyértelműen kisebbségében voltak a közgyűléseken, s így a szövetség tanácsában is. 1919-től ugyanis az MTK és az FTC kiegyezésének köszönhetően megalakult a Szövetségi Párt, amely 1926-ig minden szövetségi tanácstag-választást megnyert. S ugyan a két klub amatőrségről vallott felfogásában voltak különbségek (az MTK sokkal nyíltabban állt ki a profizmus mellett, bár a klub vezetésében is voltak e tekintetben ellentétek), a teljes amatőrség mellett hitet tévő egyesületeknek 1919-től esélyük sem volt arra, hogy a profi tünetek ellen tevőlegesen is fellépjenek. Egy MLSZ tanácstag szavaival: „az MTK–FTC csapat egy korcsmában összeül, onnan diktál és terrort használ”.<sup>6</sup>

---

<sup>3</sup> A Hakoah játékosa volt Eisenhoffer, Fábián, Guttmann, Nemes és Schwarz, a First Viennában szerepelt Konrád I., Konrád II., Maszlonka II., és Müller.

<sup>4</sup> Csak feltevéseink lehetnek, hogy kik voltak azok a mecénások, akik bekapcsolódtak a gyorsan növekvő futballgazdaságba. Vélhetően legtöbb esetben iparosok, kereskedők, esetleg tőzsdebizománnyosok voltak, olyanok, akik ki tudták használni az 1921 és 1924 közötti magas infláció előnyeit.

A kormány gazdaságpolitikájának egyik fontos eleme volt, hogy a beruházók az államtól valorizálatlan – névértéken visszafizetendő – hitelek kaptak. Az jelentős papírpénz-kibocsátás pedig gyors áremelkedést eredményezett, amely lényegesen meghaladta a bérek emelkedését (1914 és 1924 között az áremelkedés 8000-szeres, a béremelkedés 3500-szoros volt). 1923 elejétől a gazdaságpolitika célja immár az infláció visszaszorítása volt, a stabilizációhoz a kormány külföldi hitelekért kért (Romsics 1982: 176–180). 1924 őszére helyreállt az államháztartás stabilitása, s a sportlapokban ettől kezdve egyre gyakrabban jelentek meg olyan hírek, hogy a futballból eltűnnek a mecénások, mert „vége a konjunktúrának”. Ezzel összefüggésben értelmezhető, hogy míg 1919-től évente „csak” 10–20 első- vagy másodosztályú labdarúgó távozott külföldre, számuk az 1923/24-es bajnokságban 38-ra, az 1924/25-ös bajnokságban pedig 53-ra emelkedett (Dénes–Peterdi–Rochy–Selmeci 1999 alapján saját számítások).

<sup>5</sup> „A közönség ma már nemcsak érzelmileg, hanem anyagilag is érdekelve van a meccseken. Se szeri, se száma a fogadásoknak.” – írta a *Nemzeti Sport* 1923. december 15-én.

<sup>6</sup> *Sportlap* 1921. augusztus 3.

Az államátorség egyik következménye volt az is, hogy a pályák korábban sem kimondottan csendes élete még inkább felkavarodott. Az anyagilag érdekelt játékosok sokszor játszottak durván, a labdarúgó szövetség kilátástalannak tűnő harcot folytatott, hogy a labdarúgókat visszaterelje a sportszerűség mezejére. 1920-ban például csak Budapesten több mint félezer labdarúgót tiltottak el a játéktól legalább egy hónapra, mintegy felét durva játék, 15–15 százalékukat pedig tettelegesség, vagy a bíró megsértése és engedetlenség miatt.<sup>7</sup> Lényegesen nagyobb gondot jelentett a nézők féken tartása. Az általuk elkövetett erőszakos cselekmények egy része szintén összefüggött az államátorséggel, előfordult például, hogy a nagy tételekben fogadó nézők az elúszni látszó nyemény hatására verekedtek össze a játékosokkal, vagy egymással. Az esetek túlnyomó részében azonban az „igazságát kereső” közönség lépett fel támadólag az ellenfél futballistái, vagy a bíró ellen. A támadások oly gyakoriakká váltak, hogy az 1920-as évek elején a magyar drukkerok – „a futball fékezhetetlen Rózsa Sándorai”, a „puszták megfékezhetetlen fiai” – már Európa-szerte ismertek voltak, hiszen több nyugati lap is foglalkozott a napirenden lévő rendbontásokkal.<sup>8</sup> A legelterjedtebb támadó eszköz a kő, a fokos és a bot volt, de a botránykrónikákban találkozhatunk esernyővel, késsel, bajonettel, bokszerrel és revolverrel is. 1921 decemberében a budapesti rendőrség nem engedélyezte nyilvános futballmérkőzések rendezését a fővárosban, az egy hónapig tartó futballtilalom, majd a fokozott rendőri jelenlét, s a pályák és környékük „szabályozott terekké” alakításának köszönhetően a húszas évek közepére sikerült visszaszorítani az erőszakot.

Végül: a húszas évek első felének egyik jelentős fejleménye volt, hogy néhány vidéki nagyváros futballcsapata a helyi elit, vagy nagyobb gyárak jelentős szimbolikus és anyagi invesztícióinak köszönhetően gyors fejlődésen ment keresztül. A Szegedi AK és a Szombathelyi AK volt a két leglátványosabban javuló játékot produkáló egyet, de a Diósgyőri VTK, vagy a Debreceni VSC is immár egyenrangú ellenfele volt a legtöbb budapesti klubnak. Ekkor ugyan még csak kerületi bajnokságokban indultak, de egyre több lehetősége volt a csapatoknak, hogy más klubokkal is összemérjék erejüket. A kerületi bajnokok a húszas évek elejétől kuparendszerű küzdelemben döntötték el, hogy melyikük a legerősebb vidéki csapat, a győztes a fővárosi bajnokkal is megmérkőzhetett.<sup>9</sup> De jó lehetőséget nyújtott az erősebb ellenfelekkel való találkozásra a Szövetségi Serleg és a Corinthian Kupa<sup>10</sup> (utóbbi döntőjébe 1925-ben először került két vidéki klub, a Szegedi AK és a Debreceni VSC), néhány vidéki klub pedig külföldi túrára is indult. Csupán két példa: a Szombathelyi AK 1923 végén kéthónapos spanyol–portugál túrán vett részt (tíz spanyolországi

---

<sup>7</sup> *Sportlap* 1921. március 5.

<sup>8</sup> *Sportlap* 1921. december 12., *Sport hírlap* 1921. október 17. Például a *Petit Parisien* és a *Nieuwe Rotterdamsche Courant* írt cikket a magyarországi pályákon uralkodó áldatlan viszonyokról.

<sup>9</sup> Az első alkalommal kiírt országos döntőn, 1911-ben az FTC 11:0-ra kiütötte Kassai AC csapatát. 1923 nyarán, a Győrben rendezett, háború utáni első országos döntőn, 10.000 néző előtt az MTK már csak 2:0-ra diadalmaskodott a Szombathelyi AK felett.

<sup>10</sup> A századelőn londoni Corinthian FC budapesti vendégszereplése emlékére egy kupát adományozott a MAC-nak, amely azt az MLSZ-nek adta. A szövetség először az 1907/08-as idényben írta ki a Corinthian kupát, melyért csak amatőr egyesületek versenghettek, így a kupa értéke a profizmus 1926-os bevezetésével devalválódott. A Szövetségi Serleget 1921-ben írta ki először az MLSZ Vidéki Tanácsa, ennek jelentőségéről a későbbiekben bővebben lesz szó.

mérkőzéséből hetet meg is nyert), 1924 nyarán pedig a Debreceni VSC Bécsben és Pozsonyban vendégeskedett. Fejlődésük titka egyrészt az volt, hogy egyre gyakrabban mérkőztek meg erős ellenfelekkel, másrészt az államotársaság vidéken is megjelent, néhány kiváló – elsősorban fiatal – fővárosi labdarúgó a jobb megélhetés reményében vidéki klubokhoz távozott.

## **DEBRECEN SPORTEGYESÜLETEI 1919 ÉS 1926 KÖZÖTT**

1919 után – részint a politikai változásokkal, részint a „sporttársadalom” további differenciálódásával összefüggésben – újabb egyesületek alakultak, ám a meglévők is jelentősebb változásokon mentek át. Csupán 1919 augusztusában három klubot alapítottak a városban: a fekete-fehér Debreceni Egyetemi Atlétikai Clubot (DEAC), a zöld-fehér Debreceni MÁV Testgyakorlók Körét (DMTK), és a kék-fehér Makkabea Sport Egyesületet. A sort 1920 nyarán a piros-fehér Magyar Országos Véderő Egylet Debreceni Sport Egyesülete (MOVE DSE) zárta.

Ekkoriban már három nagyobb grund is volt a városban. Az Attila téri görög katolikus templom és honvéd laktanya közötti katona-réten, a vasutas pálya közelében főként a későbbi DVSC-játékosok játszottak, például Vincze, Molnár, Hübner, és Pálinkás. A fémipari iskola (ma Mechwart szakközépiskola) mellett a Villanygyár kohóinak salakján, a zsidó-negyed nyugati végében kergették a rongylabdát a későbbi DKASE játékosok, mint Bör, Magyar, Fried, és Frenkel. A Nagyerdőben, a DTE pályájához közel, a mai Csónakázó tó helyén a fás-agyagos-füves téren volt a harmadik grund, itt játszott például a DTE-s Fejér, vagy a DKASE labdarúgója, Baik.<sup>11</sup>

### ***Debreceni Torna Egylet***

A DTE mintegy évtizedes vezető helyét már az első világháború előtt megingatták az új egyesületek, élükön a DKASE-vel. A helyi, elsősorban közigazgatási-politikai elit által támogatott klub 1919 előtt még ért el sikereket (a Pestről és külföldről elcsábított játékosoknak is köszönhetően), de a kereskedők sportegylete, a DKASE az utolsó „békebeli” bajnokságban már megelőzte a DTE-t. Az első világháború alatt az egyesületekben szünetelt a klubélet, közgyűléseket sehol sem tartottak, és általában sporttevékenységet sem fejtettek ki (bár a DVSC-ben futballoztak, a DTE-ben – legalábbis 1918-ban biztosan – változatlanul működött az atlétikai szakosztály<sup>12</sup>). A háború, és a közel egy évig tartó román megszállás után 1920 tavaszán csonka (félidényes) kerületi labdarúgó-bajnokságot rendeztek (vagyis minden csapat csak egyszer, és nem kétszer – mint a teljes bajnokságokban – mérkőzött ellenfeleivel). Ezt a bajnokságot a DTE még megnyerte, a klubnak azonban ez volt az utolsó bajnoki címe. A labdarúgó szakosztály 1934-es megszűnéséig még né-

---

<sup>11</sup> A debreceni grundokról: *Sport hírlap* 1944. július 12.

<sup>12</sup> *Egyetértés* 1919. június 8.

hány alkalommal felértek a dobogóra, de az egyesületben egyre inkább a tornát, a birkózást és az atlétikát preferálták.

A DTE társadalmi beágyazottsága is megváltozott az 1914 előtti állapotokhoz képest, bár elsősorban az együletet körülvevő társadalmi tér átalakulásáról beszélhetünk, ami a klub által hordozott társadalmi jelentéstartalmak változását is magával vonta. Az 1919 és 1926 közötti időszakból összesen öt vezetőségi névsort ismerünk, s ezekből látható, hogy a DTE vezetőségeiben továbbra is igen magas volt a helyi közigazgatási elit részvétele. Például az elnökök, díszelnökök között többször találkozunk Csóka Sámuel, Magoss György vagy Vásáry István nevével. Csóka, mint városi tanácsnok 1908-ban lett először a DTE alelnöke, később főjegyzőként és polgármester-helyettesként gyakran vállalt valamilyen vezető szerepet. Az 1858-ban, a Szatmár megyei Egri-ben született Magoss György 1890-ben lett árvaszéki ügyész, s már 1897-ben tagja volt a DTE választmányának. 1903-tól főügyész, 1923 és 1928 között a város polgármestere volt. Ilyen minőségében tagja volt a Felsőháznak, örökös tagja a törvényhatósági bizottságnak, illetve tanácsbírája a református egyháznak. 1929 elején a polgármesteri székben korábbi helyettese, Vásáry István követte, aki már az 1920-as évek elején rendszeresen részt vett a DTE vezetésében.



7. kép Vásáry István és Magoss György<sup>13</sup>

Csupán e néhány kiragadott példából is látható, hogy a város vezetése továbbra is „jelen volt” az egyesületben. Ennek leglátványosabb példáját jelentette a DTE sportterének felújítása. 1921. júniusában keserű hangú cikk jelent meg az *Egyetértés*-ben, miszerint a DTE anyagi okok miatt nem tudja rendbe hozni gyomverte pályáját. Két hónap múlva már arról adott hírt a lap, hogy sokan siettek a klub támogatására, „különösképpen Debrecen szabad királyi városa, amely jelentős adománnyal járult hozzá most is, hogy a DTE mielőbb talpra állhasson s izmos erejét újra a sport szolgálatába állíthassa”.<sup>14</sup> (A DVSC ugyanakkor hiába kért a várostól téglát öltözők építésé-

<sup>13</sup> Farkas 1935, Kemény 1938.

<sup>14</sup> *Egyetértés* 1921. június 1., július 31.

re, és az egyetemi sportklub is csak a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium támogatására számíthatott.) Az újjáépített pálya megnyitóján egyébként – ahol a DTE labdarúgó-csapatát 2:0-ra győzte le az FTC – részt vett Miskolczy főispán és Csóka alpolgármester is.<sup>15</sup>

Láthattuk, hogy a DTE-ben való részvétel már a századfordulón a zsidó asszimiláció egyik megjelenési formája volt. Az egyet az asszimiláció jelképévé, a református és a zsidó elit összetartozásának, érdekszövetségének egyik szimbólumává vált. 1919 után, ahogy a politikai erőterben megnőtt a radikális jobboldaliak súlya, úgy vált egyre számottevőbbé a zsidóság részvétele a DTE-ben. A román megszállás után, az elszabaduló antiszemitizmus korában a klub változatlanul jelkép volt, hiszen az továbbra is a református, konzervatív-liberális elit és a zsidóság közös érdekeit szimbolizálta. A forrásokból úgy tűnik azonban, hogy a református gyökerű elitnél a zsidóság lényegesen jobban vonzódott a klubhoz. Az ekkor már „ősi”-nek számító sportegyesület vezetésében való részvétel azt jelezte, hogy a gazdasági elit zsidó származású tagjai nyíltan vállalják az asszimilációt, illetve a „magyar szabadság őrvárosa” iránti hűségüket. Azonban *vélhetően* a futball professzionizációja, és a pályákon gyakorta lezajló erőszakos összecsapások a református közigazgatási elit tagjait elriasztotta a sportágtól. Részt vettek a DTE vezetésében, finanszírozták a pálya felújítását, de – források hiányában ellenőrizhetetlen hipotézisem szerint – nem voltak hajlandók lépést tartani a többi klubbal, hogy támogassák az egyre nagyobb инвестиciókat kívánó professzionizálódó futballt. Az első világháborút megelőzően, a tiszta amatőrség korában, már az is nagy segítséget jelenthetett egy sportegyesületnek, ha viszonylag jelentős számú, tagdíjfizető tagságot tudott toborozni. 1919 után, a futballmecénások korában a tagsági díjak már csekély bevételt jelentettek, és arra nem számíthatott a klub, hogy a DTE-t tradicionálisan támogató városi tisztviselők között bárki is lesz, aki magánvagyonából jelentősebb összegekkel finanszírozná a labdarúgást. Ezzel magyarázható, hogy a klub egyre inkább az atlétikai, torna és birkózó szakosztályokat részesítette előnyben, s hogy a labdarúgók fokozatosan romló teljesítményt nyújtottak a kerületi bajnokságokban. Jellemző például, hogy Ady Lajos (Ady Endre testvére) tankerületi királyi főigazgató egyik 1924-es rendeletében korlátozta az állami iskolákban tanulók futballozási lehetőségeit. Indoklása szerint a labdarúgás „nevelői értéke csekély, ha ugyan nem negatív természetű”.<sup>16</sup> Rendelete kiadásakor Ady harmadmagával a DTE egyik elnöke volt...

Az asszimiláns zsidóságban vélhetően nem éltek ennyire erő ellenérzések. Bár a vezetőségek minden egyes tagjáról nem állnak adatok rendelkezésünkre, így azok pontos felekezeti megoszlását sem ismerjük, annyi látható, hogy a zsidóság részvétele megnőtt a DTE vezetésében. Országos tendenciáról van szó, több, a századforduló előtt alakult tornaegyletre 1919 után „zsidó egyletként” tekintettek (ilyen volt például az Egri TE és a Székesfehérvári TC<sup>17</sup>). A régi, polgári

---

<sup>15</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1921. augusztus 1., *Debreceni Független Újság* 1921. augusztus 2.

<sup>16</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1924. szeptember 22.

<sup>17</sup> *Magyarország* 1925. augusztus 1., *Nemzeti Sport* 1924. november 26. Az „őrségváltók” a régi klubok „elzsidósodásának” ellensúlyozására „keresztény sportegyesületeket” hoztak létre: így alakult meg a Bárány István személyében világhírű

klubok „kvázi zsidó” egyesületekké alakulásával az asszimiláció mellett töretlenül kitartó zsidóság jelezte: elválaszthatatlan része a magyar nemzetnek, s hűségesen ragaszkodik ahhoz a polgári világhoz, melynek a dualizmus korában alkotóelemévé vált.

A DTE vezetőségében számos zsidó polgár vett részt, kizárólag olyanok, akik asszimilációs elkötelezettségét nem lehetett kétségbe vonni. Steinfeld István – akinek már felmenői is DTE-tagok voltak – először 1925-ben foglalta el a klub egyik elnöki székét. Az 1891-ben született Steinfeld a város legnagyobb földbérlője volt, a két világháború között rendre a virilisjegyzékek elejére került. Nagyapja, Steinfeld Mihály a kiegyezés előtt a zsidó hitközség egyik vezetője volt, Steinfeld István már a református egyház kötelékébe tartozott (az ő fia pedig – mintegy lezárva a négy nemzedéken átívelő asszimilációs folyamatot – nevét is megmagyarosította). Steinfeld István tagja volt a város törvényhatósági bizottságának, kormányfőtanácsosi címet szerzett, 1928 elején a kormányzó Egységes Párt debreceni szervezetének egyik alelnöke lett. A birkózó-szövetség keleti kerületének elnöke, és a DTE kevés mecénásainak egyike volt.

1926-ban Létay Lajos, az Általános Forgalmi Bank vezérigazgatója volt a DTE ügyvezető elnöke. 1872-ben született, tagja volt a törvényhatósági bizottságnak, a zsidó iskolaszéknek, ellenőre a status quo ante hitközségnek, 1927-ben pedig elnöke lett az OMIKE (Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület) helyi szervezetének. Felesége a Debreceni Izraelita Nőegylet alelnöke volt. A DTE egyik legagilisabb vezetője – a szeszgyáros és kereskedő Nuszbaum Jenő mellett – Römer Richárd volt. Az 1894-ben, Debrecenben született egykori tornász egy operáció miatt bicegett, így fel kellett hagynia az aktív sportolással. Újságírói pályafutását 1920-ban a rövid életű *Egyetértés*-ben kezdte, majd a *Debreceni Független Újságnál*, 1925-től haláláig pedig a *Debrecen* szerkesztőségében dolgozott. Egy ideig a *Kelet-magyarországi Sporthírlap* főszerkesztője is volt, a labdarúgók Kelet-magyarországi Alsövetségében pedig alelnöki és főtitkári tisztségeket töltött be. 1933-ban hunyt el, a nekrológ szerint a DTE „utolsó 20 esztendejének története szinte el sem képzelhető” nélküle, neve „összeforrt a DTE-vel”. A zsidó temetőben Steinfeld István klubelnök „beszéde végén a DTE gyönyörű sárga-kék szalagos babérkoszorúját eresztette le a sírba”.<sup>18</sup> Rendszeresen tagja volt a klub vezetőségének a zsidó gimnáziumban az asszimilációt gátló tényezőt látó, és annak még gondolatát is elvető, a debreceni egyetem és múzeum alapítására viszont bőkezűen adakozó Löfkovits Artúr ékszerész.<sup>19</sup> A város közéletének ismert zsidó tagjai közül találkozhatunk a DTE-ben a zsidó iskolaszéket vezető ügyvéd, dr. Fényes Jenő, a zsidó hitközség vezetésében résztvevő Keiner Ármin, és a Kereskedelmi Csarnok ellenőre, Mittelman Miksa nevével is.

---

úszót nevelő MESE (MOVE Egri SE), és a később színvonalas futballcsapatot működtető, fehérvári ARAK (Alba Regia AK).

<sup>18</sup> *Debrecen* 1933. december 21.

<sup>19</sup> Gonda Moshe Eljahú írta azt Löfkovits Arturról, hogy ellenezte a zsidó gimnázium létrehozását, ám ellentmond ennek, hogy az ékszerész pártolója volt az iskola Sámson Sport Körének.

A leghosszabb ideig Radó Dezső volt tagja a DTE vezetőségének. Radó 1884-ben, Sátoraljaújhelyen született, kereskedelmi és jogi tanulmányait Berlinben folytatta. 1909-ben lépett a debreceni Kereskedelmi és Iparkamara szolgálatába, 1917-től volt a szervezet főtitkára. A DTE vezetői között első ízben az 1908-as választmányban tűnt fel, 1912-ben már a klub ügyvezető elnöke volt, s egészen 1931-ig (a Bocskai FC-ben 1938-ig) szerepelt a tisztkarban.



8. kép Steinfeld István és Radó Dezső<sup>20</sup>

Nem csupán a vezetőségben, hanem a DTE sportolói között is számottevő volt a zsidók aránya. Ez így volt már az első világháború előtt is, az antiszemita sajtó azonban 1919 után már nyíltan írt a DTE-t „elárasztó” zsidó sportolókról. A legszélsőbb jobboldali *Hajdúföld* 1920 őszén közölte a DTE-be lépett 18 labdarúgó névsorát. „Íme 18 név, ezek közül kettő se keresztyén! Hát a DTE, amely 67 év óta áll fenn s Debrecen város kék-sárga színeit viseli, ide jutott, hogy az egész Pásti-köz (a zsidónegyedben itt található például az ortodox zsinagóga – Sz. P.) tagjai sorába lép s ott örömmel keblükre ölelik. Most már értjük, miért fél annyira a DTE a tisztújítástól és az igazolási eljárástól. Nagy tisztogató lenne ott!”<sup>21</sup> Pár hét múlva már a *Nemzeti Sport* is antiszemita felhangokkal írt a klubról. Amikor a DTE és a „színtiszta keresztyén” MAC között egy atlétikai verseny kapcsán konfliktus robbant ki, a fővárosi sportlap félreérthetetlenül és pejoratív felhanggal utalt a klub beágyazottságára: „Egyáltalán nem az egész Debrecenről van szó. Nem, nem. Csak egy kicsi – de hangos – városrésZRől”.<sup>22</sup>

<sup>20</sup> Steinfeld István fotója a Déri Múzeum gyűjteményében található, Radó Dezső fényképe: Kemény 1938.

<sup>21</sup> *Hajdúföld* 1920. szeptember 23. A lapnak később hosszú éveken át volt főszerkesztője az 1922-től debreceni MTI-tudósító, később háborús bűnösként elítélt Kolosváry-Borcsa Mihály is.

<sup>22</sup> *Nemzeti Sport* 1920. október 26.

## *Debreceni Kereskedelmi Alkalmazottak Sport Egyesülete*

A kereskedők klubja az első világháború előtt a DTE egyik legnagyobb riválisa volt. A két klub által hordozott társadalmi jelentéstartalmak azonban 1919 után sokat közeledtek egymáshoz. Ennek legfőbb oka a DTE-ben lezajlott változások voltak, a zsidóság szerepének növekedése, s a jobboldali klubok szurkolóinak antiszemita akciói „sorstársakká” tették az egyesületeket. A két klub „hasonulásának” egyik leglátványosabb momentumaként 1925 őszén együtt kérték, hogy hétvégi mérkőzéseiket halasszák el, mert a zsidó újév miatt játékosaik nagy részét nem szerepeltethetik.<sup>23</sup>

A DKASE 1919 júliusában pályát váltott: a néhány évvel korábban átadott, Margit fürdő melletti sporttelepéről az Ügetőtérre költözött. Az új pálya mind méretében (110\*60 méteres), mind befogadóképességében nagyobb volt (elvileg 2-3000 néző fért el a lelátón, ám ha hinni lehet a korabeli újságok sporttudósításainak, akkor a nézőcsúcs az 1921. áprilisi Kelet-Magyarország–Magyarország B válogatott mérkőzésen született, amelyre hétezeren voltak kíváncsiak).<sup>24</sup>



9. kép A DKASE szilveszteri estjének hirdetése<sup>25</sup>

Míg a DTE elvesztette korábbi kiváló pozícióját, sporttere tönkrement, a DKASE a háború után azonnal fejlesztette pályáját. A DKASE vezetői – kereskedők lévén – minden bizonytalansággal úgy gondolták, hogy egy futballcsapat működtetése a gazdasági siker lehetőségével is kecsegtethet, talán ezért is találhatjuk a csapatot az 1920/21-es keleti kerületi bajnokság második, egy év múlva pedig első helyén. A Függelékben található bajnoki végeredményekből láthatjuk, hogy az 1920-as évek első felében a DVSC mellett a DKASE volt a legjobb debreceni csapat.

A klub társadalmi jelentéstartalmait tekintve ekkor vált „zsidó klubba”, bár sokak szemében már korábban is erre utalhatott a DKASE kék-fehér színe. Viszont 1919-től az ügetőtéren játszották mérkőzéseiket, s ugyan a lóversenyre járást nem tekinthetjük specifikus zsidó szórakozásnak, az azonban jelzésértékű, hogy Budapesten a cionista VAC is a Lóversenytéren játszott

<sup>23</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1925. szeptember 24.

<sup>24</sup> *Debreceni Újság* 1919. július 11., *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1921. április 25.

<sup>25</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1921. december 27.



élvonalbeli mérkőzéseit (véltetően abból a megfontolásból, hogy drukkerük eleve kedvelt helye volt a lóversenypálya). A zsidó jelentéstartalmakat erősítette az is, hogy ekkoriban a kereskedelem már markánsan „zsidó foglalkozás” volt. Természetesen már az első világháború előtt is nagyon sok zsidó kereskedő volt Debrecenben, azonban a városban élt egy tradicionális, keresztény kereskedőréteg is. A két háború között már tetemes volt a zsidók részvétele a debreceni kereskedelemben, 1930-ban például a kereskedők közel fele (46,6 százaléka) volt zsidó, és a zsidók ötöde (18,4 százaléka) foglalkozott kereskedelemmel.

A DKASE zsidó háttérre utalnak az egyleti élet szinterei is. Az egyesület – akárcsak az MLSZ Keleti kerületének – klubhelyisége a Royal kávéházban volt, elnökségi üléseit többször a Kereskedelmi Csarnokban tartotta. Gonda Moshe Eliahu szerint a zsidók beszélgetésre, kártyázásra rendszerint a Royal kávéházat, vagy a Kereskedelmi Csarnokot keresték fel.<sup>26</sup> 1940-ben egy detektív jelentése szerint a Kereskedelmi Csarnok „tagjai 98%-ban zsidók, mégpedig zsidó intellektuelek... A Kereskedelmi Csarnokot zsidó kaszinónak is emlegetik.”<sup>27</sup> A DKASE életéről szóló hírek rendszeresen a liberális szellemű *Debreceni Független Újságban* jelentek meg, amely a város zsidóságának volt kedvelt lapja. Mindezek ellenére a gazdag kereskedők egy része nem a DKASE, hanem a DTE vezetésében vett részt, legalábbis erről tanúskodik az 1921-ben kiadott virilisjegyzék.

Hely	Név	Foglalkozás	Cím	Adó (korona)	Egyesület
2.	Steinfeld István	birtokos	Ferencz József út 58	210.383	DTE
5.	Króh Vilmos	kereskedő	Kandia u. 4/a.	93.674	DKASE
9.	Bosznay Dezső	kereskedő	Kossuth u. 5.	74.400	DKASE
20.	Sesztina Jenő	kereskedő	Ferencz József út 23.	42.601	DKASE
32.	Klein Ignác	kereskedő	Jókai u. 1.	36.805	DKASE
68.	Nuszbaum Jenő	szeszkereskedő	Széchenyi u. 26.	23.954	DTE
69.	Lehmann László	kereskedő	Zápolya u. 8.	23.722	DKASE
76.	Gyarmathy Miklós	szállodatulajdonos	Rákóczi u. 11.	22.323	DTE
81.	Löfkovits Arthur	kereskedő	Deák Ferenc u. 6.	21.855	DTE
82.	Dózsa György	főkönyvelő	Agárdi u. 8.	21.370	DTE
84.	Magoss György	főügyész	Rákóczi u. 25.	21.041	DTE
100.	Keiner Ármin	kereskedő	Csapó u. 13.	18.614	DTE
104.	Somosy László	kereskedő	Csapó u. 2/4.	18.600	DKASE
112.	Kovács Gyula	kereskedő	József kir. hg. u. 9.	16.875	DTE
124.	Tóth Lajos	egyetemi tanár	Péterfia u. 46.	12.479	DEAC
128.	Csóka Sámuel	polgármester helyettes	Barna u. 2.	11.036	DTE
137.	Hódy Béla	ügyvéd	Ferencz J. út 77.	9.353	DTE
140.	Rex Ferenc	gyógyszerész	Széchenyi u. 28.	9.300	DKASE

3. táblázat Sportvezetők az 1921-es virilisjegyzékben<sup>28</sup>

Az 1919 és 1926 közötti időszakból 1923 kivételével minden évből ismerjük a vezetőségi névsorokat. Néhányan a régi, keresztény kereskedőcsaládokból is szerepelnek e listákon. Így például Sesztina Jenő – aki már 1911-ben és 1912-ben is elnöki tiszttel töltött be – 1922-ben és 1925-

<sup>26</sup> Gonda 1971: 165.

<sup>27</sup> HBmL XL.9 detektívjelentések. Idézi: Timár 1993: 198–199.

<sup>28</sup> HBmL XXI.505/a 107. Az 1921-ben kiadott virilisjegyzék 150 személyt tartalmaz, és nem derül ki belőle, hogy közülük kiknek az adóját számolták kétszeresen, mint ahogy az sem, hogy ki volt az a 93 virilis, aki adója alapján lett tagja a törvényhatósági bizottságnak. Másik megjegyzésem: a táblázat csak azok neveit tartalmazza, akik 1919 és 1926 között töltötték be irányító posztot valamilyen sportegyesületben.

ben díszelnök volt, Kontsek László nevével pedig két alkalommal találkozunk az alelnökök között. A DTE-től eltérően, a városi közigazgatásban magas pozíciókat betöltő irányítói nem voltak a klubnak, viszont találkozunk olyan keresztény felekezetű vezetőkkel is, akik a gazdasági elitet reprezentálták. Ilyen volt például Medvegy Elemér téglagyári igazgató, vagy Rimanóczy Béla, a nagyváradi születésű mérnök, aki budapesti és chicagói tanulmányai után került váradra, majd 1922-től a debreceni Világítási Vállalat igazgatója volt. A GYOSZ debreceni szervezete elnöknek, a DKASE – többször is – díszelnöknek választotta.



10. kép Medvegy Elemér, Sesztina Jenő és Rimanóczy Béla<sup>29</sup>

Sesztina, Kontsek és Rimanóczy tiszteletbeli pozíciókat töltöttek be a klubban, ám az ilyen jelképes tisztségekre olyanokat is jelöltek, akik jelenlétükkel nyíltan utaltak a DKASE erős zsidó támogatottságára. A klub 1922-es közgyűlésén például három díszelnököt választottak, a régi kereskedőknek számító Kernhoffer József és Sesztina Jenő mellett Ungár Jenő bankigazgatót, aki 1931 és 1944 között a zsidó hitközség elnöke volt. A vezetők többsége természetesen kereskedő volt, legnagyobb részük kiskereskedő. Mivel kevésbé voltak ismert figurái a város közéletének, legtöbbjük származásáról, életútjáról csak keveset tudunk, s így csábító lenne neveik hangzásából származásukra következtetni. Ezt, a módszer bizonytalansága miatt azonban elkerülhetjük, hiszen akikről vannak információink, azok szinte kizárólag a zsidó felekezethez tartoztak, sőt különböző zsidó szervezetek vezetésében is részt vettek (ráadásul, ha valakiről tudjuk, hogy részt vesz egy zsidó egyesületben, e tény nem csak származásáról, de identitásáról is informálja a kutatót).

Króh Vilmos – a harmincas években a klub első számú vezetője – tagja volt a városi törvényhatósági bizottságnak, elnöke a Kereskedők és Utazók Egyesületének, választmányi tagja a Kereskedelmi Csarnoknak, és a status quo ante izraelita hitközség elöljáróságának. Két ízben is a klub alelnökének választották Waldmann Géza mészároost, aki a zsidó dalkör választmányának is tagja volt. Több DKASE vezető nevével találkozhatunk az 1925-ben alakult Debreceni Zsidó

<sup>29</sup> Medvegy Elemér: Kemény 1938, Sesztina Jenő: Farkas 1935, Rimanóczy Béla: Kemény 1938.

Gimnázium Sámson Sport Köre alapítói között – így például Békés Lajos divatáru-kereskedőt 1922-ben a DKASE elnökének választottak, Székely Simon tanár pedig 1922 és 1929 között többször is volt a klub alelnöke és társelnöke.<sup>30</sup>

A DTE és a DKASE közötti hasonlóságot a zsidó vezetők magas aránya jelentette, ám volt egy számottevő eltérés is e szempontból a két egyesület között. Míg a DTE-ben kizárólag az asszimiláció híveivel találkozhatunk, addig a DKASE több vezetője is a cionista mozgalom támogatója volt. Hajnal Dezső fogorvos budapesti egyetemi éve alatt lett tagja az egyetemi Makkabi egyesületnek – 1925-ben választották először a DKASE egyik vezetőjévé, alelnökként és társelnökként is találkozunk nevével (Hajnal egyébként 1902-ben tagja volt a DTE első labdarúgó-csapatának). Az 1880-ban, Nagysurányban született Székely Simon, 1906-tól 1923-ig polgári fiúiskolai igazgató volt Debrecenben, emellett jegyzője a talmudóra kuratóriumának, majd 1930-ban a Magyar Cionista Szövetség debreceni csoportjának egyik alelnökévé választották. Az 1919-ben alakult, rövid életű Makkabea Sport Egyesületben szintén több, későbbi DKASE vezető szerepelt, például Czutrin Andort, a Makkabi sportolóját, később az Angol–Magyar Bank áruosztályának igazgatóját 1925-ben választotta főtitkárának a kereskedők sportegyesülete.

### ***Debreceni Vasutas Sport Club***

A DVSC másfél évtizedig a szó szoros értelmében gyári egyesületként működött: a csapat elszigetelt életet élt, csak néha szerepelt egy-egy barátságos mérkőzésen, a DTE-vel, a DKASE-val, a DNYSC-vel, és a DMTE-vel ellentétben nem indultak a kerületi bajnokságokban sem. Az egyesület életében a háború fordulópontot jelentett. Míg a többi klub játékosai katonai szolgálatukat töltötték, a városban egyedül a DVSC tudott csapatot kiállítani, „mert tagjai törvényes felmentést kaptak a katonai szolgálat alól. Így ebben a csapatban tömörülnek a legjobb otthonmaradt debreceni játékosok. [...] A footballügyeket Chorus Károly vasúti tisztviselő, a Pozsonyi TE egykori neves játékosa intézi nagy buzgalommal és hozzáértéssel. A klub most új pálya létesítésén fáradozik.”<sup>31</sup> A vasutasokhoz nem csak más debreceni kluboktól érkeztek játékosok, hanem már a háború kitörésekor több fővárosi labdarúgóval erősödtek. Ez egy hosszabb folyamat kezdetét jelentette, hiszen 1919 után több fiatal budapesti futballista került a Vagongyár alkalmazásába, s így a DVSC csapatába.<sup>32</sup>

1919 előtt a klubok túlnyomó része polgári egyesület volt, melyek kezdetben főként azért alakultak, hogy a tagok megszervezzék sportolásukat. A DVSC megerősödése az 1990-ig terjedő időszak közép-európai sportfinanszírozásának tipikus példája: egy állami nagyvállalat – sok eset-

---

<sup>30</sup> Az alapítók névsorának forrása: A Debreceni Zsidó Gimnázium értesítője az 1925/26-os tanévről.

<sup>31</sup> *Sporthírlap* 1915. augusztus 23.

<sup>32</sup> Ez nem jelentette azt, hogy bárki a Vagongyár alkalmazottja, és a DVSC futballistája lehetett kiváló játéktudása esetén. Például Kohut Vilmos egy mérkőzésen lépett pályára a DVSC színeiben, de nem felelt meg az egészségügyi vizsgálaton, így nem léphetett a vasúti műhely szolgálatába. Viszont 1925 és 1938 között a Ferencváros játékosaként 25-ször szerepelt a válogatottban...(*Debrecen* 1941. december 18.)

ben politikai nyomásra, vagy legalábbis politikai hitvallásból – általában a korporáció, vagyis az alkalmazottak összetartozásának, egy közös ügyért való munkálkodásának szellemében finanszírozza sportegyesületét. A jelentős támogatásnak köszönhetően ezek a klubok egyre erősebbek voltak a futballban is. A háború után az első, csonka bajnokságot még a DTE nyerte, ám a következő idényben a DVSC megszerezte első, kerületi bajnoki címét. Aztán egy év kihagyás – egy ötödik hely – után megszakítás nélkül négy bajnoki cím gyűjtöttek be a vasutasok, s csak profizmus bevezetése, és ennek következtében a csapat szétesése állította meg a DVSC-t.

A DVSC 1919 utáni társadalmi beágyazottsága egyrészt igen könnyen meghatározható: a klubnak csak vasutas, amatőr tagjai lehettek. Az egyesület 1925-ös alapszabálya kimondta: „4. §. /b.: rendes tag csakis a vasutak tényleges szolgálatában álló alkalmazottja és vasúti nyugdíjas, valamint a sport terén oly kiváló érdemeket szerzett közszolgálati alkalmazott lehet, a kinek közvetlen közreműködésére a klubnak erkölcsi és anyagi felvirágoztatása érdekében szüksége van, és akit felvételre két választmányi tag ajánl a választmánynak. [...] Nem lehet a klub tagja, aki a sportot hivatásszerűen vagy nyerészkedésből űzi.”<sup>33</sup>

A DVSC társadalmi beágyazottsága azonban nem azért érdekes, mert csak vasutas tagjai lehettek az egyesületnek. Az előző fejezetben már említettem, hogy vagongyári dolgozók között nagyon magas volt a katolikusok aránya. 1919-ben a DVSC egyik alapítója, Kabay György lett a Vagongyár új műhelyfőnöke (egészen 1926-ig töltötte be pozícióját, amikor Budapestre helyezték). Kabay hitbuzgó katolikus volt, vezetésével már az 1920-as évek elején hetenként istentiszteletet tartottak a műhely területén. Később a MÁV üzletigazgatója ingyen telket és anyagi segítséget nyújtott ahhoz, hogy 1938-ban felépüljön a város harmadik római katolikus temploma, a *Műhelytelep területén*, bejárata felett a vasút szimbólumával, egy szárnyaskerékkel (!).<sup>34</sup> Amikor 1922-ben a klub 20 éves fennállása alkalmából nagyszabású rendezvénysorozatot tartottak, a megnyitó ünnepi beszédét Pálffy Béla apát tartotta.<sup>35</sup> Jelezték az is, hogy a klubnak hosszú éveken keresztül választmányi tagja, majd főtitkára volt Lindenberger Gyula, a katolikus egyház debreceni vezetőjének, Lindenberger Jánosnak testvére. A klub kvázi-katolikus hátterére utal az is, hogy több vezetője valamilyen katolikus szervezetben is viselt tisztségeket. Egy 1925-ös katolikus nagygyűlésen Lindenberger János megnyitója után Banovits László, a DVSC díszelnöke „tartott hatalmas beszédet a katolikus öntudatról”.<sup>36</sup> Krámer Gyula alelnök, a katolikus iskolaszék, Homonnay Dezső állomásfőnök, a DVSC társelnöke a katolikus egyháztanács tagja volt. Macsata József alelnök a Katolikus Otthon vezetőségében vett részt, akárcsak Alber Pál társelnök.

A katolikus háttérnél is lényegesebb jellemzője volt a klub jobboldali irányultsága (hiszen a DVSC sohasem deklarálta katolikus hátterét, jobboldaliságát annál inkább). Ha a klub jobboldali vá válásának mozgatórugóit szeretnénk meghatározni, elsőként arra kell választ kapnunk, hogy

<sup>33</sup> HBmL X. 301. 4d. 50.

<sup>34</sup> Timár 1976: 69. Református templom csak három évvel később épült fel a katolikus templom szomszédságában.

<sup>35</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1922. július 11.

<sup>36</sup> *Debreceni Újság* 1925. december 8.

egy állami vállalat miért áldoz pénzt a sportra (véltetően tudván, hogy a klubot sem kerülük el a profi jelenségek). S teszi mindezt akkor, amikor ugyan politikusok szívesen jelentek meg válogatott találkozókon, ám az állami sportpolitika – azzal, hogy különböző adófajtákkal sújtotta a labdarúgást, illetve, hogy nyári futballtilalmat rendelt el – kimondottan futballelles volt.<sup>37</sup>



11. kép A DVSC sport-báljának hirdetése<sup>38</sup>

A vállalat sportfinanszírozása vélhetően „válasz” volt a Vagongyár alkalmazottainak Tanácsköztársaságban játszott szerepére, hiszen a kommunista hatalom nagyrészt a műhely munkásaira támaszkodott. Egy korabeli rendőrségi jelentés szerint: „A MÁV gépjavító munkások, kiknek fegyveres politikai szereplése óriási lendülettel vitte előre a magyarországi bolsevizmust, és akik Debrecenben megalapozták és magvát képezték a vörös uralomnak, Debrecen lakosságát az ő munkásszázataik tartották terror alatt, és nekik köszönhető az, hogy a magyarországi bolsevizmus tekintetében Debrecen elfoglalta és kiérdemelte Budapest után az első helyet.”<sup>39</sup> A Tanácsköztársaság után a műhely vezetői igyekeztek igazodni az új rendszerhez, amit több körülmény is segített. A vasutasságot nem volt nehéz megnyerni azoknak az ideológiáknak a támogatásához,

<sup>37</sup> A sportegyesületekre – a forgalmi adón túl – kétféle adót vetettek ki, s mivel az egyesületeknek szinte csak a labdarúgás hozott bevételeket (esetleg korcsolyapályájuk), a két adó kifejezetten a labdarúgást sújtotta. A városok által kivethető *vigalmi adó* az első világháború éveitől terjedt el, a belépődíjas rendezvényeket, mulatságokat, kártyajátékokat, stb. adóztatták meg. Nagyvárad, Szeged, vagy Debrecen is szedett vigalmi adót, Budapest annyiban számított unikumnak, hogy a fővárosban – szemben a vidéki települések többségével – a sporteseményeket is vigalomként kezelték. Az adó mértéke többször változott (10 és 25 százalék között), melyet az MLSZ általánosan fizetett, de 1926-tól már csak professzionista versenyekre volt érvényben (Romániában 32, Bécsben 35 százalék volt a vigalmi adó mértéke).

A *testnevelési adót* az 1925. évi 3. törvény, vagyis a testnevelési törvény kiegészítése alapján vetették ki. Ez a rendelkezés teremtette meg újra az 1913-ban létrehozott Testnevelési Alapot, amelynek révén a testnevelési kiadásokat az állam a lóverseny totalizátor megadóztatásával finanszírozta. Az 1925-ös törvénnyel a labdarúgás is a sportfinanszírozás eszközévé vált: a törvény értelmében a sportversenyek nyers bevételeinek – annak nagyságától függően – 2–20 százalékát kellett az Országos Testnevelési Alap javára befizetni. Az Alapból kívánták finanszírozni a Nemzeti Stadion és a Testnevelési Főiskola létrehozását, és ebből fedezték az olimpiai részvétel költségeit is.

1924-től az atlétikai szövetség kérésére az OTT *futballtilalmat* rendelt el: a többi sportág védelmében június 20. és augusztus 24. között tilos volt nyilvános labdarúgó-mérkőzéseket rendezni. A rendelkezés alkotói úgy vélték, hogy a labdarúgás elvonja a közönséget más sportágaktól, és ha megtiltják futballmérkőzések rendezését, akkor más sportversenyeknek nagyobb közönségük lesz (az MLSZ ezért nyereszkeséggel vádolta a kezdeményezőként fellépő atlétikai szövetséget). A nézők ezután sem ösztönöztek atlétikai versenyekre, így a futballtilalom egyike lett a sportágat sújtó állami rendelkezéseknek.

<sup>38</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1920. október 25.

<sup>39</sup> HBmL D. Korm. bizt. Főisp. 98/1920. Idézi: Tokody 1970: 173.

melyek az ellenforradalmi korszakot jellemezték (bár a vasutas vezetők részvétele a jobboldali szervezetekben az állami alkalmazotti létből következő lojalitásukkal is magyarázható). Az „országváltás” ugyan nem érintette a vasutasokat, hiszen kevés zsidó származású alkalmazottja volt a MÁV-nak, a revíziós gondolat azonban termékeny talajra talált a vasútnál. Ez következett Debrecen helyzetéből, hiszen a „legmagyarabb” település határváros lett, elszakítva a szervesen hozzátartozó régiótól, Bihartól, s mindenekelőtt Nagyváradtól. A trianoni szerződés így jóval mélyebben és közvetlenebbül sújtotta az itt lakókat, mint az ország más területein élőket, akiket a revízió inkább „csak” érzelmileg, esetleg mint sokat ismételt jelszó érintett. Ez az érintettség fokozottan érvényes a vasutasokra, akik testközelből is tapasztalhatták a vagonlakók nyomorát, és azt is, ahogy a román katonák kifosztják a Vagongyárat.<sup>40</sup> Ráadásul a MÁV kiadásaiban a korábbi 2,5%-os nyugdíjterhelés – a vasutas menekültek tömegei következtében – 26%-ra emelkedett, így a revízió a vasutasok számára egzisztenciális kérdést is jelentett. A revízió gondolatának hangsúlyozása végigkísérte a Vagongyár és a DVSC ideológiáját, ami nem is meglepő, hiszen annak alakításában olyan is részt vettek, mint például Zempléni Gusztáv, a DVSC főtitkára, aki 1919-ben még a Kolozsvári AC titkára volt, vagy az 1926 végén Debrecenbe érkező Máthé József, az új műhelyfőnök, a DVSC védnöke, akit a Székely Társaság, mint „székely testvér” azonnal tagjai közé sorozott.<sup>41</sup>

Kabay György, az 1919-ben kinevezett új műhelyfőnök „vaskézzel lát hozzá a tisztogatás munkájához, megindul a hivatalos igazolás és a megtévesztett bűnözők eltávolíttatnak a műhely kötelékéből” – írta az egyik debreceni lap.<sup>42</sup> Kabaynak „súlyos feladatokat kellett megoldania, hogy a kommunizmus bűnös maradványaitól megtisztítsa a gyárat és mentesítse a munkásságot annak tisztátalanságaitól [...] az ő nevéhez fűződik a Vagongyár háború utáni újjászületése.”<sup>43</sup> A gyár megtisztításának, az új, hazafias szellem kialakításának egyik eszköze volt a sport propagálása is. „Még a testnevelési törvény meghozása előtt nemcsak felismerte Kabay György műhelyfőnök a MÁV műhelyekben alkalmazott ifjak testi kiképzésének, fegyelmezésének döntő fontosságát, de ezt, mint messze határon egyedül vezető állásban lévő – meg is kezdte. A MÁV műhelyek ifjainál a kötelező test- és fegyelmező gyakorlatok be lettek vezetve.”<sup>44</sup> A „hazafias sajtó” – néhány évvel a Tanácsköztársaság után – példaként állította a DVSC-t a többi sportegyesület elé, Kabay Györgyöt pedig a keresztény-nemzeti gondolat egyik legjelentősebb és legtevékenyebb harcosaként tisztelte. Egy leveleünnepély kapcsán írta a *Debreceni Újság*, hogy a városban még nincs le-

---

<sup>40</sup> A román hadsereg feladata az lett volna, hogy az „országot megszabadítsa a kommunizmustól”, ezt azonban túlteljesítették: többek között leszerelték és elvitték a járműjavító, a dohánygyár, a gazdasági akadémia, a fémipari szakiskola, a városi nyomda, a 600 férőhelyes járványkórház berendezéseit (Veress 1999: 23).

<sup>41</sup> *Debreceni Újság* 1926. november 26.

<sup>42</sup> *Debreceni Független Újság* 1921. február 9.

<sup>43</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1934. május 8., idézet a lap nekrológiájából. Az újság Kabay feleségéről is írt: „Ő volt az, aki a keresztyén hölgytársadalmat a MANSZ-ban tömörítette, jótékonyági akciókat szervezett. Az ő kezdeményezésére szervezték meg a Műhelytelepen a szegény gyermekek felruházását, ingyen ebéldeltetési akciókat s ebben az áldozatos munkájában férje is tevékeny részt vett.”

<sup>44</sup> *Debreceni Újság* 1923. október 17.

ventegyesülete az iparosoknak és gazdáknak, pedig a Vagongyárban már három éve működik – „persze ennek keresztülviteléhez egy oly izzó hazafias érzéstől áthatott vezetőnek a közreműködése szükséges, mint elnökük, Kabay György műhelyfőnök”.<sup>45</sup> Kabay – aki az üzem becsületén 1919-ben esett csorbát ki akarta köszörülni – szintén nem fukarkodott a DVSC dicséretével. A korszakra jellemző volt, hogy a sportegyesületek kiemelték „nemzetmentő” szerepüket, e kérdéssel kiemelten azonban csak a DVSC és a DEAC foglalkozott. Jó példa erre Kabay György 1925-ös jelentése a klubról: „A DVSC 1902 óta áll fenn. Célja az összes sportágak művelése és fejlesztése által szeretett hazánknak ép és erős ifjakat nevelni. [...] Sportegyesületünk működési iránya, szigorúan magyar nemzeti irányú, a sportolással kapcsolatban ifjainkat hazaszeretettel, munkaszerepet, tekintély tisztelet és fegyelemre oktadjuk. (Megszállott területeken lejátszott futball mérkőzéseinkről pedig bebizonyítani kívánjuk a magyar testi kultúra fölényét és magasabb rendűségét az elnyomó szomszédainkkal szemben.)”<sup>46</sup>

Az alkalmazottak „keresztény-nemzeti táborba” terelését szolgálták a műhelyben működő egyesületek. 1920 februárjában alakult meg az ÉME-vel jó kapcsolatot ápoló VOGÉ (Magyarországi Keresztény Szociális Vasutasok Országos Gazdasági Egyesülete), melynek filozófiája szerint „a vasutas mentalitása vallási, hazafiúi és szolgálati érzéséből, készségéből tevődik össze”.<sup>47</sup> Az 1920-as évek elején, a műhelytelepi Egyetértés dalárdája rendszeresen a nacionalista Székely Társasággal és az ÉME-vel közösen rendezett hazafias ünnepségeket. Ezek szellemét példázza az egyik lap beszámolója: „Lengyel János kazánkovács mondott mindenkit meghatározó beszédet a megtévelyedett és a hazához visszatérni akaró munkásról, aki ismét elvész, ha mások is nem segítenek rajta olyan módon anyagilag és erkölcsileg, amint azt az Ébredők teszik”.<sup>48</sup> A Vagongyár és a jobboldal kapcsolatát, s ezek debreceni társadalmi hátterét jól mutatja egy 1921-es tudósítás az Egyesült Keresztény Nemzeti Liga gyűléséről: „A jelenlévő egyesületek csatlakozásukat jelentették be a mozgalomhoz. Így csatlakozott a Katolikus Népszövetség, a MÁV Műhelyi munkások, a MOVE, az Arany János Társaság és a Gazdasági Akadémia hallgatói”.<sup>49</sup> A korabeli leírásokból pedig valósággal áradt a gyárat körülvevő harmónia:

Ha egy elfogulatlan idegen végignézi egy délután a műhelytelep munkáját – csodálatos, meglepő dolgokat láthat. Az egyik teremben a varróiskola növendékei tanulnak a MANSZ (Magyar Asszonyok Nemzeti Szövetsége – Sz. P.) vezetése alatt, a másik teremben dalárda, a harmadikban a szimfonikus nagy zenekar próbál – egy helyen a birkózó szakosztály birkózói tréningeznek. A modern színpadon a színjátszók tanulnak egy izzó hazafias darabot, az udvaron az őszi napsütésben a cserkészek táboroznak és a levették gyakorlatoznak. De

---

<sup>45</sup> *Debreceni Újság* 1925. május 31.

<sup>46</sup> HBmL X.301 4d. 50.

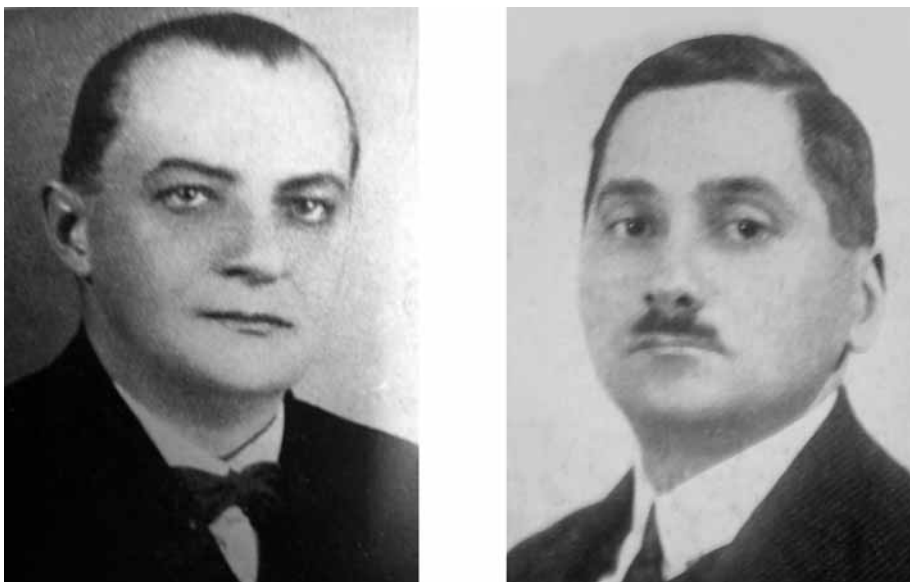
<sup>47</sup> *Vasúti Hírlap* 1937. július 12.

<sup>48</sup> *Hajdúföld* 1922. január 18. Az ünnepség egyik apropóját az adta, hogy az ÉME 15.000 koronát gyűjtött a vagongyári színpad rendbehozatalára.

<sup>49</sup> *Debreceni Újság* 1921. március 22.

szinte lehetetlen is mind felsorolni azt a sok és körütekintő nagy munkát amelyet az agilis vezetőség irányít s amelyek láncszemként egymásba kapcsolódnak, hogy a magyar kultúrfölényt beigazolják.<sup>50</sup>

Nem véletlen, hogy a DVSC irányítóit különböző jobboldali szervezetek vezetésében is megtalálhatjuk. Jó példa erre az egyesület 1921-es, héttagú tisztkara, melyből a titkár kivételével mindenki részt vett valamilyen (általában mérsékelt) jobboldali szervezet vezetésében. Kabay György elnök a Keresztény Nemzeti Liga választmányának tagja, a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának (KNEP) alelnöke, a Községi Párt kerületi elnöke volt.<sup>51</sup> Bertók Imre alelnök 1933-ban lett a Nemzeti Egység Pártjának (NEP) városrészi titkára, a másik alelnök, Krámer Gyula a KNEP főpénztárnoka és a NEP egyik elnöke volt. Benedek Sándor főtitkár a KNEP választmányának tagja, később a NEP elnöke volt. A futballszakosztály elnöke, Kölönte Zoltán (a klub alapítója, később alelnöke és 1943-ban ügyvezető elnöke) a KNEP választmányának és a Székely Társaságnak volt tagja. Szegedy Gyula előadó pedig 1928-ban lett az Egységes Párt választmányának tagja.



12. kép Benedek Sándor és Szegedy Gyula<sup>52</sup>

### ***Debreceni MÁV Testgyakorlók köre***

A vasút szervezetében a javítóműhelyek mellett egy másik fontos helyet foglaltak el a nagyobb városokban működő üzletvezetőségek. Debrecenbe 1857-ben futott be az első vonat, üzletvezetőséget 1890-ben létesítettek.<sup>53</sup> Az 1898-ban alapított javítóműhelyben, 1902-ben a DVSC, az 1890-ben alakult üzletvezetőségben 1919 augusztusában a DMTK sportegyesülete alakult meg. Vagyis

---

<sup>50</sup> *Debreceni Újság* 1923. október 31.

<sup>51</sup> A Debrecenben jelentéktelen súlyú Községi Párt neve vélhetően a Budapesten befolyásos Wolff-féle Keresztény Községi Párttal való ideológiai rokonságra utal.

<sup>52</sup> Farkas 1935, Kemény 1938.

<sup>53</sup> Osváth 1935.



1919-től két vasutas sportegyesület is működött egy városban, ami – Budapest kivételével – tudomásom szerint példa nélküli a magyar sport történetében.

Az egyesület igen rövid életűnek bizonyult, ám alig félévtizedes működése is sikeresnek mondható. Nem eredményeik miatt, hiszen csak öt alkalommal indultak a kerületi bajnokságban és az ötödik helynél előkelőbb helyen soha sem végeztek. Viszont Káldy Zsigmond személyében később ők adták a profi Bocskai egyik legagilisabb vezetőjét, másrészt két, később válogatott labdarúgó is megfordult a csapatnál. Drössler Béla 20 évesen, 1923 őszén játszott a DMTK-ban, 1924 elején a III. ker. TVE-be távozott, ahonnan 1930-ban és 1931-ben kétszer került be a nemzeti válogatottba. Drössler vélhetően csak „vándorlásai” során került a DMTK-hoz, ellenben Vincze Jenő máig az egyetlen, pályafutását Debrecenben kezdő labdarúgó, aki világbajnoki döntőben pályára lépett.<sup>54</sup>

A DMTK társadalmi beágyazottságának meghatározásakor az első kérdés az, hogy miért, milyen célból alakult a sportklub. Mivel a rendelkezésünkre álló forrásokból erre nem kapunk választ, csak hipotetikus magyarázatokat tudok adni.

1. A DMTK alapításnál aligha lehetett cél, hogy az üzletvezetőség alkalmazottainak sportolását szervezze meg, hiszen kérdés, miért vártak erre 30 évet, és miért épp röviddel a Tanácsköztársaság bukása után jöttek létre. A DMTK-ban meglepően sokan rúgták a labdát, 1921 nyarán 84 igazolt futballistájuk volt.<sup>55</sup> A játékosok jobbára debreceni klubokból érkeztek hozzájuk, tehát a DMTK korántsem volt az „alulról építkező” amatőr egyesületek tipikus példája. 1920-ban az egyik helyi lap szerint a DMTK és a Makkabea megalakulásukkor „állandó játékos-segélyezéssel és állásadással édesgették magukhoz más egyesület játékosait”, vagyis az egyesület nem is volt a szó szoros értelmében vasutas klub.<sup>56</sup>

2. Elképzelhető, hogy a DMTK is a Tanácsköztársaságot követő egyesületalapítási láz szülötte. Ennek ugyan ellentmond, hogy a különféle politikai, felekezeti, kulturális egyesületek tömege nem 1919-ben, hanem némileg később alakult, de a folyamat már ekkor elkezdődhetett.<sup>57</sup>

3. Releváns magyarázat lehet a MÁV vezetőinek rosszallása, hogy a debreceni vasutasságot a sportéletben egy olyan üzem egyesülete reprezentálja, amely a Tanácsköztársaság alatt kompromittálódott. Erre utalhat a magyaros hangzású „Testgyakorlók Köre” elnevezés (az MTK-ra, tehát a Magyar Testgyakorlók Körének nevére hasonlító névhasználat minden bizonnyal a véletlen műve), és ezt támasztja alá az egyesület színszimbolikája is, hiszen a klub a zöld-fehér színeket vette

---

<sup>54</sup> A DMTK-ban több Vincze nevű játékos is szerepelt, feltételezem, hogy az egyikük Vincze Jenő volt, aki egyébként 1938-ban, már az Újpest játékosaként szerzett világbajnoki ezüstérmet.

<sup>55</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1921. július 25. A többi debreceni egyesületnek általában 30–120 labdarúgója volt. A játékosok magas száma szokatlannak tűnhet, de ne feledjük, hogy nem profitorientált társaságok hivatásos labdarúgóiról van szó, hanem egy klub tagjairól, akik szabadidejükben közös sporttevékenységet folytattak.

<sup>56</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1920. október 4.

<sup>57</sup> 1927-ben 163 egyesület működött Debrecenben, mintegy 40.000 taggal. A MANSZ-nak 3500, az Egységes Pártnak 2097, a Függetlenségi Körnek 1300, az Izraelita Nőegyletnek 1240, a Chevra Kadisának 1100, a VOGÉ-nak 700, a Keresztény Nemzeti Ligának 600, a Talmud Tórának 198, a Cionista Szövetségnek 72 tagja volt (*Hajdúföld* 1927. szeptember 23.).

fel. Ez a színekombináció sokkal jobban idomult az „új rendszerhez” mint a DVSC piros-fehér színe, még ha a DVSC korábban sem volt baloldali munkásegylet.

A DMTK súlya nem indokolja, de a források csekély száma nem is tenné lehetővé, hogy a klub társadalmi beágyazottságát részleteiben feltárjam, csupán a két vasutas klub közötti hasonlóságok és különbségek bemutatására vállalkozom.

A helyi sajtó a DMTK megalakulásától „testvéregysületeknek” nevezte a két klubot, sőt, a húszas évek elején felépült DVSC sporttelepről is úgy számoltak be, mint a két egyesület közös vállalkozásáról. A vasutasok pályaépítése két szempontból is érdekes. Egyrészt alig alakult meg a DMTK, egy hónappal később már sporttelep létesítésén gondolkodtak.<sup>58</sup> Másrészt e törekvés is jelzi, hogy a sport ekkor már a szimbolikus investíció egyik fontos terepét jelentette, az üzletvezetőség és a javítóműhely vezetői igyekeztek kihasználni a labdarúgás finanszírozásának propagatív erejét. Ebben az összefüggésben értelmezhető, hogy röviddel a háború után, a kilátástalan szegénység közepette merült fel az új pálya kérdése.<sup>59</sup> A sporttelepre valóban szüksége volt a vasutasoknak: ugyan a javítóműhely már az 1910-es évek elején kijelölt egy football-teret, de a labdarúgás egyre szélesebb népszerűsége nagyobb lelátókat kívánt. A pálya pedig gyakran megtelt, ám a játékosok a késő őszi és kora tavaszi mérkőzéseken csak egy befűtött vasúti kocsit használhattak öltözőnek (a két klub hiába igényelt öltözőépítésre 11.000 darab téglát a várostól, kérésüket elutasították). A Diószegi úti (ma Vágóhíd utca) pálya végül a DVSC alapításának 20 éves évfordulójára készült el, az ünnepélyes átadásra a fővárosi Törekvés érkezett Debrecenbe.



13. kép Mérkőzés közben: a DVSC pályája<sup>60</sup>

<sup>58</sup> *Egyetértés* 1919. szeptember 7.

<sup>59</sup> A két debreceni vasutas klub tehát már 1919 őszén azt tervezte, hogy pályát épít. Eközben a fővárosi nagy testvéregysületeknek, a Testvériségnek az okozott gondot, hogy a tüzelőhiány miatt pályájának kerítését lopkodták. A klub nem tudott öröket fogadni, ezért „Beköltöztetett a pályára egy dolgos üstfoltozó cigánykaravánt s ennek a tagjai vigyáznak most a kerítésre. Azóta tényleg nem tűnt el semmi.” (*Sportbírlap* 1919. október 30.)

<sup>60</sup> A felvétel a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár Helytörténeti Fotótárának gyűjteményéből származik. A fotó 1929. május 26-án, a Bocskai–Budai 33 mérkőzésen készült.

A rendezvény fővédnökei között találjuk Milotay Istvánt, Debrecen egyik országgyűlési képviselőjét, a két háború közötti időszak egyik legismertebb jobboldali újságíróját, a *Magyarország* főszerkesztőjét is. Nem véletlenül, hiszen mindkét egyesület a jobboldalhoz állt közel: Kabay György szerepéről már esett szó, a DMTK első díszelnöke, Schindler Vilmos MÁV üzletvezető is hasonló politikai szerepeket vállalt – és „természetesen” ő is bevándorolt katolikus volt. Schindler 1919-ben került Debrecenbe, a halálakor írt nekrológ szerint „mint hitét megvalló öntudatos keresztény egyik példaadó tagja és díszje volt katolikus egyházának”.<sup>61</sup> Schindlert számtalan politikai szervezet vezetőségében megtalálhatjuk: elnöke volt a Keresztény Gazdasági és Szociális Pártnak és a Keresztény Szocialista Pártnak, alapító tagja és alelnöke a Keresztény Nemzeti Ligának és a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártjának, tagja az Ébredő Magyarok Egyesületének, és egyik vezetője a Községi Pártnak. Totin Andor debreceni állomásfőnök, a klub egyik első elnöke a KNEP 1921-es választmányának volt tagja. Amikor elhagyta a várost, a jobboldali *Tiszántúli Hírlap* úgy jellemezte, mint a „görög katolikus egyház vezető embere”, akinek „nagy része volt abban, hogy Debrecenben a keresztény politika diadalra jutott”.<sup>62</sup>

További hasonlóságot jelentett, hogy a két klubnak csak elvétve volt zsidó sportolója, ami nem véletlen, tudván, hogy a vasutasok között is csak elvétve voltak zsidók. Viszont a DMTK birkózói kezdetben együtt tréningeztek a DKASE és a cionista Makkabea sportolóival az Angol Királynő kávéház különtermében.<sup>63</sup> Sőt, néhány zsidó labdarúgó is megfordult a vasutas csapatban, hiszen amikor a Makkabea feloszlott, két játékos, Móra Adolf és Czeisler a DMTK-ba távozott. Fél év elteltével elhagyták a vasutasokat, a szélsőjobboldali sajtó örömmel konstataulta, hogy a DMTK „megszabadult végre attól a két nyugalmazott Makkabeistától s tisztára keresztény csapat lett”.<sup>64</sup>

A két vasutas klub között voltak ellentétek is, de ezek hátterére ma már nem találunk egyértelmű magyarázatot. Rendszeresen felmerült, hogy egyesül a két „testvéregyesület”, alig két hónapja működött még csak a DMTK, amikor felröppent az első, fúzióról szóló hír.<sup>65</sup> Végül minden ilyen próbálkozás úgy ért véget, mint ahogy arról utólag, a fúzió megvalósulása után a *Nemzeti Sport* beszámolt: „egyes elvi ellentétek oly űrt állítottak a két törekvő egyesület közé, hogy azt eddig nem sikerült a két egyesület vezetőségének áthidalni”.<sup>66</sup> A rivális Nyíregyházán értetlenül szemlélték, hogy Debrecenben két vasutas klub is működik. Amikor egy 1924-es egyesületközi megbeszélésen Krómy Károly, a Nyíregyházi TVE elnöke felvetette, ha tényleg olyan szegények a debreceni sportegyesületek, miként azt állítják, akkor miért van szükségük két vasutas csapatra. A DVSC és DMTK képviselői erre azt válaszolták, hogy „a tűz és a víz nem találkozhat”.<sup>67</sup> Nem

---

<sup>61</sup> *Hajdúföld* 1928. január 5.

<sup>62</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1921. június 28.

<sup>63</sup> *Hajdúföld* 1920. február 5.

<sup>64</sup> *Egyetértés* 1920. április 8., *Hajdúföld* 1920. október 2.

<sup>65</sup> *A Hírlap* 1919. október 8.

<sup>66</sup> *Nemzeti Sport* 1925. január 22.

<sup>67</sup> *Nyírmédek* 1925. március 8.

tudni, a két egyesület miért volt „a tűz és a víz”, vélhetően a DVSC bázisát jelentő javítóműhely Tanácsköztársaságban betöltött egykori szerepe kelthetett ellenérzéseket a DMTK vezetőkben, vagy épp személyes konfliktusok is állhattak a háttérben.

A két egyesület fúziójára végül 1925-ben került sor. Az egyesülést a DMTK, illetve az üzletvezetőség kezdeményezte, erre az egyesület „nyomasztó anyagi viszonya, másrészt az készleti, hogy felsőbb vasutas körökben egy városban csak egy vasutas sportegyesületet látnának szívesen”.<sup>68</sup> A fúciónak volt egy szimbolikus mozzanata is, melyet a javítóműhely (s ezzel a DVSC) pozitív politikai szerepének elismeréséhez kapcsolhatunk: az egyesülést követően hozott alapszabály szerint az egyesület változatlanul DVSC néven működhetett tovább, ám a klub *piros*-fehér színét *zöld*-fehérré változtatta...

### ***Debreceni Egyetemi Atlétikai Club***

Az 1912-ben alapított egyetem sport clubja a háború és a forradalmak után alakult meg, s nyomban az új kor új eszméi, az antiszemitizmus és a revízió egyik zászlóvivőjévé vált. A tízes évek végének felfordulása nélkül, talán a DEAC is olyan szerepet töltött volna be a debreceni sportéletben, mint a Debreceni Torna Egylet, vagyis a város elitegyesületének lett volna békés vetélytársa, a konzervatív-liberális eszme egyik képviselője. Hiszen társadalmi bázisuk hasonló volt, erre utal például az egyik mérkőzésükről szóló tudósítás: „eldöntetlenül végződött a két intellektuel rivális találkozása”.<sup>69</sup> Az egyetemi klub *deklaráltan* is ugyanannak a rétegnek kívánt reprezentatív sportegyesülete lenni, mint a DTE. Ezt bizonyítja Benkő Lajos főtitkár jelentése az 1923/24-es tanévről: „a club tisztán és kizárólag csak a 6–700 hallgatóval rendelkező egyetemre támaszkodva [...] fenn nem állhat egy percig sem. Mélyebbre kell tehát vetni gyökereit legerősebben és elválaszthatatlanul a debreceni művelt középosztály tagjai közé.”<sup>70</sup>

Azonban már a DEAC szimbolikája is jelzi, hogy céljai, ideológiája gyökeresen különbözik attól, melyet a DTE képviselt. Az egyesületi elnevezések alapján könnyű felfedezni az analógiát a DTE–DEAC és a dualizmus korának NTE–MAC szembenállása között. Az egyik oldalon a német tornát űző (Budapesten nagyrészt zsidó és német) polgárok, a nyitottságot szimbolizáló *Egylet* (NTE és DTE), velük szemben az arisztokratikus atlétikát űzők az exkluzivitás jelképe, a *Club* név alatt (MAC és DEAC) sorakoztak.<sup>71</sup> Míg a DTE a város kék-sárga színeit viselte, addig a DEAC a „meg nem alkuvásra”, az „egyenességre”, egy dichotomikus társadalomképre utaló, a színskála ellentétes pólusait megjelenítő színekbe öltözött, címerében egy *fekete* – *fehér* pajzsban

---

<sup>68</sup> *Hajdúföld* 1925. január 6.

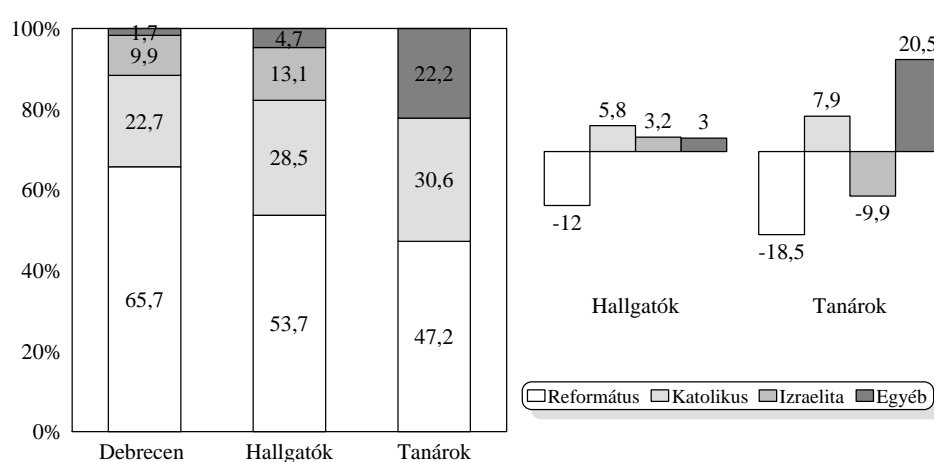
<sup>69</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1920. október 25.

<sup>70</sup> *A debreceni Magyar Királyi (Tisza István) Egyetem Évkönyve és Almanachja. 1923/24-es tanév:* 140.

<sup>71</sup> A Nemzeti Torna Egylet és a Magyar Atlétikai Club társadalmi jelentéstartalmairól: Hadas–Karády 1995: 94–95. A DEAC esetében különös az atlétika elnevezés, hiszen ebben az időben már többnyire a Sport Egyesület, vagy Sport Club elnevezéseket kapták az egyesületek. Valószínű, hogy ezzel akartak utalni elődjükre, az 1906-ban alakult Debreceni Akadémiai Atlétikai Clubra, illetve testvéregyesületükre, a soraikba csak érettségizett keresztényeket beengedő MAC-ra.

„E” betűt tartó *turulmadárral*. A legbeszédesebb szimbolikus elem azonban az egyesület alapításának dátuma. A DEAC 1919. augusztus 1-én alakult meg – majdnem egy napon a DMTK-val – vagyis azon a napon, amikor Budapesten a Tanácsköztársaság megbukott.

A hasonlóságok ellenére a DEAC a társadalmi térben több szempontból is távol állt a DTE-től. A DTE bázisát jelentő elit egyrészt markáns helyi beágyazottsággal bírt (még ha sok vezető nem is Debrecenben született, de 1919-re már „régibereceni” számítottak), másrészt konzervatív-liberális eszmét valló református és zsidó polgárok alkották. A DEAC társadalmi beágyazottságát meghatározó csoportok, vagyis az egyetem tanári kara, a klub tagsága és sportolói teljes mértékben egyik kritériumnak sem felelt meg. Az egyetem tanárai gyakorlatilag nem debreceniek voltak: az 1921/22-es tanév első félévében a jogi kar 11 tanárából egy született Debrecenben, a bölcsészkar 13, illetve az orvosi kar 12 tanárából egy sem. Szintén érdekes az egyetem hallgatóinak és tanárai karának felekezeti megoszlása. A lenti ábra baloldalán a város lakosságának, az egyetem hallgatóinak és tanárainak felekezeti megoszlását láthatjuk, a jobb oldalon pedig azt, hogy a hallgatók és tanárok között hány százalékban voltak alul-, illetve felülreprezentáltak az egyes felekezetek. Láthatjuk, hogy mindkét csoport esetében alulreprezentáltak a reformátusok, viszont a katolikusok városi számukhoz mért aránya jóval magasabb. A jelenség hátterében elsősorban az állhat, hogy az egyetem vonzáskörzete túlmutatott a város határain, vagyis a hallgatók nagy része nem debreceni volt.



4. ábra Debrecen és a Tisza István Egyetem felekezeti megoszlása<sup>72</sup>

Az egykori hallgatók közül többen is arról számoltak be, hogy az egyetemen igen erős volt a katolikus befolyás (melynek hátterében az állt, hogy az egyetem nem egyházi – mint az eredetileg egyes tervekben szerepelt – hanem állami fenntartású intézményként alakult meg). Majerszky Klára szerint: „Az ember úgy hallotta, hogy egy magas állás elnyerésénél, például az egyetemi katedránál nem volt mindegy, hogy valaki református-e vagy katolikus. Az egyetemi katedrát ugyanis

<sup>72</sup> Debrecen felekezeti megoszlása 1920-ra, az egyetem adatai az 1921/22-es tanévre vonatkoznak. Az egyetemre vonatkozó eredmények nem tartalmazzák a teológiai fakultás adatait. A tanévben a hallgatók száma 601, a tanároké 36 volt, a város lakossága pedig 103.086 főt számlált (*A debreceni Magyar Királyi [Tisza István] Egyetem Évkönyve és Almanachja. 1921/22-es tanév*, illetve Timár 1993: 72–74.).

nem Debrecenben döntötték el, hanem a minisztériumban Pesten, és Pest már a katolicizmusé volt, legalábbis így éreztük. Úgy tudtuk, hogy az egyetemi tanárok jó része katolikus volt. Ezeket akkor számon tartották.”<sup>73</sup> A katolikus befolyás – Vajda Benő visszaemlékezése szerint – az egyetemen működő ifjúsági szervezetekben is érvényesült, hiszen a Bajtársi Egyesületek vezetőinek 80%-a (!) „katolikus vagy sváb nevű gyerek volt”.<sup>74</sup>

A katolikusok és a nem tősgyökeresek befolyása nemcsak az egyetemen, hanem a DEAC-ban is tetten érhető volt – igaz, a 22 alapítóból (köztük 13 egyetemi tanár) többen is régi városlakók – kereskedők, tisztviselők – és nem egyetemi tanárok voltak. Itt találjuk Vásáry Istvánt, egy régi cíviscsalád leszármazottját, a város későbbi polgármesterét, Kontsek Kornél és Sesztina Jenő személyében két tradicionális kereskedőcsalád leszármazottját, továbbá a törvényszék elnökét és három ügyvédet (köztük a Vásáry Istvánt 1935-ben felváltó polgármestert, Kölcsey Sándort is). A 22 alapítóból 17-nek sikerült a felekezeti hovatartozását felderíteni: 12 református mellett 5 római katolikus, és 1 evangélikus alapítója volt az egyesületnek (zsidó vezetőségi taggal nem találkozunk a két háború közötti DEAC-ban. A kortársak vélhetően nem tekintettek „katolikus klubnak” a DEAC-ot de az alapítói névsorból láthatjuk, hogy a római egyházzal mégis ez a debreceni klub került legszorosabb kapcsolatba. A DTE alapítói között találkoztunk a református püspök és a zsidó hitközség vezetőjének nevével, de az egyetemi sportklub létrehívóinak sorában is volt egy egyházi vezető: Lindenberger János apostoli prépost, a római katolikus egyház legmagasabb rangú debreceni méltósága, aki egy évvel a DEAC megalakulása előtt érkezett a városba.

A klub sportolóinak sem felekezeti megoszlását, sem születési helyét nem ismerjük, s csupán egyetlen forrásból következtethetünk arra, hogy az egyetemistáknak több, nem debreceni sportolója lehetett. Egy 1925. januári újsághír szerint a DEAC-nak „rendelkezésére áll egy tornaterem, azonban, mivel játékosai legnagyobb részben vidékiek, a téli szünet túlnyomó részét szűkebb hazájukban töltik”.<sup>75</sup> Az is valószínű, hogy – noha az egyetemisták mintegy nyolcada zsidó volt – a klubnak nem volt ilyen felekezetű tagja és sportolója. Vélhetően nem deklarálták, hogy a DEAC-ba csak keresztényeket vesznek fel, de ismerve az egyetemi bajtársi egyesületek ideológiáját, és az egyetemista szurkolók antiszemita megnyilvánulásait, zsidók bizonyára nem is léptek volna a klubba.<sup>76</sup>

A DEAC igazi „védjegye” radikális jobboldalisága, antiszemitizmusa és a revízió iránti elkötelezettsége volt. Utóbbi hasonló okokkal magyarázható, mint a vasutasok esetében, hiszen a békeszerződés következtében a magyar nyelvű értelmiségiek nagy számban menekültek az elszenvedett, területeit veszített országba. A diplomás menekültek, s az egyetemi túlképzés (az össze-

---

<sup>73</sup> Tóth 1987: 210–211.

<sup>74</sup> Tóth 1987: 139.

<sup>75</sup> *Debrecen* 1925. január 1.

<sup>76</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1924. december 25. Amikor 1925-ben megalakult az egyesület úszószakosztálya, a hírek szerint a MOVE SE teljes vízipóló csapata, és a Debreceni Úszók Egyesülete (DUE) keresztény úszói a DEAC-ba léptek (a DUE-t 1924 májusában, a DKASE úszószakosztályából kivált sportolók alapították).

zsugorodott országban ugyanannyi egyetem működött, mint a Trianon előttiben) vezetett a numerus clausus törvény megalkotásához, mellyel korlátozták a zsidók egyetemi részvételét, s amely az egyetemi egyesületek ideológiáját is alapvetően meghatározta.<sup>77</sup> A debreceni egyetemen a karonként szerveződő, Bajtársi Egyesületekből felépülő Turul működött, melynek célját az egyik bajtársi egyesület vezére tömören így fogalmazta meg: „A Csaba Bajtársi Egyesületnek első fontos programpontja, hogy a keresztyén ifjúság szellemi téren vegye fel, állja meg győztesen a harcot az idegen fajjal.”<sup>78</sup> A radikális egyetemisták nézeteinek propagálására ideális hely volt a labdarúgó-pálya. Már működésük legelején egyértelművé tették, hogy mit gondolnak „az idegen fajról”, és tevékenyen hozzájárultak ahhoz, hogy a „szimbolikus küzdőterek” gyakran valóságos csatamezőkké váltak. Csupán egyetlen példa: 1919 augusztusában játszott első mérkőzésükön – 12 nappal azután (!), hogy az egyesület futballszakosztálya megalakult, a DEAC egyik játékosa, „midőn a szokásos háromszoros éljen elhangzott, »Le a zsidókkal!« kiáltással szaladt le a pályáról és ha a jelenlévő komoly elemek közbe nem lépnek, valószínűleg a mentőknek is dolguk akadt volna.”<sup>79</sup>

Az antiszemitizmus mellett a revízió állandó hangoztatása volt a DEAC ideológiájának másik meghatározó jegye. Nézzük, 1926-ban a klub főtitkára hogyan mutatta be az egyesületet: „A DEAC történelme szervesen összekapcsolódik hazánk történelmével. A DEAC abban az időben alakult meg, amikor éppen halálharangot kezdtek kongatni telhetetlen ellenségeink szegény hazánk felett. Talán a halálharang szava keltette életre egyesületünket, mint hazánk integritása visszaszerzésének egyik hathatós eszközét. Ha azt akarjuk, hogy Magyarország ismét nagy és erős legyen, erős, a fájdalmakat könnyen elviselő emberekre van szükségünk, ezt pedig [...] a trianoni béke által ránk szabott szűk korlátok között csak a sporttal tudjuk elérni.”<sup>80</sup> Úgy vélem, már önmagában a Turul egyesületeinek „bajtársi” elnevezése is utal az egyetemi ifjúságba belenevelendő militáns szellemre. De a bajtársi kifejezés a DEAC alapszabályában is megjelent. Az 1923-ban hozott szabály szerint a klub célja: „A Debreceni egyetemi- és általában a művelt ifjúság testi és szellemi épségének rendszeres testgyakorlás és önképzés útján való előmozdítása és ezzel a bajtársi érzés kifejlesztése: a nemzeti és egyéni boldogulás egyik fő feltételének megadása.”<sup>81</sup>

<sup>77</sup> A törvényről és az egyetemi mozgalmakról: Szegvári 1988.

<sup>78</sup> *Hajdúföld* 1923. december 25. Az ország egyetemén a Turul mellett még egy diákszövetség működött, a katolikus-legitimista Emericának azonban nem volt arra esélye, hogy a magyar kálvinizmus központjában gyökeret verjen (a magyaros elnevezésű Turul bajtársi egyesületekből, a latinos Foederatio Emericana corporatiókból állt). Egy régi egyetemista visszaemlékezése szerint: „a Turul belső életformája a német Burschenschaftok utánzása volt, bizonyos magyar változtatásokkal, mert az elnevezések, azok ősmagyar elnevezések voltak, pl. törzsfői tábor, fővezér, alvezér, nádor, íródeák, meg hasonló tisztségek” (Tóth 1987: 170., Újhelyi Szilárddal készült interjú). A városban hét Bajtársi Egyesület működött: a jogászoknál Werbőczy, az orvosoknál Csaba, a bölcsészeknél Árpád, a teológusoknál Bocskai, illetve a gazdaságosoknál Festetics, a tanítóképzősöknél Maróthy, az állástalanoknál Méhely BE. Ez utóbbi a magyar fajbiológiai megteremtőjéről, Méhely Lajos zoológusról kapta nevét.

<sup>79</sup> *Debreceni Független Újság* 1919. augusztus. 31. 1919. októberében – még a numerus clausu törvény megszületése előtt – 160 hallgató kérte az Egyetemi Tanácstól, hogy zsidó vallású hallgatót csak az összes hallgatóság megállapítandó létszámán belül bizonyos meghatározott százalékig vegyenek fel az egyetemre (Varga 1967).

<sup>80</sup> Fésüs 1983: 12–13.

<sup>81</sup> HBmL X.301. 8d. 137.

Az alapítók épp oly aktívak voltak különböző jobboldali egyesületekben, mint azt a vasutasoknál láthattuk. A DEAC-ot a két világháború között két tanár vezette, 1927 őszéig Darkó Jenő, majd Milleker Rezső – vagyis egy háromszéki székely, és egy bánáti katolikus sváb család sarja (Darkó Jenő 1880-ban Dálnokon, Milleker Rezső 1887-ben Versecen született). Darkó Jenőt 1914-ben nevezték ki a debreceni egyetemre, a Székely Társaság városi szervezetének elnöki tisztét látta, de előfordult, hogy a MOVE Szemere bizottságának egyik összejövetelén ő képviselte az egyetemet.<sup>82</sup> Milleker nevével már 1919-ben is találkozunk: a debreceni munkástanács több professzor eltávolítását sürgette, köztük Milleker Rezsőét.<sup>83</sup> A Tanácsköztársaság debreceni bukása után, a szélsőséges (később Kolosváry-Borcsa által szerkesztett) *Hajdúföld* külső munkatársa lett és a Keresztény Nemzeti Liga vezetőségébe is beválasztották. A harmincas évek végéről származó előadásából kiderül, hogy Milleker a Harmadik Birodalom sportideáljaival is azonosult: „Nem beszélünk e helyről a német katonaságról, amelynek sportszerű kiképzése ma rendkívül fejlett és modern. Ugyancsak hasonló a barnaingesek aktív tábora, ahol a szervezés a sport nélkül el sem képzelhető. Hatalmas szerv ezenkívül a Kraft durch Freude, a német munkafront nagyszerű hétvégi foglalkoztatója és szórakoztatója. Hasonló a Hitler-ifjúság, a munkaszolgálat, legyen az akár önkéntes, akár pedig kirendelt munkaszolgálat. Mindezek a Harmadik Birodalom nagyszerű létesítményei, amelyek a sport szolgálatában állanak.”<sup>84</sup>

A két elnökön túl az egyesület alapítói, vezetői közül sokan vettek részt különböző jobboldali szervezetek irányításában. Pappler Géza földbirtokos a KNEP alelnöke, Sesztina Jenő a Keresztény Nemzeti Liga majd a NEP választmányának volt tagja. Lindenberger prépost a keresztény kereskedelmet fellendíteni kívánó Hangya Szövetkezet, illetve a MOVE alapítója volt (lelkészként egy félkatonai szervezetben!), a Keresztény Nemzeti liga társelnöki tisztét is ellátta, a KNEP 1920-as, majd a NEP 1933-as megalakulásakor a választmány tagjai között találjuk (viszont az Egységes Párt 1928-as vezetői között hiába keressük nevét). DEAC-alapító volt a katolikus Iványi Béla, a jogtudományi kar tanára is, aki az Ébredő Magyarok debreceni szervezetének vezetőjeként, 1923-ban kísérletet tett a Magyar Nemzeti Szocialista Párt megalakítására. Az ÉME kettészakadása után a pallagi csoport vezetője lett. (A húszas években az ébredők mozgalmát egy DEAC-alapító egyetemi tanár, majd Szathmáry István MÁV alkalmazott vezette, aki 1929-ben a DVSC tiszteletbeli ügyésze lett.) Iványi a húszas évek elején szinte minden jobboldali kezdeményezésben részt vett, az ÉME elnöksége mellett választmányi tagja volt a Keresztény Nemzeti Ligának és a KNEP-nek, majd alelnöke mindkét szervezetnek, végül egyik kerületi elnöke a Községi Pártnak. Rugonfalvi Kiss István 1918-ban a Székely Nemzeti Tanács elnöke volt, később a Székely Társaság választmányi tagja, majd a NEP elnöki tanácsának tagja. Tankó Béla a Székely Társaság választmányának volt tagja, 1920-ban a Keresztény Nemzeti Liga estélyén tartott beszédé-

---

<sup>82</sup> *A debreceni Magyar Királyi (Tisza István) Egyetem Évkönyve és Almanachja. 1919/20-as tanév.*

<sup>83</sup> Varga 1967: 91.

<sup>84</sup> KLTE Kézirattára, Ms 83/541.



ből következtethetünk zsidókérdésben vallott nézeteire is: „az esztétika tudományának alaposságával világította meg, hogy igenis a fajnak köze van a művészetekhez”.<sup>85</sup> Fia, ifj. Tankó Béla később a DEAC ifjúsági alelnöke volt. Egy, a numerus clausus törvény enyhítése ellen tiltakozó gyűlés szónokaként kijelentette, hogy „a zsidó vér sohasem tud asszimilálódni” és „csak annyi zsidót tűrjünk meg magunk között, amennyit meg tudunk emészteni”.<sup>86</sup>

A DEAC és a jobboldal látványos kapcsolata már az első elnökség összetételéből is látható. Veszprémy Zoltán főispán, a klub tiszteletbeli elnöke, illetve a tornaszakosztály elnöke a KNEP választmányának volt tagja. Liszt Nándor DEAC főjegyzőjével a Keresztény Nemzeti Liga választmányában találkozhatunk, míg Nagy Kálmán, a vívó szakosztály elnöke a KNEP jegyzője és az ÉME pénztári ellenőre volt. A futball politikai jelentőségét mutatja, hogy a szakosztály élén Haendel Vilmos, a debreceni jobboldal első számú vezére állt. A választás minden bizonnyal szimbolikus, hiszen – bár bizonyítani nem tudom – Haendel Vilmos egyetemi tanárnak, az Arany János Társaság, a Keresztény Nemzeti Liga, a KNEP, és a Községi Párt elnökének, a MOVE civil csoportja alelnökének, az evangélikus egyházmegyei felügyelőnek valószínűleg nem a labdarúgás volt a szakterülete. Az 1920-as DEAC vezetőség igazgatótanácsának tagjai közül Csernátorny Lajos a KNEP, Payer Dezső az ÉME, míg Jóna Kálmán a Keresztény Nemzeti Liga és az ÉME választmányában szerepelt, a jobboldali Független Polgári Pártnak pedig főtitkára volt.

### ***Egyéb sportegyesületek***

Az 1920-as évek első felében a keleti labdarúgó bajnokságban – két nyíregyházi egyesület mellett – a bemutatott öt debreceni klub játszott meghatározó szerepet. Mellettük több, szerényebb játékerőt képviselő csapata is volt Debrecennek, köztük olyanok is, amelyek ugyan nem szerepeltek bajnokságban, de sajátos társadalmi beágyazottságuk miatt figyelmet érdemelnek.

A DEAC testvéregyesülete volt az 1907-ben alakult DGASE (Debreceni Gazdasági Akadémia Sport Egyesülete), amely az Agrártudományi Egyetem akkor még pallagi elődjén, a gazdaszokat képző akadémián működött. A Gazdasági Akadémia a szélsőjobboldali ÉME egyik bázisa is volt, így természetesen a két főiskolai-egyetemi egyesület harmonikus szimbiózisban élt. Az 1927-es *Kelet-magyarországi Sportévkönyv* szerint „a DGASE vívói, labdarúgói, teniszezői jó erők, de versenyeken többnyire a DEAC színeiben indulnak”.<sup>87</sup> A két csapat egyik barátságos mérkőzéséről írta a jobboldal egyik napilapja: „A játék magán viselte a két csapat igazi sport szellemét, sem durvaság, sem a többi egyesületeknél annyira divatos verekedésből semmit sem láhattunk a két főiskolai csapattól”, ami nem meglepő, hisz „a DEAC és a DGASE törhetetlen harcosai a magyar keresztyén és nemzeti irányzatnak”.<sup>88</sup> A DGASE társadalmi beágyazottsága több rokon vo-

---

<sup>85</sup> *Debreceni Újság* 1920. szeptember 23.

<sup>86</sup> *Debrecen* 1927. október 28.

<sup>87</sup> Tamássy 1928: 60.

<sup>88</sup> *Hajdúföld* 1925. február 24., *Hajdúföld* 1928. január 1.

nást mutatott a DVSC-vel és a DEAC-cal. A klub bázisán, a Gazdasági Akadémián az 1930-as évek elején a tanulók több mint fele volt katolikus, harmaduk az elcsatolt területekről érkezett, és csak alig ötödük született Debrecenben.<sup>89</sup> Az Erdei Ferenc kategóriájával élve, nemzeti kispolgársághoz tartozó gazdatiszteket képző intézmény a szélsőjobboldal stabil támasza volt.<sup>90</sup> Nem véletlen, hogy amikor az ÉME 1925-ben kettészakadt, a „*pallagi* csoport” élén két katolikus, a DEAC alapító Iványi Béla és a DVSC-ből ismert Macsata József állt. Az intézmény igazgatója hosszú időn keresztül Ruffy-Vargha Kálmán, a jobboldal egyik debreceni vezére, a Piarista Diákszövetség elnöke, a római katolikus egyházközség világi elnöke volt (akit egyébként 1931-ben a DVSC birkozószakosztálya díszelnökének választott). A gazdászok több agresszív antiszemita akciót is végrehajtottak: 1920-ban a kevés számú zsidó hallgatót „kitessékelték” az előadásokról, 1922-ben három zsidó fiatalra rontottak rá, egyikük revolverrel fékezte meg a támadókat, és vélhetően gazdászok törtek be kétszer is a református Nagytemplomba, s mázolták a falakra az „Üsd a zsidót!”, majd „Üsd a reformátust!” feliratot.<sup>91</sup> Gonda Moshe Eljahu a DGASE drukkereinek egyik antiszemita akciójáról is említést tesz, miszerint 1920 nyarán megverték a Makkabea játékosait.<sup>92</sup>

A város sportéletében a MOVE Debreceni Sport Egyesülete épp olyan jelentéktelen szerepet játszott, mint Debrecen politikai életében a MOVE. Az 1920 júliusában alakult klub csupán 1924-ig működött, ekkor sportolóik a DEAC-ba és a DGASE-be léptek át (a klub gyűléseit abban az Egyetemi Körben tartotta, ahol 1919-ben a DEAC megalakult). Az egyesületet katonatisztek irányították, színük piros-fehér volt.<sup>93</sup> Több szakosztályuk működött, így futballoztak is, bár valószínűleg csak elvétve játszottak mérkőzéseket. A MOVE, mint politikai szervezet eleve gyanakodva és ellenszenvvel tekintett a labdarúgásra (véltetően annak jelentős „elzsidósodása” és professzionizációja miatt), viszont elnökük, Kovách Pál állt az atlétikai szövetség keleti kerületének élén. „Nem focizniuk kell a fiataloknak, hiszen a hideg tornateremben megfáznak. [...] Megerősödésük javát az szolgálná, ha olyan katonai anyagot sajátítanának el, amely birtokában az érettséggel együtt levizsgázott katonatiszteként is használhatók lennének.” – jelentette ki egy MOVE-vezető.<sup>94</sup> Debreceni szervezetük a város sportegyesületeivel csak elvétve került összetűzésbe. 1920 nyarán például versenyzőik nem indultak a DKASE úszóversenyén,<sup>95</sup> illetve a DTE-vel voltak konfrontációik a pályahasználatban. 1921. októberében a MOVE a DTE korcsolyapályáját kérte a várostól, azonban ezt elutasították, mivel a pálya a DTE magántulajdona

---

<sup>89</sup> Komoróczy 1968: 90., illetve Liszt–Sümegey 1930: 86–87. alapján.

<sup>90</sup> Erdei 1976: 52.

<sup>91</sup> *Debreceni Újság* 1920. március 19., *Debreceni Független Újság* 1921. november 9., Béber 1977: 204–205.

<sup>92</sup> Gonda 1971: 112.

<sup>93</sup> A MOVE-nak nem volt egységes szimbolikája, egyesületeik különböző színeket választottak, például a Karcagi MOVE kék-fehér, a Törökszentmiklósi MOVE tagjai bordó-narancssárga szerelést öltöttek.

<sup>94</sup> Gergely 1975.

<sup>95</sup> *Debreceni Újság* 1920. július 23.

volt. 1921 nyarán alakult meg a MOVE futballcsapata, a DTE először átengedte pályáját a klubnak, később azonban nem engedte, hogy piros-fehérek használják létesítményüket.<sup>96</sup>

Ahogy a DGASE és a MOVE, úgy a cionista Makkabea sem indult a kerületi bajnokságokban, sőt, a klub alig egy évig működött. A Makkabea egyike volt a megszállt területeken ekkor nagy számban alakult cionista kluboknak, s mint ezek általában, a debreceni egyesület is kék-fehér mezbe öltözött. A játékosok jó része a DTE-ből és a DKASE-ből érkezett, így a Makkabea játékszínvonala korántsem állt alacsony nívón, első mérkőzésükön 6:0-ra győzték le a nyomdászok együttesét.<sup>97</sup> A Makkabea születése elsősorban annak jele, hogy a debreceni zsidó társadalom korántsem volt egységes az asszimiláció megítélésében. Azt ugyan láttuk, hogy a DTE-be, és a DKASE-ben részt vevő zsidók is másképp viszonyulhattak az asszimilációhoz, de cionistákat csak elvétve találhattunk közöttük.

A klubot Róth Miksa és Krausz Jenő, a DTE játékosa, Krausz Vilmos rabbi fia alapította. Debrecenben elsőként fordult elő, hogy – ha nem is egy rabbi, de annak leszármazottja részt vegyen sportegyesületben. Jelzésértékű, hogy Krausz Vilmos Debrecenbe kerülése előtt kiskunhalasi ortodox rabbi volt, így – noha ő is a „hazafias magyar zsidósághoz” tartozott – bizonyára más értékrendet képviselt, mint a reformátusokkal szoros kapcsolatot fenntartó, régi városlakó zsidóság. Így az sem meglepő, hogy Krausz rabbi másik fia, Krausz József részt vett az 1911-es bázeli cionista konferencián. A Makkabea létrejöttéhez vélhetően nem csak a cionista elkötelezettség, hanem az ekkor igen elterjedt álamatőr jelenségek is vezettek. E cionista klubok ugyanis lényegesen nagyobb játékerőt képviseltek, mint ami szűk társadalmi bázisukból következne.<sup>98</sup> Ugyan az ismert, Pestről vidékre vándorló álamatőr labdarúgók nem jelentek meg Debrecenben (mint például a később világhírű edző Guttmann Béla, aki ekkoriban Újvidékre igazolt), de például feltűnt a Makkabea színeiben Móra Adolf. Előtte Nagyváradon a NAC nem tudta fizetni, ezután a Makkabea, majd a DMTK játékosa lett, s ezalatt „civil” foglalkozása nem volt. Debrecenből a fővárosba, majd hamarosan Baselbe távozott.<sup>99</sup>

A klub alig fél éves működés után kénytelen volt feloszlalni csapatát, mivel nem rendelkeztek a belügyminiszter által jóváhagyott alapszabályokkal.<sup>100</sup> Négy játékosuk debreceni egyesületekbe lépett át, a többiek Debreceni Sport Club (más források szerint Hatvan Utcai TC) néven kérték bejegyzésüket. A klub nem játszott mérkőzéseket, 1920 szeptemberében már csak annyi hír jelent meg róluk a lapokban, hogy a belügyminiszter az új egyesület alapszabályát sem hagyta jóvá.<sup>101</sup>

---

<sup>96</sup> *Egyetértés* 1921. október 19., *Hajdúföld* 1922. április 21.

<sup>97</sup> *Debreceni Független Újság* 1919. október 21.

<sup>98</sup> Az egykori Monarchia két legjobb cionista klubja a Hakoah Wien és a Makkabi Brno volt, egyikük 1925-ben oszt rák profi bajnoki címet nyert, másikuk barátságos mérkőzéseken európai élcapatoknak volt egyenrangú ellenfele.

<sup>99</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1920. október 4.

<sup>100</sup> *Egyetértés* 1920. április 8.

<sup>101</sup> *Hajdúföld* 1920. szeptember 17., *A Hírlap* 1920. szeptember 30.

A kisebb játékerőt képviselő egyesületek között legjelentősebb a DMTE volt, de korántsem játszott olyan szerepet a kerületi futballban, mint például északi testvéregyesülete, a Miskolci MTE. Ahogy azt az előző fejezetben is említettem, ennek okát a debreceni szociáldemokrata mozgalom szervezetlenségében, gyengeségében látom. A DMTE bázisát a közepes nagyságú üzemek jelenthették, hiszen a nagyüzemekben működtek sportegyesületek, de vélhetően nem is nézték volna jó szemmel, hogy alkalmazottaik egy szociáldemokrata klubot preferálnak. Ráadásul 1920 után a közepes nagyságú üzemek súlya is tovább csökkent. A 20 munkásnál többet foglalkoztató debreceni üzemekben 1914-ben még 8010 ember dolgozott, 1930-ban 4254, 1934-ben már csak 2097. A kisipar viszont – amire a munkásklubok kevésbé támaszkodtak – a város ipari termelésének igen nagy hányadát adta. Míg például Győrben a kisipar az ipari termelés 11,8%-át tette ki, Debrecenben ez az arány 38% volt.<sup>102</sup> 1930-ban Debrecen népessége szerint a harmadik legnagyobb város volt az országban, az iparban dolgozók aránya alapján viszont csak a 21., s az ipari keresők háromnegyedét a kisipar foglalkoztatta.<sup>103</sup> A legjelentősebb csökkenés – és a DMTE szempontjából ez a legfontosabb – a szervezett munkások arányában következett be. A húszas évek elején még közel hatezren tartoztak ebbe a körbe, 1933-ban csak 2.500-an.

Az „új korszak” biztatóan kezdődött a munkásklub számára, hiszen a román kivonulás után fél évvel már elkészült a DKASE-től „örökölt”, felújított pályájuk a Margit fürdő mögött. Úgy tűnt, hogy a klub még erősödni is fog, hiszen a szintén 1911-ben alakult nyomdász sportklubbal 1921-ben fuzionáltak.<sup>104</sup> Igaz, a nyomdász labdarúgók nem voltak igazán erősek, a morálisan szétesett csapat 1921. áprilisában visszalépett a bajnokságból, mivel 10:0-s vereséget szenvedtek a DMTK-tól (úgy, hogy kapusuk részeg volt, és a gárdában egyetlen „igazi” nyomdász sem szerepelt). Ekkor úgy tűnt, hogy a DMTE a labdarúgásban is felzárkózhat a többi debreceni egyet mellé. Erre utalhat, hogy ezt megelőzően és az 1930-as években is a klub – vélhetően csak tiszteletbeli funkciókat betöltő – vezetői a szociáldemokrata pártból kerültek ki, 1921-ben és 1922-ben viszont a díszelnökök között találjuk Trnka Teofil malomtulajdonost is. Nem valószínű, hogy a munkásklub az álamatőrség talajára tévedt, hiszen Trnka nem mecénási szerepének, hanem „szociális gondolkodásának” köszönhetően lehetett a klub díszelnöke – ennek ellenére figyelemreméltó, hogy egy „kapitalista” került a DMTE díszelnöki székébe.<sup>105</sup>

A munkások futballcsapata mégsem tudott számottevő eredményeket elérni, és a nyomdászklub beolvadása ellenére 1922/1923-ban, csupán egyetlen idényt töltöttek el az első osztály-

---

<sup>102</sup> Szűcs 1986: 44.

<sup>103</sup> Timár 1993: 89.

<sup>104</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1920. október 25., *Egyetértés* 1921. augusztus 17.

<sup>105</sup> Idősebb Trnka Teofil (Gottlieb) a morvaországi Humpolecben született, később Debrecenben megvette a Vecsey család Apafi utcai malmát. „Néhai Trnka Teofil egész Debrecenben a legnépszerűbb, legjótékonyabb, legliberálisabb szellemű emberek egyike volt. Különösen ismert volt liberális gondolkodásmódjáról, s nem ismert semminemű felekezeti különbséget, s ezért is nagy népszerűségnek örvendett a városban. Jótékonyságáról legendákat meséltek! [...] Midőn már jó módban volt, még az sem változtatta meg. [...] temetésén] a szegények tömegesen vonultak koporsója után” (Kemény 1938: 49–51). Fia a DMTE tiszteletbeli elnöke, az iparkamara levelező tagja, az ágostai evangélikus egyház presbitériumának tagja volt.

ban. Az utolsó helyen végeztek, a helyi sportlap szerint „A vezetés teljes hiánya okozta, hogy nem tudták megtalálni a módot a csapat fejlesztésére. Kiesésük talán a csapat feloszlását is vonja maga után, ami halálos csapást is mérne az amúgy is gyenge lábon álló munkássportra.”<sup>106</sup> Ez ugyan nem következett be, de öt évet kellett várniuk, hogy ismét az élvonalban indulhassanak.

## KLUBKÖZI ÉS SZÖVETSÉGI KONFLIKTUSOK 1919 ÉS 1926 KÖZÖTT

Míg 1919 előtt konfliktusmentesség jellemezte debreceni futballmezőt, a Tanácsköztársaság után súlyos konfliktusokkal terhelt rivalizálás kezdődött a város klubjai, illetve a nyíregyházi és debreceni egyesületek között. Ez a változás két okkal magyarázható. Egyrészt a futball társadalmiasultságának „foka” megváltozott: a sportélet differenciálódásával új szereplői lettek a futballmezőnek, megjelent a jobboldali DEAC, és aktivizálódtak a vasutasok. S nem csupán az egyesületek közötti társadalmi törésvonalak mélyültek el, de erőviszonyaik is kiegyenlítettebbek lettek, ami kedvezett a konfliktusok kialakulásának (hiszen a szoros mérkőzéseken már van veszítenivalója a csapatoknak). Másrészt a futballmező dinamikája, vagyis a klubok erőviszonyainak változása, függött a hatalmi mező átstrukturálódásától is: vagyis a társadalmi csoportok pozíciói, vagy a politika erővonalainak változása a futballmezőt is átformálta.

A debreceni társadalmi és politikai viszonyok sajátosságai miatt azonban a mező egyszerűbbé is vált, hiszen – főként 1920 és 1922 között – a politikai és felekezeti pozíciók gyakorlatilag megfeleltethetők voltak egymásnak. Erre utalnak a már elemzett egyesületi vezetőségi listák is, amikor azt láttuk, hogy a DVSC és a DEAC vezetői jobboldali és katolikus szervezetekben vettek részt. Így az 1919 és 1926 közötti időszakban három polarizációs dimenzió alakította a futballteret: a felekezeti-etnikai és politikai, a gazdasági-ideológiai, végül a regionális polarizáció.

A négy jelentősebb klubot figyelembe véve a *felekezeti-etnikai és politikai* polarizáció szempontjából – némileg leegyszerűsítve – két táborat azonosíthatunk a futballmezőben: egyik oldalon a liberális-református-zsidó DTE és DKASE, a másik oldalon pedig a jobboldali-katolikus DEAC és DVSC állt. De hozzátehetjük ehhez, hogy két *városi civil* klub állt szemben két *állami intézmény* egyesületével. Az azonos oldalon álló klubok társadalmi háttere természetesen nem volt teljesen azonos, és nem is voltak a hét év folyamán mindig szoros szövetségesei egymásnak. Ez főként azzal magyarázható, hogy a polarizációt átszötte egy másik, kisebb fajsúlyú megosztottság: a DTE és a DEAC az elit klubjai voltak, a DKASE és a DVSC bázisát pedig a kisebb egzisztenciák jelentették.

A debreceni sportegyesületek között a fő törésvonalat ekkoriban a politikai és felekezeti megosztottság jelentette, amelynek hátterében a debreceni katolikusok emancipációja állt. Az évszázadokon át uralmi helyzetű református polgárság igyekezett távol tartani a várostól a zsidókat

---

<sup>106</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1923. június 18.

és katolikusokat. A kiegyezés után a városi elit asszimilálta a zsidókat, ám a katolikusokat változatlanul idegeneknek tartották. A Márciusi Front egyik tagjának visszaemlékezése szerint: „A katolikusokban német kémeket látott a család. A Habsburg befolyás a katolikusokon keresztül érvényesült.”<sup>107</sup> Egyik másik interjúbán szerint: „A debreceni »pógár« volt a kálvinista, a katolikusok pedig a »gyüttmentek« voltak Debrecenben. Elképzelhetetlen lett volna, hogy például Debrecen polgármestere katolikus legyen. Bár a katolikusok mindent elkövettek, hogy a maguk soha nem vitatott secundáriusságát elismerve tekintélyüket érzékeltessék.”<sup>108</sup> Vélhetően sok önérzetes katolikus számára a Tanácsköztársaságot és a román megszállást követő „fordulat” azt jelentette, hogy e a másodlagos szerepből végre kitörjön. S mivel a korábbi városvezetők egy része együttműködött a kommunista, majd a román hatalommal, jó alkalom nyílt szembefordulni a korábbi „liberális-református” városvezetéssel. Ez természetesen nem jelentette azt, hogy a katolikusok nagy része egyetértett volna a reformátusokat és zsidókat ért, sokszor durva politikai támadásokkal, de azt sem, hogy a református felekezetűek között teljes lett volna a régi elit támogatása (például az egyházi ellenzék Kálvin Szövetség néven hozott létre egyesületet).

A református egyházat több támadás is érte, melyek elkövetői ugyan nem „tisztas katolikus polgárok” voltak, de az akciók léte jelzi, hogy a kálvinista egyház tekintélye súlyos csorbát szenvedett. Még a legfontosabb debreceni református jelképet, a Nagytemplomot is „meggyalázták”: 1919-ben betörték a templomba, s „üsd a zsidót!” feliratot mázoltak a falakra.<sup>109</sup> Másfél év múlva még brutálisabb módon ismétlődött meg a támadás. A falakra nyolc helyen „Üsd a reformátust” feliratot festettek, „a lelkészek jobboldali padja emberi fekáliával be volt kenve és a könyöklőre helyezett zsoltár lapjai közé szintén az undorító bélsár volt csapva és a szent könyv behajtva úgy, hogy két oldalán lefolyva mázgas volt az egész.” A református–zsidó „felekezeti szövetség” jeleként értelmezhető, hogy a két debreceni zsidó hitközség átíratot intézett a református egyházhoz, és 12.000 koronás díjat tűztek ki annak, aki segít az elkövetők kézre kerítésében.<sup>110</sup> Ezeket a támadásokat vélhetően katolikusok követték el, de a felekezeti villongásoknak kedvező táptalajul szolgált néhány radikális politikus megnyilatkozása. Az egyház elleni támadás a *Szózat* újságtól indult, amely 1919. november 29-i számában megjelent „Reformátusok és bolsevizmus” című írásában tárgyalta a debreceni egyetem teológiai kara Tanácsköztársaságot üdvözlő határozatát.<sup>111</sup> Fél évvel később a Keresztény Nemzeti Liga debreceni megalakulásakor tartott gyűlésen Wolff Károly a Liga ügyvezető elnöke beszélt „a protestántizmusról, annak a zsidósággal való fegyverbarátságáról. A zsidósággal való barátság veszedelmet jelent” – intette a politikus óvatos-

<sup>107</sup> Tóth 1987: 133. A kötetből származó idézetek azért érdekesek, mert interjúalanyok az 1930-as években szerzett tapasztalataikat osztják meg az olvasókkal, és baloldali értelmiségiek, tehát „felekezeti elfogultsággal” sem vádolhatók.

<sup>108</sup> Tóth 1987: 46. Békés Istvánnal készített interjú.

<sup>109</sup> *Debreceni Független Újság* 1919. szeptember 12.

<sup>110</sup> *Egyetértés* 1921. január 23., 27. A második nagytemplomi támadásról írta visszaemlékezéseiben Béber László újságíró, hogy „a templomgyalázókat kinyomozták, kétséget kizáróan duhaj gazdászok voltak. Amikor azonban kiderült, hogy a kolompós a kormány egyik főemberének közeli rokona, s ráadásul mind ő, mind a cinkosainak zöme katolikus, felsőbb utasításra az ügyet gyorsan elsímították.” Béber 1977: 204–205.

<sup>111</sup> Veress 1999: 30.

ságra a reformátusokat.<sup>112</sup> 1920 decemberében Orbók Attila – a bihari Derecske képviselője – interpellált a Parlamentben: „Az anyagi nyomorúság mellett erkölcsi nyomorúság is uralkodik. Debrecenben bizonyos klikkek munkája folytán nemcsak antiszemitizmus van, hanem ma már egy katolikus csoport áll szemben a kálvinistákkal és állandó harc folyik a két csoport között.”<sup>113</sup> Egy 1921-es „református röplap” is jelzi, hogy a felekezeti villongások tétje a „református-zsidó szövetség” bomlasztása volt: „Hívek! Keresztyének! Reformátusok! Úgy látszik új megpróbáltatást küld miránk a mi Istenünk, annyi üldöztetés, szenvedés, harc után, de mi ezt az új harcot is győzelmesen fogjuk megvívni. Mert íme harcot üzentek nekünk a gonoszok [...] meggyalázták a mi templomunkat, a mi hitünket. Harcot üzentek, hogy legyőzzenek minket, azután börtönbe dobznak. *A zsidók után hát mi következünk*, most minket akarnak a magukat keresztényeknek nevező haramiák, templomgyalázók, istenkáromlók (kiemelés tőlem – Sz. P.).”<sup>114</sup>

A román hadsereg 1920 márciusában elhagyta Debrecent, a Nemzeti Hadsereg bevonulása után minden közalkalmazottnak, egyesületi és egyházi tisztségviselőnek igazolnia kellett a Tanácsköztársaság és a román megszállás alatti tevékenységét. Letartóztatták Kenézy Gyula orvosprofesszort, és Jánosi Zoltán református lelkészt (a DTE egykori elnökeit), eljárás indult Magoss György és Márk Endre ellen (mindketten a DTE vezetői is voltak), hatvan elmarasztaló ítéletet hoztak városi alkalmazottak ellen.<sup>115</sup> Szomjas Gusztávot nevezték ki kormánybiztosként a város élére, őt Hubert Ottó, katolikus (!) főispán követte. 1920 végén a városi közgyűlés bizalmatlanságot szavazott Hubertnek, akit ezután felkeresett egy vagongyári küldöttség, s Macsata József (később a DVSC egyik alelnöke) „gyönyörű beszéddel üdvözölte a zsidók és a szabadkőművesektől most sokat támadott főispánt”.<sup>116</sup> Huber végül 1920 nyarán lemondott főispáni tisztségéről, majd 1922-ben a parlamenti választáson is gyökeres politikai fordulat történt: míg 1920-ban a KNEP jelöltjei nyertek, addig 1922-ben egy kiskapós, egy szociáldemokrata és egy független képviselő jutott mandátumhoz.

A felekezeti villongásokban is testet öltő társadalmi és politikai ellentétek a futballmezőben is megjelentek.<sup>117</sup> Egyrészt közelebb hozta egymáshoz a DTE-t és a DKASE-t. A két klub kapcsolatát – hasonló társadalmi beágyazottsága ellenére – viszonylag békés rivalizálás jellemezte. 1920-ig a debreceni futballbarátok túlnyomó többsége vagy a DTE-nek, vagy a DKASE-nek drukkolt, de komoly súrlódások nem voltak az egyesületek között. Erre mindössze egyetlen példát találtam, amikor 1919 őszén 5000 (!) néző előtt találkozott a két csapat, „a DKASE ügyvezető el-

<sup>112</sup> *Debreceni Újság* 1920. június 22.

<sup>113</sup> *Debreceni Független Újság* 1920. december 23.

<sup>114</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1921. március 3.

<sup>115</sup> Veress 1999: 28–30.

<sup>116</sup> *Hajdúföld* 1921. január 1. Hubert felesége volt annak a MANSZ-nak a debreceni elnöke, melynek vagongyári csoportját a szintén katolikus DVSC elnök, Kabay György felesége vezette.

<sup>117</sup> A sportélet törésvonalai viszont korántsem voltak olyan mélyek és áthidalhatatlanok, mint a politikában. Például 1920 nyarán az Ébredő Magyarok Egyesülete a DTE pályán tartott sportünnepélyt, melyen a DTE, a DEAC, és a DKASE keresztény atlétái vettek részt (*Hajdúföld* 1920. július 24.). Ilyen közös összejövetel a szembenálló politikai és felekezeti egyesületek között elképzelhetetlen lett volna.

nőke a DTE-t bántó nyilatkozatot szócsövelt a közönség felé, ami az egész intelligens közönségben hatalmas visszatetszést szült”.<sup>118</sup> 1920-ban Hajdu Jenő, a DKASE főtitkára és Römer Richárd, a DTE intézője a háborúban elesett sportolók emlékére megalapították a Hősök Serlegét, amellyel a két vezető „jó viszonyt teremtett az addig hadilábon álló két rivális egyesület között”.<sup>119</sup> A serlegért minden év augusztusának első vasárnapján eredetileg több debreceni csapat játszott, később már csak a két alapító klub. A kiírás szerint az hódította el végleg a serleget, aki háromszor egymás után, vagy összesen ötször megnyerte a versenyt. A DKASE 1923-ban végleg elnyerte a kupát, de Hősök Lobogója néven később is mérkőzött érte a két csapat.

1922 nyarán a két egyesület már deklaráltan is egy „táborba” került. A szövetség vezetésében a DEAC és a DVSC alkották a többséget, az ellenzéket pedig a DTE, a DKASE és a DMTK képviselte. 1922 tavaszán a keleti kerület válogatott csapata Pécssett vendégszerepelt, s az úton tapasztalt magatartása miatt – nem tudni, hogy ez pontosan mit takart – egy évre eltiltották a játéktól Sipos Ferencet a DKASE egyik legjobb játékosát. A labdarúgó felett ítélkező testület öt tagjából ketten a DTE, hárman az ellenlábas DEAC és DVSC tagjai voltak. A szokatlanul hosszú eltiltást az Országos Vidéki Tanács egy évről hat hétre szállította le.<sup>120</sup> A kereskedők szerint az egész procedúra azért következett be, mert a DKASE-t „üldözik”, s hogy ehhez hasonló esetek a későbbiekben ne következzenek be, a DKASE és a DTE szövetségre léptek.

Kerületünk két legnagyobb egyesülete megunva azt a sok áldatlan harcot, mely a két egyesület vezetősége között fennállott és látva azt, hogy a többi egyesületek un block tömörülve állanak velük szemben, a barátságos viszony kiépítését határozta el. Szerdán este megbeszélésre jöttek össze a két egyesület futballkorifeusai és elhatározták, hogy a két egyesület tagjai és vezetősége között a legbarátságosabb viszonyt építik ki. Így közös barátságos programot dolgoznak a jövőre ki, közösen rendezik egy napra kisorsolt bajnoki mérkőzéseiket, de a legfontosabb megállapodás, amit kötöttek, a kerületi életre vonatkozik. Támogatják ugyanis egymást a zöld asztalnál és minden erejükkel azon lesznek, hogy a Sipos-ügyhöz hasonló értelmetlen ítélet ne érje őket a jövőben. A DTE–DKASE blokk létrehozása egyetemleges sportérdek és véleményünk szerint már régen meg kellett volna e barátságos közeledésnek történnie, akkor, amikor egyes kerületi szervek nem néznek a sport céljaira, csak arra vannak figyelemmel, hogy egyesületeket alapjukban megrendítsenek, amihez pedig semmi erkölcsi alapjuk nincsen.<sup>121</sup>

A szívélyes viszony kialakulását mutatja, hogy a két klub között gyakran felmerült a fúzió lehetősége is. Az 1920-as évek elejének „futball-konjunktúrájának” elmúltával egyre gyakrabban reppentek föl hírek a fúzióról, de a két egyesület végül soha sem egyesült. Ennek egyrészt az lehetett az oka, hogy a sok közös vonás mellett számos társadalmi ellentét is feszült a két egyesület között: „sokan szívesen látnák a fúziót úgy társadalmi mint sportszempontból, mások azt vitatják, hogy a tűz és a víz nem egyesülhet, nagy az ellentét a két egyesület között” – írta az egyik debreceni

<sup>118</sup> *A Hírlap* 1919. október 7.

<sup>119</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1923. október 15.

<sup>120</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1922. augusztus 28.

<sup>121</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1922. július 24.



lap.<sup>122</sup> Másrészt valószínű, hogy a vezetők súlyosbodó anyagi helyzetük dacára sem szerették volna a barátságos rivalizálást megszüntetni a két egyesület között.

A polarizáció másik pólusán helyezkedett el a DVSC és a DEAC, ám közöttük nem volt olyan jó viszony, mint a DKASE és DTE között. Nem is konfrontálódtak ugyan, bár a DVSC egyébként is csak elvétve keveredett összetűzésbe másokkal.<sup>123</sup> Viszont a DEAC első mérkőzését épp a DVSC ellen játszotta, s – megmagyarázhatatlan okokból – itt hangzott el az egyik egyetemistának köszönhetően a már idézett „Le a zsidókkal!” felkiáltás is. A DEAC viszont nyíltan vállalta, hogy több debreceni sportegyesülettel rossz a kapcsolata (ezt azonban általában nem a klub vezetőinek nyilatkozataiból tudjuk, hanem az egyesülethez közelálló lapok írásaiból). Többször konfrontálódtak a DKASE-val, például 1921-ben az egyetemisták nem voltak hajlandóak kereskedők pályáján szerepelni.<sup>124</sup> Egy évtizeddel később pedig „a DEAC pálya közönségének lehetetlen viselkedése miatt a DKASE határozta el magát, hogy jószántából a DEAC pályán nem játszik többet”.<sup>125</sup>

Több konfliktus támadt a DEAC, és a DKASE úszóiból alakult DUE között (ami nem meglepő, hisz az úszók és vízilabdázók között 1945 előtt nagyon magas volt a zsidók aránya – jelzésértékű, hogy Hajós Alfréd személyében az első magyar olimpiai bajnok is egy zsidó úszó volt). 1925-ben a DUE rendezte a kerületi úszóbajnokságot, s a DEAC egyik úszójának nevezését nem fogadták el. A *Hajdúföld* levonta a konzekvenciákat: „Úgy látszik a labdarúgósportban lábra kapott erkölcstelen szellem, kicsinyes driblizés kezd az úszósportban is lábra kapni. [...] A DEAC ellen indult meg kicsinyes akció *bizonyos oldalról*, amelynek célja magakadályozni a DEAC győzelmet” (kiemelés tőlem – Sz. P.).<sup>126</sup> E napon rendezték első debreceni vízilabda-mérkőzést is. A DUE és a DEAC találkozója felkorbácsolta az indulatokat: „A pólóverseny mindvégig izgalmas és heves volt, ami a közönségre is átragadt és olyan hangos megjegyzésekkel kísérte a verseny lefolyását, amilyenre Debrecenben még nemigen volt példa. A hangos buzdítások a játékosokat is a végsőkéig izgatták és olyan erővel küzdöttek, hogy könnyebb testi sérülések is történtek. Hír szerint a DEAC, a DUE egyik pólójátékosa ellen könnyű testi sértés címén büntetőfeljelentést készül tenni.”<sup>127</sup> A *Tiszántúli Hírlap* megjegyezte: „Fájdalmasan látjuk különben az úszósportnál, ezt a sportot kultiváló két egyesületnek, a DUE-nek és a DEAC-nak egymással szemben késhegyig menő harcát.”<sup>128</sup>

---

<sup>122</sup> *Debreceni Hétfői Újság* 1925. november 30.

<sup>123</sup> A DVSC 1922-es, jubileumi ünnepségéről jegyezte meg az újságíró: „Nem hagyhatjuk azonban szó nélkül a sport közönség nagy részének hideg viselkedését. Különösen feltűnt a DKASE és DTE közönségének távolmaradása” (*Debreceni Újság* 1922. július 11.). Az idézet jelzi, hogy a DVSC viszonya nem volt tökéletes a két klubbal, de ezt az esetet leszámítva nem tudok arról, hogy komolyabb konfliktus lett volna közöttük.

<sup>124</sup> *Debreceni Újság* 1921. március 27.

<sup>125</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1930. február 26.

<sup>126</sup> *Hajdúföld* 1925. július 19. A DUE szerint viszont az úszó azért nem indulhatott, mert hivatalosan a MAFC sportolója volt.

<sup>127</sup> *Debrecen* 1925. július 21.

<sup>128</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1925. július 21.

A DEAC fő vetélytársa a futballpályán azonban a DTE volt. Nyilván azért, mert a nagy politikai és felekezeti távolság ellenére a DTE – elit jellege miatt – közel állt a DEAC-hoz. Más szóval: az egyetemisták a (jórészt zsidó) kereskedőkben nem láttak „igazi” konkurenciát, viszont a református és zsidó értelmiségiek, tisztviselők „valódi”, legyőzendő ellenfelek voltak. Az egyik jobboldali lap megfogalmazásában: „A budapesti FTC–MTK mérkőzésnek felel meg Debrecenben az egyetemi csapat és a DTE találkozása. Mindkét egyesületben az intelligencia tömörül.”<sup>129</sup>

A DEAC-hoz közelálló újságok egyik panasza az volt a DTE és a DKASE ellen, hogy egymás érdekeit tiszteletben tartják, míg másokra, a „keresztény csapatokra” nincsenek tekintettel. 1920-ban még egy cionista klub vendégszereplését is sikerült megakadályozni. Pünkösdkor a DKASE és a DVSC meghívására a fővárosi VAC érkezett volna Debrecenbe. A helyi radikálisok „figyelmeztették a közönséget, hogy a fővárosi csapat zsidó vallású játékosokból áll”. A mérkőzést Rostás István városi rendőrfőkapitány az utolsó pillanatban betiltotta, „mert a résztvevők személye nem egyeztethető össze a Magyar Területvédő Ligának ugyancsak vasárnap tartandó ünnepségével” (a mérkőzés betiltását többek között a DEAC-alapító Iványi Béla egyetemi tanár javasolta). A VAC ezek után visszatért Budapestre és a történelekről értesítette az MLSZ-t.<sup>130</sup> Egy év múlva a DKASE fővárosi testvéregyesületét, a KAOE-t látta vendégül, ezért a DTE, hogy ne csináljon konkurenciát, nem hívott senkit sem Budapestről. Az egyik lap a DTE jóindulatát a két klub azonos felekezeti háttérével magyarázta: „Bezzeg, ha egy keresztény csapat játszott volna valamelyik pesti keresztény csapattal, ugyanakkor két pesti zsidócsapat jött volna Debrecenbe. Hiába, egyik varjú nem vájja ki a másik varjú szemét.”<sup>131</sup> Nem könnyű azonban megítélni, hogy a futballmezőben a felekezeti-etnikai és politikai polarizáció szempontjából kik voltak uralmi, és kik alávetett helyzetben. Egyrészt a bajnoki tabellák azt mutatják, hogy a DVSC a korszak kimagaslóan legsikeresebb debreceni egyesülete volt, de a kereskedők csapata is lényegesen erősebb volt a legpatinásabb nyíregyházi egyetelnél. Az alábbi táblázat az 1920/21 és 1925/26 között lebonyolított hat bajnokság résztvevőinek eredményességét mutatja.

	Helyezés						Összpontszám	A megszerezhető pontok százalékában
	1.	2.	3.	4.	5.	6.		
1. Debreceni Vasutas SC	5	–	–	–	1	–	32	89
2. Debreceni KASE	1	2	2	–	1	–	25	69
3. Nyíregyházi TVE	–	1	2	1	–	1	17	47
4. Debreceni Egyetemi AC	–	1	–	3	–	2	16	44
5. Debreceni TE	–	1	1	1	1	2	16	44
6. Debreceni MÁV TK	–	–	–	–	3	1	7	23
7. Berettyóújfalvai SE	–	1	–	–	–	–	5	28
8. Kiskovácsi SE	–	–	1	–	–	–	4	22
9. Törekvés/Nyíregyházi KISE	–	–	–	1	–	–	3	13

4. táblázat A kerületi bajnokságok csapatainak eredményessége – olimpiai számítás szerint (1920–1926)<sup>132</sup>

<sup>129</sup> *Hajdúföld* 1921. április 27.

<sup>130</sup> *Debreceni Újság* 1920. május 22., *Egyetértés* 1920. május 26., *Sport hírlap* 1920. május 27.

<sup>131</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1921. július 10.

<sup>132</sup> A táblázat olimpiai számítás szerint készült. A csapatok neve után az adott időszakban elért első, második, harmadik, negyedik, ötödik és hatodik helyezések száma szerepel. Első helyezésért hat, másodikért öt, a harmadikért négy,

Másrészt a politikai hatalommal való viszony szempontjából a DTE minden más klubnál jobb helyzetben volt, hiszen vezetőségükben helyet kaptak a városi elit reprezentánsai. Tetemes segíyekre nem számíthattak, de arra igen, hogyha igazán szükségük volt a város támogatására, akkor az melléjük állt – ez történt a DTE Sportterének rekonstrukciójánál, illetve amikor a városi vezetés nem engedte, hogy a MOVE megszerezze egyik létesítményüket. A városi vezetés viszont egyoldalúan is bánt a DTE-vel, amit a jobboldali lapok többször is felhánytorgattak, mondandójukat alaposan átszőve antiszemita utalásokkal. 1921 nyarán városi segítséggel újították fel a DTE pályáját, ám nem adtak téglát a vasutas kluboknak, hogy öltözőt építsenek, ráadásul már készült a DEAC sporttelepe is. A *Tiszántúli Hírlap* kommentárjában kiemelte, hogy az a DTE kapott segítyt, „melyben keresztény tagok alig jutnak szóhoz”, de nem így döntöttek „a keresztény fiúkból álló DVSC-DMTK egyesületek kérelmével”. Az újság szerint el fogják utasítani a DEAC kérelmét is, mert „a DEAC-ban nincsenek sem zsidók, sem azok barátai, a vakolók, hanem tisztán intrazigens érzelmű keresztény ifjakkól áll”.<sup>133</sup>

Viszont az MLSZ keleti kerületének vezetésében a DEAC-nak és a DVSC-nek voltak kedvezőbb pozíció (az 1920-as évek elején a kerületi labdarúgó szövetség elnöke Payer Dezső, a DEAC tagja volt). Ám a szövetségi vezetéséért Debrecenben nem folytak olyan heves küzdelmek, mint az országos tanácstagok helyekért, és csak ritkán születtek olyan döntések, melyek azt mutatták volna, hogy a hatalmon lévők visszaélnék pozícióikkal. Ilyen eset történt azonban 1922 nyarán, amikor a DKASE egyik legjobbját súlyosan megbüntette a többségében DVSC és DEAC tagokból álló fegyelmi bizottság. A keleti kerület rendkívüli közgyűlésén Kollmann Ferenc, a DKASE elnöke kijelentette, hogy „egyesületét üldözik”, és több debreceni klub vezetőjének rosszindulata miatt klubját mellőzték a szövetségi választásoknál. Egyik másik DKASE-vezető bekiabálása az utókor előtt is nyilvánvalóvá teszi, hogy szerintük miért üldözték klubjukat: Kollmann „ha nem lenne zsidó, elnök lenne!”<sup>134</sup>

A *gazdasági-ideológiai polarizáció* szempontjából nehezebb a klubok közötti törésvonalakat azonosítani (szemben Budapesttel, ahol köztudott volt, hogy kik támogatják a tiszta amatőrséget, és kik pénzelik a labdarúgókat). Ennek főként az volt az oka, hogy Budapesten sokkal nagyobb méreteket öltött az álamatőrség: több klubról kiderült, hogy klubhelyiségeiben hazard kártyajáték folyik, hatalmas méreteket öltött a labdarúgók elvándorlása, a téli és nyári szünetben nagyon sok csapat indult túrára, s a játékosok gyakran csempészésre használták fel a külföldi utakat. De az amatőrség fővárosi hívei is éberek voltak, leleplező cikkeiknek köszönhetően többször is napvilá-

---

stb. pont kapható. A táblázat utolsó oszlopának adatai azt mutatják, hogy az egyesületek olimpiai számítás szerint szerezhető pontjaiknak hány százalékát gyűjtötték össze. Vagyis a pontok számát osztottam az indulások számával, és szoroztam hattal. Ez annyiban realisabb mutató, mint az összpontszám, hogy nem veszi figyelembe azokat a bajnokságokat, amikor a csapat nem indult a bajnokságban, azokat az indulásokat viszont igen, amikor egy klub nem került az első hat helyezett közé.

<sup>133</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1921. augusztus 11. „Vakolók” alatt vélhetően a szabadkőműveseket értette a szerző.

<sup>134</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1922. július 24. Ahogy változik a politikai szféra, úgy változnak a futballmezőn belüli erőviszonyok: az 1920-as évek végén – vagyis amikor az antiszemitizmus szerepe jóval kisebb volt a közéletben – Kollmann Ferenc állt a szövetség élén.

got látott, hogy a játékosok mekkora fizetést, vagy milyen állásokat kaptak a klubjaiktól. A hivatalosan amatőr labdarúgás legnagyobb vihart kavart ügye a „kispesti profiper” volt, amit a Pesterzsébeti MOVE feljelentése indított el.<sup>135</sup>

A kispesti profiper kapcsán írta a helyi sportlap, hogy „a keleti kerületnél is nagyon zavaros az amatőrizmus vize, moszatok úszkálnak abban, melyek sekélyessé tették annak szintiszta vizét”.<sup>136</sup> Ám Debrecenben nem voltak profiperek, csak a DVSC ment egy alkalommal rövid külföldi túrára, nem derült ki, hogy a játékosok milyen juttatásokban részesülnek, nem tudni, hogy a klubhelyiségekben hazard kártyajáték folyt volna, s hogy a mérkőzések kimenetelére titkos fogadásokat kötnének. Ehhez az is hozzájárult, hogy a debreceni futball nívója elmaradt a fővárosiétól, szegényebb volt a város, kevesebb a mecénás, és sokszor a labdarúgók sem éltek „profi életet”.<sup>137</sup>

Viszont Debrecenbe is érkeztek budapesti labdarúgók, s a DEAC kivételével gyakorlatilag minden klub csábított idegen játékosokat. A fővárosi *Sportlap* 1919 őszén azért ítélte el a város labdarúgását, mert „Debrecen és vidéke valóságos eldorádója a zavarosban halászó futballistáknak, mert tudják és érzik, hogy az MLSZ sújtó keze nem ér el ide.”<sup>138</sup> A lap szerint sok fővárosi labdarúgó vándorol Debrecenbe, s a keleti kerület dolga lesz, „hogy a környéket az oda betolakodott futball-parazitáktól megtisztítsa”. A háborút követően főként a gyári egyesületek csábíthattak könnyen játékosokat, vélhetően ez is közrejátszik a DVSC sikereiben (noha az állással való csábítást is tiltották a labdarúgó szövetség szabályai). 1920 őszén a debreceni műhelybe kapott beosztást a budapesti testvéregyesület, a Törekvés egykori játékosa Béki Imre, akit a DVSC trénernek szemelt ki. Később Farkas Iván és Vampetics István személyben a Vasas két ifjúsági labdarúgója érkezett a klubhoz, akiknek hatalmas szerepük volt a DVSC látványos fejlődésében (1926-ban mindketten a Bocskai profi labdarúgói lettek, 1926 elején Vampetics még az MTK-nál is volt próbajátékon).<sup>139</sup> S ehhez hozzátehetjük, hogy a DKASE egyik legjobbjá, Sipos Ferenc is a Vasasból érkezett.

Egy 1925-ös cikk szerint korábban, a konjunktúra idején a debreceni egyletek mecénásai sok idegen játékost hozattak, „természetesen nem egészen amatőr alapon”.<sup>140</sup> Vagyis a futballme-

---

<sup>135</sup> A kispesti profiperről: Szegedi 2003b: 172—174.

<sup>136</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1921. december 27. A cikk azt állította, hogy rendelkeznek egy listával, amely azon keleti kerületi játékosok nevét tartalmazza, akiket támogat egyesületük vagy annak mecénása.

<sup>137</sup> Egy vélhetően túlzó vélemény szerint a debreceni játékosok „tréningekre nem járnak, vagy csak nagyon ritkán, mérkőzések előtt egész éjszaka mulatnak, táncolnak, intézőik parancsait egyáltalában nem veszik figyelembe” (*Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1924. augusztus 4.).

<sup>138</sup> *Sportlap* 1919. november 19.

<sup>139</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1926. február 8. A cikk szerint a DVSC sikereit három játékosnak köszönheti: Farkas Ivánnak, Molnár Ferencnek és Vampetics Istvánnak. 1926 elején Molnár szintén részt vett az MTK-nál próbajátékon, ám Vampeticcsel ellentétben – aki a Szegedi AK csapatához távozott, majd a Bocskai profi játékosa lett – visszatért a DVSC-be. 1926 nyarán Molnár is csatlakozott a Bocskai csapatához, a klub legjobban fizetett labdarúgója volt (*Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1926. augusztus 16.). A játékos pályafutása szokatlan véget ért: 1928-ban a Kispest–Bocskai első osztályú mérkőzés után a rendőrség letartóztatta, mert kiderült, hogy évekkorábban „kommunista bűncselekmények” miatt börtönbüntetésre ítélték (*Debreceni Újság* 1928. március 7., *Nemzeti Sport* 1928. március 7.).

<sup>140</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1925. november 30.

zõ e szempontból úgy vált kétfelé, hogy az amatőrség oldalán állt a DEAC, vele szemben pedig a többi debreceni klub – ám a gazdasági-ideológiai polarizáció, mint strukturáló elv ereje elenyésző volt. Ez abból is kitűnik, hogy sem a DEAC, sem a jobboldali újságok nem ostromozták a debreceni klubokat álamatőrségük miatt. Viszont ha országos ügyekről volt szó, akkor a DEAC nyíltan kiállt az álamatőrök megbüntetése mellett. A tiltakozás legfőbb fórumát az MLSZ közgyűlései jelentették, melyekre a debreceni klubok is delegáltak küldötteket. Az 1923-as budapesti közgyűlésen, amikor a DEAC-cal azonos ideológiákat valló MAC egy indítványban kérte, hogy a közgyűlés mondja ki: a szövetség „ragadjon meg minden eszközt és módot a további romlás megakadályozására”, akkor az indítvány mellett egyedül a DEAC képviselője állt ki teljes mellszélességgel.<sup>141</sup>

A DEAC kérelmelhetetlen amatőrpartisága jobboldali elkötelezettségéből eredt, hiszen a radikálisok a profi–amatőr ellentétet igyekeztek keresztény–zsidó szembenállásként beállítani.<sup>142</sup> Nem minden alap nélkül, hiszen míg egyre kevesebb zsidó származású footballista szerepelt az élvonalban, addig az álamatőrséget elterjesztő intézők nagy része zsidó volt. A DEAC budapesti testvéregyesületeinek retorikájából kitűnik, hogy értelmezésükben a keresztény-nemzeti elkötelezettség egyenlő az amatőrséggel. Az 1920-ban alakult Keresztény Magyar Sportliga egyik alapítója, az első magyar labdarúgó-bajnok BTC évkönyvében azzal magyarázták a szervezet létrehozását, hogy így akarják a „régie keresztény sportegyesületek hegemoniáját” visszaállítani, és „a felburjánzó professzionizmust” elhárítani.<sup>143</sup> A MAC jubileumi évkönyve szerint a klub három jelszava: „törhetetlen nemzeti érzés, keresztény erkölcs, tiszta amatőrség”.<sup>144</sup>

A debreceni álamatőrség legsúlyosabb problémája nem a klubok konfrontációi, hanem a külföldi szipkázás volt. Ugyanis a magyar labdarúgók iránt nem csak az európai nagyvárosok klubjai felől mutatkozott kereslet, hanem felvidéki és az erdélyi csapatok részéről is. Módszerük az volt, hogy először elcsábítottak egy jobb játékost, vagy trénert, majd az ő segítségével újabb labdarúgókat igazoltak. Felvidékről a Kassai Törekvés és az Ungvári TK szipkázott rendszeresen (főként miskolci és budapesti footballistákat), a Romániához csatolt városok közül Kolozsvárra, Nagyváradra, Temesvárra és Szatmárnémetibe indultak magyarországi labdarúgók.<sup>145</sup> Az erdélyi „csábítók” a fővárosból is vittek labdarúgókat, de a gyakorlatilag határvárossá lett Debrecen volt egyik fő célpontjuk. 1922-ben a Szatmárnémeti SE-ben öt debreceni labdarúgó is szerepelt, nem véletlenül, hiszen a klub intézője Szegedy Gyula, a DVSC régi tagja volt. Első igazolásuk Deutsch

---

<sup>141</sup> *Nemzeti Sport* 1923. március 26.

<sup>142</sup> Egy jellemző idézet: „Az atlétika szövetség, úgy az országos, mint a keleti kerületi, minden tiszteletet és elismerést megérdemel. Komoly, tiszta erkölcsű *keresztény és magyar* emberek ülnek ebben a szövetségben. De nem úgy a labdarúgó kerületben, amely a *magyartól eltérő fajtájúakat* foglal túlnyomó részben magában (kiemelések tőlem – Sz. P.). Ezek mételyezték meg a sport tiszta levegőjét, ezek hozták és hoznak naponként szégyent külföldön a magyar színeknek, ezektől kell megtisztítani a labdarúgó szövetséget is.” A cikk később „cionista vezetés alatt álló álamatőr MLSZ”-ről, és „álamatőr pesti primadonnák”-ról szól (*Hajdúföld* 1924. december 25.).

<sup>143</sup> A BTC... 1925: 23.

<sup>144</sup> Zuber 1925: 273.

<sup>145</sup> *Sportbírlap* 1922. április 24.

Mihály, a DKASE játékos a többször visszatért Debrecenbe, hogy újabb labdarúgókat csábítson Romániába.<sup>146</sup>

Háború után elszakadtunk egy csapásra Nagyváradtól, vele együtt egész Erdélytől. Próbáltunk saját erőnkből nivóra kapni, már-már sikerült is ez a múlt évben, ekkor azonban ismét megjelentek rossz szellemeink, Kolozsvár, Nagyvárád, Szatmár, s talán a legutolsó erdélyi falu profikat szerető akrobatái és megkezdték romba dönteni ízig-vérig amatőrszellemtől áthatott, siker jegyében indult munkánkat. Ma ott tartunk, hogy a debreceni szállodák vendégekönyvében nap-nap után találkozunk ilyen nevekkal: Vadász István Szatmár, Herczeg Géza Kolozsvár, stb. Kik ezek? Mit akarnak ezek?

Egyszerű erre a felelet. Ők azok a rossz szellemek, akik valutáris értékkel megnőtt zsebükre ütve sereg-szemlét tartanak játékos-anyagunk felett, ők azok az átkozott szellemek, akik elviszik tőlünk játékos-anyagunk legelejét, el akarják vinni amatőrizmusunkat, hogy fekete sárral hivatottakat faragjanak belőlük, el akarják vinni verejtékes munkánk drága gyümölcseit, erőnket, tudásunkat, de el akarják vinni párnáinkat is fejünk alól, hogy nyugodni sem tudjunk.

Elvitték Megyeri Kálmánt a nagyváradi élőködők, eltávozott Deutsch Miksa Szatmár falai közé, és elmegy Keresztury kincses Kolozsvárra, s úgy lehet, holnap jön sorra Sipos, Róth, Fóris, mindenki, mindenki... Megindult az áradat, szemet vetett ránk ismét Pásztor nagyváradi szelleme, de ezerkarúvá növe, mert ma már az oláh megszállás minden falujában sok Pásztor él (Pásztor Bertalan, a Nagyváradi AC főtitkára – Sz. P.). Játékosainkról nem szólnunk, ők a modern kor eszközei, ők csak rugók a készülő hatalmas profi gépezetben, ők csak gyenge férfiak, akaraterő és meggyőződés nélküli lények.<sup>147</sup>

Mivel a debreceni klubok nem szipkázta egymástól játékosokat, viszonyukat az álamatőr jelenségeket nem zavarták meg. Ráadásul a konjunktúra elmúltával az erdélyi klubok szipkázása is megszűnt, és a profizmussal „megfertőzött” klubok is visszatértek az amatőrség mezejére. A Tanácsköztársaság után néhány évvel tehát elültek a politikai-felekezeti viharok, és az álamatőrség sem fenyegette a város klubjainak viszonyát. De a debreceni egyesületek kapcsolatának rendezését egy új, „közös ellenség” fenyegető víziójának megjelenése is elősegítette: Nyíregyháza.

A *regionális polarizáció* két típusa – főváros-ellenesség, illetve szomszédos városok rivalizálása – közül a Tanácsköztársaságot követő években az első nem volt jellemző Debrecenre. 1914 előtt a kassai Urbán Pál és a nagyváradi Pásztor Bertalan szította a Budapest-ellenesség tüzét, a háború alatt a győri ETO elnöke, Magyar Lajos szállt síkra a vidék jogainak védelmében. 1919 után azonban a vidéki egyenjogúságért küzdők elcsendesedtek. Az MLSZ ugyanis lassan bár, de egyre több szinten kapcsolta be a vidékieket a labdarúgás országos vérkeringésébe. 1920-ban először állítottak össze vidéki válogatott csapatot (6:2-re kaptak ki a svéd válogatotttól), 1921-től újból kiosztották a legjobb vidéki csapat címet. Szintén 1921-ben terjesztették ki (a már 1919-ben beígért) vidéki autonómiát: a kerületi alszövetségek immár nem bizottsági ülést, hanem közgyűlést

---

<sup>146</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1922. április 10., szeptember 4. Néhány debreceni labdarúgó Nyugat-Európában is megfordult. Lusztig Zoltán a DTE egykori játékos a például Párizsban élt. Nem tudjuk pontosan, hogy Lusztig „egyszerű” emigráns volt, vagy futballozni ment Párizsba. Viszont a szintén DTE-s Jolsvay Endréről feltételezhetjük, hogy tudatos nyugati labdarúgó-karrier építésébe kezdett, hiszen a játékos párizsi kitérője után a luxemburgi Dudelange profi tréneré lett (*Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1922. július 22.)

<sup>147</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1922. április 18.

tartottak, ők is tanácsot választottak, akár a központi MLSZ, s már nem csak első, de másodfokon is ők dönthettek vitás ügyekben. A Központi Vidéki Tanács helyett Országos Vidéki Tanácsot hoztak létre, illetve az MLSZ országos tanácsának immár harmadát a vidékiek ajánlásaiból választották.<sup>148</sup>

Szintén 1921-ben írták ki először a Szövetségi Serleget. A kiesés rendszerű versenyen (melyet magyar vidéki kupának és vidéki serlegnek is neveztek) a kerületi válogatottak vettek részt. A kupában Budapest is részt vett, a kiírás szerint először a fővárosi harmadosztály válogatottja szerepelt. A szabály szerint, amikor a fővárosi válogatott vereséget szenved, a következő évben a másodosztály veszi át helyét (ez már a második kiírásban bekövetkezett). Az MLSZ újabb lépésként 1924-től a fővárosi egyesületeket kötelezte arra, hogy teljes első csapatukkal, minimális költségtérítés mellett, évente kétszer játszanak vidéken. Budapesti klubok korábban is gyakran szerepeltek vidéken, a húsvéti és pünkösti találkozók tetemes költségeit azonban a vidéki csapatok állták. 1924-től viszont az MLSZ vállalta fel az utazás, szállás és étkezés terheit.

Néhány vidéki vezető ezeket a jogokat és lehetőségeket is kevésnek találta, ám Debrecenből nem hallatszott panasz (főként azért, mert a város csapatai – még vidéki viszonylatban is – szolid játékerőt képviseltek). De a vidéki centrumok klubjai azért is hadakoztak kevesebbet a fővárosi vezérekkel, mert új ellenfelekre találtak. Hiszen korábban csupán néhány nagyvárosi sportvezető vívta reménytelen harcát a szövetséggel, 1919 után a feltörekvő, szomszédos riválisok kérdőjelezték meg az addig vezető városok tradicionálisnak tűnő hatalmát. Nyugaton a szombathelyieknek 1923-ban sikerült elérniük, hogy a kerület székhelyét Győrből hozzájuk helyezték át, a szegedi egyesületeket pedig folyamatosan ostromolták az egyre erősebb békéscsabai klubok.

Debrecen a háborúig a keleti kerületben alárendelt szerepet játszott: Nagyváradon volt a kerület székhelye, és a bihariak klubjai erősebbek is voltak a DTE-nél. Nagyváradot azonban Romániához csatolták, így 1920-tól Debrecenbe költözött a kerület székhelye, melynek határa délen Berettyóújfalu, nyugaton Törökszentmiklós, északon Kisvárda volt. A kerületi első osztály alatt háromcsoportos másodosztályban – kunsági, debreceni és szabolcsi alosztályban – játszottak a csapatok. Debrecen és Nyíregyháza egy kerületbe sorolása egyébként már 1912-ben szóba került, ami ellen a debreceniek erőlesen tiltakoztak: „Kérjük: mi érdekességet fog találni a debreceni publikum a debreceni egyletek és NYTVE közti bajnoki mérkőzéseken?”<sup>149</sup> 1920-ban még csak a legrégebbi nyíregyházi sportegyesület labdarúgócsapata, a Nyíregyházi Torna és Vívó Egylet indult a bajnokságban – és lett utolsó. Miközben a debreceni klubok egymással hadakoztak, a nyíregyházi klubok egyre erősebbek lettek: az 1922/23-as kiírásban már a Törekvés is részt vett, az NYTVE pedig harmadik lett. 1922-ben az NYTVE első ízben győzte le a későbbi bajnok

---

<sup>148</sup> Földessy 1926: 556. A központ csak három kérdésben tartotta fent régi jogát: központi igazolások, országos vidéki tanács felügyeleti jogköre, bizalmatlansági indítványok feletti döntés. A vidéki egyesületek viszont sérelmezték, hogy az Országos Vidéki Tanács megfellebbezheti a kerületi döntéseket, és új eljárást rendelhet el (*Kelet-magyarországi Sport-hírlap* 1921. augusztus 1.).

<sup>149</sup> *Sportélet* 1912. augusztus 12.

DVSC-t, ami óriási önbizalmat adott a nyírségieknek (1919 nyarán még 11:1-re győzött a DVSC Nyíregyházán): „És úgy látszik, ami után oly sokat vágyakoztunk, amit szinte elkeseredettségünkben támadó fellépésünkkel igyekeztünk kiforszírozni, az bekövetkezőben van. Nem kap már ki az NYTVE Kisvárdától, s a gőgösen fölényeskedő és vitéz debreceniek is megtanulják lassan-lassan becsülni és tisztelni elsősorban az NYTVE révén mindazt, ami csak a nyíregyházi football sporttal összefüggésben van. Dereng már Nyíregyháza sportege s mi hinni kezdünk abban, hogy az égboltozat egész ki fog tisztulni s a glória dicsfénye egyszer már miránk fog ragyogni.”<sup>150</sup>

A nyíregyházi klubok egyre többet invesztáltak a labdarúgásba. Például az NYTVE 1921-ben Guttmann személyében az FTC-ből csábított el egy ifjúsági játékost, aki hamarosan az egyik legjobb nyíregyházi labdarúgóvá fejlődött.<sup>151</sup> Az 1885-ben alapított NYTVE, és az 1920-ban a vasutas és az iparos egyesületek fúziójából létrejött Törekvés mellett 1923-ban – élén Bencs Kálmán polgármesterrel – megalakult a kereskedők klubja, az NYKSE is. Egy év múlva a Törekvés és az NYKSE fúziójából jött létre a Nyíregyházi Kereskedők és Iparosok Sport Egyesülete, az NYKISE: az 1924/25-ös kerületi bajnokság második és a negyedik helyén is nyíregyházi csapat végzett.<sup>152</sup> A két város ekkoriban kezdődő rivalizálásának tétje viszont már nemcsak az volt, hogy melyik városnak jobb a futballja, a nyírségiek szereplésüknek megfelelő irányítást kívántak a kerület vezetésében is. Hiszen a nyíregyházi futballklubok növekvő sikereit a debreceniek csupán azzal tudták ellensúlyozni, hogy a kerület vezetését nem engedték ki a kezükből, s gyakran olyan döntéseket hoztak, amelyek nemcsak a nyíregyháziak önérzetét, de anyagi érdekeit is súlyosan sértették. Az 1922-es és 1923-as kerületi közgyűlésre el sem utaztak a nyíregyháziak, így a vezetésbe csak elvétve került be nyírségi sportvezető. Funkciók nélkül maradtak az 1924-es közgyűlésen is, amit viszont az egyre erősödő nyíregyháziak sérelmeztek:

Nem tenger választ el bennünket Debrecenről. A [...] szabolcsi csapatok csak akkor vannak, ha kerületi díjakat kell fizetni. Ha jogok illetik őket, akkor nincsenek. Bizony azt hiszem, Debrecen sporttársadalma a gyűlölet tengerét helyezte el közöttünk. Nem most! Ez csak utolsó jelensége a *szabolcsi sport elleni hadjáratnak* (kiemelés tőlem – Sz. P.). [...] Mi csak arra vagyunk jók, hogy a kerületi pénztár deficitjét egy Nyíregyházán rendezett meccsel eltüntessük, hogy legyen miből ellenünk dolgozni a máskülönben üres pénztárral dolgozó Debreceniek. Mily balgák vagyunk! Mondjuk fel a kerület rendezésében lefolyó meccseket! Rendezzen csak a kerület otthon mérkőzést s tegye zsebre a maga deficitjét s ne vigyen haza a nyíregyházi közönségtől 100.000 koronás (1923-ban) tiszta bevételt. [...] A szabolcsi sport halad a maga útján, ily kicsiny akadályok nem fogják megállítani útjában. Legyen bár Debrecen a kerület vezetése sport terén, nem érdemeket szereznek, de egyenesen kárára vannak az egyetemes magyar sportnak.<sup>153</sup>

Az, hogy a nyíregyháziakat nem szavazták be a kerület vezetésébe, nem csupán azt jelentette, hogy lemaradtak néhány jelképes pozíció megszerzéséről. 1924 és 1926 között több olyan, a

---

<sup>150</sup> *Nyírvidek* 1922. október 3.

<sup>151</sup> *Nemzeti Sport* 1921. november 12.

<sup>152</sup> *Nyírvidek* 1922. április 16.

<sup>153</sup> *Nyírvidek* 1924. március 11.



nyíregyháziakra nézve méltánytalan döntést is hozott a debreceni székhelyű vezetés, amit kivédhettek volna, ha megfelelő számban kerülnek be a kerületi tanácsba. Az első jelentősebb konfliktus anyagi természetű volt. A nyíregyházi futball – többek között – azért fejlődött gyorsan és látványosan, mert a Debrecennel való rivalizálás jelentős investíciókra serkentette a helyi elitet és a város vezetését. Debrecenben viszont a nyíregyháziakra nem tekintettek egyenrangú félként, az ő szemükben Nagyvárad volt csak méltó erre a rangra. Debrecenben 1919 után főként a politikai-felekezeti ellentétek miatt a helyi csapatok mérkőzései vonzották a nézőket, a rivalizálás mérséklődésével a kluboknak egyre nagyobb deficittel kellett megküzdenie. Nyíregyházán viszont Debrecen volt az attrakció, s mivel az NYTVE és az NYKISE folyamatosan erősödött, a nyírségi futball épp akkor erősödött meg, amikor a debreceni egyre súlyosabb anyagi gondokkal küszködött. 1924 nyarán ezért a kerület vezetése úgy döntött, hogy ezentúl a bajnoki találkozókat „közös kasszára” kell megrendezni, vagyis a hazai és a vendégcsapat osztozik a bevételen (addig a vendéglátó klubé volt a teljes bevétel). A kerületi vezetés érvelése szerint a nyíregyháziak a debrecenieknek köszönhatték a nagy bevételeket, ezért jogos az osztozkodás, ráadásul a bajnoki rendszabályok is ezt írják elő. Az NYTVE válaszul bejelentette, ha a debreceniek keresztülviszik tervüket, akkor önálló kerületet hoznak létre. A két város közötti küzdelem hevességére jellemző, hogy azzal a fővárosban megjelenő *Nemzeti Sport* is foglalkozott: „az ősi magyar szokásnak minden kerületben nagy szenvedéllyel hódolnak a futballsport hívei, de ha a viszálykodásokat, sportpolitikai csatározásokat az MLSZ pontozná, úgy bizonyára a keleti kerület vezetni ebben a munkastatisztikában, sőt talán világviszonylatban is a legelső, tehát a legsajnálatosabb helyet tudná elérni a Debrecenben székelő kupaktanács”.<sup>154</sup> Az ügyre végül az MLSZ leirata tett pontot. A szövetség szabályzata ugyanis lehetővé tette, de nem írta elő a közös kasszát, vagyis arról az egyesületeknek egymás között kell megegyeznie. Így a kerületi vezetés kénytelen volt visszavonni határozatát.<sup>155</sup>

Az 1924/25-ös bajnokság őszi zárásakor két nyíregyházi egyesület végzett a tabella élén, amit a debreceni lapok fájdalmasan vettek tudomásul: „Debrecenben nem kezelik annyi szeretettel és hozzáértéssel a sport ügyét, mint Nyíregyházán”, „a lenézett vidék, bár a sportkerület igazán nem támogatta, erőre kapott és nyakára nőtt Debrecennek” – írta a *Debrecen* és a *Hajdúföld*.<sup>156</sup> A *Nyírvidék* publicistája viszont bizakodó volt: „meg kell tartanunk ezt a fölényt sporterkölcsekben és sportszellemben, mert [...] ha ezekben fölülmúljuk Debrecen sportját, [...] hanggal és a zöld asztalnál talán túlszárnyalnak is bennünket, a zöld gyepen nem fognak fölébünk kerülni”.<sup>157</sup> Rövidesen kiderült: a debreceniek a zöld asztalnál, és ennek köszönhetően a zöld gyepen is legyőzik a nyíregyháziakat. Az 1925. februári közgyűlésen a 15 tagú tanácsba a bajnokság élén álló két nyír-

---

<sup>154</sup> *Nemzeti Sport* 1924. szeptember 24.

<sup>155</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1924. szeptember 1., 8., 22.

<sup>156</sup> *Debrecen* 1925. január 1., *Hajdúföld* 1924. december 25.

<sup>157</sup> *Nyírvidék* 1924. december 6.

egyházi klub egy-egy jelöltje került csak be – egyikük tiltakozásul le is mondott –, a 35 tagú teljes vezetőségbe pedig 30 debrecenit választottak be.<sup>158</sup>

A közgyűlési választásra válaszul egy általuk sérelmezett fegyelmi ügy miatt a nyíregyházi egyesületek az Országos Vidéki Tanácshoz fordultak, és indítványozták, hogy az függesse fel a kerület autonómiáját (vagyis a legsúlyosabb büntetést kérték a debreceni vezetésre). 1924. novemberében az NYTVE–DKASE mérkőzésen két játékos összeverekedett, s mivel a nézők a pályára özönlettek, a rendőrségnek kellett rendet tennie. A debreceni játékos minimális büntetést kapott, a nyíregyháziak egyik legjobbját, a centercsatár Guttmannt viszont hosszú eltűlésre ítélték, ráadásul a nyíregyháziak óvását a kerület két hónapig nem továbbította az Országos Vidéki Tanácshoz. Ilyen puszkaporos hangulatban került sor a DVSC–NYTVE mérkőzésre, melyet 5000 (köztük 400 nyíregyházi) néző előtt a debreceniek 5:0-ra megnyertek, és be is érték vetélytársukat. A végső győzelemhez viszont az utolsó fordulóban a DVSC-nek legalább 7:0-ra kellett megvernie a DMTK-t, amely a bajnokság során soha nem kapott egy mérkőzésen két gólnál többet. Azt a vasutas DMTK-t, mellyel egy téli döntés következtében a mérkőzés után a DVSC fuzionált. A keleti kerület (melynek vezetősége negyedét tették ki a két vasutas klub képviselői) tétlenül nézte, hogy egy olyan mérkőzés döntsön a bajnoki címről, ahol mindkét félnek az volt az érdeke, hogy a DVSC nagy győzelmet arasson. Ezek után nem is meglepő, hogy a DVSC 10:0-ra lelépte ellenfelét... Az egyik *debreceni* lap szerint a DMTK játékosai „az ellenfél kapuja előtt a legjobb helyeztekben szándékosan félrerúgták a labdát – sőt egy Bajkay nevű játékos ugyancsak szándékosan saját hálójába rúgta a labdát, aminél közönségesebb és durvább sportszerűtlenséget még sohasem láttunk.” Majd hozzátette: „Sóvárogva vártuk a DVSC-nek, mint Debrecen képviselőjének bajnokságát Nyíregyházával szemben – most mégis kijelentjük: inkább veszett volna el a bajnokság, mint egy ilyen győzelemmel kivívott elsőség.”<sup>159</sup>

A két város klubjainak viszonya ekkor már annyira elmérgesedett, hogy a kerületi vezetőségnek lépnie kellett. 1925 novemberében a *Debrecen* szerint „a debreceni egyesületek nem hajlandók tovább tűrni azt a terrorisztikus modort, amellyel a nyíregyházi egyesületek minduntalan fellépnek és a nyíregyházi sajtó kíméletlen hangját, amely fő okozója annak, hogy a két város között elvadult a viszony”.<sup>160</sup> Az év végén hozott döntés szerint 1926 ősztől külön debreceni és szabolcsi bajnokságot rendeznek, mivel – az indoklás szerint – „a debreceni és nyíregyházi sportkörök között az ellentétek annyira kiélesedtek, hogy a nagyobb sportolás lehetőségét csak így lehet biztosítani.”<sup>161</sup> A *Szabolcs* publicistája úgy vélte, a terv kitalálói „elvakult gyűlölői Nyíregyháza sport-

---

<sup>158</sup> Az 1925-ös választásról: *Nemzeti Sport* 1925. február 3., 25., *Tiszántúli Hírlap* 1925. február 4., *Nyírvidek* 1925. február 12., *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1925. február 23., *Sporthírlap* 1925. február 26., március 5.

<sup>159</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1925. május 12. Az NYTVE a DMTK összes tavaszi mérkőzését megővta – eredménytelenül.

<sup>160</sup> *Debrecen* 1925. november 25.

<sup>161</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1925. december 16.

jának”.<sup>162</sup> A szétválasztást azonban nem valósították meg, 1926 nyarán bevezették a profizmust, amely a Debrecen–Nyíregyháza rivalizálást is új mederbe terelte.

A regionalitás túlzottan egyszerű értelmezése lenne, ha a futballszférát debreceni és nyíregyházi klubok oppozíciójára szűkítenénk le. Egyrészt azért, mert a vidék megítélése Debrecenben sem volt egyértelmű, hiszen a DEAC többször is a nyírségek mellé állt (nem árt újra hangsúlyoznom: mivel 1919 és 1926 között a debreceni klubok alig érintkeztek fővárosi csapatokkal, a hajdúsági megyeszékhelyen *vidék* alatt nem magukat, hanem a régió *nem debreceni* egyesületeit értették). A DEAC látványos vidékpártiságában nyilván közrejátszott, hogy maga is – az egyetem számos vidéki hallgatója révén – „idegen” volt a városban, és számtalan tanújelét adta, hogy rokonszenvesebbnek tartja szinte bármelyik vidéki egyesületet a debrecenieknél. 1920-ban a KTE–DEAC mérkőzésen a kisvárdaiak üdvözlő beszéde után „Torma Kálmán DEAC intéző mondott köszönetet [...] pálcát törve a keresztyén és nemzeti sportszellem ápolása mellett”.<sup>163</sup> Egy évvel később a KTE vezetői „ritka vendégszeretettel, nagy ünnepséggel fogadták az egyetemi csapatot”.<sup>164</sup> 1921 nyarán az NYTVE volt a DEAC vendége: „Debrecen közönsége [...] e mérkőzés után a vállán vitt ki egy-egy NYTVE játékost a pályáról, s a város utcáin a szállodába igyekvő NYTVE csapatnak valóságos diadalmenetben volt része, hatalmas éljenrivalgások közepette.”<sup>165</sup> 1928-ban a Törökszentmiklósi MOVE–DEAC mérkőzés után „a DEAC-isták a legteljesebb elragadtatás hangján nyilatkoztak arról a magyaros, szívélyes és előzékeny fogadtatásról, valamint az elsőrangú ellátásról”.<sup>166</sup> Ezek nem voltak szokványos jelenetek: a kisvárdai pályát több esetben a betiltás veszélye fenyegette a közönség viselkedése miatt, az NYTVE debreceni találkozói gyakran voltak a durva jelenetek. A DEAC – szembeállva az összes debreceni klub akarásával – az 1925-ös szövetségi választáson is a nyíregyháziak mellé állt, bár a „hivatalos listát” még így sem sikerült megbuktatniuk. Amikor pedig a kerület 1925 őszén külön debreceni és szabolcsi alosztály felállítása mellett döntött, a határozat ellen a debreceni egyesületek közül egyedül a DEAC emelte fel hangját.

A regionalitás azért sem szűkíthető le a Nyíregyháza–Debrecen szembenállásra, mert a kerületi bajnokságokban más települések klubjai is részt vettek. Az 1920/21-es idényben öt debreceni és egy nyíregyházi csapat szerepelt, a következő – 1921/22-es – bajnokságban csatlakozott hozzájuk két kisvárdai egyesület. Két évvel később első ízben fordult elő, hogy a debreceni csapatok kisebbségbe kerüljenek az élvonalban. Ekkor már berettyóújfalui résztvevője is volt a bajnokságnak, 1928/29-ben pedig nagykállóiak és törökszentmiklósiak, később mátészalkaiak, karcagiak, püspökladányiak, polgáriak és nyírbátoriak is bekapcsolódtak az élvonal küzdelmeibe. Az 1920-as évek első felében azonban Debrecen és Nyíregyháza mellett még csak Kisvárdai játszott jelentő-

---

<sup>162</sup> *Szabolcs* 1925. november 29.

<sup>163</sup> *Debreceni Újság* 1920. június 16.

<sup>164</sup> *Egyetértés* 1922. június 15.

<sup>165</sup> *Nyírvidek* 1921. június 21.

<sup>166</sup> *Hajdúföld* 1928. november 27.

sebb szerepet a kerületi futballban, két klubjuk is szerepelt a bajnokságban, sőt a KSE 1922-ben bronzérmes lett. A két helyi egyesület viszonya barátságtalan volt, hiszen az 1912-ben alapított KSE-t a helyi zsidóság preferálta, a KTE pedig a keresztény-nemzeti eszme jegyében született: „Amilyen kis városka Kisvárdá, éppen olyan kavargó és puszkaporos a sportélete. [...] Kevés olyan helyet ismerünk, ahol annyi gyűlölettel állanak egymással szemben az egyesületek, mint e kis városkában.”<sup>167</sup> De a két nyírségi város viszonyát is feszültségek jellemezték: a kisvárdai játékosok többször vonultak le – valamilyen sérelem okán – nyíregyházi mérkőzéseiken, a kisvárdai találkozók pedig a hazai nézők többször is összeverték a nyíregyházi játékosokat.

Később javult Kisvárdá és Nyíregyháza kapcsolata, ennek első jele volt, amikor 1925 júniusában két, városi válogatottak közötti találkozót is rendeztek a települések között. Az első, kisvárdai mérkőzés után egy szokatlan kommentárt közölt a *Nyírvidek*: „Az a nem várt s méreteiben a megszokottat jóval felülmúló meleg és barátságos fogadtatás, amelyben a kisvárdai sportkörök részesítették a nyíregyházi válogatott csapatot és csapat kísérőit, eloszlatta a két város között évek óta fennálló s az egyetemes sportra cseppet sem hasznos nézeteltéréseket és a vasárnap megkötött sportbéke, melynek tartósságát óhajtjuk, hatalmas léptekkel viszi majd előbbre a virágzásnak indult szabolcsi sportot.”<sup>168</sup> A Kisvárdán megjelenő *Felső-Szabolcs* is hasonlóan kommentálta a mérkőzést: „A jó hangulatban lévő társaságban igen sok szép beszéd is hangzott el úgy a kisvárdaiak mint a nyíregyháziak részéről, melyeknek egy része azt bizonyította, hogy a mai nappal elfelejtetett a múlt kellemetlen emléke, és az igazi sportbarátság pecsételtetett meg.”<sup>169</sup> A nyíregyházi visszavágó után a KSE ügyvezető elnökének nyilatkozatából már az is kiderült, hogy mi állt az összefogás háttérében: „Csak egyesült munkával, megértéssel fogjuk tudni felvenni igazán a harcot – természetesen csak mindig a sportszerűség határain belül – Debrecennel.”<sup>170</sup> E városközi válogatott mérkőzés előtt néhány héttel játszották le a botrányos DVSC–DMTK (10:0) mérkőzést, amivel a debreceni egyesület elhódította a bajnoki címet. Valószínű, hogy ekkor már Kisvárdán úgy gondolták: ők is kerülhetnek a nyíregyháziakhoz hasonló helyzetbe. Megkockáztatható azonban az is, hogy egy új identitáselem „születéséről” volt szó: a településhez kapcsolódó identitástudat mellett (mely egyaránt szemben állt Debrecennel, de a másik várossal is) ekkor jelent meg a labdarúgásban a *szabolcsi*, illetve az egymásban sorstársakat látó *vidéki* identitás.

## FUTBALLERŐSZAK 1919 ÉS 1926 KÖZÖTT

A háború után a magyar labdarúgó-mérkőzéseken mindennaposakká váltak az erőszakos cselekmények: a játékosok gyakran kíméletlenül játszottak, a nézők beavatkoztak a játékba, megdobl-

---

<sup>167</sup> *Kelet-magyarországi Sportbírlap* 1921. május 9.

<sup>168</sup> *Nyírvidek* 1925. június 14.

<sup>169</sup> *Felső-Szabolcs* 1925. június 11.

<sup>170</sup> *Nyírvidek* 1925. június 23.

ták, megverték a bírót, vagy a nekik nem tetsző csapat játékosait. Az erőszak legtöbbször néhány pofonban merült ki, bár ehhez hozzá kell tennünk: a sportág korábbi erőszakosságához képest ez is jelentős emelkedés volt.<sup>171</sup> Az újságok rendszeresen számoltak be ilyen esetekről, s noha az erőszak elsősorban Budapestre koncentrált, vidéken, így Kelet-Magyarországon is számtalan mérkőzést kísért botrány.<sup>172</sup>

Könnyű dolgunk van, ha ezeket az eseteket a polarizációs dimenziók szempontjából akarjuk csoportosítani, hiszen az egyes dimenziókban akkor nőtt meg az erőszak szintje, amikor az adott polarizáció a mező egyik fő strukturáló elvévé vált. Debrecenben, erőszakos összetűzésekkel is járó rendbontások gyakorlatilag csak a felekezeti-etnikai és politikai polarizáció mentén szembenálló egyesületek mérkőzésein fordultak elő.<sup>173</sup> Megesett, hogy egy DTE–DKASE mérkőzésen a nézők „túl hangosak” voltak, egy DVSC–DEAC találkozón is előfordultak „nem odaillő” jelenetek, de ezek nem jártak fizikai agresszióval.

1919 nyara és 1920 tavasza között nem történtek erőszakos cselekmények a debreceni futballpályákon, a román hadsereg igyekezett rendet tartani a megszállt városban (az is lehetséges, hogy a cenzúra miatt nem láttak napvilágot futballerőszakról tudósító híradások). A Nemzeti Hadsereg bevonulása után négy, a nemzetgyűlési választások után másfél hónappal, a DTE–DVSC mérkőzésen történt az első durva incidens, ahol a vasutasok meglepő, 3:0-s vereséget szenvedtek.<sup>174</sup> A második félidőben a DVSC játékosai igazságtalannak tartották az egyik bírói ítéletet, és ezért levonultak a pályáról. Ekkor „a vasutastömeg a pályára tolult, úgy, hogy a rendőrségnek kellett kivont karddal a bírót megvédeni”, egy másik lap szerint a felbőszült drukkerhad „a játékosokat valamint a rendet fenntartani igyekvő rendőröket is insultálta”. A távozó bírót kövekkel dobálták meg, aki több DTE tag védelme mellett, futva menekült a sporttelepről.

Az 1922 márciusában játszott DTE–DEAC mérkőzést vélhetően sokan nézték végig a helyszínen, így az egyik egyetemi bajtársi egyesület számos tagja is. Az incidens Rott Kálmán, a DTE hátvédje körül robbant ki. A rendőrség azonban nem volt felkészülve a rendbontásra, vélhetően nem is próbálkoztak beavatkozni a verekezésbe. A mérkőzést egyébként a nemzetgyűlési

---

<sup>171</sup> A sajtó többször közölt olyan verseket, átköltéseket, melyek ironizálva mutatták be a futballt övező erőszakot. – „Boldogtalan az az apa / Kinek fia footballista / Mert nem tudni, mely órába / Viszik a Rókus-kórházba” (*Sportbírlap* 1911. november 27.).

– „A napokban búsán sírva / Jött hozzám egy kisleány / Megbukott a vőlegénye / A bírói vizsgán / „Édes kislány” – szóltam hozzá – / Ne szomorkodj nagyon, / Legalább a vőlegényed / Nem verik majd agyon” (*Nemzeti Sport* 1919. december 23.).

– „Jó Bocskai-drukker vagyok én / Minden meccsen ott ülök a tribün tetején / Csapatomért élek és halok / Ha kell, egy-két bírót helyben is hagyok” (*Debrecen* 1929. február 1.).

<sup>172</sup> Ha feltételezzük, hogy a fővárosi sajtó a vidéken történt legsúlyosabb rendbontásokról beszámolt, akkor a legdurvább incidensek a nyugati (Tatabánya, Győr, Szombathely) és a keleti (Debrecen, Nyíregyháza, Kisvárd) kerületben történtek.

<sup>173</sup> A forrásokból nem mindig derül ki, hogy egy botrány pofonokkal, verekezéssel is járt, esetleg csak összeszólalkoztak az incidens résztvevői. Nagyon sok esetben ugyanis az újságírók az *X inzultálta Y-t* formában tudósítottak egy botrányról, ami egyaránt utalhat verbális és fizikai agresszióra.

<sup>174</sup> A mérkőzésen történeteket három forrás alapján rekonstruálhatjuk: *A Hírlap* 1920. július 24., *Sportlap* 1920. július 28., *Színház és Sport* 1920. augusztus 8.

választások előtt alig három hónappal rendezték (ahol a radikális jobboldal súlyos vereséget szenvedett). A következőkben hat újság beszámolója alapján próbálom rekonstruálni a történéseket.<sup>175</sup>

Az egyik DEAC szurkoló elmondása szerint, amikor a csapatukat éltették, Rott Kálmán „piszok paraszt”-ot kiáltott feléjük. „Néhány temperamentumosabb kollégánk erre elhatározta, hogy elégtételt vesz magának, mint mondták: »a versenyt nem zavarjuk meg, de verseny után leszámolunk«”. Valószínű, hogy a két csapat lelátón helyet foglalói hívei ekkor összeszólalkoztak, bár komolyabb incidensre nem került sor: „A két párt között éles ellentétek voltak a mérkőzés alatt felekezeti szempontból, ami különféle nem sporttérre való kifejezésekben nyilvánult meg.” Két országos napilap hosszabban is beszámolt a mérkőzésről. Nézzük először a liberális *Világ* verzióját:

Vasárnap délután parázs verekedést rendezett egy diákszövetség Debrecenben a DEAC és a DTE futballmérkőzése után. A mérkőzésre zárt sorokban mintegy száz, sapkás egyetemi hallgató vonult fel, akik a mérkőzés tartama alatt meglehetősen nyugodtan viselkedtek, csupán sűrűn röpítették a futballbíró felé, hogy: – Zsidó! Zsidó! A szolgálatot teljesítő rendőrtisztviselő közbe akart lépni, azonban kevés rendőr állott rendelkezésre és nem tartotta helyénvalónak, hogy a zárt rendekben sorakozó diákokat igazoltassa addig, amíg csak közbekiáltásokkal zavarták a mérkőzést. A mérkőzés befejezésekor azonban, amikor a DTE csapatának tagjai az öltöző felé tartottak, mintegy ötven főből álló sapkás csoport az öltöző felé rohant és megállította őket, mire azonban közel értek hozzájuk, már csak négy játékos volt a pályatesten, név szerint Rott Kálmán, Szabó József, Urbanovits Lajos és Barta Pál. Az egyik diák utolérte a korláton át igyekvő Rott Kálmánt és belérúgott. Közben a háttérből előjöttek a többiek és körülfogták Szabót, Urbanovicsot és Bartát és ütlegetni kezdték őket. A verekedésben, mint eddig megállapították, előljárt Albisy József, a DEAC hátvédje, aki egyébként szintén egy diákszövetség tagja. Albisy először ágyékon rúgta Szabót, aki elterült a földön, azután Barta Pálra rohant, akit öklével kétszer egymásután arculcapott, úgy, hogy az ütés nyomán hatalmas vérálfutások támadtak. Urbanovitsot többen ütötték, főként a fején, úgy, hogy csak támolyogva tudott az öltöző ajtajáig jutni, ahonnan ezután társai segítettek az öltözőbe. A diákok viselkedéséből világosan látható volt, hogy a zsidó játékosokat akarták inzultálni, azonban a verekedés áldozatai valamennyien keresztények. A rendőrségi készenlét kevésnek bizonyult a száz főnyi fokosokkal felfegyverzett csapat ellen. A verekedés befejeztével a diákok először az Erger – Berger – Schossberger nótát énekelték, majd utána ezt a nótát: Huszonegy, huszonkettő, huszonhárom / Horthy Miklós a legelső a világon / Huszonegy, huszonkettő, huszonhárom / Gömbös Gyula a második a világon / Huszonegy, huszonkettő, huszonhárom / Héjjas Iván a harmadik a világon / Huszonegy, huszonkettő, huszonhárom / Büdös zsidó az utolsó a világon. A DTE bántalmazott játékosai följelentést tettek részben az ismertnevű, részben pedig ismeretlen verekedők ellen testi sértés büntette miatt. A rendőrség hivatalos nyilatkozata szerint a jövőben gondoskodni fog a játékosok teljes védelméről, hogy hasonló esetek ne fordulhassanak elő.

A *Világ* cikkére – melyben egy diákszövetséget gyanúsítanak meg a botrány kirobbantásával – gyorsan reagált a Turul Szövetség keretében működő Csaba Bajtársi Egyesület. Szerintük a fővárosi lap cikkének „egész beállítása hamis és szemenszedett valótlanságokat tartalmaz. A mérkő-

---

<sup>175</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1922. március 21., *Világ* 1922. március 21., *Magyarság* 1922. március 22., *Hajdúföld* 1922. március 23., *Kelet-magyarországi Sportbírlap* 1922. március 27., *Sportbírlap* 1922. március 30.

zéken történetekhez a Bajtársi Egyesületnek semmi köze sincs. Érthető ezen destruktív újság viselkedése egy fajmagyar egyesülettel szemben.” A szintén Budapesten megjelenő *Sportbírlap*, a mérkőzés bíróját, Gruber Mihályt szólaltatta meg. A játékvezető rövid nyilatkozata viszont a *Világ* cikkének állításait támasztja alá: „A második félidő 45. percében, amikor a mérkőzést lefűjtam, a pálya állóhelyközönsége közül egy diáksapkás egyén fennhangon a következőket mondta: »Csabaszövetség! Utánam! Üssük a zsidókat!«” A szélsőjobboldali *Magyarság* a történetekről teljesen másképp számolt be, ráadásul náluk a keresztény *Rott*-ból zsidó *Róth* lett:

Keresztényellenes tüntetés volt vasárnap Debrecenben, ahol a Debreceni Egyetemi Atlétikai Club keresztény egyetemi hallgatókból álló csapata mérkőzött a legtúlzóbb liberálisokból tömörült Debreceni Torna Egylet csapatával. A mérkőzést a nagy fölényben levő egyetemi csapat nyerte meg 2:0 gólaránnyal, bár játékbeli túlsúlyát az ellenfél játékosai a legveszedelmesebb emberremenő játékkal és a legválogatottabb durvaságokkal igyekeztek ellensúlyozni. Támogatták őket ebben a törekvésükben a nézőközönségnek nagy számban megjelent liberális elemei, akik hangosan tüntetve, fanatikus közbekiáltásokkal biztatták a Debreceni Torna Egylet fizikumra erősebb, de játszani nem tudó legényeit az egyetemi csapat legázolására. A meg-megújuló biztatás meghallgatásra is talált és különösen a Tornaegylet Róth nevű zsidó hátvédje volt az, aki kíméletlenül igyekezett megfélemlíteni az egyetemi csatárokat, labda helyett mindig a szembenálló ellenfél lábaszára, vagy hasa felé irányítva rúgásait. Ez az embertelen és alattomos játékmodor annyira felbőszítette a jobbérzésű nézőközönséget, hogy a játék végeztével meg akarták verni a magáról megfejtkezett és teljesen megvadult hátvédet, de az még idejekorán megszaladt és a segítségére összetömörült liberális nézők közé menekült és az ő oltalmuk mellett hagyta el a pályát, ahol a közönségnek keresztény része és az egyetemi csapat tagjai még sokáig felháborodással tárgyalták az ellenfél és párhíveik viselkedését és egyhangúlag elítélte a Budapestről leküldött játékbíró magatartását, aki nem igyekezett idejekorán megfékezni Róth hátvéd és társainak brutális játékmodorát.

A fegyelmi bizottság végül Albisy Józsefet (DEAC) játékostársának „tettleges bántalmazása” miatt 10 hétre, Rott Kálmánt (DTE) a közönség szóbeli megsértéséért 8 hétre tiltotta el.<sup>176</sup> A két egyesület ellenségeskedése folytatódott. 1923-as összecsapásuk végén a DTE egyik játékosa az öt mérkőzés közben szidalmazó DEAC szurkolót felpofozta, a rendőrbíró a vétkes játékost háromnapos fogházra ítélte.<sup>177</sup> Az 1924-es derbin Rottot a bíró kiállította, aki a mérkőzés végén elégtételt vett a játékvezetőn. A futball botránykrónikáiban rendszeresen főszerephez jutó Rott Kálmánt ezután örökre eltiltották.<sup>178</sup> Ezután elvétve fordult csak elő, hogy két debreceni csapat mérkőzését incidens zavarja meg. Ilyen ritka kivétel volt az 1926 tavaszán játszott DEAC–DKASE

<sup>176</sup> *Hajdúföld* 1923. március 29.

<sup>177</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1923. június 20.

<sup>178</sup> *Hajdúföld* 1924. november 18., 1924. december 5. Rott a fegyelmi ügyek állandó szereplője volt. 1922-es, nyolc hetes eltiltása után, ősszel a DVSC–DTE mérkőzés bíróját „pesti strigó”-nak nevezte. Elképzelhető, hogy ő volt az a labdarúgó, akit 1923-ban a DEAC–DTE találkozó után háromnapos fogházra ítéltek. 1924-es, örökös eltiltását viszont két évre mérsékeltek (véltetően azért, mert az a Mészáros László vezette a mérkőzést, akiről egy későbbi találkozó után, 1925. március 16-án azt írta a *Nemzeti Sport*, hogy játékvezetői tudása „egyenlő a nullával”). Rott 1927 tavaszán kapta vissza játékjogát, állítólag ekkor a Bírói Testületben felmerült, hogy nem fognak bírót küldeni oda, ahol Rott pályára lép. Csak fél évnél kellett elteltie, hogy Rott újból valamilyen botrány főszereplője legyen. 1927 őszén rendezték a Bocskai–Sabaria profi, élvonalbeli labdarúgó-mérkőzést, melyen a közönség agresszíven lépett fel a vendégcsapat játékosai és a bíró ellen. A labdarúgó szövetség egy nézőt egy évre eltiltott a profi mérkőzések látogatásától, mert egy bottal meg akarta szúrni a játékvezetőt. Az eltiltott nézőt Rott Kálmánnak hívták...

mérkőzés, amelyet a *Debrecen* mészárláshoz, a *Kelet-magyarországi Sporthírlap* bikaviadalhoz hasonlított, az összecsapás súlyosságát jelzi, hogy a bíró „rendőrökön között hagyta el a pályát”.<sup>179</sup>

Eközben a nyíregyházi mérkőzéseken, a helybeli csapatok találkozóin béke honolt. Jellemző, hogy a két jelentősebb nyíregyházi klub, az NYTVE és az NYKISE mérkőzésein sem voltak botrányok (pedig találkozóikat néha több ezren nézték végig). 1922-ben joggal írta a *Nyírvidek*: „A konkurencia erősíti és doppingolja a helybeli egyesületeket s maholnap azt vesszük észre, hogy Miskolccal és Debrecennel egyenrangú nívón állunk. Mi azonban a konkurenciát nem dühtől sziporkázó clubfanatizmussal, elfogultságból eredő vaksággal, de nemes sportversengéssel és egymás kölcsönös megbecsülésével képzeljük el.”<sup>180</sup>

Viszont a kisvárdai, néha kétezres közönség előtt rendezett mérkőzéseken, annál inkább jellemző volt a drukkerok arrogáns viselkedése, amely minden mérkőzésen, ha vendég csapat van, meg szokott nyilvánulni”.<sup>181</sup> A kisvárdai játékosok és a közönség (értve ezalatt a KSE és a KTE labdarúgóit, drukkerait is) jóvoltából sokszor kórházban kötöttek ki a vendég labdarúgók, és a csendőrök gyakran kardlapozva kergették szét a pályára özönlő nézőket. A fővárosi *Sportlap*, „A kisvárdai pokol” címmel közölt írásából kiderült, hogy a keleti kerülethez már panasszal fordult a KSE „sovén és harcias közönsége” miatt a KTE, az NYTVE, és a Mándoki SE is. A cikk a DVSC kisvárdai vendégszerepléséről terjedelmes cikkben számolt be. „A DVSC játékosai közül csak ketten mentek épen haza a bajnoki mérkőzésről, a többi a legdurvábban összerugdalva, hatalmas sérülések árán menekült meg a kisvárdai közönség által feltüzelt KSE játékosok karmai közül. A mérkőzést vezető bíró – aki maga is sápadt volt az izzó hangulattól – a KSE elnökét kivezettette a pályáról, mert a legvadabb szitkokkal illette a debrecenieket. Magát a bírót annyira befolyásolta a közönség lehetetlen viselkedése, hogy képtelen volt teljes tudását kifejezni. Mérkőzés után pedig a kisvárdai közönség kevés híján, a győzelmi mámorban majd meglincselte a debrecenieket. A mérkőzésen jelenvolt egy debreceni államrendőrségi tisztviselő is, aki egyenest a kultuszminiszterhez fog fordulni, hogy a KSE-től vonja meg a játékjogot, mert amit játszik, az inkább bikaviadal és nem futball.”

Egy év múlva a KTE játékosai és drukkerai a nyíregyházi kereskedők csapatának tették emlékezetessé kisvárdai vendégjátékát. A *Nyírvidek* beszámolója szerint a KTE–NYKSE mérkőzés lefújása után „a gyanútlanul az öltözőbe vonuló játékosokat a KTE játékosai hátulról megtámadták, összerugdalták. A játékosok eme vakmerőségére vérszemet kapott a mintegy ezer főnyi közönség s felrohant a pályára bottal, fokossal ütlelni kezdte a játékosokat és a csapat kísérőit. A csendőrség kivont karddal verte szét a tömeget s csak ennek köszönhető, hogy néhány zúzott

---

<sup>179</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1926. április 19., *Debrecen* 1926. április 20.

<sup>180</sup> *Nyírvidek* 1922. augusztus 17. A két klub viszonya idillinek sem volt nevezhető. Az idézett cikk a két csapat edzőmérkőzéséről számolt be, ahol a következőket is olvashatjuk: „a tribün szépszámu közönsége két pártra szakadva szidta a bírót, szidta a játékosokat, de szokatlan intenzivitással sértegették egymást is, úgy, hogy kevés hiányzott, hogy a publikum is megmérkőzik egymással. [...] A kisebb incidensek kiprovokálásban nemcsak ártatlan ifjoncok vettek részt, de ami szomorúbb, a tribünön tartózkodó vezetőségek tagjai közül is többen.”

<sup>181</sup> *Nyírvidek* 1920. október 6.



seb és betört homlokánál súlyosabb szerencsétlenség nem történt.<sup>182</sup> Az NYKSE két játékosát, a vonatról egyenesen a nyíregyházi kórházba szállították, a többi sérült mentők kötötték be. Az incidenst követően a kisvárdai járás főszolgabírója megvonta az egyesület mérkőzés-rendezési jogát. A kerületi fegyelmi bizottság visszaadta a KTE rendezési jogát, de három játékost több hónapra eltiltott a játéktól, egy nézőt pedig fél évre a mérkőzések látogatásától.<sup>183</sup>



14. kép „Éljen a bíró! Vagy ne éljen.” A *Sporthírlap* karikatúrája<sup>184</sup>

Ahogy tompultak a debreceni klubok közötti harcok, s ahogy rendezték kapcsolataikat a nyíregyházi és kisvárdai klubok, úgy csökkentek az erőszakos cselekmények ezeken a mérkőzéseken. A feléledő Debrecen–Nyíregyháza rivalizálás viszont új fejezetet nyitott a keleti futballerőszak történetében. Az 1920-as NYTVE–DVSC és DMTK–NYTVE mérkőzéseken még csak a közönség bekiabálásait kárhoztatta a sajtó.<sup>185</sup> Két év múlva az egyik debreceni lap figyelmeztetett, hogy „ideje volna, ha a kerület erélyes kézzel nyúlna bele a nyíregyházi közönség mind fanatikusabb viselkedése folytán mindinkább elviselhetetlen nyíregyházi dzsungelbe”.<sup>186</sup> 1923 tavaszán az NYTVE–DMTE mérkőzésen „az amúgy is hamar hevülő nyíregyházi közönség” többször zavarta meg a játékot azzal, hogy „behatolt a pálya területére”.<sup>187</sup> 1923 végén először történt fizikai erőszakkal járó botrány debreceni és nyíregyházi klubok mérkőzésén, az NYKISE egyik drukkere almával dobta meg a bírót, aki ezért felfüggesztette a mérkőzést.<sup>188</sup> Egy hét múlva már a karhatalomnak kellett rendet teremtenie: az NYTVE–DKASE találkozón két játékos összeverekedett, melybe a közönség is beavatkozott, a pályát rendőrök tisztították meg.<sup>189</sup>

A legsúlyosabb rendzavarás 1925 őszén egy NYKISE–DVSC találkozón történt, fél évvel azután, hogy a DVSC – a kerületi vezetés asszisztálása mellett – gyanús körülmények között nyer-

<sup>182</sup> *Nyírvidek* 1923. július 3.

<sup>183</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1923. augusztus 27.

<sup>184</sup> *Sporthírlap* 1926. január 4.

<sup>185</sup> *Nyírvidek* 1920. június 2., szeptember 22.

<sup>186</sup> *Debreceni Független Újság* 1922. november 23. Az NYTVE–DKASE mérkőzés kommentárja.

<sup>187</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1923. március 26.

<sup>188</sup> *Hajdúföld* 1923. november 3.

<sup>189</sup> *Hajdúföld* 1924. november 12.

te meg a kerületi bajnokságot. Az eseményt teljesen eltérően tálalta a két város sajtója, az újságírók igyekeztek bebizonyítani, hogy a botrányért ellenfelük volt felelős. Nézzük először a *Debreceni Hétfői Újság* beszámolóját:<sup>190</sup>

Polaneczky (DVSC) támad a kapusra s állítólag belerúgott. Erre a közönség berohan a pályára s ütlegetni akarja Polaneczkyt, aki futásnak ered, s menekül. A közönség utána, Polaneczky elesik, mire a közönség ütlegetni kezdi. Erre rendőrök rohannak elő s kivont karddal kergetik el a verekedőket s mentik meg Polaneczkyt. Egyesek késsel is hadonásztak. A közönség nem akar tágitani a pályáról, mire a rendőrség és a bíró, látva az izgatott hangulatot, beszünteti a mérkőzést tizenkét perccel hamarabb. A DVSC, a bíró és a kísérők csak rendőri fedezet mellett tudták elhagyni a pályát.

A *Nyírvidek* „Rendőri karhatalommal kellett beszüntetni a tegnapi NYKISE–DVSC mérkőzést” cikke szerint a botrányért az erőszakos debreceni labdarúgó és a gyengekező játékvezető tehető felelőssé, a hazai közönség csupán igazságot szolgáltatott:<sup>191</sup>

A második félidőben az erélytelen Havas bíró még bátrabbá vadította a debrecenieket, ami Polaneczky (DVSC) részéről újabb pofonban és rúgásban nyert kifejezést. Az áldozat természetesen a nyíregyházi kapus volt, aki Barth helyett (ő az első félidőben sérült meg – Sz. P.) állt a háló elé. A közönség azonban megelégtelt a dolgot, berontott a pályára és meg akarta lincselni Polaneczkyt, aki azután a futásban keresett menedéket. Ész nélkül rohant a pálya mellett lévő kukoricáson keresztül a fűtőház felé, a közönség pedig utána. Izgalmas hajsza kezdődött. Polaneczky nem vette észre, hogy egy drótkerítés is van előtte s annak teljes rohammal nekiment. Ez volt a veszte, mert így utolérték és alaposan megpofozták. Az erélyesebb népitételnek Gödölle Béla rendőr felügyelő vetett véget, aki jóformán az agyonveréstől mentette meg a hallatlanul durván játszó vasutast. A rendőrség természetesen a mérkőzés további folytatását betiltotta. Helyes volna, ha az illető egyesület játékjogának megvonása iránt felterjesztést intéznének a belügyminiszterhez, mert ezeket a rendszeresen megismétlődő brutalitásokat túrni tovább nem lehet.

Az eddigiekben csupán az 1919-et követő időszak legsúlyosabb rendbontásait emeltem ki. Az atrocitások hátterében a súlyos politikai harcokat éppúgy azonosíthatjuk, mint a regionális küzdelmek növekvő szerepét. Mindez azonban nem ad magyarázatot arra, hogy a 20. század első nyolc évtizedében miért épp ekkor, a háborút követő években érte el csúcspontját a futballerőszak.

Úgy vélem, az erőszaknak kedvező társadalmi klímát több szempontból is döntően befolyásolta a háború, a forradalmak, és a trianoni béke. Háború idején erősebb a hatósági kontroll, de ettől függetlenül a megfigyelések szerint kevesebb az erőszakos cselekmény (például gyilkosságok, öngyilkosságok), melyek száma a háború után megugrik. Mivel a háború alatt országszerte kevesebb mérkőzést játszottak, nem tudjuk ellenőrizni, hogy a futballpályákon 1914 és 1918 között, a korábbihoz képest kevesebb erőszakos cselekmény történt volna. A második világháború alatt azonban – amikor éppoly intenzitással folytak a bajnoki küzdelmek, mint békeidőben – a források

---

<sup>190</sup> *Debreceni Hétfői Újság* 1925. október 19.

<sup>191</sup> *Nyírvidek* 1925. október 20.

szerint a futballpályákon alig fordultak elő botrányos események. Az első világháború után a rendbontások résztvevői között minden bizonnyal sokan voltak olyanok, akik harcoltak a háborúban, és a fronton kiélhették azokat az erőszakos késztetéseiket, támadó-harci affektusaikat, melyeket békeidőben a civilizációs normák kordában tartanak.<sup>192</sup> A háború kísérőjelenségei: a szenvedélymenetes önuralom hiánya, a feszélyezettségküszöb átlépése, az affektusok szabad kiélése, az önkontroll elvesztése a támadókedv szublimált formáinak szerepét ásták alá. A háború után közvetlenül a elszabadultak a játékosok és a drukkerek agresszív ösztönei, és a megnövekedett támadókedvet – a mérkőzések kellő biztosításának hiányában – szabadabban lehetett kiélni.<sup>193</sup> Szempont lehet a revíziós propaganda szerepe, mely kimondatlanul is azt sugallta, hogy az igazságot, igazságtételt erőszakkal is el lehet érni. A háborút követő évek rendzavarásainak többsége pedig azonos forgatókönyv szerint zajlott le: a nézők valamilyen vélt vagy valós igazságtalanságot toroltak meg. De maga a sportélet is erősen militarizálódott. 1919-et követően a testnevelés szerepét a politikusok szinte kivétel nélkül abban látták, hogy edzett, a megpróbáltatásokat tűrő férfiakat nevel, akik majd alkalmasak lesznek arra, hogy megfeleljenek „a nagy nemzeti feladatoknak”. A politika a sportnak – a leventemozgalom révén – a katonai előképzés feladatát szánta. 1919-ben egy katonatiszt a háború utáni testnevelés célját így foglalta össze: „Olyan hazafias nevelést kívánunk, amely ha kell, az ellenség gyűlöletét is képes fölszítani. Kívánjuk, hogy az ifjúságba oltuk bele a megtorlás, a revanche gondolatát. Inkább legyünk a kultúra alacsonyabb fokán, de magyarabb érzésűek legyünk s neveljünk önmagunkban annyi agresszivitást, hogy nemzeti föltámadás legyen belőle.”<sup>194</sup>

Mivel az erőszakos események gyakori előfordulása részben a társadalmi normazavaroknak köszönhető, az 1920-as évek elején megfigyelt jelenségeket – Émile Durkheim kifejezését kölcsönözve – nevezhetjük anómiás futballerőszaknak is. Az anómia forrása részben a háború volt: még ha maga az erőszak durkheimi értelemben nem is tekinthető patológiusnak, az erőszak kiélése olyan gátakat döntött le, melyek hiánya később nagyban befolyásolta a futballerőszak magas szintjét is. Másrészt egy olyan társadalomban, ahol az erőszak – olyan szinten, mint amit a háború jelent – évtizedekig szinte ismeretlen volt, a háborúval és forradalmakkal együtt járó cselekmények nem tekinthetők „normálisnak”. Az anómia forrásai a háború és a forradalmak abból a szempontból is, hogy nemcsak megszilárdult politikai rendről, de sokáig még arról sem lehetett beszélni, hogy az ország határai hol húzódnak és mi az államformája. Ahol a trónjától megfosz-

<sup>192</sup> Elias szerint „a civilizált társadalom mindennapjaiban is megvan a törvényes és pontosan körülhatárolt helyük ezeknek az affektusoknak. [...] A harci és támadókedv például a versenyszerű sportban lel társadalmilag megengedett kifejeződésre. Mindenekelőtt a „nézői” szerepben nyilvánul meg, például bokszmérkőzések nézésében, azon kevesekkel való álmódózásszintű azonosulásban, akiknek mérsékelt és pontosan szabályozott játéktér adatott meg az ilyen affektusok kiélésére.” (Elias 1987: 367.).

<sup>193</sup> A háború normaszegő hatása és a futballerőszak kapcsolatára hívta fel a figyelmet egy 1928-as cikk is. A *Sportbírlap* – kissé eltúlozva az 1920-as évek végén a futballerőszak szintjét – arra figyelmeztetett, hogy „a bajnoki pontokért folyó eszeveszett hajsza soha nem tombolt olyan nagy mértékben, mint most, amikor az egyesületek a háború vérzivataros légkörében nevelkedett ifjúságot dobják az egyesületi színekért küzdelembe.” (*Sportbírlap* 1928. november 15.)

<sup>194</sup> Kiss 1970: 62.

tott, hazatérő királyból persona non grata lesz, az egymással élesen szembenálló politikai rendszerek néhány havonta követik egymást, vagy – debreceni példát említve – ahol emberi ürülékkel mocskolják be (büntetlenül) a Nagytemplomot, szinte természetes, hogy a nézők a mérkőzést rosszul vezető bírón, vagy a nem szimpatikus ellenfél játékosain elégtételt vesznek.

Láthattuk, hogy néhány év alatt a Debreceni klubok között valamelyest normalizálódtak a kapcsolatok, ezzel párhuzamosan az erőszak ugyan nem tűnt el végérvényesen, de szintje jelentősen mérséklődött. Ez egyrészt betudható a felek közeledésének, a környezet változásának (például elcsendesedő várospolitikai harcoknak), vagy a rivalizálás megszűnésének. Az agresszivitás visszaszorításához azonban a rendőrség és a labdarúgó szövetség tevékeny hozzájárulása is kellett – már csak azért is, hiszen az 1919 utáni erőszakos események nagy része azért következhetett be, mert mind a rendőrség, mind a szövetség tehetetlenül állt a szokatlan méretű rendbontások előtt. Nem volt sem gyakorlatuk, sem eszközük az erőszak megfékezésére, de – a társadalmi normazavarok miatt – igazán tekintélyük sem. Így az erőszakos cselekmények visszaszorításában döntő kérdés volt, hogy a hatóságok és a szövetség mikor lesz annyira erős, hogy a szabályokat betartassa.

Az elias civilizációs paradigma egyik lényeges eleme az (erőszak)monopólium kialakulása, s maga a monopóliumképződés.<sup>195</sup> E terminus analógiájával jól leírható az a folyamat, ahogy a futballerőszak ekkor feltűnt, és az, ahogyan visszaszorították. A monopóliumképződés jelentősége, hogy az annak során létrejövő központi hatalom az egyes társadalmi egységek közötti konkurenciaharcot (ütköző érdekeket) – mely az állam létét is alááshatja – koordinálja, s ezáltal fenntartja a társadalmi egységek közötti interdependens viszonyt (s ezzel az államot) is. A központi hatalom számára azért fontos az erőszak monopolizálása, mert így *biztonságos terek* jönnek létre, és fenntartható a társadalmi egységek közötti interdependencia. Ennek a központi hatalomnak feladata, hogy a rendet (az affektusok visszafogását) betartassa, így a monopolizált fizikai erőszak előre látható kényszert fejt ki (például az a futballista, aki megtámadta a bírót, tisztában volt bele, örökre el fogják tiltani<sup>196</sup>). Az 1919 utáni futballerőszak visszaszorítását az is nehezítette, hogy nem létezett olyan szerv, amely kezében összpontosult volna az erőszakmonopólium, s a szabályok betartására megfelelő eszközök is rendelkezésére álltak volna. Erre utal az 1919-es NYTVE–KSE mérkőzés tudósítása: „meglepetés volt a kisvárdaiak sportszerűtlen viselkedése. Egyik-másik kisvárdai játékos indolens viselkedését a mai szabadossággal tudjuk csak megmagyarázni, mikor az MLSZ-től el vagyunk vágva és a sportszerűség mázát is lekaparhatónak vélik.”<sup>197</sup>

Elias elméletében a középkorban a központi hatalom szerepe az volt, hogy az embereket mérsékletre intse, akik a viselkedési normákat, mint külső kényszert élik meg. A civilizációs folyamat során társadalmi kényszer önkényszerre válik, a processzus tulajdonképpen a civilizált vi-

---

<sup>195</sup> Elias 1987: 520–536.

<sup>196</sup> Egy fővárosi mérkőzésen az egyik játékos „Tiltanak ki örökre!” – kiáltással ütötte meg, majd rúgta hasba a bírót. Vagyis tisztában volt cselekedete következményével, mivel rendszabályok szerint a bíróra támadó játékost örökre el kellett tiltani (*Nemzeti Sport* 1921. április 9.).

<sup>197</sup> *Nyírási* 1919. július 16.

selkedési normák belsővé tételét, interiorizálását jelenti. A fenti idézet arról szól, hogy a háborús idő és a román megszállás miatt a futballpályákon tulajdonképpen nincs jelen az MLSZ, vagyis az a „központi hatalom”, amely a rendet fenntartaná. De miért fontos a huszadik században az, hogy a civilizációs normákat egy központi hatalom tartassa be? Ez egyrészt következett abból, hogy rohamosan nőtt a közönség érdeklődése a mérkőzések iránt, így e régióban csak ekkor jelentek meg a nézők nehezen kontrollálható *tömegként*, ahol a mindennapokban érvényes viselkedési szabályok csak korlátozottan érvényesek. Másrészt az anómia ekkoriban a *civilizált normák* nivellálódását is jelentette. Ezért lehetséges, hogy erőszakos cselekményeket olyanok is követtek el, akik a társadalmi ranglétra középső, vagy felső fokain helyezkedtek el.<sup>198</sup>

Az eliasi monopóliumképződés természetesen csak analógia. A hasonlat akkor lehetne pontosabb, ha versengő futbalszövetségek léteztek volna az országban, s az lett volna az egyik legfontosabb kérdés, hogy melyikük írhat ki legitim – a nemzetközi szövetség által elfogadott – bajnokságot. Ehelyett csupán az volt kérdéses, hogy ki felelős a rend betartásáért: a szövetség vagy a rendőrség? 1919-ben a futballerőszak elsősorban a rendőrség érdeklődését keltette fel, bár az első eseteknél még ők sem fordítottak kellő figyelmet e jelenségre. 1920 nyarán viszont a kisvárdai csendőrség és a debreceni rendőrség is fellépett a rendzavarókkal szemben.<sup>199</sup> Ezek a rendőri beavatkozások egyre többször előfordultak, bár csak 1921-től találkozunk olyan hatsági és szövetségi határozatokkal, rendeletekkel melyek azt rögzítik, hogyan kell megelőzni, vagy kezelni az ilyen eseteket.

Az első fontos határozat egy 1921 őszi, a törvényhatóságokat érintő belügyminiszteri körrendelet volt, melyet „a football mérkőzéseken tapasztalt durva játékmód” megszüntetése érdekében adtak ki.<sup>200</sup> A rendelet első része a labdarúgók durva játékát ítéli el, amely „a nézőközönség kevésbé fegyelmezett részének lelkületére is káros hatással van és sokszor a közrendet veszélyezteti”. Az egyesületeket kötelezte, hogy akadályozzák meg a „játékmód elfajulását”, s akik nem járnak el kellő szigorral durva labdarúgóikkal szemben, azok ellen a belügyminiszter „megtorló intézkedéseket” foganatosít. A rendelet legproblematisabb része a rendőrség jogkörét szabályozta. Eszerint: „A mérkőzéseket vezető bíró köteles a mérkőzésre kirendelt ügyeletes rendőrtisztviselőnek a mérkőzés zavartalan menetére, illetőleg a rend fenntartására vonatkozó utasításait minden ellenkezés nélkül pontosan teljesíteni. Ellenkező esetben az ügyeletes rendőrtisztviselő jogosult a mérkőzés további folytatását azonnal beszüntetni.” Ezzel az utasítással a hatóság képviselője felülbírálhatta a játékvezető ítéleteit is. A *Sporthírlap* szerint, a futballban a bírói hatalom

---

<sup>198</sup> A rendbontások elkövetőivel részletesebben foglalkozom egy tanulmányomban. Szegedi 2002: 171–172.

<sup>199</sup> *Felső-Szabolcs* 1920. július 5., *A Hírlap* 1920. július 24.

<sup>200</sup> A belügyminiszter 84.447/1921. B. M. sz. körrendelete *A football-mérkőzéseken tapasztalt durva játékmód megszüntetése*. (Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének). Kelt: Budapest, 1921. évi szeptember hó 27-én. *Belügyi Közlöny* 1921. október 9.: 1927–1928.

„szent”, s „ennek kell elvként megmaradnia, mert különben megdőlnék a futballsport alappillérei: hogy a két tizenegy közötti vitákat egy pártatlan s erre képesített embernek kell eldöntenie”.<sup>201</sup>

Mivel a hatóság megítélése szerint a korábbi határozatok nem járultak hozzá érdemben az erőszak visszaszorításához, lényegesen szigorúbb lépést tettek: 1921. december 18-ra Budapesten egyetlen első osztályú nyilvános futballmérkőzés megtartását sem engedélyezték, másod- és harmadosztályú mérkőzéseket pedig csak zárt kapuk mögött rendezhettek.<sup>202</sup> A tilalmat meghosszabbították, s az 1922-es év úgy kezdődött el, hogy a szövetség vezetői nem tudták, mikor rendezhetnek Budapesten ismét nyilvános futballmérkőzést. Még az a hír is elterjedt, hogy a rendőrség hat hónapra (!) egyszerűen „betiltotta” a labdarúgást.<sup>203</sup> Végül közel két hónap után, az MTK közbenjárására oldották fel a „futballtilalmat”.<sup>204</sup>

A korábban életbeléptetett szabályok azonban érintetlenül maradtak, a rendőrség tehát mai szemmel nézve különleges jogosítványokkal rendelkezett. A durván játszó, kiállítás sorsára jutott játékost gyakran igazoltatták, sőt, ha a rendőrfelügyelő úgy látta, hogy egy futballista túl keményen játszik, akkor utasíthatta a bírót, vezesse szigorúbban a mérkőzést. A rendőrségnek joga volt ahhoz is, hogy – indokolt esetben – beszüntesse a mérkőzést.

Kelet-Magyarországon pár hónapos késéssel hozott hasonló szabályokat a rendőrség. Az 1922-es DEAC–DTE mérkőzés botránya után a hírek szerint a rendőrség „már a mérkőzés alatt a kiabálókat igazoltatni fogja, sőt ki fogja vezetetni az izgága nézőket, a játékosok védelméről pedig határozottabban fog gondoskodni, botrány esetén fegyvert fog használni”.<sup>205</sup> 1922 őszétől Debrecenben mérkőzéseket csak úgy lehetett tartani, ha arra a rendőrség előzetesen engedélyt adott, és a nagyobb mérkőzéseken kötelező volt a rendőri biztosítás is.<sup>206</sup> Ugyanakkor a nyíregyházi rendőrség is kiadott egy figyelmeztetést: „akit rendzavaráson érnek, azonnal eltávolítják a mérkőzés színhelyéről”.<sup>207</sup> Látna, hogy a hatóság gyakorlatilag monopolizálta a mérkőzés felügyeletének jogát, a labdarúgó szövetség is igyekezett szabályozni a pályák rendjét. Ők azt szerették volna, ha a rendőrség csupán a nézők között tartana rendet, és nem avatkoznának a játékba. Többször szólították fel az egyesületeket, hogy különböző táblákkal figyelmeztessék a nézőket a sportszerű viselkedésre. Ezek illusztrálására csupán egyetlen, 1923-as MLSZ-rendeletet idézek:

A Magyar Labdarúgó Szövetsége a mindjobban elharapódzó durva játékot, a terrorisztikusan, fegyelmezetlenül viselkedő közönséget és az életveszélyesen rugdalódzó játékosokat hosszú tanácskozás után a következő felhívással akarja megfékezni: 1. Felkérlek a bírót, hogy minden durvaságra való hajlandóságot, ha másképp nem lehet, tömeges játékoskiállítással és végső esetben a zajongó közönség eltávolításával nyomják el. 2. Figyelmeztetlek a játékosokat, hogy a durvaságokat ezentúl minden esetben a legmagasabb fokú büntetéssel fog-

<sup>201</sup> *Sporthírlap* 1921. október 17.

<sup>202</sup> *Nemzeti Sport* 1921. szeptember 24., október 15., december 17., *Magyarország* 1921. december 18.

<sup>203</sup> *Sporthírlap* 1922. január 2.

<sup>204</sup> *Sporthírlap* 1922. február 6.

<sup>205</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1922. március 27. 1944-ig Kelet-Magyarországon legfeljebb kardlapoztak, Budapesten viszont több esetben is előfordult, hogy a rendőrök figyelmeztető lövéseket adtak le a drukkernek megfékezésére.

<sup>206</sup> *Debreceni Független Újság* 1922. szeptember 30.

<sup>207</sup> *Nyírnépek* 1922. szeptember 10.

ják megtorolni. 3. Figyelmeztetik a közönséget, hogy a rendbontó, gyalázkodó és botrányt okozó nézőket rendőrökkel fogják a pályáról elvezettetni.<sup>208</sup>

A szövetség másik lehetséges eszköze a rendteremtésre az volt, hogy az egyesületeket utasították rendezőgárdák felállítására. Ezek kötelezővé tételét már az 1921-es „futballtilalom” után elhatározták, de csak 1924 végén vált a határozat szabállyá, miszerint a mérkőzést rendező egyesület köteles hat, karszalaggal ellátott rendezőről gondoskodni, ezek hiányában a bíró nem vezetheti le a mérkőzést. Kimondták azt is, hogy a rendező egyesület felelős a mérkőzés zavartalan és sima lefolyásáért (vagyis nem hivatkozhattak arra – amelyre korábban több példa is volt –, hogy a botrányt okozó személy nem tartozik az egyesület tagjai közé. Az intézkedések megtették hatásukat, mert a források arról tanúskodnak, hogy az 1920-as évek közepére visszaesett a botrányos esetek száma.

---

<sup>208</sup> *Hajdúföld* 1923. december 15.

## IV. A PROFIZMUS KORA (1926–1935)

### A MAGYAR LABDARÚGÁS FŐBB JELLEGZETESSÉGEI 1926 ÉS 1935 KÖZÖTT

A Magyar Labdarúgók Szövetsége 1926 nyarán döntött arról, hogy az 1926/27-es bajnokságtól kettéválasztja a profi és amatőr egyesületeket, vagyis legalizálja a profizmust.<sup>1</sup> A szétválasztáshoz a döntő lökést az adta, hogy a szomszéd országok már korábban megtették ezt a lépést, és a magyar futballisták elvándorlását csak a profizmus bevezetésével lehetett megakadályozni.

Az amatőr rendszerben a játékosok, ha távozni akartak klubjuktól, átléptek egy másik egyesületbe. Az átlépés módját a labdarúgó szövetség szabályozta, például előírta, hogy az átigazolási kérelmet már fél évvel korábban be kell adni, vagy az új csapatban csak meghatározott idő után léphet pályára a labdarúgó (az újonnan igazolt játékos kényszerű pihenőjét sok csábító egyesület nem vállalta, és elállt a szipkázástól). A nemzetközi szabályok viszont előírták, hogy a külföldre távozás mellett döntő labdarúgót nem lehet korlátozni elhatározásában (az egyetlen feltétel volt, hogy egy játékos egy évben nem szerepelhet két ország bajnokságában). Ez tette lehetővé a labdarúgók elvándorlását, azonban az MLSZ 1920-ban kartellt kötött a magyarok első számú célpontja, Ausztria labdarúgó szövetségével (később több ország is kötött egymással hasonló tartalmú kartellt). Ennek értelmében a külföldre távozó magyar labdarúgót csak akkor szerepeltethették, ha az MLSZ kiadta játékengedélyét. A magyarok kezében egyetlen fegyver volt a kartell kikényszerítésére: ha az osztrákok elutasítják kérésüket, akkor a magyar nemzeti tizenegy nem szerepelt volna Bécsben, ami – tekintve, hogy a magyar válogatott vonzereje felbecsülhetetlen volt – nagy bevételkiesést jelentett volna az osztrák szövetségnek. 1924 őszén Ausztriában, 1925 tavaszán Csehszlovákiában is bevezették a profizmust, ám a kartelleket amatőr szövetségek kötötték, és mint ilyen, az MLSZ nem tilthatta meg, hogy egy játékos profinak szegődjön külföldre. Ausztria 1924 szeptemberében egyoldalúan felmondta az összes, amatőr szövetséggel kötött kartellt, októberben pedig az olasz szövetség jelentette be, hogy külföldi játékosok igazolásánál a továbbiakban nem fogják kikérni a honos szövetség engedélyét. Az elvándorlás ekkor már érezhetően rontotta a magyar labdarúgás nivóját: a válogatott 1925 márciusa és 1926 júniusa között hazai környezetben képtelen volt győzelmet aratni, 1925 júliusában pedig 6:2-re kapott ki Svédországban.

1925 tavaszán az MLSZ elkészítette a profizmus bevezetését szolgáló tervezetét, amely alapján már 1925 őszén bevezették volna a hivatásos rendszert. Egy hét sem telt el, és a fővárosi közgyűlés megváltoztatta a vigalmi adóról szóló rendeletét: a 12,5 százalékos adóterhet a profi versenyek esetében 25 százalékra emelte (úgy, hogy a kormány pár hónappal korábban vezette be

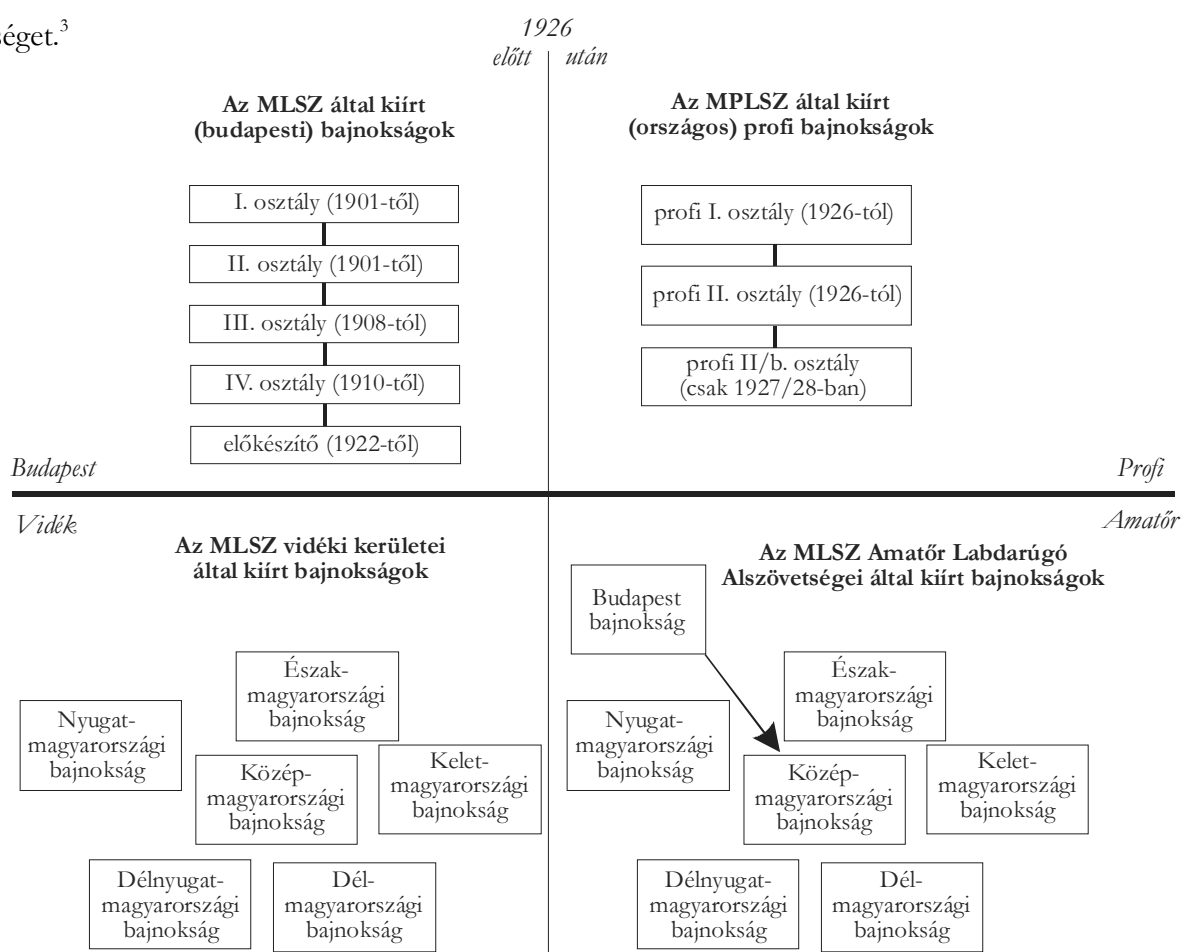
---

<sup>1</sup> A profizmus bevezetéséről: Szerbák 1976, Szegedi 2003b, a profi szabályokról: Horváth 1926, illetve A magyar professzionista... 1926.



a labdarúgást sújtó testnevelési adót). 1925 októberében az olaszokkal is sikerült kartellt kötni, de ez nem oldatta meg teljesen a magyarok problémáját, miszerint a legjobb játékosok külföldön játszanak, akiket csak biztonságot nyújtó profi szerződéssel lehet visszacsábítani. Ám a magas adóterhek miatt a profizmus legalizálása a gyors anyagi csőd veszélyét is magában rejtette, ráadásul a kormányzat a nyári futballtilalom bevezetésével újabb labdarúgás-ellenes intézkedést tett.<sup>2</sup>

Az amatőrség mellett végig kiálló egyesületek 1925 őszén kivonultak a bajnokságból, ami azzal a veszéllyel fenyegetett, hogy rövid időn belül szétesik a magyar labdarúgás egységes szervezete. A szembenálló felek ezért 1926. márciusában megegyeztek, hogy – a nagy terhek ellenére – legalizálják a profizmust. Az MLSZ-en belül 1926 nyarán alszövetségek jöttek létre: a Magyar Professzionista Labdarúgók Alszövetsége (MPLSZ vagy PLASZ) rendezte a profi, a területi elven működő amatőr alszövetségek pedig az amatőr bajnokságokat. Így sikerült együtt tartani a két táborot, s nem kellett attól tartani, hogy a FIFA illegitimnek ismeri el a profi szövetséget.<sup>3</sup>



5. ábra A labdarúgás szerkezeti átalakítása 1926-ban

<sup>2</sup> A testnevelési törvény végrehajtási utasítása, vagyis az 1925. évi 3. törvény 3. §-a alapján kiadott 7000/1926. sz. VKM rendelet június 10. és augusztus 25. közötti időszakra futballtilalmat rendelt el – nem csak a fővárosi, hanem a vidéki, és a nem belépődíjas találkozókra is. Magyarán: nyáron tilos volt nyilvános labdarúgó-mérkőzést rendezni.

<sup>3</sup> Például az 1930-as években, Brazíliában négy profi csapat is működött, akiket nem ismert el a FIFA. Ezek játékosai ezért nem szerepelhettek a nemzeti válogatottban, amely így csak szerényebb eredményeket ért el.

A fenti ábra az átalakítás lényegesebb jellemzőit mutatja be. 1926 előtt az MLSZ által kiírt bajnokságokban csak budapestiek indul(hat)tak, a vidéki kerületek saját bajnokságokat rendeztek. A bajnoki küzdelmek régióktól függően eltérő módon zajlottak, több helyen két osztály is működött (például délen szegedi és csabai), de a másodosztályt is megosztották néhány kerületben (így délnyugaton barcsi és mohácsi másodosztály volt). Természetesen a csapatok nagy száma miatt a budapesti bajnokságok alsóbb osztályait is több csoportra osztották. Mozgás – vagyis kiesés és feljutás – csak a MLSZ központi bajnokságain, illetve az egyes kerületeken belül volt lehetséges (ha például a nyugati bajnokság győztese az év végén rendszeresen megrendezett kerületi bajnokok közötti versenyt is megnyerte, nem került át az MLSZ központi bajnokságába). 1926-ban a regionális törésvonalat a profi-amatőr szétválasztás cserélte fel. A budapesti csapatok kisebb hányada profi lett (vagyis az MPLSZ által rendezett bajnokságban indult), nagyobb részük viszont az újonnan alapított amatőr Budapesti Labdarúgók Alsövetsége (BLASZ) tagja lett. A korábbi vidéki kerületekben létrejött profi klubok is az MPLSZ bajnokságaiban indultak, de a régi struktúra is megmaradt, hiszen a vidékiek túlnyomó része változatlanul amatőr volt, és az MLSZ vidéki kerületei helyett megalakult regionális amatőr labdarúgó alsövetségek tagjai lettek. Az új felosztás – noha ezt sem a korabeli források, sem a sporttörténeti munkák nem említik – lényegesen igazságosabb volt a korábbinál. Az 1926 előtti rendszerben a törésvonal sokkal erősebb (áthidalhatatlan) volt: egy vidéki klub semmiképpen sem vehetett részt a legjobb csapatokat tömörítő első osztályban. Az új rendszerben viszont egy amatőr egyesület, ha úgy döntött, 11 játékosal profi szerződést köthetett, és 1000 pengő kaució letételével az MPLSZ tagegyesülete, így a profi liga résztvevője lett. A profizmus első, igen sikeres éveiben erre számtalan példa is történt, ezt jelzi, hogy 1927/28 folyamán még harmadik osztályt is indítottak profik számára.

1926-ban az amatőr egyesületekre épülő, de azoktól önálló klubok jöttek létre. Minden profi egyesületnek volt úgynevezett anyaegyesülete, ezek jelentették a profik utánpótlását (a teljesen önállóan, amatőr egyesületektől függetlenül szerveződő profi kluboknak 1932-től kötelező volt anyaegyesületet választani). Egy példával illusztrálva ez azt jelentette, hogy a Ferencvárosi TC a budapesti amatőr, a profi Ferencváros FC a profi első osztályban indult. Névleg és jogi értelemben is tehát 1926-tól teljesen új egyesületek indultak az élvonalban, de az új egyesületek egy-két kivételtől eltekintve régi klubokat takartak. A profi szövetségnek 23 alapítója volt, viszont a MÁV az utolsó pillanatban jelezte: attól ugyan nem zárkózik el, hogy vasutasok hivatásos labdarúgónak álljanak, azt azonban nem támogatja, hogy vasutas egyesületek profik legyenek.<sup>4</sup> Így két vasutas egyesület, a Debreceni VSC és a fővárosi Testvériség nem indulhatott a profi ligában. A profi rendszabályok előírták, hogy a kluboknak legalább tizenegy professzionalista játékost kell szerződtetnie, viszont amatőr játékosok is pályára léphettek (egy mérkőzésen maximum négy). Meghatározták a fizetések minimumát és maximumát is, illetve a prémiumok maximumát. Az egyesü-

---

<sup>4</sup> *Nemzeti Sport* 1926. július 28.

leteknek minden év június 15-ig közzé kellett tennie, hogy kiket tesznek visszatartási, illetve átengedési listára, vagyis kik azok a labdarúgók, akiket változatlanul foglalkoztatni kívánnak.

Az új rendszer egyik eredményeként megnyílt az országos bajnokság kapuja a vidékiek előtt. A profi liga első osztályába sorolták be a Sabariát és a Bástyát (a Szombathelyi AK és a Szegedi ÁK profi csapatait), másodosztályú lett a debreceni Bocskai, a miskolci Attila, és a kaposvári Somogy. Később újabb professzionista klubok alakultak, még arra is volt példa, hogy egy vidéki városban két profi egyesület működjön (Miskolcon az Attila és a Szemere, illetve Pesterzsébeten a Kossuth és a Pesterzsébet).

A vidék egyenjogúsítása mellett további jelentős eredménye volt a profi ligának, hogy sok játékos visszatért külföldről. A mecénások, a zavaros államtör viszonyokban „halászó” tőzsdei spekulánsok ideje ugyan lejárt, de a gazdaság stabilizálása a profi labdarúgásnak is kedvező háttérrel nyújtott. Ezt jelzi, hogy több magyar labdarúgó hazatérésén túl a profi klubok külföldről is igazoltak. 1926-ban a miskolci Attila Otto Powolnyt Ausztriából, a szegedi Bástyát Hösst a Wiener SC-ből, és Weighlhoft a DFC Prahából, a Sabaria a válogatott Ottokar Burescht és Viktor Blicenzt Ausztriából szerződtette, az MTK pedig Jozef „Pepi” Schneidert, az Amateure 24-szeres osztrák válogatott játékosát igazolta le.

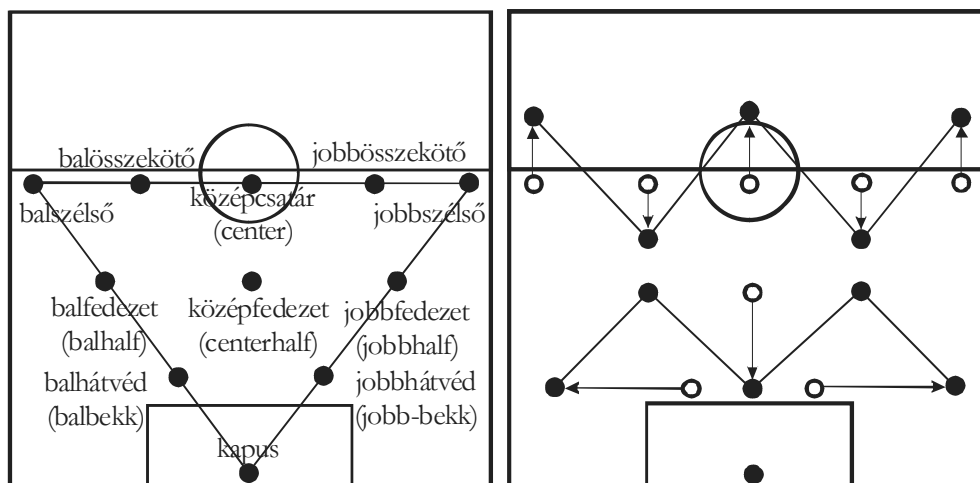
Közvetlenül nem függ össze a hivatásos rendszer bevezetésével, de a sportág professzionizációjához közvetve kapcsolódik, hogy a közép-európai futballnagyhatalmak szorosabbra fűzték kapcsolataikat. Az 1920-as évek végétől a közép-európai bajnokságok legjobbjai egyenes kiesési rendszerben a Közép-Európa Kupáért (KK), a nemzeti válogatottak pedig bajnoki rendszerben (két alkalommal játszik minden csapat minden ellenfelével), az Európa Kupáért küzdöttek. Az első KK-t 1927-ben rendezték összesen hét, osztrák, magyar, cseh és jugoszláv csapat részvételével. 1930-ban az olaszok is bekapcsolódtak a küzdelmekbe, 1934-ben pedig már 16 csapat vett részt a kupában. Az Ausztria, Csehszlovákia, Magyarország, Olaszország és Svájc részvételével lebonyolított Európa Kupa több évig tartott, 1927 és 1938 között összesen négyszer írták ki, mivel 1938-ban két résztvevő ország is eltűnt Európa térképéről, csak háromszor hirdettek győztest. E kupának óriási anyagi sikere volt, a mérkőzéseket több tízezer néző előtt játszották. 1935 nyarán a KK küzdelmeit öt országban 637.000-en tekintették meg, a mérkőzések jegybevétele átszámítva megközelítette az egymillió pengőt.<sup>5</sup> Igaz, a kupák egyúttal növelték a klubok közötti egyenlőtlenségeket, hiszen országonként a legjobb 3-4 egyesületet még kedvezőbb helyzetbe hozta.

Az első Európa Kupában Magyarország úgy végzett a negyedik helyen, hogyha utolsó hazai mérkőzésén legyőzi az olasz válogatott, akkor megnyeri a kupát. 1930. május 11-én a magyar válogatott elszenvedte történetének egyik legsúlyosabb vereségét, az olaszok 5:0-s budapesti győzelmükkel kupagyőztesek lettek. Ennek oka részben az uralkodó játérendszer változásában kere-

---

<sup>5</sup> *Magyarország* 1935. október 26.

sendő. A mérkőzések góllínsége miatt a nemzetközi szövetség megváltoztatta a lesszabályt: 1926-tól (a mai napig) már csak két (és nem három) védőjátékosnak kell a támadó és az ellenfél kapuvonala között lennie ahhoz, hogy az ne legyen lesállás. A szabálmódosítás a támadókat segítette, hiszen nehezebb volt lesrefutni, s a gúla rendszert hamarosan egy új hadrend, a WM váltotta fel (a jobboldali ábrán az üres karikák jelzik a játékosok gúla rendszerben elfoglalt pozícióját, a nyilak és fekete körök pedig új helyüket a WM-rendszerben<sup>6</sup>).



6. ábra A gúla rendszer és a WM

A britek és az olaszok gyorsan alkalmazkodtak az új lesszabályhoz, és a gyors, kemény játékot preferálták, a magyarok azonban nem tudtak szabadulni korábbi sikeres stílusuktól. Továbbra is sok passzal, immár teljesen feleslegessé váló technikai bravúrokkal, és nagyon lassan szőtték támadásaikat – vagyis egy régi játérendszerben és ahhoz idomuló stílusban próbálták felvenni a versenyt más országokkal. Csupán az 1930-as évek végére vált mindenki előtt bizonyossá, hogy a gúla 2–3–5-ös rendszere és a közép-európai stílus helyett a WM-et és a keményebb játékot kell előnyben részesíteni. Addig azonban a válogatott több, váratlan vereséget is szenvedett.

Az olaszok elleni 0:5 csak a válság előszele volt. A taktikai hiányosságok mellett a gazdasági válság is érzékenyen érintette a magyar labdarúgást. A kezdeti pénzügyi sikerek után egyre soványabb költségvetésből gazdálkodtak a klubok, csupán 1928 és 1930 között 1,8-ról 1 millió pengőre csökkent a sportág bevétele.<sup>7</sup> Sorra szűntek meg a profi egyesületek: a két első vidéki profi klub közül 1931-ben a Bástya, 1932-ben a Sabaria oszlott fel, de 1928 és 1932 márciusa között összesen 18 profi klub fejezte be működését.<sup>8</sup> 1931 nyarán hat élvonalbeli klub úgy határozott, hogy ha az egész első liga úgy dönt, akkor nem vállalják tovább a játékot.<sup>9</sup> Erre ugyan nem

<sup>6</sup> A WM kialakulásáról: Csanádi 1978, Feleki 1941, Hadas 1999, Szegedi 2003a. Az ábrán látható, hogy a gúla 2–3–5-ös felállását a 3–2–2–3 hadrend váltotta fel. A legradikálisabb változás a centerhalf (középső középpályás) posztját érintette, aki ezután középhátvéd lett (mivel az ő feladata volt, hogy szoros emberfogással őrizze a középcsatárt, a korabeli szaknyelv *kullancs*-nak is nevezte). Szerepének fontosságát jelzi, hogy több országban erről a posztról nevezték el a WM-et (angolul third-back-game, vagy stopper-game, németül Stopper-system) (Feleki 1941: 11).

<sup>7</sup> *Magyarság* 1930. május 21.

<sup>8</sup> *Sporthírlap* 1932. március 5.

<sup>9</sup> *Magyarság* 1931. július 17.

került sor, de a futball vezetői elhatározták, hogy az amatőrök számára is lehetővé teszik az első osztályban való részvételt. Mivel a jobb amatőr klubok túlnyomó többsége állami nagyvállalat kebelében működött, 1935-től az állam egyre markánsabb résztvevője lett az élvonalbeli futballnak, s csak 1990-től vonult ki onnan.

## **DEBRECEN SPORTEGYESÜLETEI 1926 ÉS 1935 KÖZÖTT**

A szféra 1926-os radikális átalakulása miatt e rész alfejezeteinek felépítése is különbözik az előzőektől. 1926-ban megalakult a profi Bocskai Futball Club, s ez alapjaiban változtatta meg nem csak a debreceni amatőregyesületek egymáshoz való kapcsolatát, de a regionális viszonyrendszereket is. A futball hőskorában többé-kevésbé hasonló lehetőségekkel bíró amatőregyesületek versengtek egymással, s néhány év elteltével egy-egy fontosabb találkozóra 4–5 debreceni klub is képes volt akár több ezer embert pályájára csalogatni. A professzionalizálódás újabb stádiuma, nem csupán a hivatásos rendszer legalizálását, hanem az amatőrség tartalmának megváltozását is jelentette. Az amatőr labdarúgók ismét „műkedvelők” lettek, mérkőzéseikről eltűntek a nézők, és a klubok közötti rivalizálás is minimálisra csökkent (ahol nem alakultak profi egyesületek – például Nyíregyházán, Szolnokon, Győrben –, ott természetesen az amatőrök változatlanul nagyobb érdeklődésre számíthattak). Debrecenben a felekezeti és politikai tartalmú ellenségeskedés szinte teljesen eltűnt. A szélesebb közönséget is érdeklő futballt a Bocskai produkálta, és – a vasutasok kivételével – a debreceni amatőrök nehezen alkalmazkodtak a megváltozott viszonyokhoz. 1926-ra tehát kialakult a futballnak az a rendszere, ami ma is jellemzi a sportágat: egy szűk elit (akik az igazolt labdarúgók töredékét teszik ki), hivatásszerűen sportol, a szélesebb közönség rájuk kíváncsi, sőt még inkább reflektorfénybe kerülnek, mint az amatőr korszakban, viszont a futballisták döntő többsége épp olyan műkedvelő testedző lesz, mint bármilyen más sportoló. Ezzel viszont az amatőrök egyre súlytalanabb résztvevői lettek a futballmezőnek. Hiszen annak lényegét az állandó harcok jelentik, melynek az az alapja, hogy az egyesületek egy-egy társadalmi csoport reprezentánsai voltak. 1926-tól viszont a klubok egyre kevésbé reprezentáltak csoportokat, hiszen a pusztán kedvtelésből sportoló labdarúgókra mind kevesebben voltak kíváncsiak. Ezért a következőkben elsősorban a Bocskai beágyazottságának bemutatására helyezem a hangsúlyt, míg a többi debreceni amatőr sportegyesület társadalmi hátterének elemzésére csak egy alfejezetet szentelek.

### ***Bocskai Futball Club***

A keleti kerület sportlapja 1924 nyarán, a hivatásos rendszer bevezetése előtt két évvel írt arról, hogy Debrecenben profi egyesületet szerveznek: „Debrecen, illetve kelet sportja még ebben a kérdésben nagyon enyhén volt érdekelve, amelynek egyik fő okát abban találjuk, hogy nálunk a

futball nem a legjobb üzlet, sőt, ha mondanunk szabad, a deficiteknek állandó forrása”.<sup>10</sup> A lap szerint bankvezérek szervezik a profi klubot és azonnal hozzá is fognának egy nagy stadion felépítéséhez: „Debrecenben is előjönnek az ismeretlenség homályából azok az emberek, akiknek fillérjeit az amatőr sport sohasem látta, de a professzionizmus megszületését jelentő első harsonára pénztárcájuk egész tartalmával mennek a sport – mint üzlet elé.” A hír valótlannak bizonyult, és a városban nem is lett volna létalapja egy illegitim profi egyesületnek. Budapesten előfordult, hogy közvetlenül a háború után „félhivatalos” profi csapatokat szervezzenek, üzletemberek összegyűjtöttek néhány nehéz sorsú, ám tehetséges labdarúgót, és túrára indultak nyugat-európai bemutató mérkőzéseket tartani oda, ahol a magyar a futballistákat szívesen látták (1920-ban, az első magyar profi csapat Berlinben működött).

### *AZ ALAPÍTÁS*

1920-tól a DVSC szinte minden kerületi bajnokságot megnyert, 1925-ben minimális vereséget szenvedett az MTK-tól, a Corinthian Kupa döntőjében pedig legyőzte az országos bajnokság bronzérmesét, a Vasast. Így amint kiderült, hogy a profi bajnokságban vidékiek is indulhatnak, Zempléni Gusztáv a DVSC főtitkára és a futballszakosztály irányítója, illetve Káldy Zsigmond, a DMTK egykori főtitkára, majd a DVSC egyik vezetője fogott a hivatásos klub szervezéséhez. A MÁV vezetőinek állásfoglalása miatt azonban vasutas egyletek nem alakulhattak át profi klubbá, így a Bocskai amatőr egyesületi háttér nélkül jött létre, vagyis az elszánt szervezők csak később kezdtek „tőke után nézni”.<sup>11</sup> 1926. július 31-én, mint szövetkezet alakult meg a klub, 50.000 korona értékű részjegyeket bocsátottak ki, melyből az első napon 500 darab el is fogyott. A biztató kezdet ellenére a Bocskai háttere rendezetlen volt, hiszen nem egy már létező egyesületre épült, ezért a klub „intenzív tárgyalásokat folytat a DKASE vezetőköreivel és az egyesületet teljesen ki akarják építeni társadalmilag, mert az a cél, hogy a Bocskai Debrecen város futballsportját reprezentálja minden vonatkozásban”.<sup>12</sup> A kapcsolatkeresésre azért is volt szükség, mert a profizmus bevezetésekor átmeneti intézkedésként azt a szabályt hozták, hogy az átalakuláskor mindenki amatőrnek tekintendő, a játékosokra a régi egyesületnek opciója volt (kaotikus állapotok alakulhattak volna ki, ha klubok az átszervezés során mások játékosaival is megegyezhetnek). A Bocskainak senkire sem volt opciója, bár mint a város egyetlen profi egyesülete, vetélytársa sem akadt – játékosait főként a DVSC-ből és a DKASE-ből verbuválta. A csapatot a profi másodosztályba sorolták be, s az 1926/27-es idényben pályára lépő játékosai közül egy DTE-labdarúgó mellett nyolcan a DVSC, négyen a DKASE, csapatából érkeztek, tízen pedig más települések klubjaiból csatlakoztak a Bocskaihoz. A DVSC játékosainak súlya viszont lényegesen nagyobb volt számará-

---

<sup>10</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1924. augusztus 4.

<sup>11</sup> *Debrecen* 1926. augusztus 11.

<sup>12</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1927. július 4.

nyuknál: a labdarúgók egyharmadát tették ki, de a szerepléseik számával súlyozott megoszlás szerint a pályára lépett Bocskai játékosok 47 százaléka érkezett a vasutasoktól (a labdarúgók adatait lásd a Függelékben).



15. kép Römer Richárd és Nuszbaum Jenő<sup>13</sup>

A csapat a bajnokság végén a második helyen végzett, és sikeres osztályozómérkőzést vívott az első ligába kerülésért. A klubot az első év során csupán néhány ember vezette, ám összetételük jelzi, hogy a Bocskai egyfajta „városi válogatott” volt. A vezetésben olyanok működtek együtt, akik kooperációja néhány évvel korábban elképzelhetetlen lett volna. Az egyesületnek Römer Richárd újságíró, a DTE tagja és egyik vezetője adott nevet, Nuszbaum Jenő szeszkereskedőt választották ügyvezető elnöknek, aki korábban szintén a DTE egyik irányítója volt.<sup>14</sup> Káldy Zsigmond és Zempléni Gusztáv képviselte a DVSC-t, az ügyész pedig Payer Dezső, a DEAC futballügyeinek irányítója volt. 1926 szeptemberétől Rákos Győző lett a Bocskai klubigazgatója, aki korábban a cionista VAC-nál tevékenykedett, majd Berettyóújfaluba távozott, s működésének köszönhetően a helyi BUSE fél év alatt a keleti kerület egyik bajnokaspiránsává nőtte ki magát. Egy későbbi újságcikk szerint a Bocskai működésének első éve negyvenezer pengőbe került, amit az igazgatóság két tagja állt – ám a forrásokból nem derül ki, hogy ki volt az a két ember, aki ilyen áldozatok árán is megteremtette a klubot.<sup>15</sup>

Mivel a Bocskainak nem volt anyaegyesülete, és Debrecen gazdasági adottságai miatt nem is számíthatott olyan mecénásokra, mint például az MTK vagy a Ferencváros, sikeres működésének csak az lehetett záloga, hogy a város minden klubjának rajongóját megnyeri, és jó kapcsolato-

<sup>13</sup> *Debrecen* 1933. december 21., Gerhárd 1932.

<sup>14</sup> Nuszbaum Jenő 1894-ben született Szilágysomlyón. Apja, Nuszbaum Mayer 1897-ben rum- és likőrgyárat alapított és letelepedett Debrecenben.

<sup>15</sup> *Sport hírlap* 1929. december 25. Összehasonlításul: 40.000 korona egyenértékű volt egy vidéki szakmunkás kb. 25 éves, vagy egy középiskolai tanár 15–20 éves keresetével (a munkások órabérééről: Hein 1941, Kovács 1928, a tanárok órabérért rendelet szabályozta, például a 7000/1937 sz. M. E. rendelet).

kat ápol az újságírókkal, a törvényhatóság vezetőivel, illetve a gazdasági elit tagjaival.<sup>16</sup> Erre kiváló alkalmat teremtett, hogy a Bocskai már egy év után, 1927 nyarán feljutott a profi első osztályba, hiszen ezentúl a több ezer nézőt vonzó fővárosi nagycsapatok tétlen bíró bajnoki mérkőzéseket játszottak Debrecenben. A források szerint a Bocskai már a másodosztályban is meghódította a futball híveit. 1926 őszén még csak 1000–1500 nézője volt a találkozónak, tavasszal már legtöbbször 2500–4000-en látogattak ki a Diószegi útra (a Bocskai 1934-ig a DVSC pályáján játszott). A *Nemzeti Sport* szerint: „Debrecenben kétségtelenül a DVSC-nek volt a legnagyobb közönsége s ez a hatalmas tömeg látva, hogy kedvenceit most a profi csapatban láthatja küzdeni, rögtön hű közönsége lett a Bocskainak is. Lassan-lassan azonban már nemcsak a vasutas közönség, hanem a debreceni futballrajongók majdnem egész tábora átpártolt a Bocskaihoz s ma már az a helyzet, hogy az amatőrmeccseknek jóformán nincs is különálló közönsége s mindenki csak a Bocskainak drukkol.”<sup>17</sup>

	Helyezés						Összpontszám	A megszerezhető pontok százalékában
	1.	2.	3.	4.	5.	6.		
1-2. Ferencváros	4	3	2	–	–	–	47	87
1-2. Újpest	4	3	2	–	–	–	47	87
3. Hungária	1	3	4	1	–	–	40	74
4. Bocskai (Debrecen)	–	–	1	3	1	1	16	33
5. III. ker. FC	–	–	–	2	3	2	14	26
6. Sabaria (Szombathely)	–	–	–	2	–	–	6	20
7. Bástya/Szeged FC	–	–	–	1	2	–	5	10
8. Kispest	–	–	–	–	1	2	4	7
9-10. Nemzeti	–	–	–	–	1	1	3	6
9-10. Budai 11	–	–	–	–	1	1	3	6
11. Phöbus	–	–	–	–	–	1	1	8
12. Vasas	–	–	–	–	–	1	1	3

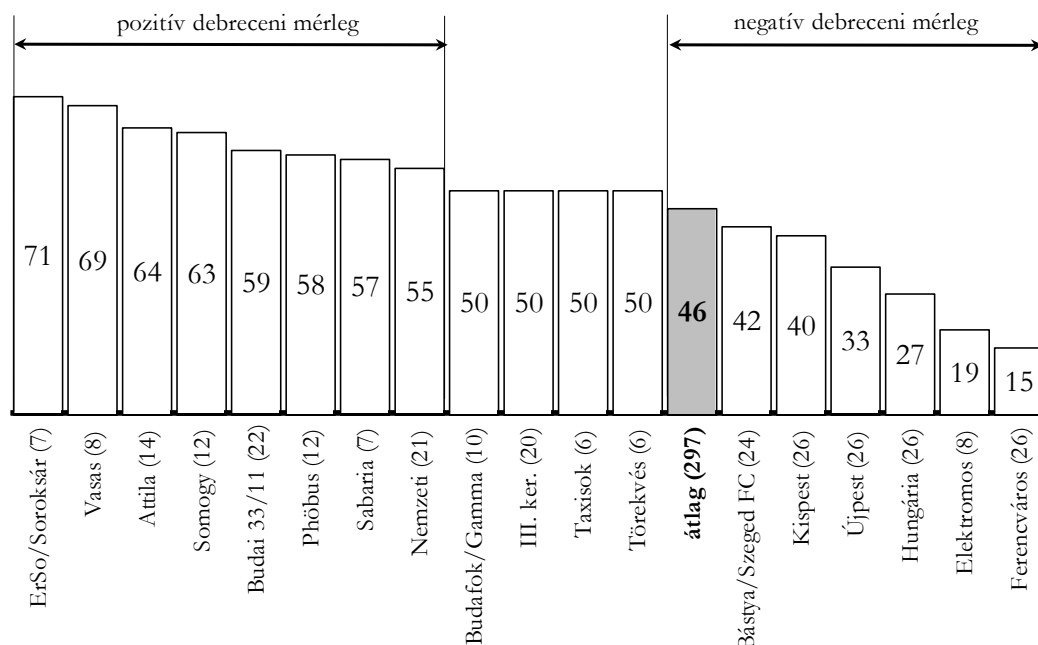
5. táblázat A profi bajnokságok csapatainak eredményessége – olimpiai számítás szerint (1926–1935)

A széles támogatásnak is köszönhető, hogy klub 1927-es feljutása után megszűnéséig, 1940 nyaráig megszakítás nélkül az élvonalban szerepelt. A Bocskai – miként a fenti táblázatból is látható – a legjobb vidéki profi egyesület volt. 1930-ban a magyar futball történetében először hódította el vidékiként a Magyar Kupát, 1934-ben szerzett bajnoki bronzérme révén pedig először ért el vidéki csapat dobogós helyezést. A klub kétszer indult a Közép-Európa Kupában, ezen kívül Stockholmtól Kairóig, Lisszabontól Jeruzsálemig közel háromszáz nemzetközi mérkőzésen szerepelt. A másfél évtized alatt a Bocskai adta a legtöbb vidéki játékost a válogatottba, az 1934-es Olaszországban rendezett világbajnokságon öt debreceni labdarúgó is szerepelt a nemzeti tizenegyben. A csapat sikerességét jelzi, hogy az élvonalban töltött 13 esztendő alatt a legtöbb klub ellen pozitív volt a Bocskai mérlege. Igaz, hogy főként a Ferencváros elleni nagyon rossz mérleg miatt a debreceniek a megszerezhető bajnoki pontok kevesebb, mint felét tudták csak begyűjteni.

<sup>16</sup> Vélhetően a megfelelő sajtókapcsolatok kialakítása érdekében másfél évtized alatt több újságíró is bevásárolta a vezetőségekbe. A névadó Römer Richárd mellett többször vezetőségi tag volt Hermann László, Béber László, Tamássy László, Thury Levente, Farkas Lajos, Sz. Kovács Imre, sőt, egy ízben még a szélsőjobboldali Kolosváry-Borcsa Mihály is.

<sup>17</sup> *Nemzeti Sport* 1926. december 3.





7. ábra A Bocskai bajnoki pontjai a megszerezhető pontok százalékában (1927–1940)<sup>18</sup>

### A KLUB TÁRSADALMI BEÁGYAZOTTSÁGA

1927 nyarán a Bocskai szövetkezetből klubba alakult és a következő évek vezetőségi listáiból látható, hogy az egyesületben minden jelentősebb amatőr egyesület vezetője részt vett. Ahogy már a megalakuláskor is találkoztunk több, régi sportvezető nevével, úgy az évek során a vezetésbe beválasztották (a teljesség igénye nélkül): a DEAC alapítói és vezetői közül Benedek Lászlót, Milleker Rezsőt, a DKASE-ből Króh Vilmost, Müller Lászlót, Nagy Dánielt, Medvegy Elemért, Rimanóczy Bélát, Mittelmann Miksát, a DTE-ből Fényes Endrét, Radó Dezsőt, Létay Lajost, Kupinszky Sándort, Székely Andort, a DVSC-ből Benedek Sándort, és Szegedy Gyulát.<sup>19</sup> Tény azonban, hogy a klub évente tartott közgyűlésein igen népes tisztikarokat választott, és bizonyosra vehető, hogy sokan egyáltalán nem vettek részt a Bocskai irányításában.<sup>20</sup> Az egyik legkirívóbb példa erre az 1936-os vezetőség, amelybe 12 díszelnököt, 64 társelnököt, és 44 alelnököt választ-

<sup>18</sup> A Bocskai játékosairól, bajnoki és nemzetközi mérkőzéseiről közölt statisztikák alapjául szolgáló adatokat a Függelékben közlöm. A grafikonban csak azon egyesületek elleni mérkőzések adatait tüntettem fel, melyekkel a Bocskai legalább három idényben (vagyis hat alkalommal) találkozott. Így a grafikon hat csapat adatait nem tartalmazza, a Pécs, a Zugló, és a két Salgótarjáni klub ellen pozitív, a Kassa és a Szolnok ellen negatív volt a Bocskai mérlege. Az átlag azonban minden bajnoki mérkőzésre vonatkozik. A csapatok után zárójelben a mérkőzések száma szerepel.

<sup>19</sup> Az újságok néha említést tettek a mérkőzések látogatóiról is. Ezek a tudósítások azt sugallják, hogy a nézők nem pusztán az egyes amatőrklubok drukkeriből, hanem a városi társadalom legkülönbözőbb csoportjaiból kerültek ki. Erre példa a Bocskai–Sabaria mérkőzés nézőinek bemutatása: „az ügyvédek közül Hegedűs Jenő kamarai alelnök vezetésével legalább harminc volt kint, fiatal és öreg; az orvosok Nagy Géza magántanártól kezdve Balkányi tiszti orvosig; újságírók, ami igen nagy szó, teljes számban; színészek, Antók és Rajz Ferenc vezetésével; rendőrök és detektívek csaknem teljes számban, de nem hivatalból; kereskedők, gyárosok, katonatisztek, katolikus papok, egyetemi hallgatók, s mindenki aki csak él...” (Debreceen 1928. július 1.).

<sup>20</sup> Erre jó példa a liberális parlamenti képviselő, Hegymegi Kiss Pál esete. Hegymegit 1931-ben elnöknek választották, majd 1932 és 1936 között rendszeresen a klub egyik díszelnöke volt. Amikor egy korábbi városi közgyűlésen a klub segélyezéséről tárgyaltak, azzal kezdte felszólalását, hogy „a sporthoz nem ért, a sporttal nem foglalkozik” (Debreceeni Újság 1928. október 4.).

tottak. Ezt a tendenciát karikírozta az egyik lap tudósítása a Ferencváros debreceni vendégszerepléséről: „Itt van a 120.000 lakosú város apraja-nagyja. A páholysorokban a Bocskai FC elnökei és díszelnökei foglalnak helyet. Szám szerint ötvenkilencen. A tribün többi padsorait a társ- és alelnököknek tartották fenn, akiknek száma rövidesen túlhaladja az ezerötszázat. A főtitkárok és titkárok zúgolódnak is egy kicsit, mert nekik már nem jutott hely s csak a fák tetejéről élvezhetik ezt a történelmi jelentőségű mérkőzést.”<sup>21</sup>

Mivel a Bocskai életét a helyi sajtó igyekezett alaposan bemutatni, a tisztikarok magas létszáma ellenére jól körvonalazható azok köre, akik a klubot ténylegesen vezették. Az első évekből négy sportvezetőt emelhetünk ki, Römer Richárdot, Nuszbaum Jenőt, Zempléni Gusztávot és Káldy Zsigmondot. Vagyis egy zsidó újságíró és kereskedőt, illetve két egykor vasúti sportvezetőt (az egyesületi tisztikarok bejegyzései szerint Zempléni rendőr, Káldy pedig távírda felvigyázó volt). Később Nagy Géza egyetemi magántanár (a Debreceni Sakk Kör elnöke), Fényes Endre, Brokes Győző, Borbély Imre és Versényi Tibor (a Debreceni Első Takarékpénztár igazgatója) nevével találkozunk, majd 1932 után Herzog Edvin, a Bocskai fővárosi képviselője volt a klub ügyének egyik legfontosabb alakítója (Herzog valójában csak egyszer volt tagja a klub tisztikarának, amikor 1934-ben társelnöknek választották). A Bocskait tehát részben régi sportvezetők irányították, részben olyanok, akiknek nem volt számottevő sportvezetői múltja. Köztük Herzog Edvin lehetett az egyetlen, aki eligazodott a profi viszonyokban, a Bocskai így mindenképpen hátrányban volt a fővárosi profi klubokkal szemben, akiknek vezetői „megedződtek” az álamatőrség éve alatt.<sup>22</sup> Erről tanúskodik az 1928-ban Temesvárról érkező középcsatár, Teleki Pál visszaemlékezése is:

Az egyesületet egy igazgatóság kormányozza, szűkebb körű igazgatósági tagsággal. Ezek jobbra jobb módú, társadalmi életben előkelő pozíciót betöltő nagy elfoglaltságú emberek, akik megközelíthetetlenek a vezetők és játékosok között amolyan munkáltatói-alkalmazotti viszony áll fenn. [...] A Bocskai igazgatósága illetve vezetősége a labdarúgás iránt rokonszenvvel viseltető, sőt azért áldozatra is hajlandó emberekből állt, de alapjában nagyjából a sportegyesületi életben tapasztalatlansággal, tudatlansággal rendelkeztek és leginkább ennek voltak tulajdoníthatók azok a sportegyesületi életben tapasztalható hiányosságok, amelyek ez időben a Bocskainál lépten-nyomon fellelhetők voltak.<sup>23</sup>

A szűk vezetőségen túl természetesen nagyobb volt azok tábora, akik valamilyen formában részt vettek a klub életében. A népes tisztikarokból nem tudjuk megállapítani, hogy kik jelen-

---

<sup>21</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1936. március 1. Nem helyi jelenségről van szó, a fővárosi *Magyarság* szintén erről írt az 1934. augusztus 5-én megjelent, „Ahol megszűnik a sport” című cikkében.

<sup>22</sup> Herzog Edvin egyike volt az első „futballmenedzsereknek”. Az 1920-as évek közepén az Úszószövetség elnöke volt, majd labdarúgócsapatok külföldi túráit szervezte. 1927-ben a Sabaria fővárosi képviselője lett, a klub megszűnése után tűnt fel a Bocskainál. Vélhetően 1938 őszén hagyta el az országot, Párizsban, majd Dél-Amerikában tűnt fel. A szélsőjobboldali sajtó folyamatosan támadta zsidó származása és a profizmusban játszott tevékenysége miatt.

<sup>23</sup> Teleki é. n. Teleki Pál tapasztalhatta, hogyan működik egy „profi módon” vezetett egyesület, hiszen korábban a Chinezul Timișoara (Temesvári Kinizsi) többszörös bajnok és román válogatott labdarúgója volt. A Chinezul az első világháborút követő évek legjobb romániai csapata volt, és nem véletlen, hogy 1930-ban Temesváron alakult meg az ország első profi klubja, a Ripensia.

tek meg rendszeresen a Bocskai közgyűlésein, rendezvényein, ám egy klub társadalmi beágyazottságának az is az egyik mutatója, hogy a tagság szerint kik jelenítik meg leghitelesebben egy klub szellemiségét, kik reprezentálják leghívebben azokat a társadalmi csoportokat, melyek a klub mögött állnak.

A vezetőségi listák alapján három ilyen csoportot azonosíthatunk. A vezetők tekintélyes hányada volt a városi elit tagja, tehát a Bocskai „átvette” a DTE korábbi szerepét: míg a századforduló virilisjegyzékeiben nagy számban találkozhattunk a DTE alapítóinak nevével, úgy 1926 után a legtöbb állami egyenesadót fizetők között főként a Bocskai vezetői fordultak elő. Az 1928-as virilisjegyzékbe felvettek között tizennégy sportvezető szerepelt, közülük tizenketten a Bocskai tisztikarában vettek részt (úgy, hogy hárman más klub tagjai is voltak). Feltűnő, hogy 1921-ben, a 150 fős virilisjegyzékben még tíz DTE vezető neve szerepelt, hét évvel később már csak három.

Hely	Név	Foglalkozás	Cím	Adó (pengő)	Egyesülete
1.	Steinfeld István	birtokos	Macs 71-73.	13.245	DTE
6.	Króh Vilmos	kereskedő	Csapó u. 7.	9.921	Bocskai DKASE
8.	Sesztina Jenő*	kereskedő	József kir. hg. u. 8.	9.552	Bocskai DKASE
10.	Mihalovits Jenő*	gyógyszerész	Piac u. 81.	9.058	Bocskai
17.	Miszi Károly*	tiszti főügyész	Vilmos körút	6.944	DTE
21.	Ungár Jenő	bankigazgató	Király u. 4.	6.490	Bocskai
23.	Németh Nándor	szállodatulajdonos	Kossuth u. 21.	3.177	Bocskai
26.	Magoss György*	polgármester	Rákóczi u. 25.	5.703	Bocskai DTE
28.	Hadházy Zsigmond*	főispán	Piac u. 54.	5.548	Bocskai
46.	Sebestyén Lajos*	építésmérnök	Werbőczy u. 2.	3.653	Bocskai
62.	Rimanóczy Béla*	mérnök	Komlóssy u. 36.	3.184	Bocskai DKASE
85.	Hódy Béla*	ügyvéd	Piac u. 77.	2.660	Bocskai
87.	Versényi Tibor	rt. igazgató	Piac u. 22-24.	2.575	Bocskai
89.	Kölcsy Sándor*	ügyvéd	Piac u. 59.	2.515	Bocskai

6. táblázat Sportvezetők az 1928-as virilisjegyzéken<sup>24</sup>

A másik tekintélyes csoportot a zsidó polgárok jelentették: zsidó volt a klub névadója, első ügyvezetője, majd később számos vezetője. Jelzésértékű, hogy a másfél évtized alatt a tisztikarba több zsidó hitközségi vezetőt is beválasztottak. Az 1865-ben, Miskolcon született Freund Jenőt „politikailag megbízhatatlan” volta miatt 1920-ban internálták, majd a hitközség alelnöke lett, 1927 és 1930 között a Bocskai társelnöki tisztét látta el. 1927-ben és 1928-ban választották alelnöknek ifjabb Schwartz Vilmost, aki 1927-től az izraelita hitközség alelnöke, a Kereskedő Társulat és a Kereskedelmi Csarnok választmányi tagja, és több vállalat igazgatósági tagja volt. Fia, Sajó István tervezte az 1934-ben átadott Nagyerdei Stadiont, ő állítólag nemcsak nevében asszimilálódott, hanem meg is keresztelkedett.<sup>25</sup> Ungár Jenő 1930 és 1936 között volt a Bocskai társelnöke (korábban a DKASE egyik díszelnöke), s a harmincas évek végén lett a status quo ante zsidó hitközség vezetője. 1927 és 1936 között volt az egyesület társelnöke Hegedűs Jenő, az ügyvédi kamara elnöke, emellett tagja volt az izraelita hitközség iskolaszékének, a törvényhatósági bizottságnak, elnöke a Kereskedelmi Csarnoknak. 1931 és 1936 között szintén társelnök volt Gál Samu, a

<sup>24</sup> A virilislista forrása: HBmL. XXI.505/a.107. Az adó összegét kerekítve adtam meg, a \*-gal jelöltek adóját a törvény értelmében kétszeresen vették számításba. A táblázat csak azok neveit tartalmazza, akik 1926 és 1935 között töltöttek be irányító posztot valamilyen sportegyesületben.

<sup>25</sup> Gonda 1971: 156.

villamos helyi érdekű vasút igazgatója, aki az 1930-ban vonatbalesetben elhunyt Létay Lajost (korábban a DTE és a Bocskai egyik vezetője) követte az Országos Magyar Izraelita Közművelődési Egyesület élén. 1927 és 1936 között többször is alelnöknek, vagy társelnöknek választották Króh Vilmost, a DKASE elnökét, az izraelita hitközség egyik előljáróját.

A harmadik jelentős csoportot – akárcsak a DTE esetében – a városi törvényhatóság vezetői, magas beosztású hivatalnokai alkották. Amikor 1927-ben a Bocskai szövetkezetből egyesülte alakult, díszelnöknek Hadházy Zsigmond főispánt és Magoss György polgármestert, elnöknek pedig Vásáry István helyettes polgármestert jelölték. A Bocskai ugyanazt tette, mint korábban a DTE: vezetői közé mindig beválasztotta a város vezetőit is.

### *A BOCSKAI ÉS A VÁROSVÉZETÉS*

A Bocskai irányítói szerették volna, ha Debrecen vezetése magáénak érezné a klubot, s fedezné a működési költségek jelentős részét. A város rendszeresen segélyezte a Bocskait, ám ez sokakban ellenérzést váltott ki. 1928 elején 2500 pengő segélyt és 2500 pengő kölcsönt kapott a klub, a *Hajdúföld* kommentárja szerint „a városi tanács állásfoglalásáról lehetne vitatkozni, mert hisz egy olyan professzionista futballcsapat, mint a Bocskai, ma már tisztára üzleti vállalkozás és így kérdéses, hogy szabad-e azt a város tanácsának segéllyel és kölcsönrel támogatni, mikor sokkal fontosabb célokra nincsen pénz”.<sup>26</sup> A szélsőjobb oldali *Hajdúföld* mindig is missziójának tekintette, hogy megrója a profi labdarúgást,<sup>27</sup> de a város vezetői is ambivalensen viszonyultak az „új idők focijához”. Vásáry István polgármestert (egy régi cívis nagybirtokos család sarját) 1927-ben és 1928-ban választották elnöknek, de egyik nyilatkozatából kiderült, hogy nem rokonszenvezik a profi futballal:

Amikor az egyesületbe elnöknek felkértek, megmondtam, hogy hagyjanak figyelmen kívül, mert nekem más a felfogásom. Én az egyesületnek semmiféle ügyében részt nem vettem. Engem semmiféle ügyben fel nem kerestek. Amikor nálam jártak, megígértem, hogy segíteni fogok rajtuk, de csak anélkül, hogy az a város terhére menjen. [...] Sokkal nagyobb jelentőségűnek tartom a nemzet életében azt a sportot, ahol nem fizetnek a játékosoknak. Ezért a sportért többet vagyok hajlandó áldozni. Nem mondom, hogy ezeknek nem adok semmit, de ha így mennek a dolgok, akkor nem vagyok hajlandó adni semmit sem.<sup>28</sup>

Ennek ellenére, amíg Vásáry hivatalban maradhatott – vagyis egészen 1935-ig – valamilyen csekély támogatásra mindig számíthatott a klub. 1928 őszén évi 6000 pengőt, vagy egyszerre 25.000 pengőt kértek a klub vezetői a várostól, a Pénzügyi Bizottság 6000 pengő kiutalását java-

---

<sup>26</sup> *Hajdúföld* 1928. február 4.

<sup>27</sup> Egy tipikus idézet a *Hajdúföld*-ből (1928. október 3.): „Az a versengés, amely már nem az »ép testben ép lélek« nemzetemelőjében történik, hanem pénzért, elvesztette ethikai alapjait s a lehető legrosszabb népművelési eszköz. [...] Elűzletesíteni a sportot – lehet, – ez megfelel az amerikai és a hozzá oly rokon pesti pszichének: a magyar közszellem azonban elutasítja magától a vállalkozásnak ilyen formáját s nem hajlandó magát azonosítani vele.”

<sup>28</sup> *Debrecen* 1928. október 2.

solta, de az összes sportegyesület számára (a Bocskai egyébként sem fizetett vigalmi adót, pedig azt – az indoklás szerint – minden városban kirótták a profikra).<sup>29</sup> 1931-ben 8000 pengőt adtak a sportegyesületeknek, ebből 3200-at a Bocskainak. Ezek a segélyek inkább jelképesek voltak, hiszen egy-egy rangadó bevétele meghaladta a város egész éves segélyét. A város húzódozott a csapat támogatásától, mert a vezetők ideáljai szerint egyrészt az embereknek maguk épülésére, és nem mások szórakoztatására kell sportolniuk, másrészt a testedzés egyik fontos feladatának a katonai előképzést tartották.<sup>30</sup> Ennek ellenére néhány ezer pengő segélyt rendszeresen megszavaztak a klubnak, vélhetően azért, mert úgy gondolták, hogy a Bocskai akár hasznára is válhat Debrecennek. A klub vezetői viszont állandóan arra panaszkodtak, hogy csak minimális támogatást kapnak a várostól, amit a segélyek összege is igazol. Teleki Pál labdarúgó visszaemlékezése – a túlzások ellenére – is arra int, hogy hiba lenne túlbecsülni a városvezetés investícióit.

Mert arról szintén lehetne beszélni, hogy [...] Debrecen város hivatalos körei, jobb módú vagy magasabb hivatali viselő emberei, így például a híres, gazdag cívisok, milyen süket füles magatartást tanúsítottak. [...] Ellenszenvük kifejezésében annyira mentek, hogy még nagyobb mérkőzések alkalmával is úri díjlovagló, ugrató versenyeket rendeztek a sporttelep szomszédságában, vagy nagy tömegeket megmozgató főispáni, polgármesteri gyűléseket, népünnepségeket hoztak össze a pálya melletti sík területen. [...] A gazdag, jómódú Debrecen, Hajdú megye urait nem tudta részvétre, támogatásra bírni, mert a sport támogatása nem képzett szórakozási eszközt, bált, úrlovaglást, különféle védnöki tisztségviselést, a magaslatokon tetszelgést.<sup>31</sup>

Valóban jelképes volt csupán a város *anyagi támogatása*, hiszen a haszonelvűségben is megnyilvánuló cívis mentalitás, a protestáns puritánság, a szegénység és szegényesség – mind a profi futball, sőt, a sport finanszírozása ellen hatott. Amikor a Bocskai egy évtized múlva válságos napokat élt át, a helyi sportlap nem alaptalanul állította, hogy „a Bocskai tragédiája tipikus debreceni tragédia, amely ebben a városban minden kultúrintézményt, sportot, színházat és mozit pusztulással fenyeget”.<sup>32</sup>

De térjünk vissza 1927-hez! Ahogy feljutott a csapat az első osztályba, a profizmust mindig támadó *Hajdúföld* elsőként írt arról, hogy az élvonalbeli szereplés „olyan perspektívát nyitott, amelynek kihatása Debrecen idegenforgalmának emelése és a debreceni színmagyar lokálpatriotizmus fellendítése körül nagyon értékes lesz”.<sup>33</sup> Az idegenforgalom növelése és a várospropaganda olyan csáberőt jelentettek, amelyek a profizmust elfogadhatóvá tették a vidéki nagyvárosok vezetői számára. A Bocskai elnöknek választotta Vásáry István polgármestert, Hodobay Sándor

---

<sup>29</sup> *Debrecen* 1928. szeptember 22.

<sup>30</sup> Ugyan nem debreceni vonatkozású, de jó példa erre Kiss Ödön postafőigazgató, a Postás SE elnökének véleménye: „Letiport nemzetünk hamarosan ráébredt arra a tudatra, hogy a tömegsport nemzeti kötelesség, mert ez fejleszti a széles rétegek izmait acélossá, hogy alkalmas időben visszaszerezze, amit ellenségeink kivérzett, alélt állapotunkban elraboltak tőlünk. És ha majd már visszaállították az ezeréves határokat, ezek a sportban acélozott izmok fogják megtartani és védeni a magyar röögöt, hogy soha többé senki abból egy hantot se rabolhasson el.” (Máriásy 1941: 17).

<sup>31</sup> Teleki é. n.: 26.

<sup>32</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1937. július 7.

<sup>33</sup> *Hajdúföld* 1927. július 10.

miskolci polgármester „a város presztízskérdésének nyilvánította az Attila fellendítését”,<sup>34</sup> a Sabaria elnöki posztját Lingaeur Albin szombathelyi nemzetgyűlési képviselő töltötte be, a szegedi Bástyá egyik díszelnöke pedig a város vezetője, Somogyi Szilveszter volt.

A gazdasági válság ellenére a város különböző beruházásokat hajtott végre: fejlesztették a Bem téri kórházat, felújították a városi szegényházat, felszámolták az Olajütő és a Téglavető szegénynegyedeit, létrehozták a köztemetőt és krematóriumot, fedett uszodát, csónakázó tavat, iskolákat, óvodákat építettek. Ugyan nem városi beruházásként, de felépült az egyetem épülete, átadták a Hatvan utcai Postát, a Nemzeti Bankot és a Dóczy gimnáziumot. A Bocskai mérkőzései pedig jó alkalmat teremtettek arra, hogy a modernizálódó város „megmutassa magát”.<sup>35</sup> A csapat révén mintegy 100 alkalommal játszott fővárosi csapat Debrecenben, a klub összes élvonalbeli találkozóját több mint egymillióan nézték végig, és tíz év alatt a gárda mintegy 250 mérkőzést játszott külföldön. A profizmus évei alatt több olyan találkozót rendeztek Debrecenben, amelynek vonzereje, jelentősége túlmutatott a város határain. Egy 1931-es mérkőzés után írta a *Debrecen*: „Mélyen tisztelt hatóságok, idegenforgalmi hivatal, tetszett látni azt a sok idegent, vidékit, akik mind a lenézett, lecsepült futballmérkőzésre gyűltek össze, utaztak Debrecenbe. Megszállt területről, Pestről, Hajdúságból, Szabolcsból, Biharból. Azokat az idegen jelzésű autókat, vidéki autóbuszokat, motorkerékpárokat, kocsikat, szekereket, amelyek mind a vidékieket szállították be a Bocskai–Hungária mérkőzésre. Érdeemes ezt meglátni és ebben az irányban kifejleszteni az idegenforgalmi propagandát.”<sup>36</sup>

Több forrás is arról tanúskodik, hogy a Bocskai alkalmanként fontos tényezője lett Debrecen idegenforgalmának. 1931. júniusában a kereskedelmi miniszter engedélyezte, hogy a Bocskai–Vienna Közép-európai kupamérkőzésre az ország egész területéről 33 százalékos engedménnyel Debrecenbe lehessen utazni.<sup>37</sup> Az 1932. áprilisi Bocskai–Ferencváros mérkőzésre Debrecenbe érkezett többek között Usetty Béla parlamenti képviselő (a Ferencváros elnöke), Ilovsky János a Baross Szövetség elnöke, három székesfővárosi tanácsnok, három operaénekes, Bethlen István (Debrecen országgyűlési képviselője), Bély, Zichy és Nádasdy grófok, a találkozót megtekintette Debrecen polgármestere és főispánja is.<sup>38</sup> A *Magyarság* beszámolója szerint: „A Budapest-

<sup>34</sup> *Sporthírlap* 1927. január 15.

<sup>35</sup> Timár Lajos szerint sajátos kettősségben élt Debrecen: a modernizáció igénye mellett még 1930-is nagyon magas volt a vályogépítésű házak aránya (44%), az ivóvízzel ellátott háztartások aránya 1937-ben messze elmaradt más városok adatitól (Debrecenben 51%, Győrben 88%, Pécsen és Miskolcon 75%) (Timár 1993: 61.). Viszont míg a pécsi vagy miskolci profi klub csődbe ment, Győrben pedig nem is alakult ilyen egyesület, a Bocskai bejárta egész Európát, s a külföldi lapokban a debreceniekről megjelent cikkeket büszkeséggel idézte a helyi sajtó.

<sup>36</sup> *Debrecen* 1931. február 24. Debrecen vezetése is elismerte a klub várospropagandában játszott szerepét, a konfliktusok abból adódtak, hogy ezt általában csak jelképes segélyekkel tette. Például 1933-ban a városi közgyűlés 3000 pengő segélyt szavazott meg a Bocskainak, de az indoklás alapján nem is sejthetnénk, hogy az összeg a klub alig egy-két heti működési költségeit fedezi. „A nevezett sportegyesület nemcsak abban a vonatkozásban érdemli meg a város közönségének támogatását, hogy a külföldön is rendezett mérkőzéseken becsületet szerzett városunknak, hanem a debreceni mérkőzésekkel kapcsolatban jelentékeny tényezője lett városunk idegenforgalmának és szinte nélkülözhetetlenül fog beilleszkedni városunk sportéletének abba a megnagyobbodott keretbe, amit a Stadion létesítése tesz lehetővé.” (Debrecen sz. kir. város törvényhat. biz. közgyűléseinek jegyzőkönyvei: 1933/371.)

<sup>37</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1931. június 25.

<sup>38</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1932. április 16.

ről elindított »filléres gyors« hetvenkét vagon nézőt szállított a mérkőzésre és ez az óriási érdeklődés Debrecen látványosságai és a híres debreceni nagyvásár mellett főként a ferencvárosi csapat szereplésének szólt. [...] Az üzletek egész napon át nyitva voltak, a vásár megtelt budapesti érdeklődőkkel, az éttermekben pedig olyan nagy volt a forgalom, mintha az emberek egy hét óta nem ettek volna. Ezekben az elváltozásokban látszott meg igazán a sport gazdasági jelentősége.”<sup>39</sup> 1932 tavaszán az Attila vendégszereplésére 1500-an érkeztek Miskolcra, a Ferencvárost a – vélhetően erősen túlzó – becslések szerint 5000-en kísérték el Budapestről, s a vendégek mintegy 50–60.000 pengőt hagytak Debrecenben.<sup>40</sup>

A Bocskai vezetői igyekeztek hangsúlyozni, hogy ez nem egy profi klub a sok közül, hanem *Debrecen város, sőt, az egész régió labdarúgóklubja*. A régió reprezentálásának szándékára utal a klub elnevezése, a városhoz való szoros kötődésre kék-sárga színe, és az, hogy a klub címere megegyezett a város címerével (ezáltal a református egyházéval is...<sup>41</sup>). 1930 tavaszától a játékosok címeres mezben játszottak, első ilyen mérkőzésük előtt „kisebb ünnepély figyelmezteti majd a fiúkat annak jelentőségére, hogy Debrecen bárányos, főnixmadaras címerét hordják a mellükön”.<sup>42</sup> Három hónappal később a csapat megnyerte a Magyar Kupát, melyet ünnepélyes formák között Vásáry polgármesternek adták át, „ezzel is jelezve, hogy az értékes vándordíjat Debrecen számára nyerték meg és akarják megtartani”.<sup>43</sup> De a csapat névválasztása is kiváló volt, hiszen Bocskai a klub nevében nem csupán egy történelmi alakot jelölt (mint a miskolci Attila esetében). A gerinces, független, a „hatalmasokkal” szembe forduló, szegénységükben is büszke, szabadságukért áldozatra kész hajdúk reprezentálásának szándéka nemcsak a debreceniek, hanem a régióban élők számára is kiváló azonosulási lehetőséget teremtett. A Sabariával vívott bajnoki mérkőzés előtt megjelent „Tempó Bocskai! Tempó fiúk!” című írás épp erre az identitásra épített: „küzdjetek becsülettel, harcoljatok tüzes alföldi véretekkel az utolsó erőtökig, hogy megmutassátok kik vagytok, [...] mutassátok meg, hogy bennetek Bocskai acélos akarata és ereje rejlik”.<sup>44</sup>

### *A NAGYERDEI STADION*

A város nem a szerény segélyekkel, hanem azzal ismerte el a klub várospropagandában betöltött szerepét, hogy egyrészt állásba helyezte a klub játékosait, másrészt 1934-ben, a DTE elavult pályájától párszáz méterre, a nagyerdei beruházások részeként felépíttette a Nagyerdei Stadiont. 1929 elején Steinfeld István, a DTE elnöke indítványozta a jogi- és pénzügyi bizottságban, hogy a város

---

<sup>39</sup> *Magyarország* 1932. április 19.

<sup>40</sup> *Debrecen* 1932. május 3. „A Bocskai megérdemli a város támogatását” című írás adatai.

<sup>41</sup> A klub még azzal is tudott híveket toborozni a város határain túl, hogy Debrecen, a „magyar GenP” városának klubja volt. Egy fővárosi Bocskai-drukker olvasói levelében azt állította, hogy azért jár ki a debreceniek budapesti mérkőzéseire, „mert kálvinista vagyok és a kálvinista Róma csapata az én csapatom” (*Sport hírlap* 1936. február 29.).

<sup>42</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1930. március 8.

<sup>43</sup> *Debrecen* 1930. június 27.

<sup>44</sup> *Debrecen* 1927. október 16.

építsen egy sporttelepet.<sup>45</sup> A javaslatot ugyan támogatták, a stadion ügye csak akkor került újra napirendre, amikor 1932 végén Vásáry István Rómában járva „megtekintette a Mussolini által elrendelt közmunkákat és arra a tapasztalatra jutott, hogy megfelelő földmunkával aránylag nagyon olcsón lehet jó stadiont építeni. S miután Debrecenben úgyis sok a munkanélküli földmunkás, elhatározta, hogy ezekkel ínségmunka gyanánt felépítteti a debreceni stadiont, amelyre máris van 300.000 pengő fedezet.”<sup>46</sup> A munkanélküliség enyhítése olyan hangsúlyos érv volt a stadion építése mellett, hogy feltételezhetjük, a sport céljai is eltörpültek mellette. A Bocskai a DVSC pályáján játszotta mérkőzéseit, ebből adódóan voltak is súrlódások a két klub vezetői között, de ez nem indokolta, hogy a Bocskainak saját használatú pályája legyen. Sokszor zsúfolásig megtelt a Diószegi úti vasutas pálya, de arra nem volt példa, hogy tömegek maradtak volna jegy nélkül, s a klub vezetői sem utaltak arra, milyen égető szükségük lenne egy új pályára.

A források nagy része nyíltan utal rá, hogy a stadionépítés elsősorban szociális célokat szolgált. A *Nemzeti Sport* szerint: „a nagyszámú debreceni ínségek megsegítése céljából, ínségmunka címén egy városi sporttelep megvalósítását tűzték ki célul, a földmunkák november hó folyamán el is kezdődnek”.<sup>47</sup> A stadion építésének célját illetően a terveket átvevő polgármester nem hagyott kétségeket, amikor kijelentette: „amennyire lehet a *testnevelés célját is* szolgáljuk az igényeket kielégítő pályával, de egyúttal a munkástömegek érdekét is azzal, hogy sokkal közelebb jutnak a munkához” (kiemelés tőlem – Sz. P.).<sup>48</sup> Az építkezés költsége – az ínségmunkának köszönhetően – „csak” 100.000 pengő volt.<sup>49</sup> Az elfogadott tervben az szerepelt, hogy a lelátót egy földsáncra építik, az ehhez szükséges földet pedig a stadion pályájának lesüllyesztésével nyerik. A hivatalos megfogalmazás szerint, így a stadiont „római mintára” földsánc veszi körül. A római minta hangsúlyozását két okra vezethetjük vissza: egyrészt a debreceni lapokban állandóan arról lehetett olvasni, hogy ez lesz Magyarország első stadiona (hiszen a fővárosi nagy pályákat nem földsánc, hanem fából ácsolt lelátók vették körül), másrészt így nemcsak szakmunkásoknak adtak munkát, hanem kubikosoknak is... A számítások szerint csak a föld kitermelésére 650 embert kellett felvenni, akik 30.000 m<sup>3</sup> földet mozgattak meg.<sup>50</sup>

A stadion méretei azt mutatják, hogy a létesítményt nem a Bocskaihoz, de még csak nem is a városhoz méretezték. Az 1933 nyarán megjelent, a félkész létesítményt bemutató, „Magyarország csodája lesz a debreceni stadion” című írásból részletesen megismerhetjük a stadion paramétereit.<sup>51</sup> A stadionba akár 25.000-en befértek, a futballmérkőzéseken kívül atlétikai versenyeket és egyéb, nagy tömegeket megmozgató rendezvényeket is lehetett tartani (például levanteünnepélye-

<sup>45</sup> *Debrecen* 1929. január 14.

<sup>46</sup> *Sport hírlap* 1932. november 5.

<sup>47</sup> *Nemzeti Sport* 1932. december 27.

<sup>48</sup> *Debrecen* 1932. november 4.

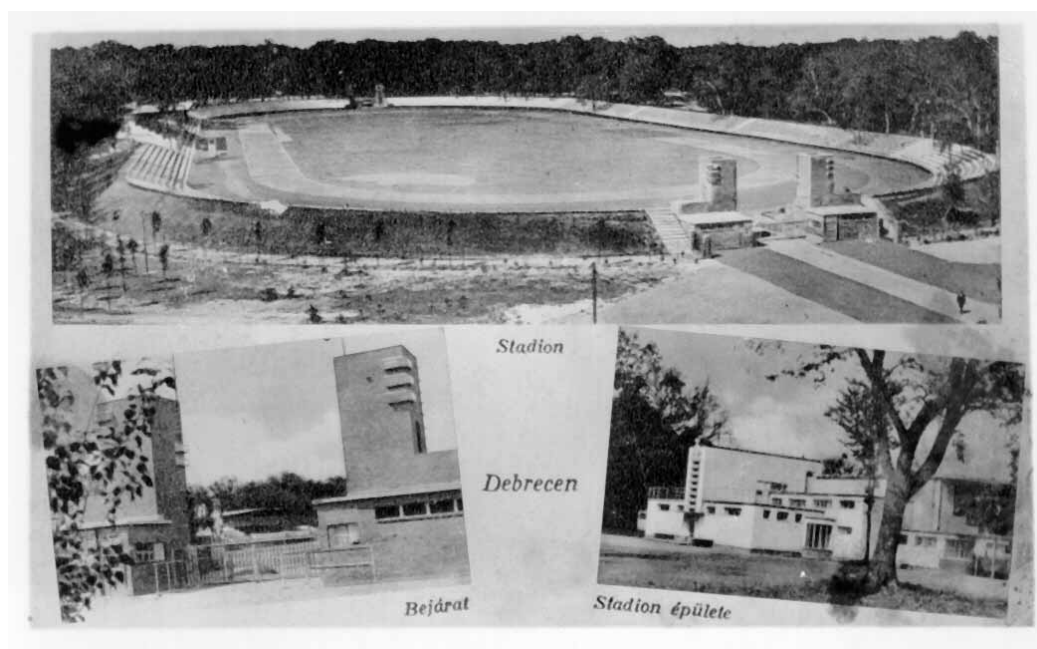
<sup>49</sup> Debrecen sz. kir. város törvényhat. biz. közgyűléseinek jegyzőkönyvei: 1934/538.

<sup>50</sup> *Debrecen* 1932. december 25. Budapestről a debreceni létesítményben nem az ország *első stadionját* látták, hanem a *második sportcentrumot*: „úgy látszik végre mégis lesz a magyar futballsportnak is egy második igazi nagy centruma” – írta a *Sport hírlap* 1933. január 26-i száma.

<sup>51</sup> *Debreceni Független Újság* 1933. május 14. Hermann László cikke.



ket, később úttörőavatásokat, vagy virágkarneváli kocsik felvonulását). A pálya talajához a város nyugati részéről szállítottak földet, a 110\*65 méteres futballpályát füvesítették is (ami még ritkaságnak számított ekkoriban). A tervek szerint a pálya két oldalra lejtett, hogy nagy esőzések esetén a víz a fű alatt elrejtett csatornába folyjon. A vízvezetékrendszert is kiépítették, hogy a fűvet tudják locsolni (emlékezzünk: alig egy évtizeddel korábban a DVSC pályáján még mosdó sem volt). A pályát három és fél méteres fűsáv vette körül, amit egy fehér betonsáv választott el a vörös futósalaktól, így a pályatest „pompásan ruganyos, munkabíró és amellet a zöld gyeppe, fehér betonsávval ragyogóan hozza ki a magyar nemzeti színt”. Az 500 méteres futópályát 600 méteres „felvonulási pálya” övezte, amelyet eredetileg kerékpárpályának szántak, de anyagi fedezet hiányában nem építették ki.



16. kép A Nagyerdei Stadion korabeli képeslapon<sup>52</sup>

A stadion a „magyar New Deal”, és a Budapesttel való (természetesen egyoldalú) rivalizálásnak köszönhető városi túlinvesztíció egyik legmonumentálisabb debreceni létesítménye volt. Hiszen egyrészt az építkezés magán viselte a szegénység jeleit, erre utal, hogy a stadiont közmunkában készítették el, a terveket készítő Sajó István pedig a „sport és a város szeretetétől vezérelve” ingyen dolgozott.<sup>53</sup> Még jellemzőbb, hogy a főbejárat elé tervezett Toldi szobrot Némethy László végül még *szellemi ínségmunkában* sem készíthette el, mert bronzra már nem volt fedezet...<sup>54</sup> Másrészt viszont a szűkös költségvetés ellenére a stadion paraméterei azt sugallják, mintha azt egy gazdag metropolisz lakosainak tervezték volna. A földsáncokra épülő lelátók lehetővé tették, hogy

<sup>52</sup> A felvétel a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár Helytörténeti Fotótárának gyűjteményéből származik.

<sup>53</sup> Sajó István ifj. Schwartz Vilmos, az izraelita hitközség alelnökének fia volt. Debrecenben született, a háború után a Műegyetemen tanult, majd Németországban és az Egyesült Államokban dolgozott, ahol több felhőkarcolót is tervezett. Debrecenben ő tervezte a zsidó hitközség Hatvan utcai bérházát, és a Bethlen utcai OTI épületét. Egy futballmérkőzésen rosszul lett, és abban a stadionban hunyt el, melyet maga tervezett...

<sup>54</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1934. április 21.

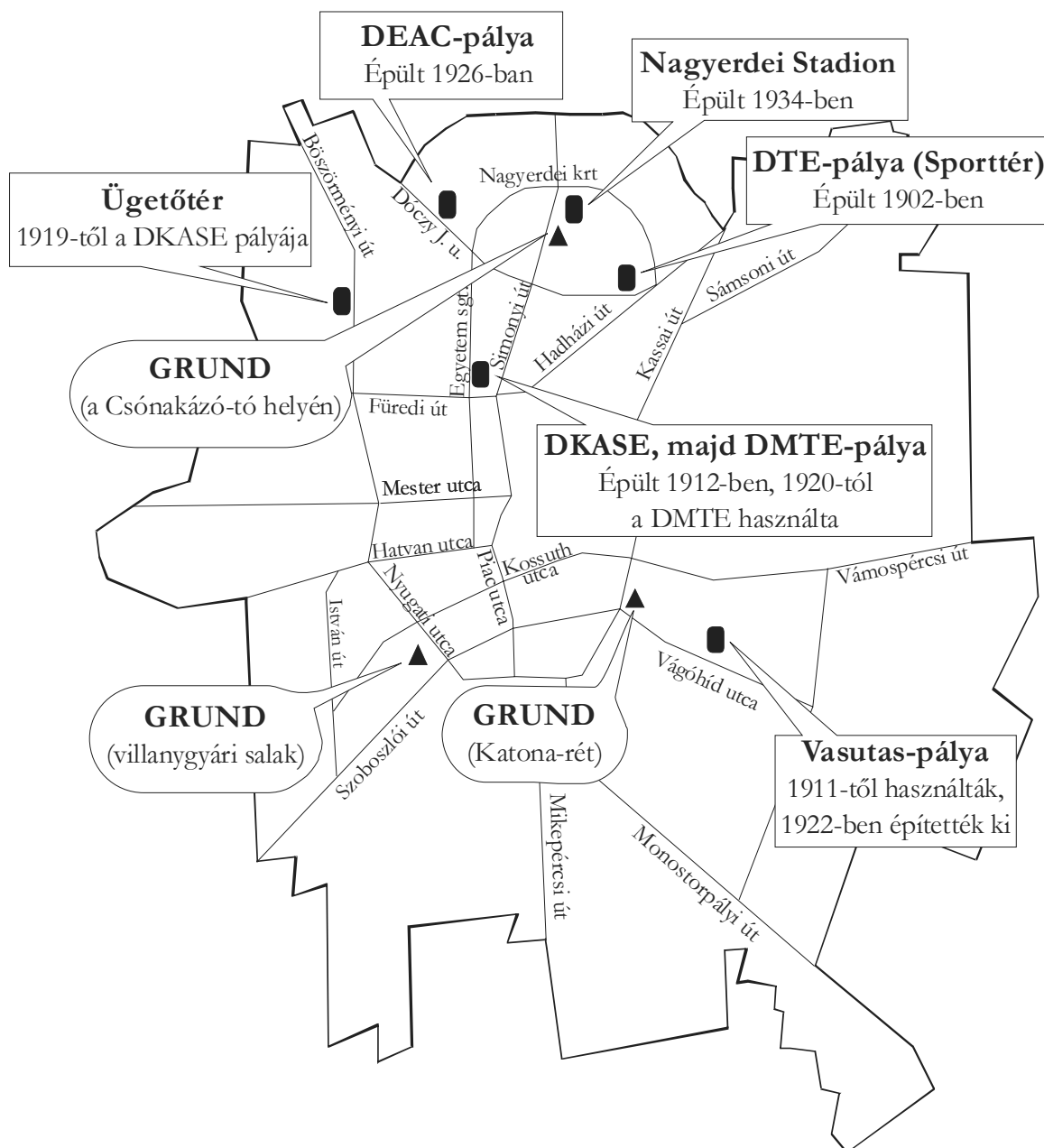
a létesítményt 60.000 férőhelyessé tudják alakítani (egy 120.000 lakosú városban...), s az eleve túlméretezett stadionba még villanyvilágítást is terveztek. Vásáry Istvánt bizonyára lenyűgözhatték az Olaszországban látott sportlétesítmények, noha a Dálnoki-kormány későbbi kisgazda igazságügy-miniszterére nyilván nem hatott mélyen a fasiszta férfi- és sportideál.<sup>55</sup> A stadion azonban lehetőséget teremtett arra, hogy Debrecen megmutassa: van, amiben felül tud kerekedni Budapesten (erre utal a „Magyarország első stadionjának” állandó hangoztatása). Hiszen a fővárosban már régen arról vitáztak, hová építsék a Nemzeti Stadiont (amit majd csak Rákosi építtetett meg), a „lenézett alföldi városban”, pedig alig másfél év alatt egy színvonalas sportlétesítményt létesítettek. Erre a „vidéki büszkeségre” jellemző, hogy amikor Móra Ferenc megtekintette az épülő stadiont, „elragadtatással jelentette ki: Ez az Alföld csodája, amelyhez hasonlót még sokáig nem fog alkotni a magyar vidék.” Az újságíró hozzátette: „Móra Ferencnek azonban nem volt igaza, mert a debreceni stadion nem az Alföld, hanem Magyarország csodája lesz, amelynek megbámulására messze idegenből fognak zarándokolni Debrecenbe. Debrecen városa soha szebbet és maradandóbbat nem alkothatott, mint ezt a stadiont, amelyre méltón lehet büszke!”<sup>56</sup>

A Nagyerdei Stadiont az 1934. június 4. és június 10. között megrendezett Debreceni Hét rendezvénysorozat keretében adták át (becslések szerint ezalatt a városban félmillió pengővel nőtt a pénzforgalom). Az ünnepi előkészületek során mutatkozott meg első ízben, hogy milyen bonyodalmak származhatnak abból, ha egy stadion kiderül: nem pusztán sportversenyek rendezésére épült. A megnyitón ugyanis katonai bemutatót is tartottak, s Bocskai vezetőinek nem csekély erőfeszítésébe tellett megakadályozni, hogy a füves pályán ágyúkkal és lovakkal menjenek keresztül. Az első futballmérkőzést a megnyitó után három héttel játszották, a Bocskai Közép-európai kupamérkőzésen fogadta a Bolognát. A debreceniek az Olaszországban elszenvedett 2:0-s vereség után, tizenkétezer néző előtt csak 2:1-re tudott győzni, ami a kiesés ellenére is hatalmas siker volt (hiszen Olaszország 1934-ben világbajnok, a Bologna olasz bajnok, majd a Közép-Európa Kupa győztese lett).

---

<sup>55</sup> A fasiszmus és a náciizmus testkultuszának köszönhetően a két országban több, propagatív célú sportberuházás is történt. Hatalmas arénákat építettek, melyek egyik fő célja volt, hogy e létesítményekben nagy tömegeket megmozgató, az ország erejét, nagyságát szimbolizáló felvonulásokat, tornaversenyeket rendezhessenek. Minden politikai mozgalom, melynek ideológiájában a társadalom egy nagy, „egyszerre mozduló” tömeg, melyet erős, sportos, katonás emberek alkotnak, kedvelte a nagy stadionokban rendezett demonstratív sportünnepélyeket. Jó példa ezekre a mintegy 100.000 néző befogadására alkalmas, 1927-ben átadott bolognai Littoriale, vagy a Sokol-mozgalom fővárosában, Prágában, 1934-ben épített 240.000 férőhelyes Strahov, de a soha be nem fejezett 1953-ban átadott budapesti Népstadion is ide sorolható.

<sup>56</sup> *Debreceni Független Újság* 1933. május 14.



8. ábra Pályák és nagyobb grundok az 1945 előtti Debrecenben<sup>57</sup>

A város vezetése nem tudott mit kezdeni a hatalmas építménnyel, a megnyitó ünnepi hangulatának elmúltával nyilvánvalóvá vált, a sportesemények nem fognak annyi embert vonzani, hogy akár csak félig megtöltsék a stadiont. 1934. augusztus 20-án Szent István napi kupát rendeztek, melyre neves csapatokat (például a Hungáriát és a Viennát) hívtak meg. Két nap alatt négy mérkőzést játszottak, a napi nézőszám alig érte el az ötezret, a torna deficittel zárult. Az 1934. szeptemberében lejátszott Bocskai–Somogy bajnoki mérkőzésről szóló tudósításban pedig már az állt, hogy „a közönség elveszett a hatalmas nézőtéren”.<sup>58</sup> Az állóhelyre szóló jegyeket csak nagyon olcsón lehetett eladni, mert az messze volt a pályától, és rosszul lehetett látni, a vezetők panasz-

<sup>57</sup> A város vázlatos térképe a mai utcákat és utcaneveket tartalmazza.

<sup>58</sup> *Debrecen* 1934. szeptember 7.

kodtak is, hogy őket senki sem kérdezte, milyen legyen a stadion...<sup>59</sup> Az amatőregyesületeket sem segítette a stadion, hiszen ők egyáltalán nem játszhattak benne. Pedig az építkezés előtt a Bocskai névadója, Römer Richárd még azért lelkesedett, hogy a stadionban a város minden sportszerető embere otthonra lel: „Ma 25.000 sportoló van Debrecenben, beleszámítva a középiskolák diákságát, a leventéket és azt a sok felnőtt sportolót, akik csak az alkalmat várják, hogy a testi kultúrának hódolhassanak. Ezeknek épül a stadion.”<sup>60</sup> Römer a stadion átadása előtt fél évvel hunyt el, így nem tudhatta meg, hogy stadionról vallott gondolatai merő idealizmusnak bizonyultak. Erről tanúskodnak Gombossy Zoltán, a DMTE elnökének borúlátó szavai. A sportvezető néhány hónappal a stadion átadása után a törvényhatósági bizottság ülésén ugyanis arról kérdezte a polgármestert, hogy „a stadiont a sport céljára létesítették-e, mert a három-négy hétben megtartott professzionista labdarúgó-mérkőzésen kívül a stadion hetekig üresen áll, mely így az amatőr sportnak, amely a legnagyobb nehézséggel küzd, nem áll rendelkezésére.”<sup>61</sup>

### *A KLUB PÉNZÜGYEI*

Az amatőr viszonyok között a klubok pénzügyei tabutémának számítottak, hiszen az amatőr ideálok szerint a labdarúgók saját kedvükre sportolnak, az egyesületek feladata mindössze annyi, hogy megszervezzék tagjaik sporttevékenységét. A profizmus legalizálásával a klubok pénzügyeit már nem fedte homály, és viszonylag sokat tudunk a játékosok fizetéséről, a klubok bevételeiről és kiadásairól.

A profizmus legalizálása után igazolódni látszott, hogy a kisebb klubokat nem lehet nyereségesen működtetni: 1926 októberéig (tehát kéthavi működés után) az összes másodosztályú profi klub deficitese volt, a Bocskai kiadásai 84 millió, bevételei 60 millió koronára rúgtak (vagyis a hiány 24 millió korona, azaz közel 2000 pengő volt).<sup>62</sup> A Ferencváros és a Hungária nettó bevétele az 1926/27-es idényben egyaránt 83,5 ezer pengő volt, a Bocskaié alig haladta meg a 12,5 ezret. Az egyesületek közötti egyenlőtlenségeket mutatja, hogy a Ferencvárosnak, a Hungáriának, és az Újpestnek volt összesen annyi bevétele, mint a többi 21 profi klubnak együttvéve.<sup>63</sup>

A profik öt forrásból tehettek szert bevételekre: tagdíjak, belépőjegyek, segélyek, mecénások felajánlásai, külföldi túrák. A Bocskai költségvetésében a tagdíjaknak fontos, de nem kiemelkedő szerepe volt. A tagsági díj 2 pengő volt (1934-től 1 pengő), és két év alatt 700-an be is léptek a klubba. Ám sokan nem fizették a tagdíjakat, így a havi 3000 pengős rezsinek csak kisebb részét

---

<sup>59</sup> *Debreceni Független Újság* 1938. január 23.

<sup>60</sup> *Debrecen* 1932. december 25.

<sup>61</sup> Debrecen sz. kir. város törvényhat. biz. közgyűléseinek jegyzőkönyve, 1934/462.

<sup>62</sup> *Debreceni Hétfélti Újság* 1926. október 25. 1927 január 1-én vezették be a pengőt, egymillió korona 80 pengőt ért. Egy 1926 végén közzétett kimutatás szerint az első osztályban is csak a Ferencváros és a Hungária volt nyereséges a profizmus első négy hónapja után.

<sup>63</sup> Az első profi év részletes mérlege: *Magyarország* 1927. július 29. A fenti adatok nettó bevételek, ezekből kellett fizetni a játékosokat.

fedezték a tagok befizetései.<sup>64</sup> Mint új egyesületnek, a Bocskainak szembe kellett néznie azzal, hogy kezdetben keveseket fűz mély érzelmi kapocs a klubhoz, így nem számíthattak a tagság áldozatkészségére sem. 1928 nyarán a klub ügyvezető elnöke bejelentette, hogy a Bocskai végveszélybe került, mivel adóssága elérte a 20.000 pengőt, és kérte az egyesület híveinek anyagi támogatását. A nehéz viszonyokra jellemző, hogy gyűjtést kellett rendezniük Teleki Pál, a temesvári Chinezul csatárának leigazolására.<sup>65</sup> A klub éppen bennmaradt az első osztályban, de anyagi szempontból ekkoriban élte legnehezebb korszakát.<sup>66</sup> Az 1928/29-es bajnokság első mérkőzésére, az újpesti pályán rendezett III. ker. FC elleni találkozóra Teleki Pál visszaemlékezése szerint a csapat „csak itt-ott felvett kölcsönösszeggel tudott elindulni a mérkőzés napján induló délelőtti vonattal, és útközben egy vendéglőben elfogyasztott alkalmi ebéd elfogyasztása után álltunk csak ki a [...] mérkőzésre.”<sup>67</sup> Annyira nehéz helyzetben volt a klub, hogy felmerült, fuzionálnak a Sabariával (s a hazai mérkőzéseket felváltva rendeznék Szombathelyen és Debrecenben), vagy a Bocskai a Ferencváros fiókcsapata lenne (vagyis a fővárosiak állnák a működési költségek jó részét, de a játékosok tulajdonjogával is ők rendelkeztek volna).<sup>68</sup>

Tagtoborzás, s a város társadalmába való mélyebb betagozódás érdekében 1929 februárjában rendeztek első alkalommal Bocskai bált, mely 1000 pengő bevételt hozott a klubnak.<sup>69</sup> A rendezvény minden szempontból sikeres volt, ezt jelzi, hogy 1930 februárjában ismét báloztak a labdarúgók, melynek díszvédnöke Bethlen István miniszterelnök, Debrecen egyik országgyűlési képviselője volt. A klub lassan bár, de a város életének részévé vált. 1929 végén megnyílt az egyesület klubhelyisége a Royal kávéházban, az Arany Bika szállóban helyet kapó, Sajó István tervei szerint kivitelezett Bocskai terem pedig a klub után kapta nevét.<sup>70</sup> Meglepő módon a gazdasági válság ideje alatt, ha nem is volt kifogástalan a Bocskai anyagi helyzete, de nem merült fel, hogy csőd fenyegetné a klubot. A vezetők fáradozásai nem voltak hiábavalók, hiszen egyre több pártfogót sikerült maguk köré gyűjteni. 1929 végén Versényi Tibor bankigazgató vállalta, hogy baráti körében minden hónapban összegyűjt a csapat számára 1000 pengőt. Sorra szűntek meg a profi csapatok, amikor 1931 nyarán a klub 25 tagja 6000 pengőt adott össze, amiből kifizették tartozásaikat, és még egy-két játékos fizetését is meg tudták emelni. 1933-ban a Villanygyártól kapott a klub 3000 pengőt, a város pedig állásba helyezte a labdarúgókat (ez felbecsülhetetlen segítség volt:

---

<sup>64</sup> *Debrecen* 1928. július 3.

<sup>65</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1928. április 2., *Nemzeti Sport* 1928. április 8., *Debrecen* 1928. május 31., június 21.

<sup>66</sup> Mint később kiderült, a debreceniek kiesése esetén Markos Imre a Ferencvárosba, Teleki Pál és Semler Gusztáv a Hungáriába igazolt volna (*Sporthírlap* 1930. december 18.).

<sup>67</sup> Teleki é. n.: 167. A klub igyekezett minimálisra csökkenteni kiadásait. Teleki Pál visszaemlékezése szerint: „A mérkőzésekre ugyan előző napon a délutáni órákban indultunk útnak, ha hosszabb vidéki utakról is volt szó – legföljebb a késő esti órákban érkeztünk meg oda – de azok igen szolid ellátási és szállási, közlekedési igények felhasználásával folytak le, s a szálláshelyekre, a pályákra eljutás mindig gyalog történt, ha csak villamos nem állt rendelkezésre. De még ez esetben is volt úgy, hogy meggondolás tárgyává lett téve ennek felhasználása is.” (Teleki é. n.: 196.).

<sup>68</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1929. augusztus 8., 10.

<sup>69</sup> *Debrecen* 1929. február 4.

<sup>70</sup> „Ez a Bocskai étterem legalább olyan népszerű lesz, mint maga az a sportklub és futballcsapat, amelynek nevét viselni fogja.” (*Debrecen* 1931. június 28.). A terem 1935-től a Bocskai klubhelyisége lett.

a játékosok szerényebb profi keresetüket ki tudták egészíteni, és a munkanélküliség korában elnyert állás erősítette kötődésüket a klubhoz és a városhoz is).

A mérkőzések alkalmanként jelentős bevételi forrást jelentettek, de ha minden találkozóját teltház előtt is játszotta volna a csapat, az önmagában még mindig kevés lett volna a gazdaságos működéséhez.<sup>71</sup> Egy-egy rangadó bevételéből viszont akár 8-10 hétig is tudták fizetni a játékosokat, például az 1932 tavaszán játszott Bocskai–Ferencváros találkozóknak 7000 pengő bevétele volt, a játékosok fizetése pedig mintegy havi 4000 pengőt tett ki.<sup>72</sup> A mérkőzések jegyára a keresetekhez képest igen magas volt, bár állóhelyre viszonylag olcsón be lehetett jutni. Valószínű, hogy a szakmunkások jelentették a rendszeres mérkőzész látogatók legalsó szintjét: 1927. decemberében egy vidéki szakmunkás órábéra 50–70 fillér között mozgott, így ők, ha nem voltak tagok, 2–3 órányi munkával kereshették meg a legolcsóbb jegy árát. De a táblázatból azt is láthatjuk, hogy a nézőtérén viszonylag erős lehetett a szegregáció, hiszen a legdrágább és legolcsóbb jegyek között 3-4-szeres volt a különbség (válogatott mérkőzéseken is ilyen arány volt a legolcsóbb és legdrágább jegyek között). Igaz, ez az arány még mindig jóval kisebb, mint például az 1909-es DTE–Egri AC jegyárainak különbsége: akkor a páholyba és az állóhelyre szóló jegy ára között 30-szoros (!) volt az eltérés.<sup>73</sup>

	tagsággal	nem tag (elővételben)	nem tag (a mérkőzés előtt)
páholy	3 pengő	4 pengő	5 pengő
korzó	2 pengő	3 pengő	3 pengő 50 fillér
tribün	1 pengő 50 fillér	2 pengő 50 fillér	3 pengő 30 fillér
álló	80 fillér	1 pengő 20 fillér	1 pengő 50 fillér
hölgyjegy	–	1 pengő 50 fillér	1 pengő 80 fillér
egyetemista	–	1 pengő 50 fillér	2 pengő
gyerekjegy	–	60 fillér	80 fillér

7. táblázat A Bocskai–Budai 11 mérkőzés jegyárai, 1930 tavasz<sup>74</sup>

A Bocskai mérkőzéseire valószínűleg többen jártak, mint korábban az amatőrmérkőzésekre. 1926 előtt csak ritkán közölték a lapok a nézők számát, ezekből az derül ki, hogy a háborút követően a helyi derbikre három-négyezren látogattak el, de a legtöbb mérkőzésre legfeljebb 1000–1500 néző volt kíváncsi. A Bocskai élvonalba jutását követően a három nagycsapat, a Fe-

<sup>71</sup> Fényes Endre, a Bocskai ügyvezető elnöke szerint „ha minden bajnoki mérkőzésen teltház van, a club akkor is veszteséges” (*Debrecen* 1929. augusztus 13.).

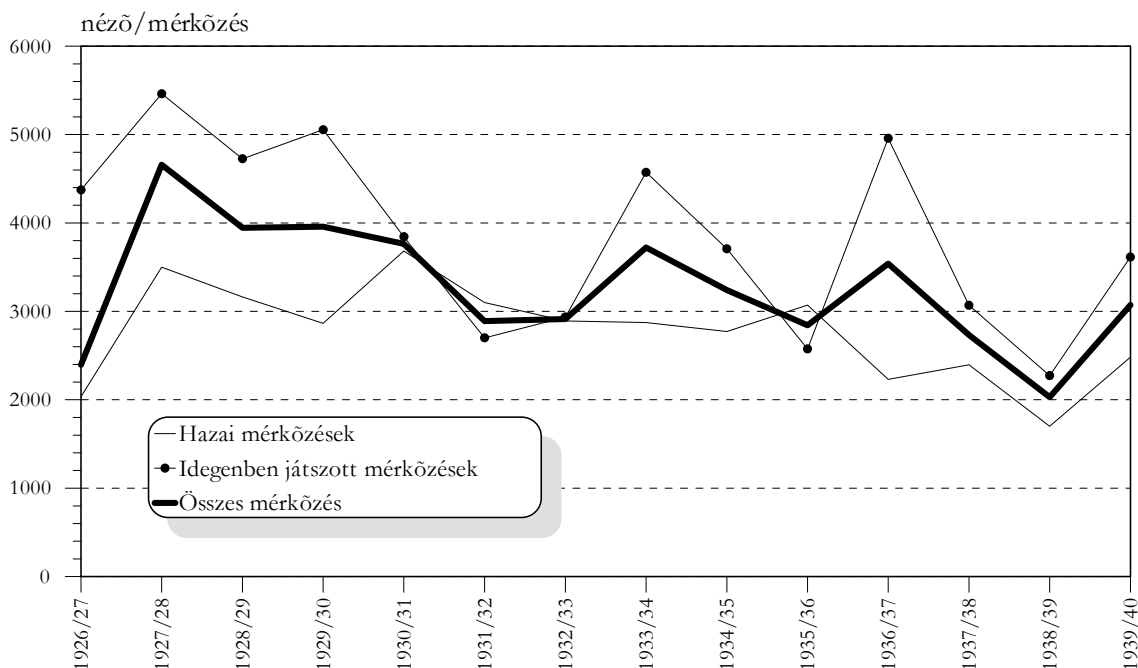
<sup>72</sup> *Nemzeti Sport* 1932. április 19. 1930 őszén a játékosok fizetésére hetente 650 pengőt költöttek, ami prémiumokkal havonta kb. 4000 pengőt jelentett (*Sport hírlap* 1930. december 18.). A gazdasági válság előtt a mérkőzéseknek átlagosan 2300–2600 pengő bevétele volt (*Sport hírlap* 1935. március 23.).

A Ferencváros vendégszereplése különösen sok nézőt vonzott. A Bocskai első élvonalbeli mérkőzését épp a IX. kerületi klub ellen játszotta, amire a MÁV felhívása szerint kellő számú jelentkező esetén a különvonatot indítanak Nyíregyházáról (*Nyírművek* 1927. augusztus 24. – a forrásokból nem derült ki, hogy erre sor került-e). A fővárosiak 1930-as debreceni szereplésére jegyeket árusítottak Nagyváradon (tehát a határ túloldalán!), Nyíregyházán, Mátészalkán és Kisvárdán. Az egyik lap szerint a régi bihari székhelyen „a menetjegyiroda árusítja a jegyeket a különvonatra, amely ismét tömegesen hozza Debrecenbe a nagyváradi sportközönséget” (*Debreceni Újság – Hajdúföld* 1930. augusztus 28.).

<sup>73</sup> *Debreceni Független Újság* 1909. október 5. A mérkőzés jegyárai: páholy 6 K, tribün 1 K 20 f, ülő 60 f, álló 20 f.

<sup>74</sup> *Debrecen* 1930. március 5. Vélhetően a jegyáraknak is köszönhető, hogy a három nagy klub mérkőzéseit leszámítva Magyarországon általában csak 2–4 ezren jártak élvonalbeli találkozókra. Szemben Angliával: szigetországi tanulmányútjáról jegyezte fel Pálfi János, hogy az angol élvonalban a legolcsóbb jegy – figyelembe véve a kereseti különbségeket – kb. 40 fillérnek felel meg, a gyerekek pedig félárú jeggyel látogathatják a stadionokat (Pálfi 1939: 849).

rencváros, az Újpest és a Hungária vonzotta a legtöbb embert, ezekre a találkozókra általában négy-hatezren mentek el. A Bocskai minden bajnoki mérkőzésének ismert a nézőszáma, így az éves átlagokat is ismerjük. A következő grafikon tanulsága szerint a csapatra idegenben voltak inkább kíváncsiak (azonban figyelembe kell vennünk, hogy a három nagy csapatnak lényegesen nagyobb szurkolótábora volt, a magas idegenbeli átlag elsősorban ezeknek köszönhető). A hazai nézőszámok alakulása egyértelmű tendenciát mutat: a feljutás után megugrott a debreceni találkozók látogatottsága, s az 1930/31-es bajnokságban érte el a csúcspontot (3682 néző/mérkőzés).



9. ábra A Bocskai bajnoki mérkőzéseinek átlagos látogatottsága

1931 után viszont folyamatosan csökkent a nézőszám. A gazdasági válság természetesen nem csak a klubot, de a Bocskai híveit is sújtotta. 1931 elején egy drukker olvasói levelében írta, hogy „mint vidéki és kisfizetésű hivatalnok alig tudom a bajnoki meccsek jegyárát és az útiköltséget megspórolni”.<sup>75</sup> A grafikonból látható, hogy 1930-tól a klub idegenbeli mérkőzéseinek látogatottsága is csökkent, a legérdekesebb azonban az 1933/34-es idény: a bronzérmet szerző, kimagasló teljesítményt nyújtó csapat debreceni mérkőzéseire sem özönlöttek a nézők. S hiába adták át 1934 nyarán a Nagyerdei Stadiont, a csapat iránti érdeklődés ezután is csökkent.

A legnagyobb bevételeket a külföldi túrák hozták a kluboknak. A Bocskainak általában sikerült jövedelmező túrákat szerveznie, így nehéz anyagi helyzetét – szemben a legtöbb vidéki klubbal, vagy fővárosi „középegyesülettel” – úgy tudta normalizálni, hogy nem kellett megválnia legjobb játékosaitól. Néha így is előfordult, hogy csak a játékosok eladásával tudták rendbe rakni a költségvetésüket. 1933-ban a válogatott Mór János 8000 pengőért távozott a Ferencvárosba, két évvel később Vincze Jenő 12–15.000 pengő közötti összegért az Újpestbe. Ám a legjobbakat a

<sup>75</sup> Debrecen 1931. február 21. Az 1932-ben megszűnt Sabaria elnöke elmondta, hogy „a munkanélküliség kiirtotta az állóléhelyközönséget” de az ülőhelyekre jegyet váltók aránya is harmadára csökkent (*Sportbírlap* 1933. február 4.).

harmincas évek első felében sikerült együtt tartani, így egy nagyon jó csapat alakult ki Debrecenben. Ennek köszönhető, hogy a Bocskai sok helyre el tudott utazni, hiszen a túraszervezők úgy tudták bemutatni a debrecenieket, mint a magyar labdarúgás egyik élcsapatát, amelyben több válogatott labdarúgó is szerepel. Vélhetően ezért is lett a harmincas évek elejétől lett a klub ügyeinek egyik legfőbb irányítója Herzog Edvin, akinek fő foglalatossága eleve a túrák menedzselése volt.<sup>76</sup>



17. kép A Bocskai kiütéses győzelme az Ajax elleni mérkőzésen<sup>77</sup>

A magyar csapatok minden lehetőséget megragadtak, ha elutazhattak külföldi vendégjátékra.<sup>78</sup> A túrák nagy lehetőséget jelentettek a kluboknak, hiszen a profi futballistákat télen és nyáron is fizetni kellett, amikor nem volt bajnokság, és Skandináviában, Franciaországban, Németországban, vagy Görögországban szerencsés esetben nagy bevételekre tehettek szert a klubok. Így a legjobb magyar klubok nagyjából azonos számban játszottak bajnoki és nemzetközi mérkőzéseket (a Bocskainál ezek száma 13 év alatt 306, illetve 275 volt). A magyar csapatok nemcsak jó játékot produkáltak, hanem a nehéz hazai viszonyok miatt nagyon olcsók is voltak, a gazdasági válság idején „bagóért vállaltak külföldi mérkőzéseket, harmadosztályon utazva, harmadrangú szállodákban lakva és nem egyszer pusztán kenyéren és szalonnán élve”.<sup>79</sup> A Bocskai közel harminc alkalommal indult külföldi túrára, több út kimagasló bevétellel zárult. Az 1934/35-ös francia-spanyol-portugál túrán 10.000 pengőt keresett a klub, amiből több hónapig tudták fizetni a játékosokat, az egyik debreceni lap joggal állapított meg, hogy a Bocskait a külföld tartja el. 1934 őszén ugyanis a

<sup>76</sup> Magyarországon ötven foglalkoztak túrák menedzselésével: Klement Sándor (FTC), Langfelder Ferenc (Újpest), Faragó Lajos (Vasas, Nemzeti), Fodor Henrik (MTK) és Herzog Edvin (Sabaria, majd Bocskai). A túraszervezésről részletesen: „Hogyan születik a portyá? Lecke kezdő és haladó intézők számára” Bókai M. Béla interjúja Klement Sándorral (*Nemzeti Sport* 1935. december 23.).

<sup>77</sup> *Debreceni Független Újság* 1932. augusztus 28.

<sup>78</sup> Az egyik sportlap gúnyos Petőfi-átköltése: „A túrának megtiltani nem lehet, / Hogy ne nyílják, ha megérzi a telet, / Szegény profi, elmereng valótán, / Kéjjel indul minden túra-szag után” (*Sporthírlap* 1930. december 15.).

<sup>79</sup> *Magyarország* 1933. november 11. A szövetség ezért néha megtiltotta egy-egy csapatnak, hogy „vajaskenyér-túrára” menjen, mert nem töltötték be a nemzeti propaganda magasztos célját, amely pedig még a politika előtt is legitimálta a profizmust.



debreceni mérkőzések nettó bevétele összesen 2000 pengő volt, a város 1000 pengő támogatást szavazott meg, viszont egy-egy lisszaboni mérkőzésért 3-4000 pengőt kaptak.<sup>80</sup>

tél (december–január)	tavaszi (április)	nyár (július–augusztus)
1928/29 görög	1929 –	1929 cseh–osztrák
1929/30 –	1930 görög	1930 felvidéki
1930/31 olasz–francia	1931 görög–egyiptomi	1931 dán–svéd
1931/32 –	1932 román–erdélyi–kárpátaljai	1932 felvidéki és holland
1932/33 olasz–német	1933 török és német–belga	1933 holland–német és felvidéki
1933/34 olasz–algériai–francia	1934 lengyel	1934 svájci–francia–olasz és kárpátaljai
1934/35 francia–spanyol–portugál	1935 –	1935 lett–litván
1935/36 holland–német	1936 palesztinai–egyiptomi	1936 lengyel és jugoszláv–török
1936/37 francia–luxemburgi	1937 német–luxemburgi–francia	1937 lengyel–felvidéki (kétszer) és svéd
1937/38 –	1938 német–belga–francia	1938 lengyel–svéd–német
1938/39 –	1939 –	1939 lengyel

8. táblázat A Bocskai FC túsíái<sup>81</sup>

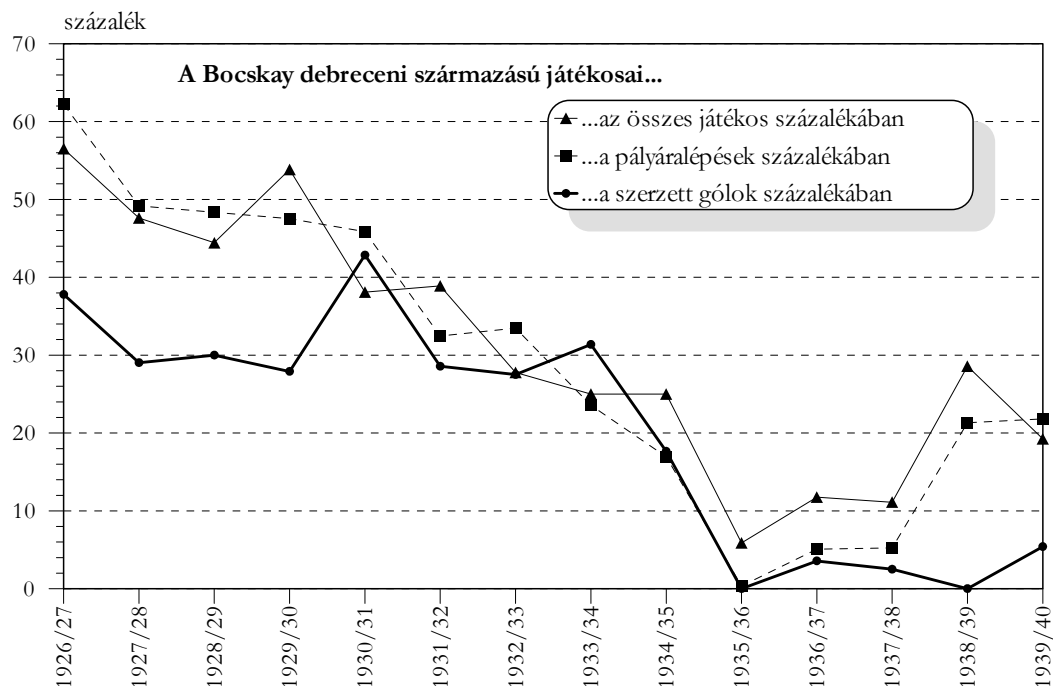
### A BOCSKAI JÁTEKOSAI

Szemben az amatőr labdarúgókkal, a Bocskai játékosairól több információ is rendelkezésünkre áll. 13 év alatt összesen 104 futballista szerepelt a csapat színeiben bajnoki vagy kupamérkőzésen, közülük 17-en jutottak szóhoz a magyar válogatottban, de csak 7 játékos volt, aki a Bocskaiból került be a nemzeti csapatba. Ugyanis többen „levezetni” érkeztek Debrecenbe, olyan, egykor sikeres, válogatott labdarúgók, akiket életkoruk miatt a Bocskai is meg tudott fizetni (rövid ideig még a húszas évek legnagyobb sztárja, Orth György is szerepelt a csapatban). A Bocskai megalakulásakor főként a DVSC és részben a DKASE labdarúgóiból verbuválódott, de ha megnézzük a több mint száz játékosok származását, akkor láthatjuk, hogy a csapat sosem lett igazán debreceni. A következő grafikon éves bontásban tartalmazza a csapat játékosainak származás szerinti összetételét (az adatokat nem a játékosok születési helye – amire nincsenek adataim – hanem előző egyesületük székhelye alapján számoltam). A grafikon nem csak azt mutatja, hogy az összes játékos mekkora hányada volt eredetileg debreceni labdarúgó, hanem azt is, hogy a helyiek milyen játékerőt képviseltek. Látható, hogy amikor az első osztályban szerepelt a klub, a debreceni játékosok aránya soha sem érte el az ötven százalékot, sőt, a három mérőszám közül legtöbbször az összes labdarúgón belüli arányuk volt a legmagasabb. Magyarán: a Bocskaiban mindig kisebbségben voltak a debreceni labdarúgók, ráadásul a csapaton belüli súlyuk még ennél is csekélyebb volt. Hiszen az adatok azt mutatják, hogy mind a rendszeresen játéklehetőséget kapó labdarúgók, mind a gólszerzők között majd minden évben alacsonyabb volt a debreceniek részesedése, mint a játékoskeretben mért arányuk. Nem ok nélkül nyilatkozta tehát 1928-ban Vásáry István polgár-

<sup>80</sup> *Debreceni Független Újság* 1935. január 27.

<sup>81</sup> A túsíák eredményeit lásd a Függelékben!

mester: „Nem ismerem el, hogy a Bocskai reprezentálná Debrecen sportját. Az a csapat reprezentál egy várost, mely maga nevei játékosait.”<sup>82</sup>



10. ábra Debreceni származású labdarúgók aránya a Bocskaiban

Nem meglepő ezek után, hogy a Bocskai legjobb játékosainak tekintélyes része sem debreceni volt. A klub „elidegenedése” várható volt, hiszen a húszas évek első felében a kerületek közötti válogatott mérkőzéseken, és a kerületi bajnokok összecsapásain kiderült, hogy Debrecenben kisebb tudású labdarúgók játszanak, mint például Szegeden, vagy Szombathelyen: „Debrecen sohasem termelte a klasszikus futballistákat. S az egész keleti kerület érthetetlenül elmaradt átlagával attól a színvonaltól, amit akár dél, akár nyugat, vagy észak elért. Ilyen körülmények között érthető, hogy a Bocskai alig-alig talál otthonában vagy kerületében valamirevaló utánpótlást, hanem mindig másfelől kell azt beszereznie.”<sup>83</sup> A sovány költségvetés miatt egyrészt romániai (Teleki Pál és Semler Gusztáv), másrészt (főként budapesti) kiscsapatokból fiatal, tehetséges labdarúgókat szerződtettek. Valószínű, hogy nagyon jó játékos-megfigyelője lehetett a Bocskainak, mert olcsó, ismeretlen, de tehetséges futballistákból rövid idő alatt válogatott labdarúgókat neveltek (ehhez kellett, hogy több híres edzője is legyen a csapatnak: Nagy József, majd Fronz Antal, és az 1934-ben bronzérmes szerző Jánosi Béla). Markos Imrét 1927-ben 80 pengőért igazolták az Ékszerésztől, a 19-szeres válogatott labdarúgó 1936-ban 7000 pengőért szerződött a francia Rennes csapatához. Pavnyica Istvánt a BAK-ból igazolta a klub, ő Palotás néven 8-szor szerepelt a válogatottban. Vanicsek Józsefet 800 pengőért szerződtették a Nemzetitől, Vágó néven 13-szor lépett pályára címeres mezben, 1937-ben 10.000 pengőért Strassbourgba távozott. Engelhardt Mihály a

<sup>82</sup> Debrecen 1928. szeptember 30.

<sup>83</sup> *Nemzeti Sport* 1931. december 22. Zsarnóczy Jánosnak, a BLASZ elnökének – erősen túlzó – véleménye szerint „a vidéki profi futball néhány fővárosi futballista vidéki vállalkozását” jelenti (*Debreceni Független Újság* 1932. július 16.).

békéscsabai Bohn labdarúgója volt, az 1700 pengőért igazolt, később Franciaországba futballista Debrecenben már Eőry néven játszott és egyszer került be a válogatottba.

Számtalan forrás tanúskodik arról, hogy a profizmus a labdarúgók számára kivételes mobilitási esélyt jelentett. Az 1930/31-es szezonból ismerjük a játékosok foglalkozási összetételét: többségük szakmunkás volt (például Budai asztalos, Móré géplakatos, Teleki orvosi műszerész), de előfordult köztük magánzó is (Vampetics étteremtulajdonos, Molnár trafikos volt).<sup>84</sup> A város több labdarúgót álláshoz segített, így lett például Markos – havi 100 pengőért – villanyóra-leolvasó. A Bocskai ekkoriban a „legintelligensebb” magyar csapat volt, négy játékos rendelkezett érettségivel, kettő diplomával. Nem ismerjük, hogy civil foglalkozásukból mekkora jövedelmük származott, de profi fizetésüket igen: 1930-ban öt játékos kapott heti 50 pengőt, hatan kerestek heti 30 és 45 pengő között, hat labdarúgó pedig 10 és 25 pengő közötti fizetésre számíthatott. Ezekhez jöttek még a mérkőzések utáni prémiumok, és a külföldi utakon kapott juttatások. Például az 1934/35-ös téli ibériai túrán egy hónapig a labdarúgók gyakorlatilag ingyen utaztak, étkeztek, és 400 pengőt is kaptak. Ha egy játékos átigazolt, az összegből jutalékra is számíthatott, például Móré János 1000 pengőt kapott a Ferencvárostól, Vágó József 2000 pengőt a Strassbourgtól. A profik élete ezért sokakat irritált, hiszen egy klasszis (és fiatal) labdarúgó, aki eredeti szakmája szerint legjobb esetben is csak havi 100–150 pengőre számíthatott volna, még a gazdasági válság idején is megkereshetett 200–400 pengőt.<sup>85</sup>

No és lent a pályán futkározik 11 fiú. Ezek kapják a fizetést. A prémiumot. A startpénzt. A külföldi túrák luxusutazásait. A külföldi túrák zsebpénzét, napidíjait. Télen ők utaznak Egyiptomba vagy a Riviérára, nyáron ők hűsölnek a Skandináv-félszigeten. A sajtóban övék a hír és a dicsőség, alleluja, alleluja! A fotóriporter őket fényképezi, a tömeg bömböli a nevüket. 2500:11. Ez az arány a játékosok és a közönség között. 2500 ember fizet, tizenegy ember zsebretezi. Heti munkateljesítményük: kilencven perc. A tizenegy ember tehát keres. Legtöbbje innen indult a Bocskaiából, mint surbankó legénykék. Néhány intellektüel, a többi ipari munkás. Húzták a klubtól a fizetést és egyéb illetményeiket, ezenfelül az elnökség naiv balekjai polgári állásokba helyezték őket. 18-20-22 éves gyerekek 200-300-400 pengőket kerestek havonta. Volt köztük, aki ebből a pénzből leérettségizett, elvégezte az egyetemet. Vagy családot alapított. Vagy házat vett. Vagy lakást rendezett be. Vagy kiházasította a húgát. Vagy törzsvendége lett az éjszakai lokáloknak. Közben az ország és a közönség lassan tönkrement. A munkanélküliség ezrével szedte az áldozatait. Köröskörül nőtt a nyomor, a szegénység.<sup>86</sup>

---

<sup>84</sup> *Sport hírlap* 1930. december 18.

<sup>85</sup> Teleki Pál visszaemlékezése szerint 1930 tavaszán a Bocskai játékosai prémiumokkal kb. 300 pengőt kerestek, de emellett sokan dolgoztak havi 120–150 pengős fizetésért (Teleki é. n.: 293.). Egyébként az 1930-as évek végén egy kimagasló tudású angol profi labdarúgó kb. havi 1000 pengőre számíthatott (*Nemzeti Sport* 1937. december 24.).

<sup>86</sup> *Debreceni Független Újság* 1932. november 24. „Nyílt sportlevél barátomhoz, dr. Naiv balekhez. Helyben.” Farkas Lajos cikke. Voltak ellenpéldák is. Semler 1930-ban a temesvári Ripensiahoz távozott, elmondása szerint azért, mert három év alatt nem tudtak neki állást szerezni Debrecenben, és még annyi pénzt sem keresett, ami a legszükségesebb kiadásokra elég volt (*Debrecen* 1930. október 9.). Semler a klub tudta nélkül akart távozni, így elképzelhető, hogy a válóságot eltulozva akarta magyarázni tettet.



18. kép Teveháton a Bocskai az 1931-es egyiptomi túrán<sup>87</sup>

A Bocskai egyik irányítójának keserű hangú cikke utal rá, hogy a labdarúgók különféle képpen használták ki a futball nyújtotta mobilitási esélyeket. Dettrich Jenő éttermet nyitott, a reklámokban jól láthatóan ki volt emelve, hogy az Alföldi Pincét a Bocskai játékosok üzemelteti. Gyulai István szikvízgyárat vett, melyet az apja irányított, később az egyik barátja építőipari cégébe akart társulni. Baik Imre és Fejér Rezső profi jövedelméből finanszírozta jogi tanulmányait. Vágó József öccse tanítónak készült, aminek költségeit „minden fillérig” a labdarúgó fedezte. Vincze Jenő 1930-ban érettségizett a debreceni fiú felsőkereskedelmi iskolában, tanulmányainak költségeit a klub állta. A csapat egyik legintelligensebb játékosának diákként különös passziója volt: tíz malacot nevelt. 1935-ben igazolt az Újpesthez, s noha banktisztviselőként dolgozott, az átigazolási összeg rá eső részéből Debrecen határában egy nyolc holdas tanyát vett, ahol tyúkfarmot akart létesíteni. A Bocskaiában töltött nyolc éve alatt mintegy 30–35.000 pengőt keresett.<sup>88</sup> A szintén DVSC-nevelésű, eredetileg géplakatos Móré János könyveket és festményeket gyűjtött, egy riport szerint, „csupa jó nevű mesterektől”. A Ferencvárosból Franciaországba távozott, külföldi keresetéből 11 hold földet vásárolt.<sup>89</sup>

### ***Az amatőr egyesületek***

A debreceni egyesületek – a DVSC kivételével – már a profizmus legalizálása előtt egyre nehezebb helyzetbe kerültek, a hivatásos labdarúgás bevezetése viszont a gyors szakmai, vezetési és anyagi csőd árnyékát vetítette a vidéki amatőrökre. A Bocskai akaratlanul is kisemmizte az amatőröket: a hivatásos klub vonzereje nem csak a játékosokra, de a sportvezetőkre és drukkerekre is

<sup>87</sup> A felvétel a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár Helytörténeti Fotótárának gyűjteményéből származik.

<sup>88</sup> *Nemzeti Sport* 1929. december 24., *Debreceni Független Újság* 1937. január 22., szeptember 20., Dénes–Peterdi–Rochy–Selmeci 1999: 248. Amikor a *Sportbírlap* hosszabb cikket közölt a magyar labdarúgás 40 évéről, Vinczét is azon nyolc játékos közé sorolták, akik a legtöbbet keresték a futballból (*Sportbírlap* 1940. december 25.).

<sup>89</sup> *Nemzeti Sport* 1935. február 5., *Sportbírlap* 1937. július 10.

hatott. Ez nem jelentette azt, hogy a klubok gyorsan feloszlottak volna, de a profizmus a figyelmet (végre) elterelte az amatőrök életéről. Némelyikük ugyan változatlanul impozáns nagyságú és tekintélyes embereket magában foglaló vezetőségeket választott, de az amatőr egyesületek a futballmező marginális szereplőivé váltak.

A profizmus évei alatt négy jelentősebb amatőr klub működött Debrecenben.<sup>90</sup> Közülük a Debreceni Torna Egylet helyzetét érezhették vezetőik leginkább aggasztónak. Persze csak azok, akik megmaradtak: hiszen a DTE-t elsősorban azzal sújtotta a profizmus, hogy elszippantotta vezetőit. A klub futballszakosztályának legagilisabb irányítói, Römer Richárd és Nuszbaum Jenő minden energiájukat a Bocskai felépítésébe fektették. A DTE futball-története 1912 óta a folyamatos térvessztést jelentette, de a két vezér kiválása megpecsételte a város első labdarúgócsapatának sorsát. A klub vezetőségében változatlanul ott szerepeltek a helyi nagyságok, a törvényhatóság vezetői, de ténylegesen nem vettek részt az irányításban. 1927 végén a keleti sportújság „Utololsó kísérlet a DTE megmentésére” cikkében arról írt, hogy Dózsa György, a klub ügyvezető alelnöke gyűlést hívott össze, mivel a klubot „a vezetőségi tagok részvétlensége miatt az a veszély fenyegeti, hogy kénytelen lesz feloszlását kimondani”.<sup>91</sup>

A klub utolsó reménye Steinfeld István fölbirtokos volt, akit 1928-ban választottak ügyvezető elnöknek. Bár forrásokkal nem tudom igazolni, de a több mint másfélezer hold földet bérlő Steinfeld, a birkózó szövetség keleti kerületének elnöke annyira asszimilálódhatott a cívis értékrendszerhez, hogy vélhetően a futballt nem szerette. Viszont a DTE-ben magas színvonalon működött a birkózó-szakosztály, a klubnak tornászhívei, atlétái és bokszeristái is voltak, de a futballcsapat vegetált. Újra égető problémát jelentett a pályakérdés, az 1921-ben felújított sporttelep ismét renoválásra szorult, ám a város ekkor már a stadion felépítésében gondolkodott. Egy futballcsapat fenntartása pedig a gyakori utazások miatt még az amatőrviszonyok között is költséges volt, viszont a Bocskai elvonta a nézőket a csapattól, így a DTE jegybevételeire sem számíthatott. A klub futballcsapata az 1933/34-es bajnokságban az utolsó végzett, az egyesület feloszlatta labdarúgó-szakosztályát. Egy újsághír szerint azonban a DTE fuzionálni fog a DKASE-vel, ez vélhetően azt jelenthette, hogy a DTE futballistái a kereskedők csapatában játszhattak tovább.<sup>92</sup>

Steinfeld István mellett a klub régi támogatója, a város vezetése sem engedte, hogy a futballszakosztály után az egész klub megszűnjön. 1934-ben a törvényhatóság Jogi és Pénzügyi Bizottsága indítványozta, hogy a város 626 pengő segélyt adjon a DTE-nek, és 2000 pengőt a Bocskainak.

---

<sup>90</sup> Viszont a labdarúgás egyre szélesebb körökben terjedt el. Ezt jelzi, hogy az egy évtizeddel korábbi állapothoz képest a gazdasági válság idejéből sokkal több amatőr kiscsapatról tudunk. Ezek a csapatok nem indultak „jegyzett” bajnokságban, többségüket valószínűleg lakóhelyi vagy munkahelyi kisközösségek, baráti társaságok alapíthatták. E csapatok létezéséről onnan tudunk, hogy intézőik a helyi lapok sportrovatában értesítették összejöveteleikről a játékosokat. Például 1931 nyarán közel húsz debreceni csapat adott így magáról rendszeresen életjelet (Csigekerti FC, Homokkerti FC, Vargakerti FC, Csapókerti FC, Klein Cipőgyár, Bőrös, Testvériség, Turul, Vasas, Kinizsi, Jókai, Hunyadi, Kossuth, stb.).

<sup>91</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1927. december 5. A klub nehéz helyzetét jellemzi, hogy alapításának 60. évfordulóját sem tudták megünnepelni.

<sup>92</sup> *Debreceni Független Újság* 1934. február 18. A hír valódiságát azért nehéz ellenőrizni, mert 1920 és 1934 között legalább féltucatszor felmerült, hogy a két klub fuzionálni fog.

Végül azonban 2000 pengőt szavaztak meg a DTE-nek, és csak 1000 pengőt a Bocskainak, amely a DTE-nek hatalmas segítséget jelentett.<sup>93</sup> A Bocskai játékosainak fizetésére is több ezer pengőt költött havonta, a DTE-nek viszont például 1936-ban egy esztendő alatt alig 5500 pengő bevétele volt.<sup>94</sup>

Semmivel sem volt jobb helyzetben a DKASE. Az egyesület már a profizmus legalizálása előtt igyekezett társadalmi bázisát szélesíteni, ezt jelzi, hogy 1925-től a klub nevében a Kereskedelmi Alkalmazottak helyett Kereskedők és Alkalmazottak kifejezés szerepelt.<sup>95</sup> A zsidónak tekintett klub vezetői pedig igyekeztek a hazafias retorika elemeit használni. 1925 végén felhívásban kérték a város kereskedőit és iparosait, hogy anyagilag segítsék a klubot. A felhívás ecseteli a klub „hézagpótló nemzetmentő és kulturális működését”, miszerint: „a serdülő ifjúságot [elvontuk] a kávéházak, korcsmák tetet-lelket ölő levegőjéből, kivittük az Isten szabad levegőjére és a test edzése által a lelkét is úgy formáltuk és formáljuk át, hogy önmagától kényszerül józan, hazafias gondolkodású hasznos polgárává válni megcsonkított hazánknak.”<sup>96</sup>

A profizmus legalizálása a DKASE-t is súlyosan érintette: négy játékosukat szerződtette a Bocskai. Talán épp labdarúgókik védelmében merült fel, hogy a DKASE is profi csapatot fog szervezni, melyet Bethlen, vagy Horthy (!) névre keresztelnének.<sup>97</sup> Nemhogy erre nem került sor, de rövidesen vezetési válsággal kellett szembesülniük, hiszen mindössze két aktív vezetőjük maradt hű a csapathoz. 1928 végén Nagy Dániel és vitéz Papp János is lemondott, a játékosok magukra maradtak, de vállalták, hogy tovább játszanak és anyagiakkal is hozzájárulnak a klub működéséhez.<sup>98</sup> A DKASE drukkerait „elvitte” a Bocskai, így bevételeiket főként jégpályájuknak köszönhették.<sup>99</sup> Az egyesület a csodával határos módon talpra tudott állni, az 1929/30-as bajnokság élén végeztek, és vezetési válságuk is megoldódott, amikor Króh Vilmos átvette a klub irányítását.<sup>100</sup> A gazdasági válság viszont különösen érzékenyen érintett egy olyan klubot, melyet kereskedők tartanak fent. Króh Vilmos, a Dégenfeld téri textilterekeskedés tulajdonosa 1928-ban még hatodik volt a virilislistán, négy évvel később megkeseredve ecsetelte sorsát a főispánnak írott levelében: „Több mint 25 éve az első virilisek közé sorozott adófizető polgára vagyok városunknak. [...] 20 évi önállóságom és első nagykereskedő mivoltom után tönkrementem, gazdák, kereskedők, iparosok, több mint 600 ezer pengővel adósom maradtak.”<sup>101</sup>

---

<sup>93</sup> Debrecen sz. kir. város törvényhat. biz. közgyűléseinek jegyzőkönyvei: 1934/516., 517. A DTE rendszeresen több segílyt kapott, mint a többi klub. A város szimpátiáján túl azért szavaztak meg az egyesületnek nagyobb támogatást, mert pályáját és tornacsarnokát a leventék is használták.

<sup>94</sup> HBmL X. 301. 8d. 139.

<sup>95</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1925. március 25.

<sup>96</sup> *Hajdúföld* 1925. október 7. A felhívás a városi szélsőjobb lapjában jelent meg, ott, ahol korábban a DKASE nevét pozitív kontextusban nem igazán használták.

<sup>97</sup> *Debreceni Hétféltő Újság* 1927. június 13.

<sup>98</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1928. november 19.

<sup>99</sup> 1929-ben a 7100 pengő bevétele volt a DKASE-nek, ennek több mint felét – 4000 pengőt – a korcsolyapálya termelte ki, míg az adományok 1000 pengőt tettek ki

<sup>100</sup> A kerületi labdarúgó szövetség jelentése szerint a klub „vezetőség nélkül, minden anyagi lehetőség nélkül élre patant” (HBmL X. 301. 8d. 138.).

<sup>101</sup> HBmL IV.b. 901/d. 1. F 144/1932. Idézi: Tímár Lajos 1993: 183.

Ekkor a Bocskaiban bízhattak a kereskedők: egy új MLSZ-szabály alapján, azok a profi egyesületek, melyek nem egy amatőr klub kebelében jöttek létre, kötelesek anyaegyesületet választani. 1932-ben a Bocskai a DKASE-t választotta „anyának”, a megállapodás értelmében a profik rendszeresen támogatják anyagilag a kereskedőket, akik állandó edzőpartnerük is lesznek, ennek fejében a profik kölcsönkérhetnek DKASE labdarúgókat. Továbbá a DKASE bajnoki mérkőzéseit a Bocskai előmérkőzéseként bonyolítja le, amiből bevételre is szert tehettek a kereskedők. A megállapodás nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, egy 1933-as olvasói levél szerint „a DKASE a múlt évben már alig működött, 9-10 emberrel álltak ki sokszor”.<sup>102</sup> A csapat még egyszer talpra állt, 1935/36-ban megnyerték a kerületi bajnokságot, de többé nem vettek részt a bajnoki küzdelmekben.

Az egyetemi sportklub könnyebb helyzetben volt. A profizmus legalizálása nem jelentett számukra veszélyt, a Bocskai nem „szipkázott el” tőlük sem játékost, sem vezetőt. Sőt: a profizmus a DEAC – és a többi, „keresztény, magyar és amatőr” egyesület – számára azt jelentette, hogy végre nem kell az álamatőrökkel egy szövetségben lenniük, és végre látható, ki „tisztességes amatőr”, és a ki „tisztességtelen profi”. Az anyagi biztonságot nyújtó egyetemi háttérnek köszönhetően a DEAC-ot sem a profizmus, sem a gazdasági válság nem fenyegette a feloszlás veszélyével. Az Egyetemi Tanács 1922-es határozata szerint a klubnak csak egyetemista és tanár tagjai lehettek,<sup>103</sup> ekkortól a DEAC vezetésében már nem vehettek részt külső tagok (például jobboldali politikai mozgalmak képviselői, amire korábban volt példa). Az egyesületet ettől kezdve szűk körű vezetőség irányította, melynek élén egy tanárelnök (Darkó Jenő, majd 1927-től Milleker Rezső), egy ifjúsági elnök és egy főtitkár állt.

1926-ban adták át a klub máig használt sportlétesítményét, mely három tenispályát és egy füves futballpályát foglalt magába. Egy év múlva épült fel a pálya 25 méteres vasbeton tribünje, a *Hajdúföld* kommentárja szerint az egyetem „a város vezetősége és a közönség közönyének dacára is olyan sporttelepet építettek a Nagyerdőn, amelyhez hasonlót egyik vidéki város sem vallhat magáénak”.<sup>104</sup> 1929-ben megalakult a klub golfszakosztálya, és létrehozták – Budapest és Balatonföldvár után – az ország harmadik golfpályáját is. Az egyetemisták labdarúgó csapata rendszerint az amatőr kerületi bajnokság középső, vagy utolsó harmadában végzett, de a klub nem is hozott jelentősebb anyagi áldozatokat a sikeresebb szereplés érdekében. Ezt mutatja, hogy például az 1938/39-es tanévben a DEAC összes kiadása megközelítette a 15.000 pengőt, de a futbalszakosztály működése ebből alig 2000 pengőt emésztett fel.<sup>105</sup>

Szakmai szempontból a profizmus legalizálása leginkább a DVSC-t sújtotta. 1926-ban veszítették el pártfogójukat, a fővárosba áthelyezett Kabay György műhelyfőnököt, s a Bocskai

---

<sup>102</sup> *Debrecen* 1933. március 12.

<sup>103</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1922. március 6.

<sup>104</sup> *Hajdúföld* 1927. december 21. A „város közönye” részben a DEAC és a radikális jobboldal szoros kapcsolatából, részben abból eredeztethető, hogy az egyetem állami intézmény volt.

<sup>105</sup> *A debreceni Magyar Királyi (Tiszta István) Egyetem Évkönyve és Almanachja. 1938/39-es tanév*

kedvéért minden jó játékosuk, és két vezetőjük is elhagyta őket. Lindenberger Gyula intéző (Lindenberger János prépost testvére) fogta össze a maradék csapatot, ő és Kölönte Zoltán, a klub régi labdarúgója lettek a DVSC legaktívabb vezetői.

A vasutasok 1926-ig egy kivételével minden bajnokságot megnyertek, a profizmus bevezetése után még nagy meglepetésre harmadikok lettek, de 1928 és 1934 között a dobogó közelébe sem jutottak. A klub anyagi helyzete viszont egészen jó volt a debreceni amatőrviszonyokhoz képest: a DVSC mögött ott állt a város legnagyobb állami vállalata, és volt saját pályájuk is. A Diószegi úti pályán nem csak a DVSC játszott, hanem 1934-ig itt volt pályabérelő a Bocskai is, s a vasutasok költségvetésének viszonylag nagy hányadát tette ki a pályabérleti díj. A rendelkezésünkre álló adatok szerint a DVSC-nek nagyjából annyi bevétele lehetett évente, mint a többi debreceni amatőrklubnak együttvéve. 1929-ben a MÁV-tól 4000 pengő segélyt kaptak, a Bocskai 2500 pengő pályabérletért fizetett, és 3350 pengő volt a tagdíjakból származó bevétel. Így amikor minden egyesület a túlélésért küzdött, a DVSC modernizálta pályáját, teljesen kiépítették a vízvezetékeket, öntözőkészülékeket szereltek fel, és az öltözőket fürdőszobákkal látták el.<sup>106</sup>

## KLUBKÖZI ÉS SZÖVETSÉGI KONFLIKTUSOK 1926 ÉS 1935 KÖZÖTT

A Bocskai megalakulása felforgatta a klubok erőviszonyait, és átrendezte a törésvonalak jellegét, jelentőségét is. A futballmezőt átszelő, négy polarizációs dimenzió közül a *felekezeti-etnikai* ebben az időszakban nem volt jelen a szférában. A református-katolikus felekezeti küzdelmek elcsendesedtek, az antiszemitizmust a bethleni politika (ideiglenesen) vissza tudta szorítani. Ebből az is következik, hogy a *politikai* tétek szintén hiányoztak a klubok konfrontációiból. A Bocskainak nem volt ellenfele a városban, vezetőségei a város társadalmi csoportjainak széles spektrumát reprezentálta, a klub akár még politikai ellentéteket is elsimíthatott. Egy ilyen esetről számolt be a *Nemzeti Sport* az 1929-es virilisválasztások kapcsán: „Az ellenzéki párt vezére Fényes Endre, míg az Egységes Párté Versényi dr. A két párt nagy küzdelmet vívott egymás ellen, míg egyszer csak Versényi dr-nak eszébe nem jutott, hogy miért harcol ő Fényes ellen, mikor az neki klubtársa: szintén a Bocskai vezetőembere. Ezt közölte is Fényessel, s leültek egymás mellé barátságos eszmecserére. A beszélgetés eredménye az lett, hogy a két párt megegyezett s annak öröme, hogy a Bocskain keresztül békültek ki, megszavaztak a Bocskainak havi 1000 pengő segélyt.”<sup>107</sup>

Az amatőr klubok között nem voltak politikai jellegű ellentétek.<sup>108</sup> Egyrészt minden energiájukat lekötötte, hogy túléljék a profizmust és a gazdasági válságot, másrészt a markánsan zsidó

---

<sup>106</sup> *Sporthírlap* 1931. július 30.

<sup>107</sup> *Nemzeti Sport* 1929. október 29.

<sup>108</sup> Ez nem jelentette azt, hogy a régi sérelmeket feledve a debreceni klubok szoros barátságot kötöttek volna. Például az 1930/31-es kerületi bajnokság utolsó fordulójában a DVSC 2:0-ra legyőzte a DKASE-t, pedig a kereskedők, győzelmük esetén bajnokok lettek volna. Így azonban az egyik nyíregyházi egyesület lett az első, vagyis a DVSC számára a helyi ellenfél legyőzése még mindig fontosabb volt, minthogy a bajnoki cím Debrecenbe kerüljön.



hátterű, vagy baloldali klubok is magukévá tették a hazafias retorikát. Elképzelhető, hogy a trianoni béke, és az évek óta folyó revíziós propaganda hatására azonosultak is a kultúrfőlény eszméjével harmonizáló, „nemzeti irányú” sportpolitika céljaival. A sportegyesületek alapszabályainak 2. paragrafusa határozta meg a klub céljait, s mindegyikük hangsúlyozta egyetük hazafias irányultságát. A DKASE 1934-es alapszabálya szerint céljuk többek között „a társas érintkezésnek és szellemnek hazafias irányban való fejlesztése”, a Bocskai 1929-ben úgy határozta meg feladatát, hogy „a labdarúgó sportot művészi tökéletességre fejlessze, ezáltal a labdarúgó sportot népszerűsítse és a nemzeti irányú propaganda szolgálatába állítsa”.<sup>109</sup> A nacionalista jelszavak annyira részévé váltak a sportéletnek, hogy például a szociáldemokrata DMTE 1930-as felhívásában ugyanazokat a stílusjegyeket és érveket használta, mint egy MOVE-egyesület. A felhívás – meglepő módon – a radikálisok lapjában jelent meg, azzal a felvezetéssel, hogy a DMTE „a politikát száműzte a falai közül, egyedül a testnevelés szolgálatának kíván élni”. A klub a sportszerető emberek segítségét kérte, nyílt levelükből csupán egyetlen mondatot emelek ki: „Szolgáljuk ennek a szerencsétlen, minden oldalról megtépzott, száz sebből vérző országnak egy szebb, jobb jövőbe vetett hitét is, amikor acélos izmú, vasöklű ifjakat nevelünk a számára, akik majd, ha egyszer felharsan a hívó szó, mint egy-egy mesebeli óriás fognak becsületet szerezni ezeréves magyar hazánknak.”<sup>110</sup>

Ahogy eliminálta a felekezeti-etnikai és a politikai polarizáció jelentőségét a Bocskai, úgy erősítette fel (magától értetődően) a *gazdasági-ideológiai*, vagyis a profi-amatőr ellentéteket. A szembenállás hátteréhez hozzátartozik, hogy a szétválasztás nem csak a két tábor viszonyát szabályozta és tisztázta, a hivatásosok számára ennek volt egy kellemetlen következménye is: ismeretlen álamatőrökből látható profikká váltak. A politikusok túlnyomó többsége, de a sportvezetők tekintélyes része, sőt, a „sport-közvélemény” nagy hányada is lenézte a profikat. Szigeti Imre, a Ferencváros egyik vezetője szerint: „a társadalom a profit nem tekinti magával egyenrangúnak, inkább deklasszált elemnek”, Blum Zoltán szavaival: „a budapesti sajtó a múltban mindig prostituáltként tüntette fel azokat, akik a futballsportból jövedelmet élveztek [...ezért] a futballistáknak rossz a hírnevük”.<sup>111</sup> Nem véletlen, hogy a profizmus debreceni pártfogói igyekeztek úgy beállítani a Bocskait, hogy az afféle „szükségből profi”, ám „amatőr érzelmű” klub. Ezen álláspont egyik képviselője volt többek között a *Debreceni Független Újság* is (a zsidók, liberálisok körében népszerű lap a profizmus előtt a DKASE pártfogója volt). A Bocskai születésekor „tizenegy fiú játszott a pályán profi-trikóban, de igazi amatőr lelkesedéssel” – írta a lap 1932-ben. Vagy: „Nálunk ugyanis

---

<sup>109</sup> HBmL X. 301. 8d. 138., X. 301. 2d. 7.

<sup>110</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1930. augusztus 24. Egy közös pont volt a szociáldemokraták, és a kereszténynemzetiek sportfilozófiája mögött: mindketten az amatőrséget preferálták. A szociáldemokraták a profi sportban a kizsákmányolás egyik fajtáját látták, a radikális jobboldaliak pedig zsidó érdekeltségnek tartották. Természetesen a DMTE súlyos helyzetével is magyarázható, hogy esetleg kényszerből, mintegy utolsó esélyként fordult a város „nacionalista társadalmához”.

<sup>111</sup> Szerbák 1979: 21., *Nemzeti Sport* 1926. július 26. 1922-ben Friedrich István MLSZ-elnök prostitúciónak nevezte az álamatőrséget (*Nemzeti Sport* 1923. január 27.). Ugyan ezt a hasonlatot leggyakrabban a radikálisok használták, de a korábbi miniszterelnök nyilatkozata jelzi, hogy nem csak a szélsőjobboldal vetette meg a pénzért futballozókat.

csak a jelleg profi, a vezetés és a sport a legtisztább amatőrszellemben domborodik ki, amely előnyös tulajdonsággal csak nagyon kevés magyar profi klub dicsekedhetik.”<sup>112</sup>



19. kép A DTE labdarúgócsapata 1930-ban<sup>113</sup>

A profi-amatőr törésvonal nem volt olyan mély, mint például 1920 után a politikai megosztottság. Hiszen egyrészt a Bocskai vezetőinek nagy hányada korábban amatőr együletben tevékenykedett, másrészt az amatőrök is tiszttában voltak vele, hogy a három nagy budapesti klub kivételével minden profi egyesület súlyos problémákkal küszködik. Kétségtelen viszont, hogy akik kitartottak amatőr klubjuk mellett, úgy érezhették, Debrecen profi egyesülete a vesztüket okozhatja.<sup>114</sup> A Bocskai és az amatőrök közötti szembenállás azonban nem nyilvánulhatott meg szövetségi konfliktusokban, hiszen a szétválasztás után az egyik tábor a regionális amatőr, a másik viszont a fővárosi székhelyű professzionista szövetség kötelékébe tartozott.

A debreceni amatőrök és a Bocskai között két tényező okozott feszültséget. Az amatőrök leginkább azt sérelmezték, hogy a profik mindenféle ellenszolgáltatás nélkül elvihetik legjobb játékosait. Az amatőr játékosokat – különösen a gazdasági válság idején – még veszélyeivel együtt is vonzotta, hogy hivatásos labdarúgónak álljanak. A profik maximális keresete 1926-ban heti 60 pengő volt, de minimálisan heti 5 pengőt minden profi megkapott. Két évvel később a fizetések felső határát 50 pengőre szállították le, és mérsékeltek a prémiumok maximumát is. Természetesen a heti öt pengő nem volt különösebben jelentős összeg, de még mindig több, mint amire egy amatőr számíthatott. Az amatőrszabályzatot 1927 tavaszán fogadta el az MLSZ, ez rögzítette, hogy mit kaphat, és mit nem fogadhat el egyesületétől egy amatőr játékos. A szabályzat szigorúan,

<sup>112</sup> *Debreceni Független Újság* 1932. november 24., július 13.

<sup>113</sup> A felvétel a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár Helytörténeti Fotótárának gyűjteményéből származik.

<sup>114</sup> 1932-ben Debrecenben tartottak konferenciát a vidéki alszövetségek vezetői, melyen megállapították, „hogy vidéken nincs szükség profi csapatra, mert ezek károsak a vidéki amatőr sport fejlődésére”. Ezzel több debreceni amatőr vezető is egyetértett, nem úgy a DKASE küldötte, a keleti szövetséget irányító Kollmann Ferenc (*Debreceni Független Újság* 1932. július 13.).

de nem ortodox módon értelmezte az amatőrséget: a játékos elfogadhatott felszerelést, orvosi kezelést, idegenbeli mérkőzéseknél az egyesület finanszírozhatta utazását, viszont egy amatőr klub csak a szövetség előzetes hozzájárulásával adhatott játékosainak vacsorát. Ha viszont valaki beke-  
rült a profi rendszerbe, akkor szerencsés esetben egyre feljebb juthatott a (fizetési) ranglétrán. De ez kockázatot is jelentett: ha valaki hivatásos labdarúgó lett, ám profi egyesületének egy idő után már nem volt rá szüksége, akkor csak két (1932-től egy) év várakozási idő után léphetett ismét pályára amatőr csapatban (ezt a folyamatot visszaamatőrizálásnak nevezték). Ez sok labdarúgót visszaziasztott a hivatásos futballtól, hiszen a két éves kihagyás egy pályafutását kettétörésével ért fel. Ennek ellenére sokan vállalták a kockázatot, és a profik bármikor igazolhattak amatőröket, amivel teljesen kiszolgáltatott helyzetbe hozták az amatőr klubokat. Az amatőrök védelmében vezették be 1928-ban az úgynevezett „szabadrablás” intézményét: ennek értelmében profik csak július 5. és augusztus 5. között szerződthettek amatőr játékosokat, egy klubtól legfeljebb két labdarúgót.

Az amatőrök azért is nehezteltek a profikra, mert elvonták nézőiket. Az amatőr futball is nagy kiadásokkal járt (felszerelések, pálya rendben tartása, utazási költségek), ám mérkőzéseik csekély látogatottsága olyan alacsony bevételeket eredményezett, ami még minimális költségeiket sem fedezte. Helyzetüket jellemzi, hogy egy 1929-es (valószínűleg erősen túlzó) cikk szerint az amatőr mérkőzéseken legfeljebb 20 fizető néző szokott megjelenni.<sup>115</sup> Azt remélték, hogy valamilyen módon a Bocskai kárpótolni fogja őket az „elszipkázott” nézőkért. A keleti amatőr szövetség már 1928-ban kérte a Bocskait, hogy minden eladott jegyből 10 fillért utaljon át az amatőr sport javára. Az amatőrök abban is bíztak, hogy ha a Bocskai találkozói előtt rendezik mérkőzéseiket, a bevételből akkora részesedést kaphatnak, melyből részben fedezhetik kiesett jegybevételüket. Ezt a kérdést sikerült rendezni – természetesen konfrontációk árán. 1929 tavaszán a DKASE játszott előmérkőzést, és 50 pengő részesedést kért, azonban a Bocskai ezt nem akarta megadni, így a találkozó elmaradt.<sup>116</sup> A hamarosan megkötött megállapodás szerint minden olyan mérkőzésen, ahol két debreceni csapat játszik előmérkőzést, a Bocskai 40 pengőt, vidéki ellenfél esetén 80 pengőt fizet az amatőr klubnak.<sup>117</sup> A Bocskai egy alkalommal a DVSC-vel is konfrontálódott, amikor a vasutasok fel akarták emelni a pályabérleti díjat. Mérkőzésenként 160 pengőt és 50 jegyet kaptak, ehelyett a bruttó bevétel 10 százalékára, de minimum 250 pengőre tartott igényt a DVSC. Ebbe a Bocskai nem akart beleegyezni, és a DEAC-cal kezdett tárgyalásokat pályahasználat ügyében.<sup>118</sup> A forrásokból az derül ki, hogy Bocskai – noha régi amatőr sportvezetők alakították – csupán minimális áldozatokat hozott a debreceni egyletekért. A Bocskaiban szereplő debreceni származású labdarúgók alacsony számát azzal is magyarázhatjuk, hogy a klub (nyilván azért,

---

<sup>115</sup> *Hajdúföld* 1929. március 31.

<sup>116</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1929. március 25.

<sup>117</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1929. április 8.

<sup>118</sup> *Debrecen* 1929. július 11., *Nemzeti Sport* 1929. július 14. A DVSC azzal indokolta kérését, hogy a város azért csökkentette segélyét, mert pályájuk jól jövedelmez. A Bocskai végül maradt a vasutas-pályán.

mert maga is nehéz helyzetben volt) hagyta tönkremenni a régi egyesületeket, melyek pedig játékos-utánpótlását jelenthették volna.

Debrecenben a gazdasági-ideológiai polarizáció szempontjából a Bocskai egyértelműen uralta a futballszférát. Ugyan nem számíthatott a városvezetéstől kiemelkedő támogatásra, nem voltak bőkezű mecénásai, de már önmagában az a tény, hogy több amatőr egyesülettel szemben túlélte a gazdasági válságot, jelzi uralkodó pozícióját. Nem tudjuk ellenőrizni, hogy mi lett volna, ha egy szövetség tömörítette volna a helyi profi és amatőr klubokat, de korántsem biztos, hogy a Bocskai ott is keresztül tudta volna vinni akarátát. Ezt a feltételezést arra alapozom, hogy az MLSZ országos vezetésében főként az amatőrök akarata érvényesült. 1926-ban az MLSZ egy nagy gyűjtőszövetség lett, ez a szervezet fogta össze a profi, illetve a regionális alszövetségeket. Ugyan a hivatásos rendszer bevezetése után az MLSZ-ben nem voltak olyan látványos összecsapások, mint korábban az amatőrök és álamatőrök között, de tagadhatatlan, hogy az amatőröknek nagyobb hatalma volt a szövetségben. 1926-ban újra meg kellett határozni, hogy mit jelent a pluralitás elve, azaz melyik alszövetségnek mennyit ér a szavazata. Az új pluralitás szerint az MLSZ vezetésében a BLASZ-nak, vagyis a budapesti amatőröknek 27, a profiknak 6, az öt vidéki kerületnek összesen 18 szavazata volt.<sup>119</sup> Így a szövetség vezetésében a budapesti amatőrök diktáltak, nem véletlenül vádolták meg a BLASZ vezetését, hogy azért ösztönzik újabb budapesti kisegyletek alapítását, mert ezzel még több szavazatra számíthatnak az MLSZ vezetésében. A BLASZ azért volt különösen kedvező helyzetben, mert ha „amatőr érdekeket” kellett képviselni, akkor a vidéki amatőr szövetségekkel kooperált, ha viszont „fővárosi érdekeket” akart érvényesíteni, úgy a profi szövetséggel szervezkedhetett – melynek több budapesti tagja volt, mint vidéki. Míg Debrecenben „csupán” rosszallóan tekintettek az amatőrök a Bocskaira, addig az MLSZ budapesti vezetésében súlyos harcok dúltak a két tábor között. Herzog Edvin szerint: „E két tábor között olyan hallatlan antagonizmus él, hogy egymás javaslatait, indítványát már hallás és olvasás nélkül előre megmosolyogják, vagy elgáncsolják. A viszály csírája oly mélyre ette be magát a lelkekbe, hogy a két tábor nem is tudja, nem is képes egymás érényeit meglátni, csak a hibáit.”<sup>120</sup>

1929 és 1935 között a debreceni futballmezőben a legsúlyosabb küzdelmek a regionális polarizáció mentén dúltak. 1926-ban átdefiniálódott a regionalitás tartalma, hiszen a debreceni kluboknak korábban csak közeli ellenfelei voltak, mint Nagyvárád, majd Nyíregyháza, a profizmus révén viszont Budapesttel is kapcsolatba került a város labdarúgása.

A debreceni amatőrök számára változatlanul Nyíregyháza, illetve a kisebb települések csapatai jelentették a regionális ellenfelet. A Bocskai szerződtette a legjobb debreceni amatőr labdarúgókat, s „a vidék mohón vetette rá magát a gazdátlanra vált prédára, az árván maradt bajnokságra”.<sup>121</sup> A korábbi sikercsapat, a DVSC 1926 és 1935 között egyetlen bajnoki címet sem tudott

---

<sup>119</sup> *Nemzeti Sport* 1926. október 1.

<sup>120</sup> *Nemzeti Sport* 1935. május 31.

<sup>121</sup> *Debreceni Független Újság* 1926. december 25.

nyerni, a debreceni csapatok közül csupán a DKASE végzett egyetlen alkalommal a tabella élén. A két jelentősebb nyíregyházi klub a profizmus évei alatt szinte mindig megelőzte a debrecenieket, sőt, egyre nagyobb játékerőt képviseltek a kisebb városok klubjai (lásd a Püspökladányi MÁV három bajnoki címét).

	Helyezés						Összpontszám	A megszerezhető pontok százalékában
	1.	2.	3.	4.	5.	6.		
1. Nyíregyházi KISE	4	4	–	–	–	1	45	83
2. Nyíregyházi TVE	1	2	4	–	1	–	34	63
3. Debreceni Vasutas SC	–	2	1	2	2	1	25	46
4. Debreceni KASE	1	–	2	2	1	1	23	43
5. Püspökladányi MÁV	3	–	1	–	–	–	22	73
6. Kisvárdai SE	–	1	1	–	3	1	16	30
7. Debreceni Egyetemi AC	–	–	–	2	1	2	10	19
8. Nyírbátori AFE (Báthory)	–	–	–	1	–	1	4	22
9. Textilgyár (Debrecen)	–	–	1	–	–	–	4	13
10. Berettyóújfalvai SE	–	–	–	1	–	–	3	17
11. Debreceni VSE (Villanygyár)	–	–	–	–	1	–	2	11
12. Mátészalkai TK (korábban MTSE)	–	–	–	–	1	–	2	7
13. Debreceni TE	–	–	–	–	–	1	1	2

**9. táblázat** A kerületi bajnokságok csapatainak eredményessége – olimpiai számítás szerint (1926–1935)<sup>122</sup>

Természetesen a nyíregyháziak tisztában voltak vele, hogy ezek a bajnoki címek már nem olyan értékesek, mint a profizmus előtt szerzettek, így a szabolcsi megyeszékhelyen is felmerült, hogy profi csapatot szervezzenek (számos profi klub alakult ekkoriban kisebb településeken, például Soroksáron, Pesterzsébeten, Nagykanizsán, Salgótarjánban, később Maglódon és Budafokon). Nem meglepő, hogy Bencs Kálmán – aki 1935-ig volt Nyíregyháza polgármestere – egy ízben azt mondta, egyetlen dolgot irigyl Debrecentől: a Bocskait.<sup>123</sup> Egy évvel a Bocskai megalakulása után többen Nyíregyházán is felvetették, hogy alapítsanak ők is profi egyesületet. Alig telt el azonban néhány nap, s Debrecenben már arról beszéltek, hogy „Nyíregyházán a mozgalommal kapcsolatban nincs szó komoly ember komoly akciójáról. Bevégeztetett...”<sup>124</sup> A korabeli sajtóból az derül ki, hogy érdemi vita jóformán csak abban a kérdésben volt, hogy a meg sem született egyesület a Szabolcs FC vagy a Bessenyei FC nevet kapja.<sup>125</sup>

Ugyan a debreceni amatőrök igen rosszul szerepeltek a regionális bajnokságban, a nyíregyháziak pedig „kibérelték” a dobogót, a két város viszonya még így sem volt mentes konfliktusoktól. A kerület székhelye Debrecenben volt, és a szövetség tanácsában is többséget alkottak a debreceniek, amiből néhány évig nem is volt probléma. Ám a gazdasági válság a debreceni amatőr csapatokat igen súlyosan érintette. Hiszen nem voltak nézőik, viszont a vidéki csapatok számának növekedésével többen kellett utazniuk, és kénytelenek voltak több vendéget is fogadniuk. Ahogy 1924-ben a „közös kassza” ügyében finanszírozási okok miatt összezsugorolt a két város, 1931 ele-

<sup>122</sup> Az 1931/32-es bajnokságban külön hajdúsági és szabolcsi alosztályt állítottak fel. A két győztes játszott a bajnoki címért, a győztes PMÁV csapatának 6 pontot, a vesztes NYKISE-nek 5 pontot számoltam. A két alcsoporthoz második helyezetteket harmadiknak számoltam (4-4 pont), a két bronzérmest pedig az 5. helyre soroltam be (2-2 pont).

<sup>123</sup> *Debreceni Független Újság* 1935. január 27.

<sup>124</sup> *Nyírvidek* 1927. július 7.

<sup>125</sup> *Nyírvidek* 1927. június 19.

jén a debreceni vezetőség kerület – látván klubjaik nehéz helyzetét – a szétválasztás mellett döntött. Ezúttal nem volt szó közös kasszáról, a debreceni klubok csak úgy tudtak életben maradni, ha „otthon maradnak” és városi bajnokságban vesznek részt. Nyíregyházán azonban nem volt profi egyesület, az amatőr futballt nem kísérte olyan közöny, és változatlanul nagy jelentőséget tulajdonítottak a debrecenieikkel vívott mérkőzéseknek. A nyíregyháziak szerint e döntéssel a debreceniek „kivonták magukat a nemes verseny alól”, de a nyírségiak nem engedhetik meg, hogy „nemes céllal létesült és magasabb nemzeti ideálokat szolgáló sportegyesületeink akár Debrecen város, akár Hajdú vármegye sportegyesületei kedvéért és üdvére gyarmatosítsanak”.<sup>126</sup> A nyíregyháziak nem akarták elfogadni a hajdúsági és szabolcsi alosztály tervét, és azt tervezték, hogy Északkelet-magyarországi Labdarúgók Alsövetsége néven nyíregyházi székhelyű, önálló kerületet alakítanak.<sup>127</sup>

1931 nyarán újabb sérelmek érték a nyíregyháziakat. A bajnokságot az NYKISE nyerte, de a keleti labdarúgó szövetség nem üdvözölte a csapatot, sőt, az aranyérmeket sem adták át.<sup>128</sup> Majd meg kellett ismételnük a DKASE elleni debreceni mérkőzésüket, mivel korábban egyik játékosukat igazolatlanul játszották. Ezt a találkozót egyik nyíregyházi vetélytársuk is megóvta, amikor viszont kiderült, hogy az NYKISE nyeri a bajnokságot, óvásukat szolidaritásból visszavonták. Az ezüstérmes DKASE viszont nem így tett. Az újrajátszást az Országos Intézőbizottság rendelte el, az augusztusban megismételt mérkőzésen az NYKISE újra legyőzte a debreceni kereskedők csapatát (győzelme esetén a debreceni klub szerezte volna meg a bajnoki címet).<sup>129</sup> A történetben leginkább az figyelemreméltó, hogy az „elnyomott” nyíregyháziak sokkal szolidárisabbak voltak egymással, mint az „uralkodó” debreceniek. Amikor az NYKISE bajnoki címéről volt szó, városi vetélytársa visszavonta óvását. Viszont ha a bajnokság utolsó fordulójában a DKASE legyőzi a DVSC-t, akkor a debreceni kereskedők – az óvástól függetlenül – megnyerik a bajnokságot. Ám a DVSC, a számukra teljesen érdektelen végeredményű mérkőzésen, „heves küzdelem után” 2:0-ra győztek a DKASE ellen, s ezzel egy nyíregyházi csapatot segítettek bajnoki aranyéremhez.<sup>130</sup>

Az 1931/32-es bajnokságot két csoportban játszották, a debreceni alosztályban hét debreceni, két karcagi és egy püspökladányi csapat vett részt. Jellemző a debreceni amatőr futball színvonalára, hogy a Püspökladányi MÁV szerezte meg a bajnoki címet. A kettéosztottság csak egy évig tartott, 1932-től újra közös küzdelemben vettek részt hajdúsági, szabolcsi és szatmári csapatok. A megegyezés alapja az volt, hogy a nyíregyháziak vállalták: amikor Debrecenben szerepelnek, megtérítik a ráfizetés felét.<sup>131</sup> Ez nyilván azt jelentette, hogy a nyíregyháziak bevételeik nagy részét a debreceni csapatok vendégszereplésének köszönhették, hiszen még a debreceni amatőr futball

---

<sup>126</sup> *Nyírvidek* 1931. január 11.

<sup>127</sup> *Nyírvidek* 1931. január 16. Az önálló alosztály alakítása végül csak terv maradt.

<sup>128</sup> *Nyírvidek* 1931. július 14.

<sup>129</sup> *Debrecen* 1931. július 30., *Nyírvidek* 1931. szeptember 1.

<sup>130</sup> *Debrecen* 1931. június 23.

<sup>131</sup> *Nemzeti Sport* 1931. november 29.

mesterséges életben tartásában is segédkeztek. A legszegényebb debreceni klubok természetesen nem örültek a döntésnek, a DTE jelezte, hogy nem fognak indulni az ismét közösen rendezett bajnokságban.<sup>132</sup> A város legrégebbi klubjának labdarúgócsapata ugyan még két évig elvegetált, de a debreceni klubok egyre kisebb játékerőt képviseltek. Ennek köszönhetően a Debrecen–Nyíregyháza közötti harcok évtizedekre elcsendesedtek.

A profi bajnokságban a miskolci Attila révén egy új, közeli ellenfele is lett a debrecenieknek. Nem voltak olyan súlyos összetűzések a két klub vezetői, drukkeri között, mint korábban a Debrecen–Nyíregyháza relációban, de kisebb konfliktusok kialakultak. Pedig a két klub kapcsolata jól kezdődött: amikor egy év működés után mindkét csapat feljutott a profi első osztályba, az Attila „igen meglehangú levelet intézett [...és] baráti jobbot nyújtott a Bocskainak, hogy a vidék együttesen vehesse fel a harcot az önző pestiekkel szemben és számítsanak a szegediek és szombathelyiek támogatására is”.<sup>133</sup> Egy évvel később viszont megromlott kapcsolatuk. Az 1927/28-as bajnokság utolsó fordulójában, a Bocskai Újpesten aratott győzelmével az Attila esett ki az első ligából, s a debrecenieket meggyanúsították, hogy lefizették az Újpestet (akiknek pedig az ezüstérmébe került a vereség). A miskolciak e váddal felrúgták a vidéki klubok közötti szimbolikus szövetséget. Nem meglepő, hogy a *Debreceni Független Újság*ban ekkor jelent meg egy cikk a miskolciakról, amely az egyik legkeményebb hangvételű írás volt, mely a korszakban – a nyíregyháziakat is beleértve – egy vidéki egyesület drukkeréről Debrecenben napvilágot látott: „A miskolci drukker rettentően ízléstelen. [...] Ha otthon arat győzelmet a csapata, képes újságot gyűjtani a tribünön és vadul ordítani: így ég a legyőzött ellenfél. Ha idegenben győz, még az autóbusról is ordít, ágál és az ujjával mutatja a gólarányt. [...] A miskolci drukker még durva is, nem képes ellenállni ösztöneinek, számtalanszor előfordult, hogy debreceni vendégeit inzultálta, megverte az Attila pályán. [...] A magyar sportnak igazán kára lesz belőle, ha az Attilát nem sikerül benntartani az első osztályban, hiszen akkor nem lesz elég alkalmunk a miskolci drukkernek, hogy ízlést, méltóságot, vendégszeretetet és sportszerűséget tanuljon a debreceni pályán.”<sup>134</sup> Néhány hónappal később a Bocskai miskolci kupamérkőzéséről számolt be az egyik debreceni vezető: „Már az első perctől kezdve a legváltózatossabb szidalmakkal halmozták el játékosainkat, sőt egyesületünk becsületébe is súlyosan belegázoltak, mert gyakran hangzott fel: »Megvesztegettétek az Újpestet, ezért kellett nekünk búcsúznunk!«”<sup>135</sup> Mivel azonban az Attila csak néhány időnyt töltött az élvonalban, nem tudjuk, hogy a két város viszonya hosszabb távon miképp alakult volna. Az 1930-as években nem voltak súrlódások a két csapat között, tény azonban, hogy míg a Bocskai rendre a tabella első felében végzett, a miskolciak a túlélésükért küzdöttek, érdemi rivalizálás nem is alakulhatott ki közöttük.

---

<sup>132</sup> *Nemzeti Sport* 1932. május 29.

<sup>133</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1927. június 18.

<sup>134</sup> *Debreceni Független Újság* 1928. június 14. Hamarosan a debreceni szurkolók körében is elterjedt az újságygyújtás szokása, amit a debreceni sajtó ekkor már impozáns látványként értékelt.

<sup>135</sup> *Nemzeti Sport* 1928. november 23. Az Attila Vidéki Kupa-mérkőzésen 7:0-ra győzött a Bocskai ellen.

# Az Attilát ezer miskolci fanatikuskíséri el Debrecenbe

A két szomszéd rivális komplet összeállításban veszi fel a küzdelmet.

20. kép Az Attila 1928-as debreceni vendégjátéka<sup>136</sup>

A Bocskai születése, a budapesti ellenfelek megjelenése a vidékiség jelentéseit is megváltoztatta. 1926 előtt Debrecennek Nyíregyháza volt a vidéke, így a futball-vidékiségnek a debreceniek szemében kimondottan negatív konnotációi voltak: az alulról jövők mohóságát és erőszakosságát jelentette, akik ahelyett, hogy félve tisztelnék az ősi Debrecen, néhány győzelem után már hatalmat kérnek a szövetség vezetéséből. Nyíregyházán azonban pozitív jelentése volt a vidékiségnek, amely a nyírségiak szemében egyben összetartozást is jelentett: minden elnyomott vidéki ellenséges érzületét Debrecen zsarnokságával szemben. 1926 után a debreceniek szemében a *vidéki* immár pozitív jelző volt: az elnyomottak büszkeségét, gerincességét, meg nem alkuvását jelentette a pöffeszkedő és gőgös főváros tradicionális uralmával szemben. A vidék – *vidékről nézve* – a tiszta magyarságot képviselte (antiszemita konnotációk nélkül!), amely a nemzetietlen és pénzéhes Budapesttel összevetve, ha alul is marad, becsületos és tisztességes voltához kétség nem férhet. Milyennek látták Budapestről a vidéki klubokat? Olyannak, mint 1926 előtt a debreceniek látták a nyíregyháziakat: törtetőnek, erőszakosnak, hatalomra vágyóknak, akik kisebbségi érzésből fakadó üldözési mániájuktól vezérelve egyetlen megnyilvánulásukban sem felejtik el megemlíteni, hogy őket elnyomják – nem konkrét személyek, vagy klubok, hanem úgy általában – *a pestiek*.

Egy-egy példával szemléltetem, hogy a vidékiek néha valóban a paranoia jeleit mutatták, illetve azt is, hogy valóban sok méltánytalanságot kellett elszenvedniük. Az 1930-as Bocskai–Kispest mérkőzésre azt a Gerő Ferencet jelölték bírónak, aki – a debreceniek szerint – Újpest elleni találkozójukon ellenük fűjt. Az egyébként politikailag mérsékelt *Debrecen* kommentárja: „Hajlandók vagyunk arra, hogy a vidéki klubok és elsősorban a Bocskai ellen irányuló tendenciát lásunk a bíróküldés mai rendszerében. Talán most az a cél, hogy a debreceni közönség türelmének végső megfeszítésével olyan jeleneteket robbantsanak ki, amelyek a Bocskaira nézve majd a leg súlyosabb következménnyel járhatnak.”<sup>137</sup> Kirívó eset történt viszont 1928-tavasán. A Bocskai 3500 pengő kölcsönt kapott a Hungáriától, azzal, hogy a visszafizetés záloga a debreceni mérkőzés, de ha a Hungária még a kölcsön visszafizetése esetén sem látja biztosítottnak a megfelelő bevételt, akkor kérheti, hogy a mérkőzést Budapesten játsszák le. „Természetesen” a bajnokság

<sup>136</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1928. február 20.

<sup>137</sup> *Debrecen* 1931. február 15.



harmadik helyén álló Hungária ragaszkodott hozzá, hogy az utolsó előtti fordulóban Budapesten mérkőzzön meg a táblázat utolsó helyezettjével. Az utolsó fordulóban a debreceniek hazai pályán játszottak az Újpesttel. Pontosabban: csak játszottak volna. A Bocskainak ugyanis azért kellett feladnia az Újpest elleni mérkőzés pályaválasztói jogát, mert korábban ezt a jogát eladta a Hungáriának is, és az újpestiek ragaszkodtak ahhoz, hogy ezért ellenük is a fővárosban játsszanak a debreceniek. A Bocskai hiába fordult az MLSZ elnökéhez, a bentmaradás szempontjából sorsdöntő, utolsó mérkőzésüket Újpesten kellett lejátszaniuk, ahol győzniük kellett, hogy meghosszabbítsák első osztályú tagságukat. Újpesten rendezett őszi mérkőzésükön a fővárosiak 9:3-ra nyertek, ezúttal azonban a Bocskai 4:2-es győzelmet aratott. A debreceni sportlap szerint „az igazság diadalát jelentette ez a győzelem, amely méltó válasz volt a hivatalos fórumok és a fővárosi sajtó egyöntetű állásfoglalására, amely erőszakkal akarta megfojtani Debrecen csapatát és a város futballsportját”.<sup>138</sup>

Amit az 1910-es évek elején néhány kassai és nagyváradai sportvezér szeretett volna, 1926-ban bekövetkezett: megszületett a „vidéki öntudat”.<sup>139</sup> Oldalakon át lehetne idézni, hogy a vidéki nagyvárosok klubjai hogyan buzdították egymást összefogásra, együttes fellépésre – a főváros ellen. A vidékiek azért érezték, hogy összetartoznak, közösek az érdekeik (akár félezer kilométerre is egymástól, mint Debrecen és Szombathely viszonylatában), mert meg akarták változtatni a futballszférában negyedszázadon át uralkodó tétet. A fővárosban is nagy egyenlőtlenségek voltak a klubok között, de a budapesti futballban az volt a legfontosabb kérdés, hogy a három nagy egyesület hogyan végez a bajnokságban. A vidékiek azonban 1926-tól nem a Ferencváros, az MTK, vagy az Újpest versengését látták, hanem *a főváros* és *a vidék* összecsapását.

A vidékiek összetartozása nem csak üres szólam volt, több esetben valóban közös érdek-képviselést, támogatást jelentett. 1928 áprilisában például a Bocskainak (amint azt már említettem) Budapesten kellett lejátszania Hungária elleni mérkőzését. A debreceniek a szombathelyi klubot kérték, hogy az „a sportszerűség nevében emeljen vétót az intézőbizottság előtt”, amit a Sabaria – bár eredménnyel nem járt – meg is tett.<sup>140</sup> 1928 nyarán a miskolci Attila szorult segítség-re: az egyesület kiesett az első osztályból s azt kérte, hogy emeljék fel a liga létszámát, amit – szemben a fővárosi klubok képviselőivel – a vidéki egyesületek támogattak is.

A harcias, egymást pártoló vidékiség egyik logikus következménye, hogy a mai napig nem alakult ki *távoli régiók* közötti rivalizálás.<sup>141</sup> Például a Dunántúl–Tiszántúl szembenállás ismeretlen a

---

<sup>138</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1928. június 11.

<sup>139</sup> Ennek egyik első jele volt, hogy 1927-ben a szegedi Bátya kezdeményezésére először rendezték meg a vidéki profi klubok részére kiírt Vidéki Kupa küzdelmeit.

<sup>140</sup> *Nemzeti Sport* 1928. április 29.

<sup>141</sup> Néhány forrás viszont arra utal, hogy a szűkebb régiók közötti korábbi rivalizálás – sajátos módon – a profiknál is tovább élt. Egy Pécsi VSK–Budapesti SE mérkőzésen elcsattant néhány pofon a lelátón, amit a *Nemzeti Sport* tudósítója nem értett, hisz a nézőtérén csak pécsiek ültek. Aztán „egyszer csak felhangzik a tribün egyik sarkában: – Üsd azt a bitang kaposvárit, az még most is ellenünk drukkol!” (*Nemzeti Sport* 1927. július 15.). Hasonló esetre Debrecenben is akadt példa. Az 1927-es Debrecen–Sabaria mérkőzés tudósítása: „A közönség magaviseletéről szólva meg kell emlí-

magyar futballban, amire kiváló példa a két kék-sárga egyesület, a Sabaria és a Bocskai kapcsolata. Herzog Edvin, a Sabaria egykori fővárosi képviselője az 1930-as években hosszú időn át „menedzselte” a Bocskait, a szombathelyi klubot korábban vezető Kopfensteiner Manót pedig 1934-ben, a debreceni klub díszelnökének választották. Ugyan 1927-es első, debreceni mérkőzésükön történt néhány incidens, de a két csapat között a Sabaria 1932-es megszűnéséig rendkívül szíves volt a viszony. 1926 végén a Bocskai a másodosztályú bajnokság második helyén állt, s a Sabaria levélben gratulált: „A vidéki sport fejlesztése érdekében megtett fáradozásnak gyümölcse remélhetőleg hamar meg fog érni és a szombathelyi sporttársadalom nevében őszintén kívánjuk, hogy minél hamarabb az első osztályban együtt küzdhessünk ideáljaink megvalósítása érdekében. [...] Van szerencsénk már most felhívni figyelmüket arra, hogy *közös érdekeink megvédelmezésére* mindenkor készek vagyunk Önöknek a tőlünk telhető módon segédkezet nyújtani.” (kiemelés tőlem – Sz. P.).<sup>142</sup> 1929-es mérkőzésük előtt írta az egyik szombathelyi lap: „Tisztelje mindenki a holnap pályára lépő Bocskait, azt az ellenfelet, amely vidéki csapat lévén mindenkor fegyvertársa marad a Sabariának.”<sup>143</sup> Amikor 1930 végén a Bocskai a bajnokság második helyéről várhatta a tavaszt, a *Nemzeti Sport*-ban megjelent hosszabb írás szerint: „a Bocskai elsősorban is arra büszke, hogy – vidéki. És ezért minden boldogsága közepette akkor volt a legboldogabb a vezetőség, amikor elsőnek befutott a Sabaria távirata: Gratulálunk!”<sup>144</sup> A szombathelyi *Nyugati Újság* „Bravó Bocskai!” című írásában szintén gratulált a debreceni csapatnak, s a cikket azért idézem teljes terjedelmében, mert kiváló példája a Budapesttel szemben megfogalmazódó vidéki identitásnak.

Debrecen derék tizenegyének tüze, lelkesedése áttörte a pesti futballfrontot s a Bocskai az őszi forduló másodikja. Pompás küzdőképesség, lendületes akarás juttatta a Nagyalföld fiait oda, hogy ma már mint komoly bajnokjelölttel kell számolni a Bocskaival. A profi futball három éve eddig nem volt más: csak vetélkedése három pesti csapatnak. Ferencváros, Hungária, Újpest váltogatták egymást a bajnoki sorrend élén. A pesti pajzsra emelt nagyok székértelője lehetett minden más együttes, különösen a vidéki. Élre törni, az első között helyet foglalni, merész álom, vakmerőség volt. S most a Bocskai – a feltörekvő vidéki – maga mögött hagyta az Újpestet és a Ferencvárost. Két dédelgetett kedvencét Budapest ámulva látja negyedik helyén az őszi fordulónak. És a pesti futbalsoron van most sírás-rívás. Pedig nincs ok a síró abajgatásra. A vidék sikere nem a hanyatló labdarúgás jele. A futballsport újjáéledését, megújulását jelentené, ha vidéki csapat vinné el a bajnokság pálmáját. A magyar futball dekadenciája – bármit írnak és mondanak Pesten – a pesti hármak szerepváltoztatása bajnoki mezben. A Sabaria városából örömmel kell üdvözölni a *vidék Bocskaijának* szép és megérdemelt sikerét. Bravó Bocskai! Tempó Bocskai! Igen, bravózni és tempózni kell, mert *a vidék sikere az ország nagy többségének diadala* (kiemelések tőlem – Sz. P.). Debrecen, Szeged, Pécs és Szombathely sportszótárából örökre ki kell törölni a sport-defetizmust: nem akarunk bajnokok lenni! Le kell vetközni ezt a sportszerűtlen mentalitást, amely alsórendűvé, méltatlanokká sorozza a vidék reprezentánsait. Akarni a bajnokságot, küzdeni, harcolni érte: ez az egyenrangúság, az igazi, hamisítatlan nemes vetélkedés valódi próbatétele. Nem akarunk baj-

---

keznünk a tribünön helyet foglaló mintegy 60–80 főnyi nyíregyházi közönségről, akik feltűnő módon tüntettek a Bocskai ellen. Ezt a viselkedést a jövőre nézve mindenesetre megjegyezzük magunknak.” (*Debrecen* 1927. október 18.)

<sup>142</sup> *Debreceni Hétfői Újság* 1926. december 20.

<sup>143</sup> *Dunántúli Esti Lap* 1929. május 18.

<sup>144</sup> *Sport hírlap* 1930. december 18.

nokok lenni – ez lemondás, komolytalan versengés: az obskúrus talmiak bizonyossága. Ezért üzenjük szívvel tapsolva Debrecennek: Bravó Bocskai!<sup>145</sup>



10. táblázat A Bocskai csapata 1928-ban<sup>146</sup>

A debreceni drukkerok Bocskaihoz kötődő identitásának egyik legfontosabb eleme volt a vidékiséghöz szorosan kapcsolódó főváros-ellenesség. Ennek hátterében a még ekkor is továbbélő *debreceniség*, a debreceni önkultusz tipikus jegyeit azonosíthatjuk. Irinyi Károly szerint a 19. század közepső harmadában a debreceni önkultusz lényegi eleme volt, hogy a város a nemzeti törekvések és a függetlenségi gondolat „ősanyaföldje”, Jókai 1849-es szavaival: „Pest központja az országnak, de Debrecen központja a magyar népnek”.<sup>147</sup> E szemléletben – állítja Irinyi – más városok a németiség, a katolikus bigottság, a zsidóság, hazafiatlanság jelképei voltak: „a vidék, Debrecen támadta itt a fővárost, s annak elsősorban »nem magyar« jellegét”.<sup>148</sup> Ugyan a modernizáció megroppantotta a cívisek közéletben betöltött szerepét, de a régi debreceni polgárok mentalitása tovább élt Debrecen lakóiban: a fővárosban legtöbbször a vidéket megnyomorító „bűnös metropoliszt” látták. Erre jó példa Fényes Endre ügyvezető-elnökhelyettes beszéde, amely 1930-ban, a Bocskai Magyar Kupa-győzelmének tiszteletére rendezett vacsorán hangzott el: „Az idén megrázta magad, hátat fordítottál a fővárosnak, gerinces lettél, otthagytad az elkényeztetett környezetet és eljöttél ide, vidékre, Debrecenbe. [...] A debreceni futballcsapat azt hirdeti, [...] hogy itt nincs önzés, de jelenti azt is, hogy ez a debreceni humusz tud lelkesíteni, fiatalságába emberfeletti erőt

<sup>145</sup> *Nyugati Újság* 1930. december 22.

<sup>146</sup> A felvétel a Méliusz Juhász Péter Megyei Könyvtár Helytörténeti Fotótárának gyűjteményéből származik. Felső sor, balról jobbra: Keviczky, Farkas, Vincze, Mertin, Markos, Teleki, Zemler, Sággy, Vampetich; lent: Dettrich, Fejér.

<sup>147</sup> Irinyi 2002: 11. Jókait idézi: Balogh 1969: 35.

<sup>148</sup> Irinyi 2002: 12.

önteni, mert méltóztassék elhinni, hogy csakis a klubszínek, városunk színei, a kék-sárga szín az, amely megihlette a mi fiainkat és ōket nagy eredmények elérésére képesítette.”<sup>149</sup>

A múltban gyökerező, hangzatos jelszavakban testet öltő főváros-ellenesség mellett gyakran konkrét vádakkal is illették a budapesti klubokat, és a szövetség vezetőit. Az elnyomottság érzetéből táplálkozó gyanúsítgatáson túl a vidékieknek voltak megalapozott vádjai is. Hiszen a vidékiek valóban kedvezőtlen helyzetben voltak, a szövetség döntéshozatalában annyi befolyásuk volt, mint 1926 előtt a nyírségieknek a keleti kerületben. Pontosabban még annyi sem, hiszen a vidéki profi klubok kétszeresen is alávetett helyzetben voltak. Az MLSZ-ben a budapesti amatőröknek, a profi szövetségben pedig a fővárosi profioknak volt a legnagyobb hatalma (1926-ban 15 fővárosi és 9 vidéki tagja volt a profi szövetségnek). Volt rá példa, hogy a fővárosi dominanciájú profi szövetség éreztette: nem rokonszenvez a vidékiekkel. Például az 1930-as Magyar Kupa döntőjének lebonyolítása nyíltan „vidékellenes” volt. A szegedi és a debreceni csapatok mérkőzését Budapesten, és nem vidéken rendezték, az pedig egyértelműen a rosszindulat jelének számított, hogy a találkozó időpontját – szokatlan módon – hétköznapra tűzték ki. Jellemző, hogy még a nyíregyházi lap is mélyen elítélte a profi szövetség cselekedetét.<sup>150</sup>

A vidéki klubok egyik gyakori vádja az volt, hogy a pesti bírók részrehajlóan vezetik mérkőzéseiket.<sup>151</sup> A drukkerék ugyan a mai napig nincsenek megelégedve a játékvezetők tevékenységével, ám kétségtelen, hogy a profi mérkőzések döntő többségén fővárosi bírók működtek közre. Árulkodó tény, hogy 1934-ig (amikor 11 vidéki bírót vettek fel a játékvezetői keretbe), nyolc éven át egyetlen esetben (!) fordult csak elő, hogy Budapesten vidéki bíró vezetett mérkőzést.<sup>152</sup> A vidékiek arra is panaszkodtak, hogy a fővárosiak visszaélnek gazdasági erőfölényükkel, megveszik a pályaválasztói jogot, és elviszik a legjobb vidéki játékosokat. Ebben sok igazság volt, ám a vidékiek nem minden esetben látták (hiszen nem érzékelték a budapesti futballmező struktúráját), hogy nem a fővárosiak, hanem a budapesti *nagy klubok* tudják akarataikat ráerőltetni – a budapesti, úgynevezett középcsapatokra is. A profi rendszert úgy alkották meg, hogy az kedvezzen a három nagy klubnak.<sup>153</sup> A szabályok lehetővé tették, hogy el lehessen adni a pályaválasztói jogot, vagyis a három nagy pálya tulajdonosa, a Ferencváros, az Újpest és a Hungária gyakran fizetett azért, hogy

---

<sup>149</sup> *Debrecen* 1930. július 3.

<sup>150</sup> A *Nyírvidek* 1930. június 28-i száma szerint a budapestieknek „fájt, hogy a döntőbe két vidéki csapat került és igyekeztek minél egyszerűbb keretet adni a döntőnek”. Tegyük ehhez hozzá: az viszont soha senkinek sem jutott eszébe, hogy például egy Ferencváros–Hungária kupadöntőt vidéken, hétköznap is meg lehetne rendezni...

<sup>151</sup> Egy példa: „Nem nehéz kitalálni, hogy a vidék minden áldozatkészsége mellett is csak játékszer a budapesti vezetők kezében, amely akkor tekeri ki nyakát, amikor akarja. Ha nem bír a vidéki csapattal a fővárosi ellenfél, akkor ott van a bíró és a vidékinek mégis el kell vérezni, mert óvni bíró miatt nem lehet.” (*Debreceni Független Újság* 1928. március 20.)

<sup>152</sup> *Sporthírlap* 1934. szeptember 15. Gondoljunk bele: 1926 és 1934 között legalább 200 első osztályú mérkőzést rendeztek Budapesten, ahol egy fővárosi és egy vidéki csapat szerepelt, de csak egyetlen (Vasas–Sabaria) mérkőzésre hívtak vidéki bírót.

<sup>153</sup> A nagy pályák tulajdonosai már 1926 előtt is rá tudták erőltetni akarataikat a kisebbekre. Ennek eszköze az „egységes határozatra emelés” volt. Ha a nagy klubok megegyeztek valamiben, akkor a többieknek is egységesen meg kellett szavazniuk a határozatot, ellenkező esetben a renitenseket kizárták a nagy pályák extrabevételt hozó hűsvéti és pünkösd mérkőzéseiről (a témáról részletesen: *Sporthírlap* 1921. szeptember 12.).

kisebb ellenfelüket saját stadionjukba vigyék. A szerényebb költségvetésű csapatok akár több ezer pengőt is kaphattak pályaválasztói joguk eladásáért, ha viszont ragaszkodtak a hazai pályán rendezett mérkőzéshez, esetleg be kellett érniük néhány pengős bevétellel. Például 1928 végén a Hungária 4000 pengőt ajánlott a Bocskainak, hogy Budapesten játssza le mérkőzését, a debreceniek előző hazai találkozójukon csak 200 pengő tiszta bevételt könyvelhettek el.<sup>154</sup> 1934-ben a Bocskai elfogadta a Ferencváros 7000 pengős ajánlatát, mert felmérték, hogy csak rendezett anyagi helyzetben vághatnak neki a Közép-Európa Kupa küzdelmeinek.<sup>155</sup> A pályaválasztói jog eladása irreálissá tette a bajnoki küzdelmeket, hiszen a három nagy klub mérkőzéseinek túlnyomó részét hazai pályán játszhatta le. A Függelékben található adatokból látható, hogy a Bocskainak 1927 és 1940 között elvileg 13–13 mérkőzést kellett volna Debrecenben játszania a három nagy klubbal, de az Újpest 4, a Ferencváros és a Hungária 3–3 alkalommal megvette a pályaválasztói jogot. Magyarán: a Bocskai a három klub ellen lejátszandó hazai találkozóit negyedének pályaválasztói jogát eladta.

Bár egyébként is a három fővárosi csapat volt az ország legerősebb klubja, de a pályaválasztói jog gyakori megvételével csak növelték az egyesületek között tátongó gazdasági szakadékot. A vidéki vezetők azonban nem szívesen vallották be, hogy a pályaválasztói jog eladásával ők is jól jártak. Egyrészt vidéken nem volt olyan fizetőképes kereslet, amely eltartotta volna a profikat, és a külföldi túrák mellett a pályaválasztói jogról való lemondással is nagyobb jövedelemhez jutottak.<sup>156</sup> Másrészt a kisebb, fővárosi profi egyletekhez viszonyítva még mindig kedvezőbb helyzetben voltak. Elég megnéznünk a Bocskai szereplését az 1926/27-es másodosztályú bajnokságban: a csapat 26 mérkőzéséből 20-at Debrecen játszott, csupán kétszer kellett a fővárosba utaznia. A profizmus kezdetén a vidéki profik játékszerüknek tekintették a fővárosi és Budapest-környéki kiscsapatokat. 1927 tavaszán a Bocskai hajlandó volt fizetni a Pesterzsébetnek azért, hogy az Attila elleni találkozójukat ne hazai pályán, hanem Debrecenben játsszák le (a miskolci csapat a Bocskai legnagyobb riválisa volt, nyilván abban bíztak a vezetők, hogy a debreceni közönség előtt nehezebben győz az Attila, mint Pesterzsébeten). Ugyanakkor az Attila hatalmas összeget ajánlott fel a Rákospalotának, hogy az Miskolcon rendezze meg bajnoki mérkőzésüket.<sup>157</sup> Az élvonalban már nem voltak ilyen nagyvonalúak a vidékiek, de egy-egy alkalommal a Bocskai is meg tudta venni a fővárosi vetélytársaitól a pályaválasztói jogot.

A vidékiek azt is a budapestiek szemére vetették, hogy legjobb játékosait elviszik. Valóban gyakran előfordult, hogy vidéki csapatok legjobb labdarúgóit – ráadásul nem is sportszerű eszközökkel – Budapestre csábították. De ez esetben is a budapesti nagycsapatok áldozatai voltak a kiscsapatok, és nem a főváros szipolyozta ki a vidéket. Minden évben előfordult, hogy kisebb

---

<sup>154</sup> *Debrecen* 1928. november 27.

<sup>155</sup> *Nemzeti Sport* 1934. április 26. A rekordot az 1927 őszi Sabaria–Ferencváros mérkőzés jelentette, a szombathelyiek 25.000 pengőért (!), mondtak le pályaválasztói jogukról (*Magyarország* 1927. augusztus 30.).

<sup>156</sup> A pályaválasztói jog eladását főként az újságírók és nem a klubvezetők bírálták. Amikor 1930-ban a szövetség úgy akart határozni, hogy ezentúl minden csapatnak egyesülete székhelyén kell hazai mérkőzését megrendezni, a Ferencvároson kívül több vidéki egyesület is tiltakozott (*Nemzeti Sport* 1930. augusztus 22.).

<sup>157</sup> *Sporthírlap* 1927. március 17., 29.

fővárosi egyesületek legjobbját elvitte valamelyik nagycsapat (például 1927-ben a Ferencváros a Vasasból Takács II. Józsefet, egy év múlva a Hungária a Pesterzsébetből Kalmár Jenőt – de a sort hosszan folytathatnánk). A Bocskai legérzékenyebb vesztesége Vincze Jenő távozása volt. 1934 nyarán a Bocskaival bajnoki bronzérmet szerző Jánosi Béla lett az Újpest tréner, vélhetően az ő kérésére környékezték meg Vinczét is. Az újpestiek a játékos ismerősét, Mihály Aranka filmszínésznőt kérték fel, hogy környékezzék meg Vinczét. Mivel a színésznő nem kapta meg jogosnak vélt jussát, beperelte a klubot. A feljelentésből ismerhetjük a játékos-csábítási történetet, mely tipikus példája a korabeli futball kulisszatitkainak.

Az Újpest vezetői [...] tudták, hogy Vinczét is ismerem és kitűnő összeköttetésem vannak a Bocskaival is, így felkerestek és megkérték, hogy közvetítsem az adásvételt. Utazzon Debrecenbe – mondták, szerezzék meg és hozza el nekünk Vinczét. Vállaltam a megbízást, mire átadtak költségekre 150 pengőt. Elutaztam, megkezdtem a tárgyalásokat és sikerült is hosszú és izgalmas alkudozások után szerencsésen nyélbe ütnöm az üzletet. Több napig időztem Debrecenben, a megbeszélések során ismételtelen felhívtam telefonon Újpestet és így a költségekre kapott pénz az utolsó fillérig elfogyott. Az összeg, amelyben Vincze vételáraként megállapodtam, 12.000 pengőt tett ki, ezenkívül 2000 pengő kellett Vinczének is [fizetni] ügyei rendezésére és az átköltözéssel járó költségekre. Az Újpest le is fizette a 14.000 pengőt és így a vásár létrejött. Hazajövet kértem közvetítési díjamat, az Újpest vezetői azonban elzárkóztak megszolgált honoráriumom kifizetése elől – így a tekintetes járásbíróshoz kell fordulnom jogsegélyért. Közli ezután Mihály Aranka keresetében, hogy honoráriumigénye 700 pengő, a kifizetett 14.000 pengős vételár öt százaléka. Ennyi ugyanis ingó dolog eladása után a kereskedelmi életben szokásos jutalék.<sup>158</sup>

Ehhez hasonló esetek gyakran előfordultak (az Újpestnek Arányi Árpád személyében külön embere volt a vidéki szipkázások lebonyolítására), de a vidékiek is csábítottak budapesti, vagy más vidéki csapatoktól. Láthattuk, hogy a Bocskaiban néhány év elteltével alig játszott debreceni labdarúgó, tehát a debreceni klub is a szipkázók közé tartozott – igaz, a Vincze-ügyhöz hasonló botrányai nem voltak. Miként a pályaválasztói jog adás-vétele kapcsán, úgy a játékosok szerződtetése során is az derült ki, hogy a Bocskai még mindig kedvezőbb helyzetben van, mint a kisebb fővárosi profi egyesületek. 1928 elején a Sabariától 2.000 pengőért igazolt Debrecenbe Sággy Tibor, akit a fővárosi Budai 33 is meg akart szerezni. Az egyik lap szerint azonban a Budai „*olyan szerény anyagi feltételeket tud csak nyújtani, hogy a Bocskaival nem tudja felvenni a versenyt.*”<sup>159</sup> A Bocskai Markos Imrét a fővárosi Ékszerészből szerződtette, Vágó József a Nemzetiből, Palotás István pedig a BAK-ból érkezett. Jellemző, hogy a Bocskaiból a nemzeti csapatba beválogatott hét futballista közül mindössze ketten voltak debreceniek.

1934 körül úgy tűnt, hogy az átigazolások kérdésében a Bocskai lesz a negyedik klub, amely bekerül a „nagyok közé”. Az ország negyedik nagy pályája Debrecen épült fel, a lehetőség adott volt, hogy a debreceniek is uralmi helyzetbe kerüljenek a szférában. A csapat a bajnokság

<sup>158</sup> *Magyarország* 1935. április 25. Vincze Jenő első, újpesti színekben játszott debreceni mérkőzésén a közönség ütemes Aranka! Aranka! bekiabálással igyekezett felbosszantani a labdarúgót.

<sup>159</sup> *Debreceni Független Újság* 1928. február 4.

harmadik helyén végzett, az 1934-ben játszott 11 válogatott mérkőzésen 122 pályára lépést regisztrálhatunk, ennek 20 százaléka debreceni labdarúgó nevéhez fűződött. A klub egyik vezetője szerint már 1931-ben mintegy 90.000 pengő volt a játékosok értéke, a Markos–Vincze–Teleki jobbszárny 50.000 pengőt ért.<sup>160</sup> 1934-ban arra is reális esély volt, hogy a klub bekerüljön az úgynevezett játékos-kartellbe. Ezt korábban a három nagy fővárosi klub kötötte, lényege az volt, hogy ha egy játékoskal valamelyikük tárgyal, akkor másikuk csak akkor tehet ajánlatot a labdarúgónak, ha az első klub visszalépett szerződötési szándékától. De ez nem csak a kiszemelt labdarúgókra vonatkozott, hanem a már szerződötött játékosokra is. Magyarán: például a Ferencváros csak akkor tehetett átigazolási ajánlatot egy újpesti játékosnak, ha annak távozásába előzetesen a klubja beleegyezett. 1934 tavaszán a Hungária Markos Imrét környékezte meg, a Bocskai játékoscsábításért feljelentette a fővárosiakat. A két klub ekkor kötött kartellt, amit a *Nemzeti Sport* úgy kommentált, hogy „hiába, nagy csapat már a Bocskai...”<sup>161</sup>

Abban azonban kétségtelenül igaza volt a vidékieknek, hogy a fővárosi klubok mindent elkövettek, minél kevesebb vidéki klub szerepeljen az első osztályban. S ebben egyetértés volt minden fővárosi profi klub között, hiszen mindannyiuknak kényelmetlen volt rendszeresen vidékre utazni. Így a vidék nehezen megszerzett jogait is gyakran veszély fenyegette. Ahogy a gazdasági válság idején a debreceni amatőrök külön nyírségi és hajdúsági alosztály létrehozását szorgalmazták, úgy a budapesti profik is újra ketté akarták választani a fővárosi és vidéki labdarúgást. 1931 tavaszán szorgalmaztak első ízben bajnoki reformot, amely szerint a profi bajnokságban nyolc vidéki és nyolc fővárosi csapat játszana, és az első négy-négy csapat kerülne a rájátszásba. A Bocskai egyik vezetője szerint „Ennek a tervnek a megvalósítása igen nagy veszedelmet rejt magában: a vidék háttérbe szorítását és ennek következtében hanyatlását. Ezzel kockára tennék a professzionalizmus kevés előnye közül a legbecsesebbet, a vidék megerősítését.”<sup>162</sup> 1932-ben még radikálisabb átalakításban gondolkodtak a budapesti profik, s támogatónak megnyerték a vidéki amatőr alszövetségeket is. Az új terv szerint minden profi klubot a helyileg illetékes alszövetséghez sorolnak be, s az országos bajnokságot csak a budapesti egyesületek részvételével rendezték volna meg. A vidéki profikra neheztelő amatőrök Debrecenben is támogatták a tervet, akiket ezért még radikális jobboldal lapja is elítélt, mivel „fenntartás nélkül a főváros csatlósáivá szegődtek, egyszóval és világosan: cserbenhagyták, elárulták a vidéki gondolatot”.<sup>163</sup> Hodobay Sándor, miskolci polgármester táviratban kérte a kultuszminisztert, hogy ne engedje megvalósítani a fővárosi profi bajnokság tervét, és négy vidéki város (Miskolc, Szeged, Debrecen és Kaposvár)

<sup>160</sup> *Sporthírlap* 1931. július 30.

<sup>161</sup> *Nemzeti Sport* 1934. március 22. Az 1935 elején kirobban Vincze-ügy botránya miatt felmerült, hogy a Bocskai a Ferencvárossal és az Újpesttel is megállapodik, azaz teljes jogú, negyedik tagja lesz a nagy klubok kartelljének – erre azonban már nem került sor.

<sup>162</sup> *Debrecen* 1931. április 1.

<sup>163</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1932. július 10.

polgármestere is megállapodott abban, hogy együtt lépnek fel profi csapataik egységes első osztályú tagságáért.<sup>164</sup>

A fővárosi és a vidéki profikat ugyan nem sorolták külön bajnokságba, de többször is előfordult, hogy a budapestiek irányítása alatt működő profi liga adminisztratív eszközökkel igyekezett korlátozni a vidékiek szerepét. Amikor a profizmust legalizálták, az első tervek szerint a nyolccsapatos első ligában csak budapesti csapatok indultak volna – végül a szegedi és szombathelyi csapatot is az élvonalba sorolták be, s ők kimondottan jól szerepeltek (a Sabaria a negyedik, a Bástya a hetedik helyen végzett, tehát a budapesti profi vezetők nem az élvonal minőségét feltették a vidékiektől).<sup>165</sup> 1927 elején döntöttek arról, hogy a következő szezontól 10-ről 12-re emelik az élvonal létszámát. Az első osztályú profik többsége ellenezte a tervet, hiszen már akkor lehetett látni, hogy a miskolci és a debreceni csapat kiemelkedik a másodosztály mezőnyéből. A debreceni sportlap szerint „Görcsösen védik a régi, düledező várak korhadt gerendáit és nem akarják engedni a degenerált ősiséget egészséges vérátömlesztéssel új életre kelteni. Nem akarják beismerni, hogy megszűnt a Hungária–Ferencváros kényuralom korszaka és az új erők is részt kérnek a maguk számára a nagy munkából.”<sup>166</sup> A bajnokság végén, 1927 nyarán az élvonal utolsó helyén végzett, tehát biztos kieső Budai 33 kérésére úgy döntöttek, hogy az első liga létszámát 10-ről 12-re emelik fel. A Bocskai ekkor tapasztalhatta meg először a profi szövetség vidékellenes politikáját. A másodosztály élén végző Attila feljutott az emelt létszámú élvonalba, ám a profik vezetői úgy döntöttek, hogy a másik két helyért a kieső Budainak, és a másodosztály 2–4. helyén végzett csapatoknak kell játszania. A négy csapatból három fővárosi volt... A Bocskai nem is akart részt venni az osztályozókon, jellemző, hogy az egyértelműen részrehajló lebonyolítás ellen a *Magyarság* is felszólalt (két cikkének jellemző címe: „A budapesti professzionisták Debrecen ellen”; illetve: „A debreceni Bocskai nem engedelmeskedik a budapesti profiknak”<sup>167</sup>). A debreceniek még keményebben fogalmaztak: „A vérlázító igazságtalanság, amely egy évi nehéz munka gyümölcsétől akarja megfosztani Debrecen reprezentáns egyesületét, általános megmozdulásra készítette Debrecen társadalmát és *megmozdultak azok is, akik távol állnak a sporttól, mert érzik, hogy ez a mellőzés és igazságtalan határozat Debrecen presztízsét is érintő és káros erkölcsi, anyagi, gazdasági szempontból is. A Bocskai mellé állt Debrecen százezzer lakosa és követeli a Bocskainak az első ligába való beosztását.*” (kiemelés az eredetiben).<sup>168</sup> A Bocskai végül mégis vállalta, hogy lejátssza az osztályozókat: a Budai 33 két mérkőzésen jobbnak bizonyult a debrecenieknél, de a BAK-ot 5:0-ra verte a csapat, s ezzel feljutott az első osztályba.

---

<sup>164</sup> *Sporthírlap* 1932. július 9.

<sup>165</sup> *Nemzeti Sport* 1926. július 16.

<sup>166</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1927. február 28. Az idézet kiváló példája annak, amikor az *eretnekek* (az „új erők”) támadják az *ortodoxokat* (a „degenerált ősiség”-et).

<sup>167</sup> *Magyarság* 1927. június 1., 2.

<sup>168</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1927. május 31.



1927-ben a Budai kért létszámemelést, amit a szövetség akceptált is. 1928-ban az Attila jutott kieső helyre, ők is kérték, hogy 12-ről 14-re emeljék az élvonal létszámát. A miskolciak kérését a liga elutasította, a Ferencváros kivételével az *összes fővárosi klub* a javaslat ellen szavazott... Az Attila egyik vezetője szerint „Önzetlen sportembernek abba kell hagyni a hiábavaló harcot, mert a pesti profi vezeték a maguk önző, anyagias gondolkodásukkal gúnyosan és közönyösen haladnak el a saját hazájukban oly sokat jelentő vidéki egyletek élet-halál küzdelmei mellett. A magam részéről csak azt mondhatom, hogy ilyen vezetők mellett céltalan az Attila és minden vidéki egyesület további küzdelme.”<sup>169</sup> 1929-ben újra felmerült a létszámemelés kérdése (ami a Vasast, és főként az utolsó helyen végző Sabariát érintette volna), és a tervet a profi szövetség rendkívüli közgyűlése 97:75 arányban támogatta is. Ekkor azonban hét fővárosi klub – köztük a három nagy egyesület – és a szegedi Bástya képviselője tiltakozásul kivonult a teremből.<sup>170</sup> A létszámemelés kérdését le is vették a napirendről, így a Vasas és a Sabaria kiesett az élvonalból. 1931-ben a kieső Szeged kérte, hogy emeljék fel az élvonal létszámát, az ügyben még a város alpolgármestere is felkereste a kultuszminisztert. Az MLSZ-ben közölték a Szegeddel, hogy a szövetségi szabályok értelmében az új bajnokság kezdete előtt fél évvel kellett volna kérni a létszámemelést – így a Szeged kiesett.<sup>171</sup> 1934-ben a fővárosi Nemzeti kérte, hogy emeljék fel az élvonal létszámát. A profi liga ekkor már megértőbbnek bizonyult, igaz, csak azzal a feltétellel fogadták el a kérést, hogy egy évvel később, 1935-ben lesz 14 csapatos az élvonal. Ekkor már a *Nemzeti Sport*nak is feltűnt, hogy a profi liga csak két alkalommal támogatta a létszámemelés kérdését: amikor azt 1927-ben a Budai, illetve 1934-ben a szintén budapesti Nemzeti kérvényezte. A lap szerint, amikor vidékiek kértek létszámemelést, az indítványok „mind lepattantak a PLASZ sziklaszilárd állásfoglalásáról: nem szabad ilyen sportszerűtlen intézkedésekkel aláásni a bajnokság komolyságába vetett hitet”. A Nemzeti kérését azonban támogatták, pedig a klub „típusa azoknak a fővárosi egyleteknek, amelyeknek nincs annyi közönségük, hogy egy csapatra való felszerelést tudnának vásárolni egy szezon saját fizető nézőiből.”<sup>172</sup>

## FUTBALLERŐSZAK 1926 ÉS 1935 KÖZÖTT

A profi bajnokságban a futballerőszak szintje a háborút követő évekhez képest lényegesen alacsonyabb volt. Ez nem jelenti azt, hogy nem fordultak elő atrocitások, de számuk visszaesett, és köszönhetően annak, hogy a rendőrség állandó „szereplője” lett a futballmérkőzéseknek, az erőszak sokszor kimerült a renitens drukkerek támadási *késérlete*iben. Vagyis míg az 1920-as évek elején a nézők gyakran megverték a nekik nem tetsző játékost vagy bírót, úgy ekkoriban már főként

---

<sup>169</sup> *Nemzeti Sport* 1928. június 27.

<sup>170</sup> *Magyarország* 1929. július 2.

<sup>171</sup> *Magyarország* 1931. augusztus 4., 8.

<sup>172</sup> *Nemzeti Sport* 1934. június 25. Tény azonban, hogy a Nemzeti kérelmét a profi liga *minden tagja* aláírta.

arról szóltak a botrányok, hogy hány rendőrből állt az a kordon, amely a kövekkel felfegyverzett, a bíróra váró, tette kész tömeget visszaszorította.

Mivel az erőszakos események általában ott történtek, ahol ellentétes pozíciójú egyesületek mérkőztek meg egymással, célszerű a polarizációs dimenziók szerint bemutatni a profizmus korának futballerőszakát. Láthattuk, hogy a felekezeti-etnikai és a politikai erőterben gyakorlatilag nem voltak összeütközések a debreceni klubok között. Mérkőzéseiken sem voltak jellemzőek a rendbontások – bár kivételek akadtak. Egy 1927-es DKASE–DTE mérkőzésnek mindössze 200 látogatója volt, de amikor két játékos összeverekedett, a nézők a pályára özönlöttek, és a találkozó félbeszakadt.<sup>173</sup> 1932 tavaszán a DKASE–Textilgyár mérkőzésen két játékos egy összecsapás után dulakodni kezdett, melybe „egyre több játékos került bele, a nézőtérről is egyre többen futottak be a pályára s rövid percek alatt olyan parázs általános verekedés keletkezett, amelyet Debrecenben futballal kapcsolatban még nem láttak. Végül is rendőrök jöttek, s kardlapozás közben oszlatták szét a verekedőket s utána több embert igazoltattak le. A mentőknek is dolguk volt, négy-öt embert kötözték be.”<sup>174</sup> Meglepő, hogy a két klub közötti mérkőzésen rendbontás történt, hiszen miként a DKASE-nek, úgy a textilgyári csapatnak is markáns zsidó háttere volt. A gyári klub 1931-ben, abban a Zerkowitz textilgyárban alakult, mely az egyetlen jelentősebb debreceni ipari üzem volt, ahol zsidók is nagyobb számban dolgoztak. Így nem is meglepő, hogy a klub díszelnöke Ungár Jenő, a zsidó hitközség elnöke (a DKASE korábbi díszelnöke), elnöke pedig Hajdu Jenő, egykori DKASE-főtitkár volt.

A textilgyári csapat ugyan nem játszott jelentős szerepet a labdarúgásban, de játékosai, drukkeri többször is botrányba keveredtek.<sup>175</sup> 1934-ben, második számú csapatuk mérkőzésén egyik játékosukat kiállították, mire a labdarúgó „öklével úgy megütötte a bírót, hogy az véresen terült el és súlyos sérülését a sebészeti klinikán kötözték be”. 1935 decemberében újra a DKASE volt ellenfelük, két textilgyári játékos megrugdosta a bírót, így az kénytelen volt lefújni a mérkőzést, és a további rendbontást a rendőrségnek kellett megakadályoznia. 1936 őszére szinte hagyománnyá érett, hogy a DKASE–Textilgyár mérkőzéseken botrány robbanjon ki: ezúttal a nézőtéren tört ki verekedés, s csak a kivezényelt rendőri erősítés tudta a rendbontókat megfékezni.

A legnagyobb vihart kavart, debreceni amatőrök találkozóján kirobbant incidens az 1932-es DEAC–DKASE mérkőzés kimondottan antiszemita jellegű botránya volt. Amikor a DKASE megszerezte a vezetést „mint egy megbolygatott méhkas kezdett egy csoport hangoskodni. A legválogatottabb becsületsértő és antiszemita kifejezések röpködtek a levegőben.”<sup>176</sup> Egy összecca-

---

<sup>173</sup> A botrány kirobbanása nemcsak az alacsony nézőszám miatt volt különleges, hanem azért is, mert két „testvér-egyesület” mérkőzésén történt az incidens. Az esetről gyakorlatilag az összes debreceni lap beszámolt (*Debreceni Hétféi Újság* 1927. április 4., *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1927. április 4., *Debrecen* 1927. április 5., *Debreceni Független Újság* 1927. április 5., *Hajdúföld* 1927. április 5.).

<sup>174</sup> *Nemzeti Sport* 1932. március 27.

<sup>175</sup> A textilgyáriak botrányai: *Debrecen* 1934. április 19., 1935. december 10., *Debreceni Független Újság* 1935. december 10., *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1936. szeptember 21., *Debrecen* 1936. szeptember 22.

<sup>176</sup> *Debrecen* 1932. november 16.

pásnál a DEAC egyik játékosának sípcsontja és szárcapocscsontja is eltört. „Apagyilkos!, Hazarúló! – hangzott szüntelen Magyar felé. Nagy nehezen véget ért az első félidő és az elmérgesedett helyzetet az mentette meg, hogy a pályán megjelent Milleker professzor [a DEAC elnöke], aki felüzent a tribünre, hogy többet egy zsidózó kifejezést, vagy sértést nem akar hallani.” A második félidő alatt egy DKASE szurkolót véresre vertek, s az ügyeletes rendőrnek a központból kellett erősítést kérnie, mert csak így tudták a verekedőket megfékezni.

A botrány része volt az ekkor kirobbant egyetemi zavargásoknak.<sup>177</sup> Az egyik professzor előadására valaki bevitt egy kutyát, amit sokan „zsidó provokációnak” tartottak. Az ügy egyik következménye volt, hogy egyetemisták egy nagyobb csoportja az egyetemi könyvtárban zsidó hallgatókat inzultált („zsidók három perc alatt hagyják el a termet”), hét zsidó hallgatót megvertek. A Turul Szövetség felhívására több száz diák jelent meg a DEAC-pályán, ahol olyan követeléseik voltak, mint hogy zsidó hallgatók a hátsó padokban, elkülönítve üljenek, illetve, hogy kórbonctani órákon zsidó orvosok csak elhunyt zsidó holttestét boncolhassák. A rendbontások miatt az egyetemet két napra bezárták.

Pontos ok-okozati összefüggéseket ugyan nem tudunk feltárni a mérkőzés és az egyetemi események között, de feltételezhetjük, hogy a találkozót kísérő antiszemita jelenségek a forrongó egyetemi hangulat számlájára írhatók. Ezzel magyarázható az is, hogy szokatlanul sokan látták a mérkőzést, a fővárosi *Sport hírlap* szerint „Az egyetemi sporttelepen a hétköznapi ellenére is nagyszámban jelent meg a közönség. Rengeteg egyetemista a tribünön.”<sup>178</sup> Elképzelhető, hogy a nagy érdeklődés talán nem is a mérkőzésnek szólt, hanem azt sokan eleve „politikai célokat szolgáló” rendezvénynek tekintették (és erre kiváló alkalmat jelentett, hogy az ellenfélnek köztudottan erősek voltak zsidó gyökerei). Az is elképzelhető, hogy az antiszemita akcióban nem csak egyetemisták vettek részt, legalábbis erre utalt a helyi radikálisok lapja: „Példátlan botrányos verekedést rendezett a nézőtérre betódult csőcselék a DEAC pályán” című írásuk szerint az úgynevezett „potya közönség nyomult be a pályára”.<sup>179</sup>

Az incidensek leggyakrabban olyan mérkőzéseken történtek, ahol *regionális ellentétek* feszültek a csapatok között. Mivel a debreceni rendőrség 1922-től hathatósabban biztosította mérkőzések rendjét, illetve a profizmus elvonta az amatőr csapatok nézőit, így debreceni és nyíregyházi klubok találkozóin csak elvétve fordultak elő erőszakos összecsapások. 1928 tavaszán a DKASE–NYKISE mérkőzésen „Az NYKISE játékosait, vezetőségét és kísérő közönségét válogatott sértésekkel illették, a tribünön egymást érték a tumultuózus jelenetek, igazoltatások és úgy festett a nézőtér, mint egy szélsőséges politikai népgyűlés.”<sup>180</sup> Az NYKISE drukkerei fél évvel később a

---

<sup>177</sup> *Debrecen* 1932. november 17.

<sup>178</sup> *Sport hírlap* 1932. november 17.

<sup>179</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1932. november 16. Valószínű, hogy a lap a rendbontó egyetemistákat védte, amikor másra hárította a felelősséget, de talán nem zárható ki, hogy valóban „külsősök” is tevékeny részt vállaltak a botrány kirobbantásában. Ne feledjük: ekkoriban már Gömbös Gyula volt a miniszterelnök, és erre az időszakra tehető a nemzetiszocialisták megerősödése is.

<sup>180</sup> *Kelet-magyarországi Sport hírlap* 1928. március 26.

DEAC csapatán vettek elégtételt, a debreceni játékosokat és a csapat kísérőit botokkal kergették a nyíregyházi vasútállomásig.<sup>181</sup> Az amatőr mérkőzések botrányainak nagyobb része azonban főként kisebb településeken tört ki (a szabályok szerint minden belépődíjas mérkőzést rendőri biztosítás mellett lehetett csak rendezni, azonban ezt sokan – elsősorban a kiscsapatok – nem tartották be). Kisvárdra változatlanul veszélyes helynek bizonyult, de ahogy a futball egyre szélesebb körben elterjedt, a falvakban rendezett találkozók is történtek incidensek.

A nagyvárosokban komolyabb rendezői biztosítás mellett folytak a találkozók, a falvakban rendezett mérkőzések botrányaira azonban ekkor még a csendőrség nem volt felkészülve. 1927-ben a Kabai MOVE–DKASE találkozón nézők törtek be a pályára, hogy elégtételt vegyenek az egyik durván játszó debreceni labdarúgón.<sup>182</sup> 1928-ban a Törökszentmiklósi MOVE első, kerületi élvonalbeli – rendőri és csendőri biztosítás nélkül megrendezett – mérkőzésén egy néző berohant a pályára és megütötte a bírót, Nagykállóban pedig először a DKASE játékosait kövezték meg, majd a TMOVE labdarúgóit inzultálták.<sup>183</sup> 1929-ben a BUSE–DMTE mérkőzésen a helyi klub vezetői „molesztálták” a játékvezetőt, aki „a csendőrök segítségét volt kénytelen igénybe venni”, két hónappal később a berettyóújfalui csendőrijárőrnek a pályára özőnlő, s a DKASE játékosaira támadó nézőket kellett megfékeznie.<sup>184</sup> 1930-ban a dombrádi tűzörök kordonja védte csak meg a vendég Kisvárdai SE játékosait.<sup>185</sup> 1931-ben Püspökladányban tört ki botrány, a hazai közönség – kapusuk kiállítását után – tolult a pályára, a rendőrségnek kellett a rendet helyreállítania.<sup>186</sup> Szintén 1931-ben Mátészalkán egy alkalommal a bíró csak rendőri fedezet mellett tudta csak elhagyni a pályát, egy hónap múlva két lovas rendőr, és nyolc tűzoltó vigyázott a rendre, akik tűzoltó-fecskendővel vették célba azt, aki túl közel ment a pályához.<sup>187</sup> Egy 1933-as Kemece–Demecser barátságos mérkőzésen „Az egyik demecseri játékost letaposták, majd bicska, fokos került elő és a demecseri intézőt, akit megsebesítettek, a pályaorvos kötözte be. A husángok és botok is előkerültek, s a demecserieket megverte az ellenfél. Az egyik demecseri játékost alig tudták megmenteni.”<sup>188</sup> 1934-ben a Kisújszállási TE–Debreceni Dohánygyár másodosztályú mérkőzésen egy kiállított hazai játékos fejbe vágta a bírót.<sup>189</sup>

A vidéki amatőr mérkőzések botránykrónikáját hosszan lehetne folytatni, a fenti listával azt akartam szemléltetni, hogy az erőszak, amely korábban gyakorlatilag három városra koncentráldott, immár szinte minden településen megjelent. Természetesen lényegesen nagyobb visszhangot váltottak ki azok az esetek, melyek profi bajnoki mérkőzéseken történtek. A labdarúgó

---

<sup>181</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1928. november 26.

<sup>182</sup> *Hajdúföld* 1927. szeptember 6.

<sup>183</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1928. szeptember 10., 17., *Tiszántúli Hírlap* 1928. október 10., *Debreceni Hétfői Újság* 1928. október 8., 15.

<sup>184</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1929. május 21., *Debreceni Független Újság* 1929. július 23.

<sup>185</sup> *Felső – Szabolcs* 1930. május 1.

<sup>186</sup> *Debreceni Független Újság* 1931. március 8.

<sup>187</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1931. május 12., *Felső – Szabolcs* 1931. június 4.

<sup>188</sup> *Szabolcsi Hírlap* 1933. július 19.

<sup>189</sup> *Debrecen* 1934. november 7.

szövetség, de főképp a rendőrség erélyes fellépésének köszönhetően a fővárosban szinte teljesen sikerült visszaszorítani a futballmérkőzéseket övező erőszakot. A futballpályák rendezett terekké váltak, a budapesti rendőr-főkapitányság 1922-ben kiadott parancsa részletekbe menően szabályozta, hogy a rendőrségnek a pályán belül és kívül hogyan kell biztosítani a mérkőzések rendjét.

Amikor a profizmust bevezették, vélhetően Budapesten úgy gondolták, hogy a vidéki városokban is nyugodt mederben fognak zajlani a mérkőzések. Nem így történt: 1927 tavaszán a Soroksár–Turul mérkőzésen a hazai drukkerek kövekkel dobálták meg a bírót, majd összetűzésbe keveredtek a Turul híveivel, a verekedés a soroksári vasútállomáson is folytatódott. A soroksári pályát az eset után a szövetség betiltotta.<sup>190</sup> A Bocskai másodosztályú találkozóin nem voltak incidensek, de már a harmadik élvonalbeli hazai mérkőzésükön súlyos rendbontás történt.<sup>191</sup> Meglepő módon nem fővárosi csapat volt az ellenfél, hanem a szombathelyi Sabaria. A szombathelyi játékosokat a pályára vonuláskor apró kavicssal és almával dobálták meg, a félidőben pedig több futballistát leköpdöstek és megrugdostak. Amikor az egyik debreceni játékos ellen szabálytalankodtak, a sértett labdarúgó apja áttörte a rendőri kordont, berohant a pályára és esernyőjével megütötte a bírót. A vidéki összetartozás és a főváros-ellenesség jegyében a szombathelyiek elnöke azzal intette mérsékletre a Bocskai híveit, hogy „az ilyen esetek nem szolgának a vidék javára, hiszen tudjuk, hogy bizonyos körök mennyire lesik és várják ezeket az alkalmakat, hát miért szolgáljuk ki nekik magunkat?”<sup>192</sup> De jellemző a *Sporthírlap* cikkének címe is: „A Sabaria nem engedi, hogy a debreceni esetből fegyvert kovácsoljanak a vidék ellen”.<sup>193</sup> A mérkőzést követően a bírót ért inzultusok miatt néhány játékvezető azt javasolta, hogy egységesen ne vállalják vidéki mérkőzések vezetését, a profi szövetség pedig ultimátumot intézett a vidéki egyesületekhez:

Utóbbi időben egyre több panasz érkezik szövetségünkhöz az egyes vidéki pályákon lebonyolításra kerülő mérkőzések alkalmával a közönség viselkedése, a mérkőzés megrendezése körül eszközölt óvintézkedések elégtelensége, valamint a vidéki pályáknak, illetve azokon mérkőzést rendező egyesületeknek és a rend fenntartását biztosítani hivatott tényezőknek nemtörődömsége miatt, aminek következménye több helyen az lett, hogy a vendégcsapatot a brutálisan sértő kifejezések özönével halmozták el, sőt tetteleg inzultálták is, a mérkőzést vezető bírót pedig oly módon illették terrorisztikus fenyegetésekkel, hogy a mérkőzés objektív levezetéséhez szükséges higgadtságát el kellett, hogy veszítse, sőt vele szemben tettelegességre is vetemedtek. [...] Amennyiben a most panasz tárgyává tett jelenségek ismétlődni fognak, szövetségünk illetékes szervei [...] a rend helyreállítására irányuló törekvésének a pályák felfüggesztésével fog érvényt szerezni.<sup>194</sup>

Ritkán fordult elő, hogy két vidéki klub mérkőzésén rendbontás történjen, annál gyakoribb volt, hogy fővárosi csapatok vidéki vendégszereplésein a hazai drukkerek megtámadják a bírót vagy az ellenfél játékosait. Ez nem is meglepő, hiszen vidéken 1926 után többen jártak mér-

<sup>190</sup> *Sporthírlap* 1927. március 22., *Magyarság* 1927. március 23.

<sup>191</sup> A botrányról: *Nemzeti Sport* 1927. október 18., 19., *Sporthírlap* 1927. október 20., *Magyarság* 1927. október 21., *Tiszántúli Hírlap* 1927. október 21.

<sup>192</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1927. október 21.

<sup>193</sup> *Sporthírlap* 1927. október 20.

<sup>194</sup> *Tiszántúli Hírlap* 1927. október 23.

közésekre, mint az amatőr futball idején, a rendőrség nem készült fel a rend biztosítására, ráadásul a vidéki sajtó folyamatosan a „pesti vezetés” ellen tüzelte a drukkereket. A *Nemzeti Sport* szerint „a vidéki városok közönségére jóformán minden bíró panaszkodik s annak terrorisztikus viselkedését hangoztatja. A vidéken járt fővárosi csapatok csaknem mind és mindig azzal a panasszal térnek vissza a fővárosba, hogy a bírakat befolyásolja a közönség viselkedése.”<sup>195</sup> 1928 novemberében a Sabaria–Újpest mérkőzés félbeszakadt, az újpesti labdarúgókat sár- és kődarabokkal dobálták meg, a bíró rendőri készség mellett tudta csak elhagyni a pályát.<sup>196</sup> A *Nemzeti Sport* szerint Szegednek „van egy specialitása. A tribün egyik sarkát mindig okkupálja egy csoport, mely a játék megkezdésének pillanatától kezdve hangos megjegyzésekkel kísér mindent. Természetesen az idegen csapatot kevésbé udvarias kifejezésekkel illeti, mint a hazait és bármi történik, mindig az idegent szidja, a hazait buzdítja. Ez a sarok nemcsak fanatikus, de túlságosan elfogult s még nincs annyi sport intelligenciája, hogy elfogultságát szégyenlené. A pesti bírót – úgy látszik – elvből gyűlölik ezen a sarkon és sohasem vizsgálják, hogy szabályosan ítélkezett-e, hanem csak szidják, kifütyülik, tüntetnek ellene.”<sup>197</sup> Miskolcon rendszeresen kövekkel dobálták meg a vendégcsapat játékosait, a *Nemzeti Sport* egyik cikkének beszédes címe: „Az Attila tehetetlen a kődobálókkal szemben”.<sup>198</sup> A miskolciaknak a sorozatos dobálások miatt még azt is előírták, hogy a bíró testi épségére mindaddig vigyázniuk kell, míg a bíró vonatra nem száll.<sup>199</sup>

A Sabaria elleni 1927-es mérkőzés botránya után évekig nem fordultak elő erőszakos cselekmények a Bocskai találkozóin. A profi szövetség 1927-ben erélyesebb volt, mint korábban a kerületi vezetés. Egy mérkőzésre bezáratta a debreceni pályát, amit később 400 pengős bírságra enyhített, és arra kötelezte a Bocskait, hogy minden mérkőzésére 30 tagú, karszalaggal ellátott rendezőgárdát állítson ki.<sup>200</sup> A klub tanult az esetből, a forró hangulatúnak ígérkező mérkőzései előtt az újságban kérték a közönséget, sportszerűtlen viselkedésével ne sújtsa a klubot. Bár teljesen nem szűntek meg az erőszakos cselekmények, már a profizmus első éveiben sikerült az összetűzések számát lecsökkenteni. A változásokat Budapesten is üdvözlötték, 1930 végén a *Nemzeti Sport* rendkívül pozitívan írt a bajnoki második helyezett debreceni csapatról. „A Bocskai derekas teljesítményt nyújtott, a csapat vezetése kiváló munkát végzett, de talán a legnagyobb elismerés a debreceni közönséget illeti, mely csapatával együtt komolyodik, egyre hozzáértőbb, egyre érettebb lesz. Most már nincs botrány a futballmérkőzéseken, mint a kezdeti években, nincs verekedés, bíróverés s az ízléstelen közbeszólások is fogynak, csökkennek.”<sup>201</sup>

---

<sup>195</sup> *Nemzeti Sport* 1927. október 19.

<sup>196</sup> *Nemzeti Sport* 1928. november 26., *Dunántúli Estilap* 1928. november 27., 29. A szombathelyi rendőrség figyelmeztette a nézőket, hogy ha az eset megismétlődik, nem fogja engedélyezni labdarúgó-mérkőzések rendezését.

<sup>197</sup> *Nemzeti Sport* 1926. október 20.

<sup>198</sup> *Nemzeti Sport* 1933. október 17. Még 1944. nyarán is előfordult Miskolcon, hogy a Ferencváros játékosait szállító teherautót megdobálták (*Sporthírlap* 1944. június 10.).

<sup>199</sup> *Nemzeti Sport* 1931. december 2.

<sup>200</sup> *Sporthírlap* 1927. november 5.

<sup>201</sup> *Nemzeti Sport* 1930. december 19.

A debreceni pályán sikerült rendet tartani, az 1920-as évek végétől gyakorlatilag nem fordult elő, hogy a nézők megzavarták volna a mérkőzések rendjét. Viszont az erőszak nem tűnt el, csak kiszorult az utcára: az 1930-as évektől a rendezők és a rendőrség legfőbb feladata az volt, hogy mérkőzés után megvédje a vendégcsapat játékosait és a bírót a nézők bosszújától. A *Nemzeti Sport* debreceni közönséget dicsérő cikke túlzottan optimista volt, bár tény, hogy legalább a vidéki városok profi labdarúgói biztonságban érezhették magukat a városban. Az 1930-as évek első feléből három súlyosabb rendbontást emelnék ki. Az mindháromban közös, hogy fővárosi csapat mérkőzését követte botrány és mindegyik esetben az utcán történtek rendzavarások. A sértek viszont különbözőek voltak: egyik esetben a bíró, másodszor a vendégcsapat, a harmadik találkozón pedig a vendégek drukkerai voltak az atrocitások szenvedő alanyai.

1930 tavaszán a Bocskai–Budai 11 bírójának még szerencséje volt, bár ezren vártak rá kövekkel felszerelve, a rendőrkordon 500 méterre kiszorította a kapunál várakozó feldühödött szurkolókat.<sup>202</sup> Másfél évvel később a Bocskai ugyan legyőzte a Nemzetit, a játékvezető azonban egy – a nézők szerint – jogtalan büntetést megadott a fővárosiaknak, a Bocskainak viszont több egyértelmű 11-est nem. A bíró még fokozott rendőri védelem nélkül, de nem mindennapi megpróbáltatások árán tudott csak eljutni a vasútállomásra.

A közönség nem elégedett meg azzal, hogy a Bocskai győzött, hiszen nem egyszer fordult már elő Debrecenben, hogy veszített mérkőzés után a bírót és az ellencsapatot éltette. A bíró az öltözőbe vonult, a tömeg pedig a pályán kívül várta Csárdást, szembe akart nézni vele. A rendőrség minden óvintézkedést megtett, de a tömeget szétesztatni nem sikerült. Ilyen feszült várakozással teltek a percek. Mindenki a pálya kijáratát figyelte és leste Csárdás kivonulását. Előbb a Nemzeti játékosai jöttek ki, minden szem feléjük fordult, de ők barátságosan integettek: – Nem a bíró, nem a bíró! Végre megfelelő kísérettel Csárdás is távozni készült, de ekkor már üres volt a pálya előtti térség. Taxiba akart ülni a bíró, a sofőr azonban felismerte és barátságosan elhárította a megbízatást. – A bíró urat nem viszem be – mondta a sofőr határozottan. Nem maradt más hátra, mint villamoson bemenni a városba. Be is jutott Csárdás az egyik villamos kocsiba, többen azonban felismerték és integettek a gyalogosoknak, akik nyomban tudták, hogy milyen kedves vendéget szállít a kocs. Ismét együtt volt párszáz ember és a kocsiban és a kocsin kívül szidalmak pergőtüze repült Csárdás felé. A tömeg a kocs elé állt és megállásra kényszerítette, majd a düh nem ismert határt és a kocsik ablakait is beverték. A kalauz Csárdástól kérte az ablakok árát, aki halálsápadtan kucorgott egy rendőrtiszt mellett. A Kossuth utcai végállomásnál ismét sokan várták a bíró urat, akit még a hölgyek sem kíméltek, alaposan odamondogatva néhány fullánkos megjegyzést. Csárdás az Arany Bika kávéházba menekült, az ablak mellett foglalt helyet, de itt is figyelmeztették, hogy vonuljon a kávéház belsejébe, mert féltő volt, hogy a tömeg a kávéház ablakait is beveri. Sportemberek vették körül Csárdást, akinek alaposan megmondták véleményüket a megadott és meg nem adott 11-esekről. Csárdás nem tudott védekezni. Makacsságból csinált mindent, ezt nem merte bevallani és most érezte csak igazán, milyen nagy hibákat követett el. Ez a nap emlékezetes marad számára.<sup>203</sup>

---

<sup>202</sup> *Nemzeti Sport* 1930. március 16.

<sup>203</sup> *Debreceni Független Újság* 1931. szeptember 15. A *Sporthírlap* 1931. szeptember 17-i száma szerint a bíró már a mérkőzés folyamán védelmet kért egy rendőrtől, ám az azt felelte neki, hogy „Bíráskodjék jobban és fogja be a száját!”

Ha a közönség nem csak a bíróval, hanem az ellenféllel is elégedetlen volt, akkor a rendőrségnek számolnia kellett azzal, hogy csak nagyobb készültséggel tud megvédeni tizenegy labdarúgót. Ez történt az 1931/32-es bajnokság záró fordulójában, ahol hiába győzött megint a debreceni csapat, a játékvezető komolyabb védelemre szorult, és a keményen játszó óbudai játékosokat is középporral búcsúztatták.

A mérkőzést vezető bíró taxin akart az állomásra hajtani, az autó lépcsőjére egy rendőr is felállt. Ez sem segített azonban, mert mihelyt megindult a kocsi, nyomban nekizúdult a közép. Boronkay [játékvezető] előrántotta revolverét, majd még egy rendőr ugrott a kocsi másik lépcsőjére. Végül is csak az segített, hogy a sofőr teljes sebességgel kirohant a tömegből. A bíró után jöttek a III. ker. FC játékosainak kocsijai. Ezeken is hiába állott jobbról, balról két rendőr, szitkok zuhataga és közép zúdult ezekre az autókra is. A pályától fél kilométernyire egy idegen kocsiiban ülők támadtak az egyik autóra, amelyben óbudai játékosok ültek. A támadás rövidesen közelharcban kulminált, végül a taxi sofőre rávezette az autót a kocsira és így sikerült elmenekülnie. Közben a repülő kövektől több óbudai játékos meg is sebesült.<sup>204</sup>

Egy óbudai kíséreléssel készített interjúból kiderült, hogy a botrány azért robbant ki, mert a Bocskai egyik vezetője Vincze sérülésénél „a közönség felé kitárt karokkal kiáltotta: Eltörték Vincze lábát!” Az interjúból a taxis üldözésről is többet megtudhatunk: „Már a pályán megkezdődött a ködobálás, szidalmazás, köpködés. A pályáról lejövet pedig előbb a bíró autóját támadta meg a tömeg, majd a mi autóinkat vette közép alá. Egy kő Wernert szem alatt találta, nagy sebet szakított arcán. Ha csak két centiméterrel feljebb megy a kő, kiveri Werner félszemét. Közben egy lovas fogatú kocsi hajtott amellé az autó mellé, amelyben Werner, Fenyvesi, Győri és Beretvás ült, és a kocsis ostorral, a bennülők botokkal kezdték ütlegelni játékosainkat.”<sup>205</sup> A debreceniek szerint az óbudai játékosok provokálták ki a botrányt, mivel „feltűnően durva, az ellenfél testi épségét a legnagyobb mértékben veszélyeztető, szándékosan emberre menő játékot folytattak”, sőt „a pályáról levonuló játékosok köpködtek a közönség felé és trágár mozdulatokat tettek”.<sup>206</sup>

Szurkolói összecsapásokra alig volt példa, a rendőrségnek komoly problémát jelentett volna, ha nemcsak a bírót, vagy néhány játékost kell megvédenie. Hiszen a fenti esetekben legfeljebb tizenkét menekült kellett megóvni a támadóktól, az egymással szemben tömegesen, kölcsönös támadó szándékkal fellépő drukkerek szétválasztása viszont alighanem megoldhatatlan feladatot jelentett volna. Egy ilyen esetre volt is példa: az 1934-es Bocskai–Újpest mérkőzés után ugyan nem támadtak egymásra tömegesen a drukkerek, de a leírások alapján ez volt az egyik legsúlyosabb incidens az 1945 előtti debreceni futballban.

Ötezer főnyi rekordközönség gyűlt össze vasárnap a Diószegi úti pályán, hogy egy nagyvonalú derbymezőt élvezzék végig. Ehelyett kapott egy rút, embertelen hajszát a bajnokjelölt csapattól, amelynek tagjait valamelyik titokzatos, láthatatlan vezetőjük azzal a nyilvánvaló utasítással küldte a pályára, hogy az első

<sup>204</sup> *Nemzeti Sport* 1932. június 13. Boronkay játékvezető vélhetően mindenhol magával vitte fegyverét, mert az 1931. decemberi Attila–Vasas találkozót is „revolverrel jött le a miskolci pályáról” (*Nemzeti Sport* 1931. december 2.).

<sup>205</sup> *Nemzeti Sport* 1932. június 14.

<sup>206</sup> *Nemzeti Sport* 1932. június 15.



percekben terítsenek le legalább egy Bocskai játékost [...] Hertzka bíró kiengedte kezéből a mérkőzést, túlnyomórészt elnézte az újpesti komiszságokat, amely nem az oroszlánstílus, hanem a megtestesült hiénastílus diadala volt. Az pedig direkt nevetséges volt, amit az egyik Budapestről hozott határbíró, valami Vass nevű egyén művelt. [...] Ez a vereség a debreceniek számára fájdalmas ugyan, de nem szégyenletes és őszintén meg kell állapítani, hogy a vasárnapi tapasztalatok után csúfsága lenne a magyar futballnak, ha az Újpest ezzel a sportgengster mentalitással elfoglalhatná az idén a magyar bajnokság büszke pozícióját.

Nem akarjuk védeni, de elítélni sem tudjuk a felháborodott közönséget, amely a mérkőzés végén zajosan tüntetett az Újpest ellen és néhol közelharcba bocsátkozott az Újpestről iderándult drukkerekkel, akik ahelyett, hogy csendesen elvonultak volna a dicstelen csata színhelyéről, a legpökhendibb, legútszélibb, legprovokálóbb gyalázkodásokat szórták Debrecenre és ilyenformán saját maguknak köszönhetik azt a néhány pofont, amelyet a vérmesebb és önérzetesebb debreceni drukkerok kiosztottak a számukra. A pálya bejáratánál közel ezerfőnyi tömeg sorakozott fel és várta az újpestieket, hogy egy kis pfújolóssal búcsúztassa őket, A rendőrség azonban erélyesen oszlatni kezdte a sokaságot, közben a lovasrendőrök kardot is rántottak és a rendcsinálás során egy Lovász Gyula nevű egészségügyi katona olyan ütést kapott egyik szemére, hogy vérebeborult a feje, mentőknek kellett elszállítani és a rendészeti kórházban az orvosok megállapították, hogy egyik szemevilágát valószínűleg elveszti.

A debreceni csapat és a debreceni közönség tud veszteni úri módon, nobilisan, ha jobb az ellenfél, vagy ha a rossz sors ellene fordul. De a vasárnapi meccs, amely az Újpest jóvoltából bikaviadallá züllesztette a Diószegi úti pályát, nagyon-nagyon sokáig hagy fájó sebet a debreceniek szívében és nagyon sokáig kelt majd sportszempontról undort és megvetést a debreceni futballhívók lelkében ez a kéttagú szó: Újpest.”<sup>207</sup>

Egy másik lap beszámolójából további részleteket ismerhetünk meg a mérkőzést követő botrányról.

A mérkőzés után az állóhely közönsége közül az újpesti hívők és a vérmes debreceni szurkolók között parázs verekedés, közelharc tört ki. Az újpesti zászló körül tört ki a háború, először csak sértegették, „becézték” egymást a hívek, majd az újpesti zászlót porba, földre akarták rántani. Sértések röpködtek, ütlegek hullottak, betörték egy konflis ablakát (azt hitték, abban megy a pártos határbíró), véres arcok tűntek fel, lovasrendőrrattak következett a pálya előtt, és pár percnyi közelharc után véget ért a küzdelem. Több sebesültet a mentők kötöttek be, [...] tíz embert előállítottak a rendőrségen, de igazoltatás után elbocsátották őket. Egy egyetemi hallgatót állítólag egy újpesti játékos inzultált, de nem ismerte fel támadóját. Az újpestiek, a bíró csak erős rendőri fedezet mellett tudta elhagyni a pályát, öltözőt, a közönség a Diószegi úti hídnál újabb csatára készült. Szemtanúk mondják, állítják, hogy az újpesti közönség egy része kezdte a sértegetést, verekedést, már a félidőben rendőröknek kellett sok újpesti zsebéből kivenni a köveket s az ő provokatív fellépésüknek eredménye volt a véres csata és ez valószínű is, mert sem a Hungária, sem a Ferencváros különvontának közönségével semmi baja sem volt a debreceni közönségnek.”<sup>208</sup>

---

<sup>207</sup> *Debreceni Független Újság* 1934. április 10.

<sup>208</sup> *Debrecen* 1934. április 10.

## V. AZ IRÁNYÍTOTT FUTBALL KORA (1935–1944)

### A MAGYAR LABDARÚGÁS FŐBB JELLEGZETESSÉGEI 1935 ÉS 1944 KÖZÖTT

Ez a fejezet abban különbözik az előzőektől, hogy nem a mező szereplőinek küzdelmeiről szól, hanem arról, hogyan vált a magyar labdarúgás mind fontosabb szereplőjévé az állam. Ugyan a háború utáni években mélyrehatóbb átalakulás zajlott le a magyar labdarúgásban, mint korábban bármikor, de a labdarúgás „államosítása”, a sportág fontosabb folyamatainak politikai irányítása az 1930-as évek végén is jellemző volt. Ez pedig azt is jelentette, hogy a szféra szereplői nem voltak egyenrangúak. Hiszen nem egyszerűen arról volt szó, hogy a klubvezetők eltérő politikai tőkével rendelkeztek, hanem az állam, azáltal, hogy hatósági biztost<sup>1</sup> nevezett ki a labdarúgó szövetség élére, vagy hogy korlátozta a zsidók részvételét a sportéletben, közvetlenül beleavatkozott a mező erőviszonyainak alakulásába.

A politikai változások különbözőképp alakították át a futball erőviszonyait. Az Anschluss és Csehszlovákia feldarabolása a Közép-Európa Kupa és az Európa Kupa végét is jelentette. Ugyan a KK-t a háború alatt is megrendezték, de a résztvevők alaposan kicserélődtek. A háborús készülődés a túralehetőségek csökkenésével is járt, így a profi klubok elestek egyik legfőbb bevételi forrásuktól. Ráadásul az 1939-ben, „felülről” kinevezett új MLSZ-vezetés is szorgalmazta a profizmus leépülését. A század első két évtizedében az alulról építkező klubok voltak a magyar labdarúgás legnagyobb súlyú résztvevői, a húszas években végbement a futball szakmai, majd jogi professzionizációja, a gazdasági válság azonban megroppantotta e „civil” egyesületeket. Egyértelmű volt, hogy a labdarúgás csak „profi módon” működhet, de a szféra nem képes ennek működési költségeit előteremteni. S mivel az állam számára ekkoriban már fontos (bár még nem rendszerlegitimációs) tényező volt a futball, kénytelen volt felkarolni a profi futballt. Ennek eszéközét jelentették az állami vállalatok sportegyesületei. Másrészt a vállalati klubok révén az állam hatékonyabban tudta biztosítani, hogy a sport betöltse – a hatalom szemében legfontosabb hivatását – a katonai előképzést nyújtó szerepét. Máriásy Lajos, vállalati sporttal foglalkozó könyvének előszavában írja: „Minden nemzet sportja, így a magyar sport is csak akkor tesz eleget feladatának,

---

<sup>1</sup> Az OTT javaslatára 1939 nyarán a kormány felfüggesztette a legnépszerűbb magyar sportág, a labdarúgás szövetségének önkormányzatát, és élére Gidófalvy Pál személyében hatósági biztost nevezett ki. Az indoklás szerint: „A legnépszerűbb magyar sportág vezetéséből hiányzik a céltudatos nemzetnevelő készség. [...] Labdarúgásunk szelleme erősen elüzletiesedett, s emiatt az üzleties szellem miatt nem csak a sportszerűség gondolata szorult gyakran háttérbe, de a nemzeti fontosságú feladatok jelentősége is szenvedni volt kénytelen. [...] Mindezek a hibák és hiányosságok egyre jobban kimélyítették azt az ellentétet is, amely újabban a magyar labdarúgócsapat és a keresztény középosztály között kifejlődött. S az ellentéteket csak súlyosbította az a körülmény, hogy a nemzetnevelésben hathatós tényező szerepére hivatott magyar labdarúgócsapat vezetői közé nagy számmal kerültek be olyanok, akik a magyar ifjúság nemzeti szellemében való vezetésére nem alkalmasok.” (*Nemzeti Sport* 1939. június 20.)

Gidófalvy három és fél éves regnálása alatt megszűnt az MTK profi labdarúgó csapata, a Hungária FC, később feloszlatták az MTK-t is, a labdarúgó szövetség és a játéklevezetői testület vezetéséből pedig kiszorították a zsidó származású vezetőket. Később törvények mondták ki, hogy zsidók nem lehetnek tagjai sportegyesületnek, sőt 1944-ben azt is, hogy nem látogathatnak sporteseményeket. (Minderről bővebben: Sarusi Kiss–Szegedi 2004).

ha a katonai kiképzés céljait szolgálja. A vállalatok és üzemek sportműködése ennek a feladatnak fokozottabb és megalapozottabb teljesítését jelenti.”<sup>2</sup> Ugyan az 1940-es évek elején az összes igazolt sportoló fele labdarúgó volt, a vasutas egyesületekben ettől lényegesen eltért az egyes szakosztályok súlya: 1937-ben 10.070 sportolója volt a MÁV egyesületeinek, közülük 4579 volt lövész, és csak 1602 labdarúgó.<sup>3</sup>

A vállalati sportegyesületek egyre nagyobb szerepet játszottak a labdarúgásban. Ez minden bizonnyal összefüggésben volt azzal az 1937-es kormányrendelettel, amely előírta a vállalatok számára üzemi sportegyesületek alakítását. Ekkoriban vált újra első osztályú egyesületté a vasutas Törekvés (1935), élvonalba került – a teljesség igénye nélkül – a Salgótarjáni Bányász (1935), az Elektromos (1936), a győri ETO (1937), a Szolnoki MÁV és a Salgótarjáni SE (1938), a Gamma (1939), a Csepeli Weiss Manfréd és a BSZKRT (1940), a Lampart, a MÁVAG és a Szegedi VSE (1941). Ezeket a cégsportegyesületek általában a gyárak vezetői hozták létre, sőt az 1930-as évek második felében számos példa volt arra, hogy egy elszegényedett klubot vett át egy vállalat, s tette azt eredményesen működő cégsportegyesületté. A Lampart fegyvergyár 1937-ben vette át az első ligától visszalépett Er-So (Erzsébet-Soroksár) csapatát, a Gamma sportklubja előbb a Szentimrevárosi SE-vel fuzionált, majd 1939-ben egyesült a kilátástalan anyagi helyzetű Budafokkal, és így jogot nyerhetett az élvonalbeli indulásra.<sup>4</sup> 1937 novemberében a Weiss Manfréd gyár a Csepel FC-t vette át, a *Nemzeti Sport* szerint „a Csepel sorsa ahhoz a szegény emberhez hasonlít, aki hirtelen megnyeri a főnyereményt”.<sup>5</sup> 1938 júliusában a Diósgyőri Vasgyár kapott nagyobb teret a DVTK vezetésében: a klubból cégsportegyesület lett, nevét DIMÁVAG-ra változtatta, és a gyár egy stadiont is épített a labdarúgóknak. 1941-ben a Danuvia Fegyver- és Lőszergyár RT sportegyesülete fuzionált a Zuglói SE-vel: megalakult a Zuglói Danuvia. Jól szemlélteti a szféra átalakítását, ahogy a vidéki városok civil klubjainak helyét vállalati egyesületek vették át: a Bocskait a Debreceni Vasutas SC, a Sabariát a vasutas Haladás, az Attilát a DIMÁVAG, a Szegedet – néhány évi „egymás mellett élés” után – a vasutas Tisza váltotta az élvonalban. A revízió révén pedig új, vidéki egyesületek is tagjai lettek az élvonalnak, jellemző, hogy az 1943/44-es bajnokság első, harmadik és hatodik helyén visszacsatolt területek klubjai végeztek. Az átalakulás „drámai” voltát jelzi, hogy az 1943/44-es bajnokság 16 csapata között mindössze három olyan volt (Ferencváros, Újpest, Kispest), amely az utolsó profi bajnokságban – az 1934/35-ösben – is szerepelt. Sem azelőtt, sem azóta nem fordult elő, hogy az első osztály mezőnye kevesebb, mint egy évtized alatt ilyen mértékben kicserélődjön!

---

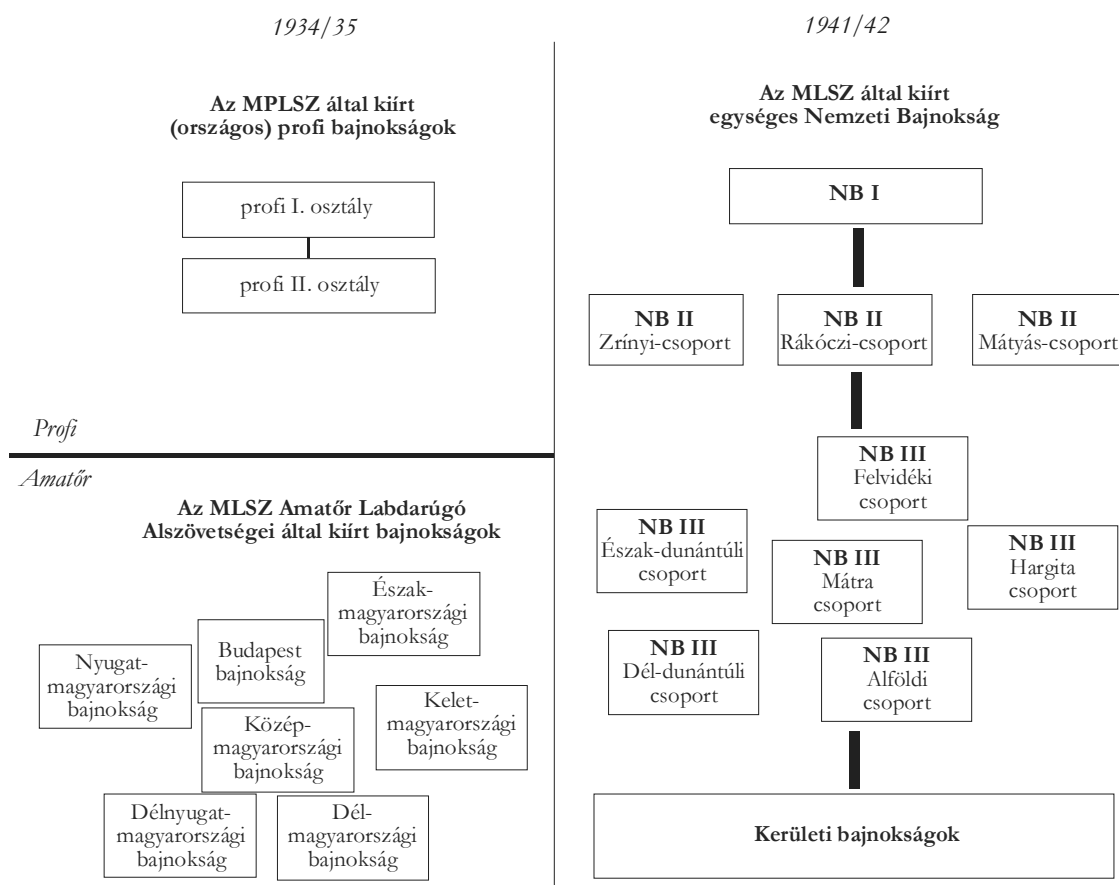
<sup>2</sup> Máriásy (1941: 250) írta a Gammáról: „A Gamma Levente Egyesület megalakulásakor az ifjúságnak valláserkölcsi alapon, katonás szellemben, egységes világszemléletű, de önálló egyénekké való nevelését tűzte ki feladatául.”

<sup>3</sup> A MÁV Sportegyesületei Ligájának jelentése az 1937-es és 1943-as évekről. 1926-ban 258, 1930-ban 580, 1935-ben 3506, 1943-ban 10547 lövész sportolója volt a MÁV sportegyleteinek. A DVSC-nek is a lövész-szakosztálya volt legnépesebb, 1937-ben és 1943-ban a debreceni vasutas-sportolók 58, illetve 53 százaléka volt lövész.

<sup>4</sup> A Gamma feljutása után a klub vezetői nyomban szerződtettek három ferencvárosi labdarúgót, majd öt Bocskai játékost. Juhász Istvánt, a vállalat és a klub vezetőjét 1942-ben az MLSZ elnökének választották.

<sup>5</sup> *Nemzeti Sport* 1937. december 23.

Az átalakulás kezdetét 1935-re tehetjük. A gazdasági válság miatt már korábban is felmerült, hogy „összevegyítik” a profikat és az amatőröket, de végül csak ekkor vezették be a Nemzeti Bajnokságot. Az átalakítás lényegét a lenti ábra szemlélteti. Azért emeltem ki két időpontot, mert az új rendszer állandóan változott: csak folyamatosan építették le a másodosztályú profi ligát, miközben állandóan bővült az alsóbb osztályokban (NB II, NB III) szereplő csapatok száma.



11. ábra A labdarúgás szerkezeti átalakítása 1935-ben

Az új rendszer legfontosabb jellemzője az volt, hogy megszűnt a klubok közötti megkülönböztetés, hiszen 1926 előtt a vidéki, 1926 és 1935 között az amatőr csapatok előtt volt elzárva az első osztályba vezető út. Viszont 1926 előtt a vidékiek nagyobb játékerőt képviseltek, mint 1935-ben az amatőrök. Az első profi bajnokságba beosztott két vidéki csapat a negyedik és a hetedik helyen végzett (10 csapatból), az 1935/36-os Nemzeti Bajnokságba besorolt két amatőr klub 14 csapat között a 12. és a 13. helyet foglalta el.

Az új bajnoki rendszer másik fontos következménye az volt, hogy a labdarúgás centralizáltabbá vált. A profi szövetségnek általában harmincnál kevesebb tageszervelete volt, az amatőr bajnokságokat pedig a regionális szövetségek bonyolították le. Az új Nemzeti Bajnokság viszont – egy nagy rendszerbe foglalta a csapatok tömegeit, a regionális alsövetségek pedig csak a legszolidabb tudású csapatoknak rendeztek bajnokságot. A háború idején tehát egyre táguló keretek között működött a labdarúgás rendszere, sokkal több csapat játszott az első és másodosztályban, mint korábban bármikor.

Az 1945 előtti utolsó évtizedben – miközben folyamatosan leépült a profizmus – a labdarúgás szakmailag egyre professzionistábbá vált. Hiszen 1926-ot követően a profizmus azt jelentette, hogy a játékosok fizetésért dolgoznak, de a körülmények amatőrök voltak, a szó negatív értelmében. Még az élvonalbeli találkozók többségét is földes, vagy salakos pályán rendezték. Sok pályához nem tartozott rendes öltöző (például Miskolcon a bírónak a pályagondnok lakásában kellett átöltöznie). De az is előfordult, hogy a labdarúgók csak teknőben, hideg vízzel tudtak tisztálkodni. Csak a legnagyobb csapatoknál foglalkozott a futballistákkal képzett edző, a játékosok tervszerűtlenül edzettek, többségük rendszeresen dohányzott, és az sem volt szokás, hogy mérkőzések előtt bemelegítsenek.

A harmincas évek közepétől egyre több gondot fordítottak a csapatok arra, hogy kultúraltabb körülmények között játsszanak. Az 1940-es évek elején már kötelező volt az élvonalban a füves pálya, és előírták a csapatoknak, hogy képzett edzőjük legyen. 1937-ben a három nagy klub edzője elismerte, hogy fontos a mérkőzések előtti bemelegítés. Felszerelték az első pályavilágítást is, amely 1939. június 14-én, az Elektromos Latorca utcai sporttelepén rendezett Budapest–Brüsszel válogatott találkozón debütált. Az 1930-as években egy új tényező is megjelent a futball és média kapcsolatában: a rádió. Az 1930-as olaszok elleni 5:0-s vereséggel záruló találkozó volt az első mérkőzés, melyről a rádió közvetített, Debrecenből pedig a Ferencváros 1939-es vendégjátékáról sugároztak tudósítottak első ízben.<sup>6</sup>

A modernizáció jele volt az is, hogy (nagyjából véglegesen) kialakult a magyar sportnyelv.<sup>7</sup> A sportkifejezések magyarosodása azért sajátos története a magyar nyelv fejlődésének, mert sok esetben pontosan meghatározható, hogy az általában angolból fonetikusán átírt szakszavakat mikor fordították le. A *Sportlap* egyik olvasójának köszönhető, hogy 1921-ben a hat-trick mesterhármásra magyarosodott.<sup>8</sup> A *Nemzeti Sport* 1930-tól, éveken át írta ki magyarosító pályázatát, a ma is használatos szakkifejezések jó részét tehát a lap olvasóinak köszönhetjük. Ma már a játékosok szabálytalankodtak, és nem faultolnak, esetleg kezeznek, de nem vétenek hendszet. A technikásabbak sarkaznak, és nem oxforddal továbbítják a labdát. A játékosok ma már mezben és nem dresszben játszanak, edzenek és nem treníroznak, szögletet rúgnak, nem kornert, bedobást és nem taccsdobást végeznek el, cseleznek driblizés helyett. A csatárok lesre és nem ofszájdra futnak, a halfból fedezet (majd középpályás), a bekkből pedig hátvéd lett. Voltak sikertelen kísérletek is: a prémiumot ma már senki sem mondja rápénznek, a csapatok túrára és nem portyára indulnak, és a meccseket változatlanul gólra, nem pedig dugóra játsszák. Ám e tudatos és kitartó magyarosító törekvéseknek köszönhetjük azt is, hogy több kifejezésnek ma akár több megfelelője is használatos, azaz egy támadónak lehet jó az erőnléte, de egy csatárnak is lehet megfelelő a kondí-

---

<sup>6</sup> A sportrádiózásról: Szepesi 1982. A BBC egyébként már 1937-ben *televíziós* közvetítést adott a wimbledoni teniszeversenyről.

<sup>7</sup> A sportnyelv magyarosodásáról: Bánhidi 1971, Szegedi 2003c: 71–72.

<sup>8</sup> *Sportlap* 1921. november 30.

ciója, és nem csak a drukkerék járhatnak futballmeccsre, hanem a szurkolók is labdarúgó-mérkőzésre.

A magyar labdarúgás nem csak nyelvében, hanem szakmai szempontból is megérett a reformokra. Az új játérendszer – a WM – a harmincas évek első felében a nyugat-európai országokban már meghonosodott. A német szövetségi kapitány a szigetországban tanulmányozta az angol futballt, Franciaországban és Svájcban sorra szerződtették az angol edzőket. A védekezésre és gyors ellentámadásokra épülő olasz futball nívója ekkor már megközelítette az angol labdarúgás színvonalát, köszönhetően nívós bajnokságuknak, de a tömegesen hozzájuk érkező dél-amerikai játékosoknak és magyar edzőknek is. A harmincas évek második fele a francia futball előretöréséről szólt, amiben nagy szerepe volt a két-három év alatt Magyarországról Franciaországba távozó közel 150 élvonalbeli labdarúgónak. Ők egyre gyakrabban figyelmeztették az itthon maradt edzőket és játékosokat: a magyar futball rövidesen le fog szakadni a világ élmezőnyétől, ha nem tud alkalmazkodni az új játérendszerhez.

Az 1930-as, olaszok elleni 0:5 után a magyar válogatott több kínos vereséget is szenvedett. 1935-ben Svájcban, 1936-ban Angliában kapott ki 6:2-re a nemzeti csapat, de Prágában, majd Lisszabonban is súlyos vereséget mértek a magyarokra. Ennek ellenére a magyar válogatott 1938-ban ezüstérmet szerzett a Franciaországban rendezett világbajnokságon, amihez kétségtelenül kellett az is, hogy Schlosser Imre és Orth György után dr. Sárosi György és Zsengellér Gyula személyében újra világklasszis labdarúgói legyenek a nemzeti tizenegynek. 1939-ben az Országos Testnevelési Tanács angol edzőt hívott Budapestre, hogy a magyar trénerek elsajátítsák a „modern futball” alapelveit. Az 1939-ben kinevezett hatósági biztos irányítása alatt működő MLSZ már egyértelműen a szakmai reformok mellett foglalt állást, de a válogatott újabb kudarcai jelezték, hogy a labdarúgók képtelenek igazodni a WM-re jellemző kötött posztokhoz és a gyors, erőteljes játékhöz. 1945 után Sebes Gusztáv irányítása mellett egy új játérendszerrel dolgoztak ki (4–2–4), amelyben ismét lehetővé vált, hogy a magyarok a rég begyakorolt stílushoz hasonló improvizatív játékot játsszanak – így az 1950-es években a magyar futball újra a világ élvonalába került.

## **DEBRECEN SPORTEGYESÜLETEI 1935 ÉS 1944 KÖZÖTT**

A Bocskai működésének amatőr egyesületekre gyakorolt hatása, a Nemzeti Bajnokság bevezetése, majd a sportklubok árszínvonalának e tíz év alatt jelentősen átváltoztatta az egyesületek arculatát, és a futballmező struktúráját. A Bocskai szakmai és gazdasági válsága 1935-ben, Vincze Jenő eladásával kezdődött, a klub öt év múlva feloszlott. A harmincas évek közepére gyakorlatilag megszűntek az alulról építkező, civil egyesületek labdarúgó-szakosztályai. Jelentősebb erőt képviselt néhány új, gyári egyesület, az 1940-es évek elejére viszont már az egyre erősebb vasutas klub, a DVSC volt Debrecen első számú labdarúgóklubja. Sajnos, a háború miatt az 1940-es évek futballjáról lényegesen kevesebbet tudunk, mint például a húszas évek labdarúgásáról, hiszen a disszertáció legfon-

tosabb forrásának számító lapok egyre kisebb terjedelemben jelentek meg. Így e fejezet szerkezete megegyezik az előzőével, de megfelelő források hiányában nem tudom olyan mélységben elemezni a futballszféra átalakulását, mint azt korábban tettem.

### ***Bocskai Football Club***

A magyar labdarúgás szerkezeti átalakítása nem érintette a Bocskai társadalmi beágyazottságát. 1939-ig a klub vezetőségi tagjai között nagyjából azokat találjuk, akik korábban is vezették a klubot. Ugyan az 1935-ös politikai változásoknak köszönhetően a klub tiszteletbeli vezetői között több jobboldali közéleti szereplő is feltűnt, de a tisztikar jellegét részvételük alapvetően nem változtatta meg. A Bocskai utolsó öt éve azonban nem a klub társadalmi beágyazottságának változásáról, hanem a hosszan elhúzódó válságról szólt, ami végül az egyesület feloszlásához vezetett.

A gazdasági válság hatása 1934/35 fordulójára érte el a debreceni profikat, s az elszegényedés nyomban szakmai, majd vezetési válságot is előidézett. 1935 januárjában még egy sikeres mediterrán túrán vett részt a csapat, egy-egy mérkőzésük nettó bevétele a kétszerese volt a hazai bajnoki találkozóknak. A csapattal azonban már nem érkezett haza Alberti Gyula, a kapust a Real Madrid szerződtette,<sup>9</sup> s pár héttel a visszatérés után Vincze Jenő bejelentette, hogy anyagi okok miatt az Újpesthez szerződik. Ezután Nagy József edző is szerződésének felbontását kérte, mert nem látta biztosítva a nyugodt és eredményes munka feltételeit – így a csapat irányítását Béber László hírlapíró vette át.<sup>10</sup>

1935 márciusára a klub adóssága már elérte a 30.000 pengőt, ráadásul a város a korábbi 4000 pengős éves támogatását 1000 pengőre csökkentette. A Bocskai elnöksége ekkor egy hosszabb nyilatkozatot adott ki, melyből pontosabb képet nyerhetünk a klub gazdálkodásáról.<sup>11</sup> Ebből gyakorlatilag az derül ki, hogy a Bocskai nagy hibája épp az, ami egyben az erénye is: nagyon jó, válogatott játékosai voltak. Sok vidéki kiscsapat, vagy fővárosi középegylet megtehetette, hogy csökkenteni játékosai fizetését, a Bocskai csapatának azonban közel fele maximális fizetéssel foglalkoztatott labdarúgó volt, akik fizetésesökkentés esetén azonnal elhagyták volna a klubot.<sup>12</sup> A nyilatkozatból kiderült, hogy a válság előtt 2300–2600 pengő bevétellel számolhattak bajnoki mérkőzésenként, ez az 1930-as évek közepére 1500 pengőre apadt le – viszont egy találkozóra változat-

---

<sup>9</sup> Az 1911-ben született Alberti Gyula a legjobb magyar kapusok közé tartozott, bár arra nem nyílt esélye, hogy Szabó Antalt (Hungária), vagy Háda Józsefet (Ferencváros) kiszorítsa a válogatott kapujából. 1934-től több spanyol csapatban is megfordult, 30 éves korában hastífusz támadta meg szervezetét, Granadában temették el.

<sup>10</sup> Nagy József (1892–1963) vezette 1927-ben élvonalba a Bocskait, majd Olaszországba távozott, ahol a Pro Vercelli, és a Genoa csapatainál dolgozott. Az olasz edzőképzés egyik irányítója, az 1934-es világbajnokságon győztes olasz csapat egyik edzője volt. Második debreceni edzősködése után visszatért Svédországba, ahol – miként már 1924-ben – a válogatott mellett is dolgozott.

<sup>11</sup> *Debrecen* 1935. április 10., 11.

<sup>12</sup> Vincze Jenő több mint fél évvel távozása után elmondta, hogy amikor eligazolt, lemondott 1100 pengős fizetéshátralékáról, pedig korábban keresetét heti 40-ról 25 pengőre csökkentették. Lemondott továbbá a klub javára a 12.000 pengős átigazolási díj órá eső részéről. Nem akart mindenáron elmenni, szerinte a Bocskai mindenképpen el akarta adni, mert szüksége volt a pénzre (*Debrecen* 1935. szeptember 19.). A már idézett, áprilisi elnökségi nyilatkozatból is az derül ki, hogy Vincze Jenő átigazolási pénzéből a klub adósságait rendezték, mert a Bocskai „ki volt téve annak a veszélynek, hogy [...] játékjogát bármely héten megvonják”.

lanul legalább 2000 pengő kiadás jutott. A nyilatkozat szerint ezzel szemben egy fővárosi klub mérkőzésenként 3000–20.000 pengő bevétellel számolhatott. Az elnökség összegzése: „A helyzet az, mi éveken át fővárosi nivójú csapatokat tartottunk a fővárosi élcapatokét megközelítő rezsi-vel, azonban a budapesti csapatok bevételeinek hányadával kellett megelégednünk.”

Miközben 1935 tavaszán az egyesület női futbalcsapat szervezésén fáradozott, egyik őszi mérkőzésükön pedig Kozma Miklós belügy-, és Lázár Andor igazságügy miniszter is megjelent – a klub egyre mélyebb válságba sodródott. 1935 tavaszán a Bocskai – amely egyébként pályahasználati díjat fizetett a városnak – már nem is edzhetett a Stadionban, mert a gyep megfelelő gondozására nem volt fedezet (!).<sup>13</sup> 1935 novemberében a Bocskai–Phöbus mérkőzés előtt a stadion igazgatója addig nem akarta pályára engedni a csapatot, míg az előző heti pályabért az egyesület ki nem fizeti.<sup>14</sup> Az egyesület ezért azt tervezte, hogy alig másfél évvel a stadion felépülése után el is hagyja azt, mivel „a város igen szűkkeblű és mostoha a Bocskaival szemben”.<sup>15</sup> Ha valamilyen látványos felvonulásról volt szó, a város elnézőbb volt. 1937 nyarán lovasversenyt (!) rendeztek a Stadionban, az egyik lap szerint „sok igazi sportember azért nem ment ki a különben érdekes lovasversenyre, mert nem tudták nézni, hogy a féltve őrzött gyepszőnyegen hogyan nyargalásznak az ötmázsás paripák”. A lap újságírója meg is jegyezte később, hogy a labdarúgók azért nem edzhetnek a Stadionban, „mert kímélni kell a füvet, hogy a lovak jól érezzék magukat rajta”, s bizony a DVSC pályáján „nyolc év alatt nem volt a Bocskainak annyi kellemetlensége, mint a Stadionnal két év alatt”.<sup>16</sup>

1935 nyarán új bérletrendszert vezettek be: havi négy pengő befizetése esetén minden bajnoki és barátságos mérkőzésre ingyen páholyjegy járt, három pengőért korzó- vagy tribünjegyet, két pengőnél I. rendű ülőjegyet, 1 pengőért pedig állóhelyre szóló jegyet lehetett igényelni.<sup>17</sup> Ha összehasonlítjuk ezt az öt évvel korábbi jegyárakkal, akkor hatalmas különbséget látunk (lásd a Budai 11 elleni mérkőzés jegyárait): néhány év alatt a korábbi összeg mintegy feléért lehetett élvonalbeli mérkőzéseket megtekinteni – egy sokkal modernebb stadionban. Sőt, az 1937/38-as bajnokság során még olcsóbban be lehetett jutni a mérkőzésekre, hiszen az ülőhelyekre 1,2 pengő, az állóhelyekre 60 fillér volt a belépőjegy. Ennek ellenére a mérkőzések látogatottsága folyamatosan csökkent, az 1937/38-as bajnokság hazai találkozóinak átlagos nézőszáma alig haladta meg a kétezret. De az elszegényedés jele volt az is, hogy tavasszal felmerült, legyen Miskolcnak és Debrecennek közös élvonalbeli csapata, júliusban pedig a Nemzeti ajánlott 20.000 pengőt, ha a Bocskai visszalép javukra az első osztályú bajnokságból.<sup>18</sup>

---

<sup>13</sup> *Debrecen* 1935. március 20.

<sup>14</sup> *Debrecen* 1935. november 19.

<sup>15</sup> *Sporthírlap* 1935. december 7.

<sup>16</sup> *Debreceni Független Újság* 1937. július 7. augusztus 12.

<sup>17</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1935. július 18.

<sup>18</sup> *Debrecen* 1935. július 5.



Az elszegényedés mellett vezetési problémák is jellemezték az 1935-ös évet. 1935 áprilisától direktórium irányította a klubot, mert „a vezetőségben frakciók alakultak ki, akik szembeálltak egymással és a klub válságát idézték elő”.<sup>19</sup> Májusban „Újabb válság a Bocskaiiban” címmel jelent meg egy írás a *Nemzeti Sport*-ban. Borbély Imre ügyvezető elnök és Teleki Pál között „éles összetűzés történt”, Borbély lemondott tisztségéről, amit az elnökség még nem fogadott el. Nem úgy Herzog Edvin váratlan lemondását, aki elmondta: „A Bocskainak gondját viselni, ügyét lelkiismeretesen szolgálni azonban csak akkor lehet, ha az egész város társadalma összefog a közös munkában. Ebben az esetben a kék-sárgák újjászervezésében örömmel vállaltam volna szerepet. Az egység, az összefogás helyett azonban olyan momentumokat tapasztaltam Debrecenben, amelyek széthúzásra és közönyre mutatnak.”<sup>20</sup>

Herzog Edvin lemondása ellenére változatlanul a klub fővárosi képviselője maradt, vélhetően neki köszönhető, hogy 1938-ig több külföldi túrára is indulhatott a Bocskai. Így elsőként a magyar csapatok között eljutottak a Közel-Keletre is, ahol „a magyar labdarúgókat már a hajóállomáson nagy tömeg ünnepelte”.<sup>21</sup> Ekkoriban a túrák már nem egyszerűen plusz bevételeket jelentettek a klubnak, hanem az egyetlen esélyt a túlélésre. Herzog Edvin 1936 nyarán elmondta: „A Bocskai az elmúlt évben közel 20.000 pengős deficittel dolgozott és mindenkinek módjában áll megnézni a könyveket, hogy nem adminisztrációra és hasonló kiadásokra ment el a pénz, hanem idehaza egyszerűen nem volt bevétel. A Bocskait eltartotta Kairó, eltartotta Hollandia, vagy Jugoszlávia, de a legkevésbé Debrecen tartotta el. A statisztika mutatja: Debrecen sportközvéleménye igenis, él-hal a csapataért, azonban kenyeret nem hajlandó adni a számára.”<sup>22</sup>

A forrásokból nem derül ki egyértelműen, hogy a klub elszegényedésében mennyire játszott szerepet az, hogy a város vezetése elfordult a klubból. 1935-ben ugyanis új polgármestere lett Debrecennek, a jobboldali főispán, Vay László aktív közreműködésével leváltották és pert indítottak a „stadionépítő” városvezető, Vásáry István ellen. Az új polgármester, Kölcsy Sándor vélhetően még annyira sem szimpatizált a klubbal (melynek egyébként 1936-ban díszelnöke is volt...), mint elődje. Kölcsy már egy éve volt hivatalában, amikor – a források szerint – első ízben látogatott ki a Bocskai mérkőzésére. Egy 1936 őszi bajnoki forduló beszámolója szerint „új arc is tűnt fel a díszpáholyban, dr. Kölcsy Sándor polgármester személyében, remélhetőleg többször is látja majd a Stadion közönsége, s akkor bizonyos, hogy több támogatót remélhet és kap is a várostól, s tőle a Bocskai”.<sup>23</sup> Ekkoriban már Opata Zoltán, az MTK 17-szeres válogatott labdarúgója volt a csapat edzője, s közel két évig, 1938 tavaszáig felelt a szakmai munkáért. A Bocskai megszűnése után Opata elmondta, hogy amíg Vásáry volt a polgármester nem voltak a klubnál fi-

---

<sup>19</sup> *Nemzeti Sport* 1935. április 12.

<sup>20</sup> *Nemzeti Sport* 1935. május 9.

<sup>21</sup> *Magyarország* 1936. március 31. „A Bocskai vezetőinek pompás összeköttetései vannak Palesztinában” – írta a *Debrecen* 1936. március 5-i számában.

<sup>22</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1936. augusztus 11.

<sup>23</sup> *Debrecen* 1936. szeptember 1.

nanszírozási problémák. „Vásáry István felismerte a Bocskaiban rejlő hírverő erőt és minden támogatást megadott a csapatnak, mely akkor még a bajnokságról áradozhatott.”<sup>24</sup> Elképzelhető, hogy míg korábban a város segített állásba helyezni a labdarúgókat, úgy az új városvezetés nem volt erre hajlandó. Jellemző, amikor Markos Imre távozásával 1936 őszén újabb súlyos vérvesztés érte a csapatot, a labdarúgó kijelentette, azért távozik a csapattól, mert nem véglegesítik villanyóra-leolvasói állásában. Markos egyébként havi 100 pengőt keresett villanyóra-leolvasóként, és mintegy 200 pengőt labdarúgóként, Franciaországban viszont 1000 pengős fizetésért játszott. A városi állásokkal egyébként többször is problémák adódtak, a Markoshoz hasonlóan villanygyári alkalmazott Palotás 40 filléres órabérét, később azon a címen, hogy futballista, álláshalmozás miatt 10 fillérrel leszállították.<sup>25</sup>

Néhány klubvezető, és a játékosok áldozatkészségének köszönhető, hogy a Bocskai még évekig elvegetált. Lázár Andor igazságügy-miniszter (1935-től Debrecen egyik országgyűlési képviselője, és a Bocskai díszelnöke) például saját pénzéből segélyezte a klubot és a játékosok magántermészetű panaszait is elintézte. Opatá Zoltán egyik nyilatkozatában elmondta: „Előfordult, hogy az év végi elszámoláskor a játékosok a járandóságuk 25–30 százalékáról is lemondtak, hogy a Bocskait megmenthessék. Merem mondani, hogy ha nem olyan jó sportemberekből állt volna a Bocskai csapata, akkor már évekkel ezelőtt fel kellett volna oszlatni.”<sup>26</sup> 1936 nyarán a Bocskai a játékosoknak már több mint 8000 pengővel tartozott, tavaszi mérkőzéseikre csak úgy tudtak kiállni, hogy a labdarúgók spórolt pénzüket adták kölcsön, amivel megakadályozhatták a klub játékjogának felfüggesztését.<sup>27</sup> A nyomasztó pénztelenség újabb következményeként 1936 őszén Gyulai István, majd 1937 nyarán a válogatott védő, Vágó József is Franciaországba távozott. Alig több mint két év alatt Teleki Pált és Palotás Istvánt leszámítva a Bocskai minden kulcsjátékosáról kénytelen volt lemondani.

Sokakat zavart, hogy a csapat ekkor már egyáltalán nem volt debreceni. Szinte az összes labdarúgó más városból érkezett, de a régi debreceni sportemberek is eltűntek a klub közeléből. „Rossz néven veszik a cívisvárosban azt is, hogy a kormányrúd teljesen Budapestre csúszott át. Debrecenben ma már jóformán senkinek sincs szava a Bocskai körül. A várostól sem számíthat már komolyabb támogatásra a csapat. [...] Kell lenni ebben a nagy városban legalább egy igazán hozzáértő s dolgozni kész sportembernek, aki oda mer ütni az asztalra s kiadja a jelszót: a Bocskai pedig Debrecené!”<sup>28</sup> Tamássy László debreceni újságíró *Nemzeti Sport*-ban megjelent cikkében vélhetően Herzog Edvinre gondolt, amikor a fővárosba „átcsúszott” vezetésről írt. Pedig Herzog mindent megpróbált: túrákat kötött le, s ő is felvetette a közös kassza ötletét (ami a Debrecen–Nyíregyháza viszonylatban 1924-ben nagy vihart kavart). Herzog álláspontja az volt, hogy a

---

<sup>24</sup> *Debrecen* 1940. augusztus 4.

<sup>25</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1938. április 17.

<sup>26</sup> *Sport hírlap* 1940. augusztus 3.

<sup>27</sup> *Kelet-magyarországi Sport hírlap* 1936. szeptember 7.

<sup>28</sup> *Nemzeti Sport* 1937. január 22.

Nemzeti Bajnokságban a vendégcsapatok is kapjanak részesedést a bevételekből, amivel a kiscsapatokat lehetne segíteni. Erre Kemenessy Sándor, a Ferencváros igazgatója kijelentette: ők „gyökértelen” egyesületeket nem fognak segíyezni.<sup>29</sup>

Herzog Edvin Budapesten, Gyenes Dénes pedig Debrecenben intézte a klub ügyeit. A tagság, és a város érdeklődése mélypontra zuhant: 1937 októberében már ötödjére halasztották el a klub közgyűlését, mivel azon csak 13 ember jelent meg.<sup>30</sup> 1938 elejére a Bocskai tartozása 47.000 pengőre nőtt, és Herzog Edvin is készült elhagyni a klubot. De Gyenes még bízott benne, hogy a város vezetői „ismét a régi szívvvel és áldozatkészséggel fogják támogatni a Bocskait.”<sup>31</sup> Ám vélhetően sokak bizalma megrendült a Bocskaiban, amikor kiderült, hogy az 1936-os tisztikarba mintegy 100 embert tudtuk nélkül választottak be, akiket az OTI keresett fel, hogy a klub 23.000 pengős tartozását behajtsák.<sup>32</sup> Idővel arra is fény derült, hogy a Bocskai 1929 óta nem fizetett OTI-járulékot.

1937 őszén a hat, hazai pályán rendezett mérkőzésének kevesebb, mint 10.000 pengő bevétele volt, és a csapat túrára sem tudott indulni. 1938 tavaszán még sikerült egy nyugat-európai, majd nyáron egy svéd utat megszervezni, de a kiesésre ítélt klub 1938 végén bejelentette, hogy nem tudja tovább játékosait fizetni, 1939 tavaszától amatőrizzálja játékosait, de segít elhelyezkedésükben. A megszűnt DKASE helyett a Bocskai a DEAC-ot választotta „anyaegyesületének” – mást nem is tehetett, hiszen az egyetemistákon kívül csak az egyre erősödő vasutas klub, a DVSC működött ekkor Debrecenben. 1938 végén még olyan terv is napvilágot látott, hogy a Bocskai fuzionál a már megszűnt Villanygyárral és DTE-vel, neve Debreceni Bocskai Torna Egylet lenne, ugyanakkor szorososan együttműködne a DEAC-cal is. Az értelmetlennek tűnő terv mögött vélhetően a Bocskai vezetőinek az a szándéka állhatott, hogy több mint egy évtizedes működés után valamiféle intézményi háttérrel szervezzék a csapat mögé.

1938 őszén a zágrábi HASK-hoz távozó Opata Zoltánt egy másik egykori MTK-válogatott játékos, az isztambuli Galatasaraytól érkező Szabó Péter váltotta a kispadon, Markos Imre is visszatért Franciaországból, viszont Teleki Pál Diósgyőrbe távozott. Sejthető volt, hogy a Bocskai csak addig működik, amíg sikerül túrát lekötni, viszont a túraszervező Herzog Edvin ekkor már Párizsban élt. 1939 tavaszának története hűen szimbolizálja a háborús készülődés alatt összedőlő profizmus bukását. A Bocskai első magyar csapatként Albániába készült, a tervek szerint az albán rádió által élőben közvetített mérkőzést Zogu király is megtekintette volna. A csapat már útra készen állt a – szakmailag teljesen értéktelen – túrára, ám végül mégsem indulhattak el, mert közben olasz csapatok szállták meg Albániát.

A Bocskai 1939-ben kiesett az élvonalból. Az 1938/39-es bajnokságban akkora volt már az érdektelenség a csapat iránt, hogy minden jelentősebb mérkőzés pályaválasztói jogát el kellett

---

<sup>29</sup> *Nemzeti Sport* 1937. január 22.

<sup>30</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1937. október 2.

<sup>31</sup> *Sporthírlap* 1938. február 2.

<sup>32</sup> HBmL, X. 301. 2d. 7. *Debrecen* 1939. szeptember 12.

adni. Ám a Bocskai ekkoriban nem volt vonzó látványosság, ezért a pályaválasztás eladásáért a korábban megszokotthoz képest lényegesen kisebb összegekkel kellett beérniük.<sup>33</sup> Jellemző: az utolsó debreceni mérkőzésre már csak 800-an voltak kíváncsiak, a Ferencváros elleni találkozón pedig úgy szenvedett 12:3-as vereséget a Bocskai, hogy a kapuban a mezőnyjátékos Elek Béla állt.

A klub mégis megtarthatta élvonalbeli tagságát, mivel a Phöbus profi csapata feloszlott. A Bocskai gyökeresen átalakult, mivel – a radikálisok szóhasználatával élve – a régi „liberális vezetés” helyett a klub irányítása „keresztény vezetők” kezébe került. Az új irányítók többek között 1000 pengő segélyt és díjmentes stadionhasználatot kértek a várostól, ám a klub árjásítása nem tette bőkezűbbé Debrecen vezetését. Az egyik – közelebbről meg nem nevezett – városi vezető elmondta, hogy Debrecen nem fogja támogatni a Bocskait, mivel: 1. A Bocskai nem „idegenforgalmi tényező”, mert külföldi csapatokat nem lát vendégül, és több bajnoki mérkőzésének pályaválasztói jogát eladja; 2. A Bocskainak nincs köze Debrecenhez, mert játékosai nem debreceniek; 3. Nem akar állást biztosítani a játékosoknak, mert azok több hónapot külföldön töltenek; 4. Nem támogat olyan egyesületet, mely 1929 óta nem fizeti OTI tartozásait.<sup>34</sup>

A klub tovább vegetált, a 12 fős bizottságból hatan kiléptek, és közgyűlést sem tudtak összehívni érdektelenség miatt. Ugyan „mindenki otthagya a Bocskai süllyedő hajóját”,<sup>35</sup> a csapat mégsem szerepelt rosszul. Annak ellenére, hogy sok játékost hívtak be katonának, a labdarúgók többsége eleve Budapesten élt, edzett, és csak a mérkőzésekre utazott Debrecenbe. A viszonylag jó szereplés nem jelentette azt, hogy a klub gazdasági és vezetési válsága rendeződött volna, amit jelez, hogy 1940 februárjában Zöld József polgármester-helyettes lett a Bocskai hatósági biztosa.<sup>36</sup> A csapat a 14 fős bajnokság 10. helyén végzett, Turay András pedig harmadik lett a góllövőlistán. Zöld József azonban az OTT-nek javasolta, hogy oszlassák fel a klubot, mert 2500 pengős havi kiadása mellett csak 1200 pengő bevételt tud kitermelni.<sup>37</sup> A csapat hívei 1000 aláírást gyűjtöttek össze, kérve, hogy ne oszlassák fel kedvencüket. A szélsőjobboldali sajtó is folyamatos propagandát fejtett ki a „megtisztult” klub érdekében, de az MLSZ vezetése, mint „nem megalapozott” egyesületet nem engedte nevezni az 1940/41-es bajnoki küzdelmekre. A klub hatósági biztosa a főispánhoz beadott felterjesztésében leszögezte, hogy a Bocskait már 1939-ben fel kellett oszlatni, majd a belügyminiszternél is kezdeményezte az egyesület felszámolását. A klub tartozása ekkor már megközelítette az 50.000 pengőt, így a sportegyesületek felügyeleti jogkörét ellátó belügyminiszter aláírta a feloszlatásról szóló határozatot.

---

<sup>33</sup> Például az Újpest elleni mérkőzés pályaválasztói jogát 2000 pengőért és a játékosok költségeiért adták el, hiszen a Debrecenben megrendezett mérkőzések tiszta bevétele már a 100 pengőt sem érte el (*Tiszántúli Független Újság* 1939. május 11.). Öt évvel korábban még 7000 pengőt ért a Ferencvárosnak a Bocskai pályaválasztói joga.

<sup>34</sup> *Nemzeti Sport* 1939. augusztus 4.

<sup>35</sup> *Debrecen* 1939. október 21.

<sup>36</sup> *Debrecen* 1940. február 10.

<sup>37</sup> A Bocskai feloszlásáról: HBmL X. 301. 2d. 7., illetve *Debrecen* 1940. június 29., július 13., augusztus 3.

### *Az amatőr egyesületek*

Az 1930-as évek második felére kicserélődtek a város amatőrregyesületei: a korábban domináló, civil kezdeményezésre alapított, polgári egyesületeket felváltották a cégszapatok és a városi vagy állami vállalatok sportegyesületei. A DEAC 1935 után is úgy működött, mint már évek óta: az egyetemi diákok sportolását szervezte, vagyis egy zárt klub volt. A DMTE labdarúgócsapata többször is szerepelt a kerületi élvonalban, többnyire mérsékelt sikerrel. A DTE labdarúgószakosztálya 1934-ben oszlott fel, az egyesület viszont tovább működött. 1941 nyarán ismét szerveztek labdarúgócsapatot, amely az első hírek szerint pár heti működés után feloszlott, végül mégis a kerületi bajnokság harmadik helyén végeztek. A klub társadalmi beágyazottsága egyébként 1939-ig változatlan volt, a helyi, jórészt református közigazgatási elit tagjait választották be a DTE tisztkarába. Az 1935-ös politikai fordulat átformálta a klub politikai arculatát, a korábban liberális-konzervatív egyesület irányítói közé (szélső)jobboldali személyiségeket is beválasztottak. A DKASE-nek az 1930-as években már csak a futballszakosztálya működött, Króh Vilmos elnöke mellett a körülményekhez képest sikeresen (1926 és 1936 között két alkalommal végzett debreceni csapat a kerületi bajnokság élén, mindkét esetben a DKASE). A klub gazdasági helyzete viszont változatlanul lehangoló volt. Jó példája ennek, hogy amikor 1935 telén betörték klubházukba, és a tolvaj zálogházba adta felszerelésüket, a klubnak nem volt pénze a mezeket kiváltani.<sup>38</sup> A DKASE játékjogát szövetségi tartozás miatt 1937 májusában felfüggesztették, s ezt ugyan sikerült rendezni, de a következő idény elején, 1937 őszén visszaléptek a bajnokságból.<sup>39</sup> A klub gyakorlatilag megszűnt, de végső felszámolását 1940-ben a belügyminisztérium végezte el, egy erősen koncepciós-ízü vizsgálat végén.

Az 1930-as évek elején új, gyári csapatok jelentek meg a kerületi bajnokságban. Nem csak Debrecenben: jelzésértékű, hogy 1932-ben, 1933-ban és 1934-ben a Püspökladányi MÁV nyerte a keleti kerületi bajnokságot. A debreceni vállalati klubok között találunk kisebb magán cégszapatot, mint a Zerkowitz Textilgyár sportegyesületét, de nagyobb üzemek sportköreit is. A Villanygyár volt az egyik legerősebb klub, 1937-ben bajnokságot nyertek, majd több labdarúgójuk is a Bocskaiig igazolt – az egyesület 1938-ban meg is szűnt.

A legsikeresebb gyári egyesület egy régi klub, a DVSC volt. A vasutasok hosszú évekig nem tudták kiheverni, hogy a Bocskai leszerződtette legjobb játékosait, ám az 1930-as évek második felében négyszer második helyezést értek el, majd 1938-ban megnyerték a kerületi bajnokságot. Az aranyérem belépőt jelentett az ekkor felállított Nemzeti Bajnokság második osztályába, így a DVSC sokkal erősebb csapatok társaságában szerepelhetett. Debrecenben tehát 1938 ősztől már volt egy első és egy másodosztályú klub is, akik ugyan az osztálykülönbség miatt nem rivalizálhattak egymással, de a két csapat játékereje közötti eltérés rohamosan csökkent. A DVSC

---

<sup>38</sup> *Nemzeti Sport* 1935. május 24.

<sup>39</sup> *Debreceni Független Újság* 1937. május 22., október 9., *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1937. november 22.

évekig „kiszolgálója” volt a Bocskainak, 1938-ban viszont a vasutas csapat már „annyira féltékeny a Bocskaira, hogy még tréningmérkőzést sem hajlandó játszani vele”.<sup>40</sup>

A DVSC sokkal biztosabb lábakon állt, mint a Bocskai. Míg a profi egyesületnek legfeljebb 200–300 fizető tagja volt, a vasutasok egy egész gyár támogatására számíthattak. S nem csak a vezetőségére: 1943-ban a klubnak 1857 tagja volt, tagdíjbevétele meghaladta a 10.000, összes bevétele pedig a 100.000 pengőt.<sup>41</sup> Az 1930-as évek végén a vasutas egyesületek látványosan törtek előre a Nemzeti Bajnokságban. 1935-ben újra az élvonalban szerepelt a Törekvés, majd több vasutas klub is követte a fővárosiakat: 1936-ban a szombathelyi Haladás, 1940-ben a Szolnoki MÁV, 1941-ben a Szegedi VSE, majd 1943-ban a Debreceni VSC. De nem csak a vasutasok játéktudása emelkedett ilyen látványosan, hanem a vasutas klubok is nagy létszámú egyesületekké alakultak át, biztos hátteret teremtve sportolóik számára.

egyesület	taglétszám		növekedés	
	1936-ban	1942-ben	N	%
Budapesti VSC	715	1874	1159	162
Debreceni VSC	1198	1875	677	57
Dunakeszi Magyarság SE	766	1205	439	57
MÁV Előre SC (Budapest)	230	1671	1441	627
Miskolci VSC	1536	2364	828	54
Szegedi Vasutas SE	1022	1734	712	70
Székesfehérvári MÁV Előre	934	1320	386	41
Szolnoki MÁV SE	1171	1625	454	39
Testvériség SE (Budapest)	1883	2535	652	35
Törekvés SE (Budapest)	1649	2804	1155	70

11. táblázat Vasutas sportegyesületek taglétszáma 1936-ban és 1942-ben<sup>42</sup>

A DVSC eközben – szakmai és nem jogi értelemben – egyre professzionálisabban működött. 1940-től az élvonalban már csak füves pályán lehetett játszani, s ezt a szabályt egy évvel később a másodosztályra is ki akarták terjeszteni, ezért a Génesi Sándor műhelyfőnök irányítása alatt működő vagongyár füvesítette a DVSC pályáját. A professzionizációról tanúskodik az is, hogy a gyári egyesület „bővítette” társadalmi bázisát. 1902-től a DVSC a vasúti javítóműhely sportklubja volt, a DMTK-val való 1925-ös fúzió után a vagongyár és az üzletvezetőség közös sportkörként működött tovább. Ebből adódtak konfliktusok is: amikor 1937-ben a csapat gyengébben szerepelt a bajnokságban, többen kezdeményezték, hogy a Vagongyártól vegyék el a csapatot, és a pályaudvariak vezessék azt. „Az előjelekből ítélve tehát a hatalomért nagy harc lesz a DVSC berkeiben” – fűzte hozzá a sportlap kommentárjában.<sup>43</sup>

1942-től a klubba már nem csak vasutasok léphettek be, így a DVSC ekkortól nem volt a szó szoros értelmében gyári egyesület: 1943-ban 1857 klubtagból már csak 1390 volt vagongyári

<sup>40</sup> *Tiszántúli Független Újság* 1938. augusztus 14.

<sup>41</sup> HBmL X. 301. 4d. 50.

<sup>42</sup> Forrás: A magyar vasutas sport: 250–251., A MÁV Sportegyesületek Ligája jelentése az 1941–1942. évről.

<sup>43</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1937. május 31.

alkalmazott.<sup>44</sup> Ez a lépés több volt, mint szimbolikus gesztus más társadalmi csoportok felé, hiszen ezentúl már nem kellett vasúti dolgozónak lenni, hogy valaki a DVSC footballistája legyen.

Vélhetően e döntésnek is köze volt ahhoz, hogy – amint azt a lenti táblázatból láthatjuk – az 1943/44-es bajnokságban a DVSC labdarúgóinak közel kétharmada az ország különböző városainak klubjaiból érkezett és csak két saját nevelésű játékos szerepelt a csapatban. Az összeállításból nem derül ki, hogy a más városokból érkezett labdarúgók „civiliek”, vagy vasúti alkalmazottak voltak. Mivel a labdarúgók többség a Vagongyár melletti Kolónián, vagy a gyár közvetlen környezetében lakott, feltételezhetjük, hogy nagyobb hányaduk „idegen” származása ellenére műhelyi munkás volt.

név	születési idő	lakcím	foglalkozás	előző klubja
Anocskai László	1920. július 21.	MÁV kolónia	lakatos	Ózdi VTK
B. Nagy László	1922. július 25.	Török Bálint u. 15.	lakatos	Püspökladányi MÁV
Csokai Imre	1917. szeptember 25.	Sánta u. 28. (Karcag)	gimnáziumi tanár	Bocskai
Kádas István	1924. január 31.	MÁV kolónia	lakatos	Felten SC
Keskeny Károly	1918. augusztus 14.	Köleséri Sámuel u. 13.	esztergályos	Szolnoki MÁV
Komlóssy Imre	1926. november 19.	Arany János u. 37.	középiskolai tanuló	Nyilastelepi Törekvés
Lukács Károly	1918. július 14.	MÁV kolónia	MÁV segédtsízt	Zuglói Danuvia
Nagy II. István	1922. március 4.	MÁV kolónia	lakatos	Goldberger SE
Nagy Mihály	1924. október 6.	Kardos u. 1.	egyetemi hallgató	Nyilastelepi Törekvés
Orosz Mihály	1914. február 7.	Malom köz 5.	asztalos	Nagymányoki SE
Sidlik István	1914. július 10.	Csillag u. 76.	esztergályos	Perecesi TK
Szabó Endre	1914. október 1.	Domahidy u. 4.	műszaki segédtsízt	Nyíregyházi KISE
Szilágyi Gyula	1923. január 18.	Kurucz u. 70.	MÁV tisztjelölt	saját nevelés
Tisza András	1924. szeptember 25.	Kazinczy u. 75.	fényező	saját nevelés
Zilahy László	1922. február 24.	Vígkedvő Mihály u. 9.	asztalos	Nagyvárad AC

12. táblázat A DVSC játékosai az 1943/44-es bajnokságban<sup>45</sup>

A DVSC egyre jobb eredményeket ért el a bajnokságban: 1940-ben még csak a 10. helyen végzett az NB második osztályában, ezt egy hetedik, egy harmadik, egy második hely követte, végül 1943-ban bajnoki cím. Így a Bocskai 1940-es megszűnése után három évvel újra volt élvonalbeli csapata a városnak. A klub vezetőségi tagjainak nagy része vasúti mérnökök, tisztek és képzettebb szakmunkások közül került ki, játékosai főként szakmunkások voltak, nagyobbik részük a Vagongyárban dolgozott. A DVSC drukkeri vélhetően főként vasutasok közül kerültek ki, de klub – egyre sikeresebb szereplésének köszönhetően – idővel átvette a Bocskai szerepét. Jellemző azonban, hogy a drukkerok változatlanul vasutas klubként tartották számon a csapatot. Az élvonalba jutott klub első nagyváradi bajnoki mérkőzésére 1000 debreceni drukker kísért el a csapatot, ők változatlanul „Hajrá vasutas!”-sal buzdították kedvenceiket. Az egyik debreceni lap meg is rótta a drukkereket: „Csak az a kérésünk, hogy máskor így szóljon a biztatás: Hajrá Debrecen!, Hajrá Debrecen! Mert a DVSC ma már Debrecen reprezentáns csapata, minden debreceni érte szurkol és nem mint vasutast, hanem mint Debrecen csapatát, Debrecen biztatja, buzdítja, hajszolja jó játékra, kitartásra...” 1944 tavaszán a klubvezetésben is felmerült, hogy „nevet adnak” a csapatnak, miként azt a Tiszára keresztelt Szegedi VSE is tette. A tervek szerint Hajdúság, Tiszán-

<sup>44</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1942. január 8., HBmL X. 301. 4d. 50.

<sup>45</sup> *Debrecen* 1944. január 27.

túl, vagy Bocskai lett volna a klub neve, amivel azt akarták kifejezni, hogy „a DVSC nemcsak a vasutasságnak, hanem a nem vasutas társadalomnak is csapata.”<sup>46</sup> Erre azonban már nem került sor, viszont a klub nevét 1948-ban Debreceni Vasutas Sport Egyesületre „magyarosították”, majd 1949-ben Debreceni Lokomotívra „oroszosították”.



21. kép A DVSC csapata az 1940-es évek elején<sup>47</sup>

## KLUBKÖZI ÉS SZÖVETSÉGI KONFLIKTUSOK 1935 ÉS 1944 KÖZÖTT

E tíz év alatt elvértve fordult csak elő, hogy debreceni klubok konfrontálódtak voltak akár egymással, akár más városok klubjaival. Ez következik abból, hogy alig működött ekkor Debrecenben számottevő csapat, de abból is, hogy a Nemzeti Bajnokság bevezetésével eltűntek az régi, „igazi” riválisok. Magyarán: a debreceni (és nyíregyházi) csapatok különböző szintű bajnokságokban szerepeltek, akik pedig maradtak a kerületi bajnokságban, azok csekély játékerőt képviseltek. Vagyis a két város négy jelentősebb klubja – a Bocskai, a DVSC, az NYKISE és az NYTVE – legtöbbször különböző bajnokságokban szerepelt, ami a rivalizálás hevességét nagyban csökkentette. Azzal viszont, hogy az állam 1939-től beavatkozott a futballszférába, átértelmeződtek a klubok közötti pozícióharcok is. 1939-et követően nem jobb pozícióért folyt a küzdelem, hanem a szférát átalakították. Megváltoztatták az egyesületek közötti erőviszonyokat (például megszüntettek egyesületeket), de a klubokat arra is kötelezték, hogy korlátozzák a zsidók részvételét. A futball erőviszonyainak megváltoztatása nem csak politikai szempontok szerinti átalakítását jelentette, hanem kihatott a mező egészére, hiszen befolyásolta a profi-amatőr és a regionális polarizációkat is.

<sup>46</sup> *Sporthírlap* 1944. április 1.

<sup>47</sup> Filep 1988: 77.



A *politikai* (és a sportág ársítására miatt ehhez szorosan kapcsolódó *felekezeti-etnikai*) *polari-  
záció* az egyesületek tisztikarainak átalakítást, a klubok által hordozott társadalmi jelentéstartalmak  
megváltozását jelentette.

1935-től a Bocskai egyre kevésbé érezhette a város támogatását. Bizonyos, hogy ez a hi-  
telvesztés a politikában lezajlott fordulattal is összefüggésben volt. A változások gyökerei 1931-ig  
nyúlnak vissza, amikor Debrecen országgyűlési képviselője, Bethlen István távozott a miniszter-  
elnöki székéből. A városi vezetés Bethlen politikai irányvonalát követte, az országos politika  
„jobbrafordulása” itt is változásokat idézett elő. Az 1932-ben lemondott Hadházy főispán helyét  
a fajvédő Vay László vette át. 1934 áprilisában a belügyminiszter vizsgálatot rendelt el a város  
gazdálkodásának felülvizsgálatára, a politikai vezetés megbuktatására indított akció mögött a főis-  
pán állt. Bár a felhozott vádak nem sikerült bizonyítani, Vásáryt felfüggesztették polgármesteri  
állásából.

Nem csupán a polgármester személye, hanem a politikai erőter is megváltozott az 1930-as  
évek közepén. A városi törvényhatósági bizottság egyik oldalán a Vásáryt támogató Városi Szö-  
vetség, a másikon Vay László csoportja állt. 1934 végén a virilisválasztáson, majd az 1935-ös or-  
szággyűlési választáson a Nemzeti Egység Pártja elsőprő győzelmet aratott, Bethlen István ekkor  
már Nagykanizsán és nem Debrecenben indult. Veress Géza azonban figyelmeztet arra, hogy az  
1935-ös várospolitikai küzdelmeknek korántsem volt olyan markáns felekezeti jellege, mint az  
1920-as évek elején.<sup>48</sup> A Vásáry-ügy kulcsszereplői Kolosváry-Borcsa Mihály újságíró, és Vay  
László főispán voltak – mindketten reformátusok. Vay támogatói között több zsidó származású  
közéleti szereplő is volt, így például a „hitbuzgó kereszténnyé” vált DTE-elnök, Steinfeld István.

A városvezetés jobbratolódása mellett a sportegyesületeket a labdarúgó szövetségen belül,  
1939-ben lezajlott „politikai fordulat” is érintette. Az országban több egyesület hajtott végre ek-  
koriban önkéntes „őrségváltást”. Ugyan hivatalos rendeletet nem jelent meg (ekkor még) a sport-  
egyesületek zsidótlanításáról, ám feltételezhetjük: a hatalom igyekezett meggátolni, hogy a klu-  
bokban zsidó vezetők tevékenykedjenek. Feltűnő ugyanis, hogy a második zsidótörvény kihirde-  
tése után mintegy fél évvel a sportegyesületek egyre gyakrabban választottak „színtiszta kereszt-  
tény” vezetőséget. Amikor a helyi hatalom nem támogatta tovább a Kispest FC-t, mert ügyeit  
„üzletemberek” intézik, a profi klub tisztikara és választmánya lemondott. 1940 végén a *Magyarság*  
„Zsidómentesen, újjászülve folytatja munkáját a III. kerületi Vívó és Torna Egylet” címmel  
számolt be a nagy múltú klubnál történekről (a lap korábban sokszor ostromozta az egyesületet,  
amely – szerintük – az óbudai zsidóság vezetése alatt állt). 1940-ben az MTK profi csapata, a  
Hungária – vélhetően erős politikai nyomásra – önmagát oszlatta fel, majd 1941-ben – noha a  
klub keresztény vezetőséget választott – elvették az MTK pályáját, és rövidesen feloszlatták a  
klubot.

---

<sup>48</sup> Veress 1999: 63–71.

1935-öt után Debrecenben a DTE került a legkülönösebb helyzetbe. Steinfeld István személyében zsidó származású, bár református vallású elnökük volt, aki mellesleg a jobboldali főispán híve is volt. A DTE azonban mindenekelőtt a városi elit klubja volt, amely azonban – politikai értelemben – 1935-ben megbukott. A DTE újabb tisztikarainak összetétele jelzi, hogy a klub igyekezett alkalmazkodni a megváltozott helyzethez. 1938-ban a DTE már nem a tősgyökeres reformátusok és zsidók egyesülete: a 62 elnökségi tag közül csak 29 született Debrecenben, a reformátusok száma 38, a római katolikusoké 18, a zsidóké 3, az evangélikusoké 2, a görög katolikusoké 1 volt. Az egyesületre addig jellemző politikai arculat is eltűnt. Az elnökségben nemcsak az ex-polgármester Vásáry István kapott helyet, hanem a megbuktatásáért felelős – ekkor már földművelésügyi államtitkár, Vay László is. De találkozhatunk a későbbi, nácibarát főispán – Besenyey Lajos nevével is, aki 1920-ban még az ébredők egyik vezére volt, 1944. október 9-én pedig elmenekült a városból.

1939-ben leköszönt tisztéről a DTE élén hosszú ideje elnöklő Steinfeld István. Helyét a debreceni piarista gimnázium diákja, Ferenczy Tibor budapesti nyugalmazott rendőrfőkapitány foglalta el, aki három hónap múlva már a Magyar Élet Pártja színeiben lett országgyűlési képviselő. Nem lehet tudni, hogy Steinfeld önszántából távozott-e az egyesület éléről, de a város közéletében zajló folyamatokból feltételezhetjük, hogy nem. Jelzésértékű, hogy a Ferenczyt elnökké választó közgyűlés előtt alig három hónappal többen beadványt nyújtottak be a város vezetéséhez, hogy téves adókimutatás miatt Steinfeld Istvántól vegyék el örökös törvényhatósági bizottsági tag címét.<sup>49</sup> 1939 tavaszán az egyesület főtitkára, Kiss Gábor kijelentette, hogy „a liberális elemeket sikerült kitakarítani a DTE-ből, amelyre ekkor új korszak virradt”. A főtitkár az „új DTE” terveiről is beszélt: „Adja Isten, hogy úgy legyen, – vágtuk rá ámenként, s ezzel szívélyesen el is búcsúztunk a DTE kiváló főtitkárától, aki vasakaratóval, szakértelmével a keresztény-nemzeti gondolat jegyében valóban új fejezetet kezdett Debrecen legrégibb sportegyesülete történetében.”<sup>50</sup>

Az DTE később – a szabályoknak megfelelően – ki is zárta zsidó tagjait. A Nemzeti Sportbizottság<sup>51</sup> 1941. november 29-én kelt javaslata kimondta: „A sportszövetség tagjai csak a kormányhatóság által láttamozott alapszabályzatokkal rendelkező olyan sportegyesületek lehetnek, amelyeknek az 1941. évi XV. törvény 9. §-a (tehát a harmadik zsidótörvény – Sz. P.) értelmében zsidónak minősíthető tagjuk, illetve azoknak zsidónak minősíthető házastársuk nincs.”<sup>52</sup> 1942. január végén ugyanilyen értelemben rendelkezett a sportszövetségekről a Vallás- és Közoktatásügyi Miniszter 239.000 sz. rendelete. Ebben kimondták, hogy az olyan sportegyesületet, amely ennek a

---

<sup>49</sup> *Debrecen* 1938. december 15. Steinfeld végül megtarthatta címét.

<sup>50</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1939. április 23.

<sup>51</sup> 1941 júliusában egy kormányhatározat egységesé kívánta tenni az ifjúság honvédelmi nevelését és a testnevelés irányítását (1941. évi 5.520. M. E. számú rendelet). Ezért megszüntette az Országos Testnevelési Tanácsot, helyét az Országos Sportközpont (OSK) vette át, melyet az Ifjúság Honvédelmi Nevelésének és a Testnevelésnek Országos Vezetője (IHNTOV) irányított. Ez a rendelet mondta ki azt is, hogy az OSK mellett fog működni (tulajdonképpen szakértői-tanácsadói funkciókkal) a Nemzeti Sportbizottság.

<sup>52</sup> Barcs 1988: 81.

rendelkezésnek – vagyis, hogy nincs tagjai között zsidó – nem felel meg, fel kell oszlatni. A minisztériumi rendelet tulajdonképpen kizárta a zsidókat a sportéletből, hiszen az egyesületi tagság tiltása a versenyszerű sportolást gátolta meg. A DTE kénytelen volt „megtagadni” múltját, és „idomulni” az új rendszerhez. A klub 1942-es alapszabálya kimondta, hogy zsidó nem lehet az egyesület tagja, az egyesület céljait pedig a következőképpen határozta meg: „Az egyesület célja amatőr alapon a testedző sport ágainak művelése [...] a nagy egyetemes nemzeti és keresztyén célkitűzések szolgálatában. Működésének egész területén érvényre juttatja a honvédelmi nevelés és a helyes jellemnevelés eszméit.”<sup>53</sup>

A jobboldal szélére sodródó sportvezetés az 1937-ben megszűnt (ám hivatalosan fel nem oszlott) DKASE-t is „utolérte”. 1939 novemberében a belügyminiszter vizsgálatot rendelt el a DKASE ellen, majd felfüggesztette önkormányzatát. Szabó Lajos hatósági biztos belügyminiszterhez címzett jelentésében arról számolt be, hogy „az összes vizsgálati iratokat a magyar királyi rendőrség debreceni kapitányságához tettem át, miután ismeretlen tettesek által elkövetett bűncselekmény gyanúja látszik fennforogni.” 1940. májusában a polgármesterhez írt jelentésben ez áll: „A pénztárkönyv átvizsgálásának eredményéből, valamint a kihallgatott tanúk vallomásából megállapítható egyébként, hogy az egyesületnek az utóbbi években rendes bevétele alig volt. Adományokból tartotta fenn magát, s erre, valamint arra figyelemmel, hogy évek óta működést nem fejtett ki, az egyesület feloszlataa feltétlenül kívánatos.” Króh Vilmos elnök is megerősítette kihallgatásán, hogy tudomása szerint a DKSAE több mint három éve nem működik. Úgy vélem, joggal feltételezhetjük, a hatalom azért döntött a vizsgálat, majd a feloszlataa mellett, mert elfogadhatatlan volt számára, hogy – mégha csak formálisan is – de a városban létezik egy „kvázi zsidó” klub. Feltevéssem arra alapozom, hogy a „hűtlen kezelés” nevetségesen alacsony összeget tart: „Összesen pénztári maradvány 12,49 (!) pengőben állapított meg. Ezen pénztári maradvány a vizsgálatnál nem találtatott. Az egyesület pénztárosa Kohn József Buenos Aires-be távozott.” Az egyesület nem tudott továbbá elszámolni egy 60 pengőre becsült Ezüstlabdával, melyet állítólag Budapesten értékesítettek. 1940. november 7-én ezért az egyesületet feloszlatták, az ügy koncepciójára utal, hogy az ügy lezárása után négy hónappal a hűtlen kezelés címén ismeretlen tettesek ellen indított eljárást megszüntették. Szintén ezt támasztja alá, hogy amikor 1945-ben újjáalakult a DKASE, a az egyik városházi képviselő szerint a klubot „a múltban üldözték”.<sup>54</sup>

A Bocskai – a DTE-hez hasonlóan – megpróbált igazodni a megváltozott politikai viszonyokhoz, s már 1935-ben felmerült annak lehetősége, hogy a nemzetiszocialisták vezetőjét, Festetics Sándor grófot kéri fel elnöknek. 1938-ban dr. Balogh Gyula kormányfőtanácsost, törvényhatósági bizottsági tagot, a debreceni egyetem gazdasági hivatalának igazgatóját, a Baross Szövetség elnökét, a Stefánia Szövetség társelnökét választották a Bocskai elnökének, ám ő a felkérést azzal hárította el, hogy már nem tagja a klubnak. A klub titkárai között viszont szerepeltek azok a fia-

<sup>53</sup> Idézet az 1942-es alapszabályból (HBmL X. 301. 8d. 139.).

<sup>54</sup> HBmL X. 301 8d 138.

talemberek, akik a közgyűlés határozata nyomán, 1939 augusztusában átvették a klub ügyeinek irányítását. A „12-es bizottság” élén Béber László hírlapíró állt, a klub főtitkárának Thomas Henrik ügyvédjelöltet választották (aki 1943-ban már a DVSC vezetőségében tűnt fel, és évtizedekig ismert alakja volt a debreceni labdarúgóéletnek). Az egyesület titkára Szeszich Gyula bírósági joggyakornok, Haraszi Sándor tanár, és Sz. Kovács Imre hírlapíró voltak, s Béber László mellett csupán Kupinszky Sándor számított tapasztalt sportvezetőnek. A radikálisok viszont örömnepként élték át a 12-es bizottság megalakulását: „a Bocskai teljesen keresztény sportemberek kezébe került”.<sup>55</sup> Ez nem jelenti azt, hogy a 12 vezető árájásította a klubot, de volt köztük olyan, aki (talán taktikai okokból is, így várva nagyobb támogatást) hangsúlyozta a klub zsidótlanításának fontosságát. Papp Lajos főpénztáros írta 1940 márciusában Zöld József alpolgármesternek, a klub hatósági biztosának: „így kellett cselekednem a jobboldali gondolat megvédéséért, mert a túloldalon már köszörülték a pennákat (sic!) és fenték a fogukat mint a fenevadak, hogy sikerül már újból bebizonyítani, hogy zsidó vezetés nélkül nem lehet megglenni [...] és a jobboldali vezetőségek nem képesek arra, hogy egy ilyen egyesületet elvezessenek.”<sup>56</sup>

A Bocskai gazdasági válságát a radikálisok sem tudták megállítani. A *Magyarság* Herzog Edvint hibáztatta, hogy korábban kiárúsította a Bocskait, és méltatta a vezetésben beállott fordulatot: „Tudjuk, hogy nemzeti szocialista szempontból a Bocskai vezetősége évekkel ezelőtt kifogásolható volt. Ma nem az! A baloldali, liberális és zsidó vezetés megszűnt és ma a Bocskait a magyar, bátran mondhatjuk, jobboldali vezetőség tartja a kezében. Ezt a tényt mindenkinek tudomásul kell vennie, ha a Bocskaihoz nyúl. A Bocskait fenn kell tartani és könyörtelenül el kell hallgattatni azokat az akciókat, amelyek a Bocskai felszámolását célozzák. Ha arra hivatkoznak, hogy a Bocskai valamikor zsidók kezében volt, akkor ezen az alapon az őrségváltással megfajult bankokat és iparvállalatokat is be lehetne csukni.”<sup>57</sup> A diósgyőri vasgyári klub, a DIMÁVAG ugyan nem került a másodosztályban feljutó helyre, de mivel az „ideológiai” szempontokból is megbízhatóbb klubnak biztos háttere volt, Gidófalvy állítólag elhatározta, „megtalálja a módját annak, hogy helyet szorítsanak a diósgyőrieknek”.<sup>58</sup> A *Magyarság* hiába adta ki a jelszót, hogy „Ne hagyd magad Bocskai!”, vagy „El a kezekkel a Bocskaitól!”, egy évvel kinevezése után először támadta élesen Gidófalvyt, hiszen a Bocskait 1940 nyarán felszámolták.

A politikai indíttatású változások az ország legismertebb baloldali klubját, a Vasast is elérték. 1944 tavaszán felfüggesztették a klub önkormányzatát, a kinevezett hatósági biztos megváltoztatta az egyesület nevét (először Nemzeti Nehézipari Munkások SK-ra, majd Kinizsire), illetve

---

<sup>55</sup> *Magyarság* 1939. július 30.

<sup>56</sup> HBmL X.301. 2d. 7.

<sup>57</sup> A lap egy másik cikke szerint „Herzog Edvin először kiárúsította a Sabaria FC-t, majd a Bocskai FC kitűnő együttesét. Herzog Edvin ezen a két egyesületen és azonkívül még vagy két tucat más egyesületből való játékosokon vagyionokat keresett, az egyesületek pedig, amelyeknek jószemű vezetői felfedezték és kifejlesztették fiatal játékosaik tudását, a portyáért, a játékosokért filléreket kaptak.” (*Magyarság* 1940. augusztus 8., „A Bocskai fejfájára” című írás). A lap „természetesen” elfelejti megemlíteni, hogy a Szeged FC és a Bocskai kivételével minden vidéki profi klub már korábban csődbe ment, a debreceniek életben tartásához pedig Herzognak is lehetett némi köze.

<sup>58</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1940. június 28. A DIMÁVAG a feloszlott Hungária helyét foglalta el az élvonalban.

a klub színeit is (piros-kékről sárga-kékre). A Vasason kívül felfüggesztették több baloldali, munkás egyesület önkormányzatát, is a debreceni munkásklubra, a DMTE-re 1944 nyarán került sor.<sup>59</sup> Meglepő módon, amikor a DMTE sportfelszerelésének egy része az 1944. június 2-i bombázás idején megsemmisült, az Országos Sport Központ mezeket és cipőket küldött az egyesületnek.<sup>60</sup> 1944. július 22-én – az előzmények ismeretében váratlanul – a belügyminiszter felfüggesztette a klub önkormányzatát. Az indoklás szerint: „Az egyesület működése nem felelt meg a rendeletben előírt keresztény és nemzeti szellem követelményeinek. A mai háborús időkben fokozottabban domborodik ki a sport honvédelmi jelentősége. Nem engedhető meg, hogy a magyar sport egységes célkitűzéseit és elgondolásait idegen eszmék ápolása veszélyeztesse. A felfüggesztett önkormányzatú egyesület ügyeinek vitelére miniszteri biztосként Dr. Csaba János m. kir. századost, levente körzetparancsnokot rendeltem ki.”<sup>61</sup>

A sportélet politikai háttérű változásai még a DVSC-t is érintették. Természetesen a klub alapvetően megfelelt a radikálisok ideáljainak: már az 1920-as évek elején keresztény-nemzeti szellemen működött, zsidó tagjai korábban is csak elvétve lehettek,<sup>62</sup> és mint egyre erősödő állami vállalati sportegyesület is szimpatikus lehetett a hatalom szemében. Ráadásul a vállalat társadalmi bázisa is „ideális” volt: az 1935 áprilisi választások során a nemzetiszocialisták kiválóan szerepeltek Debrecenben, azokban a körzetekben pedig, ahol sok vagongyári munkás élt, az átlagosnál is több szavazatot kaptak.<sup>63</sup> Magosh György visszaemlékezése szerint, egy parasztgazda ekkoriban mondta azt egy „szocialista agitátornak”, hogy „az üzemi munkás mind nyilas. Nézze meg a vagongyáriakat”.<sup>64</sup>

A DVSC-vel szemben egyetlen kifogása lehetett a radikálisoknak: a színe. A korabeli forrásokból nem tudjuk pontosan megállapítani, hogyan változott a két háború között az eredetileg piros-fehér klub szimbolikája.<sup>65</sup> Ugyanis a DMTK-val való 1925-ös fúzió után hiába „öltözött” a DVSC zöld-fehérbé, az 1928-ban megjelent Kelet-magyarországi Sportévkönyv újra piros-fehérként említi a vasutasokat. Viszont van olyan forrás, amely arra utal, hogy a DVSC esetleg mégis zöld-fehér maradt: egy 1936-os cikk szerint 1926-ban „Lindenberger Gyula a csapat jelen-

---

<sup>59</sup> Földes–Kun–Kutassi 1982: 321.

<sup>60</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1944. június 24.

<sup>61</sup> HBmL X. 301. 5d. 76.

<sup>62</sup> A DVSC szurkolói között viszont voltak zsidók. A helyi szélsőjobboldal lapja írta a vasutasok egyik mérkőzéséről: „És a zsidóság is feladta a bojkottot, nagy számban jelent meg, pedig senki sem hívta őket.” (*Debreceni Újság – Hajdúföld* 1943. július 6.)

<sup>63</sup> Debrecenben a NEP-re 11.914-en, az NSZP-re 7.678-en szavaztak. A Nyilastelepen az SZDP 430, az NSZP 473, a vagongyári kolónián a NEP 544, az NSZP 429, az SZDP 198 voksot kapott (Tímár 1976). A 38-as körzetben (Vagongyár és Dohánygyár környéke) az NSZP 23,4%, az SZDP 16,3%-ot ért el (a szavazásról részletesen: Szécsényi 1987).

<sup>64</sup> Magosh 1994: 138.

<sup>65</sup> A radikálisok különös jelentőséget tulajdonítottak annak, ha egy klub – hacsak nem volt közismerten jobboldali – a piros színt favorizálta. Erre utal a *Magyarság* beszámolója egy 1923-as, Ferencváros–Vasas mérkőzésről: „Senki sem tudta megmondani, hogyan került a vörös zászló az árbocra és sok százan hangosan méltatlankodva, indulatosan követelték a gyűlölt vörös rongy eltávolítását. Maga az ügyeletes rendőrkapitány is közbelépett és parancsot adott a piros lobogó azonnali eltávolítására.” (*Magyarság* 1923. november 6.)

legi intézője vette kezébe a zöld-fehér zászlót, hogy ismét magasba emelje”.<sup>66</sup> 1937-ben a DVSC választmánya lila-fehérré változtatta a klub színét (ám a forrásokból nem derül ki, hogy milyen színeket cseréltek le).<sup>67</sup> Egy 1938-as forrás is megerősíti, hogy a DVSC ekkor már lila volt („A szezonzáró vacsorán megjelentek az összes játékosok, akik a bajnokságban részt vettek, valamint azok, akik együtt éreznek a lila-fehér színekkel.”<sup>68</sup>). 1943 nyarán azonban, a politikai rendszerhez még inkább idomuló színeket választott a klub. A BSZKRT elleni mérkőzésükön ugyanis a debreceniek új, *fekete*-fehér színű mezben játszottak...

Az ideológiai-gazdasági polarizáció tekintetében hasonló volt a helyzet, mint a felekezeti-etnikai és politikai polarizáció esetében: a debreceni klubok között nem voltak éles ellentétek, viszont 10 év alatt az országban egyre szélesebb bázisa lett az amatőröknek.<sup>69</sup> E folyamat nyitányát jelzi az 1935-ös korszakhatár, hiszen ekkor tűnt el a két „tábor” közötti választóvonal. Meglepő módon a kortársak gyakran kárhoztatták az 1926-os szétválasztást, elfeledvén, milyen hosszadalmas, gyakran kilátástalannak tűnő küzdelem után született meg a profi bajnokság. Sokan vélték úgy, mintha a magyar labdarúgás minden bajáért a profizmus lenne felelős, s a Nemzeti Bajnokság mindenre gyógyírt jelentene (a legtöbb sporttörténeti könyv kritikátlanul átveszi ezt az álláspontot).

Az 1935/36-os (és a következő, 1936/37-es) bajnokság még teljesen „hibrid” volt. Az NB-ben 12 profi és 2 amatőr egyesület kapott helyet, a másodosztályú profiligában 14 csapat szerepelt, és változatlan keretek között működtek a területi elven megszervezett amatőr bajnokságok. Az 1936/37-es NB-be besorolták az előző év első 11 helyezettjét, a profi másodosztály bajnokát, a budapesti amatőr bajnokot, és a vidéki bajnokot. A következő, 1937/38-as bajnokságban viszont felállították az NB B-t, amely tulajdonképpen a profi másodosztály helyét vette át, de amatőr csapatoknak is helyet adott. 1941/42-től pedig már három osztálya volt az NB-nek. Említettem már: a Nemzeti Bajnokság első éveiben az újonnan besorozott amatőr egyesületek többsége csúfosan leszerepelt. Nem meglepő, hogy alig fél éve rendeztek NB-s mérkőzéseket, amikor a Nemzeti Liga (vagyis az első osztály) azt javasolta az MLSZ-nek, hogy 12-re csökkentsék az első osztály létszámát, és az amatőr bajnokok csak a felállítandó második osztályban kapjanak helyet.<sup>70</sup> Erre nem került sor, hiszen az MLSZ legfelsőbb vezetése éppúgy kiállt az amatórség fokozott támogatása mellett, mint a politika, vagy a sajtó. Úgy vélem, ez egyrészt annak köszönhető, hogy a jobboldal (a méréseltek is beleértve) mindig szemben állt a profizmussal. Másrészt a szétválasztás bírálói nem emlékeztek arra, hogy a profi klubok a hivatásos rendszer bevezetésekor sok-

---

<sup>66</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1936. január 13.

<sup>67</sup> *Sporthírlap* 1937. augusztus 18.

<sup>68</sup> *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1938. január 14.

<sup>69</sup> Jelzésértékű: míg a gazdasági válság során egymás után mentek tönkre profi csapatok, az MLSZ legnagyobb alszövetsége, a budapesti amatőr klubokat tömörítő BLASZ létszáma folyamatosan nőtt. 1926-ban még csak 57 tag-egyesülete volt a BLASZ-nak, egy év múlva már 67, 1931-ben elérte a 70-et, majd megközelítette a 80-at (Lénárt 1936: 170).

<sup>70</sup> *Nemzeti Sport* 1936. április 3. „Ki akarják szorítani az NB-ből az amatőr csapatokat” című írás.

kal biztosabb lábakon álltak, mint az 1930-as évek elején, vagyis gyakran megfeleltek a gazdasági válság profi futballra gyakorolt hatásáról.

A profizmus évei alatt, tehát 1926 és 1935 között a profik egyrészt kedvező helyzetben voltak, hiszen megszabadultak az őket állandóan bíráló amatőröktől, másrészt azonban az amatőrök pozíció voltak jobbak, hiszen a szövetségi közgyűléseken több képviselőjük volt. A Nemzeti Bajnokság bevezetésével egyszerűsödött a helyzet, hiszen a profi labdarúgó szövetség megszűnt (a rendelkezésemre álló források szerint helyét a Nemzeti Liga vette át). A tehetősebb profi egyesületek pozíció változatlanul jók voltak, de az átszervezés üzenete az volt, hogy az élvonalbeli futball akár profik nélkül is működhet. 1926 és 1935 között a profik abban a tudatban éltek, hogy ők nem egyszerűen hivatásosak, de a szó másodlagos jelentése értelmében is profik, Herzog Edvin szavaival: ők a játék okos szakértői, az amatőrök pedig a jóindulatú dilettánsok.<sup>71</sup> A „professzionális, tehát kiváló” elv sérült 1935-ben, nem pusztán azért, mert amatőröket engedtek a profik közé, de azért is, mert az NB-be ezentúl nem játéktudásuk, hanem „státuszuk” alapján kerültek a csapatok. Hiszen ekkortól minden évben nem a három legjobb csapatot, hanem egy profi és két amatőr (egy budapesti és egy vidéki) egyesületet soroztak az élvonalba (vagyis elvileg előfordulhatott, hogy a profi másodosztály második helyezettje sokkal erősebb volt, mint például a budapesti amatőr bajnok, mégsem a profi klub került az élvonalba).

A túralehetőségek megszűntével a profizmus leépülése felgyorsult. Így az 1939-től regnáló, a politikai hatalom támogatását maximálisan élvező szövetségi vezetés – amely egyébként is az amatőrökkel szimpatizált – igyekezett lebontani a profik és amatőrök között megmaradt válaszfalakat. Mivel Gidófalvynak teljhatalma volt a szövetségben, előfordult, hogy mesterségesen alakította a két tábor közötti erőviszonyokat. Ez történt 1940-ben, amikor a debreceniek fogadkozásai ellenére sem engedték indulni a Bocskai csapatát, hanem önkényesen, a másodosztály hat csoportjából egyet kiválasztva, *a felvidéki csoport második helyezettjét* (!), a diósgyőri vasgyár csapatát, a DIMÁVAG-ot sorolták oda (úgy, hogy több csoportosító is kénytelen volt a másodosztályban maradni!). De a két táborot változatlanul elválasztó szabályokon is enyhítettek. Például 1940-től az anya és leány egyesületek (mint az Újpesti és az UTE, vagy a Ferencváros az FTC) játékosállományát egynek tekintették, vagyis az amatőr és profi játékosokat szabadon lehetett variálni.<sup>72</sup> Egy 1943-as terv szerint három csoportba sorolnák a játékosokat: a *hivatásos* rendszeres jövedelemben részesül, a *nem hivatásos* alkalmanként pénzt kap, de nincs szerződéses viszonyban, az *amatőr*nek sem pénzbeli, sem természetbeni juttatást nem adhatnak.<sup>73</sup> A labdarúgás irányítói közben megfeleltek arról, hogy hiába akarják ők leépíteni a profizmust, könnyen visszacsúszhatnak az álamatőrség „mocsarába”. Hiszen 1926-ot követően az amatőr egyesületek iránt csekély volt az érdeklődés, így lehetőségük is alig lett volna, hogy játékosait fizessék. Most azonban, hogy mes-

---

<sup>71</sup> *Nemzeti Sport* 1935. május 31.

<sup>72</sup> *Nemzeti Sport* 1940. július 28.

<sup>73</sup> *Sport hírlap* 1943. augusztus 5.

terségesen (is) amatőrizálták a futballt, az élvonalbeli amatőr egyesületek a korábbinál jóval nagyobb bevételekre tettek szert, és kiderült, hogy sokan pénzelik a játékosokat.<sup>74</sup>

A német megszállás után a futball és a sportélet irányítói – vélhetően épp a náci ideálok-  
nak is megfelelően – olyan szabályok kialakításán gondolkodtak, ami a profizmus teljes felszámolá-  
sához vezetett volna (a történeteket kicsit leegyszerűsítve: a terv végrehajtása végül a kommunista  
sportirányítókra maradt). 1944 nyarán az IHNTOV leiratot juttatott el az MLSZ elnökségéhez,  
miszerint az amatőr illetve nem hivatásos játékosoknak rendszeresen fizetnek rápénzeket, ami  
„minden rendelkezésre álló eszközzel kiirtandó”.<sup>75</sup> A leirat leszögezte, hogy a nyílt professziona-  
lizmust egyelőre nem számolják fel, de figyelmeztettek arra, hogy „a most épülő új Európában a  
hivatásos játékosoknak nem lesz létjogosultságuk”. Az IHNTOV azt is kérte a labdarúgó szövet-  
ségtől, hogy az 1944/45-ös bajnokságban már csak az lehessen hivatásos játékos, akinek „rend-  
szeres jövedelemmel járó polgári állása is van”. Két hónappal később a Nemzeti Sportbizottság is  
kidolgozta a profizmust visszaszorítani igyekvő szabályzatát. Három intézkedést tartottak fontos-  
nak: 21 éves korig ne legyen átigazolás; 24 éves korig ne lehessen profi szerződést aláírni; és a  
premierálást teljesen meg kell szüntetni.<sup>76</sup> Végül 1944 decemberében az MLSZ elnöksége, egyik  
utolsó határozatával gyakorlatilag felszámolta az 1926 óta fennálló profizmus intézményét: esze-  
rint a profi játékosok csak december 31-ig igényelhetnek fizetést, a klubok 1945. január 1-től nem  
kötelesek fizetni játékosaiknak.<sup>77</sup>

A *regionális polarizáció* színterei többször változtak az évtized során. 1935-öt követően egyre  
gyengülő intenzitással ugyan, de még élt a Debrecen–Nyíregyháza rivalizálás. Erre bizonyíték az  
1935/36-os bajnokság végjátéka: a botrány miatt félbeszakadt NYKISE–DEAC mérkőzés után  
egy nyíregyházi játékost két évre, csapattársát örökre eltiltotta a kerület. A bíróságon azonban ki-  
derült, hogy az örökre eltiltott játékos ártatlan, a nyíregyházi sajtó elfogultsággal vádolta a súlyos  
ítéletet hozó kerületi fegyelmi tanácsot. A *Nyírvidek* szerint az ítélet „Nyíregyháza bajnoksága ellen  
irányul, [...] ilyen mesterséges beavatkozások után természetesen nem leszünk meglepve, ha a  
bajnokság tíz év után megint Debrecenbe fog vándorolni”.<sup>78</sup> A lap érvelése logikusnak tűnik, ám a  
cikk írója szerint a DEAC azért ragaszkodott a nyírségiek megbüntetéséhez, mert így a DKASE  
csapatát segítenék bajnoki címhez. Kétségtelen, hogy a DKASE végül bajnok lett, ám a cikk szer-  
zője elfeledkezett arról, hogy a DEAC és a DKASE soha sem segítette egymást: az újságíró bele-  
esett abba a tipikus hibába, hogy egységesnek, összetartónak képzelte-láttatta a rivális város labda-  
rúgó-társadalmát. Ezt az esetet leszámítva nem volt példa súlyosabb konfliktusra a két település  
csapatai között.

---

<sup>74</sup> *Sport hírlap* 1943. november 17.

<sup>75</sup> *Sport hírlap* 1944. július 15.

<sup>76</sup> *Sport hírlap* 1944. szeptember 27.

<sup>77</sup> *Sport hírlap* 1944. december 9.

<sup>78</sup> *Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap* 1936. április 26.



A Nemzeti Bajnokság bevezetésével csak elvétve szerepelt egy csoportban debreceni és nyíregyházi klub, a revízióval azonban egy régi-új ellenfél is visszatért a régió futballéletébe: Nagyvárad. A fennmaradt források szerint a régi ellenségeskedésnek nyoma sem maradt, a két város klubvezetői, drukkeri a revízió ajándékának tekintették a „nemes versengés” felelevenítését, és nem az eltiprandó riválist látták a másikon. Jól szemlélteti ezt a *Nemzeti Sport* egyik 1944-es cikke. A DVSC élvonalbeli csapata első ízben kapott ki hazai pályán, épp a bajnoki címre törő Nagyvárad AC-től. A lap szerint az egyik debreceni szurkoló megjegyezte: „Nem baj no, kikapunk, de így legalább a NAC most már biztosan megnyeri a bajnokságot.”<sup>79</sup>

A vidék és a főváros között feszülő ellentétek 1935 és 1944 között is fennmaradtak, viszont a vidékiek sokkal jobb pozícióba kerültek, mint korábban bármikor. Már önmagában a Nemzeti Bajnokság bevezetése megváltoztatta a futball hatalmi viszonyait. Fodor Henrik, a tőle megszokott vaslogikával vezette le, hogy az átalakítás egyik legnagyobb nyertesei a vidékiek lesznek. Ezt egyébként már önmagában jelezte az a tény, hogy az 1934 őszi MLSZ közgyűlésen a vidékiek a korábbival megegyező számú elnökségi tagot jelölhettek, a fővárosiak viszont három al-elnöki helyet veszítettek.<sup>80</sup> Az MLSZ Országos Tanácsában korábban a MPLSZ-nek és a BLASZ-nak 13 szavazata volt. Fodor szerint, ha ez a két, tulajdonképpen fővárosi alszövetség összefogott, akkor bármit el tudtak érni (tegyük hozzá: a két legmarkánsabban szembenálló, és legerősebb alszövetség összefogására ritkán volt példa). Az új rendszerben viszont 13:11-re változott az arány a vidékiek javára (minden alszövetség, 30 egyesület után 1–1 tagot delegálhatott). Fodor szerint ezzel „A többség, a szavazati túlsúly eltolódott vidékre. Nem tudom elképzelni, hogy amíg nemcsak a professzionalista, de az amatőr futball is Budapestre centralizálódik, helyes legyen az irányítást átengedni a vidéknek. Nem lesz ebből haszna a vidéki futballnak sem, mert a főváros mindig támogatta a vidéki futballtörekvéseket (egyébként nem is juthattak volna idáig), most ezután a budapestiek minden energiája kimerülhet saját érdekeik védelmében, a vidéktől pedig nem is lehet elvárni, hogy pl. vezesse a számára teljesen ismeretlen futballügyeket.”

A szövetségben ugyan nagyobb hatalomra tettek szert a vidékiek, de az élvonalbeli klubok között változatlanul kisebbségben voltak. S mivel ekkoriban foglalkoztak meg a túrázási lehetőségek, a többségben lévő, fővárosi csapatok körében felmerült, hogy csökkentsék az élvonal létszámát, és nem engedik indulni azon klubokat, melyeknek tartozása van. Ez a Bocskai kiesését jelentette volna, természetesen a kerületi sportlap újra élesen támadta az „elnyomó fővárost”: „A Bocskai már régóta szálka egyes pesti hatalmasságok szemében, akik minden alkalmat megragadnak, hogy a debreceni klubnak kellemetlenkedjenek.”<sup>81</sup> A klub egyik irányítója, Gyenes Dénes haragosabban fogalmazott: „Úgy érezzük, hogy ennek a javaslatnak az éle főleg ellenünk irányul s vannak is ilyen irányban információink. Ám a javaslattevők rosszul számoltak! Ezt a 11 éves, ki-

---

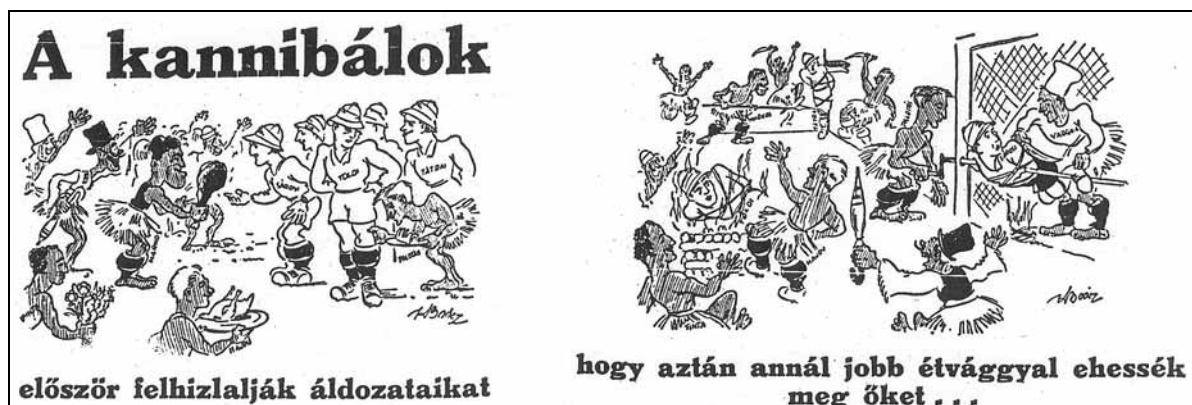
<sup>79</sup> *Nemzeti Sport* 1944. március 17.

<sup>80</sup> *Sport hírlap* 1934. szeptember 5., október 10.

<sup>81</sup> *Kelet-magyarországi Sport hírlap* 1937. július 21.

tűnő sportmúltsal rendelkező együletet, amely a zöld gyepen tisztességes pozíciót harcolt ki magának, alapszabály-ellenesen, önkényesen nem fogják letörölni a föld színéről.”<sup>82</sup>

Ha Gyenes Dénes túlzott is, a vidéki kluboknak szembesülniük kellett azzal, hogy a fővárosban még mindig sokan lenézik őket. És ez nem csak az MLSZ döntéshozóira érvényes, hanem a labdarúgás közvéleményére is. Ezt példázza az a karikatúra, mely a *Nemzeti Sport* egyik 1937-es számában jelent meg. A rajz a Ferencváros debreceni vendégjátékának botrányát ábrázolta – mai szemmel nézve talán túlzottan is gunyorosan. A mérkőzésen a ferencvárosi játékosok összekülönböztek a nézőkkel, a drukkerok a mérkőzés után megdobálták a távozó ferencvárosi játékosokat, és a bírót autóját. A karikatúra egy elterjedt toposszal illusztrálja a botrányt: a „mieink” civilizáltak, az ellenséges várost pedig „vadak” lakják.<sup>83</sup> Meglepő módon a rajzoló nem a debreceni közönséget karikírozta, hanem a botrányban alig ludas Bocskai játékosait. Az első képen az elegáns, európai viseletű ferencvárosi labdarúgókat látszólag alázattal, hódolattal fogadják a színes bőrű, mezítláb, szemmel láthatóan civilizálatlan debreceni játékosok. A második rajzon már megmutatkozik a barbár (kannibál) debreceniek igazi énjé: kínozzák, és megsütik a gyanútlan, civilizált ferencvárosi labdarúgókat. A kép alján pedig egy esernyőjével berohanó debreceni parasztot (drukkert) is láthatunk.



22. kép A *Nemzeti Sport* karikatúrája az 1937-es Bocskai–Ferencváros mérkőzés botrányáról<sup>84</sup>

A megvetettség érzete természetesen tovább erősítette a vidéki drukkerokban az elnyomottak összetartozásába vetett hit fontosságát. Erről tanúskodik a *Nemzeti Sport* egyik debreceni olvasójának 1942-ben megjelent levele. Az olvasó szerint a fővárosban élő vidékieknek meg kellene szerveznie a vidéki B-közeget: „Biztos vagyok benne, hogy egy volt debreceni ember szívesebben szurkol adott esetben egy vidéki csapatnak, mondjuk a DIMÁVAG-nak vagy a Szeged-

<sup>82</sup> *Nemzeti Sport* 1937. június 25.

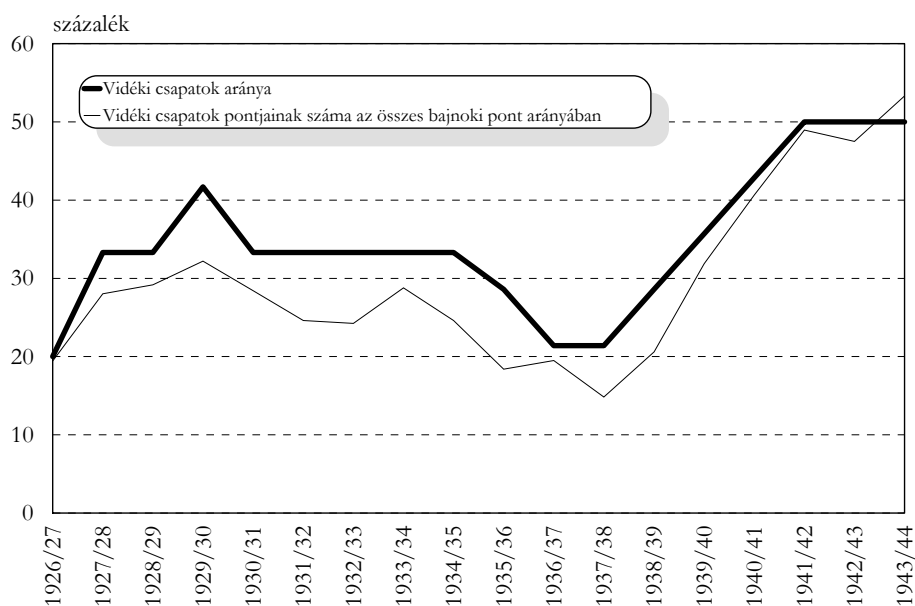
<sup>83</sup> Két példa erre a közkezdvelt toposzra: egy szegedi lap szerint „köztudomású, hogy Békéscsabán olyan a futballmérkőzések közönsége, amilyenhez fogható talán a legsötétebb Afrikában található” (*Sportújság* 1922. november 27.). A debreceni sportújság szerint: „Az utóbbi időben naponta jelennek meg cikkek a fővárosi sportlapokban, amelyek Debrecenre úgy állítják be a közvélemény előtt, mintha itt a sportemberek és a közönség valami ázsiai néptörzsharcmodorban viselkedne a mérkőzéseken.” (*Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1926. december 13.).

<sup>84</sup> *Nemzeti Sport* 1937. november 4. A karikatúra montázs, eredetileg a két rajz egymás alatt szerepelt.

nek, mint a pesti csapatnak. Ha meg lehetne szervezni ezt a [...] vidéki-középet, akkor minden vidéki csapat mögött minden budapesti mérkőzésen szervezett szurkolótábor állna.”<sup>85</sup>

Ekkoriban viszont már sokkal jobb pozícióban voltak a vidéki egyesületek. Amikor ugyanis 1939-ben hatósági biztost neveztek ki az MLSZ élére, a kormány nem csupán a radikálisokat és az amatőröket erősítette, de a vidékieket is. A székely református Gidófalvy Pál az első világháború után szegedi joghallgatóként a helyi egyetemi sportklub diákelnöke volt. 1924-től Hódmezővásárhelyen főispáni titkárként dolgozott, elnöke lett a Hódmezővásárhelyi TVE-nek, felelős szerkesztője a *Délvidéki Sport* című lapnak. Hatósági biztosi kinevezésekor a Dél-magyarországi Labdarúgók Alsövetségének elnöke volt, vagyis az MLSZ teljhatalmú ura egy vidéki sportvezető lett. Sőt, a játékvezetői testület vezetésével a szegedi – eredetileg szintén erdélyi – Gálffy Endrét bízták meg. Nem véletlenül jegyezte meg tehát a *Sporthírlap* újságírója, hogy „a magyar labdarúgás motorja mellett most vidéki irányítók állnak”,<sup>86</sup> és Gidófalvy népbíróági peréből is az derül ki, hogy rá sokan, mint az „elnyomott vidéki sport” képviselőjére tekintettek.

Nem meglepő, hogy – miként a következő ábra mutatja – 1938-tól kezdődően folyamatosan nőtt az élvonalban szereplő vidéki csapatok száma: 1937 és 1941 között, négy bajnoki év alatt arányuk megduplázódott. De a grafikonból azt is láthatjuk, hogy nem csak számszerű arányuk nőtt, hanem teljesítményük is. Míg az 1930-as években szerzett pontjaik aránya rendre jóval elmaradt számerejüktől, az 1943/44-es bajnokságban először szerepeltek jobban, mint ami számukból következne. Magyarán: a vidéki csapatoknak ekkor volt első ízben pozitív mérlege a fővárosi csapatok elleni mérkőzéseken. Természetesen ez is csupán annyit jelentett, hogy a vidék egyenrangúvá vált a fővárossal, de ne feledjük, hogy Nyugat-Európában a vidéki csapatok aránya már ekkor is jóval meghaladta az 50 százalékot.



12. ábra Vidéki csapatok aránya és teljesítménye az élvonalban 1926–1944

<sup>85</sup> *Sporthírlap* 1942. július 4.

<sup>86</sup> *Sporthírlap* 1939. december 6.

A vidéki játékosok is a magyar futball egyre fontosabb szereplőivé váltak. A Nagyváradi AC 4-7 játékosa volt tagja a válogatott keretnek, amelynek egyébként 1943-ban mintegy fele vidéki labdarúgókból állt. A NAC ezért kérte, hogy válogatott edzéseket ne csak Budapesten, hanem Nagyváradon és Szolnokon is tartsanak.<sup>87</sup> Ám a Gidófalvy-féle vidékpártoló vezetés 1942-ben megbukott, s a dunántúli kerület egyik irányítója 1943-ban arra panaszkodott, hogy az előző MLSZ vezetés egyenrangúként kezelte a vidéket, a mai viszont „mostohagyerekként”.<sup>88</sup> Mivel a Nemzeti Bajnokság élvonalában a vidékiek közel álltak ahhoz, hogy domináns pozícióra tegyenek szert, egyre többen követelték: a vidékieknek is legyen olyan beleszólása az MLSZ ügyeibe, mint a fővárosi sportvezetőknek. 1943-ban az egyik debreceni lap felvetette: „Legfőbb ideje, hogy a vidéki egyesületek megszüntessék a mai sporthelyzetet, amikor egy 50%-ban vidéki csapatokból álló Nemzeti Bajnokságban kizárólag fővárosiakból alakult szövetség dönt minden kérdésben.”<sup>89</sup>

A győri ETO egyik vezetője még keményebben fogalmazott, mivel klubját – vélekedése szerint – súlyos sérelem érte. 1943 nyarán az ETO Győrben osztályozót játszott a BSZKRT csapatával, győzelmük esetén az élvonalba kerültek volna. A 10.000 néző előtt rendezett mérkőzés 87. percében, a 16-oson belül egy fővárosi játékos úgy lépett rá az ETO csatárának lábára, hogy annak eltört a sípcsontja. A bíró azonban nem ítelt büntetőt a hazaiak javára, a nézők a pályára özönlöttek, és súlyosan bántalmazták a bírót. Mivel a döntetlennel a BSZKRT jutott az élvonalba, az egyik győri vezető arra hívta fel a figyelmet, hogy ideje volna, ha a vidékiek nagyobb szerepet kapnának a szövetség irányításában: „Az MLSZ jövő vezetésében a vidéknek egyenrangú, sőt, mondhatom, nagyobb szerepet kell kapnia, mint a fővárosnak, hiszen ma már a magyar labdarúgás súlypontja vidékre került. Mi szállítjuk a tömegeket, a friss, eleven erőt. A Vidéknek [nagybetűvel az eredetiben! – Sz. P.] tehát össze kell fognia először az ETO érdekében, de össze kell fognia a saját jól felfogott érdekében is, mert az, ami most az ETO-val történt, holnap megtörténhetik akármelyik más kerület csapatával.”<sup>90</sup>

A szövetségben ugyan nem vették át a vidékiek a hatalmat, de 1944-ben, a magyar futball történetében először, a Nagyváradi AC révén vidéki bajnokot avattak. A futballmező átstrukturálódását jelzi, hogy 1944-re teljesen árjásították a sportágat,<sup>91</sup> több olyan szabályt is hoztak, amely a profizmus felszámolását vetítette elő, és a bajnoki arany- és bronzérmeket is vidéki csapat szerezte. Hangsúlyoznom kell: a változások részben a futballmező szereplői pozícióharcainak is köszönhető, de az erőviszonyok megváltozásáért (megváltoztatásáért) mindenekelőtt a sportéletre rátelepedő politikai mező volt felelős.

---

<sup>87</sup> *Sport hírlap* 1943. május 26.

<sup>88</sup> *Sport hírlap* 1943. július 17.

<sup>89</sup> *Debrecen* 1943. július 15.

<sup>90</sup> *Nemzeti Sport* 1943. július 12.

<sup>91</sup> Az Országos Sportközpont 1944. tavaszán adta ki 227.574/1944. számú utasítását, miszerint „sárgacsilagos zsidók nem látogathatják a sporteseményeket és sportlétesítményeket” (*Sport hírlap* 1944. május 24.).

## FUTBALLERŐSZAK 1935 ÉS 1944 KÖZÖTT

A rendszeres rendőri jelenlétnek, és a klubok gyengülő rivalizálásának köszönhetően 1935 és 1944 között csak elvétve fordultak elő a debreceni futballmérkőzéseken rendbontások. Egy 1935-ös DKASE–Textil mérkőzésen két játékos a bíróra támadt, s ugyan a rendőrség közbelépett, a játékvezető lefújta a mérkőzést.<sup>92</sup> Fél évvel később a DVSC–DKASE találkozó félidejében a rendőrök védték meg a közönség haragjától a játékvezetőt.<sup>93</sup> Szintén 1936-ban, a DKASE–Textil találkozóra rendőri erősítést kellett hívni, mert verekedés tört ki a nézőtéren.<sup>94</sup> E három találkozót leszámítva viszont nem fordult elő botrány olyan mérkőzésen, ahol két debreceni csapat lépett pályára. De csökkent a kerület kisebb városaiban játszott találkozókat kísérő botrányok száma is. 1935-ben a Mátészalkán rendezett MTK–Nyírbátori AFE mérkőzésen a vendégek hálórét a bíró kiállította, mire „a közönség betódult és a futva menekülő kapust véresre verte”.<sup>95</sup> Egy 1936-os Földes–DMTE találkozót viszont szélsőjobboldaliak provokációi zavartak meg: „Mintegy százötven nyilaskeresztes behatolt a nézőtérre és mindjárt akkor, amikor a DMTE csapata feltűnt a piros-fekete dresszben, botrányt provokált, kommunistáknak nevezve a munkásifjakat, majd sárral, kővel dobálták meg őket. A mérkőzés egész ideje alatt a legközönségesebb szidalmakkal illették a debreceni csapatot, amely ennek ellenére döntetlenül mérkőzött.”<sup>96</sup> 1937-ben Nyírbátorban egy néző ütött meg egy debreceni (Textil) játékost, 1938-ban egy kisvárdai, majd egy püspökladányi mérkőzésen robbant ki kisebb botrány.<sup>97</sup> Ezek az incidensek azonban számukat, és hevesességüket tekintve sem közelítették meg azt a kisebb „erőszakhullámot”, mely az 1930-as évek első felében végigvonult a keleti régió falvaiban, kisvárosaiban. Valószínű, hogy a szövetség megtorló intézkedései is elősegítették, hogy a kisebb települések pályái biztonságos terekké váljanak, de a források szinte minden esetben megemléstettek: a rendőrség vagy a csendőrség gyorsan helyreállította a rendet.

A regionális polarizáció mentén szembenálló csapatok között is ritkábban történtek erőszakos esetek. A nyíregyházi és debreceni klubok találkozói – egy mérkőzés kivételével – rendben értek véget. Az 1936 februárjában rendezett NYKISE–DEAC mérkőzés ügye azonban a bíróság elé került. Amikor a mérkőzésen gólt rúgott egy debreceni játékos, „Az NYKISE játékosai a pálya közepe felé tartó bírót a körülfogták és a gól visszavonására akarták bírni. [...] A nagy tumultusban a bírót lökdösték, ráncigálták, majd mikor egy magáról megfeledkezett néző fenyegető magatartással rohant a bíróra, Gutfreund bíró egy jól eltalált arculütéssel térítette észre a hívatlan vendéget. Mikor az NYKISE játékosai látták, hogy a bíró nem másítja meg ítéletét, sőt a tumultuózus

---

<sup>92</sup> *Debrecen* 1935. december 10., *Debreceni Független Újság* 1935. december 10.

<sup>93</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1936. április 20.

<sup>94</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1936. szeptember 21., *Debrecen* 1936. szeptember 22.

<sup>95</sup> *Debreceni Független Újság* 1935. október 29.

<sup>96</sup> *Debrecen* 1936. április 5.

<sup>97</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1937. május 10., *Felső-Szabolcs* 1938. szeptember 8., *Tiszántúli Független Újság* 1938. szeptember 20., *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1938. szeptember 21.

jelenetek hatása alatt nem is hajlandó tovább vezetni a mérkőzést, még erélyesebb eszközökhöz folyamodtak és a bírót valaki hátulról bokánrúgta.”<sup>98</sup> Egy nyíregyházi játékost két évre, egy másikat örökre eltiltottak a játéktól, ám az utóbbit később felmentették. A rendőrségi nyomozás ugyanis megállapította, hogy amikor a mérkőzést a bíró félbeszakította, az egyik néző bement a pályára és tiltakozott a játékvezetőnél, aki erre a néző arcába csapott. Ő az ütéstől megtántorodott, majd belerúgott a sípjáért lehajoló bíróba. A bíróság a nézőt és a bírót is pénzbírságra ítélte, az NYKISE játékost felmentette.<sup>99</sup>

A legtöbb probléma a Bocskai drukkereivel volt. Noha az 1920-as évek második felében sikerült elfojtani a profi találkozókát kísérő erőszakos eseteket, továbbra is előfordultak a futballhuliganizmus határát súroló esetek. Az 1934 nyarán átadott Nagyerdei Stadionban fél évet kellett várni az első komoly botrány kitöréséig. 1935 márciusában a Ferencváros vendégszereplése után 1000 ember várt a bíróra „tettrekész” hangulatban. A játékvezetőt 36 rendőr kordonja védte, hogy a kővel felfegyverkezett drukkerok ne tudjanak rajta elégtételt venni. A bírót szállító taxit megkövezték, „ilyen cirkuszt még nem látott a Nagyerdő” – tette hozzá a *Nemzeti Sport*. A botrányról másnap kisebb riportot közölt a sportújság, amiből kitűnik, hogy a vérmesebb drukkerok nehezen birkóztak meg új terep okozta nehézségekkel. „Aztán elindult a taxi. A tömeg utána. Kétfelé szaladtak. Az egyik párt szerint jobbra, a másik szerint balra szaladva nyílegyenes irányban lehet legjobban utolérni a kacsaringós utakon haladó taxit. Mi meg csodálkozunk: Hogyan? Nem tudják, melyik a legrövidebb út? Nem, kérem – válaszolta az egyik visszamaradt, bíróverésre kész szurkoló. Itt még nem ismerjük a terepet! Eddig csak a DVSC pályán fejlődünk néha »rajvonalba« a meccs után, de ez a terep még új, a Stadionban most volt először szó arról, hogy »meg kellene verni a bírót«...”<sup>100</sup>

Másfél év múlva tört ki újra botrány – ismét a Bocskai–Ferencváros mérkőzésen.<sup>101</sup> Tóth Lajos a Ferencváros főtítkára elmondta: „Mint hidegzuhany jött a közönség, az úri közönség becsmérő szóáradata akkor, amikor erre még semmi ok se volt. »Csirkefogó banda« volt a legenyhébb kifejezés, amivel ezt a KK-győztes ferencvárosi gárdát illették, pedig ez még csak két perce játszott a debreceni pályán.” Az egy héttel korábban Közép-Európa kupát nyert Ferencváros játékosait felzaklathatta a debreceni drukkerok viselkedése, mert a levonuláskor „Toldi beug-

<sup>98</sup> *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1936. március 2.

<sup>99</sup> Míg az 1920-es évek elején a bírókat rendszeresen érték atrocitások, az 1930-as évek végén többször is előfordult, hogy megvédték magukat az agresszív nézőktől. Vélhetően azért mertek szembeszállni a vehemensebb drukkerokkal, mert ekkoriban már jelentősebb rendőri biztosítás mellett rendezték a mérkőzéseket, így biztosak lehettek abban, hogy a karhatalom szükség esetén védelmükre fog kelni. Egy ilyen, bíró és néző közötti összecsapást örökített meg a *Nemzeti Sport* publicistája egy alacsonyabb osztályú angyalföldi mérkőzés szemtanújaként. A nézők folyamatosan szidalmazták a bírót, mire az „odament a kékinges kiabáló emberhez és a következő percben szabályos ökölvívóállásban állottak egymással szemben a küzdő felek. A közönség örömmel fogadta a műsoron kívüli boxmeccset, amely azonban rövidesen véget ért, mert Strompf játékvezető számára két jobbkezes egyenese biztosította a pontozásos győzelmet.” (*Nemzeti Sport* 1936. szeptember 8.)

<sup>100</sup> A botrányról: *Debrecen* 1935. március 10., *Debreceni Független Újság* 1935. március 12., *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1935. március 12., *Magyarország* 1935. március 13., *Nemzeti Sport* 1935. március 11., 12.

<sup>101</sup> A történetet hat újságcikk alapján igyekszem rekonstruálni: *Debrecen* 1937. november 3., *Magyarország* 1937. november 3., 4., *Nemzeti Sport* 1937. november 2., 4., *Sporthírlap* 1937. november 3.

rott a kerítésen keresztül és felelősségre vonta az egyes bekiabálókát”, majd Tátrai és Háda követte játékostársát (23. kép). Egy debreceni lap szerint Háda az egyik nézőt „ököllel arcul ütötte”, a *Magyarság* meglepő verziója szerint „egy ferencvárosi hölgyet valaki meg akart ütni. Háda ezt az ütést még idejében kivédte”.



23. kép Toldi (1) és Tátrai (2) debreceni szurkolók gyűrűjében<sup>102</sup>

A rendőrök igyekeztek lecsillapítani a kedélyeket, de a három ferencvárosi labdarúgót is követték az öltözőbe, majd igazoltatták őket. A második féldőben, a Ferencváros egyenlítő gólja után a játékosok is összeverekedtek, a Bocskai egyik elnöke is a pályára futott, hogy rendet tegyen. A Ferencváros végül 3:2-re megnyerte a találkozót, de a mérkőzés végén 2000 szurkoló a helyszínen maradt, hogy elégtételt vegyen a bírón és a fővárosi játékosokon. 14 lovas és 10 gyalogos rendőr „lépésről-lépésre tisztította meg a Nagyerdőt”, egy debreceni drukkert megbilincselve vezettek el. A szurkolók egy másik csoportja a strand előtt figyelte ki a távozó ferencvárosiakat, és az FTC háznagyának autóját kővel megdobálták. A mérkőzés utóéletéhez tartozik, hogy a szünetben történt incidensek miatt a három ferencvárosi labdarúgó ellen vélhetően botrányokozás, becsületsértés, és könnyű testi sértés miatt rendőrségi eljárást indítottak, Toldi Gézát pedig szemérem elleni vétség elkövetésével is vádolták.

A Bocskai válsága miatt megcsappant az érdeklődés a csapat mérkőzései iránt, ám a rossz szereplés a megmaradt, legvérmesebb nézőket többször is támadó fellépésre sarkallta. 1939 őszén durva játék miatt, 0:2-es állásnál az ügyeletes rendőr szakította félbe a Bocskai–Szeged találkozót. A kivezényelt 40 rendőr sem vállalta, hogy a bírót megvédje a felbőszült tömeg haragjától, ezért őt álcázásul, mentőautón menekítették ki a stadionból. A Kassa csapatának vendégjátékát is ha-

---

<sup>102</sup> *Debrecen* 1937. november 3.

sonló botrány kísérte, a Bocskai–Kispest találkozón pedig azért állította meg a bíró a játékot, mert a közönség tüntetett ellene.

A Bocskai megszűnése természetesen azzal a következménnyel járt, hogy a futball népszerűsége alaposan visszaesett, és az 1940-es évek elején nem is történtek rendbontások Debrecenben. Ráadásul ekkor már Gidófalvy hatósági biztos állt a szövetség élén, aki többek között „új szellemet” kívánt meghonosítani a labdarúgásban, amely legfontosabb vonásának a *lovagiasságot* (vagyis a „keresztény úriember” lovagiasságát) tartotta. Gidófalvy megkísérelte azt, ami sem elődeinek, sem utódainak nem sikerült: lecsendesíteni a nézőket, és elűzni a sportág közeléből az unfair játékosokat. A terveket, határozatokat, szokatlan ötleteket mély paternalizmus hatotta át. Ám a felhívások nem érték el céljukat, ezért a szövetség olyan büntető rendelkezéseket fogantatott, amelyek példátlanul szigorúak a sportág magyarországi történetében. 1939 októberében ifjúsági mérkőzések játékvezetői arra panaszkodtak, hogy egyre sportszerűtlenebbek a fiatal játékosok, sértegetik a bírót. Gidófalvy „ennek hallatára kijelentette, hogy ezentúl minden kedden maga elé fogja idézni a kiállított ifjúsági játékosokat és személyesen fog a »lelkükre beszélni.«”<sup>103</sup> 1940 elején, a tavaszi szezon kezdete előtt a biztos figyelmeztetett, hogy „a pályákon mindenkor a legnagyobb rendnek kell lennie. Nem tűröm, hogy a játékosok, egyesületi vezetők, vagy a nézőközönség a játékvezetőket, vagy az ellenfelet sértegetse. A pályákon feltétlenül a lovagias, sportszerű magyar szellemnek kell uralkodnia.”<sup>104</sup>

Gidófalvy hamarosan keményebb lépésekre szánta el magát. Kijelentette, hogy „a jövőben nemcsak azokat a durvaságokat fogja szigorúan büntetni, amelyek testi sérülést okoznak, hanem a játékból azonnal eltávolítják azokat, akik játék közben társaik felé káromkodnak, szitkozódnak, vagy trágár kifejezést használnak. Minden ilyen sportszerűtlen és minősíthetetlen magatartást a fegyelmi eljárás megindulása esetén úgy bírálják el, mintha az illető játékos szándékos testi sérülést okozott volna.”<sup>105</sup> A játéknak már ez a szigorú szabályozása is szokatlan, 1940 májusában azonban olyan rendeletet hoztak, melyre a drákói jelző illik: 1. súlyosabb sérülésnél a mérkőzést be kell szüntetni; 2. ha szándékos volt a szabálytalanság, amely törést idézett elő, büntető eljárást kell indítani; 3. a törést okozó játékost örökre el kell tiltani; 4. ha a közönség fegyelmezetlen, a lelátót karhatalommal kell kiüríteni, vagy a mérkőzést be kell szüntetni; 5. az ilyen egyesület pályaválasztói jogát örökre fel kell függeszteni; 6. ha a játékosok valamilyen bírói ítélet elleni tiltakozásul levonulnak, a csapatot a bajnokságból törölni kell.<sup>106</sup>

A világháború éve alatt látványosan csökkent a futballt kísérő erőszakos jelenségek száma, nem csak a keleti régióban, hanem az ország egész (jelentősen megnagyobbodott) területén.

---

<sup>103</sup> *Sport hírlap* 1939. október 4.

<sup>104</sup> *Magyarország* 1940. február 26.

<sup>105</sup> *Magyarország* 1940. április 25.

<sup>106</sup> *Magyarország* 1940. május 11. Volt olyan új, szigorú szabály, amit rövidesen alkalmaztak. Az egyik fővárosi, alacsonyabb osztályú bajnokságban az egyik játékos megütötte a bírót: a labdarúgót örökre eltiltották, a csapatot törölték a bajnokságból (*Magyarország* 1940. május 17.).



Úgy vélem e jelenség több okra is visszavezethető. A viszonylagos erőszakmentesség köszönhető az MLSZ drákói szabályainak, továbbá annak, hogy a szövetség és a rendőrség évek óta tartó küzdelmének eredményeképp civilizáltabb normák honosodtak meg a lelátókon. Az sem kizárt, hogy a katonai behívók megtizedelték a potenciális elkövetők táborát. Nem feledkezhetünk el arról sem, hogy a futbalcsapatok tekintélyes hányadát vállalatok tartották fent, híveik tekintélyes hányada gyári alkalmazottakból verbuválódott, akik vélhetően jobban vigyáztak arra, hogy ne hozzanak szégyent egyesületükre. Tudjuk azt is, hogy háború idején erősebb a hatósági kontroll, és a különféle erőszakos és anómiás jelenségek előfordulása is ritkább. De a háború önmérsékletre is intett, amire az MLSZ egyik erőszak-ellenes állásfoglalása is utalt: a sportszerű léggör „a mai időkben nemzeti szempontból is elengedhetetlen követelmény”.<sup>107</sup> Nem zárható ki az sem, hogy az eleve kisebb terjedelemben megjelenő lapok – az emberek nyugalmát megőrzendő, vagy a cenzúra hatására – szándékosan hallgattak a botrányos esetekről.

A rendelkezésekre álló források arról tanúskodnak, hogy nem csupán az erőszakos események száma fogyatkozott meg, de hevességük is mérséklődött. Az 1920-as években sokszor közvetlen fizikai erőszaknak voltak kitéve a bírók és a vendégcsapat játékosai. Az 1930-as években a rendbontások túlnyomórészt a pályán kívül került sor, a rendőrség által féken tartott nézők igyekeztek megdobálni a bírót. Az 1940-es években leggyakrabban nem a fizikai erőszak miatt rótták meg a drukkereket, hanem mert sértegették a bírót, vagy a vendégcsapat játékosait. Ez nem jelenti azt, hogy nem történtek fizikai agresszióval járó rendbontások (ferencvárosi, kispesti és miskolci drukkerek kövekkel dobálták meg az ellenfél játékosait, Tatabányán egy győri játékost vertek össze, Győrben a bírón vettek elégtételt a hazai drukkernek). De a szövetség és a rendőrség néha már a szitkozódó nézők ellen is fellépett, nem volt ritka, hogy a közönség „tüntetése” miatt szüntettek be a játékidő letelte előtt mérkőzéseket. 1940-ben a ferencvárosi drukkereket felhívásban figyelmeztették, hogy tartózkodjanak a szövetség vezetőinek és a játékvezető gúnyolásától.<sup>108</sup> 1943-ban a miskolci és nagyvárad szurkolókat rótták meg a szövetség: az MLSZ Országos Elnöksége kilátásba helyezte, ha a botrányos állapotok nem szűnnek meg, a két egyesület a jövőben csak zárt kapuk mögött rendezheti mérkőzéseit.<sup>109</sup> Jellemző: egy 1943 végi MLSZ rendelkezés már olyan célt tűzött ki, hogy a szövetség „A játékvezetők nehéz munkájának, valamint a játékszabályoknak népszerű megismertetésére az egyesületek kebelében előadássorozatot rendez”, illetve „Minden más alkalmas módon igyekszik a játékosok a nézőközönség és a játékvezetők között való megértés szellemét ápolni.”<sup>110</sup>

Nem meglepő tehát, hogy 1940 és 1944 között alig néhány erőszakos eseményt regisztrálhatunk a keleti régióban. A legsúlyosabb incidens Ungváron történt, ahol a ruszin ŠK Rusj druk-

---

<sup>107</sup> *Sportbírlap* 1943. március 20.

<sup>108</sup> *Magyarország* 1940. november 9.

<sup>109</sup> *Sportbírlap* 1943. március 20.

<sup>110</sup> *Nemzeti Sport* 1943. december 19.

kerei bántalmazták az egyik levonuló nyíregyházi játékost.<sup>111</sup> Az élvonalba feljutó DVSC mérkőzéseit több ezer drukker látogatta, rendzavarásra mégis csak 1-2 ízben volt példa. 1944 áprilisában a Vasas szerepelt Debrecenben, a nézők folyamatosan tüntettek a bíró ellen, aki – állítólag – egyszer feléjük köpött. A mérkőzés végén rendőröknek kellett kimenekíteniük a bírót, a helyi lap szerint a játékvezető és a partjelzők ittasak voltak.<sup>112</sup> Egy hónappal később pedig az MLSZ-hez érkezett panasz, hogy a Debreceni VSC és a Nagyvárad AC pályáin „a közönség gúnyolja és szidalmazza a vendégcsapatot”.

---

<sup>111</sup> *Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap* 1943. április 7.

<sup>112</sup> *Debrecen* 1944. április 4.

## VI. ÖSSZEGZÉS

Disszertációmban a debreceni labdarúgás társadalmiasulását a bourdieu-i mező-paradigma logikájával, és egyes fogalmainak segítségével mutattam be. Egy mező, vagyis egy speciális *erőtér* lényege a küzdelem: a szereplők egy része azért küzd, hogy a mező feletti hatalmát megtartsa („ortodoxok”), másik részük – akik kétségbe vonják az uralkodó pozíciókban lévők legitimitását – pedig azért, hogy e hatalmat megszerezze („eretnekek”). A futballmező küzdelmeinek tétje tehát az, hogy mely klubok kerülnek uralmi helyzetbe, vagyis olyan pozícióba, hogy a labdarúgást érintő döntéseket befolyásolni tudják. Az egyesületek közötti ellentétek, opozíciók azonban legtöbbször nem véletlenszerűen alakultak ki, hiszen a klubok mögött többnyire viszonylag jól megkülönböztethető társadalmi csoportok álltak: találkoztunk elit, keresztény, zsidó, kereskedő, jobboldali, vagy szociáldemokrata sportegyesületekkel. A klubok eltérő beágyazottsága következtében konfliktusaik társadalmi ellentétekként jelentek meg, vagyis a futballmezőben többnyire más társadalmi erőterek ellentétes csoportjai vívták szimbolikus küzdelmeiket.

A fent és a lent lévők definiálásának nehézsége a mező többdimenziós beágyazottságából következik: a futballmező struktúráját 1945 előtt több nagy *polarizációs dimenzió* alakította. Ezek a polarizációk felekezeti-etnikai, politikai, gazdasági-ideológiai (profi–amatőr), regionális (pl. Budapest–vidék) törésvonalak mentén szeltek át a futballmezőt. Az egyes dimenziók ereje időről időre változott, de sok polarizáció bizonyos időkben össze is kapcsolódott. E dimenziókban alakultak ki azok a dichotómiák, melyek mentén uralmi vagy alávetett helyzetbe kerültek az egyesületek.

A disszertációban egyrészt a debreceni klubok társadalmi beágyazottságát tártam fel, másrészt, hogy fél évszázad alatt a különböző polarizációs dimenziókban hogyan változtak a klubok erőviszonyai. Nagy teret szánok a klubok közötti konfliktusok bemutatására, különös tekintettel a szövetségi hatalomért vívott küzdelmekre, illetve a drukkerek erőszakos akcióira.

Időrendben az *első* fejezet a debreceni futballmező kialakulását mutatja be. A városban 1902-ben rendezték az első nyilvános futballmérkőzést, és két sportegyesület tagjai is űzték a sportágat. Az 1867-ben alakult Debreceni Torna Egylet a modernizáció és a polgárosodás iránt elkötelezett, református és zsidó közigazgatási és gazdasági elit tagjait tömörítette: a DTE alapítói között éppúgy találkozhatunk a református püspökkel, mint a zsidó hitközség vezetőjével, vagy a város polgármesterével. Az Egyetértés FC (1912-től Debreceni Vasutas Sport Club) viszont gyári egyesület volt: a MÁV javító műhelyének vasutasai hozták létre. A DVSC a DTE ellenpólusát jelentette: a vasutas egyesület bázisát bevándorolt, sokszor idegen nemzetiségű, külvárosban élő munkások és tisztviselők alkották, akik között nagyon magas volt a katolikusok aránya. Mivel e két klub a század első évtizedében nem szerepelt bajnokságban, nem nyíltott lehetőségük az általuk képviselt jelentéstartalmak ütköztetésére sem.

1910-ben a DTE indult a regionális bajnokságban, a rendszeresen rendezett, tétért játszott mérkőzéseknek köszönhetően a futball egyre népszerűbb lett Debrecenben. 1910-ben megalakult a kereskedők sportklubja (DKASE), a sportegyesület társadalmi bázisa sok tekintetben rokon volt a DTE-vel, hiszen a DKASE vezetőségében számos zsidó polgár nevével találkozunk. Ekkoriban alakult ki az első regionális polarizáció is, a nagyváradai és debreceni klubok rivalizáltak a régió futballjában betöltött vezető helyért. Viszont a debreceni futballmezőt 1914 előtt nem jellemezték heves küzdelmek. A város első számú sportegyesülete a DTE volt, bár a DKASE labdarúgói gyorsan javuló formát mutattak. Nagyváraddal összehasonlítva azonban a debreceni klubok alárendelt szerepet játszottak: nem csak játéktudásban maradtak el bihari vetélytársuktól, de a labdarúgó szövetség 1912-ben felállított keleti kerületének székhelye is Nagyváradon volt.

A debreceni labdarúgás történetének *második* jelentős korszakát – az 1919 és 1926 közötti éveket – heves rivalizálás, és állandó botrányok jellemezték. Új egyesületek alakultak: a cionista Makkabea csupán egy évig működött, a város második vasutas sportegyesülete, a DMTK viszont öt évig szerepelt a regionális bajnokságban. 1919-ben alakult meg az egyetem sport klubja, a DEAC is. Az egyetemi egyesület társadalmi beágyazottsága ugyan hasonlított a DTE-hez (mindkét klub az elithez kötődött), ám a DEAC – köszönhetően a zsidóságot a felsőoktatásból kiszorítani igyekvő numerus clausus törvénynek – az ekkor születő számtalan szélsőjobboldali egyesület egyike lett. De a többi klub arculata is megváltozott az 1920-as évek elején. Mivel a Tanácsköztársaságban aktív szerepet játszottak a MÁV javítóműhelyének munkásai, a gyár vezetői a sport finanszírozása révén is igyekeztek alkalmazottaikat a keresztény-nemzeti táborba terelni. A DTE-ben pedig megnőtt a zsidóság szerepvállalása, akik számára a klub nem csupán a modernizáció, de az asszimiláció melletti elkötelezettséget is szimbolizálta. Szintén megnőtt a zsidóság súlya a DKASE-ben is, sőt, a kereskedők klubjában több cionista vezető nevével is találkozhatunk.

Az 1920-as évek elején a politikai változásokkal párhuzamosan – az antiszemitizmusnak köszönhetően – összefonódott a felekezeti-etnikai és a politikai polarizáció. E szempontból a törésvonal egyik oldalán a liberális-református-zsidó DTE és DKASE, a másik oldalon pedig a jobboldali-katolikus DEAC és DVSC állt. A helyi politikai hatalommal való kapcsolatát illetően a DTE volt ugyan a legkedvezőbb helyzetben, de a regionális bajnokságokat sorra nyerte a DVSC, és az MLSZ keleti kerületében is kedvezőbb helyzetben voltak a jobboldali egyesületek. Ekkor jelent meg Kelet-Magyarországon a gazdasági-ideológiai polarizáció. Profik (álamatőrök) és amatőrök között nem voltak olyan súlyos összecsapások, mint Budapesten, pedig a DEAC-ot kivéve minden debreceni egyesület vétett az amatőrség szabályai ellen. Megváltozott a regionális polarizáció is: nem csak erőviszonyait, de a résztvevők körét tekintve is. A Romániához csatolt Nagyvárad helyét Nyíregyháza vette át, viszont Debrecen uralkodó pozícióba került, hiszen a kerület székhelyét Nagyváradról Debrecenbe helyezték át. A nyíregyházi csapatok évről-évre jobban szerepeltek a bajnokságban, és rövidesen több beleszólást követeltek a kerület ügyeibe.

1919 és 1926 között a debreceni futball egyik nagy problémája volt a pályákat elborító erőszak. Amilyen durván csaptak össze a szembenálló politikai felek, olyan súlyos incidensek történtek az „ellentétes világnézetű” csapatok debreceni találkozóján. Amikor pedig – 1924-től – a nyíregyházi klubok támadták a debreceni székhelyű szövetségi vezetést, akkor a két város klubjainak összecsapásain törtek ki súlyos incidensek.

Az 1945 előtti debreceni labdarúgás történetének *harmadik* jelentős korszaka az 1926 és 1935 közötti időszakra tehető. E kilenc év során csak profi csapatok indulhattak az országos bajnokságban, de ekkor már vidéki klubok is nevezhettek. A debreceni amatőr egyesületek legambiciózusabb vezetői Bocskai FC néven szerveztek profi csapatot, amely a háború előtti labdarúgás egyik legsikeresebb vidéki egyesülete volt. A Bocskai ugyan jórészt a DVSC és a DKASE játékosából verbuválódott, de a közös összefogás eredményeként jóval szélesebb volt a társadalmi beágyazottsága, mint bármelyek amatőr egyesületnek. Ennek ellenére a városi társadalom három jelentősebb csoportját azonosíthatjuk a klub vezetőségi tagjai között. A városi gazdasági elit tagjai, és a zsidóság képviselői nagy számban vettek részt a klub vezetésében, de a városvezetés is bőkezűbben támogatta a klubot, mint korábban az amatőr egyesületeket. Ez utóbbira jó példa az 1934-ben átadott, városi beruházással felépült Nagyerdei Stadion, amely az ország egyik legszínvonalasabb sportlétesítménye volt.

A Bocskai megalakulásával viszont jelentéktelenné váltak az amatőr egyesületek. Az agilisabb sportvezetők átpártoltak a profi Bocskaihoz, de a gazdasági válság is érzékenyen érintette az amatőröket. Az amatőr egyesületek társadalmi beágyazottsága nem változott lényegesen, de a nézők már nem voltak rájuk kíváncsiak, jellemző, hogy a DTE futballszakosztálya 1934-ben fel is oszlott.

A profizmus bevezetése megváltoztatta a klubok struktúráját és küzdelmeik tétjeit a futballmezőben. A debreceni amatőr klubok között megszűnt a rivalizálás, nem voltak sem felekezesi, sem politikai jellegű konfliktusai. A Bocskai megalakulása viszont – természetesen – felerősítette a profi-amatőr ellentétet. Az amatőr klubok azért nehezteltek a profikra, mert elvitték játékosaik és nézőiket, de tagságuk, és vezetőik nagy részét is, így szinte minden bevételi forrásuktól elestek. Ám a Bocskait a régi amatőr vezetők hozták létre, ez a szembenállás nem volt olyan markáns, mint az 1920-as évek elején a felekezeti és politikai megosztottság. Azáltal viszont, hogy a Bocskai az országos bajnokságban vett részt, átalakultak a regionális rivalizálás keretei. A keleti kerületi amatőr bajnokságban a nyíregyházi klubok az élre törtek, az elszegényedett debreceni egyesületeknek nem volt esélyük, hogy beleszóljanak a bajnoki címek sorsába. Viszont a kerület vezetése változatlanul Debrecenben volt, ezért a két város amatőr klubjai között előfordultak konfliktusok.

Debrecenben azonban a Bocskai szereplése vonzotta a nézőket, a csapat fő riválisai pedig fővárosi klubok voltak. A profi labdarúgó szövetséget viszont Budapestről irányították, és a debreceni – de gyakorlatilag minden vidéki – profi klub arra panaszkodott, hogy a fővárosiak el akar-

ják nyomni a vidékieket. E korszak terméke tehát a vidéki futballban máig tapintható Budapest-ellenesség. A főváros-ellenesség a drukkerek rendbontásaiban is megnyilvánult, a budapesti profi klubok vidéki mérkőzéseit rendszeresen követték szurkolói atrocitások.

A 20. század első fele debreceni futballjának történet-szociológiai szempontból *negyedik* jelentős korszakát az 1935 és 1944 közötti évek jelentik, amely legfontosabb vonása, hogy az állam egyre fontosabb szereplőjévé vált a futballmezőnek. Egyrészt az állami vállalatok sportegyesületei az 1935-ben létrehozott, profi és amatőr egyesületek versenyzésének keretét adó Nemzeti Bajnokság legfőbb szereplői voltak. Másrészt 1939-ben a belügyminiszter hatósági biztost nevezett ki az MLSZ élére, akinek a sportág árjásítása volt az egyik legfontosabb feladata.

Ezek a változások a debreceni futballmezőt sem hagyták érintetlenül. Az 1935-től folyamatosan anyagi nehézségekkel küszködő Bocskai élére 1939-ben „színtiszta” keresztény vezetőséget választottak, de a válságot ők sem tudták kezelni, a klubot 1940-ben feloszlatták. A DTE már 1934-ben megszűntette futballcsapatát, de a sportegyesületet az 1940-es évek elején árjásították. A DKASE végleg ellehetetlenült, ám a korábban markáns zsidó támogatottságú egyesületet 1940-ben hivatalosan is feloszlatta a hatalom. A szociáldemokrata DMTE-t 1944-ben, a német megszállás után szüntették meg. A DVSC azonban, mint egy állami vállalat sportegyesülete, megfelelt a szélsőjobb oldal ideáljainak. A klub egyre jobban szerepelt a kerületi bajnokságban, és 1943-ban feljutott a Nemzeti Bajnokság első osztályába.

A Nemzeti Bajnokság bevezetésével eltűnt a profik és amatőrök közötti választóvonal, s az amatőrök egyre jobb pozíciókra tettek szert az MLSZ vezetésében. De megváltozott a vidék és a főváros viszonya is. Hiszen a szövetség élére 1939-ben kinevezett radikális jobboldali vezetés a vidék pártfogójának is bizonyult. Az élvonalban egyre több vidéki csapat szerepelt, így a szövetség vezetésében is nagyobb szerepet kaptak (ezt jelzi például, hogy a hatósági biztos hódmezővásárhelyi volt). A vidék előretörését mutatja, hogy az utolsó, 1945 előtti bajnokság élén a Nagyvárad AC révén először lett vidéki bajnoka a magyar labdarúgásnak.

## FÜGGELÉK

## DEBRECENI SPORTEGYESÜLETEK VEZETŐI 1945-IG

### *Bocskai Futball Club*

**1926:** ideiglenes igazgatóság (*Debrecen* 1926. július 30.)

**Ideiglenes igazgatóság:** Káldy Zsigmond, Németh József, Römer Richárd, Szegedy Gyula

**Ellenőrző bizottság:** Bornyi Béla, Varjas Sándor **Pénztáros:** Bódy Pál **Ügyész:** Payer Dezső

**1926:** első vezetőség (*Debreceni Hétfői Újság* 1926. augusztus 30.)

**Ügyvezető elnök:** Nuszbaum Jenő **Futballigazgató:** Rákos Győző **Titkár:** Káldy Zsigmond

**Pénztáros:** Galambos Sándor **Ellenőr:** Varjas Sándor

**1927** (Tamássy 1928: 29–30.)

**Díszelnök:** Hadházy Zsigmond főispán, Magoss György polgármester **Elnök:** Vásáry István h. polgármester **Társelnök:** Benedek László egyetemi tanár, Freund Jenő ügyvéd, Hegedűs Jenő ügyvéd, Létay Lajos vezérigazgató, ifj. Magoss György bankigazgató, Nagy Géza egy. tanár **Alelnök:** Beczner József alezredes, Króh Vilmos nagykereskedő, Mándy András h. közjegyző, Medvegy Elemér téglagyári igazgató, Mittelman Miksa igazgató, ifj. Schwartz Vilmos bankigazgató, Sebestyén Lajos építésmérnök, Vecsey Andor magánzó, Zempléni Gusztáv rendőr **Klubigazgató:** Nuszbaum Jenő szesznagykereskedő **Főtitkár:** Káldy Zsigmond **Titkár:** Zempléni József **Ügyész:** Payer Dezső **Ügyész helyettes:** Görgey Árpád **Pénztáros:** Galambos Sándor **Ellenőr:** Popovits Gyula **Klubkapitány:** Tolnai Sándor **Jegyző:** Szabó József **Főjegyző:** Kupinszky Sándor **Háznagy:** Németh Lajos **Választmány:** Antal Béla, Ascher Sándor, Bagi Ferenc, Beke Barna, Bleier Ernő, Bódy Pál, Czutrin Andor, Eisenberger Dezső, Farkas Frigyes, Feldheim Imre, Fényes Endre, Horváth Ernő, Jeney Kálmán, Keiner József,

Koller József, Kolosváry-Borcsa Mihály, Kovács József, Köstner József, Krompaszky Ferenc, Markovits Ignác, Müller Jenő, Müller László, Orosz Barna, Philipp Jenő, Poroszlai László, Reitz János, Rölig Ede, Römer Richárd, Sarkadi Ferenc, Singer József, Szabó Henrik, Szántó László, Székely Andor, Than Gyula, Tóth Sándor, Ungár János, Való Antal, Varga László, Vértess Sándor **Póttagok:** Boga József, Dallmann Miklós, Szájbél Pongrác

**1928** (*Debreceni Hétfői Újság* 1928. július 2.)

**Díszelnök:** Hadházy Zsigmond, Magoss György **Elnök:** Vásáry István **Társelnök:** Benedek László, Freund Jenő, Hegedűs Jenő, Létay Lajos, ifj. Magoss György, Nagy Géza **Alelnök:** Ascher Sándor, Beczner József, Fényes Endre, Gábor Jenő, Króh Vilmos, Mándy András, Medvegy Elemér, Mittelman Miksa, Rostás Elemér, ifj. Schwartz Vilmos, Sebestyén Lajos, Vecsey Andor, Zempléni Gusztáv **Klubigazgató:** Nuszbaum Jenő **Főtitkár:** Káldy Zsigmond **Titkár:** Zempléni József **Ügyész:** Payer Dezső **Ügyész helyettes:** Görgey Árpád **Pénztáros:** Galambos Sándor **Ellenőr:** Popovits Gyula **Klubkapitány:** Tolnai Sándor **Jegyző:** Szabó József **Főjegyző:** Kupinszky Sándor **Háznagy:** Németh Lajos **Választmány:** Ádám Gyula, Antal Béla, Bagi Ferenc, Beke Barna, Bleier Ernő, Bódy Pál, Czutrin Andor, Eisenberger Dezső, Farkas Frigyes, Farkas Lajos, Feldheim Imre, Hermann László, Horváth Ernő, Jeney Kálmán, Keiner József, Kemény Géza, Koller József, Kolosváry-Borcsa Mihály, Kovács József, Köstner József, Krompaszky Ferenc, Léderer Ferenc, Markovits Ignác, Müller Jenő, Müller László, Orosz Barna, Philipp Jenő, Popovics Andor, Poroszlai László, Probsttner Artúr, Reitz János, Rölig Ede, Römer Richárd, Sarkadi Ferenc, Singer József, Szabó Henrik, Szájbél Pongrác, Szántó László, Székely Andor, Tamássy László, Than Gyula, Tóth Sándor, Ungár János, Való Antal, Varga László, Vértess Sándor



**1929** (*Debrecen* 1929. szeptember 10.)

**Elnök:** Versényi Tibor **Ügyvezető elnök:** Nagy Géza **Ügyvezető elnökhelyettes:** Fényes Endre **Társelnök:** Brokes Győző, Freund Jenő, Fényes Endre, Hegedűs Jenő, Kardos Géza, Tasnády Kardos Endre, Létay Lajos, ifj. Magoss György, Sebestyén Lajos, Vásáry László **Alelnök:** Ádám Gyula, Beke Barna, Gábor Jenő, Grünwald Árpád, Medvegy Elemér, Mittelmann Miksa, Müller Jenő, Németh Lajos, Popovits Gyula, Probsztner Artúr, Rostás Elemér, Szántó László **Gazdasági Bizottság:** Beke Barna, Bódy Pál, Fényes Endre, Hegedűs Jenő, Keiner József, Mittelmann Miksa, Nagy Géza, Németh Lajos, Popovits Gyula, Vásáry László **Főtitkár:** Thury Levente **Titkár:** Zempléni József **Főpénztáros:** Borbély Imre **Főjegyző:** Kupinszky Sándor **Jegyző:** Szabó József **Ügyész:** Payer Dezső **Ellenőr:** Bódy Pál **Klubkapitány:** Káldy Zsigmond **Háznagy:** Loránt József **Választmány:** Adrigán Ferenc, Ascher Sándor, Bagi Ferenc, Barabás Béla, Béber László, Berkovits Hermann, Bleyer Ernő, Boros Ferenc, Botos Tibor, Dallmann Miklós, Eiler Antal, Eisenberger Dezső, Farkas Lajos, Feibermann Zsigmond, Feldheim Imre, Galambos Sándor, Göndör Arnold, Grünbaum Márton, Hajdu Jenő, Hermann László, Keiner József, Kemény Géza, Kende Henrik, Keresztes Vidor, Kostya János, Léderer Ferenc, Mándy András, Markovits Ignác, ifj. Mihalovits Jenő, Müller László, Németh Nándor, Philipp Jenő, Papp László, Poroszlay László, Reitz János, Römer Richárd, Sarkady Ferenc, Singer József, Steinberger László, Szabó Henrik, Szájbél Pongrác, Székely Andor, Tarr Lajos, Thieszen Géza, Tolnai Sándor, Tóth József, Tóth Sándor, Ungár János, Vargha László, Vértess Sándor, **Választmányi póttagok:** ifj. Szegedy Gyula, Gazdag József, Fekete Imre

**1930** (*Debrecen* 1930. október 7.)

**Díszelnök:** Hadházy Zsigmond, Magoss György, Rásó István, Vásáry István **Elnök:** Versényi Tibor **Ügyvezető elnök:** Fényes Endre **Társelnök:** Beke Barna, Brokes Győző, Freund Jenő, Grünwald Árpád, Hegedűs Jenő, ifj. Magoss György, Kardos Géza, Mittelmann Miksa, Ungár

Jenő **Alelnök:** Bíró Barna, Diószeghy Mihály, Gábor Jenő, Galambos Sándor, Medvegy Elemér, Mihalovits Jenő, Müller Jenő, Németh Lajos, Popovits Gyula, Probsztner Artúr, Rostás Elemér, Schlachta Sándor, Szántó László, Thury Levente, Vásáry László **Gazdasági Bizottság:** Beke Barna, Borbély Imre, Brokes Győző, Fényes Endre, Grünwald Árpád, Hegedűs Jenő, Mittelmann Miksa, Németh Lajos, Popovits Gyula, Székely Andor **Főtitkár:** Létay Zoltán **Titkár:** Zempléni József **Ügyész:** Payer Dezső **Pénztáros:** Borbély Imre **Ellenőr:** Bódy Pál **Főjegyző:** Való Antal **Jegyző:** Gábor György **Háznagy:** Loránt József **Választmány:** Adrigán Ferenc, Bagi Ferenc, Barabás Béla, Bartos Géza, Béber László, Békés István, Berger (ig., Zerkovitz), Berkovits Hermann, Bleyer Ernő, Böde Gyula, Dallmann Miklós, Farkas Lajos, Feldheim Imre, Földes Jenő, Gál Imre, Geszti József, Göndör Arnold, Grósz István, Grünfeld (műv., Zerkovitz), Hajnal Dezső, Hermann László, Horváth Miklós Sándor, Illyés Endre, Kardos István, Keiner József, Kende Henrik, Kepich Jenő, Keresztes Vidor, Kovács Zoltán, Láng Imre, Léderer Ferenc, Leitner Barna, Mándy András, Markovits Ignác, Miklós Andor, Mohácsi Jenő, Müller László, Papp László, Philipp Jenő, Poroszlay László, Radó Dezső, Römer Richárd, Sajó István, Sándor Ármin, Sándor Jenő, Simon Ferenc, Singer József, Steinberger László, Szabolcs Miklós, Szalay György, Székely Adorján, Székely Andor, Thieszen Géza, Ungár János, Ungerleider Miklós, Vargha László, Vértess Sándor

**1931** (*Debreceni Független Újság* 1931. december 16.)

**Díszelnök:** Versényi Tibor **Elnök:** Hegyemegi Kiss Pál **Társelnök:** Bartha István, Beke Barna, Bíró Barna, Bónyi Bertalan, Brokes Győző, Fényes Endre, Gábor Jenő, Gál Samu, Grünwald Árpád, Hegedűs Jenő, Hüttl Tivadar, Kardos Géza, Lössl János, ifj. Magoss György, Mittelmann Miksa, Probsztner Artúr, Rimanóczy Béla, Rostás Elemér, Ungár Jenő **Alelnök:** Berkovits Hermann, Berkovits József, Farkas Lajos, Galambos Sándor, Keresztes Vidor, Léderer Ferenc, Müller Jenő, Müller László, Németh Lajos, Philipp Jenő, Popovits Gyula,

Ritter Sándor, Sajó István, Schlachta Sándor, Szántó László, Szőnyey Kálmán, Thury Levente  
**Klubigazgató:** Káldy Zsigmond **Főtitkár:** Létay Zoltán **Titkár:** Ilyés Ferenc, Keppich György  
**Főjegyző:** Miklós Andor **Jegyző:** Gábor György **Ügyész:** Payer Dezső **Ügyész-helyettes:**  
Dróth Sándor **Pénztáros:** Borbély Imre **Ellenőr:** Békés István **Háznagy:** Bagi Ferenc **Választmány:** Adrigán Ferenc, Balla Gábor, Barcza Lajos, Bartos Géza, Béber László, Bódy Pál, Brokes János, Dakó Kálmán, Dallmann Miklós, Dergán Károly, Dobi Gábor, Fábián Zsigmond, Fazekas János, Feldheim Imre, Fogel Imre, Földes Jenő, Forgon István, Gál Imre, Golovits Ferenc, Gombos Ferenc, Göndör Arnold, Gruber Jakab, Hajóczky Miklós, Haller Gábor, Hermann László, Huber Ferenc, Jámbor Ferenc, Keiner József, Kiss Miklós, Kovács Zoltán, Latzkó Béla, Leitner Barna, Lóránt József, Mandel László, Mandel Pál, Markovits Lajos, Miklós Ferenc, Mikó Imre, Mohácsi Jenő, Nagy János, Olbrichtovits János, Papp László, Pázonyi István, Probstner Artúr, Römer Richárd, Sajó László, Singer József, Somogyi Kálmán, Strobach Géza, Stüiber Viktor, Szabolcs Miklós, Szarvas Péter, Székely Andor, Szilágyi Gyula, Torma Lajos, Udvardy Miklós, Ungár János, Ungerleider Miklós, Váczy István, Vankó András, Varjas Sándor, Vigh István, Zelinger Ede, Zempléni József

**1932** (*Debrecen* 1932. szeptember 21.)

**Díszelnök:** Hegymegi Kiss Pál, Nagy Géza, Vásáry István, Vay László, Versényi Tibor **Elnök:** Brokes Győző **Társelnök:** Beke Barna, Békés István, Berkovits Hermann, Berkovits József, Bíró Barna, Farkas Lajos, Fényes Endre, Grünwald Árpád, Hegedűs Jenő, Hüttl Tivadar, Króh Vilmos, ifj. Magoss György, Mittelmann Miksa, Probstner Artúr, Radó Dezső, Ritter Sándor, Rostás Elemér, Sajó István, Simon Imre, Szántó László, Ungár Jenő, Vásáry László **Alelnök:** Borbély Imre, Dregán Károly, Földes Jenő, Gaál Imre, Galambos Sándor, Huber Ferenc, Keresztes Vidor, Kovács Zoltán, Léderer Ferenc, Müller Jenő, Müller László, Nagy Dániel, Németh Lajos, Philipp Jenő, Popovits Gyula, Poroszlai László, Römer Richárd, Schlachta Sándor,

Thury Levente, Váczy István **Klubigazgató:** Káldy Zsigmond **Klubkapitány:** Béber László  
**Főtitkár:** Létay Zoltán **Titkár:** Keppich György, Kosovits István **Főjegyző:** Mandel Pál  
**Jegyző:** Nagy Sándor **Ügyész:** Dróth Sándor, Payer Dezső **Pénztáros:** Schwartz Jenő **Ellenőr:** Papp Lajos **Háznagy:** Bagi Ferenc

**1934** (*Debrecen* 1934. december 19.)

**Díszelnök:** Hegymegi Kiss Pál, Kopfensteiner Manó, Milleker Rezső, Nagy Géza, Vásáry István, Vay László, Versényi Tibor, Zöld József **Elnök:** Brokes Győző **Ügyvezető társelnök:** Borbély Imre **Társelnök:** Balogh Gyula, Beke Barna, Berkovits Hermann, Berkovits József, Bódy Pál, Fényes Endre, Gábor Jenő, Gál Samu, Grünwald Árpád, Hegedűs Jenő, Herzog Edvin, Króh Vilmos, Létay Zoltán, Löbl Ödön, ifj. Magoss György, Mittelmann Miksa, Nagy Jenő, Radó Dezső, Ritter Sándor, Sajó István, Schlachta Sándor, Simon Imre, Szathmáry István, Ungár Jenő, Vásáry László **Alelnök:** Gál Imre, Hutay Ferenc, Keresztes Vidor, Kovács Zoltán, Leitner Barna, Mihalovits Jenő, Morvai Béla, Müller Jenő, Müller László, Nagy Dániel, Nánási Lajos, Németh Lajos, Philipp Jenő, Popovits Gyula, Szalay Imre, Tarján Oszkár, Thury Levente, Ungár János, Vecsey István, Zempléni Gusztáv **Klubigazgató:** Béber László **Főtitkár:** Mandel Pál **Titkár:** Krasznai István, Szegedy Gyula **Főjegyző:** Gombos Ferenc **Jegyző:** Edvi Illés Aranka, Zempléni József **Főpénztáros:** Edvi Illés István **Pénztáros:** Gyulay József **Háznagy:** Szeberényi Andor **Ellenőr:** Gábor György **Klubkapitány:** Lengyel Zoltán **Ügyész:** Simon Imre **Ügyész-helyettes:** Dróth Sándor

**1935** (*Debreceni Újság – Hajdúföld* 1935. július 7.)

**Díszelnök:** Lázár Andor, Vásáry István, Vay László **Társelnök:** Beke Barna, Benedek Sándor, Gábor Jenő, Nagy Géza, Milleker Rezső

**1936** (*Debrecen* 1936. augusztus 19.)

**Díszelnök:** Benedek László, Hegyemi Kiss Pál, Hüttl Tivadar, Kölcsey Sándor, Lázár Andor, Milleker Rezső, Nagy Géza, Rásó István, Vásáry István, Vay László, Versényi Tibor, Zöld József **Elnök:** Brokes Győző **Klubigazgató:** Béber László **Titkár:** Krasznai István **Jegyző:** Végh Piroska **Főjegyző:** Makláry Antal **Főpénztárnok:** Szappanos András **Pénztárnok:** Helfrich György **Klubkapitány:** Mandel Pál **Ellenőr:** Priszter Sándor **Háznagy:** Fisch Zoltán **Társelnök:** Aberle Raymund, Abonyi Gyula, Balogh Gyula, ifj. Balogh István, Baskay Ferenc, Beke Barna, Berkovits József, Bíró Barna, Bódy Pál, Bókay Zoltán, Borbély Imre, Fényes Endre, Fischer Jenő, Fornéth Béla, Gábor Jenő, Gál Samu, Gergely Jenő, Geszti József, Gyenes Dénes, Györki Imre, Hankiss János, Hegedűs Jenő, Hódy Béla, Hutay Ferenc, ifj. Magoss György, Káldy Zsigmond, Kamarás Gyula, Kárpáthy Elemér, Kerékjártó István, Kovács Ferenc, Kovács Zoltán, Kreiker Aladár, Króh Vilmos, Leitner Barna, Lengyel Zoltán, Létay Zoltán, Loebel János, Löbl Ödön, Mező Sándor, Mihalovits Jenő, Mittelman Miksa, Nagy Endre, Nagy Jenő, Neuber Ede, Pajor Győző, Pauchly Géza, Popovits Gyula, Radó Dezső, Rauschbauer Ödön, Sajó István, Schlachta Sándor, Sebestyén Lajos, Sesztina Jenő, Simon Imre, Szilas Hugó, Torma Kálmán, Ujhelyi Sándor, Ungár Jenő, Vásáry László, Vecsey Zoltán, Verzár Gyula, Vidoni János, Wolff Ferenc **Alelnök:** Baukovác Alfréd, Benyovszky Pál, Bónyi Bertalan, Ditzig Alajos, Dózsa György, Galamb Ferenc, Hermann Dezső, Horváth Árpád, Hunyadi János, Kardhordó János, Kelemen Ferenc, Keller Ferenc, Kiss Béla, Kiss István, Klein István, Krausz Jenő, Kupinszky Sándor, Laczkó Béla, Lőrinczy Mihály, Madár Károly, Mandel László, Meák Géza, Monoky Nándor, Müller Jenő, Müller László, Nagy Béla, Nánassy Lajos, Németh Lajos, Pálffy József, Rothmann Nándor, Sántha Károly, Schäffer Andor, Simon Ferenc, Szalag György, Szathmáry István, Tarján Oszkár, Thury Levente, Tolvay Imre, Torma Lajos, Tóth Ferenc, Ungár János, Vajhó Lajos, Weisz Ferenc, Zempléni Gusztáv

**1938** (*Debreceni Újság – Hajdúföld* 1938. szeptember 6.)

**Díszelnök:** Lossoncy István főispán **Elnök:** Balogh Gyula **Ügyvezető elnök:** Gyenes Dénes **Klubigazgató:** Béber László hírlapíró **Főtitkár:** Thomas Henrik ügyvédjelölt **Titkár:** Szeszich Gyula bírósági joggyakornok, Haraszi Sándor tanár, Sz. Kovács Imre hírlapíró **Főjegyző:** Széll Kálmán **Jegyző:** Fisch Zoltán, Király Gyula **Ügyész:** Simon Imre **Főpénztáros:** Papp Lajos **Pénztáros:** Csáky Gyula **Ellenőr:** Helfrich György **Klubkapitány:** Baik Imre **Háznagy:** Szappanos Imre **Társelnök:** Abonyi Gyula, Baskay Ferenc, Bíró Barna, Bódy Pál, Bókay Zoltán, Bónyi Bertalan, Fischer Jenő, Geszti József, Gyenes Dénes, Káldy Zsigmond, Kárpáthy Elemér, Kelemen Ferenc, Kovács Zoltán, Króh Vilmos, Leitner Barna, Veres Zoltán, Verzár Gyula **Alelnök:** Balogh Sándor, Berky Géza, Bohn Ede, Diczig Alajos, Dózsa György, Egey Szilárd, Falk László, Galamb Ferenc, Gombosi Zoltán, Jóna Kálmán, Kardhordó Sándor, Keller Ferenc, Klein István, Kupinszky Sándor, Laczkó Béla, Lukács Jenő, Madár Károly, Mándy László, Monoki Nándor, Müller Jenő, Németh Lajos, Oláh Tibor, Philipp Jenő, Poroszlai László, Róna Sándor, Sánta Károly, Schäffer Andor, Szakmáry János, Szathmáry István, Tamássy György, Tarján Oszkár, Tokay Gyula, Tolvay Imre, Torma Lajos

**1939** (*Debrecen* 1939. augusztus 18)

**A „12-es bizottság”:** Balogh István, Béber László, Fábíán Sándor, Helfricht György, Kupinszky Sándor, Nagy Béla, Nagy Imre, Oláh Tibor, Papp Lajos, Sz. Kovács Imre, Szalay Károly, Szőnyey Kálmán

## *Debreceni Egyetemi Atlétikai Club*

**1919 a DEAC alapító tagjai** (HBmL X. 301. 8d. 137.)

Bacsó Jenő, Benedek László, Darkó Jenő, Hankiss János, Hüttl Tivadar, Iványi Béla, tasnádi Kardos Endre, Kesserű Lajos, R. Kiss István, Kontsek Kornél, Kováts Béla, Kölcsey Sándor, Sz. Kun Béla, Lindenberger János, Milleker Rezső, Poppler Géza, Sesztina Jenő, Szabó József, Tankó Béla, Thegze Gyula, Vásáry István, Verzár Frigyes

**1919** (*Hajdúföld* 1919. november 19.)

**Tiszteletbeli elnök:** Weszprémy Zoltán ny. főispán **Tanárelnök:** Darkó Jenő **Főtitkár:** Hajdú László MÁV segédtitkár **Titkár:** Payer Dezső **Alelnök:** Gacsályi Sándor, Jung Keresztély, Szabó Miklós, Szalay György **Főjegyző:** Liszt Nándor **Ifjúsági elnök:** Kovács Lajos

**1920** (*Hajdúföld* 1920. november 3., 4.)

**Tanárelnök:** Darkó Jenő **Ifjúsági elnök:** Szalay György **Főtitkár:** Bíró Barna **Titkár:** Görgey Árpád **Alelnök:** Durkó Gábor, Józán József, Pásztor József **Jegyző:** Lénárt István **Aljegyző:** Rhénes István, Vágó János **Pénztáros:** Kutassy Tibor **Háznagy:** Wurst László **Igazgatótanács:** Csány Károly, Csernátony Lajos, Held László, Jóna Kálmán, Kupinszky Sándor, Pauer István, Payer Dezső, Torma Kálmán

**1921** (*Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1921. november 7.)

**Tanárelnök:** Tóth Lajos **Ifjúsági elnök:** Józán József **Alelnök:** Szalay György **Főtitkár:** Payer Dezső **Titkár:** Görgey Árpád **Másodtitkár:** Peleskey Sándor **Főjegyző:** Görgey József **Jegyző:** Vágó János **Pénztáros:** Kutassy Tibor **Ellenőr:** Szász István

**1922** (*Hajdúföld* 1922. november 11.)

**Díszelnök:** Miskolczy Lajos főispán **Tanárelnök:** Darkó Jenő **Alelnök:** Csáky Gergely **Főtitkár:** Nagy Bálint **Titkár:** Pataky Tibor **Másodtitkár:** Országh Gábor, Reitz Antal **Pénztáros:** Bobocsa Rezső **Ellenőr:** Siposs István **Főjegyző:** Rencz Antal, Lánczy ?, Walter Károly **Jegyző:** Tóth László **Választmány:** Csatáry Endre, Halmy Endre, Koncz Lajos, Kurdics József, Nagy Sándor, Oláh István, Ökrös Sándor, Paulinyi Béla, Szalay Pál, Tury László, Veres Endre, Zámbery Kálmán

**1923** (*Hajdúföld* 1923. november 23.)

**Tanárelnök:** Darkó Jenő **Ifjúsági elnök:** Kulin László **Főtitkár:** ifj. Benkő Lajos **Titkár:** Fliegenschnel Lajos **Főjegyző:** Rencz Antal **Jegyző:** Siposs István

**1924** (*Debrecen* 1924. október 31., *Hajdúföld* 1924. november 1.)

**Tanárelnök:** Darkó Jenő **Ifjúsági elnök:** ifj. Rencz Antal **Főtitkár:** Benkő Lajos **Titkár:** Mile Pál **Alelnök:** Pataky Tibor **Háznagy:** Walter Károly **Pályagondnok:** Szabó István **Főjegyző:** Tardy János **Jegyző:** Lénárt János

**1927** (HBmL X. 301. 8d. 137.)

**Tanárelnök:** Milleker Rezső **Igazgatósági elnök:** Milleker Rezső **Főtitkár:** Szalay Károly **Főpénztáros:** Vizeli Kálmán **Ellenőr:** Somogyi Rezső **Háznagy:** Czerovszky Zoltán **Ifjúsági elnök:** Deák Jenő **Ifjúsági alelnök:** Bányai Lajos, Dobray Zoltán, ifj. Tankó Béla, Király György

**1930** (*Debrecen* 1930. január 4.)

**Tanárelnök:** Milleker Rezső **Főtitkár:** Mahády Béla **Pénztáros:** Buray Sándor **Ifjúsági elnök:** Hadházy Levente **Ifjúsági alelnök:** Kulcsár Dezső, Lódy László, Pünkösti Mihály, Termay Jenő **Főjegyző:** Szlavy László **Jegyző:** Berényi Zoltán, Megyesi László, Moldován Jenő, Rácz Jenő

**1932** (*Debreceni Újság – Hajdúföld* 1932. december 20.)

**Tanárelnök:** Milleker Rezső **Főtitkár:** Szalay Károly **Ifjúsági elnök:** Végh Ferenc **Ifjúsági alelnök:** Gáspár István, Kösztnér József, Simon József, Tárczy Gyula **Háznagy:** Mahády Béla **Ellenőr:** Benkő Lajos **Főjegyző:** Schipper János **Jegyző:** Bessenyei György, Lépes Ottó, Orosz László, Vecsey Tibor **Igazgatótanács:** Berényi Dénes, Dalmi Ádám, Dömsödy Péter, Fekete Pál, Hadházy Dezső, Lázár Zoltán, Nagy Sándor, Németh Béla, Ökrös József, Szentkirályi László, Szlavy László, Thomas Henrik, Vikol János

**1936** (A DEAC jelentése az 1936–37. évi működéséről: 4.)

**Tanárelnök:** Milleker Rezső **Főtitkár:** Kardhordó Sándor **Ifjúsági elnök:** Pongor László

**1938** (A DEAC jelentése az 1938–39. évi működéséről: 402.)

**Tanárelnök:** Milleker Rezső **Főtitkár:** Kardhordó Sándor **Ifjúsági elnök:** Gábor László

**1939** (A DEAC jelentése az 1939–40. évi működéséről: 408.)

**Tanárelnök:** Milleker Rezső **Főtitkár:** Kardhordó Sándor **Ifjúsági elnök:** Jeney Sándor

**1940** (*Tiszántúli Független Újság* 1940. december 5.)

**Tanárelnök:** Milleker Rezső **Főtitkár:** Kardhordó Sándor **Főpenztáros:** Felker János **Háznagy:** Ilyés Endre **Ellenőr:** Kapros Tibor **Ifjúsági elnök:** Futó József **Ifjúsági alelnök:** Berecz István, Magyary János, Széll György, Varga Zsigmond **Titkár:** Kardos János **Pénztáros:** Szele Tibor **Jegyző:** Bagdy L., Juhász Pál, Mártha Béla, Törös Béla **Főjegyző:** Bartha Gyula **Igazgatótanács:** Ákosy Károly, Balogh Sándorné, Csaba János, Domokos Károly, Ferenczy Pál, Hadházy Dezső, Ökrös Sándor, Pintér Mihály, Schmidt Gyula, Varga László **Ifjúsági tagok:** Balogh József, Barabás Miklós, Dely János, Gábor László, Gavallér László, Kapros László, Laczkó Béla, Molnár Ferenc, Rácz Miklós, Szilágyi Tibor

### ***Debreceni Kereskedelmi Alkalmazottak Sport Egyesülete***

**1911** (*Sport Hírek* 1911. december 4.)

**Tiszteletbeli elnök:** Léhmann László **Elnök:** Bárdos Géza, Jánosi Zoltán, Sesztina Jenő **Alelnök:** Koszteczky Lajos, Tolnai József **I. titkár:** Fekete Kálmán **II. titkár:** Lusztig Frigyes

**1912** (*Debreceni Független Újság* 1912. június 20.)

**Elnök:** Sesztina Jenő, Bárdos Géza **Ügyvezető elnök:** Jánosi Zoltán **Alelnök:** Koszteczky Bertalan, Gyürky Sándor, Balla Bertalan **Főtitkár:** Römer Lajos **II. titkár:** Lusztig Frigyes **Főjegyző:** ifj. Léhmann László **Pénztárnok:** Báthory Károly **Ellenőr:** Nagy Dezső **Footballintéző:** Losonczy Artúr

**1919** (*Debreceni Független Újság* 1919. április 13.)

**Örökös elnök:** Léhmann László **Díszelnök:** Szepessy Albert **Elnök:** Hajdú Dezső **Társelnök:** Roos Márton, Vági Gábor **Ügyvezető elnök:** Görcsös Lajos **Alelnök:** Fogel Ernő, Hajnal Artúr, Müller László **Főtitkár:** Rotthmann Arnold **Titkár:** Léhmann János, Römer Lajos

**1920** (*Egyetértés* 1920 május 11.)

**Ügyvezető elnök:** Müller László **Ügyvezető elnökhelyettes:** Ludeszer János **Elnök:** Hajnal Arthur, Móritz József, Sturm János **Alelnök:** Kontsek László, Vértess Sándor **Tiszteletbeli titkár:** Balla Zoltán, Hermann Dezső **Titkár:** Römer Lajos **Jegyző:** Dénes Sándor, Fekete Kálmán **Pénztárnok:** Nagy Dániel **Helyettes pénztárnok:** Bogen József **Ellenőr:** Czabán Nándor, Győri Ferenc **Háznagy:** Zsuzsa Ferenc **Pályaigazgató:** Draskovics Rudolf **Ügyész:** Nagy Árpád **Főrendező:** Szántó Ernő **Választmány:** Baráth Géza, Béli Pál, Bosznay Dezső, Csanádi Imre, Darvas Miksa, Dióssy Árpád, Erdős Zoltán, Glück Sándor, Győry Lajos, Halmágyi Gyula, Havas Károly, Koros Sándor, Koszteczki Bertalan, Kovács Emil, Köves Károly, Krón János, Krón József, Kurtás József, Léhmann János, Lipsitz József, Lusztig Frigyes, Márton Kálmán, Müller Jenő, Péntes József, Riskó József, Schwarcz Ferenc, Sztanó Sándor, Tolnai Sándor, Vértess Lajos, Weisz Dezső

**1921** (*Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1921. április 4.)

**Elnök:** Görcsös Lajos, Sturm János, Vértess Sándor **Ügyvezető elnök:** Müller László **Helyettes ügyvezető elnök:** Pongrácz Vidor **Alelnök:** Darvas Miksa, Hajnal Artúr, Kontsek László **Titkár:** Jencsel Gusztáv **Főtitkár:** Hermann Dezső **Tiszteletbeli titkár:** Römer Lajos

**1922** (*Hajdúföld* 1922. augusztus 22.)

**Díszelnök:** Kernhoffer József, Sesztina Jenő, Ungár Jenő **Elnök:** Békés Lajos divatáru kereskedő **Társelnök:** Bosznay Dezső, Sturm János, Vértess Sándor **Alelnök:** Darvas Miksa, Fehér Andor, Hajnal Artúr, Króh Vilmos, Mayer János, Székely Simon **Ügyvezető elnök:** Müller László **Ügyvezető alelnök:** Székely Simon **Főpénztárnok:** Nagy Dániel **Pénztárnok:** Gottlib Frigyes, Lusztig Frigyes **Ellenőrök:** Antal Béla, Kardos Jenő **Pályaigazgató:** Draskovits Rudolf **Háznagy:** Kollmann Ferenc **Főtitkár:** Hajdu Jenő **Tiszteletbeli titkár:** Römer Lajos **Főjegyző:** Dénes Sándor **Jegyző:** Keller György **Orvos:** Borossy József **Ügyész:** Karsai Sándor **Tiszteletbeli tag:** Görcsös Lajos

**1924** (*Egyetértés* 1924. március 4.)

**Díszelnök:** Békés Lajos, Bosznay Dezső, Sturm János **Elnök:** Króh Vilmos **Társelnök:** Medvegy Elemér, Mayer János, Müller László **Ügyvezető alelnök:** Székely Simon, Török Barna **Alelnök:** Aszódi Márton, Kollmann Ferenc, Pongrácz Vidor **Tiszteletbeli tag:** Loránt József **Főtitkár:** Fried Jenő **Titkár:** Schön Miklós **Főjegyző:** Keller György **Jegyző:** Grünberger József, Auspitz Miklós **Főpénztárnok:** Nagy Dániel **Pénztárnok:** Gottlib Frigyes, Péntes Imre **Ellenőrök:** Hegedűs Ferenc, Klein Ignác **Számvizsgálók:** Feldheim Imre, Havas Károly, Kardos Jenő, Müller Jenő **Háznagy:** Draskovits Rudolf **Orvos:** Borossy József **Ügyész:** Karsai Sándor

**1925** (*Debreceni Független Újság* 1925. március 11.)

**Díszelnök:** Rimanóczy Béla **Elnök:** Króh Vilmos **Társelnök:** Dénes Ármán, Medvegy Elemér, Müller László **Ügyvezető elnök:** Nagy Dániel **Alelnök:** Antal Béla, Aszódy Márton, Hermann Dezső, Kollmann Ferenc, Török Barna, Waldmann Géza **Főtitkár:** Czutrin Andor **Titkár:** Schön Miklós **Főpénztárnok:** Baráth Géza **Ellenőr:** Neumann Ármán, Zsurzsa Fe-

renc **Számvizsgálók:** Hegedűs Ferenc, Króh Jenő, Silberstein Jenő, Vargha Rezső **Háznagy:** Mandel Lipót

**1925** (*Debreceni Független Újság* 1925. szeptember 15.)

**Díszelnök:** Békés Lajos, Keller József, Kernhoffer József, Rimanóczy Béla, Sesztina Jenő **Elnök:** Króh Vilmos **Alelnök:** Hajnal Dezső, Medvegy Elemér, Somossy László

**1926** (*Debreceni Hétfélti Újság* 1926. február 22.)

**Elnök:** Somossy László kormánytanácsos **Társelnök:** Hajnal Dezső fogorvos, Medvegy Elemér téglagyári igazgató, Székely Simon tanár **Elnökség:** Dávid Géza kereskedő, Fülöp Sándor bankigazgató, Hermann Dezső kereskedő, Nagy Dániel vendéglős, Rex Ferenc vegyész, Szilágyi Dezső tőzsdebizományos **Alelnök:** Erős Sándor biztosítási kereskedő, Króh Vilmos kereskedő, Nábrády János kereskedő, Waldmann Géza mészáros **Főtitkár:** Loránt József vilamosági vállalati tisztviselő **Titkár:** Ökrös István tisztviselő **Jegyző:** Khón Mátyás tisztviselő, Kiss István kereskedősegéd **Választmány:** Angyal Sándor, Barna József, Bassa Zoltán, Bógen József, Both Sándor, Böör Kálmán, Breier Ottó, Bródy Barna, Erdős Ferenc, Frank Ernő, Fried Ármin, Friedmann Miklós, Füzessy Mihály, Glück Sándor, Goldstein Antal, Hermann Ármin, Herzog Jenő, Horváth Géza, Hudák Béla, Hudák Sándor, Juhos József, Kelemen Antal, Kiss Béla, Köves Károly, Lindenfeld Zsigmond, Ludeszer János, Ratkóczy János, Reich József, Sárossy Zoltán, Silberstein Jenő **Póttagok:** Kandel József, Ring Ferenc, Szőnyi Sándor, Vágner János

**1929** (*Debreceni Hétfélti Újság* 1929. szeptember 23.)

**Díszelnök:** Króh Vilmos, Rimanóczy Béla, Sesztina Jenő **Elnök:** Vértess Sándor **Társelnök:** Fried Jenő, Medvegy Elemér, Müller László, Nagy Dániel, Székely Simon **Alelnök:** Baukovác

Alfréd, Hermann Dezső, Kollmann Ferenc, Köves Károly, Lindenfeld Zsigmond, Lóránt József, Müller Jenő, Reich József, Zsurzsa Ferenc **Főtitkár:** Ökrös István **Titkár:** Buttkai István **Jegyző:** Krausz Géza **Főpénztáros:** Kovács József **Pénztáros:** Szántó Marcell **Ellenőr:** Kiss István, Varga Rezső **Háznagy:** Klein Ignác **Ügyész:** Payer Dezső **Választmány:** Adler Jenő, Angyal Sándor, Baráth Géza, Bródi Miklós, Darvas Miksa, Deutsch Mihály, Diósi Adolf, Draskovits Rudolf, Erdős Ferenc, Frank Imre, Fried Ármin, Fülöp Ferenc, Havas Károly, Hegyi Imre, Herczog Jenő, Hermann Jenő, Kende Henrik, Kiss Béla, Klein Mihály, Króh Jenő, Ludeszer János, Moskovits József, Nagy József, Neumann Ármin, Petrik Károly, Pongrácz Vidor, Schwartz Ferenc, Silberstein Jenő, Szabados Mihály, Szántó Ernő, Tolnai Sándor

**1934** (*Debrecen* 1934. július 3.)

**Örökös díszelnök:** Müller László, Nagy Dániel **Elnök:** Króh Vilmos **Társelnök:** Lindenfeld Zsigmond **Ügyvezető elnök:** Márkus Ferenc **Alelnök:** Feuer Dániel, Fried Jenő, Janovitz Gyula, Kovács Zoltán, Köves Károly, Papp János **Főtitkár:** Buttkai István **Titkár:** Reich József **Jegyző:** Kiss Gábor **Főpénztáros:** Szántó Marcell **Pénztáros:** Klein László **Ellenőr:** Horovitz Ernő **Háznagy:** Varga Rezső **Ügyész:** Markovits Lajos, Payer Dezső **Választmány:** Adler Jenő, Auspitz József, Bartha József, Csillag Sándor, Deutsch Mihály, Drab Béla, Draskovits Rudolf, Erdős Ferenc, Gál József, Gál Miklós, Glück Sándor, Gottlieb Frigyes, Grosz Ernő, Guttmann Jenő, Hajdu Jenő, Havas Károly, Herczog Jenő, Hermann Dezső, Horváth Géza, Kiss Béla, Kupfer Jenő, Kurtás József, Lindenfeld Lajos, Markovits József, Markovits Sándor, Moskovits Miklós, Moskovits Sándor, Müller Jenő, Neumann Ármin, Rónai Soma, Salamon Sándor, Schwartz József, Silberstein Jenő, Szabados Mihály, Szabó István, Szántó Zsigmond, Vágner János, Vajtó Lajos, Wiener Gyula, Zsurzsa Ferenc

1936 (*Debrecen* 1936. június 9.)

**Elnök:** Króh Vilmos **Társelnök:** Márkus Ferenc **Főtitkár:** Kohn Mátyás **Intéző:** Papp János

### *Debreceni MÁV Testgyakorlók Köre*

1919 a DMTK első vezetősége (*Debreceni Újság* 1919. augusztus 7.)

**Díszelnök:** Schindler Vilmos MÁV üzletvezető **Elnök:** Fekete Lajos felügyelő, fűtőházi főnök, Mikecz Miklós főmérnök, Totin Andor felügyelő, állomásfőnök **Ügyvezető alelnök:** Kerekes Géza hivatalnok **Ellenőrök:** Fésüs Lajos hivatalnok, Szigethy Gábor pályafelvigyázó **Titkár:** Káldy Zsigmond távírda felvigyázó

1920 (*Debreceni Újság* 1922. október 25.)

**Ügyvezető alelnök:** Kondor János **Főtitkár:** Baranyi Illés **Főtitkár:** Haselmayer Gyula

1922 (*Debreceni Újság* 1922. március 20.)

**Elnök:** Laskóczy Pál MÁV felügyelő, állomásfőnök **Ügyvezető alelnök:** Kerekes Géza **Főtitkár:** Káldy Zsigmond

### *Debreceni Munkás Testedző Egyesület*

1921 (*Debreceni Újság* 1921. január 25.)

**Elnök:** betöltetlen **Társelnök:** Pauló István **Alelnök:** Novák Károly, Szabó Kálmán **Főtitkár:** Kapusi János **Titkár:** Kiss István

1921 (*Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1921. augusztus 8.)

**Díszelnök:** Prahács József, Trnka Teofil malomtulajdonos **Elnök:** Pauló István **Alelnök:** Novák Károly, Szabó Kálmán **Titkár:** Trunkó Barna **Pénztáros:** Barta József, Tóth Lajos **Intéző (labdarúgók):** Szilágyi Imre (Kinizsi u. 52.) **Előadó (birkózók):** Bagossy Sándor (Eötvös u. 64.) **Jegyző:** Tamássy József **Ellenőrök:** Bagossy Sándor, Kiss Sándor **Választmány:** Erdei Gyula, Kozma Mihály, Nagy András, Pető László, Tamássy István, Vágner István

1922 (*Hajdúföld* 1922. április 2.)

**Díszelnök:** Prahács József, ifj. Kovács József, Trnka Teofil malomtulajdonos **Társelnök:** Novák Károly, Szabó Kálmán **Alelnök:** Szilágyi Imre **Ügyvezető alelnök:** Pataky József **Főtitkár:** Trunkó Barnabás **Jegyző:** Tamássy József **Pénztárnok:** Eszenyi István, Tóth Lajos **Ellenőr:** Bartha József, Koncz József **Intézők:** Bagossy Sándor, Czina Imre **Választmány:** Dobruczky Albert, Erdei Gyula, Győri Mihály, Hamza József, Kiss Sándor, Kiss István, Magyar István, Papp József, Peskó János, Pongrácz Imre

1926 (*Debreceni Hétfői Újság* 1926. március 15.)

**Díszelnök:** Kovács Gyula **Ügyvezető elnök:** Szabadi János **Alelnök:** Böör József, Czimmer Lajos, Szabó Lajos **Főtitkár:** Szabó Kálmán **Titkár:** Bodnár Ferenc **Jegyző:** Gál Lajos, Ménes János **Pénztárnok:** Brezovcsik József, Szabó Ádám **Választmány:** Balogh István, Gönczi József, Győry Mihály, Kálmán János, Kiss Mihály, Kovács Imre, Mogyorósi Béla, Sajtos János, Takáts Sándor, Tick István, Veisz Ignác,

1927 (Tamássy 1928: 59.)

**Díszelnök:** Kovács Gyula **Elnök:** Nagy Károly **Alelnök:** Angyal Sándor, Forgács Antal, Szilágyi Márton **Ügyvezető elnök:** Szabadi János **Főtitkár:** Sajó Imre



**1929** (*Debrecen* 1929. július 16.)

**Díszelnök:** Kovács Gyula **Elnök:** Nagy Károly **Ügyvezető elnök:** Sterbinszky László **Alelnökök:** Háy József, Kapusi János **Főtitkár:** Sajó Imre **Főpénztáros:** Kerékgyártó Jenő **Pénztáros:** Szabady János **Ellenőrök:** Kraudy Gyula, Pataki Gyula **Jegyzők:** Ekés Sándor, Lakatos István **Intéző:** Nagy József **Orvos:** Fischer Artúr **Ügyész:** dr. Helferson Jenő **Választmány:** Holló János, Kiss János, Szabó József, Szabó Kálmán, Szabó Lajos, Török Gábor, Vági István

**1931** (*Debreceni Újság – Hajdúföld* 1931. március 6.)

**Örökös díszelnök:** Kovács Gyula **Elnök:** Nagy Károly **Társelnök:** Hunyadi László, Kapusi János **Alelnökök:** Gombossy Zoltán, Szabadi János, Szabó Kálmán **Ügyvezető elnök:** Szabó Győző **Főtitkár:** Horn Pál **Titkár:** Reményi György **Ügyész:** Sonnenwirth Lajos **Pénztáros:** Pausz Ferenc **Gazda:** Nóránt István **Gazdasági bizottság:** Hartl Sándor, Szabó Győző, Szentpéteri István **Választmány:** Böör József, Hartl Sándor, Hendzsel István, Kovács János, Nagy József, Nagy Lajos, Szentpéteri István, Szíjgyártó Oszkár, Török Gábor

**1934** (*Debreceni Független Újság* 1934. július 15.)

**Díszelnök:** Györki Imre, Kovács Gyula, Nagy Károly **Elnök:** Gombosi Zoltán **Alelnök:** Palotai Mihály, Székely Lajos **Társelnök:** Fried Jenő, Hunyadi László, Lerchner Elemér, Horn Pál **Főtitkár:** Deutsch Lipót **Titkár-jegyző:** Ménes János **Háznagy:** Géci Ferenc, Ménes Sándor **Pénztáros:** Keiner Miklós **Ellenőrök:** Pányoki Lajos, Szabó Péter

**1936** (*Debrecen* 1936. július 22.)

**Tiszteletbeli elnök:** Györki Imre, Hunyadi László, Kovács Gyula, Nagy Károly **Elnök:** Kovács Lajos **Alelnökök:** Vági István **Főtitkár:** Kiss Jenő **Jegyző:** Virág Sándor **Háznagy:** Gombos István **Pénztáros:** Szűcs József

## *Debreceni Nyomdászok Sport Clubja*

**1920** (*Hajdúföld* 1920. április 2.)

**Elnök:** Szabó Kálmán **Alelnök:** Négyessy László **Titkár:** Kiss Sándor **Jegyző:** Tarr Miklós **Pénztáros:** Bartha József **Intéző:** Balogh Imre **Ellenőr:** Czina Imre, Nagy Imre **Szertáros:** Pethő László **Másodszertáros:** Szina Imre **Választmány:** Gömöri János, Simon István

## *Debreceni Torna Egylet*

**1897** (Jelentés... 1901: 15.)

**Díszelnök:** Gr. Dégenfeld József **Elnök:** dr. Kenézy Gyula **Alelnök:** Lovag Dobietzky Sándor, Vecsey Imre **Titkár:** dr. Horvay Róbert **Pénztáros:** dr. Varga Lajos **Ügyész:** dr. Márton Kálmán **Gazda:** Vecsey Zoltán **Házgondnok:** Burger Izsó **Orvosok:** dr. Csikos Sándor, dr. Czakó Zsigmond, dr. Derekassy István, dr. Szász Adolf **Művezető:** Tóth Mihály **Számvizsgálók:** Gaszner Géza, Lovász János, Poroszlai László **Választmány:** Aczél Géza, dr. Bakonyi Samu, dr. Fráter Imre, Györffy Aladár, ifj. Gyürky Sándor, Igyártó Sándor, Király Gyula, Körner Adolf, Lajosy Gyula, Lasz gallner Kálmán, dr. Magoss György, Márk Endre, Medgyasszay Miklós, Megyessy Lajos, Novotny Béla, dr. Orbán József, Puky Gyula, Töpler Ottó, dr. Tüdős János

## A DTE tagjai 1901-ben (Jelentés... 1901: 16–19.)

### *Alapító tagok*

Antalfi Lajos, Ármós Bálint, Áron Manó, Áron Miksa, Barcsay Miklós, Békény Péter 1892, Berger Henrik, Berghofer István, Biedermann István, Bloksay József, Budaházy Antal, Budaházy István, Caderas Violandné, Chappon Károly 1891, Csanády István, id. Csanak József 1892, id. Csáthy Károly, Csécsi Mór, dr. Csikos Sándor 1892, Csicsó Lajos, Dalmy Károly, Dáné István, Debrecen sz. kir város, Debrecen Első Takarékpénztár, Debrecen ev. ref. Egyház, Debrecen István gőzmalom, Debrecen Kereskedő Társulat, Gr. Dégenfeld József 1889, Domokos Kálmán, Doszpoly János, Draveczy Béla, Fabricziusz Géza 1892, Fábry Ferenc, Falk Lajos 1892, Fehér Hermann, Feischl Fülöp, Fényes Mór, Frohner Bernát, Gaál József, Gálócsy Gusztáv, Gaszner Károly, Gerébi Fülöp, Gondy Károly, Göttl Nándor, Györffy Aladár 1892, ifj. Gyürky Sándor, Hanke Leó, Holvay Gyula, dr. Horvay Róbert 1899, Hubert Ferenc 1891, Hunyadi Zsigmond, Huzli Károly, Jánosi Zoltán, Jékey Zsigmond 1891, Kacskovics István, dr. Kain Albert, Karap Mór, Kardos László 1892, Kaszanyitzky Endre 1892, dr. Kenyeres Elek 1882, Kiss József, Kiszelly István, Klekner Manó, Klekner Rezső, dr. Kmethy Pál, Kóbor Boldizsár, dr. Kóla János, Komjáthy László, Komlóssy Imre, Komlóssy Lajos, Kovács Gábor, Kovács Lajos, Kökényesi Imre, Krajnik Alajos, Kubinyi Kálmán, Kuczik Gábor, Kuthy István, Lovassy Sándor, Mácsay Sándor, Makó István, Márton Lajos, Márton László, Mayer Emil, Molnár György, Muraközy Károly, Nagy Elek, Nagy Ferenc, Nagy Kálmán, Sz. Nagy Károly, L. Nagy Sándor, Nemes Gábor, Nemes Kálmán, K. Orbán János, Osterlamm Ernő, Örvényi Ottó, Örvényi Vilmos, Pusztay Lajos, Révész Bálint, Reviczky Emil, Rickl Géza 1892, dr. Rothschnack Emil, Rozlozsnik Simon, Serényi Imre, Sesztina Lajos, Simonffy Imre, Simonffy István, Simonffy Sámuel, Sinka Sándor 1891, Steinfeld Antal, Steinfeld Ignác, Szabó Bálint, Szabó Kálmán 1892, Szabó Miklós 1892, Szabó Sámuel, Szabó Sándor 1892, Szepessy Antal,

Szepessy Gusztáv, Szép József, Szikszay Gyula 1891, Szikszay József 1892, Szombaty István, Szöllőssy Jánosné, Szunyoghy Albert, Telegdy Gyula, dr. Tihanyi Sámuel 1891, Tikos István, Tóby István, Torday Gábor, Cs. Tóth Gyula, Tóth István, Tóth Mihály, Tóth Sámuel, K. Tóth Sándor, dr. Török József, Trocsányi Ferenc, Udvarhelyi Károly, Varga Ferenc, dr. Varga Géza, Varga Lajos, Vecsey Imre, Vecsey Viktor, Veres László, Vilmos Lajos, Zengei János

### *Tiszteletbeli tagok*

Gr. Andrássy Gyula, Gr. Csáky Kálmán, Gr. Dégenfeld Imre, Br. Eötvös József, Hegedüs Sándor 1888, Br. Kania József, Gr. Lónyay Menyhért, Oláh György, Simonffy Imre 1892, Szabó József 1892, Szabó Károly, Szilágyi Lajos 1888, Br. Vay Miklós, Walbach Mór

### *Rendes- és pártoló tagok*

Aczél Géza főmérnök, Alt Henrik tornatanító, dr. Árvay Béla ügyvédjelölt, Bakó Béla joghallgató, dr. Bakonyi Samu ügyvéd, Beke Ernő hivatalnok, dr. Benedek János ügyvéd, Bészler Károly városi tanácsnok, Bészler Lajos hivatalnok, Boczkó Sámuel rfkp, Bodenlos Mihály joghallgató, Borus Béla joghallgató, Burger Izso főmérnök, Csáthy Dezső joghallgató, dr. Csürös Ferencz tanár, Csürös Gyula joghallgató, dr. Czakó Zsigmond orvos, Dayka Endre joghallgató, Demián János joghallgató, dr. Derekassy István orvos, Dobietzky Sándor MÁV üzletvezető, Dollinger Lajos mérnök, Drobny Ferencz hivatalnok, Erdélyi Ferencz joghallgató, Erdőssy Béla hivatalnok, Faragó Ernő hivatalnok, Forberger Béla joghallgató, Fürst Ödön kereskedő, Gaszner Géza hivatalnok, Gebauer Károly gyáros, Gulácsy Sándor joghallgató, dr. Gulyás István tanár, Gulyás János tanárjelölt, Györffy Aladár kereskedő, Gyurkovics Zsiga joghallgató, Gyürky Sándor kereskedő, Hauler János joghallgató, Hegyi Ernő joghallgató, Heringh Sándor hivatalnok, Kemény Hugó hivatalnok, dr. Kenézy Gyula orvos, Kerekes Zoltán hivatalnok, Kernhoffer József joghallgató, Király Gyula városi tanácsnok, Klitus János hivatalnok, Körner

Adolf városi tanácsnok, Kövér Árpád teológus, Kövy Lajos bankigazgató, Krivoss Márton hivatalnok, dr. Láng Sándor orvos, Luchs Dezső hivatalnok, dr. Magoss György ügyvéd, Márk Endre ügyvéd, Márky Mihály hivatalnok, dr. Márton Imre ügyvéd, dr. Márton Kálmán ügyvéd, Mayer Jenő hivatalnok, Medgyaszay Miklós hivatalnok, Molnár Ernő szállító, Molnár László hivatalnok, Nagy Lajos joghallgató, Nagy Lajos hentes, D. Nagy Sándor tanár, Németh József joghallgató, Novotny Béla hivatalnok, Orosz Sándor hivatalnok, Ozmits Endre hivatalnok, Pálur Miklós teológus, Polányi Jenő joghallgató, Poroszlai László hivatalnok, Rigó Alfonz hivatalnok, Róth Sándor joghallgató, Rudolffi Imre hivatalnok, Sesztina Jenő kereskedő, Stegmüller Árpád építész, dr. Strelinger Győző orvos, Szabó Jenő joghallgató, Szabó Kálmán hivatalnok, Szabó Miklós kereskedő, Szabó Sándor kereskedő, dr. Szász Adolf orvos, Szentkirályi Tivadar kereskedő, Szentpétery Ferencz rkp, Szentesy Ferencz hivatalnok, Szinok Zoltán teológus, Thury Ferencz joghallgató, Tóth István joghallgató, Töpler Ottó hivatalnok, dr. Tüdős János ügyvéd, Trux Miklós hivatalnok, Udvarhelyi Géza hivatalnok, dr. Ujlaki Géza ügyvédjelölt, dr. Varga Lajos ügyvéd, Vecsey Imre városi tanácsnok, Virányi Gyula tanár, Voczasek Ignác kereskedő

**1906** (*Nemzeti Sport* 1906. július 1.)

**Elnök:** Uhlarik Béla, Oláh Károly **Ügyvezető elnök:** Horvay Róbert **Alelnök:** Lestyán Adorján, Jánosi Zoltán, Vecsey Imre **Titkár:** Zuber Ferenc **Másod titkár:** Szarukán Sándor **Pénztáros:** Kiss Kálmán **Ellenőr:** Szánthó József **Háznagy:** Rudolffi Imre **Jegyző:** Zöld József **Számvizsgáló:** Gaszner Géza, Kovács Mihály **Mérmők:** Várady Géza **Ügyész:** Orvay Béla

**1907** (*Nemzeti Sport* 1907. május 5.)

**Elnök:** Lestyán Adorján, Oláh Károly **Ügyvezető elnök:** Horvay Róbert **Alelnök:** Jánosi Zoltán, Sztankovits János **Titkár:** Zuber Ferenc **Másod titkár:** Szarukán Sándor **Pénztáros:** Kiss Kálmán **Ellenőr:** Kovács Mihály **Háznagy:** Rudolffi Imre **Jegyző:** Zöld József

**1908** (*Debrecen* 1908. március 3.)

**Elnök:** Lestyán Adorján királyi tanácsos, Magoss György városi főügyész **Ügyvezető elnök:** Jánosi Zoltán református lelkész **Alelnök:** Csóka Sámuel városi tanácsnok, Sztankovits János gazdasági akadémiai igazgató, Tüdős János **Titkár:** Szarukán Sándor **Másod titkár:** Zöld József **Pénztáros:** Kiss Kálmán **Ellenőr:** Zih Géza **Háznagy:** Rudolffi Imre **Jegyző:** Fényes Jenő, Vadon Géza **Számvizsgáló:** Gaszner Géza, Kovács Mihály **Mérmők:** Bacsó Pál, Hegedüs János, Váradi Géza **Orvosok:** Czákó Zsigmond, Derekassy István, Hajnal Dezső, Láng Sándor **Ügyész:** Balogh Géza **Választmány:** Burger Izsó, Czink Aladár, Czink Sándor, Csűrös Ferenc, Gyürki Sándor, Horváth Aladár, Horvay Róbert, Jászi Viktor, Matyasovszky Andor, Nagy Kálmán, Radó Dezső, Szász Adolf, Székely Árpád, Töpler Ottó, Vilmos Béla **póttagok:** Csáthy Dezső, Dzurilla Béla, Móricz József, Schirf Henrik, Szabó Gyula

**1909** (*Debreceni Független Újság* 1909. május 11., *Debrecen* 1909. május 11.)

**Elnök:** ifj. Lestyán Adorján, Magoss György **Ügyvezető elnök:** Horvay Róbert **Alelnök:** Csóka Sámuel, Jászi Viktor, Tüdős János **I. Titkár:** Radó Dezső **II. Titkár:** Boruss Mihály **Pénztáros:** Kiss Kálmán **Ellenőr:** Zih Géza **Háznagy:** Rudolffi Imre **Jegyző:** Almádi István, Szabó Gyula **Számvizsgáló:** Czeizinger Lajos, Kovács Mihály **Ügyész:** Balogh Géza **Mérmők:** Bacsó Pál, Borsos József, Váradi Géza **Orvosok:** Czákó Zsigmond, Derekassy István, Hajnal Dezső, Láng Sándor **Választmány:** Alt Henrik, Burger Izsó, Czink Aladár, Csűrös Ferenc, Darkó

Darkó Jenő, Dózsa István, Gaszner Géza, Gyürki Sándor, Jánosi Zoltán, Király Gyula, Nagy Kálmán, Stritler Ferenc, Szabó Béla, Szász Adolf, Töppler Ottó, Vilmos Béla **póttagok:** Balogh István, Czobor László, Fényes Jenő, Fülöp Miklós, Gödényi Zoltán, Kovács Béla, Móricz Bertalan, Vámos Miklós

1912 (*Sportélet* 1912. április 22.)

**Elnök:** ifj Lestyán Adorján, Magoss György **Alelnök:** Aczél Géza, Jászi Viktor, Rostás István **Ügyvezető elnök:** Radó Dezső **Első titkár:** Tolnai Jenő **Másod titkár:** Moskovits Béla **Főjegyző:** Kocsis Sándor **Jegyző:** Szabó Pál **Művezető:** Balogh Adolf

1919 (*Debreceni Független Újság* 1919. február 19.)

**Elnök:** Nuszbaum Jenő **Intéző:** Römer Richárd **Pénztáros:** Kocsis Sándor **Jegyző:** Gönczy Sándor

1921 (*Hajdúföld* 1921. augusztus 25.)

**Elnök:** Csóka Sámuel, Löfkovits Artúr, Magoss György **Ügyvezető elnök:** Jánosi Zoltán **Alelnökök:** Gyürki Sándor, Radó Dezső, Zöld József **Titkár:** Sajó László **Főjegyző:** Kocsis Sándor **Jegyző:** Balla Béla, Senyei Oláh István **Pénztáros:** Kiss Kálmán **Pénztári ellenőr:** Kerekes László **Számvizsgálók:** Bódogh László, Gyarmathy Miklós, Schirf Henrik **Mérműkök:** Bacsó Pál, Kalenda Lóránt, Reményi Gyula **Háznagy:** Paulovich Pál **Orvosok:** Balogh János, Bontha Gyula, Hausner Ignác **Ügyész:** Fényes Endre **Pályaigazgató:** Nuszbaum Jenő **Választmány:** Blattner Béla, Bodrossy Dénes, Gerő Sándor, Hódy Béla, Horvay Róbert, Kardoss Géza, Keiner Ármin, Kerekes György, Kirchoffer Kálmán, Létay Lajos, Reichard Sándor, Römer Henrik, Székely Adorján, Weinréb Dezső, Zih Géza **póttagok:** Bacsó István, Márkus

Károly, Mózes Arthur, Paulovich Béla, Serbán István, Simon Ferenc, Szőke Sándor, Urbanovits Miksa

1924 (*Egyenlőség* 1924. február 26.)

**Ügyvezető elnök:** Váry Sándor **Elnök:** Ady Lajos, Löfkovits Arthur, Magoss György **Ügyvezető alelnök:** Nuszbaum Jenő **Alelnök:** Gyürki Sándor, Radó Dezső, Zöld József **Titkár:** Kupinszky Sándor **Főjegyző:** Kocsis Sándor **Jegyző:** Hadházy Géza, Paulovich Pál **Pénztáros:** Keiner Ármin **Ellenőr:** Zih Géza **Számvizsgáló bizottság:** Gyökeres Ferenc, Kiss Ferenc, Schirf Henrik **Ügyész** Borbély Miklós **Háznagy** Sennyei Oláh István **Választmány:** Balla Béla, Bódogh László, Csűrös Ferenc, Fejér Rudolf, Harsányi Béla, Horváth Endre, Horvay Róbert, Kaczander Miksa, Kerekes György, Kirchoffer Kálmán, Kiss Kálmán, Márkus Károly, Römer Richárd, Sajó László, Szarukán Sándor, Weinréb Dezső **póttagok:** Blattner Béla, Keiner József, Kellner Pál, Laufer Miklós, Paulovich Béla, Simon Ferenc, Szántó László, Ujvári József

1925 (*Debrecen* 1925. május 17.)

**Díszelnök:** Magoss György **Ügyvezető elnök:** Vásáry István **Elnök:** Ady Lajos, Csűrös Ferenc, Löfkovits Arthur, Radó Dezső, Steinfeld István, Zöld József **Ügyvezető alelnök:** Nuszbaum Jenő **Titkár:** Kupinszky Sándor **Főjegyző:** Kocsis Sándor **Jegyző:** Kiss József, Való Antal **Pénztáros:** Keiner Ármin **Ellenőr:** Somogyi Rezső **Számvizsgáló bizottság:** Gyökeres Ferenc, Kiss Ferenc, Schirf Henrik **Ügyész:** Sajó László **Orvosok:** Bartha Gyula, Bohn Ede, Forbáth Ernő **Mérműk:** Bacsó Pál, Medgyesi Pál, Zeleznik Gyula **Háznagy:** Sennyei Oláh István, Paulovich Pál **Választmány:** Balla Béla, Galambos Sándor, Felméry Ernő, Gyürki Sándor, Kardoss Géza, Kerekes György, Kirchoffer Kálmán, Kiss Kálmán, Kovács Gyula, Májerszky Béla, Mittelman Miksa, Poroszlai László, Römer Richárd, Szarukán Sándor, Váry

Sándor, Zih Géza **póttagok:** Blattner Béla, Feldmann Sándor, Győry Lajos, Hermann László, Horvay Róbert, Horváth Endre, Keiner József, Paulovich Béla

**1926** (*Debrecen* 1926. július 16.)

**Díszelnök:** Létay Lajos **Elnök:** Römer Richárd **Társelnök:** Mittelman Miksa **Alelnökök:** Bach Jenő, Beke Barna, Galambos Sándor, Herzog Imre, Steinberger László, Waltner Zsigmond **Főtitkár:** Weisz Béla **Választmány:** Barta Pál, Blattner Béla, Csire Ferenc, Dallmann Ferenc, Goldstein Kálmán, Hermann László, Keiner József, Klein István, Kronovitz József, Kupfer Géza, Lázár Miklós, Németh Dániel, Propper Dávid, Schwartz Géza, Simon Ferenc, Székely Andor, Thiesen Géza, Weill Jenő

**1927** (HBmL X. 301. 8d. 139.)

**Elnök:** Csóka Sámuel főjegyző, Löfkovits Artúr ékszerész, Magoss György polgármester **Ügyvezető elnök:** Jánosi Zoltán református lelkész, országgyűlési képviselő **Alelnökök:** Fényes Jenő ügyvéd, Gyürki Sándor kereskedő, Radó Dezső iparkamarai titkár, Zöld József városi tanácsos **Pályaigazgató:** Nuszbaum Jenő kereskedő **Választmány:** Horvai Róbert tanár, Kardoss Géza színházigazgató, Keiner Ármin kereskedő, Létay Lajos bankigazgató, Römer Richárd kereskedő, újságíró, Szarukán Sándor bankigazgató

**1928** (HBmL X. 301. 8d. 139.)

**Díszelnök:** Magoss György **Ügyvezető elnök:** Steinfeld István **Elnök:** Vásáry István **Alelnök:** Csűrös Ferenc, Gyürki Sándor, Radó Dezső **Titkár:** Kiss József, Való Antal **Főjegyző:** Kocsis Sándor

**1931** (*Debrecen* 1931. április 1.)

**Díszelnök:** Magoss György nyugalmazott polgármester **Elnök:** Vásáry István polgármester **Ügyvezető elnök:** Steinfeld István földbirtokos **Ügyvezető alelnök:** Radó Dezső kereskedő **Tiszteletbeli tag:** Löfkovits Artúr ékszerész **Alelnök:** Csűrös Ferenc közművelődési tanácsnok, Zöld József alpolgármester **Főtitkár:** Való Antal polgármesteri titkár **Titkár:** Brassay Károly **Jegyző:** Kocsis Sándor **Pénztárnok:** Steinberger László **Ellenőr:** Kiss Ferenc **Háznagy:** Szentmiklóssy János **Művezető:** Schmidt Gyula **Ügyész:** Sajó László **Mélnök:** Bacsó Pál **Választmány:** Ady Lajos, Ákos Károly, Ary Lajos, Bartha tábornok, Beczner József, Dózsa György, Fényes Jenő, Gyarmathy Miklós, Horvay Róbert, Kardoss Géza, Laubner József, Leitner Barna, Milleker Rezső, Miszti Károly, Römer Richárd, Szarukán Sándor

**1938** (HBmL X. 301. 8d. 139.)

**Elnök:** Steinfeld István földbirtokos **Örökös tiszteletbeli elnök:** Magoss György nyugalmazott polgármester **Tiszteletbeli elnök:** báró Vay László államtitkár, Báthori József katolikus gimnáziumigazgató, Bessenyei Lajos tankerületi főigazgató, Fáy István főispán, Horvay Róbert nyugalmazott középiskolai igazgató, Huszár Endre tábori református esperes, Kölcsey Sándor polgármester, Szarukán Sándor bankigazgató, Török Tibor tanítóképző intézeti igazgató, Ur Márton állami gimnáziumi igazgató, Vásáry István nyugalmazott polgármester, Versényi Tibor vezérigazgató, Vincze András tábornok **Társelnök:** Fux Antal iskolaigazgató **Alelnök:** Balogh Sándor városi tiszteletbeli főjegyző, Csóka László tiszteletbeli helyettes polgármester, Csomor Gyula mozi igazgató, Laubner József nyugalmazott MNB főfelügyelő, Való Antal tiszteletbeli tanácsnok

1939 (*Debreceni Újság* – *Hajdúföld* 1939. március 16.)

**Örökös tiszteletbeli elnök:** Magoss György nyugalmazott polgármester, Steinfeld István kormányfőtanácsos, földbirtokos **Tiszteletbeli elnök:** Ady Lajos tanügyi főtanácsos, Báthori József katolikus gimnáziumi igazgató, Bessenyei Lajos nyugalmazott tankerületi főigazgató, Horvay Róbert nyugalmazott középiskolai igazgató, Kiss József tankerületi főigazgató, Kölcsey Sándor polgármester, Kun Sándor református gimnáziumi igazgató, Lossonczy István főispán, Szarukán Sándor nyugalmazott bankigazgató, Török Tibor református tanítóképző intézeti igazgató, Ur Márton állami gimnáziumi igazgató, Vásáry István nyugalmazott polgármester, Vay László államtitkár, Vincze András nyugalmazott altábornagy **Elnök:** Ferenczy Tibor nyugalmazott országos rendőrfőkapitány **Társelnök:** Fux Antal kereskedelmi iskolai igazgató **Al-elnök:** Balogh Sándor városi tiszteletbeli főjegyző, Csóka László tiszteletbeli helyettes polgármester, Csomor Gyula mozi igazgató, ifj. Dömsödy Imre tanácsnok, Laubner József nyugalmazott MNB főfelügyelő, Való Antal tiszteletbeli tanácsnok **Főtitkár:** Kiss Gábor városi fogalmazó **Titkár:** Batiz Lajos városi tisztviselő **Jegyző:** Furkó Viktor városi tisztviselő, Darvas Gyula városi tisztviselő **Pénztárnok:** Erdélyi Ferenc városi tisztviselő **Ellenőr:** Kiss Ferenc városi irodaigazgató **Ügyész:** Sajó László városi tiszteletbeli főügyész **Művezető:** Schmidt Gyula testnevelő tanár **Női művezető:** Jánossy Gyuláné Mátyás Magda testnevelő tanár **Orvos:** Balogh Ádám klinikai tanársegéd, Lengyel Zoltán OTI főorvos, Szabó Sándor orvos **Számvizsgáló bizottság:** Gyarmathy Miklós városi adó-főpénztárnok, Horváth Ferenc világitási vállalat-ti tisztviselő, Lehóczky Imre magántisztviselő **póttagok:** Gaál Lajos városi fürdő tisztviselő, Vermes László magántisztviselő **Sportintéző bizottság:** Brassay Károly középiskolai tanár, Czuna Ferenc testnevelő tanár, Schmidt Gyula testnevelő tanár **Gazdasági bizottság:** Molnár Gyula bankigazgató, Szabó József testnevelő tanár, Szarukán Sándor nyugalmazott bankigazgató **Választmány:** Brassay Károly középiskolai tanár, ifj. Balogh Ferenc puskaműves, Bornyi Sándor postafelügyelő, Czuna Ferenc testnevelő tanár, Fábíán Sándor MTI igazgató,

Gottenhuber Henrik városi aljegyző, Győry János fogműves, Kiss Ferenc városi főpénztáros, Kupinszky Sándor tiszteletbeli tanácsnok, Lengyel László levante főoktató, Mogyoróssy Győző városi adógyakornok, Orosz Árpád városi tiszteletbeli tanácsnok, Poroszlai László városi tiszteletbeli tanácsnok, Szász Károly rendőrfogalmazó, Varga Jenő középiskolai tanár, Zöld János magántisztviselő **póttagok:** Ábel János kertész, Ferenczy Miklós szabó, Nagy Lajos borbély, Udvarhelyi Béla levanteoktató

### *Debreceni Vasutas Sport Club*

1902 az Egyetértés (DVSC) alapító tagjai (Vass 1930: 268.)

Dancsics Imre, Hering Pál, Kabay György, Kóbori János, Kölönte Zoltán, Nagy János, Schorr Ferenc, Schwáb Gusztáv, Szacsvai János, Zöld János, Zsigmond János

1920 (*Debreceni Újság* 1920. július 21.)

**Elnök:** Kabay György **Alelnök:** Bertók Imre, Krámer Gyula **Főtitkár:** Benedek Sándor, Vadkerty Endre **Főpénztáros:** Polaneczky Alajos **Pénztáros:** Geró Mátyás, Héjja Samu **Ellenőr:** Lehóczky Imre, Schwáb Gusztáv **Jegyző:** Gróf Lajos **Atlétikai szakosztály elnöke:** Ráduly Endre **Birkózó szakosztály elnöke:** Tajti Béla **Futballszerosztály elnöke:** Szegedy Gyula

1921 (*Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1921. április 11.)

**Elnök:** Kabay György **Alelnök:** Bertók Imre, Krámer Gyula **Főtitkár:** Benedek Sándor **Titkár:** Mihály Sámuel **Futballszerosztály elnöke:** Kölönte Zoltán **Előadó:** Szegedy Gyula

**1923** (*Hajdúföld* 1923. március 18.)

**Elnök:** Kabay György **Alelnök:** Bertók Imre, Ivánka Károly, Kölönte Zoltán, Neumann Vilmos **Főtitkár:** Zempléni Gusztáv **Titkár:** Bakoss Lajos **Jegyző:** Polaneczky Gyula **II. jegyző:** Halmai László **Főpénztárnok:** Gyökeres József **Segédpénztárnok:** Gönczy László, Héjja Samu, Lehoczky Imre **Ellenőr:** Alberty Nándor, Kovács István **Számvizsgáló:** Schwáb Gusztáv, Terkulya Mihály **Választmány:** Balogh József, Cziegelt József, Csáth István, Csősz Sándor, Ferkó Gyula, Harangozó Mihály, Kató György, Keresztesi László, Kovács Ferenc, Kundmann Károly, Lindenberger Gyula, Markovits Hermann, Pailich Rudolf, Seress Antal, Sidó Géza, Szolárszky Bálint, Szöllőssy Dániel, Tanner Gyula, Tanner Ignác, Tomcsik Albert **póttagok:** Chorus Károly, Kiss Kálmán, Nagy József, Pataky János, Szekeres Gyula

**1926** (*Debreceni Hétféltéti Újság* 1926. március 29.)

**Díszelnök:** Banovits László nyugalmazott főfelügyelő, Bruckner Károly üzletiigazgató-helyettes **Elnök:** Neumann Vilmos főmérnök **Társelnök:** Alber Pál intéző, szertárfőnök, Homonnay Dezső felügyelő, állomásfőnök, Mikecz Miklós vasúti felügyelő **Alelnök:** Adrigán Ferenc intéző, Bornyi Béla mozdonyfelvigyázó, Génesi Sándor főmérnök, Ivánka Károly főművezető, Macsata József intéző, Szegedy Gyula gázlakatos, Szigethy Gábor pályafelvigyázó, Vecsey István irodakezelő **Főtitkár:** Bakoss Lajos művezető **Titkár:** Kovács István tisztt, Marcsik Kálmán művezető **Tiszteletbeli tag:** Benedek Sándor főmérnök, Bod Kálmán törvényszéki tanácselnök, Fehér József hentesmester, Hajdu László felügyelő, Káldy Zsigmond távirtda felvigyázó, Kerekes Géza intéző, Krámer Gyula felügyelő, műhelyfőnök helyettes, Major Imre tímármester, Major Sándor főfelügyelő, osztályfőnök, Németh Lajos vendéglős

**1928** (HBmL X.301 4d. 50.)

**Díszelnök:** Banovits László nyugalmazott főfelügyelő, Bruckner Károly üzletiigazgató-helyettes **Elnök:** Neumann Vilmos főmérnök **Társelnök:** Alber Pál intéző, szertárfőnök, Homonnay Dezső felügyelő, állomásfőnök, Mikecz Miklós vasúti felügyelő **Alelnök:** Adrigán Ferenc intéző, Bornyi Béla mozdonyfelvigyázó, Génesi Sándor főmérnök, Ivánka Károly főművezető, Macsata József intéző, Szigethy Gábor pályafelvigyázó, Szolárszky Bálint fényező, Vecsey István irodakezelő **Főtitkár:** Bakoss Lajos művezető **Titkár:** Kovács István tisztt, Marcsik Kálmán művezető

**1929** (*Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1929. március 11.)

**Díszelnökök:** Hajdu László, Ötvös Aladár **Elnök:** Neumann Vilmos **Társelnökök:** Alber Pál, Homonnay Dezső, Mikecz Miklós, Polonyi Ferenc **Alelnökök:** Adrigán Ferenc, Balás Károly, Deák Lajos, Génesi Sándor, Kovács Ferenc, Mórincz Ferenc, Szigethy Gábor, Vecsey István **Főtitkár:** Fazekas Károly **Titkár:** Kasaly Ferenc, Nyilas Ferenc **Háznagy:** Chorus Károly **Ellenőr:** Baranyi Illés, Tomcsik Albert **Tiszteletbeli ügyész:** Szathmáry István **Főpénztáros:** Kürthy Zoltán **Pénztáros:** Hermann László, László Antal, Marx Gusztáv, Mikulasik Béla, Őze Imre, Zöld László **Pályaiigazgató:** Tóth József **Jegyző:** Kántor Ferenc, Mocsári Zoltán, Szabó Lajos, Zöld Géza **Örökös tiszteletbeli díszelnök:** Banovits László **Örökös tiszteletbeli elnök:** Neumann Vilmos **Örökös tiszteletbeli futballigazgató:** Zempléni Gusztáv **Tiszteletbeli tag:** Bakó Kálmán, Benedek Sándor, Fehér József, Gaál Sámuel, Káldy Zsigmond, Krámer Gyula, Major Sándor, Nagy László, Németh Lajos

**1941** (*Debrecen* 1941. 03. 27.)

**Elnök:** Génesi Sándor **Ügyvezető elnök:** Dér Lajos **Főtitkár:** Lindenberger Gyula

1943 (HBmL X.301 4d. 50.)

**Elnök:** Génesi Sándor műhelyfőnök **Társelnök:** Abonyi Gyula állomásfőnök **Ügyvezető elnők:** Kölönte Zoltán felügyelő **Alelnök:** Csermák István tiszt, Gorondi Imre hivatalnok, Jung Sebestyén tiszt, Kántor Ferenc főtiszt, Koroknai Jenő mérnök, Nagy László főművezető, Nagyházi Sándor géplakatos, Szűcs János művezető, Tasnádi Albert géplakatos, Tóth Ferenc műszaki tanácsos **Főtitkár:** Bertha Gyula betegellenőr **Titkár:** Gellért László művezető-helyettes

### ***Egyéb egyesületek***

A disszertációban említett nyíregyházi, kisvárdai sportegyesületek, illetve egyéb debreceni sport-, vallási-, kulturális-, és politikai egyesületek és pártok vezetőségi névsorainak forráshelye:

#### Arany János Társaság (Debrecen)

**1919:** *Debreceni Újság* 1919. január 1.

#### Debreceni Nyomdászok Sport Clubja

**1920:** *Hajdúföld* 1920. április 2.

#### Debreceni Úszó Egyesület

**1924:** *Hajdúföld* 1924. május 13., **1925:** *Egyetértés* 1925. március 24., **1926:** *Debreceni Hétfői Újság* 1926. április 12., **1928:** *Hajdúföld* 1928. május 8., **1929:** *Tiszántúli Hírlap* 1929. május 29., **1930:** *Debreceni Független Újság* 1930. március 28., **1934:** *Debreceni Független Újság* 1934. július 29., *Debrecen* 1934. július 29.

#### Ébredő Magyarok Egyesülete debreceni csoportja

**1923:** *Hajdúföld* 1923. december 8., **1924:** *Hajdúföld* 1924. október 21., **1925:** *Hajdúföld* 1925. december 8., **1927:** *Hajdúföld* 1927. január 8., **1927:** *Hajdúföld* 1927. december 2., **1929:** *Hajdúföld* 1929. február 12., **1930:** *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1930. május 9.

#### Egységes Párt debreceni csoportja

**1928:** *Debreceni Újság* 1928. január 29.

#### Katholikus Otthon (Debrecen)

**1922:** *Hajdúföld* 1922. március 14., **1923:** *Tiszántúli Hírlap* 1923. január 30., **1925:** *Hajdúföld* 1925. február 24., **1928:** *Debreceni Újság* 1928. március 12., **1932:** *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1932. május 8.

#### Kékek Klubja (Debrecen)

**1928:** *Hajdúföld* 1928. június 19., **1929:** *Hajdúföld* 1929. június 19.



Keresztény Nemzeti Egység Pártja debreceni csoportja

**1920:** *Debreceni Újság* 1920. március 28., **1921:** *Debreceni Újság* 1921. május 28.

Keresztény Nemzeti Liga debreceni csoportja

**1920:** *Debreceni Újság* 1920. június 22., **1921:** *Debreceni Újság* 1921. március 22., **1923:** *Hajdúföld* 1923. június 26., **1926:** *Hajdúföld* 1926. július 4., **1933:** *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1933. április 11.

Kisvárdai Sport Egylet

**1912:** *Nemzeti Sport* 1912. június 23., **1922:** *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1922. március 6., **1924:** *Felső-Szabolcs* 1924. március 6., **1926:** *Debreceni Hétfői Újság* 1926. március 8., **1932:** *Felső-Szabolcs* 1932. március 3., **1934:** *Felső-Szabolcs* 1934. február 15.

Kisvárdai Testedző Egylet

**1926:** *Debreceni Hétfői Újság* 1926. március 15.

Községi Párt (Debrecen)

**1922:** *Hajdúföld* 1922. december 5.

Magyar Cionista Szövetség debreceni csoportja

**1928:** *Debreceni Újság* 1928. január 10., **1930:** *Debrecen* 1930. július 22.

Magyarországi Keresztény Szociális Vasutasok Országos Gazdasági Egyesülete (VOGE)

**1925:** *Hajdúföld* 1925. október 25.

Magyar Országos Véderő Egyesület debreceni csoportja

**1920:** *Debreceni Újság* 1920. június 9., **1922:** *Hajdúföld* 1922. április 21.

Magyar Országos Véderő Egyesület Debreceni Sport Egyesülete (MOVE DSE)

**1920:** *Egyetértés* 1920. július 22.; **1921:** *Kelet-magyarországi Sporthírlap* 1921. március 7.

Monti Kör (Debrecen)

**1938:** *Debreceni Újság – Hajdúföld* 1938. január 13., **1943:** *Debrecen* 1943. december 1.

MOVE Szabolcs Társadalmi és Sportegyesület

**1942:** *Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap* 1942. április 20., **1943:** *Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap* 1943. március 29.

Nemzeti Egység Pártja debreceni csoportja

**1933:** *Debrecen* 1933. június 18.

Nyíregyházi Bőrös

**1924:** *Nyírvidek* 1924. április 10., **1928:** *Nyírvidek* 1928. február 9., **1932:** *Nyírvidek* 1932. március 27., **1934:** *Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap* 1934. augusztus 18., **1935:** *Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap* 1935. február 7.

Nyíregyházi Kereskedők és Iparosok Sport Egyesülete

**1925:** *Nyírvidek* 1925. január 27., **1926:** *Nyírvidek* 1926. február 24., **1927:** *Debreceni Hétfői Újság* 1927. február 14., **1928:** *Debreceni Hétfői Újság* 1928. január 28., **1932:** *Nyírvidek* 1932. január 20., **1935:** *Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap* 1935. március 14., **1936:** *Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap* 1936. február 25., **1937:** *Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap* 1937. március 4.

Nyíregyházi Torna és Vívó Egylet

**1920:** *Nyírvidek* 1920. július 3., **1922:** *Nyírvidek* 1922. július 21., **1924:** *Nyírvidek* 1924. július 22., **1927:** *Nyírvidek* 1927. december 16., **1929:** *Nyírvidek* 1929. május 19., **1931:** *Nyírvidek* 1931. március 3., **1932:** *Nyírvidek* 1932. június 7., **1936:** *Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap* 1936. április 22., **1940:** *Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap* 1940. április 18.

Székely Társaság (Debrecen)

**1929:** *Hajdúföld* 1929. január 8.

Zion Betegsegélyző Egylet (Debrecen)

**1905:** *Debreceni Független Újság* 1905. január 30., február 6.

## EREDMÉNYEK, JÁTÉKOSOK, TABELLÁK<sup>1</sup>

### A Bocskai bajnoki mérkőzései

Az 1926/27-es II. osztályú Professzionalista Bajnokság

Bocskai–Kossuth	4:2	1926. szeptember 5., Debrecen, 2000 néző
Somogy–Bocskai	0:0	1926. szeptember 12., Kaposvár, 1000 néző
Bocskai–Erzsébetváros	3:2	1926. szeptember 26., Debrecen, 1500 néző
BAK FC–Bocskai	6:5	1926. október 3., Budapest, 12000 néző
Bocskai–Ékszerész	4:2	1926. október 10., Debrecen, 1000 néző
Bocskai–Városi	7:1	1926. október 17., Debrecen, 1000 néző
Attila–Bocskai	6:3	1926. október 31., Miskolc, 3500 néző
Rákospalota–Bocskai	1:4	1926. november 7., Budapest, 1000 néző
Bocskai–Pesterzsébet	2:1	1926. november 13., Debrecen, 1500 néző
Bocskai–Terézváros	6:1	1926. november 21., Debrecen, 1500 néző
Húsos–Bocskai	2:4	1926. november 28., Budapest, 800 néző
Bocskai–Turul	2:2	1926. december 5., Debrecen, 1500 néző
Bocskai–Soroksár	3:0	1926. december 12., Debrecen, 1500 néző
Bocskai–Terézváros	2:1	1927. február 20., Debrecen, 1000 néző
Bocskai–Attila	2:2	1927. február 27., Debrecen, 4000 néző
Bocskai–Somogy	2:3	1927. március 6., Debrecen, 3000 néző
Bocskai–Pesterzsébet	1:1	1927. március 13., Debrecen, 2000 néző
Bocskai–BAK FC	2:5	1927. március 20., Debrecen, 4000 néző
Bocskai–Rákospalota	2:0	1927. március 27., Debrecen, 1500 néző
Bocskai–Városi	3:0	1927. április 3., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Húsos	5:0	1927. április 24., Debrecen, 1500 néző
Bocskai–Soroksár	5:3	1927. május 8., Debrecen, 1500 néző
Bocskai–Turul	2:1	1927. május 15., Debrecen, 3500 néző
Bocskai–Ékszerész	3:0	1927. május 22., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Kossuth	5:0	1927. május 26., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Erzsébetváros	2:2	1927. május 29., Debrecen, 3000 néző

<sup>1</sup> A következő oldalakon szereplő bajnoki-, kupa-, és nemzetközi mérkőzések eredményei, a nézőszámok, gólszerzők, stb. saját gyűjtés eredményei, forrásuk a korabeli lapok voltak.

### Végeredmény

1. Attila (Miskolc)	26	18	7	1	64:28	43
<b>2. Bocskai (Debrecen)</b>	<b>26</b>	<b>17</b>	<b>5</b>	<b>4</b>	<b>83:44</b>	<b>39</b>
3. BAK FC	26	15	7	4	76:45	37
4. Turul (Zugló)	26	14	6	6	53:29	34
5. Somogy (Kaposvár)	26	11	9	5	52:25	31
6. Rákospalota	26	14	3	9	51:40	31
7. Soroksár	26	13	3	9	67:45	29
8. Pesterzsébet	26	8	9	9	38:35	25
9. Húsos (Budapest)	26	9	7	10	43:55	25
10. Erzsébetváros	26	4	12	10	38:60	20
11. Kossuth (Budapest)	26	5	4	17	39:69	14
12. Városi (Budapest)	26	3	6	17	32:72	12
13. Órás / Ékszerész (Budapest)	26	3	5	18	35:62	11
14. Terézváros	26	5	1	20	28:90	11

### Pályára léptek (23 játékos)

**26** Molnár I. Ferenc; **25** Mertin; **24** Keviczky, Urik, Varga I. István; **18** Polaneczky; **17** Fried; **16** Deutsch, Hübner; **14** Szolárszky; **10** Farkas, Sipos, Kocsis R., Vampetics; **9** Groszmann; **8** Baik; **7** Kocsis J., Markos; **4** Molnár II. Ignác; **3** Szandalszky; **2** Frenkel; **1** Moskovits, Szalontay

### Góllövők

**23** Urik; **12** Varga I. István, Mertin; **11** Molnár I. Ferenc; **5** Groszmann; **4** Polaneczky; **3** Keviczky, Kocsis J., Markos, Molnár II. Ignác; **2** Vampetics; **1** Frenkel, Kripkó (Attila) öngól

### Nézőszám (összes / átlag)

Otthon	44.800	2.036
Idegenben	17.500	4.375
Összesen	62.300	2.396

### Osztályozó-mérkőzések

Budai 33–Bocskai	2:1	1927. június 4., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Budai 33	0:0	1927. június 6., Debrecen, 4000 néző
Bocskai–BAK	5:0	1927. június 12., Debrecen, 5000 néző

A visszavágót a BAK lemondta. A Bocskai feljutott a Professzionalista Bajnokság első osztályába.

Az 1927/28-as I. osztályú Professzionalista Bajnokság

Bocskai–Ferencváros	0:3	1927. augusztus 28., Debrecen, 6000 néző
Nemzeti–Bocskai	4:1	1927. szeptember 11., Budapest, 10000 néző
Bocskai–Kispest	1:1	1927. szeptember 18., Debrecen, 3000 néző
III. kerület–Bocskai	2:2	1927. október 2., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Sabaria	2:2	1927. október 16., Debrecen, 3000 néző
Bocskai–Budai 33	4:1	1927. október 30., Debrecen, 2500 néző
Hungária–Bocskai	4:1	1927. november 1., Budapest, 8000 néző
Bocskai–Vasas	1:2	1927. november 6., Debrecen, 2500 néző
Bástya–Bocskai	1:0	1927. november 20., Szeged, 2000 néző
Újpest–Bocskai	9:3	1927. november 27., Budapest, 5000 néző
Attila–Bocskai	1:1	1927. december 4., Miskolc, 3000 néző
Bocskai–Nemzeti	1:2	1928. február 19., Debrecen, 3500 néző
Bocskai–Attila	0:2	1928. február 26., Debrecen, 4500 néző
Kispest–Bocskai	3:2	1928. március 4., Budapest, 2500 néző
Bocskai–Bástya	0:0	1928. március 11., Debrecen, 3000 néző
Ferencváros–Bocskai	3:2	1928. március 18., Budapest, 5000 néző
Sabaria–Bocskai	2:0	1928. április 15., Szombathely, 2500 néző
Bocskai–III. kerület	2:0	1928. április 29., Debrecen, 3500 néző
Budai 33–Bocskai	1:0	1928. május 13., Budapest, 10000 néző
Vasas–Bocskai	0:2	1928. május 20., Budapest, 5000 néző
Hungária–Bocskai	5:2	1928. június 3., Budapest, 12000 néző
Újpest–Bocskai	2:4	1928. június 10., Budapest, 4000 néző

Végeredmény

1.Ferencváros	22	19	1	2	77:23	39
2.Hungária	22	16	3	3	68:26	35
3.Újpest	22	15	4	3	62:25	34
4.Sabaria (Szombathely)	22	15	3	4	49:29	33
5.III. ker. FC	22	8	3	11	41:51	19
6.Nemzeti	22	7	4	11	41:47	18
7.Bástya (Szeged)	22	5	6	11	26:44	16
8.Budai 33	22	5	6	11	23:64	16
9.Kispest	22	6	3	13	39:61	15
10.Vasas	22	6	2	14	37:57	14
<b>11.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>22</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>13</b>	<b>31:50</b>	<b>13</b>
12.Attila (Miskolc)	22	4	4	14	27:44	12

Pályára léptek (21 játékos)

**22** Keviczky, Markos; **21** Vampetics; **20** Mertin; **14** Molnár F., Vincze; **13** Farkas, Seiden, Fejér;  
**12** Varga I. István, Dettrich, Semler; **10** Sipos; **9** Sággy, Hübner; **8** Baik; **6** Teleki; **4** Szolárszky;  
**3** Molnár I. Ferenc, Schreiber; **2** Polaneczky

Góllövők

**8** Markos; **5** Semler, Vampetics; **4** Mertin; **2** Molnár F., Vincze; **1** Dettrich, Teleki, Molnár I. Ferenc, Szolárszky, Seiden

Nézőszám (összes / átlag)

Otthon	31.500	3.500
Idegenben	71.000	5.462
Összesen	102.500	4.659

Osztályozók

Bocskai–Turul	1:1	1927. június 17., Debrecen, 4000 néző
Turul–Bocskai	0:4	1927. június 23., Budapest, 6000 néző

A Bocskai a Professzionalista Bajnokság első osztályában maradt.

Az 1928/29-es I. osztályú Professzionista Bajnokság

III. kerület–Bocskai	1:1	1928. szeptember 2., Budapest, 15000 néző
Bocskai–Kispest	0:2	1928. szeptember 9., Debrecen, 3500 néző
Újpest–Bocskai	1:0	1928. szeptember 16., Budapest, 4000 néző
Bocskai–Sabaria	3:2	1928. október 1., Debrecen, 1000 néző
Budai 33–Bocskai	2:4	1928. október 13., Budapest, 1000 néző
Bocskai–Bástya	2:1	1928. október 21., Debrecen, 3500 néző
Vasas–Bocskai	2:2	1928. november 18., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Somogy	2:1	1928. november 25., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Hungária	2:0	1928. december 2., Debrecen, 5000 néző
Nemzeti–Bocskai	1:2	1928. december 9., Budapest, 1500 néző
Ferencváros–Bocskai	5:1	1928. december 16., Budapest, 12000 néző
Bástya–Bocskai	6:1	1929. március 3., Szeged, 2000 néző
Bocskai–Ferencváros	1:3	1929. március 17., Debrecen, 3500 néző
Kispest–Bocskai	3:0	1929. április 7., Budapest, 2500 néző
Bocskai–III. kerület	2:0	1929. április 21., Debrecen, 3000 néző
Bocskai–Nemzeti	1:2	1929. április 28., Debrecen, 3500 néző
Bocskai–Újpest	3:1	1929. május 12., Debrecen, 3800 néző
Sabaria–Bocskai	3:1	1929. május 19., Szombathely, 3000 néző
Bocskai–Budai 33	4:1	1929. május 26., Debrecen, 2500 néző
Somogy–Bocskai	0:1	1929. június 2., Kaposvár, 2000 néző
Hungária–Bocskai	3:3	1929. június 9., Budapest, 7000 néző
Bocskai–Vasas	5:0	1929. június 16., Debrecen, 3000 néző

Végeredmény

1.Hungária	22	16	5	1	76:24	37
2.Ferencváros	22	16	4	2	79:20	36
3.Újpest	22	13	4	5	64:35	30
<b>4.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>22</b>	<b>11</b>	<b>3</b>	<b>8</b>	<b>41:40</b>	<b>25</b>
5.Bástya (Szeged)	22	10	3	9	40:35	23
6.III. ker. FC	22	7	6	9	27:37	20
7.Nemzeti	22	7	5	10	33:39	19
8.Somogy (Kaposvár)	22	7	3	12	33:48	17
9.Kispest	22	5	6	11	27:48	16
10.Budai 33	22	5	5	12	32:60	15
11.Vasas	22	5	4	13	26:68	14
12.Sabaria (Szombathely)	22	4	4	14	28:52	12

Pályára léptek (18 játékos)

**22** Fejér, Keviczky, Semler, Teleki, Vampetics, Vincze; **21** Markos, Mertin, Sággy; **14** Hübner; **11** Dettrich; **8** Molnár I. Ferenc; **5** Farkas; **3** Baik, Budai; **1** Bogdán, Sipos, Szőke

Góllövők

**11** Semler; **8** Markos, Vincze; **6** Teleki; **2** Dettrich, Keviczky; **1** Mertin, Molnár I. Ferenc, Vampetics, Takács I. (Ferencváros) öngól

Nézőszám (összes / átlag)

Otthon	34.800	3.164
Idegenben	52.000	4.727
Összesen	86.800	3.945

Az 1929/30-as I. osztályú Professzionalista Bajnokság

Bástya–Bocskai	5:0	1929. szeptember 1., Szeged, 2500 néző
Bocskai–Somogy	2:2	1929. szeptember 15., Debrecen, 3000 néző
Nemzeti–Bocskai	2:2	1929. szeptember 21., Budapest, 1800 néző
Ferencváros–Bocskai	1:1	1929. szeptember 29., Budapest, 7000 néző
Újpest–Bocskai	4:3	1929. október 13., Budapest, 2800 néző
Bocskai–Pécs-Baranya	2:1	1929. október 20., Debrecen, 3000 néző
Bocskai–Budai 33	1:1	1929. október 27., Debrecen, 1500 néző
III. kerület–Bocskai	0:0	1929. november 10., Budapest, 5000 néző
Bocskai–Kispest	0:1	1929. november 17., Debrecen, 2500 néző
Attila–Bocskai	1:3	1929. november 24., Miskolc, 2500 néző
Hungária–Bocskai	5:2	1929. december 1., Budapest, 3000 néző
Pécs-Baranya–Bocskai	0:4	1930. február 16., Pécs, 3500 néző
Bocskai–Nemzeti	2:0	1930. február 23., Debrecen, 3000 néző
Kispest–Bocskai	0:2	1930. március 2., Budapest, 1500 néző
Bocskai–Budai 11	2:3	1930. március 9., Debrecen, 4000 néző
Ferencváros–Bocskai	3:2	1930. március 16., Budapest, 17000 néző
Bocskai–III. kerület	0:1	1930. március 30., Debrecen, 3000 néző
Újpest–Bocskai	6:2	1930. április 6., Budapest, 9000 néző
Bocskai–Bástya	4:1	1930. május 4., Debrecen, 4000 néző
Bocskai–Attila	3:2	1930. május 14., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Hungária	2:2	1930. május 18., Debrecen, 4000 néző
Somogy–Bocskai	7:4	1930. május 25., Kaposvár, 1000 néző

Végeredmény

1.Újpest	22	18	2	2	74:30	38
2.Ferencváros	22	15	6	1	80:27	36
3.Hungária	22	10	7	5	54:36	27
4.III. ker. FC	22	9	7	6	36:35	25
<b>5.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>22</b>	<b>7</b>	<b>6</b>	<b>9</b>	<b>43:48</b>	<b>20</b>
6.Kispest	22	6	7	9	21:39	19
7.Budai 33	22	5	8	9	28:31	18
8.Bástya (Szeged)	22	7	3	12	41:53	17
9.Pécs-Baranya	22	5	7	10	31:50	17
10.Nemzeti	22	6	4	12	26:44	16
11.Attila (Miskolc)	22	5	6	11	22:40	16
12.Somogy (Kaposvár)	22	3	9	10	31:54	15

Pályára léptek (13 játékos)

**22** Fejér, Keviczky, Semler, Teleki, Vampetics, Vincze, Sággy, Markos, Mertin; **20** Molnár I. Ferenc; **17** Budai; **5** Farkas; **2** Baik

Góllövők

**15** Semler; **10** Teleki; **5** Markos, Mertin; **3** Vincze, Molnár I. Ferenc; **1** Keviczky, Sággy

Nézőszám (összes / átlag)

Otthon	31.500	2.864
Idegenben	55.600	5.055
Összesen	87.100	3.959

Az 1930/31-es I. osztályú Professzionalista Bajnokság

Bocskai–Ferencváros	3:2	1930. szeptember 7., Debrecen, 6500 néző
Sabaria–Bocskai	3:3	1930. szeptember 14., Szombathely, 3000 néző
Bocskai–Nemzeti	1:1	1930. október 5., Debrecen, 3500 néző
Hungária–Bocskai	5:1	1930. október 12., Budapest, 10000 néző
Bocskai–Újpest	2:2	1930. október 19., Debrecen, 4500 néző
Vasas–Bocskai	1:1	1930. november 2., Budapest, 2800 néző
Bocskai–Kispest	5:1	1930. november 9., Debrecen, 3500 néző
Pécs-Baranya–Bocskai	2:3	1930. november 16., Pécs, 3000 néző
Bocskai–Bástya	4:3	1930. november 30., Debrecen, 3000 néző
Budai 11–Bocskai	2:3	1930. december 8., Budapest, 1000 néző
Bocskai–III. kerület	3:1	1930. december 14., Debrecen, 3000 néző
Bocskai–Pécs-Baranya	6:3	1931. február 15., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Hungária	1:2	1931. február 22., Debrecen, 5500 néző
Bocskai–Sabaria	2:0	1931. március 1., Debrecen, 2500 néző
III. kerület–Bocskai	4:0	1931. március 8., Budapest, 3000 néző
Bocskai–Vasas	2:1	1931. március 15., Debrecen, 2500 néző
Bástya–Bocskai	1:5	1931. április 19., Szeged, 3500 néző
Nemzeti–Bocskai	3:1	1931. április 25., Budapest, 4000 néző
Kispest–Bocskai	3:1	1931. május 3., Budapest, 2500 néző
Újpest–Bocskai	2:4	1931. május 10., Budapest, 3500 néző
Bocskai–Budai 11	3:0	1931. május 17., Debrecen, 3500 néző
Ferencváros–Bocskai	6:2	1931. május 31., Budapest, 6000 néző

Végeredmény

1.Újpest	22	16	3	3	71:33	35
2.Hungária	22	12	6	4	67:33	30
3.Ferencváros	22	12	5	5	60:28	29
<b>4.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>22</b>	<b>12</b>	<b>4</b>	<b>6</b>	<b>56:48</b>	<b>28</b>
5.Nemzeti	22	8	8	6	38:38	24
6.III. ker. FC	22	8	5	9	40:41	21
7.Sabaria (Szombathely)	22	8	4	10	32:40	20
8.Vasas	22	6	5	11	41:52	17
9.Budai 11	22	6	5	11	28:51	17
10.Kispest	22	6	4	12	40:55	16
11.Bástya (Szeged)	22	4	6	12	35:61	14
12.Pécs-Baranya	22	5	3	14	27:55	13

Pályára léptek (21 játékos)

**22** Keviczky, Fejér, Markos, Vincze, Teleki; **21** Vampetics; **18** Mór; **15** Mátéffy; **13** Budai; **12** Molnár I. Ferenc, Mertin; **10** Moharos; **9** Horváth; **6** Fábián; **4** Sággy, Bobák; **2** Farkas, Semler, Gyurcsó; **1** Hübner, Opata

Góllövők

**20** Vincze; **14** Mátéffy; **10** Teleki; **5** Markos; **2** Mertin; **1** Molnár I. Ferenc, Bobák, Semler, Mór, Horváth

Nézőszám (összes / átlag)

Otthon	40.500	3.682
Idegenben	42.300	3.845
Összesen	82.800	3.764

Az 1931/32-es I. osztályú Professzionalista Bajnokság

Sabaria–Bocskai	1:2	1931. szeptember 6., Szombathely, 2500 néző
Bocskai–Nemzeti	3:1	1931. szeptember 13., Debrecen, 2500 néző
Ferencváros–Bocskai	6:1	1931. szeptember 27., Budapest, 8000 néző
Attila–Bocskai	1:3	1931. október 4., Miskolc, 4000 néző
Bocskai–Somogy	1:0	1931. október 11., Debrecen, 3000 néző
Bocskai–Újpest	1:1	1931. október 25., Debrecen, 3500 néző
Bocskai–Kispest	1:1	1931. november 1., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Hungária	1:3	1931. november 15., Debrecen, 3500 néző
III. kerület–Bocskai	3:2	1931. november 22., Budapest, 1100 néző
Bocskai–Budai 11	4:1	1931. november 29., Debrecen, 1500 néző
Vasas–Bocskai	2:2	1931. december 6., Budapest, 1500 néző
Hungária–Bocskai	5:3	1932. február 28., Budapest, 4000 néző
Budai 11–Bocskai	3:1	1932. március 6., Budapest, 1500 néző
Nemzeti–Bocskai	2:3	1932. március 13., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Attila	2:1	1932. április 3., Debrecen, 3500 néző
Kispest–Bocskai	0:1	1932. április 10., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Ferencváros	1:4	1932. április 17., Debrecen, 7000 néző
Bocskai–Vasas	3:2	1932. május 22., Debrecen, 1500 néző
Somogy–Bocskai	3:0	1932. május 29., Kaposvár, 600 néző
Újpest–Bocskai	6:6	1932. június 5., Budapest, 2500 néző
Bocskai–III. kerület	2:0	1932. június 12., Debrecen, 2500 néző

A Sabaria visszalépett, a Bocskai–Sabaria mérkőzés két pontját, 0:0-ás gólaránnyal a Bocskai kapta.

Végeredmény

1.Ferencváros	22	22	–	–	105:18	44
2.Újpest	22	16	4	2	67:32	36
3.Hungária	22	16	3	3	62:24	35
<b>4.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>22</b>	<b>11</b>	<b>4</b>	<b>7</b>	<b>43:46</b>	<b>26</b>
5.III. ker. FC	22	11	2	9	37:44	24
6.Budai 11	22	8	3	11	31:43	19
7.Somogy (Kaposvár)	22	7	2	13	23:52	16
8.Attila	22	5	5	12	23:40	15
9.Kispest	22	4	6	12	29:54	14
10.Nemzeti	22	5	4	13	27:52	14
11.Vasas	22	5	3	14	41:69	13
12.Sabaria (Szombathely)	22	3	2	17	17:31	8

Pályára léptek (18 játékos)

**21** Remmer, Móré, Markos, Teleki; **20** Kutik, Vincze, Mátéffy; **18** Palotás; **15** Keviczky; **13** Budai, Hevesi; **10** Opata; **8** Fehér; **4** Martin; **3** Turcsányi; **1** Varga II. István, Fejér, Vampetics

Góllövők

**15** Mátéffy; **7** Vincze; **6** Markos, **5** Teleki, Hevesi; **3** Opata; **1** Remmer, Magyar (III. ker.) öngól

Nézőszám (összes / átlag)

Otthon	31.000	3.100
Idegenben	29.700	2.700
Összesen	60.700	2.890

Az 1932/33-as I. osztályú Professzionalista Bajnokság

Hungária–Bocskai	4:0	1932. szeptember 4., Budapest, 5700 néző
Bocskai–Soroksár	5:0	1932. szeptember 11., Debrecen, 3000 néző
Bocskai–Szeged FC	2:2	1932. szeptember 18., Debrecen, 2500 néző
Újpest–Bocskai	5:0	1932. szeptember 25., Budapest, 2500 néző
Nemzeti–Bocskai	1:6	1932. október 1., Budapest, 2500 néző
Bocskai–Budai 11	0:2	1932. október 9., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–III. kerület	1:1	1932. október 16., Debrecen, 3000 néző
Somogy–Bocskai	1:0	1932. október 23., Kaposvár, 1500 néző
Bocskai–Ferencváros	1:1	1932. november 13., Debrecen, 4000 néző
Attila–Bocskai	1:0	1932. november 20., Miskolc, 2000 néző
Kispest–Bocskai	2:3	1932. december 11., Budapest, 800 néző
Bocskai–Attila	3:1	1933. február 26., Debrecen, 2000 néző
Bocskai–Hungária	2:1	1933. március 12., Debrecen, 4000 néző
Szeged FC–Bocskai	2:3	1933. március 26., Szeged, 3000 néző
Bocskai–Újpest	4:2	1933. április 2., Debrecen, 6000 néző
Bocskai–Somogy	5:1	1933. április 23., Debrecen, 2000 néző
Soroksár–Bocskai	2:2	1933. május 3., Budapest, 800 néző
Ferencváros–Bocskai	1:0	1933. május 7., Budapest, 8000 néző
Bocskai–Nemzeti	0:0	1933. május 14., Debrecen, 1800 néző
III. kerület–Bocskai	3:3	1933. május 17., Budapest, 2000 néző
Budai 11–Bocskai	3:0	1933. május 20., Budapest, 3500 néző
Bocskai–Kispest	0:1	1933. május 24., Debrecen, 1000 néző

Végeredmény

1.Újpest	22	17	3	2	89:30	37
2.Hungária	22	16	4	2	74:28	36
3.Ferencváros	22	16	3	3	80:22	35
4.III. ker. FC	22	11	4	7	49:39	26
5.Budai 11	22	10	5	7	41:43	25
<b>6.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>22</b>	<b>9</b>	<b>5</b>	<b>8</b>	<b>40:35</b>	<b>23</b>
7.Kispest	22	6	7	9	40:55	19
8.Szeged FC	22	7	5	10	32:47	19
9.Attila	22	6	1	15	30:50	13
10.Nemzeti	22	4	5	13	32:62	13
11.Somogy (Kaposvár)	22	3	3	16	25:63	9
12.Soroksár	22	3	3	16	27:85	9

Pályára léptek (18 játékos)

**22** Vincze, Hevesi, Palotás; **21** Markos, Janzsó; **20** Teleki, Vágó; **19** Keviczky; **16** Móré; **12** Fehér; **10** Varga P.; **9** Zilahi; **8** Kovács; **7** Remmer, Eőry; **3** Tatár; **2** Magyar; **1** Orth

Góllövők

**9** Teleki; **7** Vincze; **6** Markos, **5** Eőry; **4** Hevesi, Zilahi; **2** Kovács, Remmer; **1** Vágó

Nézőszám (összes / átlag)

Otthon	31.800	2.891
Idegenben	32.300	2.936
Összesen	64.100	2.914



Az 1933/34-es I. osztályú Professzionalista Bajnokság

Újpest–Bocskai	2:0	1933. augusztus 27., Budapest, 5000 néző
Bocskai–Nemzeti	6:1	1933. szeptember 3., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Somogy	1:2	1933. szeptember 10., Debrecen, 2600 néző
Bocskai–Kispest	2:1	1933. szeptember 24., Debrecen, 2500 néző
Budai 11–Bocskai	0:3	1933. október 8., Budapest, 2000 néző
Phöbus–Bocskai	1:2	1933. október 14., Budapest, 1800 néző
Bocskai–Hungária	1:3	1933. október 29., Debrecen, 5000 néző
III. kerület–Bocskai	2:2	1933. november 5., Budapest, 4000 néző
Ferencváros–Bocskai	1:2	1933. november 19., Budapest, 5000 néző
Bocskai–Szeged FC	1:1	1933. november 22., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Attila	2:1	1933. november 26., Debrecen, 2000 néző
Hungária–Bocskai	1:2	1933. december 3., Budapest, 1500 néző
Bocskai–Phöbus	4:3	1934. február 18., Debrecen, 2000 néző
Bocskai–Budai 11	7:0	1934. február 25., Debrecen, 2500 néző
Kispest–Bocskai	1:3	1934. március 4., Budapest, 4000 néző
Bocskai–Somogy	6:0	1934. március 11., Debrecen, 3000 néző
Nemzeti–Bocskai	1:1	1934. március 18., Budapest, 8000 néző
Bocskai–Újpest	0:1	1934. április 8., Debrecen, 5000 néző
Attila–Bocskai	3:0	1934. április 22., Miskolc, 2000 néző
Ferencváros–Bocskai	2:1	1934. május 6., Budapest, 15000 néző
Szeged FC–Bocskai	3:2	1934. május 13., Szeged, 2000 néző
Bocskai–III. kerület	4:2	1934. május 17., Debrecen, 2000 néző

Végeredmény

1.Ferencváros	22	19	1	2	89:31	39
2.Újpest	22	16	5	1	68:25	37
<b>3.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>22</b>	<b>12</b>	<b>3</b>	<b>7</b>	<b>52:32</b>	<b>27</b>
4.Hungária	22	12	2	8	62:41	26
5.Szeged FC	22	9	2	11	40:45	20
6.Kispest	22	7	5	10	43:50	19
7.Budai 11	22	6	7	9	37:54	19
8.Phöbus	22	6	6	10	42:50	18
9.III. ker. FC	22	7	4	11	41:57	18
10.Attila	22	6	3	13	32:47	15
11.Somogy (Kaposvár)	22	6	2	14	30:77	14
12.Nemzeti	22	2	8	12	31:58	12

Pályára léptek (16 játékos)

**22** Alberti, Janzsó, Markos; **21** Palotás, Vincze, Teleki; **20** Vágó, Eőry; **18** Gyulai, Keviczky; **17** Hevesi; **6** Gombkötő, Dóczé; **4** Kovács, **3** Szaniszló; **1** Magyar

Góllövők

**15** Vincze **13** Eőry; **12** Teleki; **9** Markos; **1** Hevesi, Dóczé, Réti (III. ker.) öngól

Nézőszám (összes / átlag)

Otthon	31.600	2.873
Idegenben	50.300	4.573
Összesen	81.900	3.723

Az 1934/35-ös I. osztályú Professzionalista Bajnokság

Bocskai–Somogy	4:1	1934. szeptember 6., Debrecen, 2000 néző
Újpest–Bocskai	0:0	1934. szeptember 23., Budapest, 3500 néző
Budai 11–Bocskai	3:3	1934. szeptember 30., Budapest, 8000 néző
Bocskai–Attila	8:0	1934. október 14., Debrecen, 3000 néző
Soroksár–Bocskai	1:1	1934. október 21., Budapest, 1000 néző
Bocskai–Kispest	2:2	1934. október 28., Debrecen, 3000 néző
Bocskai–Phöbus	2:1	1934. november 4., Debrecen, 3000 néző
Szeged FC–Bocskai	3:1	1934. november 11., Szeged, 4000 néző
Bocskai–Hungária	2:0	1934. november 18., Debrecen, 4000 néző
Ferencváros–Bocskai	5:1	1934. november 25., Budapest, 8500 néző
Bocskai–III. kerület	0:2	1934. december 2., Debrecen, 2000 néző
Bocskai–Szeged FC	2:4	1935. február 24., Debrecen, 2500 néző
Hungária–Bocskai	4:2	1935. március 3., Budapest, 4500 néző
Bocskai–Ferencváros	0:1	1935. március 10., Debrecen, 3500 néző
III. kerület–Bocskai	2:0	1935. március 17., Budapest, 1800 néző
Bocskai–Budai 11	0:1	1935. március 24., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Somogy	3:0	1935. március 31., Debrecen, 2000 néző
Phöbus–Bocskai	0:2	1935. április 7., Budapest, 2500 néző
Újpest–Bocskai	5:0	1935. április 27., Budapest, 4000 néző
Attila–Bocskai	1:0	1935. május 5., Miskolc, 1500 néző
Bocskai–Soroksár	1:1	1935. május 26., Debrecen, 3000 néző
Kispest–Bocskai	2:1	1935. június 2., Budapest, 1500 néző

*Végeredmény*

1.Újpest	22	15	5	2	66:17	35
2.Ferencváros	22	14	5	3	72:32	33
3.Hungária	22	13	3	6	63:32	29
4.Szeged FC	22	11	5	6	44:44	27
5.Kispest	22	8	7	7	41:50	23
6.Phöbus	22	8	5	9	48:46	21
7.Soroksár	22	7	7	8	35:47	21
8.Budai 11	22	7	6	9	36:36	20
<b>9.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>22</b>	<b>6</b>	<b>5</b>	<b>11</b>	<b>35:39</b>	<b>17</b>
10.III. ker. FC	22	6	5	11	35:44	17
11.Attila	22	6	3	13	24:57	15
12.Somogy (Kaposvár)	22	1	4	17	24:79	6

*Pályára léptek (20 játékos)*

**22** Návai; **21** Vágó; **20** Békési; **19** Janzsó; **18** Hevesi; **17** Palotás; **16** Teleki; **15** Markos; **12** Gyulai, Szaniszló; **11** Vincze, Alberti; **10** Kiss, Varga P.; **9** Bőr; **8** Flóra; **7** Janda; **2** Keviczky; **1** Bartha, Bihámy

*Góllövők*

**12** Návai; **4** Teleki; **3** Hevesi, Markos, Kiss, Vincze; **2** Janzsó, Vágó; **1** Janda, Palotás, Kovács (Hungária) öngól

*Nézőszám (összes / átlag)*

Otthon	30.500	2.773
Idegenben	40.800	3.709
Összesen	71.300	3.241

Az 1935/36-os I. osztályú Nemzeti Bajnokság

Bocskai–III. kerület	2:3	1935. augusztus 25., Debrecen, 4000 néző
Törekvés–Bocskai	3:2	1935. szeptember 1., Budapest, 1000 néző
Budafok–Bocskai	0:0	1935. szeptember 8., Budapest, 1500 néző
Bocskai–Újpest	0:0	1935. szeptember 15., Debrecen, 4500 néző
Szeged FC–Bocskai	1:0	1935. szeptember 29., Szeged, 3000 néző
Bocskai–Soroksár	3:1	1935. október 13., Debrecen, 3000 néző
Hungária–Bocskai	7:0	1935. október 20., Budapest, 8000 néző
Attila–Bocskai	0:2	1935. november 3., Miskolc, 1500 néző
Bocskai–Kispest	1:1	1935. november 10., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Phöbus	4:3	1935. november 17., Debrecen, 3000 néző
Salgótarjáni BTC–Bocskai	3:3	1935. december 8., Salgótarján, 800 néző
Bocskai–Budai 11	6:0	1935. december 15., Debrecen, 2500 néző
Ferencváros–Bocskai	6:3	1936. január 26., Budapest, 6000 néző
Bocskai–Attila	5:0	1936. február 2., Debrecen, 3000 néző
Phöbus–Bocskai	2:1	1936. február 9., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Salgótarjáni BTC	3:1	1936. február 16., Debrecen, 2000 néző
Budai 11–Bocskai	1:0	1936. február 23., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Ferencváros	0:2	1936. március 1., Debrecen, 4000 néző
III. kerület–Bocskai	2:0	1936. március 8., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Törekvés	8:0	1936. március 22., Debrecen, 3000 néző
Bocskai–Szeged FC	1:1	1936. április 29., Debrecen, 2000 néző
Bocskai–Budafok	4:2	1936. május 3., Debrecen, 3000 néző
Újpest–Bocskai	7:0	1936. május 7., Budapest, 2000 néző
Er.-So.–Bocskai	2:2	1936. május 10., Budapest, 1100 néző
Bocskai–Hungária	1:2	1936. május 17., Debrecen, 3500 néző
Bocskai–Kispest	4:1	1936. május 24., Debrecen, 3000 néző

Végeredmény

1.Hungária	26	22	4	–	87:21	48
2.Újpest	26	19	5	2	86:29	43
3.Ferencváros	26	19	1	6	103:46	39
4.Phöbus	26	16	3	7	76:50	35
5.Kispest	26	12	5	9	60:56	29
<b>6.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>26</b>	<b>9</b>	<b>6</b>	<b>11</b>	<b>55:51</b>	<b>24</b>
7.Szeged FC	26	9	5	12	35:52	23
8.III. ker. FC	26	10	3	13	38:57	23
9.Budai 11	26	9	4	13	43:53	22
10.Budafok	26	8	5	13	57:73	21
11.Er.-So. (ősszel Soroksár)	26	7	6	13	52:71	20
12.Törekvés	26	6	3	17	40:86	15
13.Salgótarjáni BTC	26	4	5	17	39:84	13
14.Attila	26	1	7	18	31:73	7

Pályára léptek (17 játékos)

**26** Markos, Békési, Varga P., Janzsó; **25** Teleki, Palotás, Vágó; **24** Hajdu; **21** Takács; **15** Gyulai; **11** Dóczé; **9** Orosz, Volentik; **8** Boros; **7** Berecz; **2** Szécsi; **1** Papp

Góllövők

**17** Teleki; **11** Takács; **9** Hajdu; **4** Markos, Berecz; **3** Orosz; **2** Dóczé, Békési; **1** Palotás, Vágó, Csikós (Phöbus) öngól

Nézőszám (összes / átlag)

Otthon	43.000	3.071
Idegenben	30.900	2.575
Összesen	73.900	2.842

Az 1936/37-es I. osztályú Nemzeti Bajnokság

Bocskai–III. kerület	5:1	1936. augusztus 23., Debrecen, 2000 néző
Bocskai–Soroksár	4:2	1936. augusztus 30., Debrecen, 3000 néző
Nemzeti–Bocskai	1:3	1936. szeptember 6., Budapest, 3500 néző
Bocskai–Ferencváros	1:4	1936. szeptember 13., Debrecen, 4500 néző
Haladás–Bocskai	2:1	1936. szeptember 20., Szombathely, 4500 néző
Phöbus–Bocskai	2:0	1936. október 10., Budapest, 1000 néző
Bocskai–Budai 11	3:1	1936. október 21., Debrecen, 1000 néző
Elektromos–Bocskai	2:1	1936. október 25., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Szeged FC	0:0	1936. november 1., Debrecen, 1500 néző
Kispest–Bocskai	3:3	1936. november 8., Budapest, 15000 néző
Bocskai–BudafoK	6:0	1936. november 15., Debrecen, 2000 néző
Bocskai–Újpest	4:2	1937. február 14., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Haladás	3:1	1937. február 21., Debrecen, 2500 néző
Bocskai–Phöbus	2:0	1937. február 28., Debrecen, 3000 néző
Budai 11–Bocskai	2:1	1937. március 7., Budapest, 2500 néző
Bocskai–Elektromos	1:4	1937. március 14., Debrecen, 3000 néző
Hungária–Bocskai	4:1	1937. március 17., Budapest, 4000 néző
Szeged FC–Bocskai	0:2	1937. március 21., Szeged, 2500 néző
Hungária–Bocskai	4:2	1937. április 18., Budapest, 14000 néző
Bocskai–Kispest	2:1	1937. április 25., Debrecen, 2000 néző
BudafoK–Bocskai	2:2	1937. május 2., Budapest, 500 néző
Újpest–Bocskai	6:2	1937. május 6., Budapest, 2000 néző
Ferencváros–Bocskai	5:1	1937. május 16., Budapest, 8000 néző
Bocskai–III. kerület	5:0	1937. május 27., Debrecen, 1000 néző
Bocskai–Nemzeti	2:0	1937. június 2., Debrecen, 1000 néző

A Soroksár visszalépett, a Soroksár–Bocskai mérkőzés két pontját, 0:0-ás gólaránnyal a Bocskai kapta.

*Végeredmény*

1.Hungária	26	20	3	3	95:34	43
2.Ferencváros	26	20	2	4	102:32	42
3.Újpest	26	17	3	6	101:39	37
4.Phöbus	26	17	2	7	54:31	36
5.Nemzeti	26	14	4	8	48:42	32
<b>6.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>26</b>	<b>13</b>	<b>3</b>	<b>10</b>	<b>57:49</b>	<b>29</b>
7.Elektromos	26	11	6	9	52:48	28
8.Szeged FC	26	8	10	8	40:51	26
9.Budai 11	26	8	7	11	44:59	23
10.Kispest	26	8	5	13	62:78	21
11.BudafoK	26	8	5	13	47:87	21
12.Haladás	26	6	4	16	38:79	16
13.III. ker. FC	26	3	2	21	16:90	8
14.Soroksár (visszalépett)	26	–	2	24	14:51	2

*Pályára léptek (17 játékos)*

**25** Vágó, Békési; **24** Teleki; **23** Palotás; **22** Hajdu; **20** Takács, Berecz, Boros; **18** Finta; **17** Janzsó; **14** Varga P.; **12** Gyulai; **11** Hevesi, Kósa; **8** Orosz; **3** Kemény; **2** Markos

*Góllövők*

**13** Berecz; **11** Takács; **10** Teleki; **9** Finta; **6** Hajdu; **2** Boros, Orosz; **1** Markos, Hevesi, Kemény, Papp (Ferencváros) öngól

*Nézőszám (összes / átlag)*

Otthon	29.000	2.231
Idegenben	59.500	4.958
Összesen	88.500	3.540

Az 1937/38-as I. osztályú Nemzeti Bajnokság

Phöbus–Bocskai	4:1	1937. augusztus 20., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Hungária	0:4	1937. augusztus 29., Debrecen, 2500 néző
Nemzeti–Bocskai	1:0	1937. szeptember 5., Budapest, 5000 néző
Bocskai–Kispest	1:5	1937. szeptember 12., Debrecen, 2000 néző
Budafok–Bocskai	3:1	1937. szeptember 26., Budapest, 1200 néző
Bocskai–Elektromos	2:5	1937. október 3., Debrecen, 2500 néző
Újpest–Bocskai	2:0	1937. október 17., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Ferencváros	2:3	1937. október 31., Debrecen, 7000 néző
Szeged FC–Bocskai	2:0	1937. november 7., Szeged, 2500 néző
Szürketaxi–Bocskai	2:2	1937. november 21., Budapest, 1000 néző
Bocskai–Budai 11	1:0	1937. november 28., Debrecen, 2000 néző
ETO (Győr)–Bocskai	0:1	1937. december 5., Győr, 2500 néző
Bocskai–Törekvés	5:0	1937. december 12., Debrecen, 1500 néző
Elektromos–Bocskai	6:6	1938. január 30., Budapest, 2500 néző
Bocskai–Újpest	0:1	1938. február 6., Debrecen, 2500 néző
Ferencváros–Bocskai	5:0	1938. február 13., Budapest, 8000 néző
Bocskai–Szeged FC	2:0	1938. február 27., Debrecen, 2000 néző
Bocskai–Szürketaxi	0:1	1938. március 6., Debrecen, 2000 néző
Budai 11–Bocskai	0:2	1938. március 12., Budapest, 1200 néző
Bocskai–ETO (Győr)	4:1	1938. március 27., Debrecen, 2000 néző
Törekvés–Bocskai	3:2	1938. április 3., Budapest, 1000 néző
Bocskai–Phöbus	4:1	1938. április 10., Debrecen, 1500 néző
Hungária–Bocskai	0:2	1938. május 1., Budapest, 8000 néző
Bocskai–Nemzeti	1:4	1938. május 8., Debrecen, 2500 néző
Kispest–Bocskai	3:0	1938. május 22., Budapest, 3000 néző
Bocskai–Budafok	4:1	1938. május 26., Debrecen, 2500 néző

Végeredmény

1.Ferencváros	26	23	1	2	95:38	47
2.Újpest	26	21	2	3	90:32	44
3.Hungária	26	18	4	4	86:32	40
4.Kispest	26	15	1	10	72:59	31
5.Elektromos	26	11	6	9	51:49	28
6.Phöbus	26	11	3	12	57:56	25
7.Nemzeti	26	9	6	11	61:71	24
8.Szeged FC	26	10	3	13	42:49	23
9.Taxisok	26	8	6	12	56:63	22
10.Budafok	26	10	2	14	43:49	22
<b>11.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>26</b>	<b>9</b>	<b>2</b>	<b>15</b>	<b>43:57</b>	<b>20</b>
12.Törekvés	26	7	4	15	49:80	18
13.ETO (Győr)	26	3	5	18	24:83	11
14.Budai 11	26	3	3	20	28:79	9

Pályára léptek (18 játékos)

**26** Takács, Hajdu, Békési; **25** Finta; **22** Orosz; **21** Markos; **20** Boros, Palotás; **17** Kertes, Janzsó; **14** Bikfalvi; **12** Elek, Teleki; **9** Varga P.; **7** Nádas; **5** Lukács; **4** Gyulai; **3** Kemény

Góllövők

**12** Finta; **7** Markos; **5** Teleki, Takács; **4** Palotás, Hajdu; **1** Elek, Boros, Békési, Burger (Budai 11) öngól, Wéber (Phöbus) öngól, Király (Budafok) öngól

Nézőszám (összes / átlag)

Otthon	31.150	2.396
Idegenben	39.900	3.069
Összesen	71.050	2.733

Az 1938/39-es I. osztályú Nemzeti Bajnokság

Bocskai–Kispest	1:3	1938. augusztus 21., Debrecen, 2500 néző
Hungária–Bocskai	4:1	1938. augusztus 28., Budapest, 6000 néző
Bocskai–Nemzeti	0:3	1938. szeptember 4., Debrecen, 3500 néző
Budafoke–Bocskai	1:0	1938. szeptember 8., Budapest, 800 néző
Bocskai–Salgótarjáni SE	8:0	1938. szeptember 25., Debrecen, 1000 néző
Bocskai–Szeged FC	1:1	1938. október 9., Debrecen, 1500 néző
Újpest–Bocskai	6:1	1938. október 16., Budapest, 1500 néző
Phöbus–Bocskai	3:1	1938. október 23., Budapest, 300 néző
Szolnok–Bocskai	1:0	1938. október 30., Szolnok, 2500 néző
Bocskai–Taxisok	2:2	1938. november 6., Debrecen, 2000 néző
Bocskai–Zugló	3:2	1938. november 13., Debrecen, 1200 néző
Ferencváros–Bocskai	5:1	1938. november 20., Budapest, 3000 néző
Bocskai–Elektromos	1:1	1938. november 27., Debrecen, 1200 néző
Bocskai–Phöbus	0:3	1939. március 5., Debrecen, 2000 néző
Szeged FC–Bocskai	6:0	1939. március 12., Szeged, 2000 néző
Kispest–Bocskai	3:0	1939. március 15., Budapest, 1000 néző
Salgótarjáni SE–Bocskai	0:1	1939. április 2., Salgótarján, 1200 néző
Bocskai–Budafoke	1:4	1939. április 16., Debrecen, 2000 néző
Nemzeti–Bocskai	3:3	1939. április 23., Budapest, 1000 néző
Hungária–Bocskai	0:3	1939. április 30., Budapest, 3000 néző
Újpest–Bocskai	3:0	1939. május 14., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Zugló	0:0	1939. május 21., Debrecen, 1000 néző
Bocskai–Szolnok	3:1	1939. május 27., Debrecen, 800 néző
Elektromos–Bocskai	7:1	1939. június 4., Budapest, 800 néző
Ferencváros–Bocskai	12:3	1939. június 11., Budapest, 6000 néző
Taxisok–Bocskai	3:1	1939. június 17., Budapest, 3000 néző

Végeredmény

1.Újpest	26	20	4	2	107:26	44
2.Ferencváros	26	19	5	2	121:44	43
3.Hungária	26	18	5	3	74:32	41
4.Kispest	26	15	4	7	62:42	34
5.Szeged FC	26	12	7	7	58:42	31
6.Nemzeti	26	10	8	8	57:53	28
7.Budafoke	26	9	7	10	44:52	25
8.Phöbus	26	9	6	11	61:63	24
9.Szolnok	26	10	3	13	44:59	23
10.Elektromos	26	7	7	12	45:51	21
11.Taxisok	26	7	6	13	62:70	20
<b>12.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>26</b>	<b>4</b>	<b>5</b>	<b>17</b>	<b>33:80</b>	<b>13</b>
13.Zugló	26	2	5	19	31:97	9
14.Salgótarjáni SE	26	3	2	21	28:116	8

Pályára léptek (21 játékos)

**26** Békési; **25** Markos; **24** Nádas, Pocsai; **23** Elek; **21** Takács; **18** Kertes, Janzsó; **17** Hajdu, Palotás; **12** Csokai; **11** Pásztói; **10** Kristóf; **8** Orosz, Horváth J., Sándor; **7** Vörös; **5** Veres; **2** Teleki; **1** Sarkadi, Kemény

Góllövők

**9** Pásztói; **8** Takács; **4** Hajdu; **3** Orosz, Sándor, Kristóf; **2** Horváth J.; **1** Markos

Nézőszám (összes / átlag)

Otthon	18.700	1.700
Idegenben	34.100	2.273
Összesen	52.800	2.031

Az 1939/40-es I. osztályú Nemzeti Bajnokság

Hungária–Bocskai	0:1	1939. szeptember 3., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Szeged FC	0:2	1939. szeptember 10., Debrecen, 3000 néző
Újpest–Bocskai	4:0	1939. szeptember 17., Budapest, 2000 néző
Bocskai–Szolnok	1:2	1939. október 8., Debrecen, 1200 néző
Haladás–Bocskai	8:0	1939. október 15., Szombathely, 3000 néző
Bocskai–Gamma	3:2	1939. október 29., Debrecen, 400 néző
Nemzeti–Bocskai	2:4	1939. november 1., Budapest, 500 néző
Bocskai–Ferencváros	4:3	1939. november 5., Debrecen, 5000 néző
Törekvés–Bocskai	3:1	1939. november 19., Budapest, 1000 néző
Bocskai–Kassa	3:3	1939. november 26., Debrecen, 1500 néző
Bocskai–Taxisok	2:1	1939. december 3., Debrecen, 1500 néző
Elektromos–Bocskai	2:2	1939. december 10., Budapest, 1000 néző
Bocskai–Kispest	1:3	1939. december 17., Debrecen, 2000 néző
Bocskai–Újpest	1:0	1940. február 25., Debrecen, 2200 néző
Gamma–Bocskai	4:1	1940. március 3., Budapest, 2500 néző
Bocskai–Hungária	1:2	1940. március 10., Debrecen, 2000 néző
Kispest–Bocskai	3:0	1940. március 17., Budapest, 1500 néző
Szolnok–Bocskai	1:1	1940. március 24., Szolnok, 3000 néző
Taxisok–Bocskai	0:2	1940. április 14., Budapest, 18000 néző
Kassa–Bocskai	4:1	1940. április 21., Kassa, 2000 néző
Bocskai–Törekvés	1:0	1940. április 28., Debrecen, 3000 néző
Bocskai–Elektromos	2:4	1940. május 5., Debrecen, 5000 néző
Ferencváros–Bocskai	5:0	1940. május 12., Budapest, 6500 néző
Szeged FC–Bocskai	2:1	1940. május 26., Szeged, 4000 néző
Bocskai–Haladás	5:0	1940. június 2., Debrecen, 3000 néző

A Nemzeti visszalépett, a Bocskai–Nemzeti mérkőzés két pontját, 0:0-ás gólaránnyal a Bocskai kapta. A debreceni profi klub 1940 nyarán megszűnt.

*Végeredmény*

1.Ferencváros	26	19	1	6	77:31	39
2.Hungária	26	17	5	4	66:32	39
3.Újpest	26	15	8	3	60:34	38
4.Szeged FC	26	15	5	6	56:42	35
5.Kispest	26	14	5	7	70:41	33
6.Törekvés	26	11	6	9	37:41	28
7.Elektromos	26	11	5	10	48:48	27
8.Gamma	26	11	4	11	48:49	26
9.Szolnok	26	9	5	12	37:46	23
<b>10.Bocskai (Debrecen)</b>	<b>26</b>	<b>10</b>	<b>3</b>	<b>13</b>	<b>38:60</b>	<b>23</b>
11.Haladás (Szombathely)	26	10	2	14	44:59	22
12.Taxisok	26	5	4	17	36:75	14
13.Kassai AC	26	5	3	18	29:79	13
14.Nemzeti (visszalépett)	26	2	–	24	15:24	4

*Pályára léptek (20 játékos)*

**25** Vörös, Békési; **23** Móré, Hajdu; **22** Kristóf, Nádas, Janzsó; **20** Berecz; **19** Turay, Nagy; **10** Füleki; **8** Csokai; **7** Páli; **6** Elek, Palotás; **5** Sándor, Pocsai; **4** Szilasi; **3** Pásztói; **1** Orsós

*Góllövők*

**18** Turay; **9** Berecz; **3** Kristóf; **2** Móré, Páli, Füleki; **1** Sándor, Pósa (Ferencváros) öngól

*Nézőszám (összes / átlag)*

Otthon	29.800	2.483
Idegenben	47.000	3.615
Összesen	76.800	3.072

*A Bocskai az első osztályban (összes / átlag)*

Otthon	413.850	2.815
Idegenben	586.400	3.759
Összesen	1.000.250	3.301

## A Bocskai kupamérkőzései

## MAGYAR KUPA (MK)

### KÖZÉP-EURÓPA KUPA (KK)

#### 1931

Nyolc együttes indult, Magyarországról a Bocskai mellett a Hungária vett részt a kupában

##### 1. forduló

Ellenfél az 1930/31 évi osztrák bajnok, a bécsi First Vienna

Vienna–Bocskai	3:0	1931. június 27., Bécs, 8000 néző
Bocskai–Vienna	0:4	1931. július 5., Debrecen, 5000 néző

A Bocskai kiesett, a Vienna a legjobb négy közé, majd a döntőbe jutott, ahol a Wiener AC ellen kettős győzelemmel (3:2; 2:1) megnyerte a Közép-Európa Kupát.

#### 1934

Tizenhat együttes indult, Magyarországról a Bocskai mellett az Újpest, a Ferencváros és a Hungária vett részt a kupában

##### 1. forduló

Ellenfél az 1933/34 évi olasz bajnokság negyedik helyezettje, a Bologna.

Bologna–Bocskai	2:0	1934. június 17., Bologna, 7000 néző
Bocskai–Bologna	2:1	1934. június 24., Debrecen, 12000 néző

A Bocskai kiesett, a Bologna a legjobb nyolc, majd négy közé, végül a döntőbe jutott, ahol a bécsi Admira Wackert is legyőzte (4:1; 2:3), így megnyerte a Közép-Európa Kupát.

#### 1926/27

A Bocskai nem indult.

#### 1927/28

A 16 közé jutásért: Bocskai–Terézvárosi TC	3:2	1928. február 12., Debrecen, 1500 néző
(hosszabbítás után)		

A 8 közé jutásért Bocskai–Attila	1:3	1928. március 15., Debrecen, 800 néző
-------------------------------------	-----	---------------------------------------

#### 1928/29

Nem írták ki.

#### 1929/30

A 8 közé jutásért UTE (amatőr)–Bocskai	2:7	1930. március 25., Budapest, 500 néző
---	-----	---------------------------------------

A 4 közé jutásért Bocskai–Somogy	4:2	1930. április 13., Debrecen, 3000 néző
-------------------------------------	-----	--

A döntőbe jutásért Bocskai–Ferencváros	2:0	1930. június 15., Debrecen, 3500 néző
---	-----	---------------------------------------

Döntő Bocskai–Bástya	5:1	1930. június 26., Budapest, 1200 néző
-------------------------	-----	---------------------------------------



**1930/31**

A 16 közé jutásért

Kispest–Bocskai 1:1 1931. február 8., Budapest, 500 néző  
 (A mérkőzés sötétedés miatt – három „félidőnyi” hosszabbítás után – félbeszakadt, a megismélt mérkőzést a Kispest lemondta.)

A 8 közé jutásért

Bocskai–Szolnoki MÁV 5:2 1931. március 11., Debrecen

A 4 közé jutásért

Tatabányai SC–Bocskai 2:3 1931. április 12., Tatabánya, 1800 néző

A döntőbe jutásért

III. kerület FC–Bocskai 2:1 1931. május 24., Budapest, 4000 néző

A 3. helyért

Hungária–Bocskai 4:0 1931. május 25., Budapest, 2000 néző

**1931/32**

A 8 közé jutásért

Bocskai–Budai 11 5:2 1931. november 8., Debrecen, 1200 néző

A 4 közé jutásért

Bocskai–Ferencváros 3:4 1932. március 15., Debrecen, 2000 néző

**1932/33**

A 8 közé jutásért

Bocskai–Attila 4:0 1932. október 2., Debrecen, 2000 néző

A 4 közé jutásért

Ferencváros–Bocskai 3:1 1933. március 5., Budapest, 2500 néző

**1933/34**

Az 1. liga együttese az 1934-es világbajnokság miatt visszaléptek.

**1934/35**

A 8 közé jutásért

Bocskai–Szürketaxi 2:3 1934. október 31., Debrecen, 1500 néző

**1935/36– 1939/40**

Nem írták ki

## A Bocskai nemzetközi mérkőzései

1. Bocskai–Wiener SC	4:1	1927. július 10. Debrecen
2. Bocskai–Simmering (Bécs)	9:0	1927. augusztus 15. Debrecen
3. Bocskai–Sparta Kosire (Prága)	3:1	1928. március 25. Debrecen
4. Bocskai–Slovan (Bécs)	7:1	1928. április 8. Debrecen
5. Bocskai–Nicholson (Bécs)	4:3	1928. május 28. Debrecen
6. Arisz Szaloniki–Bocskai	4:4	1928. december 25. Szaloniki
7. Herakles Szaloniki–Bocskai	2:3	1928. december 26. Szaloniki
8. PAOK Szaloniki–Bocskai	1:6	1928. december 29. Szaloniki
9. Szaloniki válogatott–Bocskai	2:1	1928. december 30. Szaloniki
10. Panathinaikosz (Athén)–Bocskai	3:5	1929. január 1. Athén
11. Olympiakosz Pireusz–Bocskai	2:7	1929. január 5. Athén
12. Enosisz Athén–Bocskai	2:3	1929. január 6. Athén
13. Panathinaikosz Athén–Bocskai	1:3	1929. január 7. Athén
14. ŠK Bratislava–Bocskai	4:7	1929. május 20. Pozsony
15. ŠK Bratislava–Ligeti–Bocskai–Nemzeti	5:3	1929. június 23. Pozsony
16. Bohemians Praha–Bocskai	4:2	1929. július 2. Prága
17. Židenice Brno–Bocskai	3:3	1929. július 3. Brno
18. Křočeňlavy (Kladno)–Bocskai	2:2	1929. július 6. Kladno
19. SK Kladno–Bocskai	3:1	1929. július 7. Kladno
20. Wacker Wien–Bocskai	2:2	1929. július 10. Bécs
21. Bocskai–Wacker Wien	2:3	1929. augusztus 18. Debrecen
22. Wiener AC–Bocskai	4:3	1929. augusztus 24. Budapest
23. Wiener SC–Bocskai	9:1	1929. augusztus 25. Budapest
24. Herakles Szaloniki–Bocskai	1:3	1930. április 20. Szaloniki
25. Ethnikos Athén–Bocskai	2:5	1930. április 21. Athén
26. AC Atromitos Athén–Bocskai	1:7	1930. április 22. Athén
27. Olympiakosz Pireusz–Bocskai	5:2	1930. április 25. Athén
28. Enosisz Athén–Bocskai	2:2	1930. április 27. Athén
29. Gradjanski Zagreb–Bocskai	2:3	1930. június 28. Zágráb
30. HASK Zagreb–Bocskai	1:4	1930. június 29. Zágráb
31. Kassai AC–Bocskai	1:4	1930. július 5. Kassa
32. Kassai Törekvés–Bocskai	2:3	1930. július 6. Kassa
33. Ungvári TK–Bocskai	1:10	1930. július 19. Ungvár
34. ŠK Rusj (Ungvár)–Bocskai	1:6	1930. július 20. Ungvár
35. Ambrosiana (Inter Milan)–Bocskai	7:4	1930. december 25. Milánó

36. AS Parma–Bocskai	3:4	1930. december 26. Parma
37. US Fiorentina–Bocskai	0:4	1930. december 28. Firenze
38. SO Montpellier–Bocskai	3:5	1931. január 3. Montpellier
39. SO Montpellier–Bocskai	4:1	1931. január 4. Montpellier
40. FC Napoli–Bocskai	2:3	1931. január 6. Nápoly
41. Sparta Praha–Bocskai	6:0	1931. január 25. Prága
42. Enosisz Athén–Bocskai <sup>2</sup>	2:2	1931. március 20. Athén
43. Alexandria válogatott–Bocskai	1:3	1931. március 22. Alexandria
44. Kairó válogatott–Bocskai	4:1	1931. március 27. Kairó
45. Alexandria válogatott–Bocskai	2:1	1931. március 29. Alexandria
46. Kairó válogatott–Bocskai	0:0	1931. április 3. Kairó
47. Alexandria válogatott–Bocskai	3:2	1931. április 5. Alexandria
48. Staruinta Oradea–Bocskai	1:4	1931. május 21. Nagyvárad
49. Odense válogatott–Bocskai	2:7	1931. június 5. Odense
50. Dánia–Bocskai	5:1	1931. június 7. Koppenhága
51. AIK Stockholm–Bocskai	2:4	1931. június 9. Stockholm
52. GAIS (Göteborg)–Bocskai	4:1	1931. június 12. Göteborg
53. Vaermland kerületi válogatott–Bocskai	0:3	1931. június 14. Karlstad
54. Gästrikland kerületi válogatott–Bocskai	0:2	1931. június 17. Gävle
55. Stockholm válogatott–Bocskai	2:3	1931. június 19. Stockholm
56. IF Helsingborg–Bocskai	2:3	1931. június 21. Helsingborg
57. Vienna–Bocskai	3:0	1931. június 27. Bécs
58. Bocskai–Vienna	0:4	1931. július 5. Debrecen
59. ŠK Rusj (Ungvár)–Bocskai	4:5	1931. augusztus 1. Ungvár
60. Ungvári TK–Bocskai	0:3	1931. augusztus 2. Ungvár
61. CAO (Nagyvárad AC)–Bocskai	2:0	1931. augusztus 9. Nagyvárad
62. Bocskai–ŠK Rusj (Ungvár)	3:0	1931. augusztus 30. Debrecen
63. Bocskai–CAO (Nagyvárad AC)	2:1	1931. október 18. Debrecen
64. US Fiorentina–Bocskai	2:5	1931. december 13. Firenze
65. Bocskai–Staruinta Oradea	5:2	1932. február 21. Debrecen
66. Venus București–Bocskai	1:2	1932. május 1. Bukarest
67. Unirea Tricolor București–Bocskai	0:1	1932. május 2. Bukarest
68. FC Ploiești–Bocskai	0:3	1932. május 3. Ploiești

<sup>2</sup> A mérkőzés csak júliusban vált ismertté, mivel bejelentés nélkül játszották, s így pontos időpontja nem ismert. A labdarúgó szövetség a bejelentés elmulasztása miatt a Bocskayt pénzbüntetésre ítélte.

69. Brasovia Braşov–Bocskai	0:1	1932. május 5. Brassó	107. Lille válogatott–Bocskai	2:1	1933. április 17. Liège
70. Kolozsvár válogatott–Bocskai	0:1	1932. május 8. Kolozsvár	108. VFL Benrath (Düsseldorf)–Bocskai	1:1	1933. április 19. Düsseldorf
71. Universitatea Cluj–Bocskai	2:4	1932. május 10. Kolozsvár	109. Crisana Oradea–Bocskai	0:1	1933. május 10. Nagyvárad
72. ŠK Rusj (Ungvár)–Bocskai	2:2	1932. május 16. Ungvár	110. Universitatea Cluj–Bocskai	2:1	1933. május 11. Kolozsvár
73. Beregszászi FTC–Bocskai	2:1	1932. május 14. Beregszász	111. Hollandia B válogatott–Bocskai	1:1	1933. május 28. Hága
74. Munkácsi SE–Bocskai	1:4	1932. május 15. Munkács	112. AC Haarlem–Bocskai	3:4	1933. május 30. Haarlem
75. Gradjanski Osijek–Bocskai	1:6	1932. június 18. Eszék	113. Hága válogatott–Bocskai	2:3	1933. május 31. Hága
76. Slavia Osijek–Bocskai	2:2	1932. június 19. Eszék	114. Xerxes Rotterdam–Bocskai	2:6	1933. június 4. Rotterdam
77. Wiener AC–Bocskai	1:1	1932. június 25. Pozsony	115. Ajax Amsterdam–Bocskai	1:2	1933. június 5. Rotterdam
78. ŠK Bratislava–Bocskai	2:2	1932. június 26. Pozsony	116. Lipcse válogatott–Bocskai	2:2	1933. június 7. Lipcse
79. Eperjesi TVE–Bocskai	2:4	1932. augusztus 6. Eperjes	117. Preussen Krefeld–Bocskai	2:4	1933. június 14. Krefeld
80. Kassai Törekvés–Bocskai	1:0	1932. augusztus 7. Kassa	118. Bonn válogatott–Bocskai	2:2	1933. június 16. Bonn
81. Kassai AC–Bocskai	4:3	1932. augusztus 9. Kassa	119. Zwickau 02–Bocskai	1:2	1933. június 17. Zwickau
82. Vlaardingen–Bocskai	3:4	1932. augusztus 13. Vlaardingen	120. SK Erfurt–Bocskai	1:3	1933. június 19. Erfurt
83. FC Dordrecht–Bocskai	3:4	1932. augusztus 14. Dordrecht	121. SV Polizei Chemnitz–Bocskai	2:0	1933. június 10. Chemnitz
84. VVV–Tegelen–Bocskai	2:3	1932. augusztus 15. Venlo	122. Phoenix Baia Mare–Bocskai	3:2	1933. július 15. Nagybánya
85. PSV Eindhoven–Bocskai	0:3	1932. augusztus 18. Eindhoven	123. Staruinta Oradea–Bocskai	1:5	1933. július 19. Nagyvárad
86. HVV Helmond–Bocskai	1:4	1932. augusztus 20. Helmond	124. Bocskai–Crisana Oradea	4:1	1933. augusztus 6. Debrecen
87. Staatsmijn Hendrik Rumpen–Bocskai	1:3	1932. augusztus 21. Rumpen	125. Csapi SE–Bocskai	0:7	1933. augusztus 13. Csap
88. Venlo–Bocskai	0:4	1932. augusztus 23. Venlo	126. Huszti SC–Bocskai	0:12	1933. augusztus 15. Huszt
89. Utrecht kerületi válogatott–Bocskai	3:4	1932. augusztus 24. Utrecht	127. Aknaszlatinai SE–Bocskai	0:13	1933. augusztus 16. Aknaszlatina
90. Ajax Amsterdam–Bocskai	1:7	1932. augusztus 27. Amszterdam	128. ŠK Rusj (Ungvár)–Bocskai	3:5	1933. augusztus 19. Ungvár
91. Bleyerheyde–Bocskai	2:4	1932. augusztus 28. Bleyerheyde	129. Munkácsi SE–Bocskai	0:3	1933. augusztus 20. Munkács
92. VUC Den Haag–Bocskai	1:6	1932. augusztus 30. Hága	130. CFR Bucureşti–Bocskai–Újpest	2:3	1933. szeptember 13. Bukarest
93. Haarlem válogatott–Bocskai	4:3	1932. augusztus 31. Haarlem	131. Venus Bucureşti–Bocskai–Újpest	2:2	1933. szeptember 14. Bukarest
94. Ambrosiana (Inter Milan)–Bocskai	2:1	1932. november 1. Milánó	132. Unirea Tricolor–Bocskai–Újpest	0:3	1933. szeptember 16. Bukarest
95. FC Palermo–Bocskai	2:3	1932. december 25. Palermo	133. FC Genova–Bocskai	3:5	1933. december 24. Genova
96. US Reggione–Bocskai	2:3	1932. december 26. Reggio Calabria	134. FC Genova–Bocskai	2:2	1933. december 25. Genova
97. US Palmi–Bocskai	0:4	1932. december 29. Palmi	135. FC Livorno–Bocskai	3:2	1933. december 26. Livorno
98. Juventus Trapani–Bocskai	0:3	1932. december 31. Trapani	136. Oran válogatott (Algéria)–Bocskai	0:4	1933. december 31. Oran
99. SS Catania–Bocskai	5:2	1933. január 1. Catania	137. Hakoah Wien–Bocskai	0:0	1934. január 1. Oran
100. Észak-Bajorország–Bocskai	3:4	1933. január 6. Würzburg	138. Hakoah Wien–Bocskai	2:2	1934. január 2. Oran
101. Schweinfurt válogatott–Bocskai	1:1	1933. január 8. Schweinfurt	139. US Tlemcen (algériai)–Bocskai	2:6	1934. január 6. Tlemcen
102. Fenerbahçe Isztambul–Bocskai	1:3	1933. április 5. Isztambul	140. Mascara (algériai)–Bocskai	1:6	1934. január 7. Mascara
103. Isztambul válogatott–Bocskai	2:1	1933. április 7. Isztambul	141. Troyes–Saint-Savine (algériai)–Bocskai	0:4	1934. január 14. Troyes
104. Fenerbahçe Isztambul–Bocskai	0:1	1933. április 8. Isztambul	142. RC Calais–Bocskai	0:7	1934. január 20. Calais
105. SVG Leipzig–Bocskai	2:6	1933. április 13. Lipcse	143. FC Rouen–Bocskai	4:6	1934. január 21. Rouen
106. Nicholson (Bécs)–Bocskai	2:1	1933. április 16. Lipcse	144. Lwowski KS Pogon (lengyel)–Bocskai	0:2	1934. április 1. Lwów (Lviv)

145. Lwowski KS Pogon (lengyel)–Bocskai	1:2	1934. április 2. Lwów (Lviv)	183. FC Rīga –Bocskai	2:3	1935. augusztus 7. Riga
146. FC Lugano–Bocskai	1:1	1934. május 31. Lugano	184. Lettország–Bocskai	0:0	1935. augusztus 9. Riga
147. St. Gallen–Bocskai	2:2	1934. június 2. St. Gallen	185. Kaunas válogatott–Bocskai	2:3	1935. augusztus 11. Kaunas
148. Sparta Praha–Bocskai	0:2	1934. június 5. Schaffhausen	186. Litvánia–Bocskai	2:2	1935. augusztus 13. Kaunas
149. Basel válogatott–Bocskai	5:2	1934. június 6. Basel	187. Lettország–Bocskai	0:3	1935. augusztus 15. Riga
150. FC Metz–Bocskai	2:1	1934. június 10. Metz	188. Olimpija Liepāja (lett)–Bocskai	3:2	1935. augusztus 17. Liepāja
151. Ambrosiana (Inter Milan)–Bocskai	2:2	1934. június 13. Milánó	189. Triestina–Bocskai	3:2	1935. október 27. Trieszt
152. Bologna–Bocskai	2:0	1934. június 17. Bologna	190. US Fiorentina–Bocskai	2:1	1935. október 28. Firenze
153. Bocskai–Bologna	2:1	1934. június 24. Debrecen	191. VUC Den Haag–Bocskai	0:3	1935. december 23. Hága
154. Királyhelmei SC–Bocskai	2:5	1934. augusztus 4. Királyhelmei	192. Wacker Halle–Bocskai	1:5	1935. december 29. Halle
155. ŠK Rusj (Ungvár)–Bocskai	4:3	1934. augusztus 5. Ungvár	193. Dresdner FC–Bocskai	5:1	1936. január 1. Drezda
156. Huszt válogatott–Bocskai	1:5	1934. augusztus 7. Huszt	194. SV Erfurt–Bocskai	1:4	1936. január 5. Erfurt
157. Aknaszlatina SE–Bocskai	2:13	1934. augusztus 9. Aknaszlatina	195. Maccabi Tel-Aviv–Bocskai	2:3	1936. március 28. Tel-Aviv
158. Nagyszőlősi SC–Bocskai	0:7	1934. augusztus 11. Nagyszőlős	196. Haifa válogatott–Bocskai	1:2	1936. április 1. Haifa
159. Beregszász válogatott–Bocskai	2:3	1934. augusztus 12. Beregszász	197. Hapoel Tel-Aviv–Bocskai	2:2	1936. április 4. Tel-Aviv
160. Bécs vál.–Hungária–Újpest–Bocskai	4:2	1934. augusztus 15. Bécs	198. Palesztina–Bocskai	2:4	1936. április 7. Tel-Aviv
161. Bocskai–ŠK Rusj (Ungvár)	4:0	1934. augusztus 19. Debrecen	199. Palesztina–Bocskai	1:1	1936. április 8. Jeruzsálem
162. Bocskai–Vienna	2:2	1934. augusztus 20. Debrecen	200. Palesztina–Bocskai	3:3	1936. április 11. Tel-Aviv
163. Krakkó válogatott–Bocskai	1:3	1934. szeptember 9. Krakkó	201. Egyiptom–Bocskai	2:1	1936. április 13. Kairó
164. Lazio (Róma)–Bocskai	8:1	1934. szeptember 16. Róma	202. Egyiptom–Bocskai	1:2	1936. április 17. Kairó
165. Caen–Bocskai–Hungária	1:3	1934. december 8. Caen	203. Egyiptom–Bocskai	3:3	1936. április 20. Alexandria
166. AC Havre–Bocskai–Hungária	1:3	1934. december 9. Le Havre	204. Warta Poznań–Bocskai	2:3	1936. május 30. Poznań
167. RC Lens–Bocskai–Hungária	1:7	1934. december 13. Lens	205. Łódź válogatott–Bocskai	1:2	1936. június 1. Łódź
168. Tourcoing vál.–Bocskai–Hungária	2:2	1934. december 15. Tourcoing	206. Unia Lublin–Bocskai	3:6	1936. június 3. Lublin
169. Stade Rennais–Bocskai–Hungária	4:1	1934. december 16. Rennes	207. Rewere Stanisławów–Bocskai	4:3	1936. június 4. Stanisławów
170. Spanyolország–Bocskai–Újpest	6:1	1934. december 20. Madrid	208. Junak Drohobycz–Bocskai	1:8	1936. június 6. Drohobycz
171. Belenenses–Bocskai	1:5	1934. december 23. Lisszabon	209. Borislav–Bocskai	2:8	1936. június 7. Borislav <sup>3</sup>
172. Lisszabon válogatott–Bocskai	2:4	1934. december 25. Lisszabon	210. Jugoszlavia Beograd–Bocskai	0:2	1936. június 22. Belgrád
173. Sporting Lisboa–Bocskai	1:1	1934. december 30. Lisszabon	211. Beogradski SK–Bocskai	3:3	1936. június 24. Belgrád
174. SL Benfica (Lisszabon)–Bocskai	3:4	1935. január 1. Lisszabon	212. Törökország–Bocskai	2:2	1936. június 27. Isztambul
175. Vitória Setúbal–Bocskai	0:2	1935. január 6. Lisszabon	213. Törökország–Bocskai	0:3	1936. június 28. Isztambul
176. Spanyolország–Bocskai	7:4	1935. január 9. Madrid	214. Ankara válogatott–Bocskai	2:3	1936. július 4. Ankara
177. Füleki TC–Bocskai	0:3	1935. április 21. Fülek	215. Ankara válogatott–Bocskai	2:3	1936. július 5. Ankara
178. Rimaszombati válogatott–Bocskai	1:4	1935. április 22. Rimaszombat	216. Chinezul Timișoara–Bocskai	0:2	1936. július 19. Temesvár
179. ŠK Rusj (Ungvár)–Bocskai	1:4	1935. július 20. Ungvár			
180. Munkácsi SE–Bocskai	0:2	1935. július 21. Munkács			
181. Iglói AC–Bocskai	3:2	1935. augusztus 4. Igló			
182. Hakoah Rīga–Bocskai	1:9	1935. augusztus 6. Riga			

<sup>3</sup> Stanisławów ma Ivano-Frankivska, Drohobycz ma Drohobyc, Borislav ma Boryslav. Mind-három település Ukrajnában található.

217. CAO–Crisana (Nagyvárad)–Bocskai	3:1	1936. július 21. Nagyvárad	255. Munkácsi SE–Bocskai	3:2	1937. augusztus 8. Munkács
218. Victoria Cluj–Bocskai	1:1	1936. július 23. Kolozsvár	256. Hasmonaea Lwów–Bocskai	1:1	1937. augusztus 14. Lwów (Lviv)
219. Királyhelmeci SC–Bocskai	0:7	1936. augusztus 9. Királyhelmec	257. Ukraina Lwów–Bocskai	3:4	1937. augusztus 15. Lwów (Lviv)
220. Bocskai–CAO–Crisana	5:4	1936. szeptember 9. Debrecen	258. AK Novi Sad–Bocskai–Nemzeti	0:2	1938. március 19. Újvidék
221. Zólyomi TK–Bocskai	1:2	1936. szeptember 27. Zólyom	259. Vojvodina–Bocskai–Nemzeti	5:1	1938. március 20. Újvidék
222. ŠK Zilina–Bocskai	3:0	1936. szeptember 28. Zsolna	260. FC Beuthen 09–Bocskai	0:3	1938. április 15. Beuthen <sup>4</sup>
223. Olympique Charleville–Bocskai	1:4	1936. november 29. Charleville	261. Duisburg válogatott–Bocskai	3:2	1938. április 17. Brüsszel
224. US Valenciennes–Bocskai	6:2	1936. december 6. Valenciennes	262. White Star AC Bruxelles–Bocskai	2:0	1938. április 18. Brüsszel
225. Stade Rennais–Bocskai	2:4	1936. december 12. Rennes	263. US Longwy–Bocskai	2:2	1938. április 23. Longwy
226. Stade Rennais–Bocskai	4:3	1936. december 13. Rennes	264. Sarreguemines–Bocskai	2:10	1938. április 24. Sarreguemines
227. Chérbourg kerületi válogatott–Bocskai	3:8	1936. december 20. Chérbourg	265. Cracovia–Bocskai	1:1	1938. június 5. Krakkó
228. AS Brestoise–Bocskai	0:8	1936. december 25. Brest	266. Svédország–Bocskai	3:2	1938. június 9. Malmö
229. SC Dinan (francia)–Bocskai	1:8	1936. december 27. Dinan	267. Motala AJS–Bocskai	0:2	1938. június 10. Motala
230. Spora Luxembourg–Bocskai	0:7	1937. január 1. Luxembourg	268. Tord Jönköping–Bocskai	1:2	1938. június 11. Jönköping
231. Forbach kerületi válogatott–Bocskai	1:6	1937. január 2. Forbach	269. Alingsås válogatott–Bocskai	2:2	1938. június 16. Alingsås
232. US Longwy–Bocskai	2:6	1937. január 3. Longwy	270. Skövde kerületi válogatott–Bocskai	2:4	1938. június 17. Skövde
233. Chemnitz válogatott–Bocskai	4:7	1937. március 25. Chemnitz	271. Halmstadt kerületi válogatott–Bocskai	3:3	1938. június 18. Halmstadt
234. Luxemburg–Bocskai	0:4	1937. március 28. Luxembourg	272. TV Leipzig–Bocskai	2:2	1938. június 19. Lipcse
235. Sochaux–Bocskai	2:2	1937. március 29. Luxembourg	273. Reichenbach ker. válogatott–Bocskai	4:2	1938. június 22. Reichenbach
236. SO Montpellier–Bocskai	0:5	1937. április 3. Montpellier	274. Rewera Stanisławów–Bocskai	4:3	1939. augusztus 2. Stanisławów
237. OGC Nice–Bocskai	1:2	1937. április 4. Nizza	275. Unia Lublin–Bocskai	3:1	1939. augusztus 3. Lublin
238. L'Assiote kerületi válogatott–Bocskai	1:4	1937. április 10. L'Assiote			
239. Racing Strasbourg–Bocskai	2:2	1937. április 11. Bordeaux			
240. Jugoszlávia–Bocskai	9:1	1937. április 28. Belgrád			
241. Jedinstvo Beograd–Bocskai	5:0	1937. április 29. Belgrád			
242. Cracovia–Bocskai	4:2	1937. június 4. Krakkó			
243. Admira Wacker (Bécs)–Bocskai	0:2	1937. június 5. Krakkó			
244. ŠK Bratislava–Bocskai	6:2	1937. június 12. Pozsony			
245. ŠK Rusj (Ungvár)–Bocskai	4:4	1937. június 19. Ungvár			
246. Királyhelmeci SC–Bocskai	2:5	1937. június 20. Királyhelmec			
247. BSC Harta (német)–Bocskai	2:5	1937. június 30. Harta			
248. FC Reymorsholm–Bocskai	1:3	1937. július 3. Stockholm			
249. IK Brage Borlänge–Bocskai	3:5	1937. július 4. Borlänge			
250. IF Ludvika–Bocskai	1:4	1937. július 7. Ludvika			
251. Örebro SK–Bocskai	3:6	1937. július 9. Örebro			
252. Djurgarden–Bocskai	3:2	1937. július 16. Stockholm			
253. Degerfors válogatott–Bocskai	3:5	1937. július 18. Degerfors			
254. Beregszászi FTC–Bocskai	1:1	1937. augusztus 7. Beregszász			

<sup>4</sup> Beuthen ma Bytom Odrzański, Lengyelországban található.

## A Bocskai játékosai

A játékos neve <sup>5</sup>	Előző egyesülete	Külföldi klubjai
1. Alberti Gyula	Attila (Miskolc)	Real Madrid, Celta Vigo, Le Havre, Barcelona, Granada
2. Baik Imre	Debreceni KASE	
3. Bartha Gábor	Debreceni KASE	
4. Belcsik (Békési) Ferenc	Nemzeti (Budapest)	
5. Berecz István (1/0)	Somogy (Kaposvár)	Montpellier
6. Bertók Pál	Szarvasi Turul	
7. Bihámy Béla (3/2)	Nemzeti (Budapest)	
8. Bikfalvi Sándor	Csabai AK	
9. Bobák Sándor	Attila (Miskolc)	
10. Bogdán Béla	Csabai AK	
11. Boros Ernő	Somogy (Kaposvár)	
12. Bőr (Böör) József	Debreceni KASE	
13. Budai (Bangi) Károly	Ferencváros	
14. Csokai Imre	Karcagi MOVE	
15. Dettrich Jenő	III. ker. FC	SC Prato, Empoli, US Fiorentina, Arezzo
16. Deutsch Mihály	Debreceni KASE	
17. Dóczé István	Munkácsi SE	FC Luzern
18. Elek Béla	Villanygyár (Debrecen)	
19. <b>Eőry (Engelhardt) Mihály (1)</b>	Bohn SC (Békéscsaba)	FC Séte, Troyes
20. Fábrián Sándor	Budai 11	Hakoah Wien, New York Giants
21. Farkas Iván	Debreceni VSC	
22. Fehér Ferenc (9)	III. ker. FC	Novara FA
23. Fejér Rezső	Debreceni TE	
24. Finta Károly (2)	Szombathelyi SE	SC Fives
25. Flóra György	Nemzeti (Budapest)	ismeretlen francia csapat
26. Frenkel Miklós	Debreceni TE	
27. Fried Ármin	Debreceni KASE	

<sup>5</sup> A játékosok neve után zárójelben válogatott szerepléseik számát tüntettem fel. Azon labdarúgók neve van félkövér betűvel szedve, akik a Bocskayból kerültek be a nemzeti csapatba.

28. Füleki (Filák) József	ŠK Rusj (Ungvár)	
29. Gombkötő Imre	Budapesti AK	
30. Groszmann Sándor	Újpesti TE	
31. Gyulai István	VIII. ker. MOVE	Rennes
32. Gyurcsó (Gyarmati) János (3)	Ferencváros	Red Star Paris, Young Fellows Zürich
33. Hajdu Pál	Zólyomi TK	
34. Hevesi Sándor	Debreceni KASE	
35. Horváth ?	Kelenföldi FC	
36. Horváth János	Budafok	St. Gallen
37. Hübner Károly	Debreceni VSC	
38. Janda Sándor	Lausanne Sports	FC Séte, Nordstern Basel, Lausanne Sports
39. Janzsó József	Sabaria (Szombathely)	
40. Kemény Mátyás	Debreceni KASE	
41. Kertes József	Mezőberényi Textil	
42. Keviczky Rudolf	Debreceni VSC	
43. Kiss Gábor	Újpest	Triestina
44. Kocsis József	Ékszerész (Budapest)	
45. Kocsis Rudolf	Nemzeti (Budapest)	
46. Kósa Károly	Losonci AFC	FC Rouen
47. Kovács László	Sabaria (Szombathely)	
48. Kristóf Bálint	Mezőberény	
49. Kutik Kálmán	Vasas	Varese
50. Lukács Lajos	Budapesti LK	
51. Magyar Imre	Debreceni KASE	Hakoah Wien
52. <b>Markos Imre (19)</b>	Ékszerész (Budapest)	Stade Rennais
53. Mátéffy Attila	Ferencváros	
54. Mertin Lajos	Debreceni VSC	
55. Moharos Lajos	Ferencváros	
56. Molnár Ferenc	Debreceni VSC	
57. Molnár Ignác	Attila (Miskolc)	Vicenza, FC Roma
58. <b>Móré (Moóré) János (3)</b>	Debreceni VSC	Olympique Lille
59. Moskovits Miklós	Debreceni KASE	
60. Nádas Gábor	Terézvárosi LK	
61. Nagy Béla	Olympique Lille	Olympique Lille
62. Návai István	Kecskeméti AC	FC Biel

63. Odry Ferenc	Nemzeti (Budapest)	Troyes, OSC Lille, Cannes, St.-Étienne, Ol. Lyon
64. Opata Zoltán (17)	Nemzeti (Budapest)	Makkabi Brno, OSC Lille, Racing Paris
65. Orosz Mihály	Nagymányoki SE	
66. Orsós Sándor	Villanygyár (Debrecen)	
67. Orth György (30)	Budai 11	First Vienna, AS Messina, 1. FC Nürnberg
68. Páli Lajos	Kispest	Teplitzer FK, Plzen, Young Fellows Zürich
69. <b>Palotás István (8)</b>	Budapesti AK	
70. Papp István	Debreceni TSE	
71. Pásztói Ferenc	BSZKRT	
72. Pocsai István	Villanygyár (Debrecen)	
73. Polaneczky János	Debreceni VSC	
74. Remmer Lajos	Vasas (Budapest)	
75. Sággy Tibor	Sabaria (Szombathely)	
76. Sándor István	DFC Praha	DFC Praha
77. Sarkadi Endre	Villanygyár (Debrecen)	
78. Schreiber Károly	Hungária	
79. Seiden Jenő (2)	Vasas (Budapest)	Hakoah Olomouc
80. Semler (Zemler) Gusztáv	Chinezul Timișoara	
81. Sipos Ferenc	Mosonmagyaróvár	
82. Szalontay Sándor	Debreceni VSC	
83. Szandalszky Ferenc	Újpesti TSE	
84. Szaniszló Zoltán	Monaco	AS Monaco
85. Szécsi (Szusza) Sándor	Vasas (Budapest)	Longwy, Racing Paris
86. Szilasi Vilmos	Szeged FC	
87. Szolárszky Béla	Debreceni VSC	
88. Szőke Antal	Budapesti AK	
89. Takács László	Kelenföldi FC	
90. Tatár (Tencsa) Mihály	Felten SC (Budapest)	Saint Malo
91. <b>Teleki Pál (7)</b>	Chinezul Timișoara	
92. Turay II. András	Phöbus (Budapest)	
93. Turcsányi János	Budapesti TC	
94. Urik József (3)	FC Bologna	Drezda, Bologna
95. <b>Vágó (Vanicek) József (13)</b>	Nemzeti (Budapest)	Strasbourg
96. Vampetics István	Bástya (Szeged)	

97. Varga I István	Ferencváros	Prato SC
98. Varga II István	Debreceni KASE	
99. Varga Pál	Sabaria (Szombathely)	
100. Veres József	Villanygyár (Debrecen)	
101. <b>Vincze Jenő (25)<sup>6</sup></b>	Debreceni VSC	
102. Volentik Béla (1)	La Chaux-de-Fonds	Kreuzlingen, La Chaux-de-Fonds, FC St. Gallen
103. Vörös Pál	Villanygyár (Debrecen)	
104. Zilahi Pál	III. ker. FC	Olympique Alés

A legeredményesebb Bocskai játékosok az élvonalbeli mérkőzések alapján:

Mérkőzések száma szerint		Gólok száma szerint	
1. Markos Imre	240	1. Teleki Pál	89
2. Teleki Pál	213	2. Vincze Jenő	65
3. Palotás István	169	3. Markos Imre	63
4. Janzsó József	162	4. Takács László	35
5. Vincze Jenő	154	5. Semler Gusztáv	32
6. Belcsik Ferenc	148	6. Mátéffy Attila	29
7. Keviczky Rudolf	142	7. Berecz István	26
8. Hajdu Pál	112	8. Hajdu Pál	23
9. Vágó József	111	9. Finta Károly	21
10. Takács László	88	10. Eőry Mihály	18
11. Vampetics István	87	11. Turay András	18
12. Hevesi Sándor	81	12. Hevesi Sándor	14
13. Fejér Rezső	80	13. Mertin Lajos	12
14. Mertin Lajos	79	14. Návai István	12
15. Móré János	78	15. Pásztói Ferenc	9
16. Varga Pál	69	16. Orosz Mihály	8
17. Gyulai István	61	17. Molnár Ferenc	7
18. Semler Gusztáv	58	18. Palotás István	6
19. Sággy Tibor	56	19. Vampetics István	6
20. Molnár Ferenc	54	20. Kristóf Bálint	6

<sup>6</sup> Vincze Jenő 1935-ben igazolt az Újpestbe, válogatottságai egy részét már újpesti labdarúgóként érte el.

### Kerületi bajnokságok végeredményei 1910–1944

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	9.	10.	11.	12.	13.	14.
<b>ÉSZAKI KERÜLET</b> 1910/11	Kassai AC	Miskolci SE	Eperjesi TVE	DTE	S.újhelyi AC	Kassai MTE	Mateóci SE							
<b>KÖZÉP KERÜLET</b> 1911/12	DTE (bajnok)	Miskolci SE	NAC	DKASE	MMTE	NSE	DMTE	2-7: nem sorrend						
<b>KELETI KERÜLET</b> 1912/13	A bajnokságot a NAC nyerte													
Nagyvárad alosztály	NAC	BVC	NSC	NSE	NTSE	DTE	DKASE	DMTE	DNYS	Nem sorrend				
Ungvári alosztály	UAC	NYTVE	SZTVE	USE	SZSE	KSE								
1913/14	A bajnokságot az UAC nyerte													
Nagyvárad alosztály	NAC	DKASE												
Ungvári alosztály	UAC													
1920 tavasz	A bajnokságot a DTE nyerte													
Debreceni alosztály	DVSC	DTE	DMTK	DKASE	DEAC	DNYS								
Nyíregyházi alosztály	KSE	NYTVE	KTE											
1920/21	DVSC	DKASE	DTE	DEAC	DMTK	NYTVE								
1921/22	DKASE	DEAC	KSE	DTE	DVSC	DMTK	NYTVE	KTE						
1922/23	DVSC	DKASE	NYTVE	DEAC	DMTK	DTE	NY. Törekvés	KSE	DMTE					
1923/24	DVSC	DTE	DKASE	NYTVE	DMTK	DEAC	NY. Törekvés	BUSE	KSE					
1924/25	DVSC	NYTVE	DKASE	NYKISE	DTE	DEAC	DMTK	BUSE	KTE					
1925/26	DVSC	BUSE	NYTVE	DEAC	DKASE	DTE	NYKISE	NYBSE						
1926/27	NYTVE	NYKISE	DVSC	BUSE	KSE	DKASE	DEAC	DTE						
1927/28	NYKISE	KSE	NYTVE	DKASE	DVSC	DTE	DEAC	BUSE						
1928/29	NYKISE	NYTVE	KSE	DVSC	DKASE	DEAC	NSE	DTE	TMOVE	BUSE	DMTE			
1929/30	DKASE	NYKISE	NYTVE	DEAC	DVSC	KSE	NSE	NYÖTSE						
1930/31	NYKISE	NYTVE	DKASE	DVSC	KSE	DEAC	PMÁV	DTE	NSE	DMTE	Textilgyár	NYÖTSE	MTSE	NYMTK
1931/32	A bajnokságot a PMÁV nyerte													
Debreceni alosztály	PMÁV	DKASE	DEAC	Textilgyár	DVSC	DTE	DMTE	KMOVE	Villanygyár	KIKSE				
Szabolcsi alosztály	NYKISE	NYTVE	KSE	MTSE	NYÖTSE	NYVSC	NYAFE	Polgári IAC						
1932/33	PMÁV	NYKISE	Textilgyár	DKASE	NYTVE	DVSC	MTSE	DEAC	DTE	KSE	DMTE	KMOVE		
1933/34	PMÁV	DVSC	NYTVE	NYAFE	MTK	NYKISE	DEAC	DKASE	Villanygyár	Textilgyár	KSE	DTE		
1934/35	NYKISE	DVSC	PMÁV	DEAC	Villanygyár	NYAFE	NYTVE	MTK	KMOVE	DKASE	Textilgyár	DMTE	KSE	
1935/36	DKASE	DVSC	NYTVE	Villanygyár	NYKISE	PMÁV	DEAC	NYAFE	MTK	Textilgyár	NYVSC	KMOVE	BUSE	DDSE
1936/37	Villanygyár	DVSC	PMÁV	NYTVE	MTK	NYKISE	Báthory	Textilgyár	KMOVE	NYVSC	DEAC	DKASE	TURUL	NSE
1937/38	DVSC	PMÁV	MTK	NYKISE	Villanygyár	NYTVE	NYVSC	KMOVE	DEAC	Báthory	MVTE	BUSE	Textilgyár	DKASE
1938/39	NYTVE	MTK	NYKISE	PMÁV	DVSC II.	NYVSC	DEAC	KKLE	MVTE	KMOVE	DMTE	Báthory	BUSE	
1939/40														
Debreceni alosztály	DVSC II.	DMTE	PMÁV	DEAC	Bihari Turul	Hajd. MOVE	Derecske	Balmazújváros	KMOVE					
Felvidéki alosztály	MTK	NYKISE	Várpálánka	MVTE	UKMSC	NYVSC	NSE	NYTVE II.	Csapi MÁV					
Kárpátaljai alosztály	Nagyszöllös	Aknasztatina	Huszt SE	SK Rusj	Técsői SE									
Felsőtisza kerületi bajnokságok (IV. osztály):														
1940/41	DVSC II.	NYVSC	PMÁV	DEAC	MVTE	Bihari Turul	Csapi MÁV	NSE	DMTE					
1941/42	DVSC II.	PMÁV	DTE	Bihari Turul	DHÚSOS	DEAC	NYTVE II.	HBöszörmény	DMTE					
1942/43 (résztvevők)	Villanygyár	MOVE Sz. II.	DVSC II.	DEAC	DMTE	DHÚSOS	Szatmárnémeti	Kisújszállási	Bihari Turul	Derecskei	Karcagi LE	PMÁV II.		
							Törekvés II.	MÁV II.	(B. újfalu)	MOVE				
1943/44	Villanygyár	MOVE Sz. II.	DVSC II.	?	DEAC	DMTE	?	DHÚSOS	?	?	?	?		



***Az NB II és NB III, debreceni csapatokat érintő csoportjainak végeredményei 1938–1944***

	1938/39 NB II	1939/40 NB II	1940/41 NB II	1941/42 NB II	1942/43 NB II	1943/44 NB III	
	Keleti-csoport	Felvidéki-csoport	Tisza-csoport	Mátyás-csoport	Mátyás-csoport	Szamosvidéki-csoport	Kárpátaljai-csoport
1.	Törekvés	Salgótarjáni BTC	Lampart	Lampart	<b>Debreceni VSC</b>	Nagyvárad	Kassai Vasutas SC
2.	Weisz Manfréd FC	DIMÁVAG (Diósgyőr)	MÁVAG	<b>Debreceni VSC</b>	Nagybányai SE	Nagyvárad	MOVE Szabolcs
3.	DIMÁVAG (Diósgyőr)	BSZKRT	<b>Debreceni VSC</b>	Nagybányai SE	Kolozsvári MÁV	Szatmári Törekvés	MÁV Sátoraljaújhelyi AC
4.	FTC	Ózdi MOVE	Ózdi MOVE	Kolozsvári MÁV	Marosvásárhelyi SE	Püspökladányi MÁV	Alberttelepi MÁVAG
5.	Salgótarjáni BTC	Salgótarjáni MOVE	Perecesi TK	Dunakeszi Magyarság	Székelyföldi MÁV	Deb. Villanygyári SE	Aknaszlatinai BTE
6.	Perecesi TK	SK Rusj (Ungvár)	Ganz TE	Marosvásárhelyi SE	Kolozsvári Bástya	Debreceni VSC II.	Miskolci MOVE
7.	Szegedi AK	<b>Debreceni VSC</b>	Budapesti VSC	Zuglói Danuvia	Törekvés	N. Petrozsény SE	Királyházi MÁV
8.	Csepeli MOVE	Budapesti Vasutas SC	Miskolci VSC	Goldberger SE	M.vásárh.NMKTE	Szatmári Vasutas TE	Csapi MÁV SE
9.	Szentlőrinci AC	Perecesi TK	SK Rusj (Ungvár)	Magyar Posztó SE	Csabai AK	N. Jó Szerencse	Nyíregyházi Vasutas SC
10.	MÁVAG	Kassai SC	Kassai AC	Nagyvárad	Nagyvárad	Nagyvárad	Nagyvárad
11.	<b>Debreceni VSC</b>	Ungvári AC	Kassai Rákóczi SE	Ganz TE	Ganz TE	Nagyvárad	Nagyvárad
12.	Váci Remény	Nyíregyházi TVE	Salgótarjáni SE	MOVE Szabolcs	MOVE Szabolcs	Szatmári SE	Nagyvárad
13.	Mezőtúri AFC	Losonci AFC	MOVE T. Előre	Kolozsvári EAC	Kolozsvári EAC	Érmihályfalvi LE	Nagyvárad
14.	Váci SE	Munkácsi SE	Mátészalkai TK	Szatmárnémeti SE	Szatmárnémeti SE		
15.		Beregszászi FTC					
16.		Füleki TC (törölve)					

Az 1943/44-es bajnokság másodosztályának északi csoportjában nem szerepelt sem debreceni, sem nyíregyházi egyesület, ezért a harmadosztály két csoportjának végeredményét tüntetem fel.

# IRODALOMJEGYZÉK

## *Hivatkozott irodalom*

- Antal Zoltán – Sass Tibor 1983: *A magyar sport kézikönyve*. Budapest
- Balogh István 1969: Debreceniség. Egy irodalmi fogalom története és társadalmi háttere. *Studia Litteraria* VII. 11–53.
- Balogh István 1973: *Cívisek világa*. Budapest
- Balyi István – Dr. Takács Ferenc (szerk.) 1974: *Sportszociológia*. Budapest
- Bánhidi Zoltán 1971: *A magyar sportnyelv története és jelene*. Budapest
- Barcs Sándor (szerk.) 1988: *Száz éves az MTK–VM Sportklub*. Budapest
- Bassa Endre – Kabos Ernő – Vass Henrik 1976: *Munkásmozgalom-történeti Lexikon*. Budapest
- Béber László 1977: *Debreceni érdekességek*. Debrecen
- Bolgár István 1987: *Suttyó, a császár*. Budapest
- Bourdieu, Pierre 1978a: A vallási mező kialakulása és struktúrája. In: uő *A társadalmi egyenlőtlenségek újratemlése*. Budapest, 165–235.
- Bourdieu, Pierre 1978b: A legitimitások hierarchiája. In: uő *Társadalmi egyenlőtlenségek újratemlése*. Budapest. 129–135.
- Bourdieu, Pierre 2002a: Javaslat a sportszociológia programjára. *Korall* 7–8. 5–14.
- Bourdieu, Pierre 2002b: Társadalmi tér és szimbolikus tér. In: uő *A gyakorlati észjárás. A társadalmi cselekvés elméletéről*. Budapest, 11–24.
- Bourdieu, Pierre 2002c: Társadalmi tér és hatalmi mező. In: uő *A gyakorlati észjárás. A társadalmi cselekvés elméletéről*. Budapest, 44–47.
- Bourdieu, Pierre 2002d: A kulturális alkotások tudományos vizsgálata érdekében. In: uő *A gyakorlati észjárás. A társadalmi cselekvés elméletéről*. Budapest, 49–67.
- Bromberger, Christian – Mariottini, Jean Marc 1995: Vörös és fekete. *Replika* 17–18. 135–149.
- BTC 1885–1910 é. n.* Budapest
- A BTC 40 éves története* 1925. Budapest
- Csanádi Árpád 1978: *Labdarúgás 2. A labdarúgás stratégiája*. Budapest
- Dénes Tamás – Peterdi Pál – Rochy Zoltán – Selmeci József 1999: *Kalandozó magyar labdarúgók*. Budapest
- Dénes Tamás – Sándor Mihály 2003: *Futball-történelmi lecke – nem csak fiúknak*. Budapest
- Dunning, Eric 1995a: A modern futball fejlődése. In: Fóti Péter (szerk.) *Bevezetés a sportszociológiába*. Miskolc, 85–95.
- Dunning, Eric 1995b: A sport és erőszak társadalomtörténeti vetülete. In: Fóti Péter (szerk.) *Bevezetés a sportszociológiába*. Miskolc, 112–125.
- Elias, Norbert – Dunning, Eric 1974: Sportcsoportok dinamikájáról különös tekintettel a labdarúgó-csapatokra. In: Balyi István – Dr. Takács Ferenc (szerk.) *Sportszociológia*. Budapest, 99–116.
- Elias, Norbert 1987: *A civilizáció folyamata*. Budapest
- Erdei Ferenc 1976: A magyar társadalom a két háború között I. *Valóság* 4. 32–53.
- Farkas L. Ferenc (szerk.) 1935: *Debrecen sz. kir. Város törvényhatósági bizottsága tagjainak albuma*. Debrecen
- Fekete Pál 1963: *Orth és társai*. Budapest
- Feleki László 1941: *A WM-rendszer*. Budapest
- Fésüs László (szerk.) 1983: *75 éves a Debreceni Universitas Sport Egyesület*. Debrecen
- Fésüs László 1994: *Hajdú-Bihar Megye és Debrecen város sportkronológiája*. Debrecen
- Fésüs László 1997: *Debrecen versenysportjának bölcsője a DTE*. Debrecen

- Filep Tibor 1988: *Fejezetek a DVSC és a Bocskay történetéből*. Debrecen
- Filep Tibor 2002: *Csak a Loki!* Debrecen
- Fodor Henrik (szerk.) 1914: *A Magyar Testgyakorlók Köre története 1888–1913*. Budapest
- Fóti Péter (szerk.) 1995: *Bevezetés a sportszociológiába*. Miskolc
- Földes Éva – Kun László – Kutassi László 1982: *A magyar testnevelés és sport története*. Budapest
- Földesiné Szabó Gyöngyi 1994: *Heblyekép a lelátóról*. Budapest
- Földessy János 1926: *A magyar futball és az MLSZ*. Budapest
- Földessy János 1960: *A magyar labdarúgás és a 60 éves MLSZ*. Budapest
- Gadanecz Béla 1985: *A vasutas munkásmozgalom története (a kezdetektől 1945-ig)*. Budapest
- Galla Miklós – Krausz Tamás – Szántó András (szerk.) 1999: *Hajrá, MTK!* Budapest
- Gergely Ferenc – Kiss György 1976: *Horthy leventéi*. Budapest
- Gerhárd Lajos (szerk.) 1932: *A magyar sport pantheonja. A magyar sport reneszánszának története 1896-tól napjainkig*. Budapest
- Gonda Béla ifj. 1934: A magyar vasutasok társadalmi helyzete, tekintélye. *Vasúti és közlekedési közlöny* 74. 657–658.
- Gonda Moshe Elijah 1971: *A debreceni zsidóság száz éve*. Tel-Aviv
- Hadas Miklós – Karády Viktor 1995: Futball és társadalmi identitás. *Replika* 17–18. 89–120.
- Hadas Miklós 1999: Stílus és karakter. Futballhabituológiai traktátus. *Replika* 36. 125–144.
- Hadas Miklós 2002: A gymnastica, avagy „a fiatalsági öröm köntösébe burkolt munka”. Adalékok a modern férfiaság kialakulásának vizsgálatához. *Korall* 7–8. 15–33.
- Hadas Miklós 2003: *A modern férfi születése*. Budapest
- Hegyi Mátyás 2003: Emlékek egy letűnt korszakból. Egy futballista emlékezései 1926-ból. *Korall* 13. 146–164.
- Hein János 1941: Az órabérek alakulása Magyarországon és külföldön. *Magyar Statisztikai Szemle* 10. 699–708.
- Holits Ödön – Mamusich Mihály 1936: A modern futball elmélete és gyakorlata. Budapest
- Horváth Ferenc (szerk.) 1926: *A professzionizmus bevezetése feltételeire és módjaitra nézve a magyar labdarúgóérdekeltségek között létrejött megállapodások*. Budapest
- Irinyi Károly 2002: *A politikai közgondolkodás és mentalitás változásai Debrecenben 1867–1918*. Debrecen
- Jelentés a DTE működéséről. 1901. Debrecen
- Jenšík, Miloslav – Macků, Jiří 1997: *Kronika českého fotbalu. Do roku 1945*. Praha
- John, Michael 1999: A sport az osztrák társadalomban az 1890-es és az 1930-as évek között: a bécsi futball példája. *Replika* 36. 97–109.
- Karády Viktor 1997: Zsidó asszimiláció és identitás Magyarországon. In: *Zsidóság, modernizáció, polgárosodás. Tanulmányok*. Budapest
- Kemény László (szerk.) 1938: *Debrecen sz. kir. Város és vidéke ipari és kereskedelmi díszalbuma*. Debrecen
- Keresztes H. István 1935: Manno Miltiades élete. *Testnevelés* 215–225.
- Kiss Dezső (szerk.) 1970: *Iratok a magyarországi testnevelés és sport történetéhez 1919–1920*. Budapest
- Kolář, František 2002: A Slavia és a Sparta „kibékíthatetlen” rivalizálása. Fejezet a cseh labdarúgás történetéből *Korall* 7–8. 95–116.
- Komoróczy György (szerk.) 1968: *A debreceni agrárfelsőoktatás 100 éve*. Budapest
- Kovács Norbert 1928: Ipari munkabérek. *Magyar Statisztikai Szemle* 8. 872–907.
- Kováts Zoltán 1997: Népesedési viszonyok. In: Gunst Péter (szerk.) *Debrecen története III*. Debrecen, 41–63.
- Kun László 1982: A szabadidő-mozgalom és a vállalati sport a Horthy-korszakban. *Testnevelés és Sporttudomány* 1. 17–26.
- Kun László 1990: *Egyetemes testnevelés- és sporttörténet*. Budapest

- Leite Lopes, José Sergio 2002: A brazil futball: társadalmi konfliktusok és nemzeti identitás. *Replika* 47–48. 111–113.
- Lénárt Ernő (szerk.) 1936: *A Budapesti Labdarúgók Alszyövetsége tíz éve*. Budapest
- Liszt Nándor – Sümeghy József (szerk.) 1930: *Debrecen katbolikus múltja és jelene*. Debrecen
- Magosh György 1994: *Vadfa*. Budapest
- A magyar vasutas sport 1900–1936 és a MÁV Sportegyesületeinek Ligája 1926–1936*. 1936. Budapest
- Major János – Nagy Béla – Várszegi János 1974: *Zöld-fehérben. Az FTC 75 éve*. Budapest
- Malonyai Péter 1989: *Aranykór*. Budapest
- Máriásy Lajos (szerk.) 1941: *A vállalati sport 40 éves története*. Budapest
- Mike Gyula 1943: Magyarország sportegyesületei 1941-ben. *Magyar Statisztikai Szemle* 4. 182–208.
- MTK elnöksége (szerk.) 1949: *60 év. A Magyar Testgyakorlók Köre jubileumi könyve*. Budapest
- Murray, Bill 1995: A Celtic és a Rangers. *Replika* 17–18. 121–134.
- Nagy Béla 1974: Az FTC nemzetközi labdarúgó-mérkőzése. Budapest
- Osváth Béla 1935: A debreceni üzletvezetőség története. *Vasúti és közlekedési közlöny* 12. 123–126.; 14. 146–150.
- Pálfai János 1939: Élet és lélek az angol labdarúgásban. *Testnevelés* 846–855.
- Rác István 2000: *Parasztok, bajdúk, cívisek*. Debrecen
- Rejtő László 1969: *Kilenc klub krónikája*. Budapest
- Romsics Ignác 1982: *Ellenforradalom és konszolidáció*. Budapest
- Sárosi György 1989: *Rongylabdával kezdtem*. Cleveland
- Sarusi Kiss Béla – Szegedi Péter 2004: „Zsidómentesen, újjászületve...” Őrségváltás a magyar labdarúgásban (1939–1944). *Múlt és Jövő* 3. 77–96.
- Schlosser Imre 1957: *Fél évszázad a futballpályán*. Budapest
- Sebes Gusztáv 1981: *Örömök és csalódások*. Budapest
- Siklóssy László 1927: *A magyar sport őskora. (A magyar sport ezer éve I.)* Budapest
- Siklóssy László 1928: *Széchenyi-Wesselényi és még egy nemzedék. (A magyar sport ezer éve II.)* Budapest
- Siklóssy László 1929: *A modern sport előkészítése. (A magyar sport ezer éve III.)* Budapest
- Szabó János 2003: *Futballhuliganizmus*. Budapest
- Szécsényi Mihály 1987: A szélsőjobboldal társadalmi bázisa az 1935-ös debreceni választásokon. In: *Rendi társadalom – polgári társadalom*. I. Salgótarján, 367–391.
- Szegedi Péter 2002: „Ha a bajonett most nálam volna, keresztülszúrnám!” Futballerőszak a két háború közötti Kelet-Magyarországon. *Korall* 7–8. 155–186.
- Szegedi Péter 2003a: A magyar futball európai expanziója, avagy hogyan lettek tanítók a tanítottakból. *Szociológiai Szemle* 2. 3–41.
- Szegedi Péter 2003b: Az első cipőzsinórnál kezdődött... A hivatásos futball kialakulása Magyarországon. *Korall* 13. 165–185.
- Szegedi Péter 2003c: Régi idők focija. 2000 szeptember. 63–76.
- Szegedi Péter 2005: A cionizmustól a futballgazdaságig. A Makkabi Brno az első világháború után. *Múlt és Jövő* (megjelenés előtt)
- Szegvári Katalin 1988: *Numerus clausus rendelkezések az ellenforradalmi Magyarországon*. Budapest
- Szepesi György 1982: *Sportmikrofon (1925–1948)*. Budapest.
- Szerbák Elek 1979: A professzionizmus bevezetése a magyar labdarúgásportba az 1920-as években. Kézirat. Testnevelési Egyetem Könyvtára, Budapest
- Szikora Katalin 2000: *Sportpolitika a két háború között*. Ph.D. értekezés (ELTE BTK). Budapest

- Szűcs Ernő 1976: A MÁV Debreceni Járműjavító Üzem megalapítása és működésének első periódusa 1898–1914. In: Mikecz Ferenc (szerk.) *A MÁV Debreceni Járműjavító Üzem története*. Debrecen, 7–38.
- Szűcs Ernő 1986: A gazdasági élet. In: Tokody Gyula (szerk.) *Debrecen története IV*. Debrecen
- Takács Ferenc 1981: Az olimpiai mozgalom és az amatőr eszme. In: *A Testnevelési Főiskola tudományos közleményei* 1. 267–283.
- Tamássy László (szerk.) 1928: *Kelet-magyarországi Sportévkönyv 1927*. Debrecen
- Timár Lajos 1976: A MÁV Debreceni Járműjavító Üzem az ellenforradalmi rendszer időszakában 1920–1944. In: Mikecz Ferenc (szerk.) *A MÁV Debreceni Járműjavító Üzem története*. Debrecen, 51–71.
- Timár Lajos 1993: *Vidéki városalakók*. Budapest
- Tokody Gyula (szerk.) 1970: *Hajdú-Bihar megye és Debrecen munkásmozgalmának története*. Debrecen
- Tóth Pál Péter 1987: *Messiasok*. Budapest
- Turczel Lajos 1992: *Magyar sportélet Csehszlovákiában 1918–1938*. Bratislava
- Urbán Lajos (szerk.) 1991: *Magyar vasúti lexikon A-tól Z-ig*. Budapest
- Varga Zoltán 1967: Az egyetem eszmei-politikai arculatának alakulása működésének első három évtizedében. In: *A debreceni tudományegyetem története I. 1914–1944*. Debrecen
- Vass István (szerk.) 1930: *Magyar Vasutasok Albuma*. Budapest
- Vedres József (szerk.) 1963: *A Magyar Testgyakorlók Köre 75 éve*. Budapest
- Vedres József – Zsolt Róbert 1962: *Csepel sportjának 50 éve*. Budapest
- Veress Géza 1999: *Vásáry István politikai pályája*. Debrecen
- Vitos György 2002: *100 éves a DVSC, Kelet-Magyarország fociékszepe*. Szeged
- Zuber Ferenc 1925: *A Magyar Athletikai Club története 1875–1925*. Budapest.

## **Források**

- Debrecen sz. kir. város törvényhat. biz. közgyűléseinek jegyzőkönyvei 1919–1944*. Debrecen.
- A debreceni Magyar Királyi (Tisza István) Egyetem Évkönyve és Almanachja*. (1914/15 – 1940/41). Debrecen
- A MÁV Sportegyesületei Ligájának jelentése az 1937-es és 1943-as évekről*. Budapest
- Erdélyi Ferenc é. n.: *A DTE története*. DTE irattár
- A Magyar Professzionalista Labdarúgók Szövetsége Általános Rendszabályai* 1926. Budapest
- Milleker Rezső előadása a sportról. A Debreceni Egyetem Kézirattára, Ms 83/541.
- Teleki Pál é. n.: *Visszaemlékezés a Bocskai Futball Clubra*. HBmL X.252.1.
- Virilisjegyzékek: HBmL XXI.505/a.107.

## **Sportegyesületek levéltári anyagai**

Bocskai	HBmL X.301 2d. 7.
DEAC	HBmL X.301 8d. 137.
DMTE	HBmL X.301 5d. 76.
DKASE	HBmL X.301 8d. 138.
DTE	HBmL X.301 8d. 139.
DVSC	HBmL X.301 4d. 50.

## Napi- és hetilapok

Újság	Megjelenés helye	Feldolgozott évfolyamok
<i>A Hírlap</i>	Debrecen	1919–1920
<i>Béke</i>	Debrecen	1936
<i>Debrecen</i>	Debrecen	1910–1944
<i>Debreceni Független Újság</i>	Debrecen	1909–1938
<i>Debreceni Hétfői Újság</i>	Debrecen	1925–1928
<i>Debreceni Hírlap – Hétfői Újság</i>	Debrecen	1912–1920
<i>Debreceni Újság</i>	Debrecen	1919–1928
<i>Debreceni Újság – Hajdúföld</i>	Debrecen	1929–1944
<i>Dunántúli Estilap</i>	Szombathely	1921–1929
<i>Egyetértés</i>	Debrecen	1919–1925
<i>Észak-kerületi Sportújság</i>	Kassa	1911–1914
<i>Észak-kerületi Sportújság</i>	Miskolc	1921–1922
<i>Felső-Szabolcs</i>	Kisvárd	1920–1938
<i>Hajdúföld</i>	Debrecen	1919–1929
<i>Holnap</i>	Debrecen	1934–1937
<i>Kelet-magyarországi Sport</i>	Nagyvárad	1912
<i>Kelet-magyarországi Sporthírlap</i>	Debrecen	1920–1937
<i>MLSZ Hivatalos Közlönye</i>	Budapest	1921–1944
<i>Magyarország</i>	Budapest	1920–1944
<i>Nagyváradai Napló</i>	Nagyvárad	1911
<i>Nemzeti Sport</i>	Budapest	1903–1944
<i>Nyírvidek – Szabolcsi Hírlap</i>	Nyíregyháza	1934–1943
<i>Nyírvidek</i>	Nyíregyháza	1919–1932
<i>Nyugati Sport</i>	Szombathely	1920–1925
<i>Nyugati Újság</i>	Szombathely	1919–1932
<i>Sport és Társadalom</i>	Budapest	1922–1923
<i>Sportélet</i>	Debrecen	1912
<i>Sportélet</i>	Miskolc	1921
<i>Sport Hírek</i>	Debrecen	1911
<i>Sporthírlap</i>	Budapest	1910–1944
<i>Sportlap</i>	Budapest	1918–1922
<i>Sportújság</i>	Szeged	1922–1924
<i>Sport–Világ</i>	Budapest	1893–1913
<i>Szabolcs</i>	Nyíregyháza	1925
<i>Szabolcsi Hírlap</i>	Nyíregyháza	1933
<i>Színház és Sport</i>	Debrecen	1920
<i>Tiszántúl</i>	Debrecen	1941
<i>Tiszántúli Független Újság</i>	Debrecen	1938–1941
<i>Tiszántúli Hírlap</i>	Debrecen	1921–1929
<i>Tribün</i>	Budapest	1912
<i>Új Nemzedék</i>	Budapest	1925
<i>Várospolitikai Szemle</i>	Debrecen	1930–1938
<i>Vasúti Hírlap</i>	Budapest	1931–1937
<i>Vidéki Sport</i>	Nagyvárad	1912
<i>Világ</i>	Budapest	1922